SERBAREA DE LA PUTNA, 1871.

PUBLICISTICĂ, DOCUMENTE, AMINTIRI

Editura Mitropolit Iacov Putneanul

CENTRUL DE CERCETARE ȘI DOCUMENTARE
„ȘTEFAN CEL MARE”
AL SFINTEI MĂNĂSTIRI PUTNA

10

Fotografii: ierodiacon Timotei Tiron
Coperta: monah Iachint Sabău
Layout și DTP: monah Ambrozie Gavrilă

Coperta I: Urna comemorativă depusă pe mormântul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, în anul 1871, de către participanții la Prima Serbare a Românilor de Pretutindeni

Publicație tipărită cu sprijinul Consiliului Județean Suceava, în cadrul Acordului de asociere între Județul Suceava, prin Consiliul Județean Suceava, Muzeul Național al Bucovinei, Centrul Cultural „Bucovina", Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera", Comuna Putna, prin Consiliul local al comunei Putna, și Mănăstirea Putna, din cadrul Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, pentru organizarea și desfășurarea activităților de aniversare a 150 de ani de la Serbarea de la Putna.

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României
ISBN 978-606-8962-17-7

© Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare",
Mănăstirea Putna, 2021

SERBAREA DE LA PUTNA, 1871.
PUBLICISTICĂ, DOCUMENTE, AMINTIRI

Apare cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte CALINIC,
Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

Ediție îngrijită de monahul Alexie Cojocaru

Prefață de Adrian Alui Gheorghe

Editura Mitropolit Iacov Putneanul
Mănăstirea Putna, 2021

Serbarea de la Putna – 1871: scânteia care a aprins torțele la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918

1. „Unde este inima tinerimii, acolo sunt și ideile viitorului"

Suntem în anul 1871. Istoria Europei este într-o continuă schimbare. Revoluțiile de la 1848, din întreaga Europă, au schimbat mentalități, destine naționale. Ca efect, provinciile românești mai norocoase au reușit să înfăptuiască „unirea cea mică" la anul 1859. Din anul 1866, la 10 mai, regele Carol I preia destinele României unite, mai întâi în calitate de voievod apoi, din 1881, va fi „uns" rege. Provinciile românești duceau în spate trei imperii: Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic, Imperiul Rus. Unul avea deja câteva secole de istorie în spațiul românesc, altul înlocuise „jugul de lemn otoman cu jugul de fier austriac", cum se spunea în popor, încă din anul 1775. În Europa un aer de schimbare, de intrare în modernitate cuprinsese societățile evoluate. Industrializarea schimba decisiv raporturile dintre națiuni, dintre indivizi. Imperiile erau în destructurare, un aer de libertate și de autodeterminare bântuia în sânul tuturor națiilor europene. În acest timp, tot mai mulți tineri români studiază în străinătate, în Europa, la marile universități. În provinciile românești se înfiripă învățământul superior, la Iași, la București, la Cluj, la Arad, la Oradea. În Europa se încheiase războiul franco-prusac (1870–1871), al cărui rezultat fusese unirea tuturor provinciilor germane și sfârșitul domniei lui Napoleon al III-lea, în Franța. Pe acest fond de evenimente majore pentru istoria și diplomația europeană, la Putna, la marginea Imperiului Austro-Ungar, sunt puse la cale, de „junimea română", *o serbare* și *un congres* al studențimii române.

Nu întâmplător este ales ca loc de desfășurare Putna, inițiatorii și organizatorii considerând că „va fi serbarea în chestiune mai demnă și mai festivă făcându-se la mormântul lui Ștefan cel Mare, în Ziua Sântei Marii". În același timp este evidențiată poziția Bucovinei în structura geografică și istorică a provinciilor românești: ea este „sentinela românismului contra colosului nordic și a părților lui etnografice", este, de asemenea, strategic „încheietura care leagă România, Moldova și Basarabia cu Maramureșul și Transilvania" se specifică în „Apelul tinerimii române", elaborat în ziua de 25 decembrie 1869, de Crăciun, de către un grup de inițiativă, la Viena. Ce importanță pot avea pentru o națiune tânără aceste două secvențe ale unui eveniment, aparent fără pretenții istorice majore, într-un asemenea context extrem de activ, de important pentru devenirea Europei?

„Serbarea de la Putna", gândită pentru anul 1870, când se împlineau patru secole de la sfințirea mănăstirii, are puternice conotații simbolice naționale, personalitatea și mitul Ștefan cel Mare fiind în centrul atenției, imprimând imaginației inițiatorilor „efuziuni patriotice" fără precedent. Chiar dacă ideea unui „congres al tuturor românilor" pare să fie mult mai veche, ea se concretizează, în sfârșit, prin apelul redactat la inițiativa unui „comitet provizoriu" care îi are între semnatari pe Petru Pitey („student în legi") președinte, pe Gabriel Băleanu („candidat de profesor") secretar, iar în numele membrilor semnează Emil Cosabust („student în legi"). Intenția organizatorilor este ca acest deziderat să aibe structura unei serbări care să fie „o adevărată manifestare națională, și să se arangieze de către întreaga tinerime română academică, serbându-se în un loc eminent istoric".

Descifrând istoria ulterioară a românilor și a României, privind cu detașarea și luciditatea unui veac și jumătate de la acele evenimente, putem avea astăzi dimensiunea visului, a speranței, a disperării, chiar a ceea ce au însemnat cele două momente ale acelei acțiuni colective. *Serbarea de la Putna* și *Congresul studențimii române*, care i-a urmat, au fost consecința unui complex de factori, dar și a unei dorințe de secole, amânată, dar niciodată uitată, și care a căpătat forma unei serbări, a unei sărbători.

Inițiatorii consideră că nu încearcă, nici pe departe, să ia locul oamenilor politici ai vremii care „sunt împovărați de greutățile intereselor naționale ardente, și, mai cu seamă, sub împregiurările politice de astăzi, nici că se poate cere de la ei ca să ia inițiativa și să îngrijească astfel de întrunire", ci e vorba de „o dorință sfântă ca să ia asupra-și efectuirea acestei idei tinerimea română academică". În fapt, tinerimea română, implicată în mediul academic, este conștientă de neputința clasei politice prinsă în interesele dictate de la vârful imperiului și acționează ca societate civilă, evitând interpretările politice imediate. Fiind eliminată ideea de „aroganță", din partea inițiatorilor și a susținătorilor acestui apel, toată lumea a fost de acord că acolo „unde este inima tinerimii, acolo sunt și ideile viitorului". Există și o oarecare reținere a celor care au formulat textul apelului, în ceea ce privește efectul imediat al unei întruniri „a tinerimii române de pretutindeni", lucru perfect justificat în perioada în care Bucovina era strivită de povara imperiului, însă gândul final îl reprezintă „gloria națiunii". Sunt descurajați scepticii sau cei cărora le este frică de represaliile posibile din partea diriguitorilor imperiului. Într-o scrisoare din aprilie 1870, semnată de Nic. Teclu (*președinte*) și M. Eminescu (*secretar*) se spune că „regimul nu ne poate împiedica deloc, pentru că serbări de asemenea natură sunt permise în întregul Austriei, și nu numai că sunt permise, ci sunt un drept esențial al vieții constituționale".

Deși mijloacele de comunicare erau dificile în epocă, fenomen de înțeles într-o epocă în care telefonul încă nu se născuse, apelul avea în vedere „solemnitatea și ponderozitatea serbării în chestiune" pentru care era necesar „să se aranjeze și să fie reprezentată la dânsa tinerimea română de la toate universitățile și academiile unde studiază români, așadară de la universitățile din București, Iași, Paris, Viena, Turin, Berlin, Pesta, Pisa, și de la academiile din Sibiu, Oradea-Mare, Cluj, Cernăuți,

Blaj, Arad". Membrii „comitetului de inițiativă" decid că „un semn de pietate și de amintire", care va fi „punctul de culminațiune al serbării", este depunerea unei urne antice de argint cu inscripția „Eroului, învingătorului, spaimei neamicilor, scutul creștinătății, apărătorului culturii, mândriei națiunii române, lui Ștefan cel Mare și Bun, junimea română academică, anul MDCCCLXX". Urna ar fi trebuit să fie învelită pe jumătate cu o flamură tricoloră de mătase „care va spânzura de pe mormânt până gios". Tonul apelului este un fel de „acum ori niciodată", în condițiile în care „ne unește totuși aceeași limbă, aceleași obiceiuri și datine, aceeași religiune și credință politică și socială, de la Tisa pân'la Marea Neagră, de la Nistru și pân'la Balcani". Într-un document din 4 martie 1870, semnat de „președintele comitetului central" care era contele E. Logothetty, secondat de secretarul Mihai Eminescu, adresat „domnilor auditori" de la Facultatea teologică din Blaj, recunoaștem verva eminesciană în ceea ce privește dezideratele vremii, chemarea pentru o implicare colectivă în chestiuni care privesc soarta românului și a României: „Hristos a învins cu litera de aur a adevărului și a iubirii; Ștefan, cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, cel(ăl)alt apărătorul evanghelului ei. Vom depune, deci, o urnă de argint pe mormântul lui Ștefan, pe mormântul creștinului pios, a românului mare".

În continuarea „apelului" este promovat și un program pentru ziua de 15 august, care va culmina cu depunerea urnei cu pământ adus de participanți din toate provinciile românești, pe mormântul lui Ștefan cel Mare care va fi fost decorat, în prealabil, cu „cununi de flori și cu lauri" și care va avea aranjate în simetrie „cel puțin 70 făclii tricolore". A doua zi, pe 16 august, „se va improviza, afară de monăstire, un congres al studenților români academici de pretutindenea".

Pentru susținerea materială a sărbătorii sunt deschise liste de subscripție, există o bogată corespondență promovată de presa vremii, cu instituții și persoane care sunt invitate să participe cu bani și cu inițiative locale la realizarea dezideratului „junimii române". În „Curierul de Iași", din 31 mai 1870, de exemplu, este reluat „apelul", semnat de data aceasta de Nicolae Teclu (președinte), Petru Bita (casier) și Mihai Eminescu (secretar) și se solicită tuturor celor care simt românește să dea „sprijinul moral și material junimii române, ca să poată aranja o festivitate demnă de poporul român". Sunt invitate femeile române să co-participe la eveniment. În ședința din 19 mai 1870, „comitetul central rădică la concluz propunerea făcută, ca adecă învelitoarea decorativă a urnei să fie făcută de mâna doamnelor române, considerând ca prin aceasta comitetul central își face numai datoria sa, oferindu-le prin această ocaziune de a lua parte activă la sărbătoarea proiectată" („Românul", 29–30 mai, 1870).

Listele de subscripție, cu numele donatorilor și sumele oferite, sunt publicate periodic în ziarul „Curierul de Iași", entuziasmul este mare, sumele variază de la 117 lei, oferiți de Calinic, Mitropolitul Moldovei (9 iulie 1870), 62 de lei oferiți de Veronica Micle (23 iulie 1870), la sume derizorii de „2 parale și ½", subdiviziuni ale leului, oferite de doi studenți, G. Bejanu și I. Burada, „d-lor prin aceasta au avut de scop a ridiculiza în modul cel mai necuviincios ideea sfintei și națională serbări de la mormântul lui Ștefan cel Mare" (28 iunie 1870).

Deși evoluau extrem de favorabil, lucrurile iau o întorsătură neașteptată. O telegramă emisă de „Comitetul central pentru serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare", semnată „președintele Teclu", este trimisă publicației „Albina", care apare la Pesta și în care se anunță faptul că „față cu situațiunea actuală critică, a decis amânarea festivității pe 15/27 august 1871". Comitetul revine cu explicații, în „Trompeta Carpaților" de duminică, 23 august 1871, motivul invocat fiind situația explozivă de la „țărmurile Rhinului" de unde nu se știe „ce dimensiuni va lua acest război". În aceste condiții „partea cea mai mare a junimii academice române, este împiedicată de a putea participa în numărul dorit la sărbătoarea proiectată". În „Curierul de Iași", din 13 octombrie 1870, comitetul, în numele căruia semnează Nic. Teclu, reiterează ideea că „serbarea s-a amânat până la anul viitor, însă numai din cauza războiului actual" și că Guvernul României „să ne împiedice nu poate fi nici vorbă", iar guvernul austriac „este deja informat și interpelându-se nu ne-a pus nici o piedică și nici nu poate fiindcă noi ne întrunim pe baza legii de întrunire".

Un alt motiv, rămas mai puțin cunoscut publicului larg, îl regăsim în scrierile lui T. V. Stefanelli (*Amintiri despre Eminescu* în *Eminescu și Bucovina*, Cernăuți, 1943) care spune că „banii adunați și depuși la firma comercială *Perlea și Murășeanu* din Viena, se pierdură în urma dispariționii acestor comercianți de pe piața din Viena". A fost „fierbere între studenți", Eminescu „era cel mai deprimat dintre toți", a fost instituită o comisie de anchetă condusă de Ioan Slavici, „concluziunea" fiind că „nu s-a putut afla urma lui *Perlea și Murășeanu*, iar depunătorii având pentru dânșii cea mai bună credință, nu se poate face nimica". Criteriul după care au ales inițial firma care să le administreze banii, în inima imperiului, la Viena, a fost acela că firma era românească. Din păcate! Ca efect al acestei dramatice întâmplări, se alese „un nou comitet aranjator", în fruntea căruia „sta Ioan Slavici ca prezident", Pamfil Dan a fost ales casier, iar Eminescu a rămas secretar.

2. „Junimea română" a aflat „care e secretul viitorului": unitatea tuturor românilor

Din iunie 1871, noul comitet pășește „rezolut și plin de însuflețire, la realizarea scopului măreț", după un comunicat care apare concomitent în „Trompeta Carpaților" (13 iunie), „Albina" (12 iunie) și „Românul" (10 iunie) și în care se mai specifică faptul că „Serbarea de la Putna n-are să fie serbarea unui comitet, nu a unei junime", ci are să fie „întrunirea națiunii române în suvenirile trecutului, în însuflețirea prezentului și speranțele viitorului". La Viena existau două asociații ale studenților români: *Societatea literară și științifică* și *România*, care se aflau pe poziții de oarecare adversitate, datorită viziunilor diferite dintre *tradiționaliști* și *cosmopoliți*. Eminescu militează pentru o unire a acestora, pentru o viziune unitară, lucru care se întâmplă în anul 1871 prin înființarea societății „România junâ".

Urmează un nou apel „către junimea română" datat 14 iunie 1871, sunt îndemnați să participe cu alocuțiuni festive „toți acei frați juni români academici care

voiesc a concurge la serbare", între condiții: „cuvântarea să nu fie prea lungă", limbajul să fie unul „popular" și să nu facă „aluziuni intenționate la împrejurările politice de azi" („Românul", 22 și 25 iunie 1871).

În publicația „Românul" din 23 iulie 1871, Dumitru Brătianu scrie cu entuziasm despre mesianismul generației tinere în conjuncturile istorice prin care trece România, este uimit că „petrecerea copilărească" s-a transformat în „manifestațiunea cea mai imponentă a românismului, afirmațiunea cea mai puternică a naționalității noastre, actul unic în analele istoriei noastre, actul cel mai însemnat prin caracterul său de solidaritate între toate țările române și cel mai fecund în mari și necalculabile rezultate". Mai mult, generația tânără „rupe giulgiul ce tâmpirea părinților și a învățătorilor ei începuse a întinde și asupră-i". Concluzia este că există „un geniu al României", parte a unui suflet colectiv, iar „junimea română" a aflat „care e secretul viitorului".

Răspunsul la acest entuziast îndemn vine printr-o scrisoare datată 3/15 august 1871, redactată la Cernăuți și publicată în „Românul", din 15 august 1871 și este semnată, în numele „comitetului", de Mihai Eminescu și Pamfil Dan. Se spune, în scrisoare, că „prin numele și inteligența d-voastră ați aruncat asupră-ne razele cele mai curate ale generațiunii căreia îi aparțineți", iar aprecierile trebuie să fie doar pentru „sânțenia cauzei". Recunoaștem și tipul de cugetare eminescian referitor la istorie, la rolul poporului, care merită reluat în întregime: „E o axiomă a istoriei, că tot ce e bine e un rezultat al cugetării generale, și tot ce e rău, e productul celei individuale. De aceea, meritul nostru va consista numai în formularea ideilor și trebuințelor existente ale poporului, nu în crearea unor altora. Ne vom lăsa îndreptați de cugetarea și trebuințele poporului nostru, nu de ale noastre proprii recepute poate de la străini. Ne vom lăsa conduși de curentul ideilor națiunii, și nu vom pretinde rolul de a conduce noi prin ideile noastre individuale". La acest tip de atitudine face trimitere, mai târziu, George Călinescu, care spune despre Mihai Eminescu că „n-avea nicio aspirațiune pentru sine ci numai pentru nația și societatea din care făcea parte, fiind prin aceasta mai mult un exponent decât un individ".

Suntem convinși că istoria este un bun și un merit al unui întreg popor. În același timp, știm că istoria își creează proprii eroi, propriile personalități, contextele sunt un dialog în absolut între cauză și cei care se dedică acelor cauze mărețe. Serbarea de la Putna și celelalte evenimente conexe au consolidat în istorie câteva nume care au dat un înalt sens civic literaturii, artei, culturii în general, care au demonstrat că geniul este o emanație a istoriei și deopotrivă, că istoria își fixează conturul după capacitatea de exprimare a harului colectiv și individual. Cel care a marcat decisiv „serbarea" a fost Mihai Eminescu, care era student auditor al universităților din Viena și Berlin. Toată lumea este de acord, atât martorii din epocă, cât și cercetătorii de mai târziu, că dacă Eminescu nu s-ar fi implicat în manifestarea de la Putna, probabil că evenimentul ar fi fost după tipicul celorlalte – formaliste, s-ar fi încheiat cu osanale aduse împăratului: și asta pentru că în imperiu asemenea manifestări erau îngăduite, fie pentru a da impresia naționalităților că se bucură de oarecare respect, fie pentru că manifestările erau considerate adevărate supape pentru nemulțumirile acumulate.

Prin implicare, Eminescu impune concepții mult mai adânci, reușește să dea serbării un statut de o consistență istorică care depășea mult cadrul unei sărbători închinată lui Ștefan cel Mare.

În câteva pagini de memorii, semnate de Ioan Slavici, la trei decenii de la evenimente, acesta declară că „Eminescu n-a fost între inițiatorii serbării dar ideea congresului de la el a pornit și serbarea nu s-ar fi făcut dacă el n-ar fi stăruit ca ea să se facă cu orice preț, pentru ca congresul să fie cu putință". Completarea portretului lui Eminescu este, la fel, memorabilă: „Știindu-l poet, chiar și mulți dintre cei ce l-au cunoscut personal s-au deprins a-l lua drept un visător inaccesibil pentru preocupările zilnice. Așa însă el era numai în ceea ce privește propria lui existență; când vorba era de durerile neamului românesc, el ardea în foc nestins și devenea om de inițiativă și de acțiune, stăruitor neînduplecat, care nu ne dedea răgaz, ci ne mâna mereu înainte. (…) În frunte nu-i plăcea să iasa, dar împingea pe alții înainte, și era gata să meargă și singur când alții nu voiau să-l însoțească".

Interesul pentru manifestare crește proporțional cu apropierea momentului decisiv. Listele de subscripții sunt susținute de toate publicațiile vremii, sunt făcute publice, însoțite de comentarii pline de efuziuni patriotice. Cauza serbării pare să copleșească un public tot mai larg, în presă sunt surprinse și opinii și atitudini ale cetățeanului simplu, trezit la viață de inițiativa studențimii române. În ziarul „Telegraful" din 18 iulie 1871, de exemplu, este reprodusă o scrisoare semnată A. Băjescu, care „îi felicită" pe studenții români de la Viena care au avut „sublima și patriotica inspirațiune în mijlocul străinismului de care se aflau încongiurați și oprimați", după care spune apăsat, în spiritul naționalismului vremii, că „o clasă curat românească a existat și va exista totdeauna și tocmai în momentul când pare a pieri, atunci reapare mai mândră și mai frumoasă, mai june și mai viguroasă, reînviind ca phoenix-ul din propria sa cenușă", această reînviere fiind rodul Providenței. În același număr din „Telegraful" este publicată o poezie semnată *M*, care începe fără echivoc: „Alergați cu mic, cu mare/ Strănepoți ai lui Traian/ Căci se face o serbare/ La mormântul lui Ștefan!" În „Telegraful", din 10 august 1871, sub semnătura lui Ioan Polescu, este făcut un apel „către națiune" ca serbarea de la Putna să se întindă „peste toată România"; concret propune ca pe câmpia Cotroceniului, în data de 15 august, după Sfânta Liturghie, să se facă un *Te Deum* la care să participe toată lumea adunată cu ocazia hramului.

Folcloristul G. Dem. Teodorescu, implicat în eveniment, publică în trei numere consecutive din „Românul" (duminică, 25 iulie, luni–marți, 26–27 iulie și miercuri–joi, 28–29 iulie 1871) un amplu eseu, „Memoria lui Ștefan cel Mare", în care reface parcursul istoric dar și în mentalul colectiv al personalității și a legendei domnitorului moldav. Serbarea de la Putna are, în acest context, o proiecție mesianică: „Să preparăm, dar, sosirea acestui moment istoric precum Ioan Botezătorul prepara sosirea Bunului Cuvânt!", iar idealul „unirii mari" este un deziderat mereu amânat, niciodată abandonat: „Să ne strângem la chemarea popoarelor de același sânge și să ne unim într-un mănunchi puternic și viguros ca să putem înfrunta cutremurele ce omenirea va încerca în necurmatele-i mișcări!"

Dincolo de civismul personal, există și atitudini instituționale. „Consiliul comunal" al urbei Iași votează participarea oficială la eveniment a unei delegații care să îi cuprindă, pe lângă primarul C. Cristodulo Cerchez și a consilierului Gh. Mârzescu, pe domnii „cetățeni notabili", Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu și Dimitrie Gusti. Iar primăria orașului București, în ședința din 5 august 1871, aprobă alocarea sumei de cinci sute de lei pentru serbare. („Românul", 9–10 august, 1871)

„Curierul de Iași", la „știri locale", anunță în numărul său de miercuri, 11 august 1871, că „ajunul plecării" fiind 13 august 1871, „toți onor cetățeni precum și onor doamne a urbei noastre sunt invitați a asista la întrunirea ce va avea loc la biserica Sf. Nicolae cel Domnesc, zidită de Ștefan cel Mare, la orele 5 după amiază, când se va porni de acolo un conduct solemn, în frunte cu *flamura femeilor române moldovene*, făcută prin subscripțiunile mai multor doamne, și cu *flamura urbei Vaslui*, înconjurată de 5 delegați, ducându-le în sunetul muzicii comunale, acordată de dl. primar, până la gara de Iași, unde se vor depune flamurile până mâine, sâmbătă dimineață, la 4 ore, când vor porni cu trenul atât delegații urbei Iași și Vaslui, cât și cetățenii doritori de a participa la serbarea de la Putna". În același număr al ziarului se specifică faptul că „mai mulți cetățeni din urbea noastră, neputând a merge până la Putna, vor solemniza această serbare aice, la biserica Sf. Nicolae cel domnesc, duminică, în 15 ale curentei, unde va cânta și muzica comunei, acordată gratis de onor. primar".

Mai mult, dintr-un document din Arhivele Naționale Iași, aflăm că „direcțiunea Căilor Ferate" face o reducere de jumătate de preț celor care doresc a asista „la serbarea ce are a urma la monastirea Putna, în memoria nemuritorului nostru domn Ștefan".

3. „Strigătele de «*Vecinică pomenire lui Ștefan-vodă împăratul*» făceau a răsuna codrii"

Programul de desfășurare a manifestărilor a fost adaptat continuu, în funcție de elementele noi care apăreau. O formă finală a fost tipărită în revista „Convorbiri literare", din 15 august 1871. De reținut salvele de tun, care au însoțit toate momentele mai importante ale zilei, predica părintelui egumen al Mănăstirii Putna, Arcadie Ciupercovici, intonarea „Imnului religios" compus pentru eveniment de Vasile Alecsandri pus pe muzică de A. Flechtenmacher, dar și momentul cel mai important, când „după descoperirea și sânțirea urnei consacrative" sunt depuse pe mormântul lui Ștefan cel Mare „epitaful doamnelor din România, a celor din Bucovina, a flamurei doamnei Haralambie, a doamnelor din Iași și a Institutului de Belle-Arte". În încheiere „domnul A. D. Xenopol rostește cuvântul festiv".

Discursul lui A. D. Xenopol întrunește sufragiile adunării în privința valorii sale, drept pentru care este premiat. Într-o „notă" a revistei „Convorbiri literare", este specificat faptul că „această cuvântare a d-lui Xenopol a fost judecată de Comitetul central al serbării naționale" ca fiind cea mai bună dintre cele prezentate la concurs, opinia comitetului „a fost aprobată de dd. Alecsandri, Maiorescu și Pogor, constituiți în juriu literar". Tonul este avântat, suflul discursului privește un viitor îndepărtat, tot

mai limpede, în același timp, care se susține pe valorile trecutului: „Avem acea putere, avem acea încredere, pentru că sufletul acestei părți a omenirii ce se numește poporul român, încă nu și-a revărsat în lume comoara cuprinsului său sufletesc" („Telegraful român", 25 august, 1871).

Tot „Telegraful", în numărul său din 15 august, publică două „alocuțiuni" semnate de George G. Tocilescu și alta de N. V. Scurtescu, care fac dovada unui avânt patriotic greu de stăvilit: „Astăzi, mai mult decât oricând, români, este timpul de deșteptare, de reînviere! Astăzi, mai mult decât oricând, români, este timpul de a scutura de pe noi pulberea ce străinii ne-au aruncat-o de ne-au astupat vederile!" (George G. Tocilescu); „15 august 1871 a sosit, și strănepoții Traianilor, Gelilor, Marioților, Negrilor-Basarabi și Dragoșilor, aleargă, în grămadă, la mormintele părăsite. Ce caută ei acolo? Se duc ei ca să plângă? Nu! Acei ce odihnesc în acele morminte, nu lacrimi și suspine așteaptă de la noi, sânge din sângele lor, ci adorațiune, entuziasm, veselie și imitare". (N. V. Scurtescu).

Relatările de la fața locului, din timpul *Serbării* și al *Congresului,* sunt numeroase, fiecare publicist și fiecare publicație încearcă să prindă note neobișnuite, să prezinte cu cât mai multă imaginație, să surprindă ceva din „ceea ce nu se poate spune"; e vorba de emoțiile individuale, dar și de emoția colectivă. Folcloristul G. Dem. Teodorescu, de exemplu, face o descriere amplă, în trei părți („Românul" de miercuri 25 august, joi 26 august și duminică 29 august), concluzionând că „actul junimii din 15/27 august, de la Putna, va servi ca model și ca început ferice, și, în tot cazul, neuitat, al redeșteptării conștiinței naționale". Sunt reiterate momentele importante ale Serbării, cu o adjectivizare pe măsură. Debutul manifestărilor, de exemplu, a fost în seara zilei de 14 august, cu o salvă de douăzeci și una de lovituri de tun, cu muzica tuturor clopotelor din mănăstire, urmate de slujba de priveghere. Descrierea stării mulțimii este prelungită în „datul natural" oferit de Mănăstirea Putna și împrejurimi: „Răpitoarea frumusețe a admirabilelor pozițiuni ce se prezenta ochilor avizi ai vizitatorilor, favorată de o lună strălucitoare, făcu ca acest mic început să dureze până târziu, în noapte, când numeroase trăsuri cu noi oaspeți urmau de a sosi la monastire".

Duminica a început „cu întreite rânduri de salve", Ioan Slavici, în calitate de „președinte al comitetului" a ținut „o cuvântare inauguratoare" cu serioase „considerațiuni asupra cauzelor existenței noastre naționale". Din discursul lui Ioan Slavici, la deschiderea manifestărilor, e de reținut ideea relației dintre istorie și personalitățile care o determină: „Numai timpurile mari nasc, însă, oameni mari, și numai ideile mari fac timpurile de a fi mari. Ștefan a fost *Mare* fiindcă lumea în care el a trăit a fost puternică, ideile care l-au condus au fost mărețe. O idee pierdută în tulburările timpurilor de atunci, o idee care a fost puterea morală a acestui timp mare, o idee ca o stea conducătoare își revarsă razele prin întunericul adânc al trecutului nostru de 400 de ani". Iar starețul mănăstirii, Arcadie Ciupercovici, „cu figura-i afabilă dar și impuitoare, cu vocea-i sonoră și vibratoare", ținu o excelentă predică „corespunzătoare hramului bisericesc în care accentuă pioasele simțimânte ale strămoșilor noștri". În tot timpul serviciului divin, mormântul venerat

al marelui Ștefan, împodobit cu ghirlande de flori și făclii, „era custodiat de o gardă de onoare, compusă din patru din membrii comitetului conducător". După predică, procesiunea formată din clerici, din membrii comitetului, dar și din mulțimea prezentă la eveniment, trecu „printre două șiruri de juni academici" până spre porticul festiv unde, „pe o masă spațioasă, se aflau învelite cu crep negru urna consacrativă de argint, cele două magnifice epitafe și stindardele, între care al doamnei Haralambie din Craiova se distingea prin frumosul portret al marelui Ștefan, prin bogăția și inscripțiunile cu care era ornat". Au urmat sfințirea odoarelor, transferul acestora pe mormântul domnitorului, „cuvântarea festivă" a lui A. D. Xenopol și intonarea imnului religios „făcut anume pentru această ocaziune" de Vasile Alecsandri, pe muzica lui A. Flechtenmacher. De reținut că la masa comună, oficialități dar și public, așezați „pe băncile construite în portic", primul toast „fu rădicat de președintele comitetului în sănătatea imperatorului Austriei, după datina autoritară a țărilor de sub dualism. D. Reni, administratorele Bucovinei, român de naționalitate, mulțămi, din partea guvernului austro-maghiar, comitetului și întregii adunări, despre frumoasa atitudine, ordine și aspirațiunile ce manifestau". Pentru o adunare care depășea, după mai multe mărturii, trei mii de persoane, spiritul de ordine nu putea fi decât o mare performanță, în condițiile în care oficialitățile se temeau de acte de răzvrătire.

În acest timp, pentru a întregi atmosfera și a-i da o notă mai „populară", după cum relatează ziarul „Telegraful" miercuri 22 septembrie 1871, „un bou întreg, fript pe frigare, atrăgea în giuru-i mai multe sute de săteni, și strigătele de «*Vecinică pomenire lui Ștefan-vodă împăratul*» făceau a răsuna codrii și a da de știre secularilor dușmani, că românul încă nu a uitat pe mântuitorul său".

Dar *serbarea* nu a fost doar la Putna, ea s-a manifestat în mai toată țara, în orașe și în sate. Sunt consemnate celebrări ale lui Ștefan cel Mare la Brăila, Bârlad, Iași, București, Blaj, Craiova și multe altele, într-o dispunere care acoperă toate provinciile românești.

Și rolul personalităților vremii este diferit în desfășurarea evenimentelor. Pe lângă Mihai Eminescu, prezență explicită și implicită, recunoscută de „memoria documentelor" dar și în mentalul colectiv, rolul lui Ioan Slavici este determinant. Sunt mărturie numeroase articole din presa vremii, amintirile semnate de T. V. Stefanelli, paginile de memorii „justificative" semnate chiar de Slavici. De reținut că întrunirile studențești de la Viena, după constituirea „României june", se țineau „în prezența unui comisar de poliție, de cele mai multe ori un oarecare domn Toma, român din Munții Apuseni, care se stabilise la Viena". Chiar dacă „d. Toma era om tăcut și potolit", acesta „își dădea silința să ne ție în limitele trase de statutele societății și astfel era adeseori nevoit a ne sfătui să ridicăm ședința și să continuăm discuțiunile în vreo cafenea, unde el nu era însărcinat a ne însoți". Când a fost pusă în discuție „cestiunea serbării", Slavici remarcă faptul că „d. Toma era foarte strâmtorat, și eu, președintele societății *România jună*, ținând seamă de strâmtorarea aceasta, am declarat că statutele nu permit ca asemenea cestiuni să fie discutate în ședințele societății". În consecință, discuțiile importante erau cele de la cafenelele din Viena, unde se întruneau membrii asociației

în condiții conspirative, conștienți de subversivitatea acțiunilor lor.

Participarea lui Ciprian Porumbescu nu o regăsim deocamdată consemnată în presa vremii, ea a fost însă puternic „folclorizată", după ce a rămas în „povestea evenimentului" ca una de excepție. După consumarea festivităților oficiale ale serbării, pe pajiștea de la mănăstire s-a încins o horă în care au intrat toți cei prezenți, orchestra fiind condusă de Grigore Vindireu, căruia Ciprian Porumbescu i-a luat locul, iar la final, după ce a cântat, s-a aruncat la pieptul lui Iraclie strigând: „Tată, am cântat Daciei întregi!"

4. „Dacă printr-o calamitate poporul român ar dispărea și ar veni alții pe acest pământ, s-ar transforma tot în poporul român!"

Deziderat mai vechi al populațiilor românești din toate provinciile situate deoparte și de alta a Munților Carpați, unirea tuturor românilor a însuflețit, a încălzit, a dinamizat, i-a pus în stare de vis pe toți cei care au văzut în definirea și rostuirea patriei o predestinare pentru care merită să lupte, un altar pe care soarta devine destin.

Însemnătatea Serbării de la Putna este încă insuficient evaluată, cunoscută. *Apelul tinerimii române*, redactat în ziua simbolică de 25 decembrie 1869, la Viena și transmis studențimii române din toate centrele universitare ale Europei, conține toate dezideratele și toate direcțiile de urmat pentru unirea de mai târziu, înfăptuită la 1 Decembrie 1918. Dacă punem față în față dezideratele politice de mai târziu cu dezideratele exprimate în fața și de mulțimea adunată la *Serbarea de la Putna* sau care a rezonat cu aceasta, putem spune că Unirea de la 1 Decembrie 1918 a avut un puternic și autentic vot popular exprimat cu o jumătate de veac mai devreme. Sau, conchizând: *Serbarea de la Putna* a fost scânteia care a aprins torțele Marii Uniri de la 1918.

Firesc, mă întreb acum,în fața istoriei pe care o emană „documentele de epocă", dacă ar trebui ca tinerimea academică de astăzi să formuleze un nou apel către toți tinerii români risipiți în lume, cum ar suna acest apel? Prima întrebare ar fi: care Românie, cea din afară sau cea din interior? Avem peste zece milioane de români în afara granițelor fizice, care sunt „o Românie în căutarea unei identități". O altă realitate istorică presupune, firește, alte tipuri de atitudine. Noțiunea romantică de patrie pare să fi căpătat, sub presiunea conjuncturilor, a dinamismului fără precedent a mijloacelor de comunicare, o „resetare" cu consecințe imprevizibile încă. Important pare acum, că o redefinire a noțiunii de patrie, în noile contexte, are la bază câteva lucruri care îi pot reda funcțiile inițiale. Este vorba de spațiul geografic, de limbă și de credință. Spațiul geografic, ca expresie a peisajelor și a echilibrului natural, este cel care imprimă un orizont fizic, o identitate fizică, fiecărui om care s-a născut în acest spațiu. Spunea cineva, de altfel, la începutul secolului trecut: „ Dacă printr-o calamitate poporul român ar dispărea și ar veni alții pe acest pământ, s-ar transforma tot în poporul român".

Limba este promotoarea, valorizatoarea și păstrătoarea culturii, a istoriei, a tradiției. Suntem români pentru că vorbim limba română. Oricare alte nuanțe sunt doar căi de discuție pentru a ajunge la aceeași concluzie. Iar Biserica, credința reprezintă,

fără îndoială, puterea de sacralizare a tot ceea ce ne înconjoară. Sacralizăm, de când avem conștiința unei patrii, munții, câmpiile, apele; sacralizăm viața de familie, viața în comunitate; dăm transcendență vieții noastre, aspirațiilor noastre; dragostea noastră, indiferent cum se manifestă, pentru cine se manifestă, dacă nu are dimensiune sacră ni se pare lipsită de orizont. Din acest motiv, din momentul în care le vom desacraliza, sub impulsul și sub presiunea unor factori externi, din indiferență sau din interes, ne vom pustii noi înșine lumea în care trăim, în care suntem predestinați să trăim. Iar noțiunea de ideal, care i-a animat pe cei care ne-au premers, culminând cu momentul 1918, actul Marii Uniri, este parte din puterea de sacralizare a nației noastre, care nu este, firește, o excepție. Idealul național este, pentru fiecare națiune, accesul colectiv la transcendent. Iar o Românie europeană este aceea care își afirmă identitatea într-un concert de popoare care au aceleași coordonate definitorii. Nicolae Iorga spunea că popoarele sunt importante în istorie după modul în care se raportează la libertate, după modul în care își gestionează libertatea. Până și identificarea cu un popor, în timpul unei competiții sportive, a unui act cultural, a unei competiții gastronomice etc. face parte din această identificare cu istoria mai recentă sau mai veche, face parte dintr-o serie de cutume care diferențiază un popor de o populație.

Cum deosebim un popor de o populație? Definiție abruptă: o populație trăiește după reguli scrise; un popor trăiește, mai ales, după reguli nescrise. Legile scrise asigură (sau nu asigură) ordinea, justiția, dau pedepse, dau recompense. Legile nescrise acționează ca un ciment între oameni: sînt obiceiurile, cutumele care dau stabilitate «tribului», individualitate, îi asigură onoarea și continuitatea. Legile scrise sînt diverse și se pot modifica; legile nescrise sînt unice. Legile nescrise sînt chiar echivalentul bunului simț istoric, sînt un bun păstrat din generație în generație, nu le discută aproape nimeni. Pentru nerespectarea legilor scrise răspunzi în fața unei instanțe funcționărești. Pentru încălcarea legilor nescrise răspunzi în fața unei tradiții, în fața unei istorii. Legile nescrise sînt ca anotimpurile: nu poate cere nimeni discutarea lor, modificarea lor în funcție de interesele de moment. Legile scrise sînt aculturale; legile nescrise sînt expresia culturii. Despre aculturalitatea legilor scrise cât și despre perspectivele dihotomice «popor-populație», «legi scrise-legi nescrise» vorbesc Claude Lévi-Strauss („Gîndirea sălbatică"), J.M. Frazer („Creanga de aur"), C.G. Jung (Psihologie analitică și Weltanschauung), Lucian Blaga („Ființa istorică") și mulți alții. Cât mai contează astăzi aceste legi nescrise, într-o istorie care își centrifughează adevărurile sedimentate în secole, este greu de spus acum, când vorbim de post-istorie, de post-modernitate, de post-uman chiar. O nouă *Serbare de la Putna*, la 150 de ani de la momentul plămădirii idealului „unității tuturor românilor" poate să dea (sau să fie) un răspuns.

*

Poate că niciodată presa nu a avut un mai mare rol și rost în istorie ca în acea perioadă, cu un secol și jumătate în urmă, fiind portavocea tuturor românilor, din oricare parte a Carpaților, din orice mediu. Presa a amplificat toate informațiile, a ținut conștiința trează, a provocat coarda sensibilă la ideea de patrie și unitate națională. În

fond, presa vremii a făcut ceea ce face presa dintotdeauna, identifică și „alimentează" orizontul de așteptare al unui public cât mai larg. Pe acest fond, câteva publicații, între care „Telegraful", „Românul", „Semănătorul" și „Uniunea liberală" propun ca imediat după „congresul tinerimii române" să se desfășoare la Putna și *Congresul presei române*. În comunicatul publicat de această asociere de publicații este conștientizată puterea presei în societate: „Așadar, în această grea extremitate, care-i forța poporului? Pe ce se reazemă el spre a susține astăzi lupta crâncenă ce s-a încins cu atâția dușmani puternici? Este presa! Și numai presa! Presa singură, înconjurată de simpatia publică și susținută de încuragierile țării, formează acum speranțele poporului. Negreșit, presa poate mult, foarte mult". („Telegraful", 19 august 1871) Lucrul este perfect adevărat, în condițiile în care, mai departe, se vorbește de scopurile presei care urmărea „moralitate în oamenii politici care pretind a ne conduce" și avansarea în funcții să se facă „pe adevărate merite". Pentru aceasta „să facem, dar, o mare întrunire de ziariști la București sau Iași, oriunde, îndată după serbarea de la Putna". *Congresul presei române*, cel puțin în formula preconizată la acel moment, nu știm să fi avut loc. Însă modul în care au reflectat publicațiile momentului evenimentele de la *Serbarea de la Putna* din anul 1871 a făcut dovada unei unități care a dat dimensiunea reală faptului istoric. Putem spune, extrapolând, că preconizatul congres al presei românești a fost realizat în același timp cu *Serbarea de la Putna*. Proba acestei viziuni unitare, în ceea ce privește lucrurile majore din societatea românească a vremii, se regăsesc în acest volum de o consistență istorică și morală greu de cuantificat după o simplă lectură.

De aceea, efortul monahului Alexie Cojocaru, a celorlalți monahi cu certă pregătire filologică și istorică din obștea Mănăstirii Putna, de a aduna, de a așeza textele într-o formulă „citibilă" astăzi, de a da coerență informațiilor și istoriei pe care o conțin, depășește cadrul unei simple crestomații tematice. Acest volum de documente scrise, publicistice și memoriale, despre un eveniment istoric și despre „o stare morală" a nației noastre la un moment dat, este o provocare pentru lumea noastră de azi și, mai ales, de mâine.

Adrian Alui Gheorghe
27 iunie 2021, Piatra Neamț

Notă asupra ediției

Volumul de față cuprinde, în partea sa principală, articole și materiale legate de Serbarea de la Putna desfășurată în anul 1871, publicate în ziarele vremii: „Curierul de Iași", „Românul", „Telegraful", „Trompeta Carpaților", „Traian", „Federațiunea", „Albina", „Familia", „Semănătorul", dar și în revista „Convorbiri literare". Majoritatea textelor au fost transcrise după ziarele originale sau după cópii păstrate la Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Centrală Universitară – Iași și Biblioteca Centrală Universitară – Cluj. Volumul cuprinde și câteva documente din Arhiva Mănăstirii Putna, reeditate, apoi *Cuvântul de îngropare al vechiului Ștefan voievod, domnul Moldovei, cel ce s-au numit „Mare"*, atribuit ierodiaconului Gherasim Putneanul, și trei texte memorialistice semnate de Samson Bodnărescu, Theodor V. Stefanelli și Ioan Slavici.

Principalul instrument de lucru folosit în realizarea cărții de față a fost lucrarea *Serbările naționale de la Putna* (Câmpulung Moldovenesc, 2004), întocmită de regretatul istoric Anghel Popa, cercetător care a adus contribuții majore la cunoașterea istoriei moderne și contemporane a Mănăstirii Putna. Bibliografia cărții amintite a reprezentat pentru noi ghidul cel mai de preț. O altă lucrare fundamentală pentru antologia noastră a fost cea intitulată *Serbarea de la Putna, 1871*, scrisă de Teodor Balan (Cernăuți, 1932).

O chestiune de mare importanță în rânduirea documentelor a fost cea a calendarului. Adeseori, scrisorile *poartă o singură dată*, fără a se preciza dacă ea aparține calendarului vechi sau celui nou. Situația poate crea confuzii și, deci, erori. Precizăm că scrisorile scrise în România folosesc, de regulă, calendarul vechi. Scrisorile scrise în Imperiul austro-ungar folosesc, de obicei, calendarul nou. În cercetarea de față s-a constat că, în cazul scrisorilor cu o singură dată, expeditorul folosește calendarul din locul de unde trimite scrisoarea, fără a se raporta la calendarul destinatarului. Tot astfel stau lucrurile și în cazul documentelor oficiale. Uneori, însă, scrisorile *poartă două date*, care corespund celor două calendare. În acest caz, confuziile sunt eliminate. Cititorul va fi solicitat – pentru a evita erorile de datare ce pot apărea în cazul documentelor cu o singură dată – să acorde atenție, mai întâi de toate, *locului* emiterii actelor.

Cu o singură excepție, ziarele menționate în această lucrare apăreau la București, Iași și Pesta. Într-o întreprindere viitoare, vor trebui cercetate și gazetele din localități precum Bacău, Bârlad, Roman, Galați, Fălticeni, Tecuci, Brăila, unde Serbarea de la Putna s-a bucurat de sprijin. O asemenea cercetare merită realizată nu doar pentru a oferi informații noi, dar și pentru că – spun unele surse – nu toate ziarele timpului s-au implicat în popularizarea și realizarea Serbării de la Putna. Astfel, meritul ziarelor

care au sprijinit Serbarea este de două ori mai mare. Un exemplu este „Semănătorul" din Bârlad, care a publicat unul dintre cele mai bune reportaje privind desfășurarea Serbării, semnat de avocatul P. Armașu, reprezentant al acelei urbe la Putna. Până la cercetarea ziarelor locale însă, va trebui încheiată parcurgerea ziarelor centrale.

Transcrierea textelor a fost făcută de către un grup alcătuit, mai ales, din studenți. Un sprijin prețios a fost acordat de profesorii Cristina Irimia, Ștefănița Ungureanu și Alex Ștefănescu, cărora le mulțumim, încă o dată, pentru sfaturile, îndrumările și implicarea domniilor lor.

La transcrierea materialelor au contribuit: Mihai Adamache, Ana-Maria Aghiniței, Petruța-Maria Bădeliță, Ioana Bîru, Marius Bodnar, Sorin Budăi, Cristian Chesaru, Anemona Chichirău, Daniela Chifan, Alexandra Chiriliuc, Raluca Ciobanu, Ana-Maria Cociorvan, Andreea Codreanu, Elena Dănilă, Alexandru Casian Dragoș, Daria Flocea, Mihail Frunză, Ioana Georgescu, Ioana-Raluca Gheațău, Ionel Gherman, Adina Gabriela Gilcă, Diana Elena Guraliuc, Miriam Hobincă, Anastasia Ignat, Roxana Isar, Adi Adrian Luca, Iulian Marian Lungu, Melania Martinaș, Laura Mihalescu, Silvia Mleșniță, Anamaria Munteanu, Cristian Musa, Genelia Elena Nicolae, Alice Nistoreanu, Alexandra Olenici, Ana Onofrei, Roxana Oprea, Denisa Petrechioaie, Maria Pîslaru, Aura Pomparău, Georgiana Popescu, Iuliana Popovici, Andrei Silivestru, Liviu-Marcel Ungurean, Maria Roșca, Andreea Parascheva Roșu, Dana Melania Rusu, Jennifer Saltan, Georgeta-Lenuța Siminiuc, Andreea Soponar, Elena Sorocaniuc, Ștefan Starețu, Andrei Sulugiuc, Adriana Maria Susnovici, Silvian Tara, Valentina Theea, Oana Vlăduțoiu.

Mulțumim doamnei Teodora Stanciu și domnului profesor Adrian Alui Gheorghe pentru încurajările și sfaturile domniilor lor. Suntem recunoscători, de asemenea, Bibliotecii Academiei Române și Bibliotecii Central Universitare – Iași pentru înlesnirea accesului la materialele documentare.

Tuturor le aducem prinosul nostru de recunoștință!

Editorul

Rezumatul documentelor

I. Publicistică și documente

1. 3/15 ianuarie 1870. Ziarul „Traian" publică apelul Comitetului provizoriu pentru Serbarea de la Mănăstirea Putna, datat 25 decembrie 1869/6 ianuarie 1870. Este lansat Proiectul-program.

2. 20 februarie/4 martie 1870. Apelul Comitetului central din Viena pentru Serbarea de la Putna, în care se arată motivațiile și scopul Serbării. Se solicită formarea unor comitete locale care să facă propuneri de îmbunătățire ale programului.

3. 8/20 martie 1870. Ziarul „Federațiunea" preia din ziarul „Traian" apelul junimii academice române din Viena adresat studenților români din alte centre academice pentru realizarea Serbării naționale de la Mănăstirea Putna.

4. [aprilie–mai 1870]. Scrisoarea Comitetului central din Viena adresată președintelui Comitetului local Blaj pentru Serbare, în care se precizează cadrul juridic de desfășurare a Serbării de la Putna.

5. 7/19 mai 1870. Comitetul pentru Serbare al Universității din București solicită înapoierea listelor de subscripție împreună cu banii strânși. Se anunță publicarea numelor donatorilor precum și elaborarea dărilor de seamă privind întrebuințarea banilor.

6. 24 mai/5 iunie 1870. Ziarul „Curierul de Iași" preia din ziarul „Albina" apelul din 13/25 mai 1870 al Comitetului central din Viena privind Serbarea de la Putna. Întreaga națiune română este chemată să contribuie moral și material la eveniment; se anunță publicarea listelor de subscripție și dările de seamă asupra folosirii banilor.

7. 29 mai/10 iunie 1870. „Federațiunea" preia din „Albina" știri despre donații făcute pentru Serbarea de la Putna. Este lansat un apel tuturor românilor, pentru a contribui la realizarea serbării.

8. 29–30 mai/10–11 iunie 1870. Ziarul „Românul" publică apelul din 18/30 mai 1870 al Comitetului central pentru Serbarea de la Putna, prin care doamna Maria C. A. Rosetti este rugată să convoace un consiliu de doamne bucureștene care să se îngrijească de realizarea unei învelitori decorative pentru urna din argint ce urma să fie așezată pe mormântul lui Ștefan cel Mare, în cadrul serbării din luna august.

9. 31 mai/12 iunie 1870. „Curierul de Iași" tipărește încă un apel al Comitetului central pentru Serbare, adresat tuturor românilor, în care se solicită sprijin moral și material pentru realizarea serbării de la Putna și, în special, pentru realizarea unei

urne antice din argint. În acest scop, redacția ziarului „Curierul de Iași" deschide o listă de subscripție.

10. 4/16 iunie 1870. „Curierul de Iași" anunță că listele de subscripție deschise de administrația ziarului pentru realizarea Serbării de la Putna sunt depuse, una, la biroul redacțional, iar cealaltă la librăria „Junimea".

11. 11/23 iunie 1870. „Curierul de Iași" anunță că a trimis liste de subscripție la toate prefecturile, primăriile și casieriile din orașele Moldovei, și invită la completarea lor cel mai târziu până la sfârșitul lunii în curs.

12. 18/30 iunie 1870. „Curierul de Iași" publică apelul doamnei Elena Istrati către doamnele române. Se solicită concursul pentru realizarea unei învelitori decorative care să acopere urna din argint ce urma să fie depusă pe mormântul lui Ștefan cel Mare. În acest scop, doamna Istrati deschide o listă de subscripție. Este publicat apelul din 18/30 mai al Comitetului central al Serbării, către doamna Elena Istrati, prin care aceasta este invitată să ia inițiativa convocării unui consiliu de doamne ieșene care să își asume realizarea învelitorii.

13. 18/30 iunie 1870. „Curierul de Iași" publică anunțul Comitetului local pentru Serbarea de la Putna de la Universitatea din Iași, prin care studenții tuturor facultăților ieșene erau convocați, în seara zilei de 18/30 iunie, la o ședință extraordinară. Chestiunea cea mai de seamă era prezentarea unei dări de seamă a Comitetului privind subscripțiile făcute. Studenții care primiseră liste erau rugați să le închidă.

14. 13/25 iunie 1870. Prefectul de Rădăuți, Oreste Renney, înștiințează Prezidiul cezaro-crăiesc al Bucovinei despre intenția studenților români din Viena de a serba „cât mai festiv cu putință" împlinirea a 400 de ani de la începutul existenței Mănăstirii Putna, în ziua de 15/27 august. Se cer instrucțiuni, întrucât la această sărbătoare avea să vină un număr foarte mare de oaspeți din toate țările, serbarea putând depăși cadrul festiv al unui hram obișnuit.

15. 18/30 iunie 1870. Comitetul doamnelor din Bucovina format din Ana Vasilco, Maria Criste, Catinca Gafenco, Catinca Giurgiuvan și Eufrosina Hurmuzachi fac apel la toate doamnele din Bucovina să contribuie la confecționarea unui acoperământ pentru urna din argint ce urma să fie depusă pe mormântul ctitorului Putnei. Doamnele bucovinene deschid o subscripție, cerând ca banii să fie trimiși la Cernăuți, fie doamnei Ana Vasilco, fie doamnei Maria Criste.

16. 19 iunie/1 iulie 1870. Comitetul central din Viena anunță comitetele locale că fondurile adunate pentru Serbarea de la Putna sunt insuficiente, ceea ce ar putea conduce la revocarea Serbării. Se solicită continuarea acțiunilor de strângere a banilor.

17. 26 iunie/8 iulie 1870. Prezidiul cezaro-crăiesc al Bucovinei înștiințează pe prefectul Renney din Rădăuți că legea permite întrunirile, pelerinajele și adunările bisericești, dacă acestea se desfășoară în mod tradițional. În cazul serbării ce urma să se desfășoare la Mănăstirea Putna se cere „o supraveghere mai atentă" datorită participării unui număr mare de străini la comemorarea lui Ștefan cel Mare. Se ordonă d-lui Renney să supravegheze pregătirile pentru Serbare și să raporteze orice suspiciune.

18. 28 iunie/10 iulie 1870. „Curierul de Iași" solicită prefecturilor, tribunalelor,

primăriilor și casieriilor din orașele Moldovei să înapoieze listele de subscripție puse în circulație de redacția ziarului, împreună cu banii adunați, până la sfârșitul lunii în curs.

19. 28 iunie/10 iulie 1870. „Curierul de Iași" publică darea de seamă din 23 iunie/5 iulie a Comitetului local pentru Serbarea de la Putna de la Universitatea din Iași privind banii adunați din subscripții, și trimiși la Viena, Comitetului central.

20. 28 iunie/10 iulie 1870. „Albina" face public un anunț din 9/21 iunie al Comitetului central pentru Serbarea de la Putna din Viena privind donațiile venite din Cluj, Cernăuți, Siret, precum și din localități rurale bucovinene.

21. 9/21 iulie 1870. „Curierul de Iași" publică lista de subscripție deschisă de redacția ziarului. Doamna Elena Istrati solicită doamnelor care au făcut liste parțiale pentru confecționarea unui acoperământ pentru urna votivă din argint să trimită listele împreună cu banii, pentru a-i expedia Comitetului central din Viena.

22. 11/23 iulie 1870. „Românul" publică scrisoarea din 9/21 iulie a lui B. P. Hasdeu, președintele Societății „Românismul", care încurajează eforturile Comitetului central al Serbării de la Putna oferind, în numele Societății, și o donație.

23. 12/24 iulie 1870. „Curierul de Iași" face o rectificare la lista de subscripție din numărul anterior.

24. 12/24 iulie 1870. „Curierul de Iași" publică o listă de subscripție cu donatori din Iași și Bârlad.

25. 13–14/25–26 iulie 1870. Ziarul „Românul" publică o listă de subscripție din 12/24 iulie a Comitetului pentru Serbarea de la Putna din cadrul Universității din București, cu donatori din capitală și Drăgășeni.

26. 14/26 iulie 1870. Comitetul ASTRA Sibiu răspunde Comitetului central pentru Serbarea de la Putna că nu poate sprijini financiar comemorarea lui Ștefan cel Mare.

27. 15/27 iulie 1870. „Albina" publică donații din Cernăuți, Pesta, Iași, București, Blaj și Gherla.

28. 16/28 iulie 1870. „Curierul de Iași" publică o listă de subscripție cu donatori din Iași și Vaslui.

29. 19/31 iulie 1870. „Curierul de Iași" tipărește o listă de subscripție cu donatori din Iași și Roman.

30. 23 iulie/4 august 1870. „Curierul de Iași" publică lista de subscripție a doamnei Elena Istrati pentru realizarea unui acoperământ pentru urna din argint de pe mormântul lui Ștefan cel Mare.

31. 23 iulie/4 august 1870. Arcadie Ciupercovici, egumenul Mănăstirii Putna, înștiințează Consistoriul din Cernăuți că la mănăstire sosiseră, cu câteva zile mai înainte, doi membri ai Comitetului central ai Serbării de la Putna, cu intenția de a construi un portic („sală de festivități") unde să fie primiți oaspeții Serbării din 15/27 august.

32. 25 iulie/6 august 1870. Egumenul Arcadie Ciupercovici raportează Consistoriului că studenții români au renunțat la organizarea Serbării în data de 15/27 august și că au oprit pregătirile începute. Cauza este războiul franco-prusac.

Cu toate acestea, mănăstirea ar vrea să serbeze cei 400 de ani de la întemeiere, dorind să săvârșească un serviciu religios solemn întru pomenirea ctitorului, Ștefan cel Mare, și să organizeze o masă festivă. Mănăstirea solicită măcar 500 de guldeni austrieci, din Fondul religionar, mai ales că o parte esențială a acestuia este constituit din 59 proprietăți care fuseseră cândva ale Putnei.

33. 26 iulie/7 august 1870. „Curierul de Iași" publică o listă subscripție cu donatori din Tecuci.

34. 27 iulie/8 august 1870. „Albina" publică o telegramă trimisă ziarului de Comitetul central din Viena, prin care se anunță amânarea serbării de la Putna până în data de 15/27 august 1871.

35. 9/21 august 1870. „Curierul de Iași" publică comunicatul Delegației Comitetului central din Viena, din 31 iulie/12 august 1870, privind amânarea Serbării de la Putna. Se precizează că decizia fusese luată de Comitetul central din Viena fără învoirea Delegației, care sosise deja la mănăstire și începuse lucrările de pregătire a Serbării. Primind notificarea, Delegația a întrerupt toate pregătirile, rămânând la convingerea că Serbarea nu ar fi trebuit amânată, din motive politice, materiale și, mai ales, morale.

36. 19/31 august 1870. Prefectul de Rădăuți raportează guvernatorului Bucovinei că Serbarea studenților români proiectată a avea loc, la Putna, în data de 15/27 august, a fost amânată. În ziua hramului mănăstirii, numărul oaspeților a fost, totuși, neobișnuit de mare față de anii anteriori, lucru datorat aniversării a 400 de ani de existență a mănăstirii.

37. 23 august/4 septembrie 1870. Ziarul „Trompeta Carpaților" reia anunțul Comitetului central pentru Serbarea de la Putna, din 19 iulie/1 august 1870, privind amânarea serbării până la 15/27 august 1871. Corelativ, Comitetul face o dare de seamă asupra veniturilor și cheltuielilor.

38. 30 august/11 septembrie 1870. „Albina" tipărește relatarea lui Gabriel Băleanu despre desfășurarea hramului Mănăstirii Putna, în zilele de 15/27 și 16/28 august 1870.

39. 15/27 septembrie 1870. „Convorbiri literare" publică nota lui E[minescu] privitoare la motivul amânării Serbării de la Putna: războiul franco-prusac. Păstrarea primei intenții ar fi impregnat serbării o notă politică, ceea ce ar fi condus la interzicerea ei de către autoritățile austriece.

40. 13/25 octombrie 1870. „Curierul de Iași" publică scrisoarea din 25 septembrie/7 octombrie expediată din Viena de Comitetul central al Serbării de la Putna, în care se arată că singura cauză a amânării manifestației este războiul. Guvernul austriac nu se opune serbării, întrucât această este legală.

41. 12/24 ianuarie 1871. Mihai Eminescu și Ioan Slavici trimit la Mănăstirea Putna darurile care aveau să fie așezate pe mormântul lui Ștefan cel Mare, în ziua serbării din vară.

42. 26 mai/7 iunie; 30 mai/11 iunie 1871. „Federațiunea" prezintă raportul din zilele 6/18 martie (partea adminstrativă) și 13/25 mai (partea financiară) elaborat de Comitetul central pentru Serbarea de la Putna.

43. 2/14 iunie 1871. „Federațiunea" preia un anunț din „Românul" din 27 mai/8 iunie, conform căruia epitaful doamnelor române, realizat sub patronajul d-nei Maria Rosetti, de către meșterul Nacu, va fi expus publicului, până în data de 2/14 iunie, la magazinul d-lui Breul din București.

44. 13/25 iunie 1871. „Trompeta Carpaților" publică apelul din 2/14 iunie al Comitetului central din Viena adresat junelor române, prin care se solicită realizarea unor flamuri pentru Serbarea de la Putna – câte o flamură pentru fiecare provincie românească – Transilvania, Crișana, Banat, Muntenia, Moldova, Basarabia, Bucovina, Maramureș.

45. 13/25 iunie 1871. „Trompeta Carpaților" publică un alt apel al Comitetului central, din 2/14 iunie 1871, adresat studenților români din Viena. Deoarece Serbarea nu putea fi amânată cu încă un an, se cerea: instituirea unor comitete-filiale; sugestii și propuneri; popularizarea Serbării; strângerea de fonduri; participarea la Serbare.

46. 13/25 iunie 1871. „Trompeta Carpaților" publică anunțul din 3/15 iunie al Comitetului central pentru Serbarea de la Putna, adresat publicului român, prin care se aduce la cunoștință că Serbarea nu poate fi amânată încă o dată, urmând a fi organizată cu mijloacele existente. Se face un nou apel pentru strângerea de fonduri.

47. 18/30 iunie 1871. „Albina" tipărește un articol al domnului Gabriel Băleanu, datat 31 mai/12 iunie, despre amânarea Serbării de la Putna și despre chestiunea banilor. Se menționează că decizia amânării ar fi trebuit luată cu consimțământul majorității studenților și a principalelor centre de pregătire a Serbării, nu doar de către Prezidiu. Pregătirile se aflau într-un stadiu înaintat la Putna când decizia de amânare le oprise.

48. 20 iunie/2 iulie 1871. „Albina" publică anunțul Comitetului central din Viena, din 8/20 iunie, prin care se cere tuturor celor interesați să participe la concursul pentru selectarea *Cuvântării festive* ce urma să fie rostită la Serbarea de la Putna, să trimită textele până la 8/20 iulie. Lucrările urmau să fie evaluate de o comisie alcătuită din trei reputați literați români.

49. 20 iunie/2 iulie 1871. „Românul" publică un articol al domnului St. Crețescu în care se arată că Serbarea de la Putna este un *unicum* în istoria poporului român. Sunt trecute în revistă și piedicile în calea realizării Serbării, printre care defraudarea fondului, neimplicarea multor ziare românești, dezinteresul unora dintre români. Se face apel la solidaritate națională.

50. 29 iunie/11 iulie 1871. „Telegraful" tipărește poezia *Junimii române*, autor I. Lepădatu.

51. 10/22 iulie 1871. „Telegraful" anunță: Comitetul pentru Serbarea de la Putna, filiala Universității din București, a deschis o listă de subscripție la redacția ziarului. Numele binefăcătorilor urmau să fie publicate.

52. 11/23 iulie 1871. „Trompeta Carpaților" anunță lista de subscripție a Comitetului local pentru Serbarea de la Putna al Universității din București, deschisă la redacția ziarului. Numele donatorilor urmau să fie publicate.

53. 11/23 iulie 1871. „Federațiunea" anunță că studenții din București au trimis, la 30 iunie/12 iulie o scrisoare Comitetului central din Viena, în care se arată rezultatul subscripțiilor.

54. 12–13/24–25 iulie 1871. „Românul" anunță o donație importantă pentru Serbarea de la Putna din partea fraților Alexandru și Radu Golescu.

55. 15/27 iulie 1871. „Trompeta Carpaților" publică anunțul din 4/16 iulie, prin care se menționează că, la 19 iulie/1 august, Comitetul central al Serbării de la Putna avea să se stabilească, din Viena, în Bucovina, pentru a începe, la fața locului, lucrările pentru Serbare. Se solicită înapoierea cât mai grabnică a listelor de subscripție împreună cu banii adunați, pentru a se putea trasa planul concret al Serbării. Persoanele care doresc să ia parte la Serbare sunt rugate să înștiințeze Comitetul central.

56. 15/27 iulie 1871. „Albina" face public anunțul din 8/20 iulie 1871 al Comitetului central al Serbării de la Putna, privind noi donații primite din Caransebeș, Siret, Lugoj, Sibiu, Brașov.

57. 17/29 iulie 1871. „Românul" publică o listă de subscripție primită din Galați.

58. 17/29 iulie 1871. „Românul" publică anunțul Comitetului local pentru Serbarea de la Putna, filiala Universității din București, asupra primirii sumei de 400 lei de la administrația ziarului „Românul" din Galați, și a 220 lei de la frații Golescu, bani ce urmau a fi trimiși imediat Comitetului central din Viena.

59. 18/30 iulie 1871. „Telegraful" publică reflecțiile d-lui A. Băjescu asupra Serbării de la Puna. Se exprimă regretul că puțini români au răspuns apelului studenților.

60. 18/30 iulie 1871. „Telegraful" tipărește poezia *Serbarea lui Ștefan cel Mare*, autor necunoscut.

61. 20 iulie/1 august 1871. „Telegraful" publică opinia unui anonim care dezaprobă alegerea d-lor Titu Maiorescu, V. Pogor și Iacob Negruzi în comisia însărcinată cu alegerea *Cuvântării festive* ce urma să fie rostită la Serbarea de la Putna.

62. 20 iulie/1 august 1871. „Românul" publică anunțul Comitetului central al Serbării de la Putna în care se informează publicul că, în data de 20 iulie/1 august 1871, comitetul s-a strămutat, din Viena, la Cernăuți, lucrările pregătitoare pentru serbare fiind începute.

63. 23 iulie/4 august 1871. „Românul" publică articolul domnului Dumitru Brătianu despre Serbarea de la Putna. Se arată că, deși apelul studenților a fost privit cu neîncredere de mulți români, Serbarea se dovedește a fi afirmarea cea mai puternică a naționalității românești, un act unic în analele istoriei naționale.

64. 25 iulie/6 august 1871. „Telegraful" publică un eseu anonim din 12/24 iulie, despre starea politică a României și inițiativa studenților români de a realiza o serbare națională la Mormântul lui Ștefan cel Mare.

65. 25 iulie/6 august; 26–27 iulie/7–8 august; 28–29 iulie/9–10 august 1871. „Românul"publică un studiu istoric (în trei părți), semnat de G. Dem. Teodorescu, despre epoca și personalitatea lui Ștefan cel Mare.

66. 25 iulie/6 august 1871. A. D. Xenopol îi comunică lui I. Slavici date cu privire la discursul festiv ce urma să-l susțină la serbare.

67. 27 iulie/8 august 1871. „Telegraful" tipărește poezia *La Putna*, autor N. Scurtescu.

68. 28 iulie/9 august 1871. Studenții din Iași mulțumesc primarului și consiliului

urbei pentru „puternicul concurs" acordat Serbării de la Putna.

69. 29 iulie/10 august 1871. Consiliul din Iași hotărăște ca urbea să fie reprezentată la Serbarea de la Putna de primarul Hristodulo Cerchez, „cetățenii notabili" Mihail Kogălniceanu și Dimitrie Gusti, precum și de consilierul Gh. Mârzescu.

70. 31 iulie/12 august 1871. „Românul" publică scrisoarea din 28 iulie/9 august a Comitetului local al Serbării de la Putna, din Universitatea din București, adresată redactorului ziarului. Se anunță expedierea către Mănăstirea Putna a sumei de 120 lei, colectată de administrația aceluiași ziar, precum și faptul că epitaful doamnei Maria C. A. Rosetti a ajuns în bună stare la mănăstire.

71. 1/13 august 1871. Prefectul Renney de Rădăuți înștiințează Prezidiul Bucovinei că nu a dat curs cererii studenților de a organiza la Putna un congres, primul dintre motive fiind prezența, în calitate de organizatori și conducători, a unor persoane străine.

72. 1/13 august 1871. Ziarul „Semănătorul" din Bârlad publică un articol despre Serbarea de la Putna. Este deplânsă răceala cu care presa a îmbrățișat ideea Serbării. Urbea Bârladului va fi reprezentată la Putna de avocatul și consilierul P. Armașu.

73. 5/17 august 1871. I. Wazl răspunde Consistoriului din Cernăuți că studenții români au nevoie de aprobarea autorităților pentru a se implica în organizarea Serbării din 15/27 august, întrucât ei „nu vizează activitățile religioase, ci comemorarea lui Ștefan cel Mare". Prefectul de Rădăuți este solicitat ca, în cadrul festivității religioase, să nu permită încălcarea prevederilor legale.

74. 5/17 august 1871. „Albina" dezaprobă numirea lui Titu Maiorescu, I. Negruzi și V. Pogor în comisia care urma să selecteze *Cuvântarea festivă* pentru Serbarea de la Putna.

75. 5/17 august 1871. „Telegraful" anunță noi donatori pentru Serbarea de la Putna. Subscripția a fost organizată de redacția ziarului.

76. 5/17 august 1871. „Telegraful" publică articolul lui Ion Polescu despre Serbarea de la Putna. Autorul îndeamnă pe toți românii „de la Tisa până la Nistru" să se pregătească pentru serbarea „Sântului Ștefan", așa precum creștinul celebrează Învierea lui Hristos. Pentru ca toți românii să serbeze, se propune ca în toate bisericile românești să se săvârșească Te Deum-uri și să se tragă clopotele.

77. 5/17 august 1871. „Albina" publică un amplu anunț, din 29 iulie/11 august, semnat de Ioan Slavici și M. Eminescu, privitor la apropiata Serbare de la Putna. Se anunță că doi membri ai Comitetului central, anume președintele Vasile Bumbac și d-l Belesiu își dăduseră demisia, fiind înlocuiți; că pregătirile erau în plină desfășurare, publicul fiind invitat să participe la serbare în număr cât mai mare; că persoanele care doreau să vină la Putna erau rugate să se anunțe, pentru a li se asigura cazarea; că serbarea va avea loc în zilele de 15/27 și 16/28 august.

78. 5/17 august 1871. „Telegraful", despre Serbarea de la Putna.

79. 6/18 august 1871. „Telegraful" anunță o nouă donație.

80. 7–8/19–20 august 1871. „Românul" – despre noi donații.

81. 7–8/19–20 august 1871. „Românul" publică o dare de seamă a Comitetului

central din Viena, datată 30 iulie/11 august, asupra donațiilor primite din București, Craiova, Arad, Sibiu și Zizin.

82. 9–10/21–22 august 1871. „Românul" publică adresa din 5/17 august 1871 a Comitetul local pentru Serbarea de la Putna, filiala Universității din București, prin care se mulțumește primarului și consilierilor capitalei pentru nobilul gest de a vota 500 de lei pentru Serbarea de la Putna.

83. 9–10/21–22 august 1871. „Românul" publică impresiile unui student, N. Alexandrescu, resimțite în ajunul plecării delegației Universității din București la Serbarea de la Putna.

84. 9–10/21/22 august 1871. „Românul" anunță că domnii Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu și Dimitrie Gusti au fost invitați de Consiliul din Iași să reprezinte orașul la Serbarea de la Putna.

85. 9–10/21–22 august 1871. „Românul" anunță că primăria urbei Bârlad a votat pentru Serbarea de la Putna suma de 500 lei, iar delegatul orașului Iași, domnul Mihail Kogălniceanu, avea să se îngrijească de emiterea unor medalii comemorative din argint și bronz.

86. 10/22 august 1871. „Telegraful" anunță o nouă donație pentru Serbarea de la Putna din partea Societății „Junimea română", filiala Râmnicu Sărat.

87. 10/22 august 1871. „Telegraful" publică propunerea domnului Ioan Polescu ca Serbarea de la Putna să se întindă peste toată România, inclusiv la București, unde „se presupune a fi focarul naționalității". În capitală, se mai propune săvârșirea unui Te Deum la Cotroceni, și organizarea unei agape, în ziua de 15/27 august. Pentru asigurarea fondurilor, deschiderea unei liste de subscripții ar fi necesară.

88. 11/23 august 1871. „Curierul de Iași" publică anunțuri în legătură cu apropiata Serbare de la Putna: Mitropolia Moldovei avea să fie reprezentată de o delegație formată din episcopii Filaret Scriban, Iosif Bobulescu și alte persoane; în Iași sosiseră delegația urbei Vaslui; în data de 13/25 august, delegația ieșeană, împreună cu cetățenii urbei, aveau să se întrunească la biserica *Sfântul Nicolae domnesc*, ctitoria lui Ștefan cel Mare, de unde, cu toții, cu flamuri și în sunetul muzicii aveau să meargă la gară, unde urmau să fie depuse flamurele până a doua zi, când delegația va călători la Putna; în ziua de 15/27 august, în Iași, la biserica *Sfântul Nicolae domnesc*, se va săvârși o slujbă de pomenire pentru Ștefan cel Mare, urmată de o agapă.

89. 12/24 august 1871. Mitropolitul Moldovei, Calinic Miclescu, scrie episcopului Bucovinei, Evghenie Hacman, rugându-l ca delegația mitropoliei din Iași să poată liturghisi la Serbarea de la Putna.

90. 12/24 august 1871. „Telegraful" anunță că domnul Mihail Kogălniceanu va reprezenta, la Serbarea de la Putna, și Academia din București.

91. 13/25 august 1871. Primarul Hristodulo Cerchez din Iași anunță, în urma unei înțelegeri cu direcțiunea Căilor Ferate, o reducere de jumătate de preț a biletelor pentru persoanele care doresc să participe la Serbarea de la Putna.

92. 14/26 august 1871. Locuitorii urbei Iași anunță primarul că doresc organizarea unui banchet festiv, în grădinița primăriei, în ziua de 15/27 august,

în onoarea lui Ștefan cel Mare. Se solicită participarea orchestrei urbei precum și aducerea stindardului orașului.

93. 15/27 august 1871. „Convorbiri literare" publică programul Serbării de la Mănăstirea Putna, din zilele de 14/26, 15/27 și 16/28 august.

94. 15/27 august 1871. Cuvântul rostit de către Arcadie Ciupercovici, egumenul Mănăstirii Putna, în ziua de 15/27 august, în biserică.

95. 15/27 august 1871. „Convorbiri literare" publică *Cuvântarea festivă* rostită de studentul A. D. Xenopol la Serbarea de la Putna.

96. 15/27 august 1871. „Românul" publică scrisoarea lui Mihai Eminescu și Pamfil Dan adresată domnului Dumitru Brătianu, datată 3/15 august 1871, în care se explică semnificația Serbării de la Putna. Dacă serbarea va avea vreo însemnătate, aceasta va fi o dovadă că celebrarea a fost o expresie a întreg sufletului românesc.

97. 15/27 august 1871. „Românul" publică răspunsul domnului Dumitru Brătianu, din 11/23 august, adresat Comitetului central al Serbării de la Putna.

98. 15/27 august 1871. „Telegraful" publică un articol semnat de Grigore Tocilescu privind personalitatea și epoca lui Ștefan cel Mare.

99. 15/27 august 1871. „Telegraful" publică articolul domnului N. V. Scurtescu despre însemnătatea Serbării de la Putna.

100. 15/27 august 1871. „Curierul de Iași" face câteva anunțuri privitoare la pregătirile pentru Serbarea de la Putna: în ziua de 13/25 august, trei flamure fuseseră sfințite în biserica *Sfântul Nicolae* domnesc de arhiereul Suhopan, fiind duse apoi, în procesiune, la gară; în ziua de 15/27 august, cetățenii ieșeni aveau să participe la un serviciu religios, desfășurat tot la biserica *Sfântul Nicolae* domnesc, ctitoria lui Ștefan cel Mare, întru pomenirea marelui domn; directorul Școlii de Belle-Arte, domnul Panaiteanu, împreună cu câțiva elevi, urmau să participe la Serbarea de la Putna; după Serbarea de la Putna, delegația orașului Iași urma să fie întâmpinată, la întoarcere, cu muzică și făclii.

101. 15/27 august 1871. „Curierul de Iași" publică un articol semnat de domnul Bădescu privind Serbarea de la Mănăstirea Putna.

102. 15/27 august 1871. „Semănătorul" din Bârlad anunță că orașul este reprezentat la Serbarea de la Putna printr-un membru al Consiliului local. În ziua de 15/27 august, bârlădenii se vor aduna în catedrala orașului unde vor participa la un parastas săvârșit întru pomenirea lui Ștefan cel Mare, după care o telegramă va fi trimisă la Putna.

103. 15/27 august 1871. „Telegraful" anunță că domnul Mihail Kogălniceanu, înainte de a pleca spre Mănăstirea Putna, a comandat câteva mii de medalii comemorative.

104. 15/27 august 1871. „Convorbiri literare" publică *Imn religios*, compus de Vasile Alecsandri, pentru Serbarea de la Putna.

105. 15/27 august 1871. „Convorbiri literare" publică *Imn la Ștefan cel Mare*, compus de Vasile Alecsandri, pentru Serbarea de la Putna.

106. 15/27 august 1871. „Telegraful" tipărește poezia *La mormântul lui Ștefan cel Mare*, autor I. Grozescu.

107. 15/27 august 1871. „Telegraful" publică poezia *Serbarea de la Putna*, autor anonim.

108. 15/27 august 1871. „Telegraful" publică *Cântecul lui Ștefan-vodă*, autor anonim.

109. 15/27 august 1871. „Curierul de Iași" anunță că mai toate municipalitățile țării au trimis delegați la Serbarea de la Putna. În mai multe orașe, cetățenii care nu au putut porni spre Mănăstirea Putna serbează amintirea lui Ștefan cel Mare.

110. 18/30 august 1871. „Telegraful" anunță că în București nu a fost organizată nici o celebrare dedicată lui Ștefan cel Mare. În schimb, publicul a întâmpinat cu multă căldură știrea despre Serbarea de la Putna, epuizând tirajul celor 5000 de ziare, administrația ziarului trebuind să scoată o a doua ediție.

111. 18/30 august 1871. „Telegraful" publică poezia *Ștefan vodă și Burcel*, autor anonim.

112. 19/31 august 1871. „Albina" publică telegrama din 15/27 august, primită de la Mănăstirea Putna, în care se anunța sosirea, la Serbare, a 3000 de oaspeți.

113. 19/31 august 1871. „Telegraful" publică scrisoarea lui I. G. Apostoleanu din 16/28 august, în care se amintește că la Brăila, în data de 15/27 august, cetățenii au făcut un parastas în catedrala orașului întru pomenirea lui Ștefan cel Mare. Slujba a fost urmată de o întrunire publică în cadrul căreia au fost susținute mai multe dizertații despre importanței acestei zile. Tot atunci, reprezentanții urbei au trimis o telegramă de felicitare comitetului organizator al Serbării de la Putna. Se reproduce conținutul telegramei.

114. 19/31 august 1871. „Românul" transmite, în numele cetățenilor bucureșteni, simțăminte de prețuire adresate studenților români participanți la Serbarea de la Putna.

115. 19/31 august 1871. „Telegraful" publică apelul *Uniunii liberale* pentru realizarea unui congres al ziariștilor români, după Serbarea de la Putna.

116. 20 august/1 septembrie 1871. „Românul" publică un scurt eseu din 9/21 august scris de G. Dem. Teodorescu, despre Bucovina, Ștefan cel Mare și Serbarea de la Putna.

117. 20 august/1 septembrie 1871. „Curierul de Iași" descrie festivitățile desfășurate la Iași, în ziua de 15/27 august, în memoria lui Ștefan cel Mare. Se oferă informații și despre desfășurarea Serbării de la Putna.

118. 20 august/1 septembrie 1871. „Telegraful" aduce la cunoștința publicului că a primit o epistolă, datată 8/20 august, în care se menționează că domnul Titu Maiorescu va alege discursul festiv care urma să fie citit la Serbarea de la Putna. Se exprimă dezaprobarea pentru alegerea cenzorului.

119. 21 august/2 septembrie 1871. „Federațiunea" anunță că domnul Mihail Kogălniceanu s-a îngrijit de realizarea unor monede comemorative pentru Serbarea de la Putna.

120. 21 august/2 septembrie 1871. „Românul" publică o relatare din 10/22 august a lui G. Dem. Teodorescu, privind starea pregătirilor Serbării la Mănăstirea Putna.

Sunt enumerate o parte din darurile ce urmau să fie depuse la mormântul lui Ștefan cel Mare. Autoritățile austriece privesc cu neliniște Serbarea.

121. 21 august/2 septembrie 1871. „Românul" tipărește un alt articol semnat de G. Dem. Teodorescu, datat 13/25 august, în care era prezentat programul Serbării proiectate.

122. 22 august/3 septembrie 1871. „Românul" publică articolul din 12/24 august, semnat de același G. Dem. Teodorescu, despre importanța Serbării de la Putna.

123. 22 și 25 august/3 și 6 septembrie 1871. „Curierul de Iași" dă la lumina tiparului relatarea unui participant la Serbarea de la Putna, în zilele 14/26, 15/27, 16/28 august.

124. 22 și 25 august/3 și 6 septembrie 1871. „Curierul de Iași" tipărește poezia *La mormântul lui Ștefan cel Mare*, autor George Radu Melidon.

125. 24 august/5 septembrie 1871. „Telegraful" anunță că la Serbarea de la Putna au participat 3000 de persoane. Știrea a fost preluată dintr-o telegramă, datată 15/27 august, publicată inițial de ziarul „Albina".

126. 24 august/5 septembrie 1871. „Telegraful" publică poezia *La Moldova*, creație a doamnei Maria Flechtenmacher.

127. 25 august/6 septembrie; 26 august/7 septembrie; 27 august/8 septembrie; 28 august/9 septembrie; 29 august /10 septembrie 1871. „Românul" publică articolul *Serbarea de la Putna*, autor G. Dem. Teodorescu.

128. 26 august/7 septembrie 1871. „Albina" – despre Serbarea de la Putna.

129. 29 august/10 septembrie 1871. „Telegraful" publică articolul din 28 august/9 septembrie, scris de un participant anonim la Serbarea de la Putna.

130. 29 august/10 septembrie 1871. Avocatul P. Armașu, delegat al urbei Bârlad, descrie Serbarea de la Mănăstirea Putna.

131. 29 august/10 septembrie 1871. „Familia" despre Serbarea de la Putna: urna din argint, epitafele doamnei Maria Rosetti și a doamnelor din Bucovina, arcul de triumf, stindardele cu numele întemeietorilor Țărilor Române și ale eroilor, medaliile.

132. 29 august/10 septembrie 1871. „Telegraful" tipărește poezia *La mormântul lui Ștefan cel Mare*, autor D. Gusti.

133. 31 august/12 septembrie 1871. „Telegraful" face câteva anunțuri: profesorul P. Verussi pregătește un album în care vor fi redate principalele momente ale Serbării de la Putna – sfințirea ofrandelor, hora, aducerea darurilor la mormântul ctitorului; la Bârlad, în data de 15/27 august, în catedrala orașului s-a organizat un parastas întru pomenirea lui Ștefan cel Mare.

134. 1/13 septembrie 1871. „Federațiunea" salută ideea realizării unui congres al presei românești, după Serbarea de la Putna. Se propune ca ziariștii bucureșteni să ia inițiativa convocării.

135. 2/14, 3/15 septembrie, 22 septembrie/4 octombrie, 23 septembrie/5 octombrie, 28 septembrie/10 octombrie 1871. „Telegraful" publică relatarea unui participant anonim la Serbarea de la Putna.

136. 3/15 septembrie 1871. „Telegraful" amintește despre Serbarea de la Putna.

137. 9/21 septembrie 1871. A. D. Xenopol înmânează, în calitate de membru al Comitetului aranjator pentru Serbarea de la Putna, 24 de medalii primarului de Iași, pentru a fi împărțite membrilor Consiliului urbei și altor persoane de la Primărie care au contribuit la realizarea serbării.

138. 9–10/21–22 septembrie 1871. „Românul" publică toastul d-lui Gr. Silași, rectorul Seminarului teologic din Viena, rostit la Serbarea de la Putna.

139. 17/29 septembrie 1871. „Curierul de Iași" publică *Cuvântul de bun-venit* rostit de președintele Ioan Slavici, la începutul Serbării.

140. 17/29 septembrie 1871. „Telegraful" citează pe larg un articol din ziarul „Nastratin Hogea", în care se critică lipsa prezenței regelui Carol I la Serbarea de la Putna.

141. 18/30 septembrie 1871. „Telegraful" publică o scurtă dare de seamă a Comitetului central al Serbării de la Putna asupra banilor adunați pentru serbare. Se anunță hotărârea aceluiași Comitet de a construi un baldachin cu sticlă la mormântul lui Ștefan cel Mare, unde să se păstreze prețioasele daruri oferite. În sfârșit, se aduce la cunoștința publicului că restul banilor va fi folosit pentru editarea un ziar românesc.

142. 18/30 septembrie 1871. „Telegraful" publică anunțul lui P. Verussi cu privire la intenția realizării unui tablou în care să se înfățișeze procesiunea aducerii darurilor studenților la mormântul lui Ștefan cel Mare. Artistul roagă pe toți cei care au fost de față să trimită fotografiile lor.

143. 19 septembrie/1 octombrie 1871. „Albina" anunță că domnul C. Satmári a început lucrul la o litografie înfățișând solemnitatea depunerii darurilor pe mormântul lui Ștefan cel Mare de studenții români, în data de 15/27 august.

144. 26 septembrie/8 octombrie 1871. „Trompeta Carpaților" prezintă o dare de seamă detaliată, din 6/18 septembrie, elaborată de Comitetului de organizare al Serbării de la Putna, asupra banilor primiți. Surplusul va fi folosit pentru realizarea unui baldachin la mormântul lui Ștefan cel Mare, care să păstreze darurile studenților, și pentru editarea unui ziar românesc.

145. 26 septembrie/8 octombrie 1871. „Telegraful" amintește că administrația ziarului a primit o medalie comemorativă de la Comitetul aranjator al Serbării de la Putna.

146. 11/23 noiembrie 1871. „Albina" publică necrologul lui Emanuel Logotheti, unul din membrii Comitetului aranjator pentru Serbarea de la Putna.

147. 14/26 februarie 1872. Egumenul Putnei, Arcadie Ciupercovici, adresează o notă Consistoriului în care menționează darurile oferite de studenți în 16/28 august, precum și costul lor.

148. 20 martie/1 aprilie 1872. Mănăstirea Putna trimite episcopului Evghenie Hacman o adresă în care prezintă darurile oferite mănăstirii de studenți, în 16/28 august 1871.

149. 26 iulie/7 august 1873. „Albina" publică darea de seamă finală, din 19/31 iulie, a Comitetului central al Serbării de la Putna, asupra veniturilor și cheltuielilor Serbării.

150. 25 februarie/9 martie 1874. Președintele societății „România Junǎ", N. Fogărășianu, întreabă pe egumenul Putnei, Arcadie Ciupercovici, dacă baldachinul proiectat a acoperi mormântul lui Ștefan cel Mare era terminat. În cazul unui răspuns negativ, egumenul era rugat să insiste la stoler pentru a finaliza lucrarea.

151. 14/26 aprilie 1874. Egumenul Arcadie Ciupercovici mulțumește, în numele Consistoriului, Comitetului central al Serbării de la Putna, pentru darurile aduse.

152. 5/17 mai 1874. Comitetul „României june" răspunde egumenului Putnei că societatea nu poate realiza un baldachin pentru mormântul lui Ștefan cel Mare, din pricina lipsei fondurilor.

153. 19/31 mai 1874. Schiță de scrisoare. Egumenul Arcadie Ciupercovici mulțumește, în numele Consistoriului, Comitetului central al studenților din Viena pentru realizarea serbării din 15 august 1871 și pentru darurile depuse la mormântul lui Ștefan cel Mare.

154. 25 august/6 septembrie 1874. „Albina" publică scrisoarea din 18/30 iulie a egumenului Putnei, Arcadie Ciupercovici, în care mulțumește, în numele Consistoriului, Comitetului Societății „România junǎ" din Viena pentru organizarea Serbării de la Putna și pentru darurile închinate la mormântul lui Ștefan cel Mare.

II. Amintiri și restituiri

155. *Cuvânt de îngropare vechiului Ștefan voievod, domnul țării Moldovii, cel ce s-au numit „Mare"*, text atribuit ierodiaconului Gherasim Putneanul de la Episcopia Romanului, sec. al XVIII-lea.

156. Samson Bodnărescu, *Reminescențe din Putna*. Despre Serbarea de la Putna.

157. Ioan Slavici, *Amintiri*. Relatări privind pregătirile, desfășurarea și urmările Serbării de la Putna.

158. T. V. Stefanelli, *Amintiri despre Eminescu*. Evocări despre Serbare.

I. Publicistică și documente

1

Corespondență.
Mormântul lui Ștefan cel Mare

Către frații și comilitonii[1] de la Universitatea română din București

Apel

Fiecare națiune, care are conștiință de existența și misiunea sa, pune preț, înainte de toate, în memoria trecutului său. Popoarele, precum și indivizii, depind de la trecutul lor, și propășirea adevărată este posibilă numai pe baza istoriei și a rezultatelor câștigate. În istorie se manifestă puterea, direcțiunea și spiritul unui popor, care, aprețuindu-se bine și luându-se de îndreptar, nu pot decât să producă fapte durabile și să creeze un viitor ferice.

Sunt răstimpuri în viața unui popor care individualizează și concentrează în sine, ca lumina într-un spectru, toate puterile și preferințele morale și spirituale ale unei națiuni. Răstimpuri în care geniul poporului se încorporează în bărbații lui aleși. Faptele acestor bărbați sunt faptele geniului național, memoria lor, proprietate a națiunii. Monumentele ce li se ridică sunt semne de glorie a națiunii întregi, care să arate posterității gradul de putere și avântul spiritului național, să-i servească spre mândrie și îmbărbătare.

Și națiunea română are un trecut, și ea are în istoria sa răstimpuri cum le au numai puține din națiunile europene. Părăsită de muma și surorile sale, expusă și bântuită de grosul incursiunilor barbare, încongiurată din toate părțile de neamici de moarte, îmbucățită și împărțită de puternicii lumii, a știut a-și elupta și a-și păstra existența și originalitatea sa în decurs de aproape 2000 ani, au răsfrânt cu bărbăție și perseverență toate valurile ce o amenințau cu absoarbere totală și nimicire. Au pierit însă acele valuri, și națiunea română răspunde astăzi în mânia inamicilor ei prin un

[1] Colegii, tovarășii

refren executat de 12 milioane de rosturi[2]: „Exist, *sum*[3] română". Geniul națiunii s-a arătat ne-nvingibil, învingător. S-a manifestat în glorie și mărire, lucrând după firea strămoșilor noștri, cuceritorilor și a cultivatorilor lumii. Epocile de nemurire ale lui Ștefan cel Mare și Mihai sunt dovezi eclatante pentru aceasta.

Dar acea luptă îndelungată încă nu este dusă la capăt. Tot atâți neamici ca mai înainte ne amenință întregitatea și existența, tot cu acea înverșunare, ba cu arme mult mai cumplite decât orișicând. Consolidarea națională este ceea ce voim noi, împinși fiind de boldul naturii și de obligarea strămoșilor noștri, pentru că numai astfel ne vom putea împlini misiunea noastră în Orient și vom satisface datorințelor date de Providență și cerute de omenire. Aceasta însă, datorința noastră, este fantoma de care se tem dușmanii noștri: consolidarea noastră naturală nu voiesc ei a ne o concede cu nici un preț. De au fost strămoșii noștri, în decurs de secole, bulevardul în contra barbarismului asiatic, de au fost eroii noștri scutul creștinătății și apărătorii culturii, cu arma în mână, este chemarea noastră de a fi astăzi și pe viitor prima națiune în Orient prin cultură și progres. Geniul național, firea și locul, ne-o impune aceasta.

Deși desfăcuți unii de alții în privința politică, ne unește totuși aceeași limbă, aceleași obiceiuri și datine, aceeași religiune și credință politică și socială, de la Tisa pân'la Marea Neagră, de la Nistru și pân'la Balcani. Scopul nostru comun nu fură și nici că vor fi în stare a-l împiedica nici politica străină, nici cursul timpului. Este însă o necesitate imperioasă pentru conlucrarea la același scop, ca să ne coadunăm din toate unghiurile spre a ne cunoaște unii pre alții, a ne uni în cuget și simțiri, a ne conțelege despre interesele noastre comune, pentru care suntem și existăm, pentru progres și cultura națională.

Această necesitate a născut încă demult ideea de o întrunire a românilor din toate părțile într-o serbare națională. Dar bărbații noștri de activitate sunt împovărați de greutățile intereselor naționale ardente, și, mai cu seamă, sub împregiurările politice de astăzi, nici că se poate cere de la ei ca să ia inițiativa și să îngrijească astfel de întrunire. Nu este deci dară aroganță ci din contra, o datorință sântă, ca să ia asupra-și efectuirea acestei idei tinerimea română academică. Ea reprezintă *per excellentiam* viitorul națiunii: „Unde este inima tinerimii, acolo sunt și ideile viitorului". O întrunire serbătorească a tinerimii române de pretutindeni nu este alta decât tipul ideii ce pătrunde cu atâta farmec și putere inima fiecărui român: gloria națională.

Spre acel scop s-a și constituit în Viena un comitet provizor din studenți români, carele lucră cu succes pentru înfăptuirea acelei idei, încât atinge tinerimea română de la universitatea de aici. După o cugetare serioasă, a decis numitul comitet ca acea serbare să se facă pe lângă observarea legilor respective de stat, să fie o adevărată manifestare națională, și să se arangieze de către întreaga tinerime română academică, serbându-se în un loc eminent istoric. În urma acestora, au fost părerea comitetului cum că, întrunind condițiunile amintite, va fi serbarea în chestiune mai demnă și mai

[2] Guri
[3] Sunt (lat.)

festivă făcându-se la mormântul lui Ștefan cel Mare, în monastirea Putnei (Bucovina), cu ocaziunea hramului bisericesc, în ziua Sântei Marii, 15/27 august. Motivele pentru aceasta sunt:

a) Ștefan cel Mare este primul erou național. Epoca lui formează pagina cea mai strălucită din istoria română. Prin faptele sale a devenit gloria și fala națiunii încât cercetarea mormântului lui ar trebui să fie Mecca fiecărui român. Cu toate astea, încă nu i-a ridicat națiunea un monument, încă nu se serbează nicăierea amintirea lui. O serbare națională, deci, la mormântul lui Ștefan, ar face chiar epocă în viața română și ar da impulsul pentru ridicarea grabnică a unui monument demn de acest erou.

b) Bucovina este, în privința geografică și strategică, sentinela românismului contra colosului nordic și a părților lui etnografice. Este încheietura care leagă România, Moldova și Basarabia cu Maramureșul și Transilvania. Această țară este pământul clasic român unde se petrecură fapte adânc tăietoare în viața românismului, de unde purcese consolidarea și constituirea vechii Moldove, pământul în care zac osemintele lui Dragoș și Ștefan cel Mare. Mai fiecare pas îți deșteaptă în amintire fapte de nemurire ale unui sec(u)l trecut. Dar această țară, mărgăritarul vechii Moldove, este inundată de elemente străine, iar fiii și moștenii țării, asupriți și persecutați. Poporul a uitat chiar de suvenirile sale naționale. Trebuie dat impuls și îmbărbătare.

c) Cu ocaziunea hramului se adună în acea mănăstire mulțime mare de popor și de inteligență din toate părțile, și astfel ar fi înlesnită și participarea publicului la serbarea în chestiune, nemaiamintind de timpul îndemânatic pentru călători, cum este el pe la finele lui august.

d) Ocaziunea întâlnirii la un hram bisericesc ar fi cea mai bună pentru improvizarea unui congres de studenți români de pretutindenea de care ducem lipsă de mult timp.

Pentru solemnitatea și ponderozitatea serbării în chestiune este necesar ca să se aranjeze și să fie reprezentată la dânsa tinerimea română de la toate universitățile și academiile unde studiază români, așadară de la universitățile din București, Iași, Paris, Viena, Turin, Berlin, Pesta, Pisa, și de la academiile din Sibiu, Oradea-Mare, Cluj, Cernăuți, Blaj, Arad.

Se vor invita, mai departe, ca oaspeți, toți bărbații naționali de renume, profesorii institutelor naționale, clerul, inteligența și nobilimea română din Bucovina și se va îngriji ca să participe popor cât se poate de numeros.

Ca semn de pietate și de amintire – ce va fi și punctul de culminațiune al serbării – se va depune pe mormântul lui Ștefan un *present*[4] consacrativ (mormântul se află înlăuntrul bisericii, este simplu, piatra mormântală cu inscripțiuni slave, deasupra pietrei un arc elegant de marmoră). Cel mai potrivit *present* ar fi, după părerea comitetului, o urnă antică romană de argint, cu inscripțiunea: „Eroului, învingătorului, spaimei neamicilor, scutul creștinătății, apărătorului culturii, mândriei națiunii române, lui Ștefan cel Mare și Bun, junimea română academică, anul MDCCCLXX". Urna va fi

[4] Dar, ofrandă

învelită pe jumătate cu o flamură tricoloră de mătase care va spânzura de pe mormânt până gios.

Spre efectuarea acelui *present*, precum și pentru acoperirea spezelor serbării, se vor deschide anume subscripțiuni în sânul fiecărei tinerimi numite mai sus. Contribuirile vor avea să fie solvite până la finea lui aprilie 1870. Spre acest scop, precum și pentru participarea la arangearea serbării, de asemenea, spre îndrumarea unei procedări solidare cu Comitetul central carele va fi în Viena, va îngriji fiecare tinerime din locurile amintite ca să se emită din mijlocul său un comitet anume, căruia i se va încredința toată cauza.

Serbarea în chestiune, neavând nici un scop ilegal sau subversiv, nu poate fi împiedicată și n-are trebuință de a se prepara în secret.

În fine, ca un ce provizoriu, a formulat subscrisul comitet și un program pentru serbarea în chestiune. Programul urmează alăturat, aici.

Aducând acestea spre cunoștința voastră, își ține subscrisul comitet de o datorință sântă a apela la voi, onorați domni și frați, și a vă ruga ca să contribuiți și să faceți să contribuie toți pentru realizarea acestei idei naționale. Totodată, vi se face cunoscut cum că același apel s-a trimis la fiecare tinerime de la universitățile și academiile amintite mai sus, și că deciziunile respective vi se vor comunica la timpul său.

Adresa de corespondență pentru Viena: Gabriel Băleanu, candidat de profesor, Wien, Wieden, Mayerhofgasse nr. 5, Thür 23 (epistolele numai recomandate).

Dechiarându-se majoritatea locurilor către care s-a trimis acest apel, atunci se va procede, fără întârziere, la constituirea Comitetului central din Viena, carele, în conțelegere cu comitetele locale de la universitățile și academiile amintite, va avea să aducă la îndeplinire serbarea în chestiune.

Viena, în ziua Nașterii Mântuitorului, 1869

Comitetul provizoriu:
Președinte: Petru Pitey, stud(ent) în legi
Secretar: Gabriel Băleanu, cand(idat) de prof(esor)
În numele membrilor: Emil Cosabust, în legi

*

Viena, 25 decembrie [1869]/[6 ianuarie] 1870

Proiect de program pentru Serbarea națională la mormântul lui Ștefan cel Mare, la 15/27 august 1870

1. Îndată după liturghie, în ziua Sântei Marii, se va decora mormântul lui Ștefan cel Mare cu cununi de flori și cu lauri, și se vor arangia în simetrie cel puțin 70 făclii tricolore.

2. La prânz, în trapeza mănăstirii, va ținea președintele comitetului arangiator o cuvântare amăsurat locului și scopului, și va învita pre oaspeți la ceremonia sânțirii *presentului* consacrativ.

3. La 5 ore după prânz va începe ceremonia, și adică:

a) Se va depune *presentul* învelit pe o masă înaintea bisericii.

b) În un semicerc, îndărătul mesei, se vor posta membrii comitetului, în gală, având fiecare tricolorul național și ținând în mână câte o cunună de flori și câte o făclie; toți ceilalți tineri vor cuprinde loc în dreapta și în stânga mesei, iar publicul va ocupa locul dinaintea și îndărătul mesei.

c) Trei preoți, în ornate, vor împlini actul sânțirii.

d) Trei salve vor anunța finirea ceremoniei bisericești, iar corul teologilor va cânta un imn religios.

e) Apoi se va ținea de pe tribună cuvântarea festivă, în decursul căreia se vor aprinde făcliile de la mormânt.

f) După cuvântare se va înălța *presentul* în vederea publicului de către trei tineri din semicerc, din care unul va ceti inscripțiunea cu voce înaltă.

g) Sub sunetul clopotelor va fi dus *presentul* cu pompă și în ordinea stătorită de comitet, și depus pe mormânt.

h) După depunere, va executa corul, în biserică, un imn compus anume spre acest scop.

i) La banchetul ce va urma, se vor ținea din partea tinerimii toaste și cuvântări, numai conform ordinii statorite de comitet, în conțelegere cu egumenul monăstirii.

4. A doua zi, iertând împregiurările, se va improviza afară de monăstire un congres al studenților români academici de pretutindenea. Programul congresului îl va avea să-l statorească comitetul arangiator al serbării.

Comitetul provizor

[„Traian", București, anul II, 3/15 ianuarie 1870]

2

Viena-n 4 mart(ie) [1]870

Domnilor și fraților,

În ziua de 15/27 august, a(nul) c(urent), românii, în genere, serbează ziua Sântei Marii, virgina castă și totuși mama care din sânul ei a născut pe reprezentantele libertății, pe martirul omenimii lănțuite, pe Hristos.

Această zi s-a-ntâmplat să fie patroana mănăstirei Putnei, fondată de cătră eroul națiunii românești, Ștefan cel Mare. Puternic și înfricoșat în răzbel, el era pios

și blând în pace. Căci câte războaie, atâtea azile ale rugăciunii și ale inimii înfrânte, atâtea mănăstiri.

Fraților! Am proiectat a serba cu toții ziua acelei sânte care a conceput în sânul ei virgin tot ce lumea a visat mai mare, tot ce abnegațiunea a legiuit mai nobil, tot ce pune pe om alături cu omul: libertatea!

Dar acea serbare, deși va avea caracter religios, prin omogenitatea de naționalitate și limbă a acelora ce vor serba-o, și prin împrejurarea că se va ține lângă mormântul lui Ștefan cel Mare, nimeni nu va putea opri ca ea să aibă, afară de cel religios, și un caracter național. Adepți ai Bisericii creștine, fie ea de orice nuanță, noi, cu toate astea, n-am încetat de a fi români, și de aceea vom ști ca să dezvoltăm această zi într-o serbare națională în memoria lui Ștefan cel Mare. De sine însuși, această serbare religioasă e și națională, căci locașul dumnezeiesc, mănăstirea Putnei, e fondată de erou, și acolo zac oasele sale sânte, apoi pentru că o serbare a creștinului e prin excelență o serbare românească, căci trecutul nostru nu e decât înfricoșatul coif al creștinătății, al civilizațiunii.

Hristos a învins cu litera de aur a adevărului și a iubirii; Ștefan, cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, cel(ăl)alt apărătorul evanghelului ei. Vom depune, deci, o urnă de argint pe mormântul lui Ștefan, pe mormântul creștinului pios, a românului mare.

Dar asta nu e tot. Serbarea trebuie să devină și purtătoarea unei idei. Ideea unității morale a națiunii noastre e ceea ce ne-a-nsuflețit ca să luăm inițiativa unei serbări în care inima va fi una *a priori*; în care însă cugetele se vor unifica, cugetele – doamne a lucrărilor – astfel încât pe viitor lucrările noastre toate să aibă una și aceeași țintă, astfel că unificarea *direcțiunei noastre spirituale să urzească de pe-acuma unitatea destinelor noastre*. Să facem ca o cugetare, una singură, să treacă prin toate faptele, să pătrundă toată viața noastră națională. Să fim conștiuți de situațiunea noastră față cu lumea, de datoriile către ea și către noi înșine. În trecut ni s-a impus o istorie; în viitor, să ne-o facem noi.

Pentru asta trebuie să ne-ntrunim, să ne-nțelegem. Și nu poate fi o zi mai aptă pentru această întrunire decât o serbare întru memoria eroului celui mai mare și mai conștiut de misiunea sa. Un pelerinagiu de pietate către trecut, un congres al inteligențelor, din respect, către viitor, iată, în două cuvinte, scopul serbării noastre.

Dar fără concursul vostru și al nostru, al tuturor, serbarea a imposibilă. De aceea, asemenea ca noi, scumpi și iubiți confrați, să formați un comitet ad-hoc care să-ngrijească cum și voi, cu toții, ori în reprezentanție, să luați parte la această serbare de la care părinții noștri au dreptul de-a aștepta atât de mult.

Vă alăturăm un proiect de programă a serbării, pentru ca, citindu-l, să vă exprimați și voi părerea voastră, ori vreo modificare ce ați dori să se efectueze în el, căci, cum am zis, nu e decât un proiect la legiuirea căruia vom lua în considerațiune votul junimii române academice de pretutindenea.

Primiți, iubiți confrați, salutarea din inimă din partea noastră și expresiunea credinței ferme cum că apelul nostru va afla un răsunet viu în inimile voastre.

Președintele comitetului central: conte E. Logothetty
Secretar: M. Eminescu

D(umnea)lor, domnilor auditori, la Facultatea teologică din Blaș

[*Serbarea națională de la Putna, 15/27 august 1871. Documente*, ediție și prefață de Nicolae Cârlan, Timișoara, 1996, p. 13–14]

3

Junimea română academică din Viena, după cum cetirăm în unul din n-rii trecuți ai „Traianului", emise un apel cătră junimea română academică de la alte institute academice cu scopul de a mijloci una conlucrare colectivă întru realizarea unei mari sărbători naționale monumentale la mormântul divinului erou român, Ștefan cel Mare (la Putna, în Bucovina), în ziua de Sânta Maria, an(ul) c(urent). Salutând în inima noastră această idee măreață, am așteptat ca junimea noastră academică să corespundă frumosului apel din Viena, și am înțeles cu bucurie că acea voce frățească află răsunet la întreaga tinerime română academică.

[„Federațiunea", Pesta, anul III, nr. 22 (354), duminică, 8/20 martie 1870]

4

Comitetului central pentru Serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare

Scumpe domnule și frate,

Răspunsul ce ni-l faceți în numele comitetului Domniei Voastre este așa de frumos precum îl puteam aștepta numai de la junimea studioasă din orașul unde s-a născut conștiința națională a românilor. Din început, chiar nu ne era permis câtuși de puțin de a ne îndoi cum că ideea aceasta nu va fi aprobată și de D(omniile) Voastre.

Junimea de pe la celelalte facultăți a îmbrățișat cu căldură ideea, astfel încât sunt în fericita pozițiune de a Vă putea anunța cum că nu putem avea decât o reușită cât se poate de bună și de frumoasă.

Cât despre regim, el nu ne poate împiedica deloc, pentru că serbări de asemenea natură sunt permise în întregul Austriei, și nu numai că sunt permise, ci sunt un drept esențial al vieții constituționale. Alte împregiurări iar nu mai sunt în stare de a opri cursul lucrurilor, căci ideea și-a făcut calea în inimile oamenilor de bine.

Singurul lucru ce am de a Vă preveni e că, dacă vă simțiți în stare de a contribui materialmente (lucru la care, îndealtfel, nu vă obligă nimenea), ar fi bine ca colectele

să le trimiteți mai curând, pentru a se putea confecționa urna de argint, care va fi cu atât mai prețioasă cu cât vom încurge mai multe mijloace din diferitele locuri. Din parte-ne, Vă reasigurăm că nici o piedică nu ne mai stă în calea scopului nostru decât doar propria noastră neglijență și nevoință.

Mulțumindu-Vă din nou pentru preventoriul D(omniei) Voastre răspuns, te rog, scumpe domnule, să primește încredințarea stimei și afecțiunii mele.

Președinte: Nic. Teclu
Secretar: M. Eminescu

Adresa este: *Nic. Teclu, Wien, Leopoldstadt, Hotel Național*
Domniei Sale, domnului președinte al comitetului ad-hoc din Blaș

[*Serbarea națională de la Putna*…, p. 19–20. Documentul a fost atribuit de editor perioadei aprilie-mai 1870]

5

Toți domnii care au primit primele liste de subscriere, de la 1 [la] 50, în favoarea serbării studenților în memoria eroului Ștefan cel Mare, sunt rugați să binevoiască a se grăbi cu trimiterea lor, la adresa: *Ștefan Mihăilescu, gimnaziul Lazăr*, împreună cu colectele respective, că în urmare să se poată înainta fără întârziere sumele încasate la comitetul central din Viena.

Se vor publica numele tuturor domnilor care au binevoit a contribui, precum și întrebuințările ce s-au făcut de sumele încasate, după darea de seamă ce se va trimite din Viena.

Comitetul Universității din București

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna, 1871*, Cernăuți, 1932, p. 68, nr. IV. Data documentului menționată de Balan: 7/19 mai 1870]

6

Serbarea de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare

În 15/27 august 1870 se împlinesc 400 de ani de când monumentul cel mai sacru de glorie și pietate străbună, mănăstirea Putna, fu sfințită în onoarea Preacuratei Fecioare Maria de către Ștefan cel Mare. Tot pe atunci cade și aniversarea de patru secole de când acest mare și prea meritat erou a procedat la realizarea consolidării

națiunii române, ca un bulevard tare în contra barbarismului asiatic și în favorul civilizațiunii europene.

Este cunoscut îndestul din diferitele jurnale naționale cum că tinerimea rom(ână) academică de pretutindeni a decis să aranjeze în acea zi memorabilă o serbare seculară în mănăstirea Putna (Bucovina), cu o solemnitate demnă de măreața umbră și memorie a primului nostru erou național.

Îngrijirea și realizarea serbării este încredințată Comitetului central ales pentru acest scop de tinerimea română din Viena. Dar o realizare demnă a acestei idei religioase și totodată națională depinde în cea mai mare parte de la concursul și sprijinul moral și material al întregii națiuni.

Ne luăm, dar, voie a apela către toți românii bine-simțitori, rugându-i ca să sprijinească această întreprindere a tinerimii române. Îndeosebi, rugăm pe confrații noștri academici și pre toți acei P. T. domni la care ne-am adresat deja privatim în acea cauză, ca să binevoiască a grăbi cu ajutoarele sale.

Despre contribuirile incurse precum și despre modul întrebuințării lor se va da samă exactă la timpul său, iară prisosind o sumă oarecare, se va dedica pentru scopuri naționale binefăcătoare.

Viena, în 25 mai 1870

În numele comitetului central:
Președintele: Nic. Teclu, m. p.
Secretarul: Gabriel Baleanu, m. p.
Casierul: Petru Pitei. m. p.

(Din „Albina")

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 40, duminică, 24 mai/5 iunie 1870]

7

Varietăți

Contribuirile făcute până acuma pentru serbarea, în ziua Sânte-Marii, 1870, a memoriei lui Ștefan cel Mare, la Putna (Bucovina), unde zac sacrele oseminte ale acestui erou român, și anume pentru cumpărarea urnei consacrative etc., etc., sunt, după „Albina", următoarele: a) din Bucovina, de la dd. Alexandru Popovici, 200 fl. v.a. [valută austriacă]; George Popovici, 200 fl. v.a.; Constantin Mârza, 5 galbeni; Nicu baron Mustață, 50 fl., v.a.; b) de la tinerimea română din Paris (deocamdată), 1300 franci; c) de la tinerimea română din Zürich, 220 franci; d) de la tinerimea română din Berlin, 94 taleri; e) prin d-nul Stănescu, comerciant în Paris, 184 franci; f)

prin d-l B. G. Popovici, comerciant în Viena, 40 fl. v.a.; g) prin d-l Iosif Pop, asesor în Cluj, 23 fl. v.a.; h) prin d-l Popescu în Sibiu, 15 fl. v.a.; i) prin d-l Roschkoski, inginer, 20 franci și 5 fl. v.a.

Toate aceste sume sunt depuse la Casa de păstrare, cu 4½ %.

Sperăm că nu numai junimea română de la toate institutele din întreaga Românie, ci fiecare român cui îi este scumpă memoria lui Ștefan cel Mare va grăbi a trămite denarul său pentru a înălța splendoarea acestei festivități naționale. La Putna are să se îmbrățișeze junimea română de pretutindene, atât prin reprezentanții săi, cât și prin un concurs cât se poate mai numeros.

Să nu uităm, dară, ziua Sânte-Marii, 1870! Contribuirile fie oricât de mici vor atesta că știm (a) prețui memoria bărbaților noștri glorioși și că vom ști (a) urma faptele lor cele mari.

Contribuirile sunt a se trămite d-lui Nic. Teclu, președintele Comitetului central al studenților români acad(emici) pentru serbarea de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, în Viena (hotel Național).

[„Federațiunea", Pesta, anul III, nr. 50 (382), vineri, 29 mai/10 iunie 1870]

8

Comitetul central din Viena pentru serbarea de la mormântul lui Ștefan cel Mare

Prea stimatei doamnei Maria C. A. Rosetti, în București

Prea stimată doamnă,

Junimea academică română de la șaptesprezece academii aflătoare parte în Austria, parte în străinătate, după cum poate știți deja, a decis a realiza în anul acesta, în ziua de S(fân)t(a) Maria, c(alendar) v(echi), o sărbătoare la mormântul nemuritorului și gloriosului nostru erou, Ștefan cel Mare, a cărui oseminte zac în Bucovina, în monastirea Putnei. Cu această ocaziune se va depune pe mormânt o urnă votivă de argint. Urna aceea va fi adornată cu o învelitoare decorativă.

Pentru realizarea acestora s-a constituit un comitet central în Viena, care deja a făcut progresele cele mai îmbucurătoare întru aducerea la îndeplinire a sublimului și *per excellentiam* naționalului scop.

Venind în ședința din 19 mai, a(nul) c(urent), a comitetului central, pe tapet, cestiunea învelitoarei, comitetul central rădică la concluz propunerea făcută, ca adecă învelitoarea decorativă a urnei să fie făcută de mâna doamnelor române, considerând ca prin aceasta comitetul central (î)și face numai datoria sa, oferindu-le prin această ocaziune de a lua parte activă la sărbătoarea proiectată.

Conform, deci, concluzului comitetului central, ne luăm libertatea a Vă adresa următoarea rugăciune umilită:

Prea stimată Doamnă!

Considerând momentuozitatea serbării de la Putna, comitetul central Vă roagă, ca pe o adevărată matroană română, ca să binevoiți a lua inițiativa și, conchiamând un consiliu de doamne române, să propuneți lucrarea învelitoarei decorative ce se va depune pe urna votivă, și a sprijini această propunere cu toate forțele morale și materiale de care dispuneți.

Comitetul central nutrește via speranță că doamnele române din București nu vor întârzia un singur moment de a îmbrățoșa cu căldură această propunere ce le oferește ocaziunea favorabilă de a-și manifesta amorul de patrie și conștiința sublimei misiuni ce o au ca femei adevărat române, d(e) a proba în fața lumii întregi că femeia română de astăzi mai păstrează încă suvenirea strămbunelor sale, a acelor matroane virtuoase a Romei eterne, care, când era vorba de a se rădica un monument triumfal vreunui erou al „poporului roman", (î)și sacrificau chiar și giuvaerele aruncându-le în cuptoriul de topit al artistului ce era însărcinat cu crearea acelui monument.

Suntem convinși că femeia română de astăzi nu va fi mai puțin iubitoare de gloria națiunii sale și mai puțin geloasă de misiunea civilizatoare pre cât erau strămbunele ei.

Repetând încă o dată călduroasa și umilita noastră rugăciune, așteptăm cu nerăbdare răspunsul despre succesul ce-l va fi avut propunerea comitetului central la doamnele române din București, despre care nu ne îndoim că va fi primită.

Pentru clarificare, ne luăm libertatea a Vă comunica câteva date referitoare la forma și mărimea învelitoarei dorite. Ea are să fie de mărimea unui metru și 20 centimetri, în cuadrat. Atât alegerea stofei cât și înfrumusețarea ei rămâne lăsată în bunăvoința domniilor Voastre. Termenul până la care putem aștepta s-a fixat pe 15 iulie, a(nul) c(urent).

Primiți, doamna mea, expresiunea deosebitei stime și considerări ce V-o păstrăm.

Viena, 30 mai 1870

Președintele Comit(etului) central: Nic. Teclu
Secretarul: Ieronim G. Barițiu

[„Românul", București, anul XIV, nr. 42, vineri-sâmbătă, 29–30 mai/10–11 iunie 1870]

9

Avem (l)a mână, și cu această ocazie dăm publicității, încă un *Apel* al tinerimii române din Viena, datat încă din luna trecută, pentru interesul serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare:

Comitetul central al studenților rom(âni) acad(emici)
pentru Serbarea de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare

P. T. Domnule!

Pentru prima oară, junii români de la toate academiile și universitățile române și streine au decis a se întruni la o comună serbare românească pe pământul cel clasic al Bucovinei.

Acolo, între murii monăstirei de la Putna, zac de trei secole și mai bine sacrele oseminte ale unui erou român, carele cu brațul său puternic a fost cel mai mare apărător al românismului în Orient și al civilizațiunii creștine în secolul al XV-lea. El a înfrânt incursiunile barbare, nu numai spre gloria și fericirea națiunii române, ci și spre binele Europei întregi.

Ștefan cel Mare este acel brav, și mormântul lui e locul sfânt la care vroesc să alerge fiii mamei noastre văduvite, ca să depună, în numele ei, tributul de recunoștință și pietate, ce demult îi datoresc. La mormântul lui Ștefan, fiii națiunii române își vor pleca genunchii și vor săruta fierbinte țărâna strămunească, „de al său curagiu, virtute, își vor aduce aminte, și ei patriotismul de acolo îl vor învăța" – cum exclamă poetul filo-român.

O urnă antică romană de argint cu inscripțiune istorică va fi micul present[5] *pe care junimea română academică îl va depune în memoria gloriosului principe, pe mormântul lui, în ziua Sântei Marii, an[ul] 1870.*

Tot românul va fi invitat să asiste la serbarea aceasta măreață: „Când fii de-un sânge se leagă între sine […], a nu lăsa pradă mărirea strămună […]". Fiecare bărbat al națiunii noastre suntem convinși că va sprijini cu căldură inițiativa junilor români.

Cu deplină încredere ne adresăm dar către inteligenții patrioți români, și cu deosebire către d-voastră, domnule, și Vă rugăm: să lucrați în cercul d-voastră spre realizarea acestei idei, să dați sprijinul moral și material junimii române, ca să poată aranja o festivitate demnă de poporul român!

Domnule! Lumea civilizată caută astăzi cu așteptare la poporul român. Să demonstrăm lumii că geniul poporului nostru viază, să-i arătăm că națiunea noastră își înțelege misiunea în momentul când știe să prețuiască și să glorifice faptele marilor săi bărbați!

Contribuirile făcute pentru scopul serbării, a cumpărării urnei consacrative ș(i) c(e)l(elalte), se vor publica la timpul său. De cumva ar prisosi vre-o sumă oarecare, aceea se va întrebuința pentru scopuri naționale binefăcătoare, după cum se va decide la fața locului.

În numele Comitetului central din Viena:

Președinte: Nic. Teclu

[5] Dar, ofrandă

Casier: Petru Bita
Secretar: M. Eminescu

Redacțiunea acestei foi, cu această ocaziune, deschide o listă de subscriere pentru acest scop național și invită pe toți binevoitorii a onora această listă cu numeroasele d-lor subscripțiuni, pentru care tot în coloanele acestui ziar se va deschide o rubrică de publicațiune, începând chiar de la numărul viitor.

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 42, duminică, 31 mai/12 iunie 1870]

10

Știri locale

Listele de subscripțiune deschise de cătră redacțiunea acestei foi pentru realizarea unei serbări de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare sunt depuse, una la biroul redacțional, alta la librăria Junimea. Deodată cu aceasta mai anunțăm onor(at) public că în numărul viitor vom începe negreșit publicarea subscripțiunilor.

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 43, joi, 4/16 iunie 1870]

11

În chestiunea serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare

Suntem siguri că nimeni doară dintre on(oraţii) noștri cititori nu vor fi scăpat din vedere nici unul măcar din cele două apeluri ale Comitetului central din Viena, constituit pentru a realiza o serbare de amintire la Putna și pentru a rădica o urnă comemorativă, cel dintâi monument pre care națiunea română, după 400 de ani, vine să rădice la mormântul celui mai glorios principe român, și-n deosebi a celui mai bun domn și mai strălucit erou moldovean, căruia istoria i-a păstrat un nume de fală, nume nemuritor, numele de „Ștefan cel Mare"!

Prin urmare, revenind asupra chestiunii acestei sărbători, nu facem decât a reaminti, a re(î)nprospăta o idee deja binecunoscută. Am revenit însă pentru ca, profitând de această ocazie, să punem în vederea publicului unele lucrări relative la această frumoasă și națională serbare.

On(oraţii) cititori își vor aduce aminte că redacțiunea acestei foi, cu ocaziunea reproducerii celui din urmă apel, având în vedere scopul sacru și patriotic al serbării de la Putna, a deschis și ea, la rândul său, liste de subscripțiune pentru realizarea ei. Mai multe din acele liste au și început a circula deja p(r)intre publicul Iașului, și dacă nu

putem încă începe publicația subscripțiunilor efectuate, cauza este că mare parte din acele liste nu ni s-a înapoit încă. Asigurăm însă pe toți binevoitorii că nu vom rămâne datori cu darea noastră de samă publică.

Dar ceea ce ne-a făcut astă dată să luăm cuvântul în chestiunea de față este ca să aducem cu deosebire la cunoștința publicului de prin districtele pe unde străbate acestu ziar că, deodată cu expeduirea numărului prezent, am trimis asemenea liste de subcripțiuni pe la toate prefecturile, primăriile și casieriile din orașele Moldovei, pentru ca să punem astfel pe toți patrioții în poziținea de a-și putea aduce sacrificiul lor posibil întru memoria acestui mare și glorios bărbat al trecutului nostru istoric. Și suntem mai mult decât siguri că aceste on(orate) prefecturi, primării și casierii nu vor refuza nici măcar pe un moment de a primi aceste liste și de a se-nsărcina cu punerea lor în circulațiune p(r)intre cetățenii din cercul lor de activitate. Aceasta o credem cu atât mai ales că listele în chestiune nu sunt trimise într-un mod oficial, căci aceasta este afară de competența noastră, ele sunt trimise în mod cu totul privat, și prin urmare totul ce cerem de la ele este, afară de simțul patriotic, numai și numai o mică complezență.

Deci, nemaiavând nici o îndoială despre bunavoință a onorabilelor prefecturi, primării și casierii respective, rugăm pe toți domnii cetățeni din districte să nu scape din vedere această ocaziune pentru a-și da tot concursul generos întru realizarea acestei sublime idei, și aceasta în timpul cel mai scurt posibil, căci acele on(orate) locuri competente vor ave(a) complezența deodată cu aceasta a se însărcina și cu înapoi(e)rea listelor, cel mult până la finele lunii curente, pentru ca să putem trimite de timpuriu sumele efectuate la Comitetul central, care s-a angajat cu prepararea și aranjarea măreței serbări de la 15 august, anul curent.

Iași, 10 iunie 1870

Redacțiunea

[„Curierul de Iași”, Iași, anul III, nr. 45, joi, 11/23 iunie 1870]

12

Apel către damele române

Primind o adresă ce se publică mai la vale, de la Comitetul central din Viena pentru serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare, subsemnata a și deschis o listă de subscriere spre a se face o învelitoare decorativă a urnei ce se va depune pe mormântul lui Ștefan cel Mare, în ziua de 15 august viitor, și roagă cu căldură pe damele române ca să binevoiască a contribui la această operă națională și patriotică.

Sunt sigură că femeile române vor proba și cu astă ocazie că sublimele sentimente de patriotism a mumei eroului nostru sunt adânc întipărite în inimile lor.

Misiunea noastră în această epocă de regenerare a României ne impune datoria de a participa la lucrările care tind la afirmarea națiunii române.

Subscrierea se face la domiciliul subsemnatei, strada Carol, până la iulie viitor, și spre a se putea efectua mai repede această operațiune, rog ca și alte onor(ate) dame să binevoiască a se însărcina cu formarea de liste parțiale de subscriere pe care vor binevoi a mi le comunica înlăuntrul citatului termen.

*

De la Comitetul central din Viena, pentru serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare

[Doamnei] Elena Istrati

Prea stimată doamnă

Junimea academică română de la șaptesprezece academii aflătoare [parte] în Austria, parte în străinătate, după cum poate știți deja, a decis a realiza în anul acesta, în ziua de S(fân)t(a) Maria, c(alendar) v(echi), o sărbătoare la mormântul nemuritorului și gloriosului nostru erou, Ștefan cel Mare, a cărui oseminte zac în Bucovina, în monastirea Putnei. Cu această ocaziune se va depune pe mormânt o urnă votivă de argint. Urna aceea va fi adornată cu o învelitoare decorativă.

Pentru realizarea acestora s-a constituit un comitet central în Viena, care deja a făcut progresele cele mai îmbucurătoare întru aducerea la îndeplinire a sublimului și «par excellence» naționalului scop.

Venind în ședința din 19 mai, a(nul) c(urent), a comitetului central, pe tapet, cestiunea învelitoarei, comit(etul) centr(al) rădică la concluzie propunerea făcută, ca adecă învelitoarea decorativă a urnei să fie făcută de mâna damelor române, considerând că prin aceasta comit(etul) centr(al) își face numai datoria sa, oferindu-le prin această ocaziune de a lua parte activă la sărbătoarea proiectată.

Conform, deci, concluzului comit(etului) central, ne luăm libertatea a Vă adresa următoarea rugăciune umilită:

Prea stimată Doamnă!

Considerând momentuozitatea serbării de la Putna, comit(etul) centr(al) Vă roagă, ca pe o adevărată matroană română, ca să binevoiți a lua inițiativa și, conchiemând un consiliu de dame române, să propuneți lucrarea învelitoarei ce se va depune pe urna votivă, și a sprijini această propunere cu toate forțele morale și materiale de care dispuneți.

Comitetul central nutrește via speranță că doamnele române din Iași nu vor întârzia un singur moment de a îmbrățoșa cu căldură această propunere ce le oferește ocaziunea favorabilă de a-și manifesta amorul de patrie și conștiința sublimei misiuni ce o au ca femei adevărat române, de a proba în fața lumii întregi că femeia română de astăzi mai păstrează încă suvenirea străbunelor sale, a acelor matroane virtuoase a Romei eterne, care, când era vorba de a se rădica un monument triumfal vreunui erou al „poporului roman", își sacrificau chiar și giuvaerele aruncându-le în cuptorul de topit al artistului ce era însărcinat cu crearea acelui monument.

Suntem convinși că femeia română de astăzi nu va fi mai puțin iubitoare de gloria națiunii sale și mai puțin geloasă de misiunea civilizatoare pre cât erau străbunele ei.

Repetând încă o dată călduroasa și umilita noastră rugăciune, așteptăm cu nerăbdare răspunsul despre succesul ce-l va fi avut propunerea comit(etului) centr(al) la damele române din Iași, despre care nu ne îndoim că va fi primită.

Pentru clarificare, ne luăm libertatea a Vă comunica câteva date referitoare la forma și mărimea învelitoarei dorite. Ea are să fie de mărimea unui metru și 20 centimetri, în cuadrat. Atât alegerea stofei cât și înfrumusețarea ei rămâne la bunăvoința domniilor Voastre. Terminul până la care putem aștepta s-a fixat pe 15 iulie, a(nul) c(urent).

Primiți, doamna mea, expresiunea deosebitei stime și considerări ce V-o păstrăm.

Viena, 30 mai 1870

Președintele comit(etului) centr(al): Nic. Teclu
Secretarul: Ieronim Barițiu

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 47, joi, 18/30 iunie 1870]

13

Comitetul studenților de la Univ(ersitatea) din Iași, pentru realizarea serbării la mormântul lui Ștefan cel Mare

Domnii studenți de la toate facultățile universității ieșane sunt rugați a se întruni astăzi, joi, 18 iunie, orele 7 seara, la localul universității, în adunare extraordinară. La ordinea zilei vor fi mai multe cestiuni urgente și importante, între care *darea de samă a comitetului despre subscripțiunile* efectuate în interesul serbării de la Putna (Bucovina). Toți acei domni studenți care au luat oarecare angajamente față cu listele de subscripțiune sunt rugați a și le îndeplini până la întrunirea de seară, când va urma închiderea cu desăvârșire a listelor și trimiterea lor la Comitetul central din Viena.

Iași, 18 iunie 1870

Președinte: Vasile Chiru
Secretar: I. Bădescu

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 47, joi, 18/30 iunie 1870]

14

Hochlöbliches K. K. Landes-Präsidium

Zahl 30/A. V. Wie es auch bereits durch die romanischen Zeitungen allgemein verlautbart worden ist, beabsichtigt die in Wien studierende romanische Jugend den vierhundertjährigen Bestand des Klosters Putna am 27 August l. J. d. i. am griech.-oriental. Maria Himmelfahrtfeste, zugleich Fest der Klosterkirch-weihe, in Putna auf die feierlichste Art zu begehen.

Zu diesem Zwecke hat sich in Wien ein eigenes Comité gebildet, welches ein Programm ausgearbeitet und selbes dem hohen Ministerium vorgelegt haben soll.

Da diese kirchliche Feier zweifelsohne sich großartig gestalten dürfte, da zu derselben Theilnehmer aus allen Ländern, in denen Romanen wohnen, herbeiströmen werden, diese Feier möglicherweise auch über die Grenzen eines gewöhnlichen Kirchweihfestes hinübergreifen könnte, so wage ich es, das hohe K. K. Landes-Präsidium ehrfurchtsvollst zu bitten, mir diesbezüglich die nöthigen Instruktionen baldigst ertheilen zu wollen.

Das Programm selbst bin ich dem hochlöblichen K. K. Landes Präsidium mitzutheilen nicht in der Lage, weil mir die romanischen Zeitungen nicht zu Gebothe stehen, selbes befindet sich aber in den in der Bibliothek des Vereins für romanische Literatur und Kultur erliegenden Zeitungen.

Der K. K. Bezirkshauptmann
Renney

[Traducere:]

Prea onorat Prezidiu cezaro-crăiesc al Țării Bucovinei,

Nr. 30/A. V. Așa cum deja s-a comunicat tuturor prin intermediul ziarelor românești, tinerimea română care studiază la Viena intenționează să celebreze la Putna, cât mai festiv cu putință, cei 400 de ani de existență a Mănăstirii Putna, în data de 27 august a.c., de sărbătoarea gr.-or. a Adormirii Maicii Domnului.

În acest scop, la Viena s-a constituit un comitet de sine stătător, care a alcătuit un program și pe care l-a prezentat înaltului Minister.

Întrucât această sărbătoare bisericească se anunță a fi, fără îndoială, organizată cu mult fast, deoarece participanții din toate țările [Monarhiei] vor veni în număr foarte mare, și, prin urmare, ea ar putea să depășească cadrul festiv obișnuit al unui hram, îndrăznesc să mă adresez Înaltului Minister c. c. cu prea umila rugăminte de a-mi comunica cât mai curând posibil instrucțiunile necesare.

Nu sunt în măsură să comunic prea onoratului Prezidiu cezaro-crăiesc al Țării Bucovinei programul respectiv, deoarece nu am la îndemână ziarele românești, dar el se află în cele existente la Biblioteca Societății pentru Cultura și Literatura Română.

Prefect c.c.:
Renney

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…*, p. 72–73, nr. VIII. Data documentului menționată de Balan: 13/25 iunie 1870]

15

Prea stimată doamnă,

După o împărtășire din partea comitetului îngrijitor respectiv din Viena, sosită nouă în zilele din urmă, anul e(xistent), junimea academică română de la mai multe academii aflătoare parte în Austria, parte în străinătate, au hotărât a celebra în anul acesta, în ziua de Sfânta Maria, 15/27 august, o serbare la mormântul lui Ștefan cel Mare, ale cărui oseminte zac în țara noastră, în monastirea Putna. Cu această ocaziune se va depune pe mormânt o urnă votivă de argint, iar urna va fi înzestrată cu o învelitoare decorativă.

Pentru a se realiza acestea, s-a constituit comitetul sus numit, în Viena, care ar fi făcut pân-acum pregătirile posibile.

Acest comitet central din Viena pentru serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare apelează acum prin scrisoarea atinsă la generozitatea și simțămintele naționale ale doamnelor din Bucovina, rugându-le de a sprijini această întreprindere oferind domniile lor din partea sa învelitoarea decorativă.

Cu bucurie răspundem la invitarea ce ni se face de a vă împărtăși d(umnea)voastră acest apel, fiind noi încredințate că este de ajuns de a-l aduce numai la cunoștința doamnelor din Bucovina spre a i se asigura un rezultat favorabil.

Comitetul poftește ca învelitoare aceea să fie de mărimea unui metru și 20 de centrimetri în cuadrat. Atât alegerea stofei, cât și înfrumusețarea ei este lăsată la bunăvoința doamnelor. Termenul până la care comitetul din Viena poate aștepta s-a fixat de el pînă la sfârșitul lui iulie, a(nul) c(urent).

Cu privire la scurtimea timpului, noi propunem a se face pentru acest scop o subscripțiune din partea doamnelor din Bucovina, poftindu-Vă pe d(mnea)voastră, cu onoare, ca să binevoiți a aduna în cercul cunoscutelor d(mnea)voastră daruri bănești și a trimite către doamna b(a)r(onesă) Ana Vasilco sau către doamna b(a)r(onesă) Maria Criste, aflătoare amândouă în Cernăuți. Iar confecționarea unei învelitoare demne și potrivite s-au comandat îndată nemijlocit la Viena.

Doamnele din Bucovina s-au deosebit pururea prin simțămintele și sacrificiile lor patriotice. Nu ne îndoim așadară că se vor însoți prin subscrierea propusă, cu pioasă recunoștință și mulțămire sufletească, la serbarea de amintire a eroului și binefăcătorului nostru, amintire de glorie nepieritoare și de mândrie națională.

Primiți, prea onorată doamnă, expresiunea deosebitei noastre stime și considerațiuni.

Cernăuți, în 18/30 iunie 1870.

Baroana Ana Vasilco
Baroana Maria Criste
Catinca de Gafenco
Catinca de Giurgiuvan
Eufrosina Hurmuzachi

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…*, p. 73–74, nr. IX]

16

Onorat comitet,

Tinerimea română academică de la universitățile și academiile din țară și străinătate s-au decis încă la începutul anului curent a aranja o serbare de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, pe ziua de 15/27 august 1870 la mânăstirea Putna (Bucovina).

Scopul serbării este, de o parte, amintirea seculară de 400 ani de la sânțirea acelui monument de glorie și pietate străbună (Putna), iar de alta, efectuirea unei conțelegeri și pășiri solidare a întregii junimi rom(âne) acad(emice) în cauzele progresului și a culturii naționale.

Momentul dintâi au crezut tinerimea aranjatoare a-l ajunge prin o festivitate religioasă-națională, al cărei punct de culminațiune va fi depunerea pe mormântul lui Ștefan a unei urne consacrative de argint, în stil antic roman, al doilea, prin ținerea unui congres al studenților academici, a doua zi după festivitate.

Subscrisul comitet însărcinat cu realizarea serbării de [la] 17 universități și academii n-au lasat neîncercat nimic pentru de a străpune în faptă această idee salutară, și se credea cu atâta mai sigur de un succes splendid, deoarece cauza fu primită deja, la început, cu entuziasmul cel mai viu în toate țările române și de toți bărbații bine-simțitori, fără diferență de culoare.

Însă, cu toate acestea, până acuma încă nu ne vedem sprijiniți de națiune în modul așteptat. Căci au incurs spre acest scop de abia 1800 florini, v. a., în cea mai mare parte de la studenți, pe când o realizare demnă a ideii se cere cel puțin 5000 fl. v. a. Urna singur(ă) costă 1300 fl., și neputând dispune de mijloacele necesare pentru aranjamentul cuviincios, ne-am vedea nevoiți a revoca serbarea, care lucru, după parerea noastră, n-ar servi națiunii, spre onoare.

Împlinindu-ne, deci, datorința, ne luăm libertatea a ne adresa anume către Domnia Voastră, care priveghiați cu atâta zel și abnegațiune asupra cauzelor naționale și patriotice din nefericita Bucovină, rugându-vă cu toată stima și ardoare ca să sprijiniți și să faceți să fie sprijinită materialmente întreprinderea junimii române, cu toată

influența Domniei Voastre. Prin grabnicul concurs ce nu ne îndoim că veți da acestei cauze excelent patriotice și de mare importanță pentru cultura națională, vom fi puși în stare de a realiza serbarea la timpul prefipt, și, în urmările salutare ce le va involva neapărat, veți afla cele mai frumoase mulțumite și satisfacerea cea mai curată.

Primiți, prea onoraților domni, expresiunile noastre de stimă și devoțiune.

În numele Comitetului central:

Președintele: Nic. Teclu
Secretarul: Gavriil Băleanu, stud(ent) la filos(ofie)
Casierul: Petru Pitey
Adresa: *Nic. Teclu, Wien, Hotel Național*

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…,* p. 74–76, nr. X. Data documentului menționată de Balan: 19 iunie/1 iulie 1870].

17

Auf den Bericht vom 25. Juli 1870 Zahl 30/A. V. finde ich zu bemerken, daß nach § 5 des Gesetzes vom 15. November 1867 über das Varsammlungsrecht wohl kirchliche Versammlungen und Wahlahrten, wenn sie in hergebrachter Weise stattfinden, gestatten sind, daß aber die beabsichtigte Volksversammlung in Putna um so mehr eine behördliche Überwachung benöthigt, als viele Fremde daran Theil nehmen sollen und auch eine nationale Feier des Andenkens Stefan des Großen mit beabsichtigt wird.

Indem ich mir diesen Umständen nothwendige weitere Veisungen vorbehalte, fordere ich Sie auf, die Vorbereitungen diesem Feste im Auge zu behalten und mir über jede wichere Wahrnehmung sogleich zu berichten.

[Traducere:]

Cu privire la raportul din 25 iulie 1870 cu nr. 30/A. V., fac observația că, în conformitate cu §5 din Legea din 15 noiembrie 1867 privind dreptul de întrunire, adunările bisericești și pelerinajele sunt permise, dacă se desfășoară în mod tradițional, și că adunarea populară ce urmează să se organizeze la Putna necesită o supraveghere mai atentă, deoarece vor participa mulți străini și se intenționează, cu același prilej, și comemorarea lui Ștefan cel Mare.

Rezervându-mi dreptul de a dispune și alte măsuri necesare în aceste circumstanțe, vă ordon să supravegheați pregătirile pentru această sărbătoare și să-mi raportați imediat orice suspiciune.

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…*, p. 76, nr. XI. Data documentului menționată de Balan: 26 iunie/8 iulie 1870]

18

Invitare

Apropiindu-se termenul înapoierii listelor de subscripțiune în favorul serbării de la mormântul lui Ștefan cel Mare, trimise de redacțiunea acestui ziar, pe la on(oratele) prefecturi, tribunale, primării și casierii de prin orașele Moldovei, invităm cu toată onoarea pe on(noratele) locuri respective, care au binevoit a se însărcina cu punerea în circulațiune a listelor noastre, să binevoiască a ni le înapoi dinpreună cu sumele efectuite, cu finele lunii iunie curent, inclusiv. Dacă din întâmplare unele din liste s-ar afla în lipsă de subscripțiuni, aceasta să nu împiedice nicidecum pe domnii respectivi de a ni le înapoi, căci noi trebuie să recomplectăm la tot cazul numărul listelor noastre, fie subscrise, ori nesubscrise, aceasta fiind condițiunea neapărată pentru ca să ne putem da samă cu exactitate în fața publicității.

Tot cu această ocazie facem loc unei dări de samă publică despre activitatea Comitetului sudenților de la Univ(ersitatea) din Iași, constituit pentru serbarea de la Putna.

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 50, duminică, 28 iunie/10 iulie 1870]

19

În chestiunea serbării de la mormântul lui Ștefan cel Mare

Comitetul studenților de la Univ(ersitatea) din Iași pentru realizarea serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare

Tinerimea română de la Univ(ersitatea) din Viena a fost adresat un apel datat în ziua Nașterii Mântuitorului, anul 1869, către toți colegii lor de la toate universitățile frecventate de tinerii români, cerând concursul lor pentru realizarea unei serbări la Putna, în ziua de 15 august anul curent, cu care ocazie să se rădice o urnă cu inscripțiune la mormântul lui Ștefan cel Mare.

Tinerimea de la Univ(ersitatea) de Iași, întrunindu-se în ședința de la 16 ianuarie 1870, a răspuns colegilor săi de la Viena, aprobând apelul lor. Tot în această ședință a ales un comitet pe care l-a însărcinat cu girarea tuturor afacerilor necesare. Acest comitet, în ședința de la 5 aprilie anul curent, conform angajamentului ce a luat, a deschis mai multe liste de subscripțiuni și, luând deciziunea de a nu se mărgini numai

pe lângă concursul tinerimii, a făcut să circuleze mai multe liste de subscripțiuni p(r)intre onorabilii cetățeni. În urma acestei circulațiuni, de la începerea lor și până la 22 iunie curent, exclusiv, s-a primit un rezultat de 1279 lei v(echi), 29 parale, care s-au încasat de la următorii d(om)ni studenți și d(om)ni cetățeni:

Subscrierile studenților

		Lei	p(arale)
D(omnul)	V. Gafenco	52	--
- // -	M. Irimescu	37	--
- // -	I. C. Dobrovici	37	--
- // -	Missir	37	--
- // -	I. Niculescu	19	34
- // -	G. Zoea	18	34
- // -	D. Cota	18	34
- // -	V. Maroneanu	18	--
- // -	A. Scarlat Savul	16	--
- // -	G. Georgiadi	15	25
- // -	N. Panu	15	--
- // -	V. Chiru	12	20
- // -	A. Cristodulo	12	20
- // -	N. V. Argenti	12	20
- // -	P. Vidrighin	12	20
- // -	I. Moga	12	20
- // -	M. Pompiliu	12	20
- // -	I. Badescu	12	20
- // -	D. Porfiriu	12	20
- // -	C. Ressu	10	20
- // -	I. M. Dospinescu	9	15

Subscrierile onor(abililor) cetățeni

		lei	parale
D(omnul)	Vasile Gafenco	125	--
- // -	A. Th. Boțan	74	--
- // -	P. Suciu	63	--
- // -	I. Marinovchi	37	--
- // -	N. Brăescu	37	--
- // -	N. Gheoca	37	--
- // -	I. Cernat	37	--
- // -	A. Gheorghiu	37	--
D-na	Ecaterina Boțan	37	--
D-na	Elena Gafencu	37	--
D(omnul)	C. V. Gafencu	37	--

- // -	D. Veniamin	37	--
- // -	Dr. Russo	37	--
- // -	T. C. Victor	37	--
- // -	Dr. Max	37	--
- // -	Iancu Ioan, s(ub)loc(o)t(enent) în reg(imentul) V din garn(izoana) de Iași	31	10
- // -	A. Camborjanu	25	--
- // -	G. Damaschin	20	--
- // -	G. A. Urechiă	15	10
- // -	Major A. Fotino	15	--
- // -	C. S. Ștefănescu	12	20
- // -	G. Alexandrescu	12	--
- // -	G. Clinger	10	20
- // -	I. Victor	8	16
- // -	Un anonim	12	24
- // -	E. S. Theodor	6	12

Afară de aceștia s-au mai găsit în liste numele a doi studenți: G. Bejanu și I. Burada dinpreună cu subscrierile de câte 2 parale și ½. D(umnea)lor prin aceasta au avut de scop a ridiculiza în modul cel mai necuviincios ideea sfintei și naționalei serbări de la mormântul lui Ștefan cel Mare. O tempora, o mores!

Adăugând, deci, și aceste parale la suma de sus, Comitetul a subtras cheltuielile făcute, în număr de 29 lei v(echi) și 39 parale, rămâind astfel cifra de 1250 l(ei) v(echi), venit curat, care s-a și expediat Comitetului central din Viena, pe lângă chitanța poștală cu n(umă)rul 367.

Deci, subscrișii membri ai comitetului studenților de la Univ(ersitatea) de Iași, împlinindu-și misiunea lor, au crezut de cuviință a da publicității socotelile sale, mulțămind din toată inima pentru bunăvoința cu care listele în chestiune au fost îmbrățișate de către mai mulți on(orați) cetățeni. Iar, îndeosebi, credem de a noastră datorință a mulțămi onorabililor d(om)ni cetățeni I. Marinovschi, P. Suciu și V. Gafencu pentru concursul ce au dat comitetului întru împlinirea misiunii sale.

În fine, subsemnații roagă pe toți acei domni care ar ave(a) ceva de observat contra acestei dări de samă a se adresa la oricare din membrii comitetului, spre a i se da cuvenita satisfacțiune.

Dat în ședința extraordinară a comitetului, la 23 iunie 1870

Președinte: V. Chiru
Casier: A. Cristodulo
Secretar: I. Bădescu
Membri: C. Ressu, G. Georgiadi

[„Curierul de Iaşi", Iaşi, anul III, nr. 50, duminică, 28 iunie/10 iulie 1870]

20

Socoate şi mulţămite publice

Pentru serbarea din Putna au mai incurs:

Prin d(omnul) J. Rusu, în Cluj, 15 fl. v.a. [florini, valută austriacă]; prin d. J. Popovici, în Răşinari, 31 fl. v.a.; dela d. Ştef. Varonca, în Caracala, 3 npl. [napoleoni]; [dela d.] M. Pitey, consilier în Cernăuţi, 20 fl. v.a.; dela d. Dem. Seleschi, protopr. al Siretului, 10 fl. v.a.; dela d. G. Piotrovschi, paroh din Siret, 5 fl. v.a.; dela d. A. Cerneavschi, paroh din Şerbăuţi, 5 fl. v.a.; dela d. J. Gramatovici, paroh din Negoştina, 5 fl. v.a.; dela d. J. Baleanu, paroh din Grăniceşti, 5 fl. v.a.; dela d. N. Antonovici, paroh din Bogozeşti, 5 fl. v.a.; dela d. J. Hoştiuc, admin(istrator) paroh(ial) din Bălcăuţi, 3 fl. v.a.; dela D. Siretianu, paroh din St. Onofrei, 2 fl. v.a.; dela d. T. Patraş, catehet din Siret, 2 fl. v.a.; dela d. J. Levi̯tchi, paroh din Sinăuţi, 5 fl. v.a.; dela d. J. cav. de Ianosiu, propr(ietar) mare din Puieni, 12 fl. v.a.; dela d. J. Grabovici, paroh din Stăneşti, 2 fl. v.a.; dela d. J. Gramschi din Terebleşti, 2 fl. v.a.; dela d. C. Bararіu, paroh din Zahareşti, 2 fl. v.a.; dela d. M. Ciupercovici, preot din Terebeşti, 2 fl. v.a.; dela d. C. Botezat, învăţător din Terebeşti, 1 fl. v.a.; dela d. V. Hacman, paroh din Oprişeni, 5 fl. v.a.; dela d. Carol Nosec, c. r. controlor, 2 fl. v.a.; dela d. F. autorit. c. r. financiar, 1 fl. v.a.; dela d. Efroim Schätz, posesor, 2 galb.; dela d. V. Nimigean, agricultor din Terebleşti, 4 galb.; dela doamna M. Seleschi, 2 fl. v.a.; dela d. E. Antonievici, 1 fl. v.a.

Viena, în 21 iunie 1870

În numele Comitetului central:
Preşedintele: Nic. Teclu, m.p.
Secretarul: Gabriel Baleanu, m. p.
Cas(i)arul: Petru Pitey, m. p.

[„Albina", Pesta, anul V, nr. 54, duminică, 28 iunie/10 iulie 1870]

21

Listele de subscripţiune pentru serbarea de la mormântul lui Ştefan cel Mare, conform promisiunii noastre din n(umă)rul trecut, am început a le publica, precum se poate vedea mai la vale, în n(umă)rul nostru de azi, şi vom urma regulat cu publicarea lor până când le vom termina pe toate.

Cu această ocaziune rugăm încă o dată, şi mai pe urmă, pe toate acele on(orate) autorităţi şi persoane private de prin distrincte care au primit asemenea

liste de subscripțiuni, să binevoiască a ni le înapoi ori în ce stare s-ar afla ele. Totodată, mulțămim d(omnu)lui casier al distr(ictului) Vaslui, Iorgu Vizanti, pentru suma de 108 lei noi ce ni-a expeduit alăturat unei liste de subscripțiune, pre care asemenea o vom publica-o dinpreună cu altele.

*

Lista de subscripțiune a ziarului „Curierul de Iași" pentru realizarea serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare care urmează a se ține în ziua de Sânta Marie, 15/27 august, anul 1870, la monăstirea Putna (Bucovina)

		Lei	**Bani**
P. S. S.	Calinic, mitropolitul Moldovei	117	50
D-nu(l)	Al. Dimitrie Ghica	47	--
-//-	Al. Racoviță (farmacistul)	40	--
-//-	Vasile Adamachi	20	--
-//-	Teodor Vasiliu	20	--
-//-	Nicolae Ciucă	19	75
-//-	C. G. Ciure	15	--
-//-	Gh. Burada[6]	14	--
-//-	Andrei Vizanti	12	--
-//-	I. Caragiani	12	--
-//-	N. Ch. Quintescu	11	75
-//-	St. Mandrea	11	75
-//-	Lascarchi Mihalachi	11	75
-//-	Const. A. Poliz	11	75
D-na	Elena Zarifopolu	11	75
D-ra	Sofia Balassan	11	75
D-nu(l)	Cristachi Zanescu	11	75
-//-	Cristodulo Th. Massos	11	75
P. S. S.	arhiereul Iosif Bobulescu	10	--
Părintele	arhimandrit Irimia Dărțu	10	--
-//-	Al. Nicolau	10	--
D-nu(l)	C. V. Secuianu	10	--
-//-	major Const(antin) Langa	8	--
-//-	[major] Gh. Hazu	8	--
-//-	Scarlat Pastia	8	--
-//-	Iorgu Al. Ghica	8	--
-//-	Nicolae Gheorghiu	6	7
-//-	Ioan Praja	6	3
-//-	Const(antin) Stahi (student)	6	--
	(Va urma)	501	35

[6] Rectificare ulterioară: I. T. Burada. V. *infra*, doc. nr. 22.

Rugăminte

Onor(atele) doamne care au format liste parțiale de subscriere pentru facerea (a)coperitoarei urnei ce se depune pe mormântul lui Ștefan cel Mare, asemenea și acelea care n-au apucat încă a subscrie, sunt rugate ca, până la 12 iulie curent, să binevoiască a-mi trimite listele și sumele adunate, oricare ar fi rezultatul, spre a trimite banii Comitetului central din Viena, când tot atuncea voi da prin acest ziar și compt[7] de banii ce am primit și numele persoanelor ce au subscris.

Elena Istrati

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 53, joi, 9/21 iulie 1870]

22

Societatea „Românismul"

Domnului Nicolae Teclu, președintele Comitetului central din Viena pentru serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare

Domnule președinte,

O societate a căreia țintă este tot ce concurge la susținerea și-nflorirea românismului nu are nevoie d(e) a vă spune cât de profund a fost, în sânul său, răsunetul la apelul D(omniei) Vo(a)stre pentru măreața serbare comemorativă la mormântul lui Ștefan cel Mare.

Acest entuziasm n-a fost însă fără un amestec de durere, văzând plângerea D(omniei) Voastre de puținul sprijin material pe care l-a aflat o idee atât de națională.

Și societatea noastră încă nu s-ar putea făli până acum de o prea mare încuragiare, scuzând însă o asemenea răceală din partea națiunii, prin mulțimea preocupațiunilor de zi în aceste momente de criză.

Mic este dar obolul pe care-l putem depune, trămițând acum, într-un grup la aceeași adresă, suma de una sută lei noi, după deciziunea adunării societății în ședința-i generală de la 1 iulie curent. Dar nu ne îndoim că cele alte societăți române de dincoace de Carpați, destul de numeroase și cu mult mai vechi decât a noastră, grăbindu-se a urma pe aceeași cale, contribuțiunea totală va deveni suficientă pentru completarea neajunsului de care vă plângeți.

Primiți, etc.

Comitetul:

Președinte: B. P. Hasdeu

Vice-președinți: Ion A. Brătescu, Șțef. C. Mihăilescu

[7] Cont, justificare

Secretari: G. Dem. Theodorescu, Gr. G. Tocilescu, T. P. Rădulescu
Casier: N. Ath. Popovici
Membrii: Dem. S. Ursianu, D. C. Olănescu

București, 9/21 iulie
No. 94

[„Românul", București, anul XIV, nr. 42, sâmbătă, 11/23 iulie 1870]

23

Rectificare
În lista de subscripțiune pentru serbarea de la mormântul lui Ștefan cel Mare, publicată în n(umă)rul trecut al acestei foi, s-a publicat din greșeală numele Gh. Burada, în loc de I. T. Burada. Se rectifică.

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 54, duminică, 12/24 iulie 1870]

24

Lista de subscripțiune a ziarului „Curierul de Iași" pentru realizarea serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, care urmează a se ține în ziua de Sânta Maria, 15/27 august, anul 1870, la monăstirea Putna (Bucovina):

Iași
(Urmare)

		Lei	Bani
D-nu(l)	Petru Câmpeanu	11	75
-//-	Nicolae Clătinosu (bărbier)	11	75
-//-	Dimitrie Zamfirescu	10	--
-//-	Căpit(an) Ioan Sion	6	--
Părintele	archim. C. Malsimescu	4	--
D-nu(l)	M. Stancath	4	--
-//-	Marino	4	--
-//-	Th. Galiți	4	--
-//-	Sofian Cost.	4	--
-//-	M. Niciman	4	--
-//-	N. Papadopulo	4	1
-//-	N. Macarescu	4	--
-//-	A. Mihail	4	--

-//-	L. Libobratici	4	--
-//-	D. Antonescu	3	--
-//-	Leon Ludvig	3	--
Părintele	Gavril Ursu	2	70
Arhidiacon	N. A.	2	--
D-nu(l)	Cost. Ciudiniu	2	--
-//-	Vasilie Grosu, student	2	--
-//-	Dimitrie Costeanu, idem	2	--
-//-	I. Damascu	2	--
-//-	Matei Halunga	2	--
Iconomul	Gh. A. Nemțeanu(l)	1	33
D-nu(l)	Ilarie Ilușanu, profes(or)	1	--
-//-	Gh. T. Mandrea	1	--
	N. N. N. N. N. N.	31	72
	[Total:]	135	26

(Va urma)

Bârlad

D-nu(l)	Gh. Donici	11	75
-//-	Hristea C. Nica	11	75
-//-	Iordache Obreja	11	75
-//-	Iordache Romașcu	11	75
-//-	Cost. Stoinescu și N. Dimitriu	11	75
-//-	Cost. Mago	10	--
-//-	căpit(an) Tăutu	10	--
-//-	St. Dobrovici	10	--
-//-	P. Chenciu, profes(or)	10	--
-//-	St. Neago, idem	10	--
-//-	Gh. V. Valesco	10	--
-//-	dr. Codrescu	10	--
-//-	P. Armascu, avocat	10	--
-//-	Stroe Beloescu	10	--
-//-	T. Ursulescu	10	--
-//-	N. Macarie	10	--
-//-	Panaite Goiu	8	--
-//-	Gh. Popovici	5	--
-//-	N. I. Bujuranu	5	--
-//-	Gh. Grimbășescu, profesor	5	--
Iconomul	Gh. Avram	4	44
D-nu(l)	M. Leon	4	44

-//-	Pavel Filibiliu	4	--
Diacon	Gh. Albu	4	--
D-nu(l)	Nița Corbia	4	--
-//-	Gr. Stămătescu	4	--
-//-	Sterianu Nicolau	4	--
-//-	Costin Vasiliu	4	--
-//-	D. Munteanu	4	--
-//-	Ioan Popescu	4	--
-//-	D. I. Moticte	4	--
-//-	N. Ioan	4	--
-//-	Vasile Mitrea	4	--
-//-	Șt. Gheorghiu	4	--
-//-	căpit(an) N. Ionescu	4	--
-//-	Ioan Antonescu	4	--
-//-	V. Câmpeanu	4	--
-//-	I. Th. Fartu	4	--
-//-	Scarlat Bou	4	--
	Total:	268	63

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 54, duminică, 12/24 iulie 1870]

25

Comitetul Universității din București pentru Serbarea de la mormântul lui Ștefan cel Mare

D(omnu)lui director al ziarului „Românul"

Domnule director,

Dintre toate ziarele locale, numai două au rădicat puțina și românească lor voce pentru națională serbare ce junimea academică română de pretutindenea va ține în memoria nemuritorului erou al românismului, Ștefan cel Mare, la mormântul său din monastirea Putna (Bucovina), în ziua de 15/27 august viitor.

Ziarul de sub direcțiunea D(omni)ei Voastre este unul din cele două.

Pentru aceea dar, subsemnații, membrii ai comitetului ales de Universitatea din București, ne adresăm d(umnea)voastră, rugându-vă să binevoiți a da publicității, prin ziarul ce dirigeți, numele persoanelor care au contribuit pentru acestă serbare, cum și sumele respective, după listele ce avem onoarea a vă alătura, sume pe care le-am și expediat.

Binevoiți a primi, d(omnu)le director, Vă rugăm, asicurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Ion A. Brătescu
Ștef. C. Mihăilescu
G. Dem. Theodorescu

București, 1870, iulie, 12

Listă
de personele care au binevoit a contribui pentru serbarea de la mormântul lui Ștefan cel Mare din monastirea Putna (Bucovina), făcută de junimea academică română

		lei	bani
D(omnul)	Vasile Blehan, București	30	--
-//-	M. P. Balasidi, idem	10	--
-//-	P. Georgescu, idem	5	--
-//-	Const(antin) Dimitrescu, idem	4	--
-//-	Ion Constantinescu, idem	1	50
-//-	Nedelciu D. Turlevski, id(em)	1	75
-//-	George Petrescu, idem	20	--
-//-	C. Caramaliu, idem	20	--
-//-	T. I. Stoenescu, idem	4	--
-//-	Eraclie Clement, idem	4	--
-//-	G. V. Vasiliade, idem	5	--
-//-	Tudor P. Rădulescu, id(em)	20	--
	Total:	125	25

Cetățenii drăgășeneni

		lei	b(ani)
D(omnul)	Dimitrie Simulescu	50	--
-//-	Laura Simulescu	50	--
-//-	Dimitrie Urseanu	20	--
-//-	Mihaela Urseanu	20	--
-//-	Masinca Jovipali Urseanu	10	--
-//-	George N. Voicescu	5	--
-//-	Constantin Costache	5	--
-//-	Nicolae Costache	5	--
-//-	Constantin Iliescu	10	--
-//-	Ioan Stănescu	5	--
-//-	Paraschiv Nicola	5	--
-//-	I. Irescu	5	--

-//-	Dumitru Filip	5	--
-//-	Ștefan Crețianu	5	--
-//-	Sotir Ef. Zisu	5	--
-//-	T. Socolescu	4	--
-//-	R. Popescu	4	--
-//-	Ștefan Peniceanu	3	30
-//-	Andrei Ioanovici	2	10
-//-	Ștefan M. Popescu	2	--
	Total	220	40

București

		Lei	b(ani)
D(omnul)	Ion Periețeanu	10	--
-//-	A. Ionescu	10	--
-//-	Angel Dumitrescu	4	--
-//-	Alexandru G. Marinescu	4	--
-//-	I. Demetrescu	4	--
-//-	B. Manoilescu	3	--
-//-	C. D. Aricescu	5	--
-//-	B. V. Vermont	5	--
-//-	P. Georgescu	3	--
-//-	Savu N. Șoimescu	5	--
-//-	Botez	5	--
-//-	Constantin Nutrețeanu	2	33
-//-	M. I. Mărculescu	2	--
-//-	N. Ath. Popovici	4	--
-//-	N. Andrianu	2	25
-//-	P. Mateiescu	2	--
-//-	D. Costinescu	4	44
-//-	V. Costinescu	4	44
	Total:	84	46

(Va urma)

[„Românul", București, anul XIV, nr. 42, luni-marți, 13–14/25–26 iulie 1870]

26

N(umăru)l 3

Onoratului Comitet central al Junimii române academice

Comitetul *Asociațiunii transilvane române*, în ședința sa de astăzi, luând la pertractare serioasă hârtia venerabilului Comitet central al d(umnea)v(oastră), [din] 1 iulie 1870, prin care se cere și concursul acestui comitet în favoarea realizării salutarului scop național intenționat, prin serbarea memoriei scumpe a eroului național, Ștefan cel Mare, cu privire la amintita hârtie, a decis a se referi cum că deși acest organ al asoc(iației) e rezolut a face toate câte îi stau prin putință, în interesul opiniatei cauze, totuși, după ce dânsul e strâns legat de bugetul preliminat de adunarea gen(erală), și peste cifrele defipte de aceiași nu e competent a trece, pe lângă toată bunăvoința sa nu se află în poziținea plăcută a putea concura în acest mod în ajutorul scopului indigitat, decât a recomanda cu toată căldura proximei adunări generale considerarea respectivei cereri.

Din ședința extraordinară a Comitetului asoc(iației), ținută la 26 iulie 1870.

I. Mani

Din arhiva „Astrei" Sibiu

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna*…, p. 78, nr. XIII]

27

Pentru serbarea din Putna au mai incurs

Dela domnii:	George, cav. de Flondor	100 fl.
	George, cav. de Cerneski	50 fl.
G. Prind. cav. de Hormuzaki (colect.)		310 fl.
Dela doamna Catarina de Mocioni		100 fl.
[Dela] d-nii	Antoniu de Mocioni	100 fl.
[Dela d-nii]	dr. Alexandru de Mocioni	50 fl.
	dr. Eugen de Mocioni	50 fl.
	Vincențiu Babeș	10 fl.
	Stamati	10 fl.
	Colfescu	15 fl.
	D. B.	4 tal. a.
	teologi din Cernăuți	100 fl.
	[teologi] din Gherla	20 fl.
Dela tinerimea rom(ână) din Pesta		32 fl.
[Dela tinerimea] academică și alți d. din Iași		400 l. n.

[Dela tinerimea academică] din București	600 l. n.
[De la] teologii din Blaj	10 fl. v. a.

Comitetul central

[„Albina", Pesta, anul V, nr. 59, miercuri, 15/27 iulie 1870]

28

Lista de subscripțiune a ziarului „Curierul de Iași" pentru realizarea serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, care urmează a se ține în ziua de Sânta Maria, 15/27 august, anul 1870, la monastirea Putna (Bucovina):

Iași

		Lei	**Bani**
D-nu(l)	C. G. Popescu, avocat	20	--
-//-	Dimitrie Gherghel	11	75
-//-	Teodor Christodulo	5	--
-//-	D. Cariadi	4	50
-//-	G. C. Stamati	4	24
-//-	dr. M. Popescu	4	--
-//-	C. Baptist	4	--
-//-	C. Macedon	4	--
-//-	M. Christienescu	4	--
-//-	E. Mazlămu	4	--
-//-	P. Buciucov	4	--
-//-	C. Niculaide	4	--
-//-	Solomon Zarafu	4	--
D-ra	Olga Savinescu	4	--
D-nu(l)	I. Ianoli	3	--
-//-	St. Dobrescu	3	--
-//-	Cociu	3	--
-//-	G. Dimitriu	3	--
-//-	Șfarțu	3	--
-//-	Bercu Vexler	2	--
-//-	A. Dabija	2	--
-//-	C. Thighineanu	1	34
	[Total:]	101	83

(Va urma)

Vaslui

(Lista Casieriei)

D-nu(l)	Gh. Vizanti	11	75
-//-	Isr. Chirșen	11	75
-//-	major Theodor Casacliu	8	--
-//-	N. Râșcanu	8	--
-//-	P. Malcociu	6	--
-//-	I. Latifu	5	--
-//-	Dimitrie Cumpănescu	4	50
-//-	M. Alexandrescu	4	--
-//-	I. A. Dimitriu	4	--
-//-	M. Halunga	4	--
-//-	A. Munteanu	4	--
-//-	Gh. Mironescu	4	--
-//-	A. D. Raico	4	--
Părintele	iconomul St. Onu	4	--
-//-	Constantin Focșa	4	--
Diaconu(l)	Gherasim Ștefănescu	4	--
D-nu(l)	N. Sava	3	--
-//-	P. Țimbulschi	3	--
-//-	N. Gheorghiu	3	--
-//-	Dimitrie Gălușcă	2	--
-//-	Al. Theodorel	2	--
-//-	Al I. Handoca	2	--
-//-	Iancu Costinescu	2	--
	Total:	108	--

Primit, Th. Balasan

N. B. Lista publicată în nr. trecut era a prefecturii județului Bârlad

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 56, joi, 16/28 iulie 1870]

29

Lista

de subscripțiune a ziarului „Curierul de Iași" pentru realizarea serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, care urmează a se ține în ziua de Sânta Maria, 15/27 august, anul 1870, la monastirea Putna (Bucovina)

Iași

(Urmare)

		lei	bani
D-nu(l)	Constantin Balaișu	10	--
-//-	Teodor Balaișu	10	--
-//-	Costachi I. Mihăilescu	4	44
	Dintre lucrătorii tipografiei Junimea:		
D-nu(l)	Alexandru Abrahamfi	2	--
-//-	Nicolae Gheorghiu	2	--
-//-	Constantin Luchi	2	--
-//-	Costachi Manoliu (Botoșăneanu)	2	--
-//-	Foca Zegrescu	2	--
-//-	Dimitrie Anastasopolu	2	--
-//-	Iancu Tufă	2	--
-//-	Alecu Ivanovici	2	--
-//-	Nicolae Grigorescu	2	--
	[Total:]	42	44

(Va urma)

ROMAN

D-nu(l)	Ioan Manoliu	8	--
-//-	Grigorie Roiu	6	--
-//-	Vucol Dornescu	4	--
-//-	Gheorghe Clopoțel	2	--
-//-	Grigorie Bogza (colectant)	2	--
	[Total:]	22	--

Primit: Th. Balasan

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 57, duminică, 19/31 iulie 1870]

30

Știri locale

S-a mai primit la redacțiunea noastră prin D(omnul) dr. A. Fătu suma de 20 lei noi oferiți de cătră d(omnul) inginer Frunză, pentru realizarea serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare.

Mai la vale publicăm lista de subscripțiune a d(oam)nei președintă a *Reuniunii femeilor române* din Iași.

Lista

de subscriere a D(oam)nei Elena Istrati spre a se face o învelitoare decorativă a urnei ce se va depune pe mormântul lui Ștefan cel Mare

		lei vechi	par(ale)
D-na	Veronica Micle	62	20
-//-	Victoria Alexandrescu Ureche	37	--
-//-	Eliza Roșu	37	--
-//-	Emilia Gherghelu	37	--
-//-	Elena Istrati	111	--
-//-	Elena Mârzescu	37	--
-//-	Elena Manu	37	--
-//-	Cleopatra Petit, născută Stamati	37	--
-//-	Maria Cuciureanu	37	--
-//-	Artemisa Ianov	62	20
-//-	Smaranda Macri	37	--
-//-	Parascheva Săvescu	37	--
-//-	Aglae Tacu	37	--
-//-	Casandra Hazu	18	20
-//-	Maria Ionescu	18	20
D-ra	Elena Ciucă	37	--
D-na	Elena Praja	15	25
-//-	Angelia	37	--
D-nu(l)	Pavel Paicu	37	--
-//-	[Total:]	769	25

Acesta este rezultatul listei de subscriere ce am deschis. Mulțumesc onor(atelor) persoane care au binevoit a contribui pentru această operă națională. Liste parțiale de subscriere de la alte doamne nu am primit. Banii i-am expeduit Comitetului din Viena, precum probează chitanța stațiunii poștale din Iași, sub Nr. 75, din 21 iulie.

Elena Istrati

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 59, joi, 23 iulie/4 august 1870]

31

Hochwürdiges bischöfliches Consistorium

Vor einigen Tagen kamen klosterorts zwey Mitglieder des Wiener Central Comitées, wie es aus dem Zeitungsblatte bekannt ist, und eröffneten ihren Entschluß, daß sie behufs des Empfanges der Gäste am 15/27 august l. J. eine Festhalle zu bauen

gedenken, was Einem hochwürdigen Consistorium pflichtgemäß und ehrfurchtsvoll berichtet wird.

Arcadie Ciupercovici, igumen

[Traducere :]

Prea onorat Consistoriu Episcopal,
În urmă cu câteva zile au venit la mănăstire doi membri ai Comitetului central din Viena, așa cum se cunoaște și din ziar, și au comunicat decizia de a construi o sală de festivități, unde să fie primiți invitații/ oaspeții în ziua de 15/27 august a.c. – fapt pe care am datoria să-l comunic și prea onoratului Consistoriu.

Arcadie Ciupercovici, igumen

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna*…, p. 78–79, nr. XIV. Data documentului menționată de Balan: 23 iulie/4 august 1870]

32

Hochwürdiges bischöfliches Consistorium

Mit Bezug auf den hohen Consistorial Erlaß de dato 4/16 Juli 1. J., Zl. 3416 berichtet das gehorsamst gefertigte Kloster Einem hochwürdigen bischöflichen Consistorium, daß die Romanen von der Abhaltung ihrer hierklösterlichen Nationalfeyer aus Anlaß der nunmehrigen Kriegsereignisse zurückgetreten sind, und demzufolge keine diesbezüglichen Vorbereitungen vornehmen; mit Hinblick aber auf den Umstand, als das Puthnaer-Kloster im Jahre 1470 mit den hiefür bestrittenen Auslagen unseres größten Landeswohlthäters und gefeyertsten moldauischen Fürsten am heiligen Mariahimmelfahrtstage ausgeweiht wurde, deshalb der gedehmüthigste Convent Pflicht und Dankbarkeits-gemäß in Anerkennung des im Innern dieser Klosterkirche ruhenden Gründers – die 400 jährige Kirchenfestlichkeit abzuhalten moralisch genöthigt bleibt, so erlaubt sich derselbe die berücksichtigungswürdige Bitte Einem hochwürdigen Consistorium zu unterbreiten, womit Hochwürdig Selber zur Realisierung des kirchlich-religiösen Aktes, den sehr niedrig gegriffenen Betrag von wenigstens 500 Gulden ö. W. aus dem gr. or. Religionsfonde erwirken wollen, als darin auch die Abhaltung der vorzunehmenden Exegesen für den hohen Stifter und die Servierung eines Gastmahles für das klosterorts versammelte Volk mitinbegriffen ist, – denn in negativen Falle, erwägend die Ausführung des unausbleiblich obberührten Vorhabens, erwägend den Empfang für eine zu erwartende große Anzahl besuchender Gäste anderer Stände behufs Betheiligung an

der 400 jährigen Erinnerung der hierklösterlichen Kirchweihfestlichkeit, erwägend endlich die bekannt sehr karge Mönchsdotation – der gehorsamst gefertigte Convent in die größte Empfangsverlegenheit zum Nachtheile des Ansehens und Würde dieses ansehnlichsten und reichsten Klosters Moldo-Romaniens und Buccowinas, versetzt und nebstbei demselben die empfindlichste Kränkung verursacht werden könnte – welche demuthsvoll selber mit Hinblick auf den Wahrheitsumstand, als dieses Kloster 59 Guter im gr. or. Religionsfonde besitzt, mithin den esentiellen Theil des fraglichen Vermögens ausmacht – nicht verdient.

Arcadie Ciupercovici, igumen

[Traducere:]

Prea onorat Consistoriu Episcopal,

Cu referire la înaltul Decret Consistorial din data de 4/16 iulie a.c., nr. 3416, preasupusa mănăstire raportează onoratului Consistoriu Episcopal că românii au renunțat, din cauza numeroaselor evenimente pricinuite de război, la organizarea sărbătorii lor naționale la mănăstire și, în consecință, nu se mai fac pregătiri în acest sens. Dar, pentru că Mănăstirea Putna a fost sfințită în anul 1470, în sfânta zi a Adormirii Maicii Domnului, pe cheltuiala celui mai mare binefăcător și a celui mai mult cinstit voievod moldovean, ne revine umila datorie morală, în semn de recunoștință față de ctitorul ce odihnește înăuntrul bisericii acestei mănăstiri, să celebrăm cei 400 de ani. Așadar, mănăstirea adresează onoratului Consistoriu Episcopal rugămintea – demnă de luat în seamă – de a ajuta la înfăptuirea acestui act bisericesc religios cu o foarte mică sumă, măcar cu 500 de guldeni austrieci, din Fondul religionar greco-ortodox, sumă care acoperă oficierea serviciului divin pentru marele întemeietor și servirea unei mese festive pentru poporul ce va veni la mănăstire. În cazul unui răspuns negativ – ținând cont de necesitatea actului religios amintit mai sus, a primirii invitaților din alte clase sociale, la care ne așteptăm să vină în număr mare, pentru a participa la aniversarea a 400 de ani de când sărbătorim hramul mănăstirii și, în cele din urmă, ținând cont de posibilitățile mult prea modeste ale călugărilor –, prea supusul nostru cler ar fi pus într-o situație jenantă, în defavoarea acestui lăcaș renumit, prin distincția și bogăția sa, între mănăstirile Moldovei românești și ale Bucovinei, și ar suferi o insultă nemeritată, cu atât mai mult cu cât, ca să spunem adevărul, această mănăstire are 59 de proprietăți/bunuri în Fondul religionar greco-ortodox, adică o parte esențială a averii sale.

Arcadie Ciupercovici, igumen

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…,* p. 79–80, nr. XV. Data documentului menționată de Balan: 25 iulie/6 august 1870]

33

Lista de subscripțiune a ziarului „Curierul de Iași" pentru realizarea serbării de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, care urmează a se ține în ziua de Sânta Maria, 15/27 august, anul 1870, la Monăstirea Putna (Bucovina)

Tecuci

		Lei	Bani
D-nu(l)	Vasile Razo	22	70
-//-	căpit(an) Theodor Șerbănescu	20	--
-//-	Mihail Nicoleanu (colectant)	20	--
-//-	N. P. Dimitriu	15	--
-//-	Gheorghe Dimitrescu	10	86
-//-	P. Ripeanu	10	--
-//-	Dimitrie Popu	10	--
-//-	Manolache Nicolau	5	--
-//-	P. Nicolau	4	44
-//-	Ghiță Popovici	4	--
-//-	Alecu Vucitici	4	--
-//-	Ghiță I. Radovici	4	--
-//-	Nicu Casu	4	--
-//-	N. Condrachi	4	--
-//-	Iorgu Vasiliu	4	--
-//-	Leontin Pușcaru	3	35
-//-	Vasile Ionescu	2	--
Preotul	Ioan Țuchel	2	--
D-nu(l)	Gheorghe Zmeu	2	--
-//-	Vasile Motoși	1	65
	Primit, Th. Balasan	153	--

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 60, duminică, 26 iulie/7 august 1870]

34

Telegramă

Redacțiunii „Albina", la Pesta, la 10 ore a. d. m.

Comitetul central pentru serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare, față cu situațiunea actuală critică, a decis amânarea festivității pe 15/27 august 1871.

Președintele Teclu

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna*…, p. 80, nr. XVI. Data documentului menționată de Balan: 27 iulie/8 august 1870]

35

Onorate D-le Redactor,

Binevoiți, Vă rog, a da publicității șirele alăturate în prețuitul jurnal ce redijați, opiniunea publică din Bucovina și din România învecinată zace greu asupra noastră, care ne aflăm la fața locului. Concedați-ne măcar această mică satisfacere pentru truda nesatisfăcută și pentru confruntările ce le întâmpinăm la fiecare pas pentru măsuri și dispoziții străine.

Primiți, onorate D-le Redactor, expresiunile mele de stimă și devoțiune.

Rădăuți, în [1]/13 august 1870

În numele delegațiunii:

Gabriel Băleanu, stud(ent) filos(ofie)

*

În afacerea Serbării din Putna

Comitetul central, carele de la 27 iulie, st(il) n(ou), rămăsese în Viena cu autoritatea reprezentativă, administrativă și executivă, de concluzele anterioare, însă, pentru deciziuni principale, nouă numai ca factor coordinat cu delegațiunea de 5 inși, trimisă la Putna din sânul comitetului pentru prepararea celor necesare spre efectuirea serbării, a decis în 5 august, a(nul) c(urent), ca serbarea seculară de la mormântul lui Ștefan cel Mare să se amâne până la Sânta Maria anului venitor.

Spre a întâmpina orice neînțelegeri și imputări ivite deja în onor(atul) public român precum și între colegii și comilitonii noștri academici, ne vedem constrânși a clarifica puțin acel concluz de amânare.

Concluzul de amânare s-a făcut de comitet ***fără conțelegerea și învoirea*** *delegațiunii. Mijloacele necesare pentru realizarea serbării erau deja adunate în îndestulare (banii depuși în Casa de păstrare din Viena), lucrările preparative se aflau în cursul cel mai îmbucurător, poporul și inteligența din Bucovina și din părțile învecinate se pregătea pretutindeni de purcedere și asistare la serbare, străinii rău-voitori turbau de supărare pentru că prin intrigile lor nu puteau pune nici o piedică acestei mari și legale festivități – când deodată ne sosi de la prezidiul comitetului notificarea telegrafică a concluzului de amânare. Vazând, în urmă, că nu se mai pot revoca cele întâmplate în Viena, am sistat lucrările începute cu toate că convingerea noastră era în contra unei amânări pe la anul, tocmai din cauze politice, materiale și, înainte de toate, morale.*

Împlinindu-ne, deci, dară, datorința față cu noi înșine, cu onor(at) public și comilitonii noștri, n-avem alta dorință și rugăminte mai fierbinte decât ca interesul și

căldura cu care a îmbrățoșat națiunea până acuma ideea sublimă și națională a serbării, să rămână întreagă și neslăbită până la realizarea ei de la anul.

Rădăuți, în [31 iulie]/12 august 1870.
Membrii delegațiunii:
Emanuel Logoteti m. p.
Gabriel Băleanu, m. p.
Ioan Volcinschi, m. p.

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 66, duminică, 9/21 august 1870]

36

Hochlöbliches k. k. Landespräsidium

Mit dem Erlasse vom 8. Juli l. J., Zahl 1064/pr. hat das hochlöbliche k. k. Landespräsidium angeordnet, auf die nationale Feier, welche gelegenheitlich der kirchlichen Ablaßfeier im Kloster Putna hätte stattfinden sollen, unausgesetzt ein wachsames Auge zu haben.

Wiewohl nun, wie dem hochlöblichen k. k. Landes Präsidium unterm 10. August l. J., Zahl 33/A. V. ergebenst berichtet wurde, die obgedachte nationale Feier vom bezüglichen Comité auf spätere Zeiten vertagt wurde, und sonach am bestimmten Tage d. i. den 27. August l. J. nur die Ablaßfeier im Kloster Putna stattzufinden hatte, war am Tage vor diesem Feste (d. i. am 26. l. M.) der Durchzug von nach Putna reisenden innländischen und fremden Gästen derart auffallend groß, daß nur das Vorgehen bei dieser gegen die Vorjahre ganz außergewöhnlichen Ablaßfeier im Auge zu behalten es nothwendig erschien, einen k. k. Beamtem zur Beobachtung des Vorganges bei dieser Ablaßverbunden mit einer außergewöhnlichen Jubiläums-Feier nach Putna zu entsenden.

Demgemäß wurde der hierämtliche k. k. Bezirks-Sekretär Botta, welcher mit dem Klostervorsteher von Putna seit Jahren bekannt ist, und schon mehrfach Gelegenheit hatte, die obige Ablaßfeier in früheren Jahren als Gast mitzubesehen, angewiesen, sich zum obigen Zwecke sub titulo eines Gastes in das Kloster zu begeben.

Die Wahrnehmungen des entsendeten Beamten gingen dahin, daß diesmal der Besuch dieser Feier ein außergewöhnlich zahlreicher gewesen, im übrigen auch mit einer solemnen Gedenkfeier des Klosterstifters Stefan des Großen und des 400 jährigen Bestandes des Klosters Putna verbunden war. Illuminationen, sowohl innerhalb als auch außerhalb des Klosters, dann mehrfache Transparente gaben dem Ganzen ein besonders festliches Aussehen. Unter den mehrfachen Transparenten befand sich eines, den kaiserlichan Reichsadler und ein zweites den Fürsten Stefan darstellend; feierliche Aufzuge, Reden, die Thaten und Verdienste des Fürsten Stefan des Großen verherrlichend, wiederholte Illuminationen, verbunden mit einem sehr

großen Zuspruch sowohl auswärtiger Gäste als auch der Landbewohner der ganzen Umgebung gaben dem Feste einen religiös nationalen Charakter.

Bei dem Festmahle wurde vom Klostervorsteher Arcadie Czuperkowicz ein Toast auf Seine Majestät den Kaiser ausgebracht und von der Versammlung mit Hochrufen begleitet. Den Schluß des Festes bildete ein überaus feierliches Seelenamt für den Klosterstifter.

Anstößiges hat der zugegen gewesene k. k. Beamte im Verlaufe der ganzen Feier nicht wahrgenommen.

Zum Schluße wird anliegend dem hochlöblichen k. k. Landes Präsidium das Reisepartikulare des genannten k. k. Bezirk Sekretärs Botta zur hohen Liquidierungs Veranlassung und Anweisung der bezüglichen Gebühr für diese Dienstreise vorgelegt.

Für den k. k. Bezirkshauptmann:

Der k. k. Bezirks Comissär: [indescifrabil].

[Traducere:]

Prea onorat Prezidiu cezaro-crăiesc al Țării Bucovinei,

Prin decretul din 8 iulie a.c., nr. 1064, Prezidiul Cezaro-Crăieștii Țări a Bucovinei a hotărât să supravegheze cu atenție constantă festivitatea națională care urmează să aibă loc cu prilejul sărbătorii religioase de la Mănăstirea Putna.

După cum s-a comunicat înaltului Prezidiu în raportul din 10 august a. c. cu nr. 33/A.V., festivitatea națională preconizată a fost amânată de către comitetul responsabil cu aceasta, urmând ca în data de 27 august a.c. la Mănăstirea Putna să aibă loc doar slujba de pomenire. În preziua acestei sărbători (adică în ziua 26 a acestei luni), afluxul de călători locali și din străinătate spre Putna a fost atât de mare încât a fost necesară trimiterea la Putna a unui funcționar c. c., fie și numai pentru a ține sub observație deplasarea participanților la această sărbătoare neobișnuit de amplă față de anii trecuți, de care se leagă o manifestare jubiliară deosebită.

În acest sens, în calitate de oaspete, a fost trimis secretarul districtual c. c. Botta, care îl cunoaște de ani buni pe starețul Mănăstirii Putna și a avut de mai multe ori ocazia să participe la o astfel de sărbătoare și în anii trecuți.

Observațiile funcționarului au arătat că, de această dată, numărul vizitatorilor a fost neobișnuit de mare la această sărbătoare, care a coincis cu comemorarea solemnă a ctitorului mănăstirii, Ștefan cel Mare, și cu aniversarea a 400 de ani de existență a mănăstirii. Luminile din interiorul și exteriorul mănăstirii, precum și multe tablouri/imagini transparente iluminate au dat o strălucire aparte întregii manifestări. Printre tablouri s-a aflat unul cu pajura imperială și unul care îl înfățișa pe Ștefan cel Mare; procesiunile festive, cuvântările care lăudau faptele și meritele voievodului Ștefan cel Mare, luminile, la care s-a adăugat prezența foarte numeroasă, atât a oaspeților străini, cât și a locuitorilor țării din toate regiunile învecinate, au dat sărbătorii un caracter religios național.

La masa festivă, starețul Arcadie Ciupercovici a ținut un discurs în onoarea Maiestății Sale, Împăratul, fiind acompaniat de uralele celor prezenți. Manifestarea s-a încheiat cu o fastuoasă slujbă de pomenire pentru ctitorul mănăstirii.

Funcționarul c. c. nu a constatat nimic neadecvat pe toată durata festivității.

În ultimul rând, anexăm raportului nostru către înaltul Prezidiu informațiile privind cheltuielile de călătorie ale numitului secretar districtual Botta, precum și taxa aferentă acestei călătorii de serviciu, în vederea achitării.

Pentru prefect:

Comisarul districtual: [indescifrabil].

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…*, p. 82–83, nr. XVIII. Data documentului menționată de Balan: 19/31 august 1870]

37

Comitetul central pentru serbarea de la mormântul lui Ștefan cel Mare

Către onoratul public român![8]

Considerând grava situațiune în care se află de prezent întreaga Europă; considerând că atât consecințele cât și dimensiunile ce poate lua încă acest războel îngagiat la țărmurile Rhinului sunt neprecalculabile; considerând, în fine, că atât partea cea mai mare a junimii academice române, sub împregiurările de față este împiedicată, cât și că publicul nu se află în dispoziținne de a putea participa în numărul dorit la sărbătoarea proiectată, comitetul central, cu părere de rău, se vede necesitat a aduce la cunoștința onor(atului) public român că, conform deciziunii sale aduse în ședința din 4 august, anul curent, a amânat serbarea pre anul viitor, adică pre 15 augustu, st(il) v(echi), 1871.

Uzând de această ocaziune, Comitetul central, totodată, își exprimă profunda sa recunoștință atât pentru simpatica și călduroasa îmbrățișare ce a manifestat publicul român față cu această întreprindere, cât și pentru mărinimoasele oferte transmise până acuma spre realizarea unui scop atât de național și solemn.

Pentru ca onor(at) public să poată controla atât activitatea ce a dezvoltat Comitetul central până acuma cât și starea și întrebuințarea capitalului deja incurs, Comitetul central pune în vederea publicului următorul conspect despre venitul și spezele avute.

[8] Toate celelalte organe ale publicității române sunt rugat(e) a reproduce acest anunț [nota ziarului].

a. Venituri

	fl. v. a.	cr.
Prin d(omnul) B. A. Popovici, com. în Viena	40	--
De la junimea academică română din Zurich: fr. 220	108	57
De la junimea academică română din Paris: fr. 1300	640	29
De la junimea academică română din Berlin: taleri 94	171	08
De la teologi, din Blaj	10	--
[De la teologi, din] Cernăuți	100	--
[De la teologi, din] Gherla	20	--
[De la teologi, din] Sibiu	14	--
De la junimea academică română din Pesta	32	--
De la junimea academică română din Turin	6	--
De la junimea academică română din Viena (deocamdată)	65	10
De la d(omnul) G(eorge), cav(aler) de Popovici, Bucovina	200	--
De la d(omnul) A(lexandru), cav(aler) de Popovici, idem	200	--
De la d(omnul) Nicolae, b(a)r(on) Mustață, idem	50	--
De la d(omnul) Constantin Mârza, idem: 5 galbeni	29	10
De la d(om)nu(l) Roscowky, idem: 1 napoleon și 5 fl(orini)	14	83
De la d(omnul) cav(aler) Stamati, idem	10	--
De la d(omnul) Ștefan Voronca, idem: 3 napoleoni	28	29
Prin d(omnul) Dem. Seleschi, idem	79	--
[Prin d(omnul) Dem.], idem, idem: 5 galbeni	34	32
Prin d(omnul) Rusu de la Halmagiu	15	20
Prin d(om)nu(l) Popovici Barcianu Rășinaru	81	--
Prin d(omnul) Iosif Pop, Cluj	23	--
Prin rev. v. I. Popescu, Sibiu	15	--
Prin d(omnul) M. Piteiv, Bucovina	20	--
Prin d(omnl) N. N., idem	5	--
Prin d(omnul) Calfescu, în București	15	--
Prin d(omnul) G(eorge), cav(aler) Flondor, Bucovina	100	--
Prin d(omnul) cav(aler) Czerniewsky, idem	50	--
Prin d(omnul) P., Ungaria, taleri 4	7	36
Prin d(omnul) G., cav(aler) de Hurmuzachi, idem	310	--
De la junimea academică română din Iași, fr. 409	200	--
De la junimea academică română din București, fr. 600	329	40
De la doamna Elena Mocioni, Iași	100	--
De la d(omnul) Anton Mocioni, idem	100	--
De la d(omnul) A. Mocioni, idem	50	--
De la d(omnul) Eugeni(u) Mocioni, idem	50	--
De la d(omnul) V. Babeș, idem	10	--
Prin d(omnul) Rădulescu Lugoș	7	--

Prin rev. d(omnul) T. Vrășmașu Borejo-Prunbu	17	--
De la d(omnul) Alex. dr. Vasilco, idem	250	--
De la d(omnul) Stănescu, București: fr. 184	90	10
Total:	3648	24

	napol(eoni)	galb(eni)
Prin d(omnul) Fătu, de la deputații din București	20 ½	--
De la societatea „Românismul”	5	--
Prin d(omnul) general Adrian	3 ¼	--
De la doamna Elena Istrati, Iași	2 ¼	17
Total:	31	17

b. Spezele

	fl. v. a.	cr.
Pentru primirea banilor înscriși	10	37
[Pentru] litografarea apelului	9	--
[Pentru] expediținea apelurilor și spezele administrative ale Comitetului central pentru corespondență	41	52
Delegațiunii care se pornise la Putna pentru preparativele sărbătorii Proiectate	100	--
Spezele pentru telegramele trămise din partea Comit(etului) central	27	--
Spezele biroului pentru hârtie, coverte, timbre, etc.	24	68
Total:	212	56

c. Conspect general

	nap(oleoni)	galb(eni)	fl. v. a.	cr.
Geniture:	31	17	3648	54
Spezele:	--	--	216[9]	56

Rămâne restul de 31 n(apoleoni), 17 galb(eni) și 3435,68 [fl.]

Viena, 1 august 1870

Toți acei domni care vor fi făcut colecte și încă nu au trămis bani, sunt rugați a o face cât mai curând pentru ca Comitetul central să poată capitaliza și acele sume.

Viena, 10 august 1870

[9] Probabil eroare de tipar, în loc de 212

În numele Comitetului central:
Președinte: Nic. Teclu
P. casier: St. Circu, controlor
Secretar: Ieronim G. Barațiu

[„Trompeta Carpaților", București, anul VIII, nr. 847, duminică, 23 august/ 4 septembrie 1870]

38

Serbarea de 400 ani de la Sânțirea monastirei Putna (15/27 august 1870)

Cel mai sacru monument din timpul strălucirii naționale și locul cel mai scump pentru fiecare inimă română este fără îndoială monastirea Putnei (în Bucovina), dedicată Maicii Domnului de către eroul Ștefan cel Mare, în anul 1470. Acest locaș ocupa odinioară primul rang între toate monastirile vechii Moldove, înzestrată fiind cu cele mai întinse privilegii. Din sânul ei se recrutau în vechime mitropoliții Sucevei. În acest loc sacru zac osămintele eroului care a zidit această monastire, ale eroului carele este simbolul virtuții, religiozității, eroismului și al unității românismului.

După căderea Bucovinei la Austria, fu Putna una din trei monastiri ale țărișoarei noastre care avură fericire de a nu fi secularizate. Însă, ca alte monuminte de glorie străbună (cetatea Sucevei, Moldovița etc., etc.), fu neglesă sistematic spre a se da, pe încet, uitării. Astfel, înainte de … 48, numai poporul nu scăpa din vedere acest loc memorabil, venerând cu inima sfâșiată, dară cu speranța în viitor, memoria părintelui patriei și al poporului, a lui *Ștefan cel Bun și Sfânt*, după cum îl numește el și în ziua de astăzi.

În deceniul din urmă mai cu seamă, începu și clerul și inteligența noastră a se îngrigi mai bine de locul mormântului celui mai mare binefăcător al Bisericii, al țării, și al națiunii. Cel mai mare merit în astă privință îl are nesmintit actualul prior al acestei S(finte) monastiri, Preavenerabilul d(omn) Arcadie *Ciupercă,* sub a căruia conducere înțeleaptă nu numai că înflorește disciplina monastică, dar al căruia exemplu viu și patriotic insuflă orișicui interes și pietate către aceste locuri sânte. Toată tendința lui este de a redica monastirea și prețiosul moment, la însemnătatea ce i se cuvine; și în această tendință nobilă este spriginit de un convent ce merită toată lauda. O dovadă foarte eclatantă despre aceasta este și serbarea de 400 ani de la sânțirea monastirei, care o făcu pe spesele sale și ale conventualilor în zilele de 15, 16 și 17 august st.v., a.c. [stil vechi, anul curent].

Este cunoscut on(oratului) public că tinerimea română academică avea să arangeze astfel de serbare cu o pompă deosebită și că s-au fost adunat spre acest scop bani din toate părțile. Însă, pentru situațiunea politică de astăzi, comitetul central din

Viena au amânat serbarea până l-alt an, și aceasta în timpul cel mai de pe urmă. Ceea ce nu s-a încrezut a o îndeplini Comitetul central cu toate pregătirile, a făcut-o, în parte, priorul și conventul Putnei, în mod admirabil fără pregătire.

Încă din ziua de 14 august, începură a curge popor și inteligență din toate părțile, încât către seară erau pline de oaspeți **toate** încăperile, precum și curtea de lăuntru și de afară a monastirei.

La 8 ore seara, vestiră trei tunuri începerea festivității. Într-un moment, se iluminară toate locuințele monastirești și biserica, iar în curte, pe lângă biserică, precum și pe plaiurile romantice din giurul monastirii, se aprinseră vasuri mari cu rășină. În ferestrele locuinței priorului erau așezate trei transparente: în mijloc, monumentul lui Ștefan, călare, încungiurat cu rami de lauri și cu inscripțiuni patriotice în litere tricolore; de-a dreapta, emblema mănăstirească, cu inscripțiuni religioase; în stînga, pagera austriacă cu bicolorul Bucovinei. Aspectul întregului era pătrunzător.

La 8½ dede clopotul semnalul la cină, la care fură ospătați toți, fără diferență. La 9½ ore începură a suna clopotele și a bubui tunurile, căci privegherea cea mare își luase începutul. Ea fu condusă de prior cu asistența numeroasă, și dură până la 2 ore după miezul nopții. Biserica rămase iluminată toată noaptea.

A doua zi (15 august), des-de-demineață, fu decorat mormântul lui Ștefan cu ghirlande și cu cununi de flori și stejar de către damele prezente, între care, cu deosebire doamna și domnișoarele Pitey (consilier de tribunal din Cernăuți), doamna și domnișoara Melinte din Roman, și a.s.a. Liturghia începu la 10 ore și fu celebrată cu cea mai mare pompă. Predica o ținu părintele prior, alegându-și o temă foarte nimerită (creșterea religioasă-morală, în genere, și, îndeosebi, a tineretului), care, legând de viața și faptele lui Ștefan, o execută cu o dibăcie și cu un talent oratoric rar. După predică urmă o scenă pietoasă cu totul pătrunzătorie. În semn de mulțămire și amintire, depuse conventul *in corpore* un candelabru cu 12 lampioane tricolore pe mormântul marelui erou. Era un moment din cele mai duioase, văzând pre venerabilii părinți încongiurând mormântul cu lacrimi în ochi și murmurând rugăciuni pentru sufletul aceluia căruia îi datoresc toate și totul. Finind liturghia urma și sânțirea apei și ocolirea de trei ori a bisericii. Apoi se dede un prânz general în refectoriul monastirei. La această masă precum și la toate cele următoare fu participarea nerestrânsă, după datina veche. Se ținură cuvântări și toaste numeroase și foarte potrivite.

Către seară se prezentă înaintea priorului întreg conventul, aducându-i omagiile sale pentru arangiarea și buna deregere a festivității. Ca un adevărat părinte, le răspunse priorul îmbărbătându-i în poziținea lor cea grea, amintindu-le de serioasa și însemnata lor chemare în locul unde zac osămintele celui mai mare erou al națiunii, și celui mai mare binefăcător al Bisericii. Apoi începură rugăciunile de seară pentru Ștefan cel Mare. La 9 ore urmă cina, la care se ținură mai multe toaste și cuvântări cu teme din viața lui Ștefan. Între mulți alții excelă la astă ocaziune domnișoara Sofia Pitey, prin dechiamarea poeziei *Străina* (domnișoara este din mamă germană, dar cu sentimentele cele mai nobile române), care o execută cu tactul cel mai fin și cu

însufleţirea cea mai gingaşă. Aplauzul cel mai entuziastic îl seceră juna dechiamatoare prin dechiamarea la care fu provocată prin un toast din partea unui tânăr adus în onoarea şi înalta chemare a damelor române, făcând aluziune la scena de la porţile Neamţului, între doamna Maria şi Ştefan cel Mare.

Cel mai însemnat moment al serbării fu în 16 august, la liturghia şi parastasul pentru Ştefan. Parastasul se făcu după liturghie, în foişorul bisericii, unde se află mormântul. Era aşezat lângă mormânt un pom gigantic (colivă, colaci, ramuri de stafide, vin etc.) şi lângă dânsul, în semicerc, un şir de 24 preuţi în ornate de doliu. Preuţii şi publicul aveau în mâni câte o lumină. Cânturile falnice şi duioase ale ceremoniei pătrundeau până la suflet, dar încă şi mai tare văzând cum îşi depunea la mormânt poporul sacrificiile sale pietoase şi modeste: lumânări, flori şi tămâie aprinsă. La rugăciunea de dezlegare, care o ascultau toţi în genunchi, îţi storcea lacrimi glasul unison al poporului: *Dumnezeu să-l odihnească la dreapta Sa, că drept şi bun domn a fost!* Atât de vie trăieşte în popor amintirea marelui Ştefan! Seriozitatea momentului se înalţă încă prin sunetul jalnic al clopotelor. *Dormi în pace, umbră măreaţă!*

După parastas urmă prânzul îmbinat cu panahida (praznic) după datina străbună. Fiecare participatoriu căpătă spre amintire câte un colac şi o luminare. Deasupra mesei strălucea portretul lui Ştefan, decorat de dame cu ghirlande şi cunune de flori. La acest prânz decurseră toate în cea mai mare seriozitate.

După prânz, începu petrecerea veselă şi cordială, atât în localităţile priorului cât şi prin chiliile călugărilor, geniul democratic al lui Ştefan părea că a cuprins toate inimile, căci dispăruse orişice diferinţă de stare şi conduit: toţi se mişcau ca fiii unui părinte, în amoare, frăţietate şi însufleţire. Spre aceasta, precum şi spre toate cele petrecute înainte, contribui foarte mult amabilitatea, ospitalitatea şi tactul cel rar de conducere al părintelui prior. Abia luni, în 17 aug(ust), începură a se strecura oaspeţii pe acasă, şi puteai observa pe faţa fiecăruia cât de greu îi venea ora de despărţire. Se despărţiră toţi, cu inima grea, dar cu sufletul plin de mulţămire şi însufleţire, şi cu speranţa vie cumcă în anul viitor va ajuta cerul ca să poată cânta în acelaşi loc sacru, cu lăudatul poet al naţiunii, V. Alecsandri:

Pe timpul vijeliilor
Cuprins de un sacru dor,
Visai unirea Daciei
Cu-o turmă şi-un păstor.
O! Mare umbră eroică
Priveşte-ţi visul tău:
Uniţi suntem în cugete
Uniţi în Dumnezeu!

G(abriel) B(ăleanu)

[„Albina", Pesta, an V, nr. 76, duminică, 30 august/11 septembrie 1870]

39

Notiță asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ștefan cel Mare, la Putna

Dacă privim fierberea vieții noastre publice putem vedea lesne că neliniștea perpetuă din generațiune, ce e azi la ordinea zilei, și frecările ei, atât din viața politică cât și din cea spirituală, nu-și au cauza lor pe-atâta în interese personale (precum o susțin unii), ci mai mult în profunda sciziune dintre direcțiunile pe care au apucat unii, pe de o parte, alții, pe de alta. Adăugind pe lângă acestea un caracter cam vehement, precum e acel al rasei noastre, ne putem lesne explica de ce simple divergențe în păreri se schimbă în neîncredere și în acuzări de intențiuni subversive.

Răul cel mare nu e că o asemene stare de lucruri există, ci că se perpetuă și se moștenește. Și dacă generațiunea ce crește azi ar aduce cu sine o moștenire atât de tristă, nu ne îndoim că prin o consecință neapărată și mereu în creștere antitezele ar deveni mai mari și mai neîmpăcate.

Însă generațiunea ce crește are și ea datorii de împlinit precum le are fiecare generațiune ce se-nțelege pe sine însăși, și e lesne de presupus că membrii ei, îndată ce au cunoscut răul, au cugetat și la remedii contra lui.

Serbarea la mormântul lui Ștefan cel Mare, deși pornită mai mult dintr-un sentiment de pietate către trecutul nostru, pe cât glorios, pe atâta nefericit, totuși, cu vremea, ideea a început a prinde un interes mai bogat de cum puteam presupune din început. S-a născut conștiința că o întrunire a studenților români din toate părțile ar putea să constituie și altceva decât numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru, și că cu o ocaziune atât de favorabilă, în felul său, am putea să ne gândim mai serios asupra problemelor ce viitorul ni le impune cu atâta necesitate. Viitorul însă e continuarea, în cazul cel mai bun, rectificarea trecutului. Ca el să fie o simplă continuare a trecutului, cu toate calitățile acestuia, a fost o idee ce trebuia exclusă *a priori*. Pentru o rectificare a greșalelor și lipselor prezentului care mâine, firește, va fi pentru toți trecut.

Însă unul din cele mai mari defecte ale prezentului e tocmai starea de lucruri ce am caracterizat-o în liniile prime ale acestei notițe, și trebuința cea mai mare ni s-a părut nouă că ar fi o singură direcțiune a spiritului pentru generațiunea ce crește.

Rezumându-ne, putem spune că, dacă exteriorul acestei festivități are să fie de un caracter istoric și religios, interiorul ei – dacă junimea va fi dispusă pentru aceasta – are să cuprindă germenii unei dezvoltări organice, pe care spiritele bune o vroiesc din toată inima.

Ca lucrarea noastră, în viitor, să constituie un singur organism, normal și fără abatere, e, se-nțelege de sine, un ideal a cărui împlinire nu e decât problematică. Însă puținul bine ce ar putea rezulta dintr-o încercare de a organiza viața viitorului însemnează totuși mai mult decât nici o încercare spre aceasta.

Asta-i expunerea scurtă a scopului serbării de la Putna.

Credem însă că n-ar fi neinteresantă o analizare a motivelor ce au cauzat amânarea ei.

Prin războiul de față, la care participează cu spiritul toată lumea civilizată, s-a creat un curent al zilei care înăduşă orice mişcare de un caracter mai pacific. Dacă serbarea se ținea în anul acesta, nu-i rămânea decât alegerea între două consecințe egal de rele. Sau că curentul zilei îi imprima, fără voie, o nuanță politică pe care n-o are şi nici intenționează de-a o avea, şi astfel am fi dat naştere la zgomote şi păreri cu totul neidentice cu scopul şi ființa ei, ba poate că în cazul cel mai rău realizarea ei ar fi fost oprită prin măsuri guvernamentale. Sau, dacă lumea ar fi fost priceput-o bine, fiind însă în contradicțiune cu curentul zilei, nimene nu s-ar fi interesat de ea ş(i) ar fi trecut nebăgată în samă şi fără de-a lăsa vreo urmă morală, precum s-au mai întâmplat şi cu alte serbări de natura acesteia. Iată relele între care trebuia să aleagă. Şi de aceea, Comitetul pentru serbare a găsit de bine a o amâna pe anul viitor, când spiritele vor fi mai liniştite şi participarea neoprită de nici un feli de considerațiune.

E.

[„Convorbiri literare", anul IV, nr. 14 din 15/27 septembrie 1870, p. 233–234]

40

În chestiunea serbării de la mormântul lui Ştefan cel Mare

Publicul cetitor este deja informat despre cauzele care au făcut să se amâne proiectata serbare de la mormântul lui Ştefan cel Mare. Cu toate aceste însă, credem că nu va fi fără valoare pentru cei interesați epistola de la vale pe care o primirăm zilele trecute de la Comitetul din Viena, ca răspuns la o scrisoare adresată din partea redacțiunei noastre. Iat-o:

Viena, în 7 oct(ombrie) 1870
Comitetul central pentru serbarea întru amintirea lui Ştefan cel Mare

Domnule redactor,

Prețioasa d(umnea)v(oastră) epistolă din luna lui iulie am primit-o şi ne pare rău de a nu vă fi putut răspunde până în prezent. Cerându-vă, deci, scuză pentru această regretabilă împrejurare, venim totodată a vă arăta şi cauzele acestei trăgănări.

În timpul din urmă, ocupațiunea Comitetului centrul era atât de mare încât acesta, pe lângă toată buna sa voință, nu pot răspunde îndată direct la toate corespondențele intrate, carele curgeau, în adevăr, ca ploaia, din toate părțile, ca drept dovadă vie despre marele interes ce avea onoratul public român pentru realizarea acestei mărețe serbări naționale.

Pe lângă aceste, să mai facem cunoscut că foarte mulți membri ai Comitetului central plecară din Viena peste Ferii[10]*, şi, prin urmare, sarcina celor rămaşi deveni şi mai*

[10] Vară

grea. Acești puțini făcură ce putură. Ei profitară de ziaristica română spre a răspunde cel puțin indirect mult onoraților săi corespondenți și a-i informa în acest mod despre pașii făcuți în cauza serbării.

Acuma, trecând la prețioasa d(umnea)v(oastră) epistolă, simțim o mare mulțumire îndeplinindu-ne una din cele mai frumoase îndatoriri, dacă profităm de această ocaziune spre a vă exprima sincera noastră recunoștință pentru sprijinul ce ați binevoit a-l da ideii anunțate de junimea română academică. Pașii ce ați binevoit a-i face merită toată recunoștința junimei academice.

Iară cât privește celelalte informațiuni ce doriți a le primi de la noi, avem onoare a vă spune:

Precum vă este deja cunoscut, serbarea s-a amânat până la anul viitor, însă numai din cauza războiului actual. Guvernul României „să ne împiedice" nu poate fi nici vorbă, iară guvernul austriac este deja informat și interpelându-se nu ne-a pus nici o piedică și nici nu poate fiindcă noi ne întrunim pe baza legii de întrunire. Programa este, în genere, tot aceea a comitetului provizoriu publicată deja prin ziare.

Pentru încortelare va îngriji Comitetul central, iară pentru mâncare și băutură numai întru atâta încât va angaja la locul serbării un ospătar de la carele onorații oaspeți vor fi puși în pozițiune a-și procura aceste cu prețuri moderate.

Banii deja adunați și cei ce-i veți mai aduna, dacă nu ni-i trimiteți nouă, binevoiți a dispune de ei precum știți.

Cu cea mai aleasă stimă

Președinte: Nic. Teclu
Secretar: Ioan Bumbacu

Și cu aceasta terminăm pentru câtăva vreme publicațiunile relative la această serbare. Vom reveni, însă, asupra ei cu vr(e)o câteva săptămâni mai'nainte de a se ține la termenul amânat, în 15 aug(ust), anul viitor. Totodată ne credem datori a face cunoscut că banii adunați prin listele noastre de subscripțiuni s-au depus la un loc cu deplină garanță, până la timpul cuvenit.

Redacțiunea

[„Curierul de Iași", Iași, anul III, nr. 93, marți, 13/25 octombrie 1870]

41

Închinând Comitetul darurile aduse la mormântul lui Ștefan V cel Mare, Sfintei mănăstiri Putna, spre a împodobi biserica din mănăstire și îndeosebi mormântul Măritului erou care zace într-acea biserică, le pune totodată sub părinteasca îngrijire a Sănției Voastre și Vă roagă ca să primiți atât aceste daruri aduse de evlavioșii credincioși români, cât și protectoratul ce prin aceasta Vi se oferește.

Primiți, Preacuvioase părinte, expresiunea celei mai profunde reverințe a noastre!

Viena, în 12/24 ianuarie 1871

Pentru comitet:
M. Eminescu, secretar
Ioan Slavici, președinte

Nr. 137/(1)872

[Arhiva Mănăstirii Putna, fond „Documente istorice"]

42

Nr. 14/1871
Raportul Comitetului central pentru serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare

Purcezând, din conștiința datorințelor care le are față cu publicul român, Comitetul central, ales în 18 martie 1871, de adunarea generală a junilor români academici din Viena, spre realizarea serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare, ar fi dorit să reporteze onoratului public român îndată ce a pășit în funcțiunea sa despre starea acestei cauze. Aflându-se cauza în urma unor cazuri intrevenite, în cele mai mari încurcături, Comitetul nu a putut face îndestul acestei datorințe: el a amânat reportul deocamdată până la o chiarificare a împregiurărilor.

Pe lângă toate cumcă până astăzi Comitetul nu poate reporta nemica sigur ori pozitiv față cu realizarea serbării, organizat fiind el definitiv, putându-se orienta și cunoscându-și mult – puțin situațiunea, cuteza a păși înaintea onoratului public român, sperând înainte de toate cumcă va fi scuzat prin împregiurări pentru întârziare.

I. Partea administrativă

În urma unei deciziuni de 11 iulie 1870 a Comitetului, s-a ales o delegațiune de 5 membri care fu esmisă la Putna spre a conduce deocamdată lucrările proiectate în interesul serbării. Delegațiunea începu lucrările în 25 iulie și le continua până în 5 august 1870. Lucrările ei au decurs, dară, în un răstimp de douăsprezece zile. În acest răstimp, delegațiunea se năzui a conduce lucrările cât mai repede, nepierzând nicicând din vedere timpul scurt care îl avea la dispoziție (până în 27 august 1870). Ea se îngrigi despre modalitățile serbării în genere[11] și contracta mai cu deosebi cu un

[11] Cortel pentru oaspeți, trăsure, bucătar, etc; Slavici

arhitect și un intreprinzător în privința unui portic festiv a cărui edificare se și începu de loc. Până ce curseră lucrările în ăst mod în Bucovina, situațiunea politică și, în urma acesteia, părerile despre realizarea serbării, se schimbară cu totul.

Intrevenind rezbelul pruso-francez și luând pre zi ce mergea un caracter mai general, prezidiul privi de netactică arangiarea unei festivități naționale atunci, când spiritul general era, mai cu deosebi spiritul național român era ocupat de un act european așa de important cum a fost această luptă gigantică.

Junimea română academică a privit serbarea de la Putna totdeauna de un act de pace: serbându-se memoria lui Ștefan cel Mare în această epocă tulburată și tristă, serbarea s-ar fi periclitat, ideea și-ar fi pierdut nimbul. Junimea română academică voia a se întruni la Putna. Acest scop nu l-ar fi putut ajunge serbarea nicidecum, dacă ea s-ar fi ținut în 27 august 1870. Ea nu ar fi putut întruni românii și, cu deosebi, românii academici ai tuturor unghiurilor, fiindcă la ordinea zilei erau alte interese care, la moment, păreau a fi mai importante (de exemplu, românii din Franța, Borusia și Belgia nu ar fi putut participa. Prezidiul a primit mai multe scrisori în acest sens). Pre lângă aceasta, a fost apoi prezidiul expus unei temeri îndreptățite în report cu timpul: de a fi serbarea mistificată și dechiarată de o demonstrațiune intențioasă.

Luând prezidiul aceste motive în considerațiune, a decis, în 21 iulie 1870, în conțelegere cu membrii Comitetului care a rămas în Viena (au fost 7 inși), de a sista lucrările proiectate, deocamdată, sperând o schimbare a situațiunii politice. După ce, până în 28 iulie, situațiunea politică nu s-a schimbat nicidecum, prezidiul, în urma unei noi deciziuni, a ordinat delegațiunii de a sista pre opt zile, provizoriu, toate lucrările[12]. Delegațiunea a primit ordine pentru sistarea lucrărilor, în 3 august 1870 (s-a spedat din Viena, în 29 iulie 1870).

De o parte, cursul bun al lucrărilor, de alta, însuflețirea serbării, era mai cu deosebi neconsiderarea situațiunii politice, au îndemnat delegațiunea a da răspuns negativ la ordinea prezidiului, cerând deodată bani pentru continuarea lucrărilor (au fost 3 inși).

În 5 august primi delegațiunea ordinațiune de a sista lucrările definitiv. Contra acestei ordinațiuni, delegațiunea nu a putut continua lucrările mai departe căci, fiind asta contra voinței prezidiului, de la acesta nu a putut să aștepte banii ceruți. Așa, în 5 august 1870, toate lucrările s-au sistat definitiv.

După aceasta, s-a iscat un conflict între prezidiul din Viena și delegațiunea esmisă la Putna. Cerând delegațiunea acoperirea spezelor făcute pre cont, prezidiul a cerut, conform regulamentului, cont riguros despre toate spezele făcute. Delegațiunea nu a voit a-l da, ci a dat numai o specificare simplă, dechiarând cumcă contul riguros nu-l va da decât Comitetului întreg ori adunării generale. Prezidiul, din partea sa, nu a voit, dar, a recunoaște toate acele speze care s-au făcut contra deciziunilor Comitetului și. mai cu deosebi contra regulamentului care s-a dat delegațiunii din partea Comitetului. Spezele

[12] Sistarea sebării și motivele ei s-au publicat parte prin telegrame private, parte prin jurnalele române. Slavici

care le-a făcut delegațiunea după sistarea serbării, orișicum pre riscul său, spezele făcute în interesul porticului festiv, prezidiul nu le-a recunoscut de speze care au îndreptățirea de a fi acoperite din fondul destinat pentru serbare. Fiind contractul încheiat în 2 august și fără știrea prezidiului, el, în înțelesul regulamentului, nu e valid, decât după o aprobare a prezidiului, a comitetului, ori a adunării generale[13]. Nevoind prezidiul a rămâne pentru aceste(a) responsabil, el, cu ceilalți membri din Viena, s-au provocat la Adunarea generală, și au îndrumat delegațiunea cu pretențiunile sale la aceasta.

În fața acestei proceduri, delegațiunea nu a recunoscut, în principiu, și cu atât mai puțin, în faptă, orișicare subordinațiune față cu prezidiul care, conform deciziunilor comitetului și logicii administrative, era executivă, și deocamdată reprezentantele subsidiar al Comitetului central. Membrii delegațiunii, afară de doi, își depuseră mandatele.

Așa a ajuns acest conflict înaintea Adunării generale, de 12 sept(embrie) 1870, care alese un juriu spre investigarea întregii activități a Comitetului central. Discutându-se referatul juriului în mai multe ședințe, Adunarea generală a junilor români academici din Viena primi următoarele propuneri ale juriului:

1. Organul (administrativ) din Viena a fost prezidiul cu puterea executivă și decisivă a Comitetului central.

2. Luând subordinațiunea delegațiunii față cu prezidiul în considerațiune, Adun(area) gen(erală) a junimii vieneze nu poate decât aproba purtarea prezidiului față cu delegațiunea.

3. Luând împregiurările locale în considerațiune, Adun(area) gen(erală) a junimii vien(eze) nu condamnă purtarea delegațiunii, a cărei rătăciri nu le poate atribui decât zelului prea mare și neînțelegerii deciziunilor Comitetului central, își exprimă însă neîndestularea față cu această purtare.

4. Adun(area) gen(erală) a junimii vien(eze) aprobă pașii prezidiului față cu amânarea serbării. Ei dau dovadă despre priceperea scopului serbării și despre o judecată rece și nepreocupată.

5. Adunarea gen(erală) a junimii vieneze exprimă d-lui cas(i)er Petru Pitey și d-lui președinte Nic. Teclu mulțămita pentru manipularea corectă și conștiincioasă a fondului destinat pentru serbare.

6. Adun(area) gen(erală) a junimii vien(eze) dechiară spezele cvitate ale delegațiunii, de „acceptabile".

7. Luând în considerațiune cumcă d-l Baleanu a făcut spesele „bona fide", credem cumcă le poate face, luând în considerațiune cum că timpul scurt i-a impus o lucrare repede. Adun(area) gen(erală) a junimii vieneze e nevoită a primi spezele de călătorie (în Bucovina, peste 12 zile), de 78 fl., 60 cr., ale d-lui Baleanu, de acceptabile, cu observarea cumcă cruțarea nu e îndestulătoare.

[13] Întreprinzătorul porticului avea o pretențiune de 193 fl., 59 cr. pre lângă toate că a primit deja 50 fl capara. El a lucrat din 3–5 aug(ust). Așa, comitetul ca și adun(area) gener(ală) nu au aprobat contractul. Totuși s-a mandat comitetului nou de a începe negociațiuni. Azi ne cere întreprinzătorului decât o dezdaunare de 70 fl. v.a. [valută austriacă]. Slavici

D-l Baleanu dechiară în numele său și al d-lui conte Logotheti cumcă ei renunță la discontarea spezelor (un rest de 38–39 fl.). La această adun(are) gen(erală) a decis: „Fiindcă că d-l Baleanu zice cumcă onoarea lui nu e salvată decât dacă Adun(area) gen(erală) va primi renunțarea lui, Adun(area) gen(erală) a junimii vieneze primește această renunțare".

Decizându-se acestea, adunarea generală din 18 martie 1871 a ales în persoanele d-lor Teclu, Logothety, Oncu, Pop, V. Bumbac, Bologa, Cocinschi, Dan și Slavici, un Comitet central nou, mandându-i acestuia conducerea tuturor lucrărilor prin următoria.

Instrucțiune:

1. Serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare, ce a fost să se țină în 27 aug(ust) 1870, are să se țină tot la Putna, de e cu putință, în 27 aug(ust) 1871.

2. Spre realizarea acestei serbări, alege Adunarea generală a junimii române academice din Viena, din sânul său, un comitet compus din 9 membri, sub numele „Comitetul central pentru serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare".

3. Acest comitet e în solid responsabil pentru toată activitatea sa Adunării generale a junilor români academici din Viena. Lucrarea internă a Comitetului e însă independentă. Ea curge conform unui regulament intern, care trebuie să și-l dee însuși.

4. Președintele Comitetlui central e deodată și președinte adunărilor care se conchiamă în cauza serbării.

5. Președintele Comitetului central a dator a conchiama junii români academici din Viena, tot la două luni, în adunări generale ordinare, cărora are Comitetul central de a refera despre activitatea sa. Lunile se numără de la datul alegerii Comitetului central.

6. În caz de necesitate ori fiind provocat din partea a doisprezece juni români academici din Viena, președintele poate conchiama adunări generale extraordinare.

7. Oricare june român academic din Viena poate pretinde a fi invitat personal la adunările generale dacă își va da adresa secretariatului Comitetului central.

8. În adunările generale se fac deciziunile prin maioritatea absolută a celor de față.

9. Comitetul central are dreptul de a se completa dacă demisionează vreunul dintre membrii aleși.

Viena, 18 martie 1871
V. Bumbac, m. p., preș̦ed(inte) ad hoc
I. Luția, m. p., secretar ad hoc[14]

*

[14] Până aici este prima parte a raportului Comitetului, publicată în „Federațiunea", Pesta, anul IV, nr. 57 (525), miercuri, 26 mai/7 iunie 1871. Urmează partea a doua.

Scuzându-se d-nii Oncu și Logothety, prin examene, și depunându-și, prin urmare, mandatele, Comitetul a ales în locul lor pre d-nii: D. Popovici Barcianu și Ilia Luția.

Acestora[15] a fost decursul administrațiunii lucrărilor pentru serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare.

II. Partea financială

	Precum s-a publicat în jurnalele române, au incurs din ofertele publicului român, până în 1 august 1870	3648 fl., 31 np. și 17 glb.	24 cr.
	De la 1 august 1870, au mai incurs:		
1	Un rest din colecțiunea junimii române din Paris	2 fl., 4 np.	60 cr.
2	Ca interese, de la d-l I. Mureșianu	29 fl.	50 cr.
3	Din Dorna Candreni	25 fl.	-- cr.
4	Din Bilca, prin d-l Brăileanu	34 fl.	86 cr.
5	Ca interese de la Casa curentă	1 fl.	75 cr.
	Suma	**3741 fl., 35 np., 17 glb.**	**95 cr.**
	Schimbându-se cei 35 np. și 17 glb. cu	443 fl.	7 cr.
	Suma totală în v.a. [valută austriacă]	**4185 fl.**	**2 cr.**
	S-au spezat până în 1 august 1870	212 fl.	56 cr.
	[S-au spezat] de la 1 august 1870:		
1	Prețul urnei de argint	1.200 fl.	-- cr.
2	Spesele prezidiului, din 1 august 1870 până în 24 mai 1871	16 fl.	28 cr.
3	D-lui Wolczinsky, ca spese făcute în Bucovina	19 fl.	77 cr.
4	D-lui avocat Prix	20 fl.	-- cr.
	Suma	**1468 fl.**	**61 cr.**

Conspect general:

Venituri	4185 fl.	2 cr.
Spese	1468 fl.	61 cr.
Rămâne fond curat, în v.a.	2761 fl.	41 cr.

Din această sumă s-au depus 2500 fl. în Casa de păstrare, cu 4½ %, iar o sumă de 217 fl., 41 cr., se află la comitet, ca casă curentă, și anume 46 fl., 41 cr., nemijlociți, în mâinile Comitetului, iar 170 fl. capitalizați.

Comitetul central a decis, în ședința sa de la 12 mai 1860, cum că: „Banii ce se

[15] Citire nesigură [n. ed.]

vor încasa pentru serbarea de la Putna să se depună în Casa de păstrare, pre numele d-lui președinte Teclu, iar cărticica ce reprezintă banii depuși în Casa de păstrare să se încredințeze unui comerciant român spre a o pune bine în casa de fier.

Executarea acestei deciziuni a fost însoțită de cele mai mari greutăți. Banii nu s-au depus deodată, și nu toți, în Casa de păstrare. Căci, de o parte, ei au incurs succesiv, de alta, pentru scoaterea sumelor mai mari de la Casa de păstrare, se recere un anunț cu un termin de 2 până la 3 luni. Și așa, comitetul ar fi putut cădea în perplexitatea de avea bani despre care nu putea dispune la timp.

În ședința de la 5 mai 1870, s-a exprimat comitetul, la dorința președintelui, în acolo, ca banii să se predee cuiva cu garanția sigură, stând ei oricând la dispoziținea comitetului. Spre a evita inconvenientul indegetat mai sus, președintele nu depuse, deocamdată, decât o parte mai însemnată din sumele incurse în Casa de păstrare. Celelalte le încredință firmei *Perlea și Mureșianu*[16], conform dorinței exprimate în ședința de la 5 mai (firma a solvit pentru aceste sume 29 fl., 5 procente; afară de asta mai contribui d-l Mureșianu în favorul serbării, 75 fl. v.a.).

După sistarea serbării, nu mai fu motiv pentru a reține banii. Președintele ruga dară firma *Perlea și Mureșianu* de a îngrigi depunerea tuturor banilor în Casa de păstrare. Tot acestei firme se încredința și cartea de la Casa de păstrare. În 28 iulie, respectiv 5 august 1870, ar fi fost doară toate sumele, afară de casa curentă, depuse în Casa de păstrare.

Înainte de a fi dispărut, fără urmă, din Viena, adresa d-l Ioan Mureșianu o scrisoare către președintele comitetului în care îl încunoștiințează cu mâhnire cumcă, fiind în zilele din urmă silit de împregiurări, a depus cartea de la Casa de păstrare, la un comerciant de aici, pentru una sumă de 2400 fl. v.a. Pe baza acestei scrisori, președintele încă în acea zi a sistat prin *poliție*[17] scoaterea banilor de la Casa de păstrare. Despre sistarea scoaterii banilor, fu prezidiul, prin actul sub nr. 9024 de datul 6 dec. 1870, din partea direcțiunii Casei de păstrare, oficios, înștiințat. Sistarea și azi e în valoare: banii și astăzi sunt încă în Casa de păstrare.

Tot cu această ocaziune se observa cumcă în Casa de păstrare nu s-au depus, prin firmă, toate sumele care i s-au predat spre acest scop, ci, în loc de 2500 fl., numai 2456 fl., adecă cu 44 fl. v. a. mai puțin, și cumcă unele s-au depus mai târziu decât în 5 august.

Conchiamându-se preste câteva zile o adunare generală extraordinaria, președintele se împuteri și însărcină de a improcesua pre posesorul actual al cărții, pentru cumpăr fraudulos, și a încerca toate spre recâștigarea banilor. Procesul curge până astăzi. El încă nu a ajuns la desfășurare definitivă. Pasând comitetul ales în 18 martie 1871 în funcțiunea sa, el încerca toate spre recâștigarea cărții de la Casa de păstrare, respectiv a banilor. El continua procesul.

---

[16] Nu dară domnului I. Mureșianu s-a încredințat banii, și nu „bona fide", cum s-a zis din unele părți necompetinte. Comitetul are obligațiuni din partea firmei *P. și M.*. Cutez a face on(orat) public atent la aceea cumcă d-l filosof G. Băleanu înțelege sub termenul juridic „bona fides" aceea ce în limba noastră este „arbitrium boniviri". Slavici

[17] Citire nesigură [n. ed.]

După falimentarea firmei *Perlea și Mureșianu*, toată averea ei s-a conscris în o masă de concurs. Pre lângă toate că masa este în atâta de scăzută încât comitetul din asta parte foarte puțin poate spera, el s-a insinuat pre baza obligațiunilor care le are din partea firmei, la concurs, sperând cumcă, prin orișicare caz întrevenit, masa se va putea încă înmulți și Comitetul ajunge cel puțin la o parte a fondului. Masa de concurs încă nu s-a pertractat.

În acest mod, Comitetul până azi încă nu e în curat cu poziționea sa. Averea despre care dispune nu-i permite a spera, desigur, realizarea serbării. Cazul trist al fondului îi mărginește privirea în viitor. Comitetul are azi o urnă de argint, cumpărată cu 1260 fl., 50 cr. (juriul a prețuit-o prin un aurar și a dat cumcă are acest preț, e 400 loți de grea), și un fond de 216 fl., 41 cr., în bani gata[18]. Cu aceste mijloace, cu greu va cuteza a purcede la arangiarea unei serbări, care să fie demnă de însemnătatea care ar trebui să o aibă. Până când Comitetul nu știe nemic sigur despre fondul destinat pentru serbare, până atunci el nu poate vorbi un cuvânt pozitiv.

Viena, în 25 mai 1871

În numele comitetului:
Nic. Teclu, m. p., președinte
Ioan Slavici, m. p. secretar
Valeriu P. Bologa, m. p. cas(i)ar[19]

[„Federațiunea", Pesta, anul IV, nr. 57 (525), miercuri, 26 mai/7 iunie 1871; nr. 58 (526), duminică, 30 mai/11 iunie 1871]

43

Varietăți

Serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare

D-na Maria C. A. Rosetti anunță în „Românul" de la 27 mai, st. v. că epitaful ce va servi ca acoperământ preste mormântul eroului națiunii române, Ștefan V „cel Mare", sau „cel Sânt", în serbarea de la monastirea Putna (în Bucovina), făcut de doamnele române și lucrat de distinsul nostru epitafor și brodator în aur, d-l Nacu, fiind mai de mult gata, se expune, pentru a fi văzut de public, la magazinul d-lui Breul, în București, calea Mogoșoaiei, piața teatrului.

Expunerea va ține până la 2/14 iunie seara, și apoi va fi trimis la destinațiunea sa.

[„Federațiunea", Pesta, anul IV, nr. 59 (527), miercuri, 2/14 iunie 1871]

[18] Conform unei scrisori de 20 iulie 1870 a st. redact. a „Curierului de Iași", mai este la această redacțiune o colectă de 100–200 galbeni, care comitetul ar dori să-i primească cât de curând. Slavici

[19] Până aici, partea a doua a raportului, publicată în „Federațiunea", Pesta, anul IV, nr. 58 (526), duminică, 30 mai/11 iunie 1871 [n. ed.].

44

Apel către junele române

Surorilor!

A venit momentul ca junimea română să manifesteze conștiința unității sale naționale. A venit momentul ca junimea română să o zică în fața lumii cum că e îndestul matură spre a-și cunoaște chemarea socială în Orientul Europei!

A trecut timpurile fierului! A trecut era puterii brute! Pre stindardul junimii române este numai un cuvânt: cultura. Cu ocaziunea serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare, junimea română academică și întreaga junime română voiește a da o expresiune unitară rezoluțiunii sale de a se cultiva. [De a se] cultiva omogen.

Acest act mare ar pierde din valoarea sa etică dacă voi nu ați conlucra spre realizarea lui, dacă voi nu ați lua parte la acestă întrunire. Actul trebuie să fie produs de întreaga junime română.

Surorilor!

Priviți la măreața voastră gintă! A căzut Roma bătrână! Noi am rămas orfani! Numai o eruditate a rămas, superioritatea spirituală a gintei latine. Azi e momentul ca să arătăm cum că suntem ce suntem. Și voi, fiți cu noi! Cornelia a crescut [pe] Grachi; Ioana a eliberat Francia; Medicele a fost mumele artei; Charlota a murit pentru binele comun. Voi fiți azi surorile nostre!

Apelăm la simțurile voastre naționale și vă rugăm ca să conlucrați în verice mod spre realizarea serbării, înștiințând Comitetul central din Viena (V. Bumbac, universitate) despre nobilul sucurs.

Vă rugăm, în special:

1. Ca să binevoiți a face pentru fiecare țară română – Muntenia, Moldova, Bucovina, Transilvania, Crișana, Timișana, Mar(a)muroșul și Basarabia – câte e flamură cu inscripțiunea: *Cultura e puterea popoarelor! Junele române din (țara…)*".

2. Ca să binevoiți a trămite aceste flamure comitetului Central la locul serbării (Putna, Bucovina) cu câteva zile înainte de serbare (27 august, a. c.) prin o reprezentantă aleasă din junele țării respective, ori dacă asta nu se poate nicidecum, pre poștă.

3. Flamurele vor servi la serbare, de decorațiune, iară după serbare junii români academici vor primi flamurile din mâinele junelor române, ca eterni suveniri ai acestei zile mărețe.

Dacă toți voim, va fi!

Viena, în 14 iunie 1871

Pentru Comitetul central
Vice-președinte: V. Bumbacu, m. p.

Secretar: Ioan Slavici

[„Trompeta Carpaților", București, anul IX, nr. 919, duminică, 13/25 iunie 1871]

45

Apel către junimea română

Fraților!

Nimeni nu e mai mult pătruns de ideea Serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare decât noi, pentru al căror viitor serbarea va să aibe cele mai mari rezultate.

Prin încrederea voastră, junimea română din Viena i s-a dat sarcina onorifică de a conduce, deocamdată, lucrările spre realizarea serbării. Azi e momentul ca să facem un pas rezolut, să realizăm dorința noastră comună. Pierdem un an din rezultatele serbării dacă amânăm serbarea pre anul viitor.

Apelăm, dară, la zelul vostru național și vă provocăm:

A vă organiza, în timpul cel mai scurt, în comitete-filiale și a vă pune în corespondență cu Comitetul central din Viena (V. Bumbac, universitate).

A vă da părerea față cu serbarea și în special față cu modul în care doriți ca ea să se realizeze, ca așa serbarea să poată fi un act produs conform dorințelor comune a junimii române.

A lucra în cercul vostru pentru lățirea ideii serbării și realizarea ei, colectând contribuiri și trămițându-le Comitetului central până în 15 iulie, a. c.

A vă îngriji mai cu deosebire despre aceea ca să puteți participa cât mai mulți la serbare.

Până la finea acestei luni Comitetul central va compune Programul festiv și vi-l va face cunoscut.

De la energia junimii române depinde realizarea serbării. La lucru, dară, fraților!

Viena, în 14 iunie 1871

Pentru comitet
Vice-președente: V. Bumbac, m. p.
Secretar: Ioan Slavici

[„Trompeta Carpaților", București, duminică, nr. 919, 13/25 iunie 1871]

46

Comitetul central pentru Serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare

Apel către onoratul public român

Luând junimea română academică din Viena în considerațiune cum că o amânare a Serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare ar produce dezinteres pentru totdeauna, a decis[20] în adunarea sa generală de la 10 iunie a. c. cum că „Comitetul central se însărcinează a executa serbarea, cu mijloacele despre care dispune, în 27 august 1871".

Primind Comitetul această sarcină grea, păşeşte din nou, rezolut şi plin de însufleţire, la realizarea scopului măreţ. În darn sunt însă puterile neînsemnate ale unui comitet! În darn este zelul modest a unei junime! Serbarea de la Putna n-are să fie serbarea unui comitet, nu a unei junime! Serbarea de la Putna trebuie să fie un act produs de o națiune întreagă! Serbarea de la Putna are să fie întrunirea națiunii române în suvenirile trecutului, în însufleţirea prezentului şi speranţele viitorului! În trecutul neguros al națiunii române sunt multe puncte strălucitoare. Unul dintre aceste, cel mai strălucitor, este acela în care apare umbra măreață a lui Ștefan cel Mare. Pre lângă această suvenire să ne adunăm la mormântul acestui bărbat, să ne dăm mâna, aici să o zicem în faţa lumii cum că am avut un trecut şi voim a avea un viitor! Iată ideea! Iată scopul serbării! Nu junimea română academică a produs ideea serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare. Ea purcede din conştiinţa naţională română. Naţiunea română voieşte cultura, şi *cultura ei trebuie să fie una*. Omogenă la Prut şi la Someş, omogenă în sânul Carpaţilor cărunţi şi pre malurile umede ale Dunării bătrâne! Şi viitorul, cultura viitorului, unitatea spirituală a viitorului zace în noi, în generaţiunile prezentului!

Cu mijloacele despre care Comitetul dispune[21], serbarea nu se va putea arangia în un mod demn de umbra măreaţă a eroului, la al cărui mormânt ne-am ales altarul. Sperăm, însă, cum că cu ajutorul onoratului public român, mijloacele noastre se vor putea înmulţi şi noi vom putea arangia o serbare cel puţin modestă. Seriozitatea şi însufleţirea generală o vor face grandioasă. Nenorocirea care a lovit fondul serbării nu poate să inaugureze scopul care l-a avut la serbare. Fatalitatea nu poate să triumfeze peste o idee! Suntem de fermă convingere cum publicul român nici până astăzi n-a pierdut din zelul său nobil faţă cu cauzele măreţe!

Apelăm, dară, la naționalismul tutur(or) românilor, rugând pre toţi acei fraţi ai noştri care voiesc a conlucra spre realizarea serbării să binevoiască a se pune în corespondenţă cu Comitetul central. Comitetul primeşte corespondenţele şi contribuirile în bani sub adresa: *Vas(ile) Bumbac, Viena, universitate.*

Secretar: Ioan Slavici

[20] „Pre baza raportului care i s-a dat din partea comitetului şi în urma promisiunii red(acţiei) a «Curierului de Iaşi»" [nota ziarului].

[21] „Vezi raportul Comitetului publicat în foile române. Vezi numărul 55 al «Cur(ierului) de Iaşi», unde se promite răspunderea unei colecte de 1000 lei noi" [nota ziarului].

Vice-preşedinte: Vasile Bumbac
Viena, 15 iunie 1871

[„Trompeta Carpaților", Bucureşti, anul IX, nr. 919, duminică, 13/25 iunie 1871]

47

Reflexiuni la reportul Comitetului central pentru serbarea întru memoria lui Ştefan cel Mare, publicat în „Albina", nr. 44 din 4 iun(ie) a.c.

Aflându-se în citatul report multe neexactităţi esenţiale şi apostrofându-se la mai multe locuri şi unele persoane într-un mod nu destul de provocat din partea colegilor mei în fosta delegaţiune şi a altor membri ai fostului Comit(et) cent(ral), vin a face observaţiunile necesare la numitul report. O cere aceasta imperios adevărul şi importanţa cauzei, precum şi conştiinţa datorinţei noastre faţă cu on(orat) public, în fine, convicţiunea că precum în toate lucrurile, aşa mai cu seamă în cauzele culturii şi ale progresului naţiunii noastre, unica cale ce duce spre bine este lucrarea pe calea dreptului şi a adevărului, nicidecât simpatiile şi antipatiile personale, nici frazele şi arbitragiul mulţimii. Referatul din cestiune a retăcut multe din cele întâmplate, pe care le vom retace şi noi până la timpul său, mărginindu-ne pentru acuma de a reflecta numai la cele relatate şi la care a dat el îndemn, şi în această mărginire vom vorbi după fapte şi acte[22].

Mai întâi, la cestiunea amânării din partea Prezidiului

Serbarea era adoptată şi decisă de întreaga tinerime rom(ână) acad(emică), pe 27 aug(ust) 1870. Era generalizată şi aşteptată de întreaga naţiune. Dovada: pregătirile ce se făceau din toate părţile pentru participare şi contribuirile numeroase. Spre amânare a astfel de festivitate naţională nu era suficientă autoritatea Prezidiului, după modesta noastră părere. Căci Prezidiul nici nu avea acest drept, nici măcar din partea Comitetului central, după cum vom arăta mai la vale, ci se cerea cel puţin consimţământul maiorităţii tinerimii acad(emice) şi a locurilor celor mai însemnate reprezentative ale publicului român.

Din 21 iunie până în 4 august a avut Prezidiul destul timp spre a căpăta votul în acest înţeles, fie şi pe calea telegrafică, pentru că cauza era atât de înteţitoare. Cumcă o serbare pregătită de 8 luni de zile nu putea da cauza de a fi privită de o demonstraţiune intenţioasă este un lucru chiar.

[22] Observăm, deşi aici la început, dar după ce studiarăm aceste reflexiuni întregi-întreguţe, cumcă ni se impare destul de dovedit că s-au întâmplat unele neregularităţi în această cauză, însă tare ne temem că prin polemiele continuate, nici o parte, şi nici cauza nu va profita. De aceea, am dori ca, din smintelile comise, să învăţăm a ne feri de asemeni pe viitor, iar polemiele să le prescurtăm cât numai se poate. Nouă ni-ar fi plăcut prea mult, dacă ar fi fost cu putinţă, ca nici aceste reflexiuni să nu vrea urma, deşi ele sunt scrise cu toată buna cuviinţa precum, de asemenea, a fost scris şi reportul Comitetului central, la care se reduc. Dar, fiindcă nu ne înfăţişează naintea publicului în lumina în care am dori noi să steie pururea ai noştri cei ce se ocupă de interese publice, le publicarăm. *Red.*

În referatul amintit se vorbește mult despre conflictul dintre Prezidiu și delegațiune, și se imputa multe acesteia fără ca să se atingă cât de puțin și pun(c)tul de drept al delegațiunii. Aici este datorința noastră a chiarifica cauza spre a curma orișice mistificare.

Deciziunea Comitetului central, din 11 iulie a(nul) tr(ecut), suna: „Prezidiul cu membrii (comitetului) rămași în Viena (peste ferii) are dreptul de a lucra mai departe în interesul serbării, *conform deciziunilor Comitetului central*, stând în necurmată corespondență cu delegațiunea din Putna, în solidaritate și responsabilitate reciprocă. *Atât Prezidiul cât și delegațiunea sunt responsabili Comitetului central*".

Regulamentul ce-l primi delegațiunea de la Comitet pe baza acestei deciziuni nu amintește nimic de o subordinare sub Prezidiu, ci de efectuirea *independentă* a tuturor lucrărilor sale cu aprobarea Comitetului central, carele, cu 10 zile nainte de serbare, avea să se întrunească *in corpore* la Putna. Așijderea, nu fu aleasă delegațiunea și esmisa „deocamdată", după cum zice reportul, ci până la întrunirea Comitetului în Putna.

Într-un raport dat publicului într-o cauză atât de ponderoasă, ar fi fost cu cale a se publica, pe lângă punctele cele 7 ale juriului, și deciziunea din 11 iulie, precum și regulamentul delegațiunii și adecă regulamentul *primit și dat de Comitet*, căci mai exista prin un caz de uitare și un proiect de regulament formulat privatim (de subsemnatul), în înțelesul unei deciziuni de mai nainte a Comitetului, prin care i se dă Prezidiului toată autoritatea Comitetului central, și care deciziune fu răsturnată prin cea amintită din 11 iulie, care proiect, însă, din nefericire, fu întrebuințat, în urma, de Prezidiu în referatul său către tinerime (12 noiembrie) ca act al Comitetului și tot astfel și de juriu, cu toate că se recunosc apoi în adunare de act apocrif.

Deciziunea din 11 iulie se făcu din necesitatea împregiurărilor, parte fiind aduse la capăt de Comitet toate cestiunile de importanță ale serbării, parte fiindcă mulți din membri au fost dechiarat că părăsesc Viena peste ferii, iar unii aveau să purceadă fără întârziere ca delegațiune la Putna, pentru îngrigirea pregătirilor ultime.

Delegațiunea se alese în persoanele domnilor N. Oncu, P. Pitey, Em. Logothety, J. Volineschi și G. Baleanu, votându-i-se în șed(ința) din 19 iulie și solvindu-i-se suma de 100 fl. pentru spezele necesare la îndrumarea și punerea la cale a acelor prescrise de regulament (clădirea unui portic festiv, acuirarea unui ospătar, îngrigirea de locuințele necesare pentru oaspeți, și pentru trăsuri de transport. Putna se află în un săticel în sânul munților, [1]4¾ mile departe de Rădăuți, și 6 mile de la calea ferată).

Cei trei delegați din urmă plecară îndată spre Bucovina. D(omnul) Pitey se bolnăvi și nu lua parte, și, fiindcă regulamentul ordina a se începe activitatea cel puțin cu 30 de zile nainte de serbare, se constituiră și începură lucrările încă nainte de 25 iulie.

Misiunea ei era foarte grea, fiind lipsă mare de lucrători, comunicațiunea fiind întreruptă prin ploi și inundări. De alta parte, se făceau pretutindeni pregătiri întinse spre participare la serbare, mai ales în Bucovina și Moldova, până și poporul de rând, încât se aștepta un număr de oaspeți de aproape 10.000. Dar, prin lucrare neobosită și perseverentă, împărțindu-și sarcina, efectuiră membrii delegațiunii, în scurt, cele

mai frumoare rezultate (după contract se clădea porticul pentru 1500 persoane, în o lungime de 30^0 și o lățime de 15^0, cu prețul de 750 fl., întreprinzătorul, și 100 fl. arhitectul. Materialul înteg având a trece după serbare în posesiunea Comitetului și se oferea deja atunci 350 fl.). Din cauza întreruperii totale a comunicațiunii se putu aviza Prezidiul despre starea lucrurilor abia în 1 prin aug(ust) telegrafic, și în 3 aug(ust) prin epistolă.

Dar, în sânul Prezidiului se discutase cauza amânării încă din 21 iulie, după cum arată actele, și se decise de a se suspinde deocamdată lucrările. Această hotărâre prezidială, renoită în 28 iulie se comunica abia delegațiunii abia în 29 iulie – sosi la Putna în 3 aug(ust) –, cerându-se totodată și votul în privința amânării definitive a serbării. Atât telegrafic cât și prin scrisoare își dede delegațiunea votul ei negativ, din motivele arătate mai sus, și mai cu seamă prevăzând că prin amânare se va discuragia publicul și se va discredita cauza nu numai în ochii națiunii, dar mai cu seamă înaintea străinilor, căci aceștia încercaseră toate mijloacele de a paraliza serbarea.

Fără ca să aștepte votul motivat al delegațiunii, decise Prezidiul (cu 7 voturi prezente din 15 ale comitetului) *amânarea definitivă* a serbării, în 4 aug(ust), comunicând delegațiunii deciziunea în formă de ordinațiune a *„Comitetului central”*, în 5 aug(ust), în o telegramă ce sosi la Rădăuți, în 9 aug(ust).

Fiind timpul înaintat și neaflând delegațiunea cu cale a mai face zgomot, protesta în contra acelei deciziuni ilegale și, punând la cale trebile începute sub împregiurările cele mai fatale, sista lucrările sale definitiv, cerând de la Prezidiu solvirea spezelor făcute în cauza serbării *a conta reponsabilității ce o va da la timpul său Comitetului central, conform deciziunii din 11 iulie*. Însă, după mai multe note schimbate cu Prezidiul, carele în toate poartă numele oficial de *Comitetul central*, rămase treaba *in suspenso*, dechiarând Prezidiul că delegațiunea să-și caute dreptul la adunarea generală a tinerimii vieneze (vezi actele).

Pe la începutul lui oct(ombrie), a(nul) tr(ecut), delegațiunea sosind în Viena, roagă Prezidiul să conchiame o ședință a Comitet(ului) centr(al), spre a-și da în fine seama și a se rezolvi cauza *foarte urgentă* cu întreprinzătorul porticului. Încă la finea lui octo(m)br(i)e, cum arată actele, fu conchiamat Comitetul în ședință, la care luară parte 11 inși. Dând delegațiunea referatul său, specificat în toate mănunțișele, se decise cu maioritate de 5 (membrii activi ai delegațiunii nu votară), la propunerea d-lui Aur. Mureșianu, ca numai atunci să se solvească sprezele delegațiunii, *dacă aceasta va recunoaște oficial Prezidiul din ferii cu deciziunile lui de „Comitetul central”*. În urma acestei procedure, iar nu cum zice reportul din cestiune, își dederă demisiunea din comitet dd. [domnii] Logotheti, Volcinschi, Băleanu, Aronovici, Pitey și Cozub, rugând Prezidiul de a convoca cât de curând adunarea tinerimii unde își vor justifica pasul lor.

În 12 novembre, (nu în 12 septembre), fu convocată, în fine, adunarea generală care alese un juriu de 5 inși spre cercetarea activității comitetului, și, mai ales, a conflictului din cestiune. Câteva zile în urmă se descoperi și defraudarea faimoasă a fondului. Juriul refera, în scurt, adunării gener(ale), prin d(omnul) Slavici, propunând cele 7 puncte, după cum se afla ele publicate în Comitetul actual în nr. 44 al „Albinei”.

Spre chiarificarea lor, precum și în privința judecății juriului, sunt de observat următoarele: 1) Juriul a cercetat afacerea fără de a auzi și delegațiunea pentru informațiunile necesare; 2) Nu s-a bazat pe acte, în înțelesul dreptului și al dreptății; dovada: referatul însuși; 3) Dd. [domnii] Băleanu și Logotheti au renunțat la rebonificarea spezelor făcute, nevoiți fiind moralminte prin expresiunile referintelui de „spese improvizate", etc., și cumcă renunțatorii nu au putut sili adunarea, după minte și rațiune, de a primi renunțarea sau nu; 4) Cumcă în cursul dezbaterilor despre referatul juriului nu s-a dat delegațiunii nici libertatea, nici putința de a-și vindica dreptul, dictându-se chiar referintelui ei ceea ce are să spună și să deie la protocol (vezi protocoalele); 5) Cumcă d(omnul) Pitey, cum a dechiarat însuși, în înțelesul deciziunii des amintite din 12 mai, a(nul) tr(ecut), afară de purtarea registrului și îngrigirea spezelor de corespondență curinte, n-a avut parte la manipularea cu banii fondului, ba nici măcar controla, și cumcă pe la finea lui iulie s-a încrezut și acest oficiu al casariatului în mâna Prezidiului; 6) Cumcă atât adunarea tinerimii ce a distribuit în cauza defraudării, cât și cele următoare ce au decis în cauza conflictului amintit, nu au fost competinte după regulamentul ce l-a dat tinerimea însăși (din mai bine de 100 tineri ce se aflau în Viena, n-au luat parte la ele decât 27–34); dovada: nulificarea cu acest argument prin d(omnul) Teclu a deciziunii unei adunări care a fost decis a se rebonifica delegatului d(omnului) Volcinschi, suma de 19 fl., 77 cr., și în urma cărei întâmplări se nulificară deciziunile tuturor adunărilor de aproape trei luni, rehabilitându-se apoi *simplu* într-o adunare competinte (vezi actele).

Cât pentru spezele făcute de delegațiune, apoi ea n-a spezat nimic „bona fide", ci pe baza regulamentulu. Membrii și-au priceput misiunea, nu în neactivitate, ci în lucrare. Ei au lucrat, în ochii publicului, carele știe: spesele specificate și pretinse sunt numai o parte din spezele avute în realitate, fiindcă au avut naintea ochilor pururea modul adunării și scopul fondului serbării, care speze nici n-au ajuns suma de 100 fl., votați de Comitet în șed(ința) din 16 iulie (după renunțare, au venit din acea sută fl(orini): 50 fl. pentru portic, 10 fl., tehnicul, 9 fl., 95 cr., corespondenție, și restul pentru nenumărate călătorii și îngrigiri în cauza serbării).

Cât pentru nuanția d-lui Slavici din reportul Comitetului actual, privitor la dezdaunarea întreprind(erii) porticului, mi se pare rău că d-sa a priceput cauza astfel. Contractul este pentru noi foarte favorabil. Întreprinzătorul a garantat pentru clădirea solidă cu toată averea sa. A început lucrul, a scos material, a plătit mulțime de lucrători, cu o arvună numai de 50 fl. Amânându-se serbarea, bietul teslar s-a dechiarat gata de a clădi pe în ăst an același portic, cu aceleași condițiuni, cerând numai, după o prețuire de experți, a materialului prelucrat și a lucrului, suma de 193 fl., 59 cr., care apoi, plus 50 fl. primiți arvună, să se substragă de la prețul clădirii de 750 fl., sau nevrând Comitetul a reînoi contractul, a-i remunera spezele, rămânând materialul în posesiunea Comitetului. Dacă se mulțămește acuma cu 70 fl., dezdaunare, în genere, se înțelege că materialul ar rămâne lui. Atunci nu este vina delegațiunii.

Vin, în fine, la cestiunea fatală a banilor din pricina.

Este adevărat cumcă în 12 mai a(nul) tr(ecut) a decis Comitetul ca banii, cum vor incurge în scopul serbării, să se depună de preşedinte, pe numele său, în casa de păstrare, iar cărticica să o încredinţeze unui comerciant român, ca să o ţină în casa de fier. Însă Comitetul actual face rău când scuză manipularea rea a banilor cu *o dorinţă* exprimată în 5 mai a(nul) tr(ecut), deci înainte de 12 mai, în Comitet, şi cu împregiurarea ca în casa de păstrare trebuie anunţate sumele mai mari cu 2–3 luni înainte de rădicare. Dorinţa amintită a fost numai dorinţa exprimată în Comitet, nu concluz sau rezoluţiune, după cum au fost exprimate în Comitet multe alte dorinţe, ca pretutindeni în corpuri parlamentare. Iar cât pentru preanunţare la casa de păstrare de aici, spun chiar statutele acestui institut: *îndată*, până la 100 fl.; de la 100–500 fl., cu 8 zile; de la 500–1000, cu 14 zile; de la 1000–2000, cu o lună; de la 2000, în sus, cu 3 luni.

Dacă d(omnul) preşedinte a încredinţat banii d-lui neguţător J. Mureşianu, spre ce nu avea de la Comitet nici o autorizare formală, atunci este aceasta un negoţ între d-l preşedinte şi d(omnul) Mureşianu, carele nu priveşte Comitetul în nimica.

Cât despre obligaţiunile sub firma „Perlea et Mureşianu", ce zice Comitetul actual, în reportul său către public, că le are, apoi *nu au ştiut despre aceasta* nemica, nici Comitetul trecut, şi nici una din adunările tinerimii ţinute în această cauză. La o interpelaţiune făcută în prima adunare în această cauză, despre garanţia cu care s-a încredinţat cărticica d-lui neguţător J. Mureşianu, ştim că a răspuns preşedintele numai: „că garanţia este numai epistola adresată lui nainte de disparerea din Viena a numitului domn".

Viena, în 12 iunie 1871

În numele delegaţiunii şi a mai multor membri ai fostului Comitet central,
Gabriel Băleanu, st(udent) filos(ofie)

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 50, vineri, 18/30 iunie 1871]

48

Comitetul central pentru serbarea întru memoria lui Ştefan cel Mare
[Nr.] 26/1871

Escriere de concurs

Comitetul central pentru serbarea întru memoria lui Ştefan cel Mare roagă pe toţi acei fraţi juni români academici care voiesc a contribui la serbare prin elaborarea unei cuvântări festive, ca să binevoiască a-şi înainta elaboratele către Comitetul central, până în 20 iulie 1871.

Cuvântarea festivă se va ţine nainte de depunerea urnei sacrative pe mormânt. Comitetul ar dori ca la elaborarea cuvântării să se considere următoarele puncte:

1. Cuvântarea să nu fie prea lungă
2. Să fie în un stil cât se poate de poporal
3. Să se concentreze în rolul istoric național al lui Ștefan cel Mare
4. Să accentueze cu deosebi anul 1470 (Putna, Unirea)
5. Să nu facă aluziuni intenționioase la împregiurările politice de azi

Comitetul va ruga pe trei literați români recunoscuți ca să binevoiască a compune o comisiune spre alegerea celei mai bune dintre cuvântările incurse (nu cu mâna proprie scrise; numele autorului în o copertă sigilată, etc.).

Sperăm cum că scopul măreț va îndemna pre cele mai eminente puteri ale junimii române academice a-și depune tributul spiritual pe altarul rădicat de frații săi întru memoria Marelui român.

Viena, în 20 iunie 1871

În numele comitetului:
V. Bumbac, m. p.
Ioan Slavici

Stimatele redacțiuni române sunt rugate ca să binevoiască a reproduce această *escriere de concurs*. Comitetul.

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 51, duminică, 20 iunie/2 iulie 1871]

49

Serbarea de la Putna

Timpul ce a născut în junimea română ideea ca națiunea întreagă să celebreze pe mormântul eroului său, Ștefan cel Mare, asta serbare măreață este până acuma un *unicum* în istoria cea atât de tristă a nefericitului popor român. Sâmburele acestei idei este uniunea spirituală a acestei națiuni despoiate. Serbarea aceasta va fi un punctuț curat și lucios în Cronica română, care nu e nimic alta decât un registru de intrigi, trădări de patrie, egoism și nepăsare. Cine crede cumcă eu sum un pesimist sau colorez înadins cu culori nefavorabile istoria română, iee în mână o consemnare ce enumără an după an întâmplările cele mai însemnate din istoria română, și-mi va da dreptul. Partide de boieri se vindeau pre sine pe întrecute și patria dușmanilor noștri.

Conțelegerea frățească a tuturor românilor în privința mijloacelor pentru prevenirea și îndepărtarea pericolelor de care e amenințată națiunea română prin poziținea sa între popoare străine și izolarea de celelalte popoare romanice, consultări pentru înlesnirea culturii și a științei, a armelor celor mai poterice pentru sustarea oricărui popor, e ținta la care năzuiește junimea română.

În favorul acestei întreprinderi se făcură anul trecut colecte de bani, și anume contribuirile cele mai frumoase se făcură în provincia cea mai mică și neînsemnată între provinciile române, în Bucovina. În urmă, suma adunată era suficientă. Dar o parte din ea s-a pierdut, nu prin vina junimii vienene, căci ce a putut ea să facă decât să dee banii în o casă de fier? Și poate să fie vina că ea a preferat casa unui *bărbat român* față cu casa unui *jidan*, spre exemplu? Și cum putea crede junimea că e cu putință să se afle un bărbat român carele să abuzeze de încrederea pusă în el fără sfiala că se dezonorează pre sine și pre ai săi prin această faptă rușinoasă naintea națiunii întregi? Cum putea crede junimea ca el să fie în stare a ataca colecta făcută de întreagă națiune spre un scop atât de sânt? Cum putea presupune junimea română atâta lipsă de pietate? […]

Și ce fac ceilalți domni Mureșiani, care nu dispărură din ochii națiunii, și despre care nici nu se zice că s-au spânzurat? Nu caută ei – va înteba cetitorul – să *acopere* această rușine? Nu! Cel puțin până acuma, nu! Comitetul central din Viena s-a adresat către părintele dispărutului, dar d-sa nu a ținut de trebuincios să-i dee vreun răspuns. O altă familie decât cea a Mureșienilor ar fi restituit suma pierdută și ar fi acceptat purtarea precesului. Deși Mureșienii nu o făcură aceasta, totuși voim să sperăm că d-lor vor restitui Comitetului central, cel puțin a treia parte din banii pierduți naintea serbării, voim să sperăm că Comitetul central va fi înștiințat în scurt timp despre aceasta. Ar fi prea trist, ar fi fără exemplu în istoria popoarelor, dacă domnii Mureșiani ar tăcea și mai departe ca până în ziua de azi.

Neexplicaveru este și fenomenul că ziarele române, cu excepția bravului „Românul" din București, n-au scris din partea lor nici în anul trecut, nici în anul acesta, vreo iotă despre serbarea de la Putna. La un alt popor nu s-ar putea întâmpla aceasta. Acest fenomen dovedește cât de puțin simț și sens național posedăm noi românii! Ați văzut, d-lor redactori, cât vuit au făcut ziarele germane, chiar și cele austriace, fără să cugete la Königsgrätzul din 1866 – cu serbarea victoriei germane, și nu ați învățat nemica de la ele?! Sau nu merita Ștefan cel Mare să fie la noi celebrat cel puțin ca regele Wilhelm la germani? Timpul este scurt și s-ar cuveni ca ziarele să prepareze publicul pentru serbarea lui Ștefan, dar nu se cuvine ca dânsele să fie preparate prin public spre a scrie ceva despre serbare.

Trecând la scalde prin Viena, am avut ocaziune de a conveni cu mai mulți juni români și cu câțiva membri din Comitetul central. Junimea decise în o adunare generală de a face serbarea cu mijloacele ce le are, apelând din nou la contribuirea publicului, convinsă fiind că publicul inteligent nu va lăsa să triumfeze abuzul negoțiatorului Mureșianu sau, poate, mai bine zis, întâmplarea oarbă asupra ideii.

Mijloacele în bani ce le posedă astăzi junimea sunt 170 fl. la d(omnul) Teclu, 46 fl. (pare-mi-se) la casariul comitetului central, și vro 500 fl. la redacțiunea *Curierului* din Iași. Se vede lucrul că aceste mijloace nu ajung. Dar junimea nu e predemnită la lux și luciu exterior, ci de sentimentul limpede și curat ca raza soarelui carele zace în inima și pieptul ei, pre acesta îl va jertvi ea pe mormântul lui Ștefan cel Mare, neposedând nimic alta.

Junimea română e decisă de a călători cu desagii în spate – ca în 1848 – la mormântul eroului român, la cazul dacă nu va fi spriginită de publicul român. Dar nu pot

să cred că publicul român va lăsa junimea fără vreun sprijin. Aceasta ar fi pentru publicul nostru un atestat de pauperitate prea mare, nu de pauperitate materială ci [spirituală].

După cum am văzut din actele Comitetului central, contribuiră anul trecut bucovinenii sumele cele mai mari. Mai mici au fost cotele contribuitorilor din România, iar ale celor de sub coroana Ungariei – afară de vreo trei excepțiuni – de tot neînsemnate. Bucovinenii și transilvănenii sunt sub regime străine care nu caută să îmbunătățească starea poporului român, ci, din contra, să-l țină în întuneric, ca așa mai ușor să-i poată răpi naționalitatea, să-l poată germaniza sau maghiariza. Bucovinenii și transilvănenii trebuie singuri să-și înființeze școli etc. Unii contribuiesc la Fundațiunea pumnuleană, alții la Fondul pentru înființarea Academiei de drepturi și a teatrului român. De tot în altă pozițiune se află românii din România liberă, ei nu au nici fundațiune pumnuleană, nici contribuiri pentru înființare de academii etc., și totuși concurg atât de slab cu mijloacele lor cele atât de bogate, în favorul serbării de la Putna.

Voim să sperăm că, d-lor, în anul acesta, când are să se realizeze serbarea sub orișice împrejurări, nu se vor lăsa întrecuți chiar de micul număr de bucovineni în o cauză atât de națională ca aceasta.

Dr. St. Crețescu

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 51, duminică, 20 iunie/2 iulie 1871]

50

Junimii române

Fii ai Daciei superbe, ce zăceți în moliciune
Și nu luați zbor de vultur către-un falnic viitor?
Ați uitat zilele mândre și virtuțile străbune
Ce-au făcut numele vostru, pentru veci, nepieritor?

Veacuri glorioase cu al faimei ager tunet
Mai plutesc asupra noastră încărcate de dafini.
Oare-n inima juneței ele nu mai au răsunet?
Stinsu-s-a chiar suvenirea anilor celor bătrâni?

O! Deschideți cartea țării și vedeți a ei mărire
Ce cu sânge moșii voștri și cu lauri o au scris!
Dezgropați din nou trecutul și vi-l faceți moștenire
Să lăsați posterității drumul gloriei deschis!

Cât e patria de mare, cât e patria română
Mergeți de cătați trofeuri de la Tisa peste Prut!
Marturi vă șoptesc Carpații și cu Dunărea bătrână
Orice deal și orice vale vă murmură de trecut!

Duce-veți la Valea Albă și-n pădurile Cosmine
De la Baia peste Milcov treceți la Călugăreni!
Și vedeți câte movile zac pre oasele străine
Monumente glorioase vechilor voștri oșteni!

Mii și iară mii de glasuri se rădică din morminte
Vă vorbesc Danii și Mircii, Bogdanizii vă vorbesc
Vă vorbesc Mihai și Petru, și ceilalți de mai-nainte
Vă vorbesc toți cavalerii din neamul basarabesc!

„Sus, nepoți! Sus, la viață! Sânge din sângele nostru
Suflet dintr-al nostru suflet arătați că mai aveți!
Pe-ale noastre urme astăzi aripați piciorul vostru
Aruncați-vă ca șoimii prin furtune și prin ceți!

Noi, copii ai libertății, ne-am trăit viața în lume
Ș-am încenușat moșia ce osmani și cu tătari
Ca s-aveți neviolate: lege, drepturi, limbă, nume
Și-ntărindu-vă pre ele decât noi să fiți mai mari!”

Nu-i mai ascultați voi, oare, și de ei nu vă mai pasă?
Cei ce-au fost ai României, Scevoli, Fabii și Orați?
Ei vă-nvață ca să frângeți orice jug vă mai apasă
Și de-a lanțului rușine, brațul să-l descatenați!

Azi, când acvila și zimbrul nu mai vor să se sfâșie
Râde Ștefan și cu Mircea, râde Petru și Mihai
Iar voi tremurați de frică că unita Românie
N-o să aibă fără dânșii nici o zi măcar de trai!

Nu mai gemeți, fii netrebnici, când a țării primăvară
V-a sculat din amorțirea anilor nefericiți,
Nu mai gemeți, ci vă-ntoarceți ochii voștri spre hotară
Unde capul și-l rădică inamicii moșteniți!

Nu vedeți cum în vârtejuri pulberea spre voi s-avântă?
Nu vedeți că vin furtune din apus și răsărit?

Lângă munte, lângă Nistru, steagurile-și le-mplântă
Cei ce-n veacuri fala voastră ne-mpăcați au prigonit…

Vetre mândre și mănoase cum veți ofili călcate
De copitele sălbatici și de barbare oștiri!
Iară voi, morminte sacre, cu urgie profanate
Când pe oasele străbune vor sălta ai noștri zbiri!

Alergați, suflete june! Alergați brațe d-aramă
Din câmpii, de lângă mare, și din falnicii Carpați!
Atârnați arma la coapsă și scăpați patria mamă
Prin viteaza cutezare de dușmanii conjurați!

Alergați, căci e aproape acea zi de grea cercare
Când veți fi chemați a spune că sunteți drepții nepoți
Bravilor dintr-alte veacuri ce frângeau cu suflet mare
Arma hunilor sălbatici ș-a osmanilor despoți!

Săriți astăzi peste munte, săriți astăzi peste Istru
Românime de la Mureș, mândre cete de la Hem!
Căci a noastră e moșia de la Tisa pân-la Nistru
Toți un sânge, toți un nume, toți același grai avem!

Dați-vă mâna degrabă și frățească sărutare
Că străinul bucium sună și urdiile pornesc!
Ziceți buciumului nostru să răsune și mai tare
Să deștepte vitejia pe pământul românesc!

Arătați lumii dușmane că urâți trândava lene
Și că-n somnul d-altădată astăzi nu mai ruginiți!
Arătați că-n van Fanarul v-au întins lațuri viclene
Când păta moșia voastră cu stăpâni nelgiuiți!

Arătați lumii dușmane că nu pâne și cu sare
Ale sale lanțuri grele voi nu vreți să le plătiți!
Și la munte și la Istru astăzi oștilor barbare
Nici buchete nu duceți, nici milă nu le cerșiți!

Sunteți liberi! Și străinul fără frică dacă vine
Să vă ia vetrele voastre, să vă ia al vostru drept
Va simți că de viață n-au secat a voastre vine
Când sălbatica lui mână va lovi-ntr-al vostru piept.

Nu răbdați ca tirania să mânjească biata țară
Unde nu vedeți o urmă fără sânge de strămoși!
Frângeți lanțurile sale și tiranii toți să piară
Dacă vreți al vostru nume să-l purtați mai glorioși.

Mii și iară mii de glasuri se rădică din morminte
Vă vorbesc Danii și Mircii, Bogdanizii vă vorbesc
Vă vorbesc Mihai și Petru și cei-alți de mai-nainte
Vă vorbesc toți cavalerii din neamul basarabesc!

„Sus, nepoți! Sus, la viață! Sânge din sângele nostru
Suflet dintr-al nostru suflet arătați că mai aveți!
Pe-ale noastre urme astăzi aripați piciorul vostru
Aruncați-vă ca șoimii prin furtune și prin cețI!"

I. Lepădatu

Paris, 1869

[„Telegraful", București, anul I, nr. 72, marți, 29 iunie/11 iulie 1871]

51

În memoria eroului Ștefan V cel Mare

Serbarea de la 15/27 august, în Bucovina, la Monastirea Putna

Comitetul dd. studenți de la Universitatea din București a deschis noi subscrieri în favorea acestei mărețe serbări. Redacțiunea „Telegrafului" anunță că în toate zilele, orice român cu dor de amintirea gloriosului nostru trecut poate subscrie la administrațiune, strada Lipscani no. 11. Numele subscriptorilor se vor publica, iar sumele se vor trămite comitetului din Viena însărcinat cu organizarea serbării.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 81, sâmbătă, 10/22 iulie 1871]

52

În memoria eroului Ștefan cel Mare

Serbarea de la 15/27 august, în Bucovina, la Monastirea Putna

Deschizându-se noi subscripțiuni de comitetul d(omni)lor studenți de la Universitatea din București în favoarea acestei serbări, redacțiunea „Trompetei

Carpaților" anunță că până la finele lunii curente se află la administrațiune (Pasagiul roman) deschisă această subscriere, făcând apel la toți românii de inimă.

Numele d(omni)lor subscriitori se vor publica, iară banii se vor trămite prin comitetul de aici, celui central din Viena. Domnii studenți ce vor a lua parte la această măreață și românească serbare sunt rugați a-și exprima dorința din vreme spre a li se da plenipotențele necesare.

[„Trompeta Carpaților", București, anul IX, nr. 926, duminică, 11/23 iulie 1871]

53

Comitetul studenților de la Universitatea din București a transmis una epistolă Comitetului central din Viena în privința serbării de la Putna, prin care acest din urmă este încunoștiințat că rezultatul subscripțiunilor în România pentru scopul serbării face 654 lei și 54 bani, între care 600 lei s-au înaintat Comitetului central încă [din][23] 10 iulie 1870, iar restul s-a expedat de una dată cu această epistolă, în grup separat.

Comitetul zice apoi:

„În ce privește serbarea de la Putna, credem negreșit că programa deja publicată rămâne încă în vigoare, și noi o avem continuu în vedere. Nu putem decât aproba, din inimă, deciziunea Adunării generale din 18 martie 1871 a junilor români academici din Viena, «de a ține serbarea de la Putna, în 15/27 august anul curinte», cum și celelalte opt concluziuni luate în acea ședință.

Urna consacrativă, epitaful ce va înveli mormântul eroului Ștefan cel Mare fiind gata, celelalte lucrări pendinți serbării, ca de exemplu, porticul festiv, etc. fiind începute încă din 5 august an(ul) trecut, de către delegațiunea d-voastră, nu ne rămâne decât să ne întrunim în jurul prețiosului mormânt, să depunem cu pietate laurii binemeritați și, precum v-am zis de la început, să dăm lumii a înțelege «că națiunea simte reflectul gloriei strămoșilor noștri, că vrea să fie la înălțimea originii de unde descinde, că aspiră la magnificința acelor timpuri în care lumea purta un interes sincer pentru soarta și faptele românilor!». Am fi cu toții fericiți de am putea vedea cât mai mulți din colegii noștri întruniți la monastirea Putna, în clasicul pământ al istoriei române. Neputând, însă, cunoaște până azi numărul celor ce vor asista, vă încunoștiințăm că oricare dintre dd. studenți de la Universitatea de aici vor binevoi să asiste la serbare, comitetul din București e dispus a le da plenipotență formală după care să poată lua parte la «congresul general al studenților români de pretutindeni» și la toate lucrările privitorie la această românească intreprindere.

Salutare, iubiți colegi, și geniul strămoșilor noștri să proteagă sânta cauză, demnă de memoria lor!

[23] Neclar [n. ed.]

București, 30 iunie 1871
Membrii comitetului: G. Dem. Teodorescu, Ștef. C. Mihăilescu, I. A. Bratescu"

[„Federațiunea", Pesta, anul IV, nr. 75 (543), duminică, 11/23 iulie 1871]

54

Subscripțiune pentru serbarea Ștefan cel Mare, la administrațiunea „Românului". Frații Alexandru și Radu Golescu, 220 franci.

[„Românul", București, anul XV, luni–marți, 12–13 iulie 1871]

55

Comitetul central pentru serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare

După ce Comitetul central s-a înțeles cu comitetele filiale a decis definitiv ca Comitetul central întreg să străpună, la 1 august/19 iulie a. c., la Bucovina, spre a începe la fața locului lucrările pozitive pentru realizarea serbării. Sunt, dară, rugați toți acei domni care au pornit liste de contribuțiuni să binevoiască a le înainta cu sumele incurse, numaidecât, către comitet, sub adresa cunoscută: Vasile Bumbac, la Universitatea din Viena – ca încă înainte de ce se va depărta comitetul din Viena, să se poată orienta asupra mijloacelor despre care dispune, căci numai atunci va putea compune un plan al serbării. Asemenea, rugăm pe acei domni cărora nu le-a incurs nimica, a ne trămite listele goale.

Publicația nominală a contribuirilor incurse până acum se va începe numaidecât. Primească domnii respectivi, deocamdată, mulțumită în numele cauzei.

Formalitățile trebuincioase pentru participare se vor publica de loc ce va sosi comitetul în Bucovina.

Ținem de datorința noastră a apela cu această ocaziune din nou la zelul național al onorabilului public român, cerându-i sprijinirea pentru serbare. De nu suntem absolut competenți a o face aceasta în o cauză comună tuturor românilor, totuși cutezăm ca reprezentanți ai acestei cauze.

Tot deodată e rugat onorabilul public român care voiește să participe la serbare a înștiința cu P. I. pe Comitetul central, până în 10 august/ 28 iulie a. c., sub adresa: Pamfil Dan, jurist în Cernăuți (Cernowitz), arătând și numărul persoanelor, resp(ectiv) familiei, ca să se poată comitetul îngriji de cele trebuincioase în modul cuvenit.

Viena, 16 iulie 1871

Pentru comitet: V. Bumbac, președinte, m. p.
Secretar: E. Lutia

Stimate domnule redactor! Binevoiți a publica aceste știri cât se poate mai curând, și primiți mulțămita și expresiunea stimei noastre pentru sprijinul de până acum.

E. Lutia

[„Trompeta Carpaților", București, anul IX, nr. 927, joi, 15/27 iulie 1871]

56

Pentru serbarea de la Putna

Au contribuit: d-l Stamate, 10 fl.; d-l. Brătianu din Lipsia, 6 taleri; d-l Adam P. Camborianu, 15 fl.; frații teologi din Caransebeș, 8 fl., 60 cr.; d-l. Teod. Sârbu din Caransebeș, 1 fl.; d-l Teod. Călinescu, 40 cr.; d-na Eufrosina Pietrovschi din Bucovina, 2 fl.; d-na Maria Pietrovschi, 1 fl.; d-na Eufrosina Patraș, 1 fl.; d-na Zuzia Ciupercovici, 1 fl.; d-na Ecaterina Levichi, 1 fl.; d-l. catehet gr. cat. din Siret, 1 fl.; d-na Cleonia Hustiu, 1 fl.; d-na Iuliana Petraș, 2 fl.; d-l. George Giurgiuvanu, 20 fl.

Prin d-l Miescu din Lugoj: d-nul. Teod. Pop, 2 fl.; d-l I. Ianculescu, 2 fl.; d-l Petru Catrusc, 1 fl.; d-l Aron Damaschin, 1 fl.; d-l Filip X., 1 fl.; d-l dr. A. Maniu, 2 fl.; d-l Traian Neagoe, 1 fl.; dr. Ios. Miescu, 1 fl.; d-l Ioan V. Rusu, prot. gr. cat. în Sibiu, 3 fl.; d-l paroh din Brașov, B. Baiulescu, o colectă de 8 fl. v.a.

Suma: 87 fl. v.a. și 6 taleri.

Alte publicări vor urma.
Viena, în 20 iulie 1871

Pentru comitet: Ioan Slavici, secretar

Stimatele redacțiuni române sunt rugate a reproduce!

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 57, joi, 15/27 iulie 1871]

57

Subscripțiune pentru serbarea „Ștefan cel Mare" la administrațiunea „Românului"

Galați, 1871, iulie 10
D(omnu)lui redactor al ziarului „Românul"

Domnule redactor,

Alăturata sumă de lei, 400, vă rog să binevoiți a face să se trămeață destinațiunii sale fiind colectată de la persoanele notate a(i)ci, pentru a se întrebuința la serbarea ce este a se face în curând la monastirea Putnei de lângă Suceava, la mormântul d(omnu) lui Ștefan cel Mare.

Dând aceasta publicității, vă rog să binevoiți a primi asigurarea deosebitei mele stime.

Mihăescu

*

Lista de persoanele ce au subscris pentru serbarea ce se face la monastirea Putnei de lângă Suceava, la mormântul d(omnu)lui Ștefan cel Mare

DD	George Mantu	20 fr.	--
-//-	C. Pagoni	20	--
-//-	colonel D. Lecca	20	--
-//-	căpitan Dimitrescu, comandantul bastimentului Ștefan cel Mare	20	--
-//-	N. Lungoșeanu	20	--
-//-	Radu Petrescu	10	--
-//-	M. Papadopolu, inginer	10	--
-//-	Tacheanu Popescu, doctor	10	--
-//-	D. Dobrovici	10	--
-//-	I. H. Ianuși	10	--
-//-	I. Murgescu, căpitan, comandantul bastimentului *România*	10	--
-//-	P. Ene	10	--
-//-	I. Cruțescu	10	--
-//-	I. Teodorescu	10	--
-//-	Sgrumală	10	--
-//-	Caraghiosoglu	10	--
-//-	colonel N. Demetrescu	5	--
-//-	major M. Holban	5	--
-//-	căpitan I. Mihăescu	5	--
-//-	căpitan E. Ulescu	5	--
-//-	doctor Staurescu	5	--
-//-	căpitan D. Dimitrescu	5	--
-//-	locot. Crăciunescu	5	--
-//-	locot. Tănăsescu	5	--
-//-	R. Scriban	5	--
-//-	Ilie Decianu	5	--
-//-	E. Atanasiu	5	--
-//-	N. Hagi Gheorghe	5	--

-//-	colonel Cucu	5	--
-//-	sublocot. Iulius Miller	5	--
-//-	Vasile Tatorici	5	--
-//-	N. Hagi Nicolae	5	--
-//-	I. Panaitescu	5	--
-//-	G. Mihăilescu	5	--
-//-	M. V. Ionescu	5	--
-//-	I. G. Ionescu	5	--
-//-	M. Drăghicescu	5	--
-//-	E. Staccek	5	--
-//-	G. Fratoșețeanu	5	--
-//-	A. Caraman	5	--
-//-	M. Melencovici	4	40 b
-//-	C. Cișman	4	--
-//-	D. More	4	--
-//-	D. Teodorides	4	--
-//-	Enăchescu	4	--
-//-	Culoglu	4	--
-//-	H. Ionescu	4	--
-//-	Hristovici	4	--
-//-	C. Robescu	3	--
-//-	C. Grigorescu	3	--
-//-	N. Gavrilescu	3	--
-//-	D. Macri	3	74 b
-//-	I. Varlam	3	--
-//-	I. Racoviță	2	--
-//-	D. Bușilă	2	--
-//-	V. Uriano	2	--
-//-	G. Paraschivescu	2	--
-//-	G. Pastia	1	20
-//-	I. Chiru	1	--
-//-	D. Stoenescu	1	--
-//-	V. Crețu	1	--
-//-	N. Ionescu	1	--
-//-	C. Mihăescu	3	66
-//-	Total, lei	400	

D(omnul) Ion Rîureanu din București, lei noi, 20

[„Românul”, București, anul XV, sâmbătă, 17/29 iulie 1871]

58

Comitetul dd. studenți de la Universitatea din București pentru serbarea de la Putna în memoria lui Ștefan V cel Mare

D(omnu)lui redactor al ziarului „Românul"

Domnule redactor,

Suma de șase sute douăzeci lei noi (620 l.) din sub(s)cripțiunea făcută pân'acum la administrațiunea ziarului d(umnea)voastră din Galați, 400 lei, prin d(omnul) Mihăescu, și a d(omni)lor frați Alexandru și Radu Golescu, 220 lei, primind-o de la administrațiune spre a o (î)nainta imediat Comitetului central, vă rugăm a publica aceasta spre cunoștința generală.

Cu acestă ocaziune rugăm pe onorabilele redacțiuni ale ziarelor ce au binevoit să anunțe deschiderea subscripțiunilor, să reproducă după „Românul" numele d(omni)lor contribuitori.

Primiți, vă rugăm, etc.

Comitetul

[„Românul", București, an XV, sâmbătă 17/29 iulie 1871]

59

Publicăm cu plăcere epistola de mai la vale ce am primit-o de la d(omnul) A. Băjescu. Ea este *aproposito* de serbarea lui Ștefan cel Mare. O recomandăm, cu deosebire lectorilor noștri, pentru justele aprecieri și reflexiuni, pentru înaltele și nobilele sentimente ce ea conține.

Domnule redactor,

Nu surprins, nu profund mișcat, dar puternic indignat m-am simțit când prin coloanele presei adevărat române și, în special, prin acelea ale neprețiosului ziar ce redactați, am văzut făcându-se din nou apel românilor spre a contribui la realizarea națională și adevăratei românești serbări în memoria domnului Ștefan cel Mare, ce va avea loc la 15 august a. c.

Credem, domnule redactor, că încă din anul trecut când această serbare era să aibă loc, suma necesară nu numai să se fi complectat, dar încă să se fi înzecit. Românii de la mic până la mare, bogatul din palate și săracul din colibă, femeile chiar, să fi venit în mase pentru a umplea cu semnăturile lor listele deschise spre subscripțiune ca să se răspundă în un mod demn și măreț studenților români din Viena, care ei, cei dintâi, au luat inițiativa acestei serbări, și pre care-i felicit pentru sublima și patriotica inspirațiune

ce le-au venit în mijlocul străinismului de care se aflau încongiurați și oprimați.

Sperăm că speze vor fi îndeajuns pentru transportarea unei delegațiuni de juni la Monastirea Putna spre a reprezenta la mormântul lui Ștefan cele două țări pre care el voia odinioară să le unească în un singur principat.

Credem că, cel puțin, au mai rămas atâta scânteie de patriotism și de ambițiune în inimile românilor, că sentimentele cele frumoase și nobile nu au pierit cu desăvârșire, că numele strămbunilor nu s-au șters din memoria lor, și ghiara străinului nu a putut încă să-i facă până chiar și de a nu ști de unde vin, cine sunt, pentru ce trăiesc, și cui datorează existența lor ca națiune, pre cine trebuie să respecte și la cine să se închine. Dar, vai! Decepțiunea fuse amară și eu complect înșelat. Aceea ce credeam nu numai ca nu era, dar nu avea nici chiar aparența de a exista.

Puțini la număr au fost aceia care s-au găsit pătrunși de adevărate sentimente românești, care și-au cunoscut misiunea și care au alergat spre a contribui la realizarea acestei idei măreațe. Probă că puțini au răspuns la chemarea ce li s-au făcut este că Comitetul central din Viena se vede silit a face un nou apel.

Monumentele strămbunilor și paginile ce istoria le-a consacrat atestă gloria unui popor, și cu cât ele sunt mai numeroase, cu atâta acel popor poate fi mai mândru de trecutul său. Ele vorbesc mai mult și mai puternic decât vocile cele mai statornice ale oratorilor lumii. Memoria acelor care în timpuri grele au înfruntat moartea și cu sabia în mână, au împrăștiat cotropitorii din țara noastră și au gonit inamicii de la hotare trebuie să fie scumpă fiecărui român. Prin oamenii mari ce un popor a avut și are, prin genii, talente și capacități, prin eroii și semizeii săi, el devine respectat în afară, tare și puternic în(lău)ntru, inimicul tremură la numele său și nu cutează a se apropia.

Acesta era gradul la care strămbunii noștri ridicaseră scumpa noastră patrie, acesta a fost punctul culminant la care Ștefan a menținut-o în tot cursul domniei sale. Codrul Cozminului, Baia, Rahova și Valea Albă sunt urme nepieritoare ce vor atesta gloria antică și vor observa intactă memoria lui Ștefan pre cât va dura pământul și omenirea.

Însă cu tot trecutul măreț, cu toți eroii nemuritori, cu toată splendoarea și culminațiunea mare, prezentul este mizerabil, complect neasemănat și nedemn de ceea ce era altădată. Noi ce facem astăzi pentru aceia care ne-au dat viață, ne-au făcut să respirăm dulcele și curatul aer al libertății, care ne-au constituit în națiune puternică și tare, făcând pre un Mahomed II să se retragă din'naintea noastră? Cu durere de inimă trebuie să o spunem că nu facem absolut nimic, că nu întoarcem și nu dăm îndărăt nimic acelora care ne-au dat atâtea cu prețul sacrificiilor celor mai mari. Stăm indiferenți și impasibili la orice ni se spune, cea mai mare parte răspunzând cu tăcerea sau cu disprețul la apelurile cele mai călduroase și cele mai românești ce ni se fac.

Dormiți, umbre nepieritoare, somnul etern, nu vă mai deșteptați! Sau sufletele voastre, din înălțimea în care se află, întoarcă-și privirile de la o posteritate atât de rătăcită pe care nu o veți mai cunoaște ce este, din cine descinde, unde merge și ce are de scop.

*

Cinci milioane de români care cultivă ogorul lui Traian de atâtea secole, astăzi se văd divizați în trei clase, cu totul disproporționați. Clasa întâi cuprinde elemente pur române. În cea [de-]a doua sunt străinii. Și a treia este o clasă intermediară compusă din așa-numiții români străinofili (sau români nemțiți, franțuziți, greciți, evreiți și turciți). Această din urmă clasă e cea mai periculoasă intereselor naționale, românismului, în genere.

Clasa curat românească a existat și va exista totdeauna și tocmai în momentul când pare a pieri, atunci reapare mai mândră și mai frumoasă, mai june și mai viguroasă, reînviind ca phoenix-ul din propria sa cenușă. Oricât inamicii noștri se vor sforța, oricât vor întrebuința mijloacele cotropitoare ca să o stârpească, clasa aceasta e invincibilă, ea înfruntă toate pericolele dar nu piere, căci e destinat de la Providență ca să rămână cel puțin o armă din vechile colonii romane cu care Traian poporî[24] *fericita Dacie.*

Junimea, formând o nouă școală cu idei naționale, cu simț de regenerare, a venit la timpul său nu numai să înplante și să sădească sămânța românismului, dar încă s-o îngrijească și s-o cultive pentru a fructifica și a deveni utilă. Această școală a junimii, cu drapelul patriei și naționalității în mână, cu sentimente nobile în inimă, cu idei de regenerare și de consolidare pe baze puternice, s-a pus totdeauna în capul ideilor celor mari, le-a ajutat din toate puterile, le-a dat o impulsiune și nu le-a lăsat să cadă, cu toate piedicile ce întâmpinau pretutindeni. Junimea subscrise listele cu o profuziune neașteptată și cu dânsa împreună întreaga școală ce profesa aceleași principii.

Ce făceau în acest timp celelalte două clase de străini și străinofili? Ele au fost totdeauna inamicii noștri cei mai neîmpăcați.

Străinii ne-au compromis și ne periculează pre fiecare zi, ei au căutat a ne deznaționaliza, a ne separa, a ne înghite și a ne șterge din cartea popoarelor.

Străinofilii au fost și sunt tot ce România poate avea mai detestabil. Ei sunt șarpele ce țara alăptează în sânul său, viermele ce roade bătrânul stejar pentru a-l doborî. Lingușitori și servi ai străinilor, ei le fac până și interesele lor cele mai meschine, și sunt în stare, după cum zice poetul, «a-și vinde chiar libertatea pe o mână de mălai». Clasa aceasta numără o mulțime de indivizi, ei sunt puternicii zilei, și în mâinile lor se află cumulate toate avuțiile țării. Ce au făcut toți aceștia pentru Ștefan cel Mare? Cu cât au contribuit capitaliștii României spre serbarea memoriei lui? Luat-au vreo inițiativă sau oferit-au ceva? Este dureros a o spune, dar trebuie să o fac, împlinindu-mi cu aceasta o datorie sacră. Spre rușinea lor, ei nu au contribuit cu nimic, nu s-a ocupat un minut de această idee măreață. Ziarele lor au trecut sub tăcere sau n-a(u) voit să-i dea cea mai mică importanță.

Străinii care au aglomerat sume fabuloase în țara noastră, care întreprind comerț și fac speculă sugând sângele românului, ei care s-au născut, cresc și se nutresc în țara noastră, aveau impusă datoria și obligațiunea de a contribui imediat până la unul pentru a se serba memoria aceluia după urma căruia ei pot astăzi să trăiască, să se delecteze, să azvârle banii, cu prodigalitate, în plăceri vane și în întreprinderi extravagante. Ei, cărora

[24] Colonizase

li se acordă pe toată ziua împământeniri, ei, ce reclamă necontenit de a fi admiși la exercițiul drepturilor politice, nu-și îndeplinesc nicicum datoriile și obligațiunile ce le sunt impuse în patria lor adoptivă. Și mai merită a li se acorda drepturi?! Amuțească vocea aceea care cea dintâi se va rădica pentru proferarea unui asemenea sacrilegiu. Ei nu au contribuit până acum cu nimic. Și conștiința nu i-au mustrat de ceea ce au făcut? Se vor îndrepta oare? Până mai este timp, o voi crede, mie, care-mi place a vedea lucrurile totdeauna în partea lor cea bună.

Străinofilii, capitaliștii, pretinsa nobilime, înaltele personaje, grafii, baronii, conții și prințișorii, diplomații și politicii civilizațiunii moderne, nici ei chiar nu au făcut nimic pentru Ștefan cel Mare. Dacă foștii români și actualmente străinizați nu-și mai aduc aminte de strămunii lor și-i disprețuiesc, ce mai pretindem, oare, de la străini?

Nu voiesc a termina, domnule redactor, mai'nainte de a semnala a(i)ci un fapt laudabil.

În mijlocul tăcerii, indiferenței și a disprețului majorității românilor, doamnele de peste Milcov și puține de aici, pătrunse de niște sentimente adevărat românești, întreprinseră lucrarea unui epitaf de o frumusețe admirabilă, destinat a se depune pe mormântul eroului, cu ocaziunea acestei serbări, și prin care i se va eterniza memoria. Onoare, dară, acelora ce și-au înțeles misiunea și au jucat un așa de frumos rol! Dară doamnele noastre și domnișoarele de dincoace de Milcov ce-au făcut ele? Împletit-au cununi nepieritoare cu care să se orneze crucea și mormântul eroului de la Valea Albă? Și dacă nu puteau lucra singure, contribuit-au cu ceva spre a se face aceasta de alții? Fără să le serve de stimulent exemplul doamnelor moldovene, fără a se ambiționa și a rivaliza cu dânsele, din contra, au tăcut. Și de ce oare această inerție pentru niște mâ(i) ni pe care travaliul trebuie să le activeze necontenit? Nu au oare speze, nu au medii cu care să poată veni și ele în ajutorul acestei idei mărețe? Aceasta nu este și nu o cred. Dar chiar de aș admite o asemene ipoteză posibilă, pentru ce ele nu imitează pe soția lui Neagoe care și-a vândut până și cerceii din urechile sale, inelul din deget, și chiar cel după urmă obiect de argintărie din casa sa pentru ca să vină în ajutorul lui Neagoe, spre a se termina catedrala din Argeș, monumentul nepieritor ce atestă că Neagoe și soția sa sunt vii și trăiesc chiar astăzi în mijlocul nostru. Iată exemplul de imitat, doamne române! Iată oglinda în care trebuie să vă priviți ca să vedeți dacă mai sunteți demne de matroanele române!

Termin, dar, cu speranța și încrederea că până la 1 august a.c., fiind câtva spațiu de timp, s-ar putea face mult dacă ar exista cea mai mică bunăvoință din partea fiecărui român ce mai simte și cugetă românește. Din parte-mi, domnule redactor, nu pot fini mai bine decât rugându-vă a mai primi încă modesta sumă de 6 franci pe lângă cea de 20 franci ce am contribuit altă dată, în proporțiune cu mediile stricte de care dispun, pentru perfectarea acestei mărețe și naționale întreprinderi, pentru ca opul să fie terminat în un mod distins și demn de către aceia ce au fost chemați ca să-l pună în execuțiune.

Fie fericită și în tot momentul recentă memoria lui Ștefan cel Mare în inima fiecărui român!

Fie ca sămânța aruncată de astă dată să producă fructele sale, cu abundență, în viitor!

Trăiască România!

A. Băjescu

[„Telegraful", București, anul I, nr. 88, duminică, 18/30 iulie 1871]

60

Serbarea lui Ștefan cel Mare

Alergați cu mic, cu mare
Strănepoți ai lui Traian
Căci se face o serbare
La mormântul lui Ștefan!

Patru veacuri neuitate
De mărire și dureri
Au trecut cu greutate
Peste-a noastre mândre țări.

De când fala românească
Domnul Ștefan cel vestit
A făcut să se ivească
Ca un soare strălucit.

Când românii, cu mărire
Pe străini îi umileau
Și simțeau o fericire
Pentru țară când mureau.

Acum inimi înfocate
Inimi june, românești
Pe străini vor a combate
Serbând fapte vitejești.

Când din vechile morminte
Iese steagul cel bătrân
Cu acele nume sânte
Saltă neamul meu român.

Saltă junǎ românime
Arătând că n-ai uitat
Cum strămoșii în vechime
Pentru țară s-au luptat!

În genunchi, dar, cu sfială
La mormîntul grandios,
Că-i eternă a sa fală
Și trecutu-i glorios.

Iată cerul se-nsenină
Negrii nori s-a risipit
Și în valuri de lumină
Orizontul s-a-nvelit.

Spre un pun(c)t, în depărtare
Între roze-ncongiurat,
Ștefan, marele, apare
Mândru ca un împărat.

După dânsul, multe cete
De războelnici bravi, semeți
Vin cu arcurile-n spete
Și cu tolbe de săgeți.

Alții, lănci tăiose, late
Între mâini îi vezi ținând
Și cu plete răsfirate
Preste umeri fluturând.

Drept d-asupra monastirii
Când ajunse, s-a oprit
Și din locul nemuririi
Românimii a grăit:

– O, iubită, scumpă țară
Părăsită celor răi
Ah! Ce trândăvie-amară
A coprins pre fiii tăi!

Tu, cu sîn nutrești străinul
Și la cârmă, vitregi fii

Pre când fiii-ți sufăr chinul
Stau în somn, deși sunt vii!

Te deșteaptă-o Românie
Din acest mortal abis
Și reiați a ta mândrie
Să-ți ajungi mărețul vis!

Te ridică și arată
C'al tău braț e vitejesc
Cum a fost și altă dată
Brațul tău cel românesc!

M.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 88, duminică, 18/30 iulie 1871]

61

Ștefan cel Mare și… Titu Maiorescu

Programul elaborat de comitetul din Viena pentru serbarea lui Ștefan cel Mare prevede o *Cuvântare festivă* ce are a se ține în acea măreață ocaziune.

Comitetul central din Viena a și făcut apel la toți românii inteligenți care vor binevoi a lua sarcina de a face apologia marelui erou. Dar, după cum era de crezut că se vor prezenta mai multe lucrări de asemene natură, programul a specificat că o comisiune se va alege care să cerceteze toate acele operate și să determine pre cel mai demn a se rosti. Numele concurenților trebuiesc a fi ascunse sub sigiliu spre a nu avea comisiunea nimic alt în vedere decât însuși pondul acelor compoziții.

Toate aceste măsuri luate din partea Comitetului central au fost bune și înțelepte. Dar, cu ceea ce avem a ne preocupa de astă dată, este alegerea sus-citatei comisiuni, și n-am fi luat pana în mână a vorbi despre aceasta dacă sorțul n-ar fi căzut celor mai nedemni oameni de a se pronunța în asemene materie.

În „Semănătorul" din Bârlad, nr. 27, am văzut că Comitetul central a ales pre dd. T. Maiorescu, V. Pogor și Iac. Negruzi. Până la alte informațiuni mai pozitive, această noutat(e) noi am luat-o ca adevărată, ceea ce ne-a determinat ca să nu tăcem. Nu indignațiunea, nu întristarea, dar chiar disperarea ne-au cuprins văzând că cea mai nobilă cauză se dă spre judecată în mâna celor mai ignobili și mai nemernici arbitri.

Cum ți-a venit, onorate comitet, ca să dai votul cu atâta puțină socotință?! Ce ai găsit atât de marcant și superior în sufletul acestor români, care să te stimuleze a-i denumi? Cum de n-ai auzit detestabilul și tristul rol ce ei joacă în sânul patriei lor?

Oare, Dacia, atât de bogat(ă) în oameni inteligenți și cu sentimente patriotice, nu are altceva mai capabil decât acest triumvirat cosmopolit?

Să zicem că înadins ați ales pre cei ce însușesc mai puțin sentimentul patriotic pentru ca se judece cu sânge rece, dar atunci de ce nu alegeați mai bine pe un Șuțu, pe un Vogoridi, pe un Mavrogheni?

Maiorescu-Negruzi-Pogor! Desigur, v-ați amăgit de numele lor fiindcă sunt românești. Dar cine decât ei se ostenesc în toată ocazia, pre toate tonurile, în cuvânt și în faptă, a combate tot ce este național și strămoșesc? Acești oameni, care râd când aud vorbindu-se de patrie și românism! Acești români renegați, care insultă mormintele străbunilor glorioși și profanează memoria morților prin veninoasele lor diatribe! După dânșii nu este țară, nu este neam, nu este cămin. În stupida-le concepțiune, nu încape decât omul.

D(omnul) T. Maiorescu și Iac. Negruzi, nevrednicii fii ai unor nemuritori părinți! D(omnul) Maiorescu, antiteză a tot ce e românesc, duh pervers, vierme ce roade rădăcinile luminii și libertății, oprobriul neamului său! Cum onoratul comitet n-a auzit de actele prin care d(omnul) Maiorescu, ca reprezentant, s-a însemnat în ultima sesiune a Camerei române, lovind aceea ce era o datorie ca să apere? El este motorul acelei petițiuni oribile prin care voia să sape și să dărâme constituția ca să prepare tărâmul odiosului despotism! Cerea înființarea pedepsei cu moarte, desființarea juriului, modificarea legii electorale și aducere de colonii străine în țara marelui Ștefan! El este care, în mijlocul parlamentului, în fața națiunii, el, un pigmeu, o stârpitură, cuteză a brava sublimele teorii ale lui Barnuțiu. El este care, în loc de a predica lumina, voiește întunericul națiunii, strigând contra profesorilor și școalelor, cerând ca să desființeze subvențiuni și catedre ca nefolositoare și fatale pentru dumnealui! El este care, în loc de a fi corifeul libertății și apostolul naționalității, se așează în cârdul ciocoilor parveniți, și, cu un cinism înfiorător, se face meschinul instrument al străinului! A voit omul să se distingă și să capete un nume, dar i-ar fi fost mai bine ca să rămână în ultimul strat al societății decât a avea reputația trădătorilor de patrie.

Iată, domnilor membri ai Comitetului central, pre cine ați desemnat ca să judece apoteozarea aceluia care a luptat ca un uriaș, în timp de 47 de ani, pentru apărarea neamului românesc! Și ne mirăm cum nobilele și patrioticele voastre inimi nu s-au revoltat când vocile voastre dădeau votul unui asemenea om!

Nu vă închipuiați că înaintea acestor zoili ai naționalității va cădea cea mai sublimă compoziție ce ar trata despre românism? Ei, spre a nu se pune în contradicțiune cu principiul lor, vor căta a le respinge pe toate, fiindcă nu îmbrățișează pe om și cosmul întreg! Sau cea mai înfocată, după ei, va fi o mediocritate, și cea mediocră o vor găsi mai bună, apropiindu-se în câtva de gustul lor.

Inserând aici această observare a noastră, nu ne facem decât datoria. Dacă alegerea s-a făcut astfel, să rămână constatat că am rădicat o justă protestațiune. Dacă nu s-a făcut, zisele noastre rămân zise sau vor servi pentru alegere de aci înainte când nu s-ar fi efectuat încă.

S.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 89, marți, 20 iulie/1 august 1871]

62

Comitetul conducător pentru serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare are onoarea a înștiința prin aceasta pre onoratul public român cum că el și-a străpuns reședința la Cernăuți, în Bucovina, în 1 august, st(il) n(ou), a.c., începând aici pregătirile necesare pentru serbare, despre a cărei realizare nu mai poate încape nici o îndoială.

Roagă, așadară, a adresa toate corespondențele, precum și listele netrimise încă, îndărăt, fie ele și deșerte, către: „Pamfil Dan, jurist, Cernăuți (Czernowitz), Bucovina".

Comitetul conducător roagă mai odată ca P. T. doamne, domni și familii care voiesc a participa la serbare, în interes propriu, să binevoiască a-l înștiința până în 10 august, st(il) n(ou), a. c.

Ioan Slavici, președinte

E. Luția, secretar

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…*, p. 91, nr. XXVI. Data documentului menționată de Balan: 20 iulie/1 august 1871]

63

Serbarea de la Putna

Prin inițiativa studenților români de peste Carpați, studenții din toate țările române și-au dat întâlnire pentru o serbare națională la mormântul lui Ștefan cel Mare, și, de mai bine de un an, ne-au adresat repețite apeluri ca să dăm acestei serbări sprijinul nostru moral și material, noi, frații lor mai mari și părinții lor. Acum că 15/27 august, ziua serbării, se apropie, fie-mi permis să constat cu durere că apelurile lor au avut foarte puțin răsunet în inimile noastre.

Mulți dintre noi, poate, că nici nu le-am citit. Aruncându-ne ochii asupră-le, ne-am zis, desicur: «Nu e treaba noastră! Este vorba de o preîmblare de școlari în vacanție! De o petrecere copilărească!». Așa am crezut și amar ne-am înșelat!

A! Inimile noastre sunt întru atât de atrofiate încât au încetat de a bate. Ele nu mai văd, nu mai înțeleg, nu mai simt nimic, nici chiar ceea ce e menit a pătrunde mai adânc, a mișca mai tare, a bucura mai mult inima unui părinte. Voi(esc) să zic: eroismul fiului său.

Da! Eroică este ideea concepută; eroică este deciziunea luată de fiii noștri, studenții, într-acești timpi de nepăsare, de prostrațiune, de doliu, când viața națională a ajuns a ni se părea o iluziune, când ei nu văd împrejuru-le decât moartea, nu aud decât «Vecinica pomenire», refrenul de «Nu mai este nimic de făcut» ce iese din toate gurile.

Supt puternica impulsiune a geniului României, junimea şcoalelor noastre, ca dintr-un somn sugrumător, tresare deodată cu oroare, rupe giulgiul ce tâmpirea părinţilor şi a învăţătorilor ei începuse a întinde şi asupră-i, şi, pe de asupra cadavrelor lor, luându-şi zborul către locurile sânte care atestă nemurirea lui Ştefan cel Mare, acolo invocă umbra, sufletul eroului eroilor români, adună toate succesurile glorioase ale străbunilor noştri, şi cu ele urzesc viitorul măreţ pentru care ei şi-au vărsat sângele şi pe care România îl va avea, trebuie să îl aibă.

Iacă petrecerea copilărească: manifestaţiunea cea mai imponentă a românismului, afirmaţiunea cea mai puternică a naţionalităţii noastre, actul unic în analele istoriei noastre, actul cel mai însemnat prin caracterul său de solidaritate între toate ţările române şi cel mai fecund în mari şi necalculabile rezultate, act cu atât mai însemnat, cu atât mai fecund, cu cât făptuitorii lui sunt cei ce singuri posed secretul viitorului, căci celor ce sunt capabili de asemene petreceri copilăreşti, junimii, încredinţează Dumnezeu depozitul planurilor şi al voinţei Sale şi îi dă El darul de a le executa.

Dacă prin exemplul ce am dat fiilor noştri n-am contribuit a face educaţiunea lor română, şi dacă singur Dumnezeul României le-a avut de grijă şi le-a inspirat idei şi simţimintele înalte, a cărora realizare poate face să se ierte şi păcatele noastre, acum, cel puţin, să nu le refuzăm fiecare, după puterea sa, micul ajutor ce ne reclamă pentru ca şi cei mai neavuţi dintre dânşii să poată lua parte la sântul lor pelerinagiu de la Putna, şi ca să se acopere cheltuielile serbării, cu atât mai vârtos că o mare parte din sumele adunate s-au pierdut în mânile bancherului căruia fuseseră încredinţate. Să le dăm mai mult decât atât: să le dăm concursul personal! Cei ce avem putinţă să o facem, să mergem, să-i mângâiem, să-i încuragiem prin prezenţa noastră, să le dăm binecuvântările noastre şi să ne bucurăm împreună cu dânşii!

Mă transport cu gândul în ziua serbării la mormântul lui Ştefan cel Mare şi rămân uimit de duioşia, de frumuseţea, de mărimea spectacolului. Este o lume nouă pe care n-am văzut-o, nici am visat-o vreodată. Nu respiri de cât suvenire dulci, pioase şi speranţe nemărginite. Torente cu valuri precipitate, gârle întregi de tezaure fără sfârşit ale inimii curg, inundă acel loc al minunilor, acele musceluri adăpate în curs de secole cu sângele eroilor noştri străbuni, şi astăzi împodobite cu floarea tinerimii române. Totul e pietate, devotament, abnegaţiune, frăţie, iubire. Totul e un profum, o melodie, un imn, o rugă care se înalţă până în ceruri. Cerul se deschide şi Dumnezeu, El însuşi, pare că se răsfaţă în mijlocul acestei lumi de puritate, de candoare, de iubire, de credinţă. Îşi plimbă zâmbetul pe toate feţele, le ilumină cu divina-i aureolă, şi cu o vizibilă mulţămire le zice: «Sunteţi opera Mea! În voi este sufletul Meu!» O! Ce farmec…! Şi eu, absorbit în suveniri încântătoare, mă simt legănat în leagănul unei melancolii suave, şi apoi, deodată, azvârlit în braţele viitorului, mă deştept, renasc plin de forţe, semeţ, cutezător, gata a desfide lumea întreagă. Renasc plin de speranţe, speranţe forte ca convingerea, ardenţi ca credinţa. De ce, boale de familie nu-mi permit a fi şi eu la Putna, în ziua de 15/27 august? Aş depune şi eu o lacrimă pe mormântul eroului. Şi eu mi-aş scălda sufletul în undele dătătoare de viaţă ale inimilor voastre şi m-aş întoarce întinerit pentru luptele mântuirii, pentru care voi, tinerii, vă pregătiţi supt invocaţiunea Sântului nostru Ştefan.

Revărsați-vă, în toată splendoarea voastră, mândrii zori ai zilei celei mari, și facă cerul ca soarele vostru, care este și al nostru, apus să nu mai aibă!

Cu iubire și cu respect salut în voi, juni și dragii mei compatrioți, adevărata aurore a României inimilor noastre.

Dumitru Brătianu

[„Românul", București, anul XV, vineri, 23 iulie/4 august 1871]

64

București, 24 iulie 1871

Hidosul giulgiu de mișelie ne înfășoară de toate părțile! Muribundul Hercule se zbuciumă sub otrăvita cămașă a lui Nesus! Neamul patriarhului Traian stă pe o șubredă scândură aruncată în talazurile oceanului! Dacă degetul lui Dumnezeu n-ar împinge-o spre țărm, dacă geniul scânteitor al românismului n-ar lumina-o pururea, ea deja de demult acoperită de valuri s-ar fi dus cu nemernicii vâslași vânduți dușmanilor naționalității noastre. Vedeți: ploi de insulte și botjocure se aruncă nepedepsit de toate foile prusace națiunii române, pentru că ea a zguduit creanga de negrele cuiburi de omide, pentru că a răsturnat pe piticul Strusberg ce ne încălecase, pentru că a legat cot la cot pe tâlharii ce ne-au jăfuit, învoiți fiind cu nemernicii capi ce singuri ne-am pus. Vedeți: țara sleită de datorii, poporul lăsat în adâncă ignoranță, suflarea venetică ciumează peste tot, și coteriile se sfâșie unele pe altele ca câinii pentru niște grămezi de hoituri!

În această grozavă situațiune când ministerul ce merită a fi doar numai în al șaptelea an al regimului nu împinge continuu spre o inevitabilă catastrofă, când furtuna mugește și tună groaznic zguduind puternic arborele libertăților noastre, când doftorele și-a dat pe față incapacitatea și netrebnicia de a vindeca rănile, căci mai rău le-a adâncit, ce facem, ce facem pentru a scăpa de primejdie, pentru a evita cangrena, pentru a limpezi cerul de neguroșii nori ai străinismului? Nu odată noi am arătat remediul! Nu odată am spus mijlocul de a ne mântui de pieire! Cititorii acestei foi au avut totdeauna ocaziune de a vedea unde punem pârghia salvării noastre, încotro ne țintim privirile pentru a ne curăți odată de buba ce ne roade rărunchii și ne sleiește puterile cu desăvârșire

Tineri fără nici un interes propriu, nemânjiți de patima puterii, înflăcărați de amorul țării, și români înainte de toate până în baierile inimii, văzându-ne viitorul amerințat de uneltirile vrășmașilor, ascultând șoaptele misterioase ale eroilor faptei și cugetării românești, simțind în adâncul sufletului suspinele patriei ce se zvârcolește sub talpa venetică, am chemat întâi părinții ca să ne scape cuibul ce ni-l lasă moștenire, și părinții în învălmăleală s-au arătat surzi la glasul nostru!

Ocupați de republice universale, de Bizanț, de frăție cu jidovii, grecii etc., sărmanii nu puteau auzi glasul fiilor! Ce trebuia să facă tinerii? Să se unească cu ciocoii care totdeauna au sughițat după stingerea neamului latin, care totdeauna a pălmuit poporul român, care în nerușinare ziceau Ecaterinei, împărăteasa Rusiei: „Fie Țara Românească eparhie a Rosiei, cu condițiune numai să ne asiguri *stăpânirea țiganilor*, privilegiile nobleții și a ne *diafendisi* de datornici? O, nu! De zece ori nu!

Să se unească cu liberalii care, deși au luptat pentru sfărâmarea privilegiurilor, pentru câștigarea libertăților, s-au pupat însă pururea cu boierii, au îmbrățișat pururea pre străini, au visat pururea cosmopolitismul? O, nu! De zece ori nu!

Junimea, crescută în ideile adevărat naționale, hrănită cu lacrimile zbuciumatei sale patrii și întărită de suferințe și răbdare de fier, s-a ridicat pentru a combate deopotrivă pe toți fără deosebire, fie negrul ciocoism, fie abstractul liberalism, fie amicii privilegiului, fie amicii oportunității, fie ruginiții boieri, fie cosmopoliții liberali! Nu putea face altfel. Sâmbure nevătămat al prezentului și mai ales al viitorului, junimea nu poate fi solidară cu păcatele sau crimele trecutului! În momentul însă când ea și-a rădicat glasul, departe de a aștepta de la ciocoi vreun ajutor, necontenit dânsa și-a ținut ochii spre partidul progresului, spre partidul liberal, și totdeauna l-a rugat să se purifice, să-și lepede păcatele, și să dea mâna cu junimea.

Ne simțim astăzi mândri a declara că glasul nostru a pătruns în câteva inimi românești din acest partid, și că astăzi, în fine, vin a-și recunoaște erorile și a ieși din inundul făgaș al francmasonilor. D-nu(l) Brătianu este cel dintâi venit sub mândrul stindard al junimii. Este cel dintâi care își ispășește păcatele și care pune puternicul său braț la susținerea tinerimii române în greaua ei întreprindere!

În articolul *Serbarea de la Putna*, publicat în „Românul", și pe care ne-am grăbit pe dată a-l reproduce, fratele tribunului de la Pitești, în stilul său elocint, energic, românesc, după ce arată indiferența cu care s-a primit sublima idee a serbării naționale la mormântul lui Ștefan cel Mare, după ce declară că *prin exemplu ce ei, părinții, au dat fiilor, n-au contribuit a le face educațiunea lor română*, îndeamnă pe toți a da sprijinul material și moral pentru realizarea măreței serbări unde tinerimea din toate părțile Daciei, adunată în giurul osemintelor S(fân)t(ului) Ștefan, va vărsa râuri de lacrămi, va spune fiecare păsurile, și va jura să moară cu toții pentru *unitatea neamului* de la Tisa la Balcani! Onoare, ție, Dim. Brătiene care, scăpat din rătăcirea papei, de abstracta teorie a cosmopolitismului, vii a da concursul moral junimii, scăldându-ți sufletul în undele dătătoare de viață ale mândrilor zori ai zilei celei mari!

Tinerimea română se înveselește când te vede alături cu dânsa în cale-ai spinoasă și când află chiar de la tine că îți recunoști greșeala, atrofia de până aici. Ea roagă cerul ca să dea gând bun și celorlalți bărbați din așa numita partidă liberală spre a pune principiul înaintea oportunității, *neamul* înaintea *lumii*, spre a părăsi natura-le eminamente postulantă, spre a renunța la grosolanul autoritarism, la criminala cochetărie cu jupânul, cu ciocoiul, cu străinul, și, purificată cu totul, să se unească cu junimea rădicând mărețul stindard al românismului și numai al românismului!

Mândră va fi acea zi a unirii tuturor nuanțelor partidului de acțiune. Puternic va

fi neamul român atunci, și grozav, grozav va tremura străinul, și va intra în pământ cu toți veneticii și călăii care astăzi ne ucid simțul național! Dea Dumnezeu ca d(omnul) D. Brătianu să facă această purificare în caducul autoritarism, și posteritatea îl va binecuvânta ca pe un regenerator! Mai curând, mai curând însă, căci noianul ne acoperă. Mai curând, mai curând, căci glasul ni se înăbușește, și privind la serbarea lui Ștefan cel Mare abia, abia mai putem zice:

Și noi, copii, ce focul național frământă
Striga-vom împreună: Serbați unirea sântă!
O, voi, în câți un sânge român curge mereu
Luptați-vă cu vântul ca valurile-n spume!
Siliți-vă cu toții, precum aveți un nume
S-aveți un Dumnezeu!
Da, mergeți înainte spre magica limită
A lui Ștefan privire pe voi s-află țintită
Sub ăst drapel puternic strângeți-vă mai des
Căci el va face-n humă străinul să se-ncline
Căci el va zice: Vine gigantul – *libertate* și arhanghelul – *progres*[25].

T.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 93, duminică, 25 iulie/6 august 1871]

65

Memoria lui Ștefan cel Mare

Serbarea de la Monastirea Putna, 15/27 aug(ust) 1871

Vir magnitudine animi, perritia rei militaris
et rebus contra turcarum, hungarorum
et polonorum reges ac tartaros feliciter
gestis omni aevo memorabilis!
Cromer, Lib(ris) III, p. 452

Era ce se prepară lumii este mare. Epoca de înflorire a popoarelor în care singure vor fi chemate a-și hotărî soarta, în care singure se vor bucura de roadele înțelepciunii cu care vor ști să încongioare evenimentele, în care singure vor fi respunzătoare de chipul cum vor dezlega problemele timpului, epoca emancipării de sub tutela necunoașterii

[25] Ciru Econom, „Columna lui Traian", an. I, nr. 29 [nota autorului articolului]

drepturilor lor, epoca liberării de sub jugul despotismului, această epocă de regenerare a sosit, bate la ușa istoriei! Numai un moment va trebui până ce scânteia luminii va pătrunde la suferințele grămădite de secole, și zguduitura va fi îngrozitoare.

Noi, junimea română studioasă de pe la toate academiile și universitățile, suntem fericiți că avem această solemnă întrunire în care mintea și inimile noastre se ațintă către glasul geniului care strigă: «Deșteptați-vă, căci a celor mai buni va fi domnia lumii!».

Să preparăm, dar, sosirea acestui moment istoric precum Ioan Botezătorul prepara sosirea Bunului Cuvânt! Să ne strângem la chemarea popoarelor de același sânge și să ne unim într-un mănunchi puternic și viguros ca să putem înfrunta cutremurele ce omenirea va încerca în necurmatele-i mișcări! Să ne grupăm în jurul ideii de românism și naționalitate, și să cugetăm cum trebuie să ne împlinim mai bine datoria față de neamul nostru!

Și dacă în juvenila-ne ardoare căutăm cu sete la razele soarelui ce este să răsară, apoi avem dreptul și datoria de a nu uita un singur minut trecutul, această tare punte care ne leagă prezintele cu viitorul.

Dorim a ne mișca fără încetare pe roata evenimentelor, a nu îmbătrâni niciodată în decursul existenței noastre naționale, a fi totdeauna la înălțimea împrejurărilor, dar iubim, respectăm și trecutul cel falnic al strămoșilor noștri care au știut să ne pregătească un viitor plin de mărire pentru o națiune care are virila voință și putere de a trăi „o viață vie" sau mai bine de a pieri cu desăvârșire decât să vadă și să sufere nenorocirea slăbiciunilor neamului său!

Să privim cum lanțul evenimentelor se reproduce și se desfășoară ca un torent! Vai de cei ce îi vor pune stavilă, căci se va revărsa! Vai de cei ce nu vor ști să-i urmeze cu prudență căci se vor îneca!

De patru secole ne mângâiem cu un trecut plin de splendoare. Dar tot de patru secole am uitat pe cei ce ni l-au lăsat ca falnică și măreață moștenire încât azi, izolați și obosiți prin fapte neînsemnate, ne întoarcem împrejur privirea și pare că nimic nu ne mai aduce aminte ceea ce am fost odinioară.

Căci n-avem nici morminte pe care să venim
Cu umbrele străbune să plângem, să vorbim[26]

Dar ce să zicem? Până acum, ogorul s-a înțelenit: nevoi și calamități, furtuni și lapovițe au stropit fața agrului românității. Aceste secole de felurite încercări și multe neajunsuri au strâns și mai mult sucul vital al națiunii. Acum a sosit și timpul de a semăna. Sămânța însă trebuie aleasă, semănătorii să știe [a] avea milă de dânsa și chipul semănăturii învățat de la urzitorii neamului.

Iată măreața misiune a pioasei serbări de la Putna ce studenții academici destinară memoriei unei umbre mărite.

[26] N. Nicoleanu, *Poezii* [nota autorului articolului]

Avea-vom aceia dintre noi care vom fi prezenți, avea-vom în față mormântul unuia din cei mai mari eroi; în juru-ne, munții seculari, azil al primilor strămbuni și martori de nepieritoare vitejii; avea-vom deasupra capetelor umbrele martirilor care ne-au lăsat naționalitatea, neatârnarea, limba, pământul și legea.

„Sus, dar, inimile!" – vom striga până la înălțimea acestui grav, solemn și unic moment din viața națiunii române. Serba-vom memoria eroului lumii răsăritene devotat creștinătății din cea din urmă jumătate a secolului al XV-lea, a celui mai strălucitor simbol care rezumă în sine idealul iubirii de patrie, prudenței, pietății, sacrificiului. Inspire-ni-se, dar, sufletele, de dorul de a-l imita!

Iată programul ce ne-am desemnat! Află-l întreaga românime, află-l chiar cenușele strămoșești!

Lumea 'ntreagă stă'n mirare
Țara-i mică, țara-i tare
Și dușmanul spor nu are
Lumea 'ntreagă stă-n mirare
Căci precum în cer un soare
Unul e DOMNUL CEL MARE!

Astfel cântă poporul, în doinele sale, pe un mândru viteaz. Cine fost-a acest lăudat bărbat? Cine urzitorul și întemeietorul unității naționale? Cine acest drag ideal al poporului nostru, al cărui nume îl auzim pomenindu-se cu iubire și tinerețe pe pajiștea înverzită și în fundul văilor rouase, pe creștetul munților și la coarnele aratului, în povești și în cântece, în legende și în istorie?

Acest luceafăr al trecutului românilor fost-a Ștefan al V-lea cel Bun, cel Mare, cel Sfânt!

Acum 413 ani, 4 luni și 3 zile[27], Ștefan Vodă după ce pornise cu „mulțime de oaste muntenească"[28] și după ce birui pe competitoru-i la tron, „strânse boierii țării, mari și mici, și altă curte măruntă, dimpreună cu Teoctist mitropolitul și cu mulți călugări, la Dreptate[29]. Și i-a întrebat pe toți: «Este cu voia tuturor să le fie domn?» Atunci toți, cu un glas, au strigat: «În mulți ani de la Dumnezeu să domnești!» Și cu voia tuturor l-au rădicat domn și l-a uns la domnie Teoctist mitropolitul. Și de aci luă Ștefan vodă sceptrul și steagul țării, și merse la scaunul domnesc, în Suceava"[30].

Să vedem, însă, spre a înțelege și mai bine generozitatea misiunii ce își alesese marele domn și modul cum și-o îndeplini, să vedem care era starea Europei, în genere, și, în specie, a românității pe aceste vremuri când se sui la scaunul zdruncinatei domnii a țării românești de peste Milcov[31].

---

[27] În 1458 [6965], aprilie, în 12, ziua de Joia Mare [nota autorului articolului]

[28] *Letopisețele Moldovei*, pag. 117, tom. I, Șincai, tom. II, p. 33 [nota autorului articolului]

[29] Consiliul suprem elector al țării [nota autorului articolului]

[30] Cap. XII, p. 118, *Letop(isețele)*, Șincai, tom. II, p. 33 [nota autorului articolului]

[31] Aici se termină parte întâi a articolului, semnată de G. Dem. Teodorescu, publicată în

*

Iată care era starea Europei și, în specie, a românității, pe timpul când Ștefan al V-lea se făcu domn. Statele creștine din Europa, dezbinate prin dogmele religioase, dezbinate și în politică, trăiau în izolare și apatie. Unele, zdrobite de războie, altele îmbucătățite prin intrigi intestine și prin nesfârșite revoluțiuni, n-aveau nici timpul, nici prudența de a deschide ochii să vază marele colos ce le amenința din Asia.

În această tristă situațiune va fi, ca o deosebită fericire, apariținea unor căpitani însemnați care să pună bazele unei bune transformațiuni, care să facă epocă în viața ginților peste care au domnit.

Prefaceri multe și fenomene curioase prevesteau că are să fie mare, ca și bărbații ce vieţuiră în ea, această a doua parte din secolul al XV-lea. La 1436 se descoperă imprimeria, și avântul culturii va fi asigurat. Apoi, America, praful de tun, busola. Peste o zecime de ani[32], Europa primește fioroasa știre despre căderea Constantinopolului și rămâne uimită în fața uriașei invaziuni ce păgânătatea face, ca un diluviu, prin nenumărate hoarde barbare de musulmani. Războiul de 30 de ani vărsase multe șiroaie de sânge și țările de la Apus se frământaseră în deosebite reforme religioase și politice.

Statele Europei încercă un congres generos la Lodi, în 1454, și, deodată, în unul și același an, trei persoane se urcă pe trei tronuri: Matei Corvin devine rege al Ungariei; Piu(s) II se face papă; Ștefan V intră în Suceava! Cel din urmă avea să atragă privirile tuturor prin rolul ce fu menit a juca în afacerile Europei.

Dar românii?

În Muntenia, Vlad Țepeș, valoros, însă și crud peste fire, se deochease de atâta isteține și curagiu, și ieșea din calea națională prin secretele-i înțelegeri cu ungurii[33], inamicii săi înverșunați. Moldova revenise, ce e drept, supt o singură domnie, însă cu prețul aproape al demnității sale[34], și familia lui Alexandru cel Bun[35] se înstrăinase de la domnie în favoarea unui trădător al intereselor naționale[36]. Românii, dar, erau cufundați în întuneric, și singura scândură de scăpare, Petru Aron al Moldovei, grăbea prin clătinările sale, grăbea din ce în ce arătarea soarelui puternic care avea să puie capăt tristelor tenebre, și să conducă țara la portul fericit.

Soarele [se] arătă! Ștefan spuse lumii ca timpul înjosirii se sfârșise pentru acest popor!

Și care fu planul ce-și croi? Care politica ce urmă? Care scopul la care ținti?

Primu-i pas fu înavuțirea țării prin dezvoltarea comerțului și a navigațiunii, și organizarea ei militărească. „Nu numai pe ostași și pe boieri, ci și pe țărani încă-i

---

„Românul", București, anul XV, duminică, 25 iulie/12 august 1871.

[32] La 1453 [nota autorului articolului]

[33] *Curs de istorie* la Universitate, de V. A. Ureche [nota autorului articolului]

[34] Tratatul de omagiu regelui Poloniei, *Cronica putneană*, p. 6, tom. III, „Arhiva istorică a României" [nota autorului articolului]

[35] Moșul lui Ștefan cel Mare [nota autorului articolului]

[36] Petru Aron, instrument servil al curții Poloniei [nota autorului articolului]

deprinsese la arme, învățând pe fiecare cum să-și apere patria: dacă afla că vreun om de rând n-are săgeți, arc și sabie, sau merge la tabără fără de pinașni, aceluia, fără milă, îi tăia capul”[37]. Prin aceasta, Ștefan voia să se dobândescă prestigiul ce merita și el, și românii, ca de aci să poată lua inițiativa unei cruciade creștine în contra turcilor[38].

Introduce o justiție severă, o administrațiune de model, face pe români uniți și viteji, și, sigur de izbânzile sale, nu cere de la inepții săi vecini decât să-l secundeze câtuși de puțin. Urmând politica lui Radu-Negru, Mircea I și Alexandru cel Bun, Ștefan – totdeauna prudent și totdeuna modest – lasă pe inamici a se legăna în visurile lor aurite și le măgulește speranțele prin trămiterea de ambasadori, ca de exemplu, la curtea Poloniei, se le spuie că îndată ce îșĭ va regula trebile, va veni se le facă vizita de omagiu ce-i cereau. Trebile, însă, erau înarmările, și vizitele ce le face se numesc cuprinderea Ciceului, a Pocuției, a Colomeei![39]

Precumpănind pe unul cu celalt, aliindu-se cu fiecare în parte și impuind la toți respect, Ștefan e cel mai abil diplomat care, în circumstări atât de înfiorătore și atât de sinistre, putu să salve românismul și să se înalțe la o splendoare exemplară.

Cât despre scopul ce urmărea, acesta consta în a rădica națiunea de supt influența străină și a o face respectată de puterile vecine, de a-i asigura viitorul prin redobândirea suveranității[40], de a-i întemeia unitatea și independența. Și, în adevăr, numai în această unitate și independență consistă tot viitorul naționalității noastre. Numai când vom fi uniți și independenți, numai atunci vom fi și liberi, și fericiți, și tari, și respectați!

Iată marea idee pe care singur Ștefan o înțelesese și se năzuia, fără preget, a o realiza. Și dovadă că acestea îi erau nobilele aspirațiuni, avem în îndoitul fapt că, pe de o parte, ajuta pe supt mână pe transilvani, și îi îndemna să se revolte spre a se elibera de supt jugul maghiar – primind pe cei exilați în țară, la sine, și, apoi, înapoindu-i cu mijloace necesare și însoțindu-i până în inima provinciei[41], iar, pe de altă parte, persecuta pe Radu din Muntenia care era susținut de turci, voind, cu modul acesta, a cuprinde câte trele principatele, și, împreunând cu dânsele, posesiunile române din Crimeea și Pocuția, cu coloniile din josul țării, cu Cetatea-Albă și cu toată Dobrogea, până la Marea-Neagră, să formeze un stat putinte care să poată ține piept tut(ur)or furtunilor!

[37] „Non militares modo et nobiles, sed et agrestes in arma cogerat, docens quemlibet patriae defensionem tueri: si quem agrestem comperisset non habere sagitas, arcum aut gladium, aut in expeditionem calcariatum non accurisse, absque ulla commiseratione capita damnabat”, Długosz, in *Hist(oria) poloniae*, lib. XIII, pag. 417; Miron Costin, *apud* Șincai, p. 33, t. II [nota autorului articolului]

[38] După bătaia de la Rahova, „Stephanus missit ipse summo pontifici romano Sixto IV aliquot captivos et signa hosti (turco) errepta, suae sanctitatis deposcens auxilia, ad reliquam rabiem turci contundendam”, Długosz, eod. loc. cit. [nota autorului articolului]

[39] V. A. Ureche, *Curs de ist(orie) rom(ână)* la Universit(atea) din București [nota autorului articolului]

[40] Engel, în *Antiqua historia Moldaviae*, p. 131–132, ap(ud) Șincai, în *Cronica*, tom. II, p. 34 [nota autorului articolului]

[41] „Transilvanos etiam factiones foverat ut, perturbatis rebus, libertate frueretur”, Długosz, in lib. XIII, p. 418. Vezi și epistola lui Matei Corvin, citată, *apud* Șincai, p. 50, t. II: „Și, primind pe surghiuniții noștri, apoi, prădând și robind din crăimea noastră” [nota autorului articolului]

Ca să poată făptui toate aceste patriotice idei, Ștefan trebuia să fie un mare diplomat, un erou de frunte, un geniu între domnitori. Și, în adevăr, natura se însărcinase a grămădi într-însul toate calitățile. Cu o rară mărinimie, „aprins spre lucruri vitejești”[42], însuflețit de cel mai aprig patriotism, cu o neclintită credință în atotputerea lui Dumnezeu, cu o nesecată dibăcie și istețime de minte, în timp de pace, cu un curagiu făr'de margini, în bătălie, Ștefan vodă era un al doilea Fabius Cuntactor[43].

Colo, la Baia, învinge prin strategema de a pune foc opidului și la lumina flacărilor de a bate cu desăvârșire pe unguri[44]; dincolo, învinge prin devastarea și arderea satelor pe unde trecea inamicul[45]; mai dincoace, prin retragerea în munți și strâmtori, ca la Valea-Albă[46], ca la Codrul-Cozminului[47].

Cum se sui pe tron și își militariză țara, Ștefan își începu, cu putere, misiunea sa de „bărbat viteaz și războinic”[48], într-al cincilea an al domniei sale[49], printr-o incursiune în secuime[50]; într-al șaselea și al nouălea [an], prin cuprinderea Chiliei și Cetății-Albe, „pe care le luaseră păgânii de la alți domni”[51], ceea ce-l face să intre în conflict cu Vlad Țepeș din Muntenia[52]; iar într-al zecelea an, prin zidirea renumite(i) monastiri Putna, „întru lauda lui Dumnezeu și a Maicii noastre, Născătoare de Dumnezeu”, cum zice cronicarul[53].

La această ocaziune, poetul iubit românilor, d(omnul) V. Alecsandri, raportă, în următoarea frumoasă baladă intitulată „**Altarul monastirii Putna**”[54], cum domnul Ștefan, după obiceiul țării, merse să se întreacă la arc cu oștenii săi, puind temelia sfântului locaș acolo unde căzuse fulgerătorea-i săgeată:

Domnul Ștefan, viteaz mare,
Ce-a dat groaza prin păgâni
Locaș sfânt creștinătății
Astăzi vrea să facă dar.

[42] Vornicul Gr. Ureche, în *Letopisețe*, *cit.*, *apud* R. Ionescu în „Rev(ista) rom(ână), p. 521 [nota autorului articolului]

[43] „Elatus animo ac ferrus ingenio, praeterea impiger et bello asper!” [nota autorului articolului]

[44] Długosz, lib. XIII, anno 1457, *Hist(oria) poloniae* [nota autorului articolului]

[45] A Treb. Laurian, în I*storia românilor; Ist(oria) gener(ală)* de P. Cernățescu, p. 417, edit. an. 1861 [nota autorului articolului]

[46] În 26 iulie 1476. Długosz îl numește, cu această ocaziune: „insidiosus callidusque hostis”, lib. XIII, p. 418 [nota autorului articolului]

[47] „Ecce agrestes valachi pedites undique, ex insidiis coorti, impetum in ea faciunt, etc.”, Cromer [nota autorului articolului]

[48] „Vir fortis et bellicosus”, Henrici Gutberlentii, *Viri clarissimi chronologia*, Amsterdam, an 1657, pag. 527 [nota autorului articolului]

[49] *Cronica Moldovei*, de vornicul Ureche, p. 118, *Letop(isețe)*, t. I [nota autorului articolului]

[50] *Letopisețele*, eod. loc. cit [nota autorului articolului]

[51] Ibidem, p. 119 [nota autorului articolului]

[52] *Ist(orie) gen(erală)*, de P. Cernățescu, p. 415 [nota autorului articolului]

[53] *De domnia lui Ștefan vodă*, etc., cap. XII, *ibidem* [nota autorului articolului]

[54] Colecțiunea de *Doine și lăcrămi(o)are*, de V. Alecsandri [nota autorului articolului]

Și pe malurile Putnei
Cu vitejii săi români
Însuși merge să aleagă
Locul sfântului altar.

Mare obște îl urmează
Și pe vale se lățește
Precum aburii pe baltă
Când lumina asfințește.

Căpitani, ostași cu zale
Și cu paloșe de fier,
Pe ai lor cai sirepi stau mândri
Ca la semnul de război.
Românescul steag de fală
Fâlfâie falnic în cer,
Buciumul vuiește'n munte
Sună valea de cimpoi!

Iată că lâng-o movilă
Domnul Ștefan s-a oprit!
Totul tace…, ochii țintă,
Stă poporul neclintit.

Trei ostași cu arce'n mână
Pe moviľacum se urcă:
Doi, ca zimbrul, ageri, mândri
'Nalți ca bradul de la munte.
P'ai lor umeri poartă glugă
La brâu paloș și pe frunte
Cu-a lor lungi și negre plete
Se coboar'o neagră țurcă[55].

Ei ades cu-a lor săgeată,
Răpezită sus, în nor
Printr-a fulgerilor focuri
Oprit-au vulturu-n zbor.

Multe fiare din cei codri
Mulți dușmani, mișei, semeți

[55] Căciulă înaltă, cu moțul lăsat, zisă „țurcănească" [nota autorului articolului]

Drept în inimi, drept în frunte
Au simțit a lor săgeți.
Căci ei sunt arcașii vrednici
Ai lui Ștefan, domnul mare
Ce-și gătește-acum săgeata
S-o arunce'n depărtare.

„Copii! Trageți! Eu vreau astăzi
Să mă-ntrec în arc cu voi!"
Astfel zice domnul Ștefan,
Iar voinicii amândoi
Se plec, arcele-și încordă
Trag…! Săgețile lor zboară
Spintecă răpede vântul
Ce dă foc și vâjiește
Se tot duc, se duc ca gândul
Și d-abia ochiul zărește
Pe câmp departe, departe
Locul unde se coboară.

„Ura!"-n ceruri se rădică
Urlă dealul, clocotește,
„Să trăiți, copii!", le zice
Ștefan, ce-acum se gătește.

Zbârnâie coarda din arcu-i
Săgeata fulgeră-n vânt
Piere! Trece mai departe
Și-ntr-un paltin vechi s-a-nfrânt.

„Acolo fi-va altarul!"
Strigă falnicul monarh,
Ce se-nchină și se pleacă
Pe războinicul său arc.
„Să trăiască domnul Ștefan!"
Mii de glasuri îi urează,
Iar poporul, jos, pe vale
Umilit îngenunchiază!

Și noi, la rândul nostru, haidem cu toții, frați români, să îngenunchiăm pe acest pământ, pe care acum patru secule l-au sfințit și sărutat, cu cel mai fierbinte dor de țară, strămoșii noștri! Să îngenunchiem cu pietate și devotare pe aceste plaiuri pe

care ei se prosternau înaintea lui Dumnezeu, cerându-i coroana biruinței, curagiul luptei și al sacrificiului, gloria de a muri pentru apărarea căminului! Să îngenunchiem cu iubire, și, „ca moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștrii au făcut atâtea jertfe, în veacurile trecute, fie ca suvenirea acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțământul datoriei ce avem de a mări și de a păstra pentru viitorime această moștenire părintească!"[56]

Dar cum putea-va cineva pomeni numele-i mărit fără a privi și faptele prin care și l-a câștigat? Cine zice „Ștefan V", zice „eroism", zice „prudență". Cine cuvântează „Ștefan cel Mare", cuvântează gloriile și agerimea lui […][57]. Astfel, când Matei Corvin, supranumit „regele regilor", intră în Moldova, la 1467, și prădează trei opide[58], Ștefan îl umilește atât de mult la nemuritoarea bătălie de la Baia încât „ca să nu cadă de viu în stăpânirea românilor, izbit de trei răni[59], abia scăpă prin poteci strâmte în țara sa, iar mai pe urmă, când căpitanul român invade în secuime, ca să îl îmbuneze, îi dăruiește sau, mai drept, îi cedează trei castele[60].

În același an, Ștefan bate de două ori pe tătari la Nistru și le însuflă respect, iar „dacă s-a întors Ștefan-vodă de la acest război cu izbânda ce a făcut de a bătut pe acei tătari, spre lauda aceea a mulțămit lui Dumnezeu și a sfințit monastirea Putna care era zidită de dânsul, septembrie, în 3, spre lauda Preacuratei Fecioarei Mariei, Maicii Domnului nostru Iisus Hristos, la care sfințenie multă adunare de călugări a fost, și singur Teoctist mitropolitul, și Tarasie episcopul împreună cu Iosif arhimandritul și egumenul Putnei. Zic că au fost la liturghie arhiepiscopi, preoți și diaconi, 64 la jertfelnic"[61].

După ce pedepsește aspru pe Petru Aron și pe secuii ce-l ajutau ca să recupere tronul, Ștefan intră, la 1470, într-o nouă fază a planurilor sale naționale. Acum se deschid repețitele lupte dintre el și Radu IV, zis „cel Frumos", al Munteniei, supusul orb al turcilor. Fost-au aceste lupte necesitate de politica matură și românească ce urma. Lupte nu în contra unor frați, ci în contra unui domn renegat, lupte din care Ștefan iese învingător, ia cetățile de la gurile Dunării, cuprinde tronul și instalează pe refugiatul Țepeluș[62] supt nume de Laiot Basarab, până când diplomația și dificultățile ce-i creau vecinii îi vor permite să realizeze unirea definitivă a ambelor țări supt unicu-i sceptru.

Mahomed II, îngrozit de atâtea izbânde, trămite supt comanda lui Soliman pașa 120.000 turci care, cu furie, înaintează până la Bârlad, în valea Rahovei.

---

[56] Campania românilor contra turcilor de la 1595, „Magazin istoric pentru Dacia", Bălcescu, vol. IV, pag. 3 [notă a autorului articolului]. Aici se încheie partea a doua a articolului, semnată de G. Dem. Teodorescu, publicată în „Românul", București, anul XV, luni–marți, 26–27 iulie 1871.

[57] Text ilizibil

[58] Trotușul, Bacăul și Romanul [nota autorului articolului]

[59] „Ne vivus in potestate valachica veniret tribus vulneribus non tamen laethalibus saucius in lectica ex loco citato ellatus est, etc.", Długosz, in lib. XIII [nota autorului articolului]

[60] Bistrița, Cetatea de Baltă și Ciceul; A. T. Laurian, *Ist(oria) rom(ânilor)* [nota autorului articolului]

[61] Cap(itolul) XII: „Pentru sfințirea monastirii Putna", în cronica vornicului Gr. Ureche, *Letopisețele*, tom. I, p. 123, ed. an 1852, Iași [nota autorului articolului]

[62] *Curs de istoria română* la Universitatea din București, de V. A. Urechia [nota autorului articolului]

Păgânul se prăvălește,
Încruntat și învrăjbit
De o stâncă de granit
De stânca Ștefan cel Mare,
Al creștinătății scut,
Groaza ho(a)rdelor barbare
Ce prin țară au trecut!

Cu peric(o)lul vieții[63], Ștefan se aruncă în șirurile păgâne și le nimicește[64]. „O, putere de mirare a lui Dumnezeu! – exclamă cronicarul maghiar Cromer. Abia cu 40.000 de luptători, între care cea mai mare parte țărani de rând, culcă la pământ pe turci!"[65]. Iar Stryikowski, istoric polon, vizitând Moldova după o sută de ani, mărturește că a văzut locul bătăliei albit de oase[66].

Nu era destul atât. Radu IV reintră cu turcii. Însă Ștefan, iute la învingere, îl fugărește până la Râmnic, cuprinde Crăciuna și ținutul Putnei, apoi, după victorie, postește patru zile[67] și merge la Vaslui de zidește, în memoria acestor izbânde, biserica Sântului Ioan. Cazacii rușilor, pe de altă parte, intrând în Moldova, dă nouă ocaziune lui Ștefan de a repurta alte victorii și a rădica, după creștineasca-i datină, și alte sfinte monastiri[68].

Cu cât beliducele se'nalță, cu atât și greutățile cresc din zi în zi pentru aprigul domn al Moldovei. Noi bătălii înfruntă la Caffa și Cetatea-Albă și'nfurie atât de tare pe turci încât, la 1476, ho(a)rde nenumărate trecu peste cinci poduri construite peste Dunăre, cu Mohomed II în frunte, iar tătarii cuprind posesiunile române din Basarabia. Dar… falnicul bărbat, în loc să dispere și să-și caute o scăpare dezonorătoare, dă lumii marea priveliște a unei tării și vitejii nemaiauzite[69]. Ziua de 26 iulie 1476 văzu minunile de eroism ce românii sunt în stare să facă și Valea-Albă sau Războienii, scăldată în sânge păgân, tresări supt movila de oase deasupra cărora Ștefan puse să se'nalțe un paraclis întru pomenirea atâtor mii de suflete. „În goana turcilor – zice Cantemir – Ștefan pătrunse până la însuși cortul împărătesc al sultanului și avu gloria să învingă pe acel împărat care era odinioară groaza lumii, și acum fusese pre(a) fericit că putu să scape

[63] „Donec ipse corpore proprio in turcarum acies, de victoria exultantes, medius se injecit etc.", Cromer, in lib. XIII, p. 544 [nota autorului articolului]

[64] În 17 ianuarie [notă a autorului articolului]

[65] „Mirabili Dei potentia! Vix quadraginta habens millia pugnatorum, in quibus major pars erat agrestium, prostravit etc.", Cromer, eod. loc. cit. [nota autorului articolului]

[66] Stryikowski, lib. XL; Długosz, lib. XIII [nota autorului articolului]

[67] „Nec in superbiam aliquam ex hac victoria ellatus, diebus quator continuit jejunium in pane et aqua, egit per universam quoque terram suam ban edixit nequis auderet sibi, sed solli Deo illam victoriam appropriare", Długosz, lib. XIII [nota autorului articolului]

[68] A Sfântului Nicolae, în Iași, și a Sfântului Dimitrie, în Suceva; pag. 125, *Leptopisețele Moldovei* [nota autorului articolului]

[69] Długosz, eod. loc. cit. [nota autorului articolului]

teafăr la Adrianopole, însoțit numai de o mică suită[70]. Ștefan, de aici, reporta mereu lauri în bătăliile din contra renegaților puși de el la domnie, dar care se răsculaseră în contra sa ajutați de mână străină[71]. Le ia domniile, se'nturnă în țară, zidește noi munumente religioase[72], și ajunge în apogeul măririi. „Minunat lucru! – exclamă cronicarul biograf. După poticneala lui dintâi, cela ce nu avea voinici de oaste ci strângea păstorii din munți și argații de-i într-arma, acum iar se rădică deasupra biruitorilor! Cel ce întâi se vedea că a pierdut țara, acum dă domnii altora și țara își lățește!"[73].

După moartea înfricoșătorului Mohamed II urmă fiu-său, Baiazid II, care, spre a-și răzbuna de rușinea ce tată-său pățise de la Ștefan[74], infestă țara cu puteri colosale[75]. Marele domn, însă, și de astă dată reieși cu toate suferințele și nevoile a scăpa patria de aceste lăcuste.

Și la 1496, când 80.000 de poloni vin să devasteze și să cuprindă Moldova, cum le răspunde măritul nostru strămoș? Codrul Cozminului[76] și Dumbrava Roșie[77] sunt martore seculare despre meritatele lecțiuni ce mărinimosul bărbat știu să le dea și încursele-i posterioare în acea țară le fură niște recompense atât de drepte. Regele Albert de abia scăpă cu fuga și muri de rușine ca unul ce „nu da ajutor celui ce nu avea odihnă de turci, ci vrea se slăbească pe cel ce se lupta cu vrăjmașul creștinilor, căruia trebuia să-i dea toți ajutor[78]. Ca un leu gata de apucat ce nu-l poate nime îmblânzi[79], nu se lăsă până nu cuprinse și Pocuția.

La anul 1504, însă, nu multă vreme după ce s-a întors Ștefan vodă de la Pocuția, în scaunul său, la Suceava, fiind bolnav și slab de vârstă ca un om ce era într-atâția ani, în patruzeci și șapte, tot în războaie, și osteneli, și neodihnă, în toate părțile de se bătea cu toții, și, după multe războaie cu noroc ce-a făcut, cu mare jale a răposat marți, iulie, în 2. „Era acest Ștefan vodă om nu mare la stat, întreg la minte, nelenevos, și lucrul său știa să-l acopere, și unde nu cugetai, acolo îl aflai. La lucru de războaie, meșter, unde era nevoie, însuși se vâra, ca văzându-l ai săi, să nu îndărepteze, și pentru aceea, rar război de nu biruia. Așișderea, și unde îl biruiau alții, nu pierdea nădejdea, că, știindu-se căzut jos, se rădica deasupra biruitorilor"[80].

Și, când era pe patul de moarte, adunat-a țara la *Dreptate*, și, lăsând de urmaș

---

[70] Cantemir, *Ist(oria) Turciei*, tom. I, pag. 139, în „Rev(ista) rom(ână)", p. 527 [nota autorului articolului]

[71] Țepeluș și Vlad Călugărul care se uniseră cu turcii; Gr. Ureche în *Cron(icile) Moldovei, Letopisețe*, p. 132 [nota autorului articolului]

[72] Biserica Sfântului Procopie, la Rădăuți; id(em), p. 132 [nota autorului articolului]

[73] *Cronica Moldovei* în *Letop(iseț)*, p. 133, tom. I, cap. XII [nota autorului articolului]

[74] „Baiazethes, ut ignominiam et clades paternas, a Stephano acceptas, ulcisceretur, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo octagesimo quator in Basarabiam et Moldaviam terra marique expeditionem fecit", Cromer, in lib. XXIX, p. 439 [nota autorului articolului]

[75] În 1484 [nota autorului articolului]

[76] Șincai, vol. II, p. 94, *Cronica românilor* [nota autorului articolului]

[77] Cantemir, *Ist(oria) imp(eriului) turc(esc)*, cartea I, cap. 5 [nota autorului articolului]

[78] Cronicarul Gr. Ureche, p. 139, *Letopisețe* [nota autorului articolului]

[79] Idem, în p. 144 [nota autorului articolului]

[80] Vornicul Gr. Ureche, în *Cron(ica) Mold(ovei)*, *Letop(isețe)*, t. I, p. 145 [nota autorului articolului]

pe fiul său, Bogdan, îl sfătui ca mai bine decât să aibă a face cu niște vecini zavistnici și necredincioși ca ungurii și polonii, mai bine să se-nțelegă cu turcii care sunt mai puternici, însă, așa fel încât, dacă va trebui, mai bine se moară cu arma în mână decât să se înstrăineze pământul, neamul și legea. „Îngropat-au pe Ștefan vodă în monastirea Putna, cu multă jale și plângerea tuturor locuitorilor țării, încât plângeau toți ca după un părinte al lor, căci cunoșteau toți că s-au lipsit de mult bine și apărare. Ci, după moartea lui, îi ziceau «Sfântul Ștefan Vodă» nu pentru suflet, căci el este în mâna lui Dumnezeu, că el încă a fost om cu păcate, ci pentru lucrurile sale cele vitejești, carele nimenea din domni, nici mai înainte, nici după aceea, nu le-a ajuns. Domnit-a, Ștefan vodă, 47 de ani, 2 luni și 3 săptămâni, și a zidit 44 de monastiri și biserici, și era însuși țiitor peste toată țara”[81].

Și acum, după ce i-am amintit faptele, vitejiile și cugetările lui, după ce am văzut strălucirea și silințele lui, nu ne rămâne decât să ne adunăm cât mai mulți fii ai întregii românimi lângă al său august mormânt, locaș de vecinicie al neobositelor lui moaște, să-l cântăm, să-l mărim, să-l lăudăm cu toții, depuind sărutarea noastră fiască pe țărâna sa. „Domn al Moldovei de la plai până la mare”, cum se intitula în viață, el fu unicul conducător al soartei românimii în secolul său, el fu acela despre care cronicarul Długosz exclamă: „O, bărbat vrednic de mirare, întru nimic mai prejos de generalii eroi pe care îi admirăm, carele în vremile noastre, cel dintâiu dintre principii din lume, repurtă o atât de măreață victorie în contra turcilor […]! După credința mea, el e cel mai demn căruia se cuvine să i se dea domnia și comanda întregii lumi, și, mai cu deosebire, onoarea de genaral și șef în contra turcilor, cu aprobarea, hotărârea și învoirea tuturor creștinilor, lăsând pe cei alți principi catolici să se tăvălească în lenevire, desfrânări sau războaie civile!”[82].

Figură măreață care lipsea istoricilor din secolul său, și a cărei lipsă face inexplicabile pentru marele națiuni din apus cele ce se petreceau în Orient pe acele vremuri, s-a dovedit că singur brațul lui era pârghia în jurul căreia se învârteau toate acele crunte evenimente. Națiunile occidentale văd mișcându-se hoarde întregi și diluvii fără seamă de turci, dar nu știu contra cui, nu știu unde li se împuținează numărul, unde adesea se sting cu desăvârșire. Abia papa Paul II cunoaște o mică parte din marele-i fapte și vitejii, și-l numesc „luptătorul lui Hristos”[83]. Încolo, ignoranța e completă, ba merge până a atribui toată vitejia lui tocmai acelora dintre principii ungaro-poloni pe care Ștefan îi bătuse.

Cine altul oprea pe teribilul Mahomed II de a pătrunde până în inima Europei, decât el, „bărbat vrednic de a fi ținut minte în toți secolii pentru mărimea sa de suflet, pentru dibăcia-i militărească și izbânzile fericite în contra turcilor, ungurilor

[81] Idem, eod. loc. cit. [nota autorului articolului]

[82] „O virum admirabliem, heroicis ducibus, quos tantopere admiramur, nihilo inferiorem! Qui, sub nostra aetate, tam magnificam victoriam, inter principes mundi primus, ex turco retulit. Meo judicio dignissimus cui totius mundi principatus et imperium turcam, communi christianorum consilio, consenso et decreto, alliis regibus et principibus catholicis in desiviam et voluptates aut in bella civilia resolutis, commiteretur”; Długosz, lib. XIII, ad. annum 1474 [nota autorului articolului]

[83] „Christi atletha”. După bătaia de la Rahova. P. Cern., p. 369 [nota autorului articolului]

și polonilor" – precum se exprimă istoricul maghiar Cromer?[84]. Nimeni altul decât înfocatul apărător al întregii Europe, pentru a căruia calificare, puținii istorici străini ce l-au cunoscut, nu găsesc cuvinte îndestul de strălucite spre a-l împodobi, al căruia nume tătarii și rușii de la Don nu-l pot uita în cântecele lor, și căruia legenda română îi atribuie următoarea minune:

Ștefan-vodă rătăcit
Intră-n codrul înverzit
Codru-i zice: Domn viteaz!
Îți curg lacrimi pe obraz!
– Da! Îmi plâng ostașii mei
Morți, luptând ca niște zmei!

Codrul zise: Dragul meu!
Mângâie sufletul tău
Că din brazii mei trufași
Face-ți-oi voinici ostași!
– Fă! răspunde mult voios
Domnul nostru inimos.

Codru'ncepe a vui
Brazii a-și însufleți
Pe loc brazii mari și mici
Se schimbară în voinici
Și spre domn înainta
– Să trăiești, Măria Ta![85]

El, bărbatul pios, care știa să se înalțe umilindu-se, care, după cele mai nepomenite biruințe, nu ospețe făcea, ci biserici sânte clădea. El e acela care acum 405 ani, o lună și 5 zile[86] călca cu credință pe acele locuri unde cu toții, noi, ne vom da pentru prima oară îmbrățișări frățești ca să zidească glorios și nepieritor monumentul care până în ziua de azi ne vorbește misterios despre dânsul.

Tocmai după ce 367 ani, o lună și 13 zile[87] depus-au eternul lor sărut pe aceste falnice rămășițe din strălucitul nostru trecut, ne vom aduna cu frunțile plecate, cu sufletele înduioșate de iubirea strămoșilor și cu inimile palpitânde de admirațiune să ne închinăm cenușelor venerate ce le-au dat început!

[84] Cromer, lib. III, p. 452 [nota autorului articolului]

[85] V. Alecsandri [nota autorului articolului]

[86] Monastirea Putna se zidi în 1466 (6974), în 10 iulie, după Gr. Ureche, p. 119, *Letopisețe*; iar după *Cronica putneană*, p. 7, tom. I, „Arhiva istorică", în 20 iulie [nota autorului articolului].

[87] Ștefan muri la 1504, 2 iulie, după Gr. Ureche, p 145, *Letopisețe*; iar după Miron Costin, la 2 iunie (Șincai, tom. II, p. 105) [nota autorului articolului].

Haidem cu toții, frați români, haidem să cădem în genunchi, în genunchi, la mormântul sfântului care ne-a binecuvântat unitatea națională, al unuia din „cei mai mari eroi care a fost mirarea stăpânitorilor și popoarelor, cu mici mijloace făptuind mărime!”[88] Geniul lui de-a pururea radiator ne privește din înălțime…! O! Să-l adorăm, să-l adorăm pentru ca bărbăția și patriotismul lui să ne întărească, pentru ca modestia și credința lui să ne însufle. Să-l adorăm! Căci:

Ștefan, Ștefan, domnul mare
Seamăn pe lume nu are![89]

Lacrămi de bucurie ca roua inocentă și mângâietoare să depunem cu recunoștință în sacra urnă ce viitorul generațiunii prezente[90] dă ca omagiu memoriei geniului său nepieritor! În inimile noastre să-i rădicăm altare glorioase și pe ele să aprindem prinoase dumnezeiești, cele mai sincere binecuvântări și laude întru numele lui.

O! Zi fericită și frumoasă în viața noastră! O! Zi de scumpă reamintire și de dor pentru trecut, fă ca căldura ce se exală din mormintele eroilor și martirilor românismului, să ne împrumute focul sacru al bărbăției și vigorii lor de odinioară! Românimea de pretutindeni unească-se în a saluta memoria lui, simbolul cel mai înalt al simțimintelor patriotice și naționale!

Cu respect, cu respect și cu fală, haidem să depunem modestul nostru odor, și… *Sus flamura țării!* Căci pentru apărarea ei s-au jertfit cu miile de mii părinții și moșii noștri!

Auziți! Vocea lor ne cheamă și ne binecuvintează! Sunt vii! Sunt vii prin faptele lor, sunt vii prin virtutea lor, sunt vii prin nemurirea geniului lor conducător, prin **Sfântul Ștefan V cel Mare și cel Bun**!

Frați români juni de pretutindeni! Eroul nostru va reînviia în curând! Să jurăm că-i vom fi credincioși, și că-l vom urma pe cărarea națională strigând: „Trăiască etern fericita și ilustra-i memorie!”[91]

G. Dem. Teodorescu

[„Românul”, București, anul XV, duminică, 25 iulie/6 august; luni-marți, 26–27 iulie/7–8 august; miercuri-joi, 28–29 iulie/9–10 august 1871]

[88] Karamzin, *Ist(oria) Rusiei*, tom. VI, pag. 248, ap(ud) „Rev(ista) rom(ână)” [nota autorului articolului]

[89] Cântec popular [nota autorului articolului]

[90] Aluziune la junimea română academică [nota autorului articolului]

[91] Aici se încheie partea a treia a articolului (și ultima), publicată în „Românul”, București, anul XV, miercuri–joi, 28–29 iulie 1871.

66

Stimate domnule,

Observațiunile ce ni le faceți la cuvântare, le recunosc, în parte, de bune, și vă mulțămesc sincer pentru ele. Numai ceea ce privește la sacrificarea retoricii, nu mă împac, în idei, cu Domnia Voastră.

De altmintrele, voi face modificările cerute, aceasta însă după ce mă voi fi înțeles personal cu Domnia Voastră, și voi fi văzut locurile la Putna. Trebuie să vă amintesc că am scris cuvântarea fără a ști anume ce concurs au dat cutare și cutare element a națiunii noastre la realizarea serbării, și fără a ști cum vin locurile la Putna.

Despre tipărire, iată cum socot că ar trebui urmat. Eu cred că exemplarele ar trebui să se vândă cu un preț unic, și banii ce i-ar aduna, dați la fondul pe care avem de gând a-l aduna pentru facerea unui monument lui Ștefan cel Mare. Eu renunț la orice drept asupra broșurii. V-aș ruga numai să determinați numărul de exemplare ce trebuie tipărite, și eu mă însărcinez, cu bucurie, de a îngriji tipărirea la „Junimea", unde, desigur, vom avea lucru bun și ieftin. Eu cred că 2000 de exemplare nu sunt de ajuns; 3000 n-ar strica. Mai cred că ar fi bine să fie cuvântarera tipărită (î)nainte de serbare, pentru că tocmai la Putna vom avea ocazie de a trece mai multe. Înainte de a fi rostită însă, cuvântarea nu trebuie sub nici un mod să apară în public, tot efectul s-ar nimici. După serbare, voi căuta să determin pe redacțiunea „Convorbirilor" de a publica atât discursul cât și o dare de samă despre nașterea și împlinirea ideii serbării, dare de samă ce va fi lucrată de comitetul serbării.

Eu voi căuta să vin la Putna cât se poate de curând. Am sosit abia acum acasă și trebuie să mai stau câteva zile, atât pentru a-mi vedea familia și cunoscuții, cât și pentru alte împrejurări.

Cu ocazie aceasta, Vă spun că sânt cu nerăbdare de a cunoaște urma studiului asupra maghiarilor pe care ne ajutați a-l publica în „Convorbiri".

În Cernăuți, am vrut să mă întâlnesc cu Domnia Voastră, dar nu am reușit.

Salutări frățești, până la revedere.

A. D. Xenopol

P. S. Știți că primăria de Iași a încuviințat 1000 lei noi pentru serbare.

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…*, p. 89–90, nr. XXIV. Data actului menționată de Balan: 25 iulie/6 august 1871]

67

Domnului Dumitru Brătianu, de la care m-am inspirat, dedic aceste versuri:

La Putna

Românime! O zi mare
Va veni preste curând
Nu sta, dar, în nepăsare
Și-adâncită dormitând!

O zi mare de acele
Când poporul se deșteaptă
Dând uitării chinuri grele
Ș-alte zile mari așteaptă.

Zi superbă și frumoasă
Aspect dulce și plăcut
Ce aduc veste glorioasă
Din măreț-ne trecut.

Dimineaț-are să fie
Mai candidă-n acea zi
Când p-a Daciei câmpie
Ștefan! Ștefan! s-o auzi.

Orele-n a lor splendoare
Ca secunde s-or părea
Când gândirea cu ardoare
Vechii seculi va vedea.

Plin și falnic de lumină
Soarele din acea zi
Sus, pre bolta cea senină
Î(n)miit va străluci.

Acea zi sămânță este
Ce va da gigant stejar
A reziste la tempeste
A fi Daciei umbrar.

Acea zi e o scânteie
Ce-o zbura din loc în loc
Ca tenebrelor să deie
Un întins și mândru foc.

Nu va fi ca multe alte
De adesea-n van s-a dus
Făcând neamul să tresalte
Ea va fi făr-de apus.

Când un suflet se lumină
Din alt suflet strălucit
Prin acea rază divină
Care încă n-a pierit.

Când o inimă s-aprinde
Arătând ca n-a uitat
Cum în fală ea descinde
Din trecutul lăudat.

Când un sânge se-nfierbântă
Căci aminte și-a adus
Că și-ntrânsul se frământă
Viața celor ce s-a dus.

Când nepoții se deșteaptă
La anticul lor rămas
Și se duc unde-i așteaptă
Al strămoșilor sânt glas.

Oh! Atunci inimă, minte
Se înalță prin eter
Și-a măririi voce simte
Cum răsună pân-la cer!

Români! Nu stați în tăcere
Și în somnul cel fatal
Când momentul de-nviere
Ni se-anunță prin semnal.

Hai la Putna, sus, la munte
Acolo unde Ștefan

Își ascunde a sa frunte
Și puterea-i de titan.

Haideți, frați, la Bucovina
La acel măreț mormânt
La Suceava și Cosmina
Plecând fruntea la pământ.

Și mergând a noastră cale
Războienii vom vedea
Și a Racovei dragă vale
A privi-o vom putea.

Cele râuri înspumate
Ce alt-dată a văzut
Mari oșteni cu brațe-armate
Și cum falnic s-a bătut.

Cea movilă renumită
Ce din oase s-a-nălțat
Cea câmpie înverzită
Ce cu sânge s-a-ngrășat.

Ce plaiuri și coline
Acel zid îmbătrânit
Ce ascunde azi în sine
Patru veacuri ce-a pierit.

Fii ai Daciei mărite
De la Istru, din Carpați
L-aste locuri renumite
Azi cu toții alergați.

Voi, din Tisa, de la Mureș
De la Pontul Euxin
De la Sameș, de la Timeș
De la Prutul cristalin.

De la Milcov, Moldovița
De la Oltul zvăpăiat
Din Siret și din Bistrița
De la Nistru depărtat.

Toți cu glasu-ntr-o unire
Ca vulturi vă repeziți
La superba monastire
Să dați mâna fericiți.

Voi, acei, cu late spete
Și cu brațul vitejesc
Voi, acei cu falnici plete
Și cu chipul românesc.

Mergi bătrâne-a da viață
Unui corp de ani slăbit
Salutând umbra măreață
A lui Ștefan cel mărit.

Ca s-admiri, te du copile
P-un erou nemuritor
Și memoria astei zile
S-o transmiți în viitor.

La mormântul bărbăției
Mergeți, frați, a vă-nchina
Și la steagul vitejiei
Genunchi, frunți a vă pleca.

La mormântu-acelui care
Altădată a spăimântat
Pre toți cei ce la hotare
A veni a cutezat.

Mahomezii și vizirii
D-al lui braț se-nfiora
Mateiașii, Cazimirii
D-al lui nume tremura.

Când în jur cu căpitanii
Și cu ceata sa de lei
Vedea năvălind dușmanii
Ducea groaza printre ei.

Alergați a lua tărie
Din tăria bravului

Luați curagiu din vitejie
Suflet din suflet lui.

Când pre falnica-i țărână
Fruntea voastră veți pleca
Cu puternica lui mână
Viață nouă vă va da.

Chiar și sângele prin vine
Cum se schimbă veți simți
Și-ale voastre inimi pline
În extaz vor tresări.

Veți vedea cum se strecoară
Acole, 'n al vostru gând
Cetele d-odinioară
Și pre dânsul comandând.

În a voastră-nchipuire
Ca prin farmec veți zări
Uriașa lui oștire
Gata-n luptă a sări.

Voi, poeți, pentru-o secundă
Lăsați *lună*, lăsați *stele*
Lăsați cerul să s-ascundă
Lăsați *cupa* și pre *ele*.

Acordați a voastre strune
Și cântând chemați și voi
Neam întreg să se adune
A serba p-ai săi eroi.

Pentru toți acea zi este
Un moment dezmierdător
Căci ne-aduce buna veste
Pentr-un falnic viitor.

Auzind semnalul sânt
În acea măreață zi
Toți „cu fruntea la pământ"
Ori în ce loc ne-am găsi.

Acel zgomot ce-nsemnează?
Din ce loc vine un glas?
Cine-n munte trâmbițează?
Simț călcând un mare pas.

N-auziți în depărtare
Sunând tare către toți
Cornul lui Ștefan cel Mare
Deșteptând pre strănepoți?

El le zice: „Neamul nostru
Unul este, fiii mei
Și voi, pentru dreptul vostru
Vă luptați ca niște lei.

Înceteze dezbinare
Între voi de a mai fi
De la Tisa pân-la mare
Doresc frați-a se uni!".

N. Scurtescu

[„Telegraful", București, anul I, nr. 94, marți, 27 iulie/8 august 1871]

68

Domnule primar,

Un popor, fie cel mai puternic din lume, este condamnat la moarte, și va muri, desigur, dacă nu are cunoștința naționalității sale.

Romanii, poporul rege, ne oferă cel mai frapant exemplu! Când „civis romanum sum" nu mai însemna nimic, Roma, cetatea eternă, se înclina către apus, și dovadă mai eclatantă, simptom mai manifest că un popor a uitat cine este și ce este nu poate fi alta decât ignoranța trecutului său și disprețul pentru părinți. Va muri acel popor, și merită să moară, căci nimic nu mai rămâne care să justifice existența lui.

Simțul de naționalitate este cauza primară și justificativă a vieții unei națiuni. Dispărând cauza, dispare cu necesitate și efectul.

Națiunea română afirmă astăzi acest mare adevăr prin inițiativa junimii. Ea merge și depune pe mormântul celui mai ilustru bărbat al ei omagiile sale de recunoștință și de respect. Actul acesta este afirmațiunea sentimentelor ei de naționalitate, afirmațiunea, prin urmare, a dreptului său de a trăi.

Sub via impresiune a unor asemenea credințe, noi, studenți ai Universității din Iași, care am făcut tot ce am putut pentru realizarea acestui scop, nu puteam privi cu indiferență votul dat de onor(atul) consiliu comunal, în ședința de la 16 ale curentei [luni], prin care s-a oferit cel mai puternic concurs spre îndeplinirea serbării de la Putna. De aceea, cu cel mai profund respect, venim a depune sentimentele noastre de gratitudine și recunoștință onor(atului) consiliu comunal, și, în particular, D(omniei) Voastre, D(omnu)le primar, care ați fost inițiatorul acestui vot.

Cu care ocaziune Vă rugăm să binevoiți a primi viile noastre expresiuni de stimă și respect.

C. Resu, G. Irimescu, N. Răşcanu, Gorgos Vidrighin, I. Moga, G. V. Gafencu, G. M. Ionescu, I. Simionescu, I. I. Vrânceanu, D. Porfiriu, I. Nicolescu, M. Pompiliu, G. Giosan, V. Lateș, Mărgineanu, T. D. Mărdărescu, M. Vasiliu. St. Castroian, A. Ghețu, A. Gonciu, I. St. Bădescu

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna*…, p. 90–91, nr. XXV. Data documentului menționată de Balan: 28 iulie/9 august 1871]

69

Domnul meu,

Consiliul comunal al acestei urbe, în ședința de la 16 și 22 ale curentei, votând în unanimitate ca Domnia Voastră, în unire cu domnul primar C. Cristodulo Cerchez, d(omnu)ul consilier Gh. Mârzescu și dumnealor, domnii cetățeni notabili, Mihail Kogălniceanu și Dimitrie Gusti, să reprezentați pe vechiul nostru municipiu Iași, la serbarea ce are a să face, în viitoarea lună august, la mănăstirea Putna din Bucovina, la mormântul lui Ștefan cel Mare.

Subsemnatul, în respectul ce fiecare român datorește acestei solemnități și a rămășițelor marelui erou român, de o eternă memorie, vă roagă, domnul meu, să binevoiți a primi această importantă misiune, pe care v-o deleagă Consiliul comunal, spre a-l reprezenta la măreața serbare, de 15 august viitor.

Primiți, vă rog, totodată, încredințarea preaosebitei mele considerațiuni.

Primar: [ss, indescifrabil]
Secretar Șef: [ss, indescifrabil]

Domnului cetățean și cavaler, Vasile Alecsandri

[Anghel Popa, *Serbările naționale de la Putna*, Câmpulung Moldovenesc, 2004, p. 47–48. Data documentului menționată de A. Popa: 29 iulie/10 august 1871]

70

Comitetul dd. studenți de la Universitatea din București, pentru serbarea de la Putna, în memoria lui Ștefan V cel Mare

28 iulie/9 august 1871
D(omnu)lui redactor al ziarului „Românul"

Domnule redactor,

Suma de una sută douăzeci (120) lei noi, din suptscripțiunea pentru serbarea la mormântul eroului Ștefan cel Mare, făcută la administrațiunea ziarului d(umnea) voastră, de la d(omnul) Dum. Brătianu, 100 lei, și de la d(omnul) I. Râureanu, 20 lei, primind-o și expediind-o Comitetului central, actualmente la Monastirea Putna, Vă facem cunoscut și d(umnea)voastră, rugându-Vă a publica aceasta, spre cunoștința generală.

Tot deodată notăm că, din epistola Comitetului central pentru această serbare, sub. nr. 77, datată din Cernăuți, la 1 august, st(il) n(ou), 1871, adresată acestui comitet, se constată că atât sumele trămise până acum prin intermediul nostru, cât și epitaful pentru mormântul nemuritorului erou, expediat de d(oam)na Maria C. A. Rosetti, au sosit în bună stare la destinațiunea lor.

Primiți, Vă rugăm, d(omnu)le redactor, împreună cu mulțămirile noastre, și asigurarea, etc.

Comitetul

[„Românul", București, anul XV, sâmbătă, 31 iulie/12 august 1871]

71

Hohes k. k. Landespräsidium!

Das Comité der romanischen akademischen Jugend aus Wien hat an mich das Ansuchen gestellt, am 29. d[ieses] M[onates] in Putna eine Versammlung unter freiem Himmel mit nachstehendem Programme abhalten zu dürfen:

1. Welche Richtung muß die gegenwärtige Generation einschlagen, um zur Verallgemeinerung der nationalen Kultur beizutragen?

2. Auf welche Weise könnte bei den Romanen der Grundstein einer wirtschaftlichen Entwicklung gelegt werden?

3. Wann und wo hätte sich in Hinkunft die akademische Jugend zu versammeln?

Ich habe diesem Ansuchen keine Folge gegeben:

1. Weil als Unternehmer und Leiter der Versammlung auch Ausländer figurieren, was gegen den § 8 des Gesetzes vom 15. November 1867 betreffend das Versammlungsrecht verstößt.

2. Weil der Ort, wo die Versammlung in Putna abgehalten werden will, nicht genau bezeichnet erscheint, was umso nothwendiger ist, als die Gemeinde Putna ein Territorium von mehreren # Meilen enthält und endlich.

3. Weil der erste Programmpunkt zu allgemein gehalten ist. Hievon beehre ich mich das hohe k. k. Landespräsidium achtungsvollst in die Kenntnis zu setzen.

Der k. k. Bezirkshauptmann:
Renney

[Traducere:]

Înalt Prezidiu al Țării Bucovinei!

Comitetul tinerimii academice române din Viena mi-a înaintat cererea de a i se permite să organizeze o adunare în aer liber la Putna, în data de 29 a acestei luni, cu următorul program:

1. Ce direcție trebuie să urmeze generația actuală pentru a contribui la răspândirea culturii naționale?

2. În ce mod s-ar putea pune bazele unei dezvoltări economice la români?

3. Când și unde s-ar putea întruni tinerimea academică în viitor?

Nu am dat curs acestei cereri:

1. Deoarece, în calitate de organizatori și lideri ai adunării apar și persoane străine/ din străinătate, ceea ce contravine art. 8 al Legii din 15 noiembrie 1867 privind dreptul de întrunire.

2. Deoarece locul în care se va ține adunarea din Putna nu este specificat cu exactitate, fapt cu atât mai necesar cu cât comuna Putna ocupă o suprafață de mai multe mile și, în sfârșit,

3. Deoarece primul punct al programului are un caracter mult prea general.

Am onoarea să informez înaltul Prezidiu despre toate acestea, cu cea mai mare atenție.

Prefect c. c.:
Renney

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna*, p. 94–95, nr. XXIX. Data documentului menționată de Balan: 1/13 august 1871]

72

Toate ziarele din România liberă, cât și din Bucovina cotropită de Austro-Ungaria, s-au ocupat de serbarea ce junimea studioasă din Viena a proiectat să facă în memoria lui Ștefan cel Mare, la mormântul din Monastirea Putna, în Bucovina.

În adevăr, ne-am mâhnit în sufletul nostru de răceala cu care s-au îmbrățișat de presă această idee măreață a tinerimei. Nimic nu impresionează pe mari oameni de stat și publiciști decât politica și aceasta din punctul de vedere a intereselor străine patriei lor. În alte patrii a lumii se fac serbări nu la eroi așa de glorioși ca Ștefan cel Mare, care va servi întotdeauna ca idealul patriotismului românesc și manifestațiunea devine imponentă prin concursul tuturor oamenilor cu iubire de trecutul frumos al patriei lor, fie în arme, fie în știință, fie în naționale acte.

La noi, de doi ani s-au pus în mișcare această sublimă idee și indiferentismul cel mai înspăimântător l-am observat atât în provincial cât și în capitală. Sentimentele românești au degenerat pe acest pământ din cauza torentului de idei străine ce au copleșit și s-au așezat la […] intereselor vitale a țării, pentru a prourma din ea un punct necesar la combinațiuni machiavelice a marelui om de stat ce inspiră întregul imperiul german.

O! Condamnabili în prezent și viitor sunt și vor fi acei inițiatori și realizatori a implantării în rărunchii și inima poporului român a politicii germane. Asemine fapte nu sunt trecătoare, de aceea ele nu se uită, ele vor fi întotdeauna oglinda vie pentru posteritate a gradului de patriotism și a sentimentelor naționale ce au condus pe oameni la […] februarie.

Cangrena cosmopolitismului înrădăcinată în sufletul acelor oameni a fost nenorocirea țării acesteia. Căci mai mare calamitate, va proba-o timpul, nu s-a putut azvârli asupra unui popor inocent și […] la jocul saltimbanților săi politici!

Până la această stare de lucruri, n-aveam a ne lupta decât pentru reformele interne ce credeam de trebuință să dotăm această țară. N-aveam decât discuțiuni asupra ideilor economico-sociale de introdus în organizarea infinitelor interese de satisfăcut poporului român […]. Acei școlari formează astăzi elita soldaților la lupta ce s-a încins între străinism și naționalism, și lor dătorim că s-a format o școală hrănită cu asemenea cugetări în contra căreia reacționarii au vrut să-i dea lovitura în adunarea actuală a deputaților.

Ei vor conduce această mișcare, se vor agita până atunci până când va suna semnalul bândei. Va veni timpul când numele lui Bărnuțiu va deveni o semnificație politică și se va uza […] toate manifestațiunile naționale.

Noi, din acest punct de plecare, privim serbarea de la monastirea Putna ca o declarațiune contra străinismului și cosmopolitismului, facem urări profunde ca această serbare să aibă rezultate folositoare și să pună stavilă sloiului ce caută a ne inunda.

Când azvârli gândirea în trecutul plin de viață românească și-ți aduci aminte de bravura, mărinimia, patriotismul și pietatea eroului pe a căruia mormânt tinerimea va pune lacrimile sale, […] sale, speranțele și viitorul său, sufletul și inima se strânge de durerea celor prezente și […] îmbărbătează pentru lupte eroice.

N-a putut fi concepțiune mai nobilă, idee mai înaltă, sublimă și patriotică decât întrunirea junimei din tot pământul românesc, a-și da mâna pe mormântul celui mai mare om ce au avut aceste țări în cursul secolilor, a se înfrăți, a se lega sub jurământ: că cauza mai sântă și mai […][92] acestui erou nu poate fi decât propagarea ideilor naționale și stârpirea ideilor străine și cosmopolite.

Consiliul nostru comunal, ca întotdeauna inspirat de frumoase cugetări, a votat în unanimitate în 24 a curentei o sumă de cinci sute franci pentru serbarea de la Putna și a decis ca să fie reprezentat la această serbare prin d(omnul) consilier și agiutor, P. Armașu.

Cu o zi după ăst lăudabil vot al consiliului bârlădean, aflăm din ziarele din Iași că consiliul comunal al vechii capitale moldovene a votat asemene, pentru serbarea de la Putna, una mia lei și a însărcinat pe d-nii M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, D. Gusti și primarele municipiului, C. C-tin Cerchez, ca să-l reprezinte la această solemnitate […].

Ar fi fost o dezonoare și un fapt din cele mai regretabile ca reprezentanții urbei Bârladului, una din cele mai patriotice cetăți și cu un trecut destul de glorios în respectul iubirii sale pentru libertățile publice, să stea nemișcată și să nu ia parte activă la serbarea Marelui Erou, care în numeroase ronduri a călcat pe pământul său.

Respectul faptelor mari repurtate de strămbuni, cultivate de contemporani este cumpăna sentimentelor lor și proba amorului ce ei le conservă. Ștefan cel Mare a fost inimicul neîmpăcat al străinilor ce căutau a inunda această țară. De aceea, în timp de 40 ani s-a luptat cu vigoarea gigantelui în contra lor și pentru religiunea creștină, lăsând nemuritorul său testament care ne-a servit ca evanghelie în toate nenorocirile ce au căzut asupra noastră.

Iată semnificațiunea ce dăm noi voturilor acestor două consilii gemene, a Iașilor și Bârladului […]!"

[Ion Filipciuc, *Eminescu la Putna*, Câmpulung Moldovenesc, 2006, p. 134–135. Articol preluat din „Semănătorul", Bârlad, 1/13 august 1871]

73

Mit Beziehung auf das geschätzte Dienstschreiben vom Heutigen Zl. 3617 theile ich dem hochwürdigen Consistorium mit, daß Versammlungen oder Aufzüge zur Ausübung eines gesetzlich gestatteten Cultus nach § 5 des Gesetzes vom 15. November 1867, No. 135, des R. G. Bl. nur dann den Bestimmungen dieses Gesetzes nicht unterliegen wenn sie in der hergebrachten Art stattfinden.

Abgesehen nun, daß es durchaus nicht den Herkommen entspricht, daß Studierende aus verschiedenen Orten, als Comité konstituiert einen Einfluß auf die Abhaltung des in Putna bevorstehenden Kirchenfestes zu nehmen beabsichtigen, so

[92] Neclar.

ist nach dem mitgetheilten Berichte des Klostervorstehers Herr Czuperkowicz die Absicht dieser Studierenden nicht auf rein kirchliche Handlungen, sondern auf die Gedächtnisfeier für Stefan den Großen gerichtet.

Bei deiser Sachlage kann diesen Studierenden ohne Genehmigung der Behörde kein Einfluß auf die Versammlung und auf die Feierlichkeiten in Putna gewährt werden und es wird der Herr k. k. Bezirkshauptmann in Radautz, gleichzeitig aufgefordert darüber zu wachen, daß bei der in Putna bevorstehenden Kirchenfeier keine Überschreitunger des Gesetzes vom 15. Nov. 1867 zugelassen werden.

Hievon wolle das hochwürdige Konsistorium den Kolstervorsteher in Putna in Kenntniß setzen.

Für den k. k. Landespräsidenten,
I. Wazl

[Traducere:]

Cu referire la adresa de astăzi, cu nr. 3617, comunic onoratului Consistoriu că adunările sau procesiunile prilejuite de celebrarea unui cult autorizat prin lege, conform art. 5 al Legii din 15 noiembrie 1867, nr. 135, publicată în „Reichs-Gesetz-Blatt"/ „Foaia legilor imperiale", pot fi excluse de la prevederile acestei legi, dacă se desfășoară într-o manieră tradițională.

Făcând abstracție de faptul că, potrivit celor comunicate până acum, studenții din diverse localități, constituiți într-un comitet, intenționează să-și exercite influența asupra felului în care urmează să fie celebrată sărbătoarea religioasă de la Putna, conform raportului trimis de stareț, domnul Ciupercovici, intenția acestor studenți nu vizează activitățile religioase, ci comemorarea lui Ștefan cel Mare.

În această situație, studenții nu pot avea vreun amestec în organizarea adunării și a festivităților de la Putna fără aprobarea autorităților; în același timp, solicităm domnului prefect de Rădăuți să nu permită ca în cadrul festivității religioase să fie încălcate prevederile Legii din 15 noiembrie 1867.

Înaltul Consistoriu este rugat să aducă toate acestea la cunoștința starețului din Putna.

Pentru președintele Țării Bucovinei:
I. Wazl

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…*, p. 97–98, nr. XXXI. Data documentului menționată de Balan: 5/17 august 1871]

74

O ştire indignatorie

Se aude că pentru cenzurarea Cuvântării ce se va ţine la festivitatea de la Putna s-ar fi ales de cătră comitetul arangiator d-nii T. Mariorescu, I. Negruzi şi V. Pogor. Oare, să fie în stare Comitetul central din Viena, carele lua iniţiativa la această frumoasă serbare naţională, ca acuma, aproape la realizare, însuşi să vină a profana memoria lui Ştefan cel Mare?

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 63, joi, 5/17 august 1871]

75

Subscripţiunea pentru Serbarea în memoria lui Ştefan cel Mare

Pre lângă sumele ce s-au publicat în nr. 93, se mai publică şi următoarele: d(omnul) I. M. Polescu, lei noi, 20; [D(omnul)] A. Bajescu, [lei noi], 6; [D(omnul)] Dionisie Popescu, [lei noi], 4; şi George Niculescu, [lei noi], 4.

Care primindu-se la redacţia acestui ziar s-au şi înaintat în primirea d-lor membri ai comitetului din Bucureşti.

[„Telegraful", Bucureşti, anul I, nr. 102, joi, 5/17 august 1871]

76

Învierea lui Ştefan cel Mare

Români, de la Tisa până la Nistru, gătiţi-vă pentru serbarea *Sântului Ştefan*, precum l-a numit cu drept cuvânt d-nu(l) Dimitrie Brătianu, în articolul său pentru serbarea care are a se face la Putna, în ziua de 15 august, în ziua Sântei Marii.

Tot românul trebuie să celebreze în acea zi numele sântului erou, asistând la sărbătoare cu fiinţa lui, cu inima şi cu gândul său, precum creştinul celebrează Învierea lui Hristos, asistând la mormântul Său din Ierusalim, sau cu fiinţa, sau cu inima şi cu gândul său. Căci este peste putinţă să meargă toţi românii la Putna, precum este peste putinţă să meargă toţi creştinii la Ierusalim.

Pentru ca această zi să fie serbată de toţi românii, trebuie ca Tedeum-ul de la Putna să se audă prin toate bisericile române, iară clopotele acestor biserici să fie ecou pretutindeni al sunetului clopotelor de la monastirea Putna. Ospăţul de la Putna întinză-se pe masa fiecărui român! Hora de la Putna cuprindă într-însa toată inima de

român, spre a tresălta ca sub puterea magnetismului, căci este a se serba atâtea mari victorii ale neamului românesc sub conducerea sântului erou, căci este a se legitima sacrificiul pentru patrie și în generațiunile noastre precum era odată legitimat în generațiunile străbunilor noștri!

Marii prelați ai Bisericii române, Preasfinţiile lor, mitropolitul primat al României și al Moldovei și Sucevei, ca și mitropoliții Transilvaniei, vor da negreșit ordine la toate eparhiile pentru ca în toate plaiurile, în toate satele, să se cânte Tedeum în biserici, unde tot românul să poată asista, lăsându-și chiar mortul pe masă.

Dară cine, oare, ar putea opri Biserica, pe preotul Bisericii române, păstorul căminului familiei, să celebreze el, de-a dreptul, fără să mai aștepte înalte ordine, memoria sântului părinte al patriei și adevărat părinte al Bisericii, care el singur a înălțat peste 50 de biserici, falnice monumente, atestând pietatea și gloria românilor, el care și-a dat o viață întreagă pentru Biserică și pentru țară, el care a murit apărându-le, el al cărui nume ar trebui să nu lipsească din gura preotului când slujește liturghia?

Nu! Nu cred ca clerul român să mai aibă nevoie de ordine speciale spre a-și face o sântă datorie ca aceasta, când exemplul îl are de la copiii săi chiar, care s-au opus până la moarte în contra străinului, s-au opus cu crucea în mână în Iași, îmbrăcați în vestmintele lui Hristos, până a fi străpunși și ei ca și Hristos, în coastă, de baioneta vrăşmaşilor României.

Unde sunteți, mari poeți ai României, Eliade, Rădulescu și Bolintineanu, ca să concepeți imnuri și cântări pentru această mare sărbătoare la care au să se închine toți românii? Voi nu mai sunteți! Și alții n-au mai ieșit! Sfinte Ștefane, reanimă focul sacru în inimile românilor, și-i întoarnă pe calea gloriei pe care-i duceai tu când băteai cu dânșii barbarismul, pe turci, pe tătari, pe maghiari, pe poloni, și pe șvabi, care iarăși au început a cotropi neamul tău!

Cu această ocaziune, rog pe comitetul din București însărcinat cu această serbare, să primească și de la subscrisul 20 romanați.

Ion Polescu

[„Telegraful", București, anul I, nr. 102, joi, 5/17 august 1871]

77

Având comitetul de a porni la Bucovina spre a începe pregătirile cuvenite pentru serbare, doi membri, președintele d-l. V(asile) Bumbac și d-l Belesiu își dădură demisiunea împiedicați fiind, parte prin împregiurări familiare, parte prin ocupațiuni cu studiul pentru examene, de a pleca împreună.

Comitetul central decise, așadară, încă în Viena, a alege îndată cu sosirea lui în Bucovina, alți membri, și de a se constitui de nou, ce(ea) se și împlini în ședința din 1 august, st(il) n(ou), în Cernăuți, alegându-se fostul secretar, d-l. Slavici, de președinte,

d-l. M. Eminescu, de secretar, completându-se prin d-l. V. Morariu. Funcțiunile celorlalți membri rămaseră în vigoare. D-l. V. Bumbac a rămas ca agintele Comitetului central, în Viena, d-l. Belesiu, în asemene calitate, purcese în Crișiana.

Fiind, așadară, comitetul formal constituit, a început, cu 1 august, pregătirile cuvenite în Bucovina.

Comitetul se află astăzi în poziținea plăcută de a înștiința pre onoratul public rom(ân) cum că toate pregătirile sunt îndrumate și speră cu 13/25 august a fi cu toate gata. Nu-i rămâne acuma alta nimic decât a ruga pre toți aceia ce numai simțesc adevărat românește, ca să înfrumusețeze serbarea cu prezența lor, căci comitetul este de convingere că numai o participare vie poate rădica însemnătatea acestei serbări naționale.

O adunare numeroasă de români din toate provinciile române, însuflețită de unul și același spirit, aceasta este podoaba, frumusețea și sublimitatea serbării, iar nu flamurile împlântate și arcurile de triumf.

Pentru ca participatorii la această serbare să nu rămână ca frunza pe apă, pe locurile necunoscute, pentru ca ei să afle grija cuvenită, pe o parte, pe alta ca comitetul conducător să-și poată face calcul și să purceadă în toate lucrările sale pe baza sigură, comitetul conducător a și rugat de repetite ori ca toți ce voiesc a lua parte la această serbare să binevoiască a înștiința până la 10 august, st(il) n(ou), sub adresa: *Pamfil Dan, jurist, în Cernăuți, pre comitet*.

Astăzi, comitetul este necesitat a lungi termenul până la 8/20 august, tot sub acea adresă, cu observarea că pentru persoanele ce nu se vor fi anunțat, el se va putea îngriji numai de-i vor ierta împregiurările.

Totodată, comitetul simte îndatorire de a publica, deocamdată, următoarele informațiuni: ultima stațiune de descălecare pentru persoanele ce vor veni pe calea ferată, este Hadicfalva (Bucovina). Trenul sosește aci numai o dată pe zi și anume pe la 2 ore după amiazăzi. La această stațiune comitetul va ordina o secțiune care are să îngrigească transportarea publicului la Putna – o depărtare de 5 ore. Prețul de persoană e 1 fl. și 1 fl., 50 cr.

Tot aici primesc oaspeții o programă tipărită, în mână, în care va afla informațiunile necesare mai clar și apriat.

Serbarea se ține în 15/27 august, în ziua de Sânta Maria Mare, ziua hramului bisericii, și în 16/28 august, în care se face parastasul pentru fondatorul bisericii. Oaspeții din depărtare vor avea să sosească, așadară, în 14/26 august.

În Putna, comitetul conducător își are biroul său într-un loc acomodat aproape de cvartire, cătră care onoratul public va avea să se adreseze cu orice dorință. El se va năzui a satisface dorințelor și a îndestula pre onoratul public rom(ân), carele a știut îmbrățișa ideea și a sprigini junimea academică cu sacrificiu în întreprinderea ei.

Comitetul conducător roagă pre onoratul public român de încrederea sa, dorindu-i fericită întâlnire la mormântul lui Ștefan cel Mare.

Cernăuți, 29 iulie/11 august 1871

Ioan Slavici, m. p., președinte
M. Eminescu, secret(ar)

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 63, joi, 5/17 august 1871]

78

București, 4 august 1871

Suișul are și pogorâș!

Națiunile conduse de imutabila lege a naturii, când ajung la apogeu, încetul cu încetul cad până nu se mai cunosc ce au fost. Ele n-ar peri dacă și-ar aduce aminte de trecut. Scăldându-și sufletul în suvenirea vitejiilor și gloriilor câștigate, s-ar îmbărbăta cu acea scânteie de viață capabilă de fapte mari, și și-ar scutura capul din pulbere sau de sub jug!

Prin suvenirea trecutului, națiunea se ridică. Din cadavrele eroilor săi se renaște, din șoaptele mormântului își ia zborul de vultur spre un măreț viitor. Sacrificiul sângelui este fatalminte. Un neam nu se ridică dacă va sta pururea nemișcat, cu jugul pe cap și cu brațele lănțuite, și nu s-ar zbuciuma ca să sfărâme cătușa și nu și-ar vărsa sângele ca să devie iarăși liber.

Istoria ne procură netăgăduite pilde de acest adevăr. Glorioasa națiune sârbă, pentru a se putea ridica din pulberea în care căzuse, a trebuit să meargă la monastirea Remeta pentru ca acolo să sărute oasele cneazului Lazăr și să-și câștige viața adevărată.

Tinerii români din Viena au știut acest adevăr, și de aceea au conceput sublima idee a întâlnirii sămânței viitorului în giurul mormântului lui Ștefan, ca de acolo, luminați cu lumina sântă a marelui strămoș, să o împrăștie în toate părțile Daciei, și să prepare tărâmul unității neamului!

O asemenea măreață idee trebuie să-și găsească răsunet în piepturile tuturor celor ce-și zic *fii ai lui Traian*. Așa se cădea!

Rușine!

Cei mai mulți rămaseră surzi la apelul făcut de a contribui la realizarea serbării, ocupați, firește, cu contribuțiuni pentru răniții francezi, fabuloasa capelă de la azil, și multe altele. Chiar presa nu și-a îndeplinit toată datoria. Acum un an, când Comitetul din Viena cerea concursul de la toate gazetele românești, ziarul *Românul*, punând chestiunea neamului la coadă, strângea bani peste bani, colecte peste colecte, tributuri peste tributuri, pentru Pitești și Ploiești.

Guvernul nici n-a fost în stare să priceapă importanța serbării lui Ștefan cel Mare. El, biet, recomanda prin *Monitorul oficial* pe jupânul Baer și îndemna pe români să contribuiască pentru jidovii din Safet! Iaca simțul național al miniștrilor chemați de Măria S. a succede la cârma statului.

Telle maître, telle valet!

Guvernul nenațional, primăriile nu puteau fi altfel. Au rămas nemișcate la strigătul tinerimii! Singur municipiul Iașilor a fost în stare să se miște puternic în fața măreței umbre a Marelui rege al Moldovei, și să dea 1000 lei pentru serbarea de la 15 august viitor. Iaca ce zice *Curierul de Iași* pentru aceasta: „*Am publicat în nr. trecut sumarul ședinței de la 16 iulie al consiliului comunal din Iași. Am uitat însă a înregistra cu acea ocaziune și între știrile locale votul patriotic prin care onorabilul nostru consiliu comunal a subscris, din partea municipiului Iași, suma de 1000 lei noi, spre a suplini la cheltuielile de la monastirea Putna, ce urmează a se ține în viitoarea lună august, la mormântul lui Ștefan cel Mare. Tot cu această ocaziune, onor(at) consiliu a încuviințat în unanimitate ca d. primar Cristodulo Cerchez și d. consilier Gh. Mârzescu să reprezinte comuna Iași la acea serbare. Aplaudăm această faptă ce ilustrează atât de mult pe consiliul nostru comunal, cel întâi în toată România, care (deși cam târziu) a votat atât ajutor material cât și reprezentanța comunală pentru măreața serbare de la Putna*".

Onoare acelor părinți ai orașului Iași care nu cruță nici o ocaziune fără de a nu proba că simte și lucrează românește! Onoare municipiului ieșan care a depus concursul său pentru realizarea celei mai mari idei a veacului român, și care și-a trimis reprezentanți a îngenunchia pe mormântul Sf. Ștefan și a-i zice: *Tată al neamului! Scapă-ne de străin!*

[„Telegraful", București, anul I, nr. 102, joi, 5/17 august 1871]

79

Pentru serbarea de la Putna, în memoria Marelui Ștefan, d. Theodor N. Augustin a dat 20 franci.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 103, vineri, 6/18 august 1871]

80

Subscripțiune pentru serbarea „Ștefan cel Mare"

De la persoanele publicate în nr. 102 și 103 din „*Telegraful*" a mai incurs suma de 24 lei.

[„Românul", București, anul XV, sâmbătă-duminică, 7–8/19–20 august 1871]

81

Comitetul central pentru serbarea de la Putna

Pentru serbarea în memoria eroului Ștefan cel Mare, comitetul a primit până azi, 29 iulie /11 august, următoarele sume: 84 fl., v.a., și 6 taleri.

De la oaspeții băilor din Zizin, cu cuvintele: „Mai bine mai târziu decât niciodată", prin domnul C. A. Hrisoscoleu, 50 fl., v.a., și anume:

dd.	C. A. Hrisoscoleu	3 fl., 20 cr.
--	Hristofor Tabacovici	5 fl.
--	I. Zmeu	1 fl.
--	P. Georgiade	3 fl.
--	N. Păclianu	4 fl.
--	Lazăr Zădăriceanu	1 fl.
--	I. Vlahide	1 fl.
--	G. Brătescu	1 fl.
--	G. Gaudi	80 cr.
--	M. N. Mihăescu	1 fl., 50 cr.
--	C. Râmniceanu	1 fl.
--	Anast(asie) Rudeanu	2 fl.
--	Al. Cair	1 fl.
D-na	Maria Cair	50 cr.
[dd]	Al. Butculescu	1 fl., 50 cr.
--	I. Dragomirescu	1 fl.
--	A. M. Seredeanu	1 fl.
--	G. Tocilescu	1 fl.
--	A. Rocarescu	1 fl.
--	N. Avramovici	50 cr.
--	I. Șușanu	2 fl.
--	A. Vepanu	2 fl.
--	Ant. A. Paraschiva	2 fl.
--	G. R. Georgiu	2 fl.
--	S. Toma	2 fl.
--	C. M. Aghemu	2 fl.
--	I. Filipescu	1 fl.
--	A. S. Zaharia	1 fl.
--	Ant. Tabacov	1 fl.
--	A. Melidon	2 fl.
--	B. Cuțarida	1 fl.

De la onorab(ilul) comitet din București: 620 franci.
De la doamna Alexandrina Haralamb, din Craiova: 15 napoleoni, schimbați cu 146 fl., 46 cr., v.a. [valută austriacă]
De la d(omnu)l G. Crăciunescu, din Arad: o colectă de 13 fl.
De la domnul V. Popescu, din Sibiu: o colectă de 23 fl., v.a.
Suma totală: 316 fl., 40 cr., v.a., 620 franci, 6 taleri.

Exprimându-ne mulțămirile noastre către dd. contribuitori, rugăm pe toți aceia care ne-au anunțat pân-acuma că au sume strânse să binevoiască a le înainta către comitet, supt adresa de până acuma: „Pamfil Dan, jurist, Cernăuți".

Cernăuți, 11 august 1871, nr. 105.

Președinte: Ion Slavici
Casier: Pamfil Dan.
Secretar: V. Morariu

[„Românul", București, anul XV, sâmbătă-duminică, 7–8/19–20 august 1871]

82

Comitetul dd. studenți de la Universitatea din București, pentru serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare

Domnilor primari și consilieri ai comunei,
Domnule primar,
Domnilor consilieri,

În ședința de azi, 5/17 august, ați votat suma de cinci sute lei pentru serbarea ce junimea română de pe la toate universitățile dă, în 15/27 curent, la monastirea Putna (Bucovina), în memoria nemuritorului erou al românității, Ștefan V cel Mare.

Actul Domniei Voastre fiind dintre cele mai naționale, ținem a ne împlini o datorie imperioasă viind a Vă mulțămi în calitate de reprezentanți ai junimii de la Universitatea din București, aleși în ședința de la 22 martie 1870, în numele tuturor confraților noștri, pentru lăudabilul act ce românescu-Vă patriotism V-a decis a-l face.

Viața municipiilor, domnule primar și domnilor consilieri, constituie viața națiunii, și d-voastră ați arătat că există viață în marea capitală a României. Deși modest, în raport cu mărețul scop al serbării, a cărei inițiativă am luat-o, darul d-voastră e dintre cele mai bine-primite, căci e oferit, credem, cu iubire către frumosul trecut al românilor, către nemuritorii noștri străbuni și eroi.

Binevoiți a primi, Vă rugăm, domnule primar și domnilor consilieri, asigurarea deosebitei noastre gratitudini și stime.

București, 5/17 august 1871, nr. 30

Membrii Comitetului:
St. C. Mihăilescu
Ion A. Brătescu
G. Dem. Teodorescu

[„Românul", București, anul XV, luni-marți, 9–10/21–22 august 1871]

83

Publicăm, cu plăcere, următoarele românești accente ale unei inimi june și mișcată de însemnătatea serbării naționale de la Putna:

Către studenți

Un farmec îmi uimi vederea când vrui a citi anunțul de plecare al comitetului nostru pentru serbarea de la Putna; același farmec, cred, v-a cuprins pe toți în acel moment, căci toți suntem fii de români și toți românește cugetăm. Numai niște inimi împietrite, locașe ale străinismului, ar fi putut sta nemișcate citind acest anunț.

Avui fericirea, fraților studenți, ca în ajunul plecării să întind mâna la câțiva din reprezentanții noștri ce-mi păreau că zboară împreună, cu gândul meu, către eterna Putnă. După un «La revedere!» – și o frățească sărutare, își îndreptară calea spre mormântul marelui erou. Către acele locuri unde odinioară, victorios, sta mândrul nostru domn, către acele locuri care astăzi zac supt jugul străinului, spre rușinea noastră, către acel mormânt care în sine închide moaștele atletului lui Hristos, al căruia nume, când îl pronunțăm, nu subînțelegem decât ***eroism, românism****.*

În dimineța de 6 august, de la gara Târgoviștei porniră frații noștri, studenți ai academiei din București, să depună sărutări fierbinți, să verse lacrămi de entuziasm pe acel sânt mormânt, să invoce Providența ce acum patru seculi, din victorie în victorie, purta pe marele nostru domn, care, mai mult ca oricare altul, a înțeles cât e de frumos «Pro patria mori!», plecară acolo unde trebuie să meargă pruncul din leagăn spre a se bapteza, și bătrânul spre a-și mărturi păcatele.

Dea D(umne)zeu, frați de școală, ca din sânul nostru să iasă, mai des, juni ca cei ce au plecat la această serbare, care în tot anul să meargă a depune, cu fală, în numele generațiunii ce acum reprezintă, omagii respectuose pe sacrul mormânt!

Se ne unim, frați studenți rămași în București, cu toții, într-o voce, și să zicem: «Așeze D(umne)zeu la dreapta Sa pe martirii și eroii neamului românesc, și facă ca

*virtuțile lor să se reverse și peste noi, ai lor strănepoți, și ideile lor de **unire**, de **românism**, să domine pe câmpiile Daciei Traine, din coliba săracului până în palatele monarhului!».*

Salut, frați români, voiagiul vostru, cât și pe voi, și termin repetându-vă patrioticele cuvinte ale marelui nostru cetățean, D. Brătianu: «*Revărsați-vă, în toată splendoarea voastră, mândri zori ai zilei celei mari, și facă cerul ca soarele vostru care este și al nostru, apus să nu mai aibă!*».

N. Alexandrescu, student

[„Românul", București, an XV, luni-marți, 9–10/21–22 august 1871]

84

Consiliul comunal din Iași a invitat pe dd. Vasile Alecsandri, Mihai Kogălniceanu și Dimitrie Gusti de a lua parte la serbarea de la Putna dimpreună cu bucurie, că toți trei acești bărbați binemeritați de la patrie și națiune, au primit cu plăcere această invitațiune.

[„Românul", București, an XV, luni-marți, 9–10/21–22 august 1871]

85

Ziarul „Curierul de Iași" publică cele următoare:

„Primăria din Bârlad, după cum ne informăm, asemenea a votat pentru serbarea de la Putna, suma de 500 lei. Aplaudăm acest patriotic vot al consiliului de Bârlad, care negreșit va fi primit de comitetul aranjator al serbării cu cea mai mare mulțămire și recunoștință. Auzim, totdeodată, că și primăriile din Roman, Bacău, Dorohoi, Botoșani și alte încă ar fi hotărât a da un asemenea vot. Dumnezeu să le ajute! S(finția) Sa, arhiereul Suhopan, este delegat pentru a reprezenta la serbarea de la Putna clerul român din Moldova".

Informațiunile din București, de ieri, publică asemene cele următoare:

„D-nul Mihail Kogălniceanu va asista la serbarea de la Putna, ca delegat al comunei Iași. D-lui va bate, din suma ce publicăm mai sus, medalii comemorative de argint și bronz. Comuna din București încă a delegat pentru acea serbare pe d. Florescu. Ca să fi votat și vreo sumă, nu știm. Dar bine că s-a făcut și atâta pe urma patrioticelor comune din Iași și din Bacău, care au dat exemplu și comunei noastre".

Comuna din București, am spus, că a votat 500 lei noi pentru serbarea de Putna. Mulțămindu-i din nou, întrebăm pe d. Corlătescu ce a făcut și ce face cu fântâna sănătății și a avuției.

[„Românul", București, anul XV, luni-marți, 9–10/21–22 august 1871]

86

Societatea „Junimea Română" din urbea Râmnicul Sărat, a dat 15 lei noi pentru serbarea de la Putna, în memoria lui Ștefan cel Mare.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 105, marți, 10/22 august 1871]

87

Domnului redactor al ziarului „Telegraful"

Domnule,

Am zis în articolul comemorațiunii lui Ștefan cel Mare ca serbarea de la Putna să se întindă peste toată România. Pentru acest sfârșit mă adresez la junimea studioasă și, mai cu deosebire, la acei care redactează acest ziar, căci ei, mai mult decât oricine, sunt în drept de a lua inițiativa pentru a se serba și în București această zi, ca nu tocmai capitala, unde se presupune a fi focarul naționalității, să nu se resimtă de această măreață zi.

La 15 august, când este a se face această serbare la Putna, este și Sânta Maria, în care zi, la Cotroceni, este hram, și, de abicei, se adună foarte mult popor de dimineață, petrecând acolo în veselie toată ziua neștiind pentru ce.

Să profităm de această ocaziune și, după ce se va săvârși liturghia, să facem un Tedeum pe câmpia Cotrocenilor, în mijlocul poporului, în mijlocul corturilor, umbrelor și al barăcilor care se fac pentru petrecerea acestei zile.

Să întindem o masă lungă, de scânduri albe, cu pâine, miei fripți și oale de pământ românești, cu vin, precum ospătau strămunii noștri când se întorceau din glorioasele lor războaie. Masă simplă, căci astfel făceau și strămunii noștri, dacii, chiar pe când aveau cele mai mari bogății. Iată exemplu: Dacii, după ce-au prins în răsboi pe unul din cei mai luxoși împărați ai Romei, i-a dat și lui, precum și generalilor săi, o masă de lux care întrecea orice imaginațiune de opulență. Iară ei și-au întins o masă ca d(e)al-de-astea, și mâncau la o parte, arătându-le că deși ei au mai mare lux și mai mari bogății, dară prefer soleritatea, alungând departe de dânșii orice gânduri vanitoase.

Vă rog, dară, domnilor, deschideți o listă de subscripțiune pentru acest sfârșit, și în care treceți și pe subscrisul, cu 10 romanați.

Pentru ca să se poată realiza această subscripțiune mai repede și mai cu efect, să se facă astfel, dacă s-ar putea, ca fiecare din membri comitetului d(umnea)voastre să ia câte o listă și să plece prin prăvălii și prin toate părțile, și să fiți siguri că într-o zi, numai, se va aduna destui bani pentru realizarea acestei mari idei naționale.

Salutare și frăție

Ioan Polescu

[„Telegraful", București, anul I, nr. 105, marți, 10/22 august 1871]

88

Știri locale

Delegați din partea I.P.S. Mitropolitului Moldovei și Sucevei, ca reprezentant al clerului Moldovei, pentru serbarea [de] la Putna, sunt P.S. lor episcopii Filaret Scriban și Iosif Bobulescu, arhimandritul Ieronim Bușureanu și arhidiaconul mitropoliei, Nectarie Apostoliu.

*

Delegații din partea comunei Vaslui au sosit în urba noastră, aducând cu sine și stindardul făcut din partea acelei urbe.

*

Ajunul plecării la Putna fiind astăzi, vineri, în 13 august, toți onor(ații) cetățeni precum și onor(atele) doamne a urbei noastre sunt invitați a asista la întrunirea ce va avea loc la biserica Sf(ântului) Nicolae cel domnesc, zidită de Ștefan cel Mare, la orele 5 după amiază, când se va porni de acolo un conduct solemn, în frunte cu *flamura femeilor române moldovene*, făcută prin subscripțiunile mai multor doamne, și cu *flamura urbei Vaslui*, înconjurată de 5 delegați, ducându-le în sunetul muzicii comunale, acordată de d(omnu)l primar, până la gara de Iași, unde se vor depune flamurile până mâine, sâmbătă dimineață, la 4 ore, când vor porni cu trenul atât delegații urbei Iași și Vaslui, cât și cetățenii doritori de a participa la serbarea de la Putna.

*

Relativ la serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare, după cum am fost arătat în numărul trecut al foaiei noastre, mai mulți cetățeni din urba noastră, neputând a merge până la Putna, vor solemniza această serbare aice, la biserica Sf(ântul) Nicolae cel domnesc, duminică, în 15 ale curentei, unde va cânta și muzica comunei, acordată gratis de on(oratul) primar. Cu ocazia acestei serbări memorabile, d(omnu)l Ioan Panait, epitropul bisericii Vovidenia, va împărți, în aceeași zi, o sumă de pâine și vin la săraci. Tot, de asemenea, va face și d(omnu)l Ioan Clement, epitropul bisericii Sf(ântul) Haralambie.

*

Societatea academică română, asemenea, va fi reprezentată la Putna printr-un membru al ei. Cine va fi acesta, nu știm încă, dar e nobil, patriotic și frumos ceia ce se face pentru prima serbare națională, la care vor participa românii din toate unghiurile.

*

Comuna București, după cum anunță mai multe ziare, a votat și dânsa o sumă de 500 lei noi, pentru serbarea de la Putna, delegând pe d(omnu)l G. Florescu, spre a o reprezenta la serbare.

*

La serbarea de la Putna se vor împărți medalii comemorative de argint și bronz, parte făcute de cătră Comitetul central din Viena, parte de cătră d(omnu)l Mihail Kogălniceanu.

[„Curierul de Iași", Iași, anul IV, nr. 88, miercuri, 11/23 august 1871]

89

România, Sânta Mitropolie a Moldovei și Sucevei

Cu frățească, în Hristos, dragoste, îmbrățișăm pe Frăția Voastră!

Pentru a ne reprezenta la ceremonia destinată a se face în ziua de 15/27 august curent în memoria lui Ștefan cel Mare, am delegat pe frăția Sa, arhiereul Filaret Stavropoleos Scriban, însoțit de frăția Sa, arhiereul Iosif Sevastias Bobulescu, de Preacuviosul arhimandrit Ieronim Bușureanu și de ierologhia Sa, arhidiaconul mitropoliei noastre, Nectarie Apostoliu; despre aceasta avem onoare a încunoștiința pe Frăția Voastră, și Vă rugăm că, dacă nu veți liturghisi singur la acea solemnitate și ar cere necesitate, să le dați canonica permisiune de a și liturghisi.

Al Frăției Voastre, în Hristos, frate: mitropolit Moldaviei,
P. direct. Mitropoliei: indescifrabil

Frăției Sale, episcopului ducatului Bucovinei, Evghenie Hacman

[Teodor Balan, Serbarea de la Putna…, p. 94, nr. XXVIII. Data documentului menționată de Balan: 12/24 august 1871].

90

Diverse

D(omnu)l M(ihail) Kogălniceanu, aflăm că are să plece spre Bucovina pentru a participa la serbarea de la Putna, unde tot deodată va avea să reprezinte și pe Academia

științifică română din București, fiind specialmente însărcinat pentru aceasta din partea acestei societăți, care, de prezent, își ține sesiunea sa anuală.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 107, joi, 12/24 august 1871]

91

Cetățeni!

După înțelegerea avută cu direcțiunea Căilor Ferate, am plăcerea a vă vesti că oricine dorește a asista la serbarea ce are a urma la monastirea Putna, în memoria **nemuritorului nostru domn Ștefan**, va fi condus cu jumătate din preț îndată ce va prezenta pentru aceasta bilete pe care le țin la dispoziția tuturor cetățenilor și pe care le voi elibera pentru mergerea până Hadig Falva și întoarcere, în toate zilele, cu începere de astăzi, vineri 13, și până joi, 19, a curentei, inclusiv.

Primar,
C. Cristodulo Cerchez

Nr. 16996
1871, august în 13/25 zile (s.a.).

[Anghel Popa, *Serbările naționale de la Putna*, p. 48–49]

92

1871, august 14/26

Domnule primar,

Pentru splendoarea solemnității ce mâine urmează a se face în onoarea Eroului Moldovei, Ștefan cel Mare, și la care ocaziune subsemnații au luat inițiativa a să face un mic banchet în grădinița primăriei, vă rugăm, cu adânc respect, să binevoiți a face ca sentimentele de entuziasm ce se vor manifesta, cu ocaziunea acestui banchet, de către mai mulți cetățeni distinși, să fie intonată de orchestra comunală, precum, nu mai puțin, să ne puneți la dispozițiune și stindardul comunei, scut al cetății noastre.

[Anghel Popa, *Serbările naționale de la Putna*, p. 50]

93

Programa

după care s-a celebrat serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare, la mormântul acestui erou, în mănăstirea Putna (Bucovina), în 15/27 și 16/28 augustu 1871

Sâmbătă, 14/26 august 1871

La zece ore seara, începutul serbării, cu privegherea religioasă anunțată la intrarea în biserică, cu 21 de salve și tragerea tuturor clopotelor sântei mănăstiri. Oficiul se împlinește de cinci preoți și un diacon. Iluminațiune solemnă a bisericii și a întregii mănăstiri.

Duminică, în 15/27 august 1871

De la opt până la nouă ore dimineața, trei rânduri de salve succesive anunță adunarea oaspeților în porticul festiv. Comitetul, în corpore, îl bineventează[93].

Șase salve anunță începerea Sântei liturghii, săvârșită de 7 preoți și 2 diaconi.

La priceasnă, Preacuvioșia Sa, părintele egumen al mănăstirii Putna, Arcadie Ciupercovici, ține o predică corespunzătoare hramului bisericesc.

Procesiunea, la porticul festiv, fu salutată de salve. După descoperirea și sânțirea urnei consacrative, epitaful doamnelor din Romania, a celor din Bucovina, a flamurei doamnei Haralambie, a doamnelor din Iași și a Institutului de Belle-Arte, domnul A. D. Xenopol rostește cuvântul festiv.

Corul junilor români intonează *Imnul religios*, compus anume de domnul V. Alecsandri, melodia de domnul A. Flechtenmacher. Se citesc inscripțiunile de pe daruri. Procesiunea se întoarce în biserică spre încheierea Sântei liturghii.

Masa comună în portic.

După vecernie, iluminațiunea mănăstirii și foc bengalic pe culmile munților dinprejur.

Luni, în 16/28 august 1871

La opt ore dimineața, junimea academică, diferiții domni reprezentanți, clerul și autoritățile publice se adună în portic și apoi purced „in corpore" la biserică spre a asista la Sânta liturghie.

După Sânta liturghie urmează ieșirea cu procesiunea pentru aducerea darurilor la biserică.

Preacuvioșia Sa, părintele egumen al mănăstirii, dă citire *Cuvântului de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare*. Conductul festiv, în sunetul *Bugii*, clopotul lui Ștefan vodă.

După intrarea în biserică, parastas de pomenire.

La îngenunchierea generală, cu citirea rugăciunii de iertăciune, corul

[93] Urează *Bun venit!*

intonează *Imnul lui Ștefan cel Mare*, făcut anume de domnul V. Alecsandri, melodia de A. Flechtenmacher.

40 de salve, ca reamintire de mănăstirile zidite de măritul erou, și sunetul *Bugii* anunță așezarea darurilor pe mormânt.

Ospăț comun în portic (agapă).

Serbarea se închide prin un discurs prezidențial.

[„Convorbiri literare”, Iași, anul V, nr. 12, ziua 15/27 august 1871, p. 186]

94

„Dreptul va înflori ca finicul și se va înmulți ca cedrii Libanului”
(Ps. 91, 12)

Ce bucurie mare și negrăită mă cuprinde întru acest moment sărbătoresc când mă văd înconjurat de o așa frumoasă, demnă și numeroasă adunare bisericească, și încă la acest loc singuratic, unde, mai că prin curgerea anului întreg, ne întâmpinăm numai noi, frații acestui sobor monastiresc, noi care ne-am făgăduit logodnicului nostru, I(isus)s Hr(isos), a petrece pe viață întru acest sânt locaș, și a ne ruga neîncetat pentru norocirea temporală și mântuirea eternă a creștinilor.

Și, oare, care să fie cauza acestei adunări însemnate, cuprinzătoare, de persoane prea stimate, de stări felurite, de amândouă sexele? Care să fie acel puternic îndemn, și de unde izvorăște? Ce a putut aduna la un loc întru această sfântă casă dumnezeiască așa niște persoane mult așteptate, dorite, care merită toată recunoștința noastră, și care m-au surprins pe mine, singuraticul conducător, cu o nespusă plăcere și mângâiere sufletească? Ce vrea să zică acea îndestulătoare bucurie care se poate ceti astăzi pe fețele tuturor acelor ce, conduși de un simțimânt adevărat creștinesc și plin de pietate, îi văd adunați aici? Cum vine că, neprivind nici la depărtarea locului, nici la ostenelile și zdruncinarea sănătății împreunate cu acelea, au grăbit așa mulți, dorind a se îndulci tocmai astăzi de rugile săvârșite la Sânta liturghie, simțindu-se mângâiați că se află aici, înlăuntru, spre a-și putea pune în lucrare omagiile de venerațiune față cu acest sânt loc, plin de interes creștinesc și istoric? Cauza aceasta îmi este cu atăta mai mult cunoscută cu cât, privind eu, cu mândrie și cu multă mulțămire, către persoanele cele adunate, cunoscându-le inimile cele nobile, simțimântele cele demne și tendințele cele binecuvântate, iubirea lor către Biserică și națiune, cred, că de o parte, nu poate să fie alta decât onoarea și venerarea Maicii Domnului, scutitoare tuturor creștinilor, în a cărei mutare către ceruri, către iubitul ei fiu și Mântuitorul omenimii, serbăm noi astăzi hramul acestei străvechi monastiri, și, de altă parte, acel mormânt duios împreunat nemijlocit cu această sărbătoare, adică pia aducere aminte, după un trecut de 400 de ani de acel nemuritor principe, carele, întrunind în sine în cel mai înalt grad virtuțile unui adevărat și celui mai brav domnitor român, din râvnă creștinească și învăpăiată

iubire către Dumnezeu, a fondat din însuși ale sale mijloace acest sânt locaș, în carele ne aflăm noi astăzi, închinându-l Maicii Domnului. Așa-dară, zic o fiască nenarabilă suvenire pentru fondatorul acestei sânte monastiri, cu drept cuvânt numit de istorie, pentru vetejiile și vredniciile sale: Ștefan cel Mare, Ștefan cel Mare.

Rostind numele acesta, mă cuprind fiori de veneraţiune, de iubire, adevărat fiască, și cele mai adânci simțimânte de mulțămire și recunoștință. Rostind numele său, numele „Ștefan cel Mare", mi se înfățișează ca într-o oglindă toate acele fapte strălucite și binefaceri mărinimoase ce le-a împlinit acest bărbat mare și domnitor al Moldo-României. Eu îl văd înaintea mea[94], privesc la umbra lui cea măreață, erou a fost – cel mai bun și drept domnitor –, cel mai învăpăiat apărător al credinței și apostol al lui Hr(istos). Și, fiind că providența m-a norocit întru atăta încât astăzi sunt conducător aici, unde păşesc în fiecare zi, în timpul rugăciunilor, spre acest sânt loc, în carele păusează osemintele acestui mare binefăcător al țării noastre, aflu de cea mai neaparată datorie a mea, să cuvântez întru această sărbătorească zi, îndeosebi pentru fondatorul acestei sânte monastiri, căci, pentru scurtimea timpului, nu pot vorbi și despre dărniciile celorlalți fondatori monastirești, cum este Alexandru cel Bun, Ieremia Movilă și Anastasie Crimca. Mă voi restrânge numai la viața cea plină de vrednicii a lui Ștefan cel Mare, și, cu privire la sfera mea cea preoțească, mă voi încerca a-l arăta pe acest mare domnitor mai ales din punctul de vedere ca creștin adevărat, fierbinte apărător al legii d(umne)zeiești, și cel mai mare sprijinitor al locașurilor sânte, fondatorul norocirii țărișoarei noastre.

Dar, descoperind eu cuprinderea cuvântării mele înaintea prea onoratei adunări, simțesc cum slăbesc în putere, cum amorțesc cu totul, când mă încerc eu, carele mai înainte am fost numai un păstor sufletesc de rând, la țară, și prin un timp de 19 ani m-am mișcat numai în mijlocul poporului silindu-mă a-l îndrepta, a-l moraliza și a-l duce la credința adevărată a Mântuitorului nostru I(isu)s Hr(isto)s, și acum, intrând în starea călugărească prin hotărârea proniei d(umne)zeiești și bunăvoința Excelenței Sale, preabunului nostru arhipăstor carele a primit și a întărit alegera mea făcută de soborul frățesc al acestei sânte monastiri, denumindu-mă de egumen definitiv al ei, cum de mă încerc eu a cuvânta în lauda domnitorului Ștefan cel Mare, carele cu tot dreptul e de privit ca cea mai strălucită pagină a istoriei naționale! La așa ceva se cere o limbă mult cercată în cuvântare, un meșteșug foarte iscusit al retoricii, ca cel al unui Ciceron, al unui Demostene, ca doară aș fi în stare a descrie învingerile, virtuțile și înțelepciunea acestui bărbat, cu care a adus patria, religiunea și națiunea la așa o înaltă culme a fericirii și înfloririi!

Deci, referitiv, apelez la binevoitoare indulgența a stimatei adunări, poftind o frățească cruțare dacă, cuvântând, nu voi corespunde așteptării îndreptățite. Și așa poftesc cuprinsul cuvântării mele a-l privi mai mult ca o încercare modestă și a-l dejudeca în spiritul Bisericii noastre, cu spiritul blândeții și al dragostei, și a-l primi de un glas

[94] Cuvântătorul se afla, în decursul acestei cuvântări, față în față cu portretul domnului Ștefan cel Mare ce era anume împodobit pentru această sărbare (nota autorului cărții).

umil, izvorât din cel mai sincer simț al unei mulțămiri adânci a inimii mele pentru nenumăratele binefaceri pe carele starea clericală, îndeosebi, și țara întreagă, în comun, are de mulțămit acestui neuitat fondator al monastirii Putna, pe carele eu îl privesc, după zisa regelui David, de „dreptul acela ce înflorește ca finicul" și ale cărui fapte binefăcătoare „s-au înmulțit ca cedrii Libanului". Rog, așadară, înțelegându-mă în acest sens a-mi dărui la cele ce voi cuvânta eu astăzi, puține momente de ascultare și de răbdare.

Patru sute de ani numărăm noi astăzi de când domnitorul Moldo-României, Ștefan cel Mare, a rădicat acest templu dumnezeiesc spre a mulțămi Creatorului cerului și pământului pentru laurele de învingere câștigate asupra dușmanilor. Patru sute de ani a fost coperit cu vălul tăcerii acest s(ân)t loc, unde nimene n-a rădicat glasul în auzul tuturora ca semn de mulțămire în aducerea aminte acestui glorios bărbat, a cărui nume în noi toți deșteaptă o adâncă recunoștință, o admirațiune generală pentru faptele cele nemuritoare ce le-au adus pe altarul patriei, națiunii sale, și a credinței drept măritoare! Deci, cum mă simt de trei ori fericit, căci mi-a fost dat, cu sărbătoarea de astăzi, a întrebuința ocaziunea și a vorbi după slabele mele puteri sufletești și trupești, în memoria glorioasă și suvenirea neuitată a acestui domnitor, a acestei măriri străbune, care reînvie în noi simțimântul datoriei ce avem a-l da și a-l păstra pentru viitorime patriei, credinței și națiunii noastre.

Nimeni nu poate tăgădui cum că domnia lui Ștefan cel Mare e de privit ca cea mai însemnată epocă a istoriei naționale, căci el a fost, într-adevăr, eroul cel mai strălucit din neamul românesc. Deci, ținându-mi destina mea, nu mă iartă timpul ca să vorbesc mai pre larg de nenumăratele sale învingeri care le-a repurtat asupra statelor celor mai puternice, și la care înălțime mare a rădicat el gloria armelor române. Prin ele și-a meritat și câștigat frumosul nume de „Cel Mare", pre carele i l-au dat contemporanii săi, cu tot dreptul, căci, luând el, ca june de 24 de ani, frâiele domniei, a domnit, cu ajutorul lui D(umne)zeu, 47 de ani. În decursul acestora, a dovedit el eroismul cel mai rar, repurtând învingeri pentru nedependența patriei sale, războindu-se cu turcii, neamicii Europei creștine, cu ungurii, cu polonii, cu tătarii și cu muntenii, care toți sunt martori vorbitori în istoria națională. El era barbat, în primejdii; suflet mare, în nenorocire; model de modestie, în fericire; el ocrotea virtutea; el a fost mirarea domnitorilor și a popoarelor, având o viață plină de fapte strălucite!

Prea slab îmi este graiul ca să pot ilustra, pe larg și de ajuns, acea viață fericită, acele timpuri de aur și stăpânirea dulce întru care au petrecut strămoșii noștri, sub Marele Ștefan. El era drept, nepărtinitor, bun, generos, știa a răsplăti meritul, virtutea și curagiul; el gonea de lângă sine lingușitorii și fățarnicii; el pretutindeni sprijinea săracii și văduvele; el, și după cele mai strălucite învingeri, alerga cu mâinele întinse la altarul lui D(umne)zeu, și, îngenunchiind zicea: „Tu, Doamne, ai învins! A Ta e izbânda! Eu sunt o nimică înaintea Ta". Căci speranța sa nu o punea numai în sabie, ci și în rugi; nu numai în tabără, ci și în biserici.

Văzându-se în primejdii, alerga el la casa lui D(umne)zeu! Aici îmi aduc aminte din istoria națională, cum Ștefan Marele, în noaptea aceea când purta război cu turcii, a năzuit la un săhastru carele, lepădându-se de lume și de poftele ei, se

închisese într-un loc necălcat de urme omenești, în mijlocul pădurilor, în culcușul fiarelor sălbatice, spre a servi și lăuda pe D(umne)zeu; cum acest domnitor mare, înaintea acestui umil servitor dumnezeiesc, a plecat armele sale glorioase, și din codri a căutat să aducă biruință în tabără-și. Așa, căzând ca un om de rând pe fața lui înaintea acelui slab, calugărul i-a zis: „Roagă-te, părinte, ca să biruim!". Și, într-adevăr, a și biruit.

El cunoștea prea bine că biruințele nu sunt ale oamenilor ci ale lui D(umne)zeu. În timpul domniei lui, dreptatea era cea dintâi virtute; strâmbătatea era nădușită și legată; bogatul, săracul, sărmanul, nemernicul, toți, sub domnia lui, se simțeau ferice. Dară nu-mi e destinat astăzi a vorbi într-astă parte. De aceea, voi căuta mai departe, după promisiunea-mi dată, a arăta cum că fondatorul nostru a fost un creștin adevărat, apărătorul legii dumne(zeiești), și cel mai mare făcător de bine al țării noastre.

El a fost armat cu o nesmintită credință, cu o speranță neschimbată în D(umne)zeu. El isprăvea fapte bune și multe; era un razem, stâlp tare și acoperământ al religiunii noastre. El, credința nu o mărturisea numai cu buzele, ci din inimă și cu căldură, întovărășindu-i atari fapte, carele aduceau cele mai dulci și mai mănoase frupte.

El nutrea în nobilul său piept cea mai mare reverință către servitorii bisericești, și dragoste întru împlinirea poruncilor d(umnez)eiești. Păstra curățenia vieții și neîncetat se ruga lui D(umne)zeu. Iară când avea să mărească numele lui D(umne)zeu și să rădice o biserică, nu da somn nici ochilor, nici genelor sale, până nu-și împlinea scopul său.

Prin toată curgerea vieții sale, a purtat crucea lui Hr(istos) pe pieptul său, și, cu speranța în D(umne)zeu, făcea izbândele și biruințele sale. Bogățiile sale nu le întrebuința pentru desfătări lumești, deșertăciuni și dezmierdări omenești, precum fac cei mai mulți avuți ai timpurilor noastre, ci spre întemeierea institutelor filantropice, pentru sprijinirea sărmanilor și împodobirea locașurilor d(umne)zeiești.

Veneraţiunea cea mai adâncă ne va cuprinde pre noi urmărind toate acelea care le-a făcut acest luceafăr între domnitori, spre lauda lui Dumnezeu. Cred că în pământul moldo-românesc cu greu a lăsat un loc unde să nu fi rădicat altare lui D(umne)zeu: „pe cât sună izbânzile pe pământul moldo-românesc, pe atâta răsună și rugăciunile d(umne)zeiești cântate în bisericile zidite de el". 44 de biruințe a repurtat, 44 de locașuri sânte a zidit, unde se aduc și astăzi fierbinți rugi pentru fondatorul domnitor, înflorirea Bisericii și națiunii.

Între aceste sânte locașuri, ocupă locul cel dintâi S(ân)t(a) monastire Putna. S(ân)t(a) monastire Putna nu era ca în ziua de astăzi, neconsiderată și dată uitării. Nu! Ci având cele mai mari drepturi, între altele și dreptul de jurisdicțiune peste locuitorii moșiilor ei. Era cea mai bogată și mai vestită în Moldo-România. Din această monastire s-au ales cei mai mulți mitropoliți și episcopi pentru Moldova și Bucovina, care, pe acele timpuri, trecea sub numele: „teritoriul Putnei". Acestui institut monastiresc a dăruit principele Ștefan cel Mare, numai în Bucovina, 40 de moșii, afară de cele din Moldova, și, după ce Bucovina s-a alăturat împărăției austriace, a aflat de bine împăratul Iosif II, la anul 1786, toate moșiile închinate monastirilor a le aduna la un loc și a crea din venitele lor un fond sub numele de Fondul religionar

pentru Biserica gr. orientală din Bucovina, în carele se cuprind și acele 40 de moșii închinate S(ân)t(ei) monastiri Putna, și totodată și întreaga sumă câștigată prin vânzarea moșiilor din Moldova.

Acest fond s-a luat sub administrațiunea împărătească, și până în ziua de astăzi se administrează de prea bunul nostru împărat, Francisc Iosif I, cu iconomisire foarte înțeleaptă, asigurată și bine controlată. Acest fond dispune acuma asupra mai multe milioane de florini, bani gata, afară de veniturile anuale ale moșiilor carele decurg în casa fondului acestuia.

Ca fondatorul și întemeitorul cel primar și al acestui fond, e de privit, fără de îndoială, domnitorul Ștefan Marele, carele dinpreună cu strălucita sa familie păusează înlăuntrul acestui locaș sânt. Așadară, dărnicia acestui domnitor, pre cât de mare în răsboaie, pre atât de generos în executarea caritățiі creștinești, face partea cea mai însemnată, așa să zic, cea mai esențială, a Fondului nostru religionar din Bucovina. Deci, privindu-l pre el de cel dintâi urzitor al acestei averi bisericești, vor fi cu toții cuprinși de un simțimânt de veneraţiune mulțămitoare față cu acest generos și mărinimos ctitor, dacă vom considera de câte foloase materiale și spirituale ne îndulcim noi din amintita avere fondatorească.

Din aceste mijloace, mai întâi, s-a înființat în capitala țărișoarei noastre un Institut teologic, carele, cu privire la mulțimea și însușirea științelor propuse acolo, se poate numi, fără de greșală, Facultate teologică. Aici se cresc demni aspiranți pentru starea preoțească, călugărească și profesorală, înzestrându-se cu cele mai frumoase științe. Mai departe, școala cantorală, preparandală, cea capitală, cea reală superioară națională din Cernăuți, gimnaziul superior național din Suceava, și nenumărate școale naționale pe la sate. Toate aceste institute, cu susținerea profesorilor și acoperirea celorlalte speze referitive, au de mulțămit înființarea și sustarea lor înfloritoare, în partea cea mai mare, Marelui Ștefan, ca principalul întemeitor al Fondului religionar.

Zidirea bisericii catedrale și a multor altor biserici din țară, zidirea caselor parohiale, lefile preoțești, sprijinirea văduvelor preotese și orfanilor, toate acestea se fac cu acele mijloace. Dară ce să zic, ca un fiu al Bisericii, de acea măreață și măiastră zidire nouă a reședinței episcopești din Cernăuți, și care va cuprinde încă și Institutul seminarial și teologic? Oare nu va rămâne, fraților, edificiul ca un monument binecuvântat și grăitor prin seculi, pentru nepoții și strănepoții noștri, și ca o suvenire demnă pentru generosul fondator, Ștefan cel Mare, nu prin 400, ci de trei ori, 400 de ani? Urmașii noștri nu se vor mulțămi aici numai cu privirea, ci se vor folosi și sufletește prin ascultarea și însușirea științelor înalte ce se vor propune acolo. Îmi place a crede cum că viitorul va privi cu tot dreptul această zidire ca o reprezentațiune nemuritoare a predomnitoarei noastre națiuni și confesiuni în ducatul Bucovina. Însă, cine poate toate acele foloase, binecuvântări și frupte dulci a le enumera, cu carile suntem dăruiți, și cu câte se va îndulci încă posteritatea noastră!

Deci, fraților, din cele zise până acuma, puteți cunoaşte îndestul cât de binefăcătoare au fost lucrările acestui dintâi urzitor al Fondului religionar. Căci, precum știți, toate stările, chiar și străinii, ba încă și întreg popor bucovinean, a gustat din

fruptele lui. La această din urmă amintire îndrept cuvântul meu către poporul acesta ce îl văd adunat aici, la această serbare. Voi, fraților, și copiii voștri! Faceți tuturor cunoscută mila și ajutorul pre care l-ați primit în anul trecut, în acel an al lipsei și al durerilor, din această avere ctitorească! Căci de aici s-au împrumutat vouă 500.000 fl. pe timp de șase ani, și într-acest chip s-a alinat vouă starea lipsei, ați scăpat de foame și, așa să zic, din gura morții. Deci, fiți mulțămitori, și rugați-vă neîncetat pentru fericirea cea eternă a ctitorilor!

Iată cu aceasta, fraților, după slabele mele puteri sufletești și trupești, v-am adus înainte o scurtă descriere despre vredniciile și faptele cele strălucite, religioase, ale lui Ștefan cel Mare, ale fondatorului S(ân)t(ei) monastiri Putna, și ale celui dintâi urzitor al Fondului religionar. Căci chiar prin a lui dărnicii vedem noi în țara noastră dezvoltându-se științele, artele, literatura și, în comun, cultura națională. Noi, așadară, să ne închinăm lui Ștefan cel Mare ca „dreptului ce înflorește ca finicul" și ca binefăcătorului ale cărui faceri de bine „s-au înmulțit ca cedrii Libanului". Să-l privim pre acest binefăcător de un arbore puternic, tare și întins la rădăcină, umbros și bogat în fruptele sale!

Exemplul cel mai viu și îndemnul cel mai sigur, cum trebuie a păși, fraților, să putem vedea în floare Biserica și națiunea, aflați în viața și faptele lui cele mărețe! La aceste fapte, pare-mi-se, că provoacă chiar căutătura acestei umbre venerabile, căci e îndreptată spre pământ, adică spre noi, pământenii, urmașii lui, arătându-și îngrijirea cea părintească pentru norocirea viitorului nostru și dorind din inimă ca în toate să-i urmăm lui. Însă nu prin cuvânt[95], ci prin fapte să ne silim a ne face vrednici de mărirea, virtutea și credința cea străbună, ca să meritățm a ne numi strănepoții acestui domnitor prea glorios! Pentru aceea, poftesc: Pilduiți-vă în faptele vieții lui, lucrând și făptuind toate acelea ce le cere de la noi Biserica, națiunea și patria!

Deci dară, cu solemna zi de astăzi, să fie deviza bucovineanului: „înflorirea patriei, Bisericii și națiunii", dară nu numai a bărbaților bucovineni, ci și a damelor, respectiv a maicelor bucovinene. Ele sunt datoare a împlânta această deviză din fragedă copilărie în inimile fiilor și fiicelor pre care îi poartă la sânul lor. Ele au o misiune sântă, de a impune acest fin însă foarte scump sâmbure a bunei creșteri în pieptul lor, și așa, din fragedă tinerețe, a-i înzestra cu idei evlavioase, naționale și patriotice, și poate numai atunci, cu așa niște fii și fiice, va putea spera țara la un viitor dorit și ferice.

Norocindu-mă cu o așa prea onorată adunare a serba această mare serbătoare a Maicii Domnului, și cu această aducerea aminte a fondatorului acestei sânte monastiri, după un răstimp de 400 de ani, și convins fiind de ale lui îmbelșugate binefaceri, cum și cu ce aș putea eu, astăzi, a da cuvenita mulțămire acestui glorios principe? Ce pot eu, ca un om slab și călugăr nemernic, într-această serbătorească oră, a sacrifica? N-am nici aur, nici argint, nici pietre scumpe, căci în poziținea mea de astăzi, lepădându-mă de lume, toată a mea avere se cuprinde numai într-o inimă sinceră și plină de simțul

[95] Este de amintit cum că toată prăznuirea s-au făcut cu spesele Precuv(ioșiei) Sale, părintelui egumen Arcadie Ciupercovici [nota lui S. Bodnărescu].

mulțămirii și a dragostei. Așadară dragostea, acest adânc simțimânt de mulțămire, îți oferez ție, umbră glorioasă și binefăcătoare a Marelui erou, cu acea îndatorire cum că eu, dinpreună cu servitorii la S(ân)t(ul) altar al acestui locaș d(umne)zeiesc, înălțat de religiozitatea ta, neîncetat ne vom ruga la Preaînduratul pentru fericirea și mântuirea Ta.

Totodată, vom îndrepta fierbinți și cucernice rugăciuni către Preabuna Maică a Domnului, căreia s-a consacrat acest S(ân)t locaș, ca să se îndure a soli înaintea Fiului său și Mântuitorul lumii, ca să se primească sufletul tău și sufletele celorlalți fondatori, miluitori și adăugători a locașurilor d(umne)zeiești, la fericirea raiului, în locurile celor drepți și sfinți.

Primește încă, Preaiubită Maică, și această umilă rugăciune, ca prin tine să ne asculte Fiul Tău, și să deie Preaînaltului nostru împărat, carele îngrijește ca un părinte bun de averea ctitorească a Fondului religionar, ani mulți și fericiți, pace neîntreruptă, învingere asupra vrăjmașilor! Binecuvântă-ne printr-însul Biserica și națiunea, cu fruptele adevăratei culturi și propășiri. Iară pe Excelența Sa, Preasfințitul nostru episcop, carele poartă grijile necontenit de interesele noastre intelectuale, bisericești și materiale, să-l păstreze întreg, sănătos și îndelung înzilit, și fraților adunați la această solemnă serbare să le dăruiască spiritul conțelegerii, luminării și al unirii, ca prin puteri unite să poată îndeplini scopul cel de trei ori fericit al ctitorului nostru, adică înflorirea și norocirea Bisericii, națiunii și patriei noastre! O, Apărătoare Doamnă, acoperământul și ajutorul nostru! Pentru aceste ne rugăm cu lacrimi, căci în tine și Fiul tău punem toată speranța noastră, fără de dânsul alt D(umne)zeu nu știm, nu cunoaștem, Lui ne închinăm, acum și în ceasul morții noastre, amin.

[S. Bodnărescu, *Reminescențe din Putna*, Iași, 1869[96], p. 5–14. Data cuvântării, conform conținutului: 15/27 august 1871]

95

Cuvântarea festivă
rostită la serbarea națională pe mormântul lui Ștefan cel Mare.
Putna, în 15/27 august 1871[97]

Onorată adunare,

Scopul pentru care ne-am adunat aici nu este de a face istoricul faptelor sau zugrăvirea caracterului mărețului bărbat, care, după patru sute de ani, este încă destul de puternic ca să adune pe mormântul său reprezentanți din toate țările unde trăiesc

[96] Acest an, menționat pe foaia de titlu a cărții, nu este real.

[97] Această cuvântare a d-lui Xenopol a fost judecată de Comitetul central al serbării naționale ca cea mai bună dintre cele prezentate la concurs, și opinia comitetului a fost aprobată de dd. [domnii] Alecsandri, Maiorescu și Pogor, constituiți în juriu literar [nota revistei „Convorbiri literare"].

români. Faptele lui sunt păstrate, mai bine decât în cărțile ce pomenesc de ele, în cel mai mândru din izvoarele amintirii: în sufletul poporului însuși, învelite în o comoară de nesfârșită poezie. Tot astfel se înalță în amintirea noastră și inima lui curățită de greșelile întâmplătoare ale vieții omenești, și înțeleasă de pornirea sufletească a poporului întreg în ceea ce era ea într-adevăr. Nici pentru faptele, nici pentru caracterul lui nu am avea, deci, la urma urmelor, decât a rezice ceea ce știe orice român: că acest suflet ales, cu drept a dobândit de la poporul său mândra denumire de „Mare și Bun". În astă judecată rostită de un neam întreg, în decurs de secoli, stă dreapta măsură a mărimii lui Ștefan. Și chiar cercetarea cea mai lămurită a istoriei, nu va putea decât să întărească ceea ce poporul au cuvântat.

Dar să nu credem, onorată adunare, că numai trecutul ne atrage aici. Că numai atâta voim noi, a ne împrospăta amintirea apropiindu-ne de lăcașurile unde mai văzute urme pare a fi lăsat eroul de la Războieni, unde piatra ce acoperea moaștele lui lovește încă privirile noastre. Nu! Venim aici și pentru viitorul după care năzuiește orice suflet mai nobil al poporului nostru. Venim aici pentru a suge puterea ce susține pentru bine și adevăr[98], putere ce izvorăște pe la mormintele oamenilor mari.

Cu patru sute de ani aruncăm noi gândirile și simțirile noastre înapoi, și, totuși, de vom privi bine în sufletul nostru, vom vedea cum se amestecă în acel îndepărtat trecut, farmecul viitorului; cum fiece faptă a lui Ștefan cel Mare e cu atâta mai măreață cu cât noi, astăzi, putem să ne-o amintim împreună pe mormântul lui, cu cât simțim că în această împreună-amintire stă sâmburele unor puteri de viață ce pot să ne întărească în propășirea pe calea dreptului și a adevărului, care susțin și înalță pe popoare.

În astă împreunare a amintirii trecutului cu năzuințele și speranțele în viitor, figura lui Ștefan cel Mare încetează de a fi *eroul unei părți* a țărilor locuite de români, și devine *un centru pentru toți de același neam*.

Apărând Moldova de asupririle dușmanilor, el apără o parte din poporul nostru. El împlini aici aceea ce alți bărbați mari împliniră aiurea. Marginile politice îi opriră de a înrâuri de-a dreptul asupra întregului popor. Dar fiecare din ei, lucrând pentru o parte din același întreg, lucra pentru întregul însuși. Să nu oprim, deci, când cătăm la bărbații cei însemnați ai trecutului nostru, privirile noastre pe sfera în care ei au trebuit să-și mărginească lucrarea lor. Să nu vedem în ei cauze de mândrie sau de gelozie pentru o parte sau alta din poporul nostru, ci să-i privim, pe toți, ca pe un bine obștesc al neamului întreg, căci și ei, cu toții, tot de un gând au fost pătrunși: apărarea și înălțarea poporului român, în sfera în care ei trăiau. Astăzi marginile despărțitoare au început a cădea, și astăzi, în speranța viitorului, *toți* românii sunt datori să depună semnul de amintire și de recunoștință pe mormântul *fiecăruia* din eroii lor. Învingători sau martiri în luptele ce au luptat, ei au, cu toții, dreptul la recunoștința neamului întreg, pentru că prin brațul lor și, mai mult încă, prin puternica amintire împlântată în sufletul poporului, ei au lăsat un izvor de vârtute din care cu toții au dreptul să se

[98] În „Telegraful", București, anul I, nr. 117, miercuri, 25 august/6 septembrie 1871: „…puterea ce susține în luptă pentru bine și adevăr".

întărească pentru viitor. Oamenii cei mari ai unui popor nu sunt ai cercului în care ei fură siliți să-și mărginească lucrarea; ei sunt ai neamului întreg, pe cât răsună aceeași limbă, pe cât se întâlnesc aceleași obiceiuri, pe cât se întinde legătura mai strânsă pusă de fire între sufletele omenești. Ba ei trec chiar peste cercul poporului lor și devin binele întregii omeniri.

Pe mormântul lui Ștefan cel Mare, pe astă amintire comună tuturor, venim noi, deci, astăzi, cu credința în un viitor comun. Acest țel de care atârnă tot lanțul speranțelor noastre trebuie să avem și inima de a-l spune în fața lumii, fără sfială, fără încâlcire, cu deplină încredere în dreptate și adevăr, în mersul lucrurilor lumești. Căci, fir-ar oare cu putință ca acest popor ce atâta a luptat, apoi, atât a suferit, astăzi, când își ia avântul pe calea propășirii, să fie strivit la pasul cel dintâi? De am fi fost noi meniți numai a opri cu piepturile noastre năvălirile barbarilor și ale mahomedanilor, ne-am fi șters de pe fața pământului odată cu încetarea acelor năvăliri, ca ființe ce ne-am fi fost împlinit menirea. Dar nu a fost astfel. Ci, după o lungă noapte și grele schingiuiri, pierit-au și întunericul, și stafiile lui, și noi iarăși am revenit la viață, cu o putere nouă și plină de încredere în lungul viitor. Avem acea putere, avem acea încredere, pentru că sufletul acestei părți a omenirii ce se numește poporul român, încă nu și-a revărsat în lume comoara cuprinsului său sufletesc. În adâncul lui se mișcă noi armonii în sfera frumosului, noi descoperiri în aceea a adevărului, noi tipuri de caractere ce trebuie să iasă la lumină, să rămână în amintirea omenirii. În acea fierbere interioară a căreia urmări stau încă ascunse în sânul viitorului stă dreptul nostru la trai, îndreptățirea speranțelor ce ne încântă. Căci asta e legea cea mare a naturii care domnește atât în neamurile de plante și vietoare cât și în neamurile omenești: că fiecare are drept la trai și dezvelire, cât timp nu a desfășurat toată puterea de întindere cu care e înzestrat de vecinicul izvor al naturii. Odată, însă, ce aceasta s-a împlinit, atunci trebuie să se stingă pentru totdeauna, lăsând locul liber pentru alte ființe. *Fiindcă noi, românii, încă nu am desfășurat tot cuprinsul nostru sufletesc, avem dreptul de a trăi, și putem spera în viitor*.

Dar să nu credem că această lege ne asigură atât de puternic un viitor de propășire încât fără de nici o muncă, fără de nici o silință, am putea ajunge la el. Nu doară că *împlinirea însăși* a legilor mersului omenirii ar atârna de la voința oamenilor, căci precum e cu neputință ca să se zdruncine mersul corpurilor cerești, tot așa este de cu neputință a se clătina măcar câtuși de puțin acel al lucrurilor omenești. Dar, între dezvelirea naturii și a omenirii este următoarea mare deosebire: că, pe când legile naturii se împlinesc orbiș și fără de alegere, deci, totdeauna, *cu același efect și în același fel*, acele ale omenirii se împlinesc prin mijlocirea omului însuși, care are puterea de a lucra *după ele* sau *în contra lor*. Când el lucrează după cerințele legilor omenirii, atuncea *împlinirea lor se face sub forma binelui*, a fericirii, a propășirii. Când el lucrează în contra lor, atunci *împlinirea acelorași legi se face sub forma răului*, a nenorocirii, a decăderii. Libertatea omenească nu hotărăște nimica asupra împlinirii însăși a legilor. Aceasta merge de sine înainte și nestrămutat. Libertatea omului este, însă, marea putere care hotărăște asupra modului împlinirii acelor legi neclintite, ca izvor de viață mândră sau de moarte schingiuitoare.

Poporul, deci, ce vrea să propășească, cât timp are încă putere de trai, va trebui, cu mintea lui, să caute a pătrunde în înșirarea lucrurilor și să recunoască cum trebuie el să făptuiască pentru a sta în armonie cu legile omenirii. El va trebui să-și pună toată silința pentru împlinirea celor ce va fi recunoscut a fi de trebuință. Agerimea minții și tăria inimii sunt condițiile neapărate a vieții mai depline. *Știința și puterea morală sunt stâlpii fericirii popoarelor*. Aceste fiind bunuri ce omul, poporul, poate a și le agonisi, urmează că *de la el atârnă* ca să intre, în adevăr, pe calea propășirii, și să-și câștige recunoștința omenirii, precum tot de la el atârna ca, rămânând în neștiință și aruncându-se în neorânduială și desfrânare, să se ucidă pe sine însuși. Pentru noi, românii, care începem abia a ne dezveli, calea spre bine e cu atâta mai ușoară cu cât știința izvorăște atât de mănos din lucrarea omenirii întregi trecute și a acelei contemporane ce ne înconjoară, iar puterea morală stă atât de mândră în multe părți a istoriei noastre, strălucește în suflete atât de mărețe ca acele a unui Ștefan, Mihai sau Horia, și în sufletele tuturor acelor ce se bătură și pieriră împreună cu ei, încât nu am avea decât să ne apropiem de ambele acele bunuri pentru a simți în sufletele noastre înrâurirea lor cea binefăcătoare.

Oricine simte, deci, în sine, un cuget ce năzuiește mai presus decât spre trebuințele zilnice, poate, dar, să se bucure astăzi, într-adevăr, de gândirea ce ne-a adunat aici. Căci, în întoarcerea aceasta înspre trecut, în simțimântul ce ne împinge a încorda inimile noastre pe mormântul unui bărbat ce luptă o viață întreagă pentru poporul său, și tăriei căruia, sufletește, datorim noi astăzi, în mare parte, existența noastră însăși, în astă întoarcere, zic, se arată o creștere a puterii morale în sufletul nostru, o mai mare năzuință spre bine și adevăr, o mai mare ură contra răului și a minciunii! Oricare din cei ce de aproape sau de departe vor simți răsunetul ce amintirea veacului de atunci va produce în suflet, lovindu-se de starea de astăzi, se va vedea mai înălțat în cugetul său, va voi mai mult și va lucra mai mult. Tot acel ce va simți în sine o agerime mai mare a spiritului, o tărie mai mare a inimii, își va aduce aminte că prin muncă neobosită și jertfiri spre binele obștesc, e dator să se facă vrednic de părtinirea cu care firea l-a înzestrat.

Căci să fim drepți, onorată adunare! Nu tot poporul lucrează deodată spre viața și propășirea sa! Este în el o parte activă, în mâinile căreia stau ursitele poporului întreg. Ea îl duce spre propășire sau decădere, după elementul ce predomnește în dânsa, cel bun sau cel rău, în luptă totdeauna, în luptă neîmpăcată ca lumina cu întunericul. Către apusul vieții unui popor, predomnește elementul rău ce se îndesește necontenit ca umbra în înserare, semn că se apropie noaptea mormântului. Dar și la zori nu e lumina fără de amestec. De la început până la sfârșit, datoria elementului bun este de a lupta în contra răului. Prin silințele sale, prin exemplul cugetului și a faptei curate, prin îndreptarea celor ce nu știu sau nu vreau pe calea binelui și a adevărului, elementul bun introduce viața în sânul poporului, o înalță până la culmea ei, și chiar în timpul decăderii, prin o luptă necurmată, aruncă raze de strălucire asupra nopții ce se coboară. Dacă partea mai aleasă a națiunii rămâne în nelucrare, atunci aceasta urmează, în întuneric, o cale necunoscută, prada tuturor elementelor rele ce pot să-și

ia zborul în mijlocul nopții. Atunci se lățește crima de care e cotropită fapta frumoasă ce fuge și se ascunde; lingușirea ce caută câștig din orbirea celor lingușiți, și înaintea căreia puterea de a susține privirea adevărului slăbește din ce în ce; îngâmfarea asupra propriilor merite și lauda cu meritele altora, căreia urmează lenevirea de a mai lucra, și care împreună ucid silința de a recunoaște starea adevărată în care te afli și iubirea de muncă prin care poți scăpa de ea. Astfel se târâie atunci un popor în o umbră îndoielnică, un timp oarecare, până la ivirea unor zori noi sau, ce e mai sigur, până la stingerea lui. Deci, *împlinirea legii naturii, că un popor are putință de a trăi și a se dezvolta până ce a revărsat în lume tot cuprinsul său sufletesc, atârnă de condiția neapărată a luptei necurmate a elementului bun în contra celui rău*.

Sufletelor nobile și înțelepte ale românilor din toate țările le este, dar, impusă greaua, dar frumoasa sarcină de a mijloci acuma și a realiza în viitor ultimul țel al speranțelor noastre. Pentru aceasta, însă, *o înțelegere și o lucrare comună a elementului bun este condiția neapărată a reușitei.* Nu mulțimea puterilor, ci îndreptarea lor spre același țel, și opintirea lor împreună hotărăște mărimea izbânzilor. Cu cât elementul bun se întărește mai mult prin strânsa legătură și lucrarea împreună a celor ce-l înfățișează, cu atâta puterea celui rău slăbește, cu atâta orânduiala și propășirea înlăuntrul țării, neatârnarea ei în afară este mai asigurată. Cu cât, din contra, elementul bun se răzlețește și se desface deolaltă, cu atâta *puterea* lui se micșorează, orișicât ar crește *numărul* acelora în a căror suflet este sădit; cu atâta se lățește răul, minciuna, desfrânarea, cu atâta predomnesc înlăuntru patimile și iubirea de sine, iară în afară siguranța și respectarea țării slăbesc din ce în ce. Să nu credem vreodată că un popor când se coboară în cumpăna lumii, nu poartă el însuși vina acelei coborâri. Totdeauna un popor ce slăbește în afară arată că e slab înlăuntrul său. Un popor ce se stinge de pe fața lumii [arată] că a fost mort înlăuntrul său.

Ferice sunt timpurile în care elementul cel bun al unui popor găsește un centru, un suflet mare în jurul căruia cu toții se adună și cu toții lucrează duși de un gând, o simțire comună, spre binele și înălțarea patriei! Atunci, puterea crește înmiit. Atunci, o țară mică, o mână de oameni fac fapte ce răsună departe de locul unde s-au petrecut. Atunci se văd lucruri ce par neînțelese în timpurile mai slabe. Astfel, astăzi cădem în minunare dinaintea faptelor de viteaz ale lui Ștefan cel Mare. Și pentru ce, oare? Pentru că astăzi simțim prea bine că astfel de fapte ar fi cu neputință. Și, iarăși, pentru ce aceasta? Oare nu suntem tot atâția, ba poate mai numeroși decât pe timpul lui Ștefan cel Mare? Oare nu sunt și astăzi bărbați ce-și iubesc țara, și toate le-ar jertfi spre fericirea ei? Sunt elemente bune, onorată adunare, și în mare câtime, dar ele stau răzlețite, nu lucrează împreună, și, deși tind spre același țel, spre înălțarea neamului și fericirea lui, nefiind unite prin împreună-înțelegere, aruncă adeseori unele asupra altora grozava acuzare de trădător de țară! Nu este un centru care să le unească, un ochi fermecător care să le insufle în inimă dorința și puterea de a lucra împreună, un ochi ca acela ce aprindea în războaie sufletele viteze ale ostașilor români.

Dar astăzi, cu toate tulburările timpurilor, nu e atâta vorbă de războaie și de lupte sângeroase. *Răul nu este atâta în afară cât înlăuntrul nostru*, și în contra acestuia

este de luptat. Nu voiesc a vă zugrăvi această stare a noastră dinlăuntru, în toate părțile unde trăiesc români, nici aceea a legăturilor dintre românii din toate aceste părți împreună. Oricine, însă, știe că ea este departe de a fi astfel precum ar cere-o ideea propășirii noastre spre unul și același viitor. *În dezbinarea dinlăuntru stă slăbiciunea tuturor*. În această nearmonie a inimilor și spiritelor stă rădăcina mai adâncă a relelor ce ne bântuie, a pericolelor ce ne amenință. De aceea, pe mormântul bărbatului ce a știut a concentra în sine toate razele de bine ale poporului său, să cugetăm la o apropiere a tuturor din toate părțile spre o împreună-lucrare. Toți cei mai buni să caute a avea credințe, speranțe, și năzuințe comune, și să caute a se înțelege asupra mijloacelor prin care s-ar putea aduce realizarea acestora în viitor. Aceste credințe și principii comune să caute cu toții a le răspândi cât se poate mai mult, pentru ca fiece român ce are o inimă, ce simte legătura adâncă pusă de natură între inima sa și inima celui de același neam, între soarta sa și pământul în care sunt sădite amintirile strămoșilor și speranțele copiilor săi, să știe că are ceva de așteptat de la sudoarea frunții sale, că are un bine mai mare de apărat decât interesul traiului său însuși.

Lăsați marginile măiestrite ce șirul istoriei le-au rădicat între noi! Istoria le va desface cu încetul, precum a și început, și să nu grăbim nimica în astă privință. Deși unirea politică este țelul ultim al oricărui neam și singurul mijloc de a dezveli tot cuprinsul sufletesc al său, *să nu credem niciodată că aci este totul, și, mai cu seamă, nu că aci e începutul*. Unirea oamenilor, dacă e să fie cu trai, trebuie să se facă întâi prin gând și inimă, apoi, după ce astfel de înțelegere va fi aruncat adânci rădăcini în sufletul celor ce vor să-și unească și alte interese, să pășească și la aceasta. Unirea politică este și o unire de interese de toate zilele, o unire a acelor sfere unde mai ușor se jignește omul de aproapele său. Deci, starea îmbucătită cu care ne aflăm este într-un înțeles priincioasă. Să lucrăm, cu toții, împreună, la răspândirea acelorași credințe și speranțe, să legăm românul din Ardeal cu cel de lângă Prut, prin cuget și simțire, și să lăsăm mersului istoriei apropierea tuturor intereselor. Când tot românul va tinde spre un țel, când unirea minții și a inimii va fi încheiată, atunci acea politică va urma numaidecât de însuși mersul lucrurilor! Aceasta, deci, să fie gândirea ce să ne lege împreună, aici, pe mormântul lui Ștefan cel Mare: *Că toți românii care simt în sine un suflet mai osebit, o inimă mai nobilă, fie ei din orice sferă, fie ei din orice țară, să lucreze neobosit, fiecare în parte și cu toții împreună spre aflarea și răspândirea mijloacelor care vor putea să înlesnească înrădăcinarea credințelor, năzuințelor și speranțelor noastre comune în unul și același viitor, și să asigure împlinirea acelui viitor însuși.*

Aceasta să fie ideea cea mai presus de orice interese, de orice deosebire în gândire și simțire. Câștigând astfel un mijloc puternic de înțelegere, să căutăm a întinde această înțelegere din ce în ce mai mult în sufletele noastre, de la principiul acel mare, rădăcina vieții însăși, până la ramurile, frunzele și florile ei, restrângând deosebirile între gândiri, simțiri și năzuințe numai la atâta pe cât e de nevoie pentru însăși propășirea unui popor. Această idee, deci, să nu rămână numai ca o amintire în sufletele noastre, ci, despărțiți de aici, să rămână ca o legătură adâncă ce îndată să ne împingă spre o lucrare comună. Să cercetăm mijloacele prin care s-ar putea aduce la

împlinire întruniri periodice ale românilor de pretutindeni, dacă nu din toate clasele societății, cel puțin ale tinerimii studioase. Să nu încetăm de a dezbate prin grai și scrisoare, fără patimă personală ci numai cu ținta spre adevăr, toate întrebările cele mai însemnate ale vieții noastre sociale, politice, economice, pentru a se putea ajunge, cu timpul, la un adevăr asupra lor! Să ne silim cu toții întrucât e cu putință și să ne înțelegem asupra mijloacelor pentru cultivarea țăranului – temeliei națiunii – pentru ca elementul bun, atât de mănos răspândit în el, să poată ieși la lumină și întrebuința puterile spiritului și ale inimii în folosul poporului întreg, iar nu numai în acel al micii sfere a satului în care s-a născut! Să căutăm de înalțarea și întinderea Teatrului Național, care este până acuma, în mare parte, mai mult un institut de înjosire decât de înălțare morală, și, chiar astfel precum e, restrâns numai pentru o mică parte din poporul întreg. Dar aceste(a) numai spre amintire, căci destul ar fi de a ne îndepărta de aici cu conștiința clară a ideii ce ne-a adunat. Ea este destul de mare și de frumoasă pentru a umplea sufletele noastre, și mijloacele pentru împlinirea ei sunt tocmai roadele ce așteptăm să le producă. Cu toate acestea, onorată adunare, nu ne putem despărți de pe mormântul marelui bărbat fără a cere de la amintirirea lui o învățătură, o povățuire pentru lupta ce avem de luptat, căci este o asemănare ascunsă, dar adâncă, între starea de atunci și aceea în care ne aflăm, între lupta ce luptă Ștefan cel Mare și aceea pe care trebuie să o lupte astăzi partea cea bună a poporului român! Era și atunci ca și acuma o mare mișcare spre neatârnarea și înaintarea poporului; erau și atunci pericole cumplite dinlăuntru și dinafară ce amenințau aceste scumpe bunuri. Iată pentru ce, în bucuria nespusă ce împle sufletele noastre, totuși simțim trecând o umbră de durere, precum trecea prin sufletul marelui viteaz când, întorcându-se învingător din lupte, știa că-i în ajunul unor noi bătălii! Iată pentru ce ne adunăm noi *astăzi* pe mormântul lui Ștefan cel Mare! Căci este o pornire a sufletului nostru care, înțelegând asemănarea stării de astăzi cu starea de atunci, ne împinge a întări legăturile naturii pe mormântul acelui bărbat ce fu mai puternic decât amenințările timpului său. Dar pe timpul lui Ștefan, elementul cel bun predomina înlăuntrul țării, căci acesta era unit în jurul unui centru, astfel că putea menține înlăuntrul țării unitatea, și că lupta se concentra în contra răului din afară. Astăzi, răul e mai mult înlăuntrul nostru, din cauză că elementul bun rămâne răzlețit, nefiind un suflet mare în jurul căruia să se concentreze tot ce este mai ales în națiunea noastră. Totuși, să avem speranță, fraților români! Dacă elementul bun se unește în jurul unei idei, dacă puterile de viață aleargă la întrunire pe mormântul eroilor națiunii spre a lucra cu un gând, cu o inimă, spre binele obștesc, atunci să nu ne temem! Predomnirea binelui și a adevărului va urma în curând lucrării întrunite a elementului bun, și o stare mai liniștită, mai regulată, și mai puternică a interiorului ne va mijloci în curând respectarea în afară a națiunii române și propășirea ei spre unul și același viitor. Dacă nu este eroul viu, în fruntea noastră, este ideea pentru care s-a luptat. Ea este un soare vecinic arzător pentru oglinzile curate ce pot a-l răsfrânge.

Ștefan cel Mare avea mai mult a se lupta contra pericolelor din afară. Arma sa era fierul. Puterea sa – virtutea inimii și brațul neobosit. Victoriile sale erau repurtate pe câmpul stropit cu sângele bravilor români. Timpul de astăzi a schimbat totul – și răul,

și lupta în contra lui. Noi avem să ne luptăm mai mult contra dezbinării, neînțelegeri interioare. Arma noastră este pana și graiul. Puterea noastră – virtutea inimii, nu mai puțin trebuincioasă decât pe câmpul de război, și spiritul neobosit. Victoriile noastre se vor urma în tăcere, în sfera cea ascunsă a gândurilor omenești. Dar, cu toată această deosebire, rămâne *adâncă asemănare a luptei, acuma, ca și atunci, în contra unui rău care amenință existența și propășirea poporului nostru*. Adevărurile fundamentale, însă, rămân aceleași pentru toate timpurile, întrucât se reproduc în împrejurări asemănătoare. Când o putere mai mică luptă pentru bine în contra unui mare rău, atunci aceleași adevăruri vor trebui aplicate pentru a reuși, fie lupta pe câmpul de război, sau în câmpurile minților. Ștefan cel Mare a reușit în lupta sa pentru că geniul său a pătruns mijloacele adevărate ce puteau să-l ducă la o bună izbândă. Mijloacele noastre vor fi deosebite. Caracterul lor, însă, va trebui sa fie în totul același dacă voim să încununăm și noi cu glorie și reușită lupta ce vom lupta.

Ștefan cel Mare ajunse la țelul său prin neatârnarea sa de alții și încrederea în propriile sale puteri; prin conștiința lămurită a stării în care se afla; în fine, prin lucrarea adânc meditată și totdeauna măsurată după îndemnul împrejurărilor. Când Ștefan cel Mare își apăra țara, el își punea speranța, mai înainte de toate, în propriile sale puteri, căci în curând se încredințase cât de puțin tare e acel ce-și sprijină viața pe puterea și ajutorurile altora. Acest caracter de neatârnare să-l introducem în spiritul nostru. Să fim ceva prin lucrarea noastră și nu numai prin ajutorul lucrărilor altora. Să nu așteptăm pururea lucrări gata de la alte popoare! Să nu introducem în poporul nostru pentru a mulțămi trebuințele lui, așezăminte străine ieșite din munca și osteneala altor popoare! Să nu traducem vecinic cele de nevoie pentru întinderea și adâncirea cunoștințelor noastre, ci să căutăm a scoate din creierii noștri înșiși cele de trebuință pentru propășirea poporului, precum scotea Ștefan cel Mare din mușchii poporului român însuși puterea pentru apărarea lui! Și, dacă uneori trebuie împrumutat ajutorul străin, cum altfel nici că se poate, atunci iarăși să facem ca Ștefan cel Mare, mulțămindune cu cinci mii de secui și două mii de leși, când noi înșine luptăm în număr de patruzeci de mii. Astfel, întărind puterea spiritului și a inimii noastre prin însăși a noastră osteneală, vom câștiga tot atât de sigur lupta în contra elementelor contrare propășirii noastre, precum câștiga Ștefan bătăliile sale asupra dușmanilor din afară.

A doua condiție neapărată a reușitei este ca să nu ne înșelăm asupra stării în care ne aflăm! Să nu ne orbim noi înșine prin lingușiri și înălțări peste aceea ce suntem în adevăr. Când Ștefan cel Mare își scăpa poporul întreg prin vitezele sale lupte, când întregul popor înălța rugi fierbinți către cer pentru măritul voievod, acesta, departe de a se mândri de propriile fapte, petrecea după obiceiul timpului de atunci, zile întregi în post și rugăciuni, și nu se orbea asupra primejdiilor ce-l așteptau, și, de acolo, înainte, asupra muncii ce avea încă de muncit pentru a ajunge la țelul său. Să facem asemenea, astăzi, și noi, în felul nostru. La cea mai mica izbândă a faptelor sau spiritului nostru, să nu ne îngâmfăm cu o neiertată zădărnicie! Să înțelegem totdeauna unde ne aflăm, cât am lucrat, cât avem de lucrat pentru a ajunge la scopul dorit, și a merita de a fi trecuți cu semnul recunoștinței în analele lucrurilor omenești!

În fine, și aceasta răsună din depărtare peste ruinele secolilor trecuți, ca o sfătuire trămisă poporului iubit de înțelepciunea lui Ștefan cel Mare, să nu ne grăbim întru realizarea scopului nostru. Să nu pripim prin o lucrare nesocotită mersul împrejurărilor, pentru a nu arunca în o vecinică noapte mândrul viitor ce începe a ne luci. Să lăsăm, pe cât se poate, timpului și împrejurărilor a lucra pentru noi în astă privință, iară noi să ne silim a fi *gata prin puterea și înălțarea dinlăuntru a primi ceea ce viitorul ascunde în sânul său*. Viața întreagă a lui Ștefan cel Mare și testamentul său politic conțin această învățătură. Niciodată Ștefan cel Mare nu se aruncă în orbiș în luptă, ci totdeauna așteptă ca timpul și împrejurările să asigure rezultatul lovirii sale, care atunci urma ca un fulger. Niciodată el nu se îndoi a sacrifica un bine mai mic pentru scăparea bunurilor celor mari ale onoarei și existenței poporului său. Lucrarea înceată în interiorul poporului, concentrarea elementului bun, luminarea părții pasive a națiunii noastre, înțelegerea asupra mijloacelor de propășire, asupra mijloacelor de îndepărtare a dezbinărilor ce ne sfâșie, a relelor materiale și morale ce se lățesc molipsitoare înlăuntrul nostru, *iată lucrarea ce este menită a așeza temeliile pe care timpul va rădica odată viitoarea România*. Lucrarea înceată, dară nesfărmată, ca aceea a polipilor ce rădică insule din sânul oceanului, pe care apoi viața își așterne covorul său, iar nu ca aceea a furtunilor mării ce înalță într-o clipă cumpliții munți de spumă, ca iarăși să-i cufunde în latul ocean!

Deci, fraților români! Să avem speranță în viitorul nostru și să lucrăm întru împlinirea lui! Să lucrăm împreună la unirea spiritului și a inimii tuturor celor de același neam, la îndepărtarea relelor ce ne sfâșie înlăuntrul nostru! Să fim cu iubire pentru dreptate și adevăr! Să avem puterea de a le aduce la împlinire și să luptăm fără încetare contra răului și a minciunii! Să fim neatârnați în cugetul și spiritul nostru, și să nu ne mândrim de rezultatele dobândite, ci să tindem necontenit a le mări și a le întinde! În fine, să nu grăbim, periclitându-l, un viitor ce va fi sigura urmare și răsplată a unei munci neobosite pentru bine și adevăr […]!

Iară tu, umbră măreață a lui Ștefan cel Mare, coboară-te în sufletul poporului tău, și cu puterea ta de fier încoardă-i voința spre împlinirea acelor datorii pe care natura le impune oricărui popor ce năzuiește către nemurire!

A. D. Xenopol[99]

[„Convorbiri literare", Iași, anul V, nr. 12, ziua 15/27 august 1871, p. 186–192]

[99] Reproducțiunea rămâne oprită până la vinderea exemplarelor tipărite, în profitul unui fond pentru monumentul lui Ștefan cel Mare [nota revistei „Convorbiri literare"].

96

Domnului Dumitru Brătianu

Stimate Domnule,

Prin articolul d(umnea)voastră publicat în Nr. din 23 iulie, a. c., al jurnalului „Românul", ați împrumutat serbării de la Putna acea strălucire pe care prestigiul unui nume și a unei inteligințe însemnate i-o dă unei fapte neînsemnate chiar.

Dacă, însă, serbarea s-ar întâmpla într-adevăr ca să aibă acea însemnătate istorică pe care i-o doriți d(umnea)voastră, dacă ea ar trebui să însemne piatra de hotar ce desparte, pe planul istoriei, un trecut nefericit de un viitor frumos, atunci trebuie să constatăm tocmai noi, aranjatorii serbării, cum că meritul acesta, eroismul acestei idei, nu ni se cuvine nouă.

Dacă o generațiune poate avea un merit, e acela de a fi un credincios aginte al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care îl ocupă în lănțuirea timpilor. Și istoria lumii cugetă, deși încet, însă sigur și just: istoria omenirii e desfășurarea cugetării lui Dumnezeu. Numai expresiunea exterioară, numai formularea cugetării și a faptei constituiesc meritul individului ori al generațiunii. Ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanț întreg de cauze, rezultatul ce atârnă mult mai puțin de voința celor prezenți decât de a celor trecuți.

Cum la zidirea piramidelor, acelor piedici contra pasurilor vremii, fundamentele cele largi și întinse purtau deja în ele intenționea unei zidiri monumentale, care e menită de a ajunge la o culme, astfel, în viața unui popor, munca generațiunilor trecute, care pun fundamentul, conține deja în ea ideea întregului. Este ascuns în fiecare secol din viața unui popor complexul de cugetări care formează idealul lui, cum în sâmburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg. Și oare omenii cei mari ai României, nu-i vedem urmărind cu toții, cu mai multă ori mai puțină claritate, un vis al lor de aur, în esență același la toți și în toți timpii? Crepusculul unui trecut apus aruncă prin întunericul secolilor razele lui cele mai frumoase și noi, agenții unei lumi viitoare, nu suntem decât reflexul său.

De aceea, dacă serbarea întru memoria lui Ștefan va avea însemnătate, aceea va fi o dovadă mai mult cum că ea a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc, și s-a realizat pentru că a trebuit să se realizeze. Dacă, însă, va trece neînsemnată, atunci va fi o dovadă cum că a fost expresiunea unor voințe individuale, necrescute din sâmburele ideilor prezentului.

E o axiomă a istoriei, că tot ce e bine e un rezultat al cugetării generale, și tot ce e rău, e productul celei individuale. De aceea, meritul nostru va consista numai în formularea ideilor și trebuințelor existente ale poporului, nu în crearea unor altora. Ne vom lăsa îndreptați de cugetarea și trebuințele poporului nostru, nu de ale noastre proprii recepute poate de la străini. Ne vom lăsa conduși de curentul ideilor națiunii, și nu vom pretinde rolul de a conduce noi prin ideile noastre individuale.

Prin numele și inteligența d(umne)voastră ați aruncat asupră-ne razele cele mai curate ale generațiunii căreia îi aparțineți. De aceea, primiți mulțămita noastră, nu

pentru noi, a cărora nu-i nici ideea, nici condițiunile de realizare, ci pentru sânțenia cauzei, a cărei flamură o urmăm cu toții, și a cărei un moment e și serbarea aceasta.

Cernăuți, în 3/15 august 1871
Pentru comitet:
Mihai Eminescu, Pamfil Dan

[„Românul", București, anul XV, duminică, 15/27 august 1871]

97

Domnii mei,

Permiteți-mi, Vă rog, să Vă ofer aci expresiunea simțimintelor mele de gratitudine pentru patriotica epistolă cu care ați bucurat inima mea. În frumoasa voastră epistolă, îmi ziceți: „Numai expresiunea exterioară, numai formularea cugetării și a faptei constituiesc meritul individului ori al generațiunii. Ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanț întreg de cauze".

Așa este, toți câți am fost, câți suntem, și câți vom fi, toți facem istoria. Cu credința, cu suferințele, cu luptele, cu cugetările și cu actele noastre, toți românii răsucim firul vieții noastre naționale. Mici și mari, toți luăm parte. Și fiecare zi, fiecare secundă își aduce contingentul său la marea operă ce de două mii de ani se urmărește fără întrerupere pe pământul anticii Dacii, cu toate viforele și eclipsurile ce de atâtea ori au încercat credința noastră. Sunt, însă, epoci în viața popoarelor, epoci mari, în care lucrarea misterioasă a secolilor, ca picătura ce alunecă pe pereții peșterilor, ia o formă, se cristaliză supt suflarea aleșilor lui Dumnezeu […]. Și apucăturile voastre, junii mei frați, spun inimii mele că o așa epocă va fi epoca voastră, urzitori ai serbării de la Putna.

Îmi mai ziceți: „Meritul nostru va consta numai în formularea ideilor și a trebuințelor existente ale poporului". Inima mea nu m-a înșelat. De aceea, am văzut în serbarea comună tut(ur)or țărilor române proiectată de voi, evenimentul timpilor moderni cel mai însemnat, cel mai fecund în rezultate mărețe pentru români. De aceea, România liberă, până aci înmărmurită, deodată tresări în preziua serbării voastre. De aceea, chiar fiii săi cei mai sceptici, oameni care n-au nici cultul trecutului, nici speranțe în viitorul României, și ei, ca magii Sântei Scripturi, aleargă să se închine și să ducă daruri la locul sânt al întâlnirii voastre. Speranțe sau temeri, toată suflarea română este cuprinsă de un fior ce produc numai crizele cele mari și care nu s-ar putea explica de n-ar fi presimțit sufletele noastre că o taină mare, o taină sântă are să se celebreze în altarul bisericii Sântului Ștefan al românilor. Da! Ceea ce voi numiți un parastas, este celebrarea unei mari nașteri, este pentru întregul Orient învierea poporului, Mesia. Ochii sufletului meu văd deja columna de foc ce are să înalțe până la cer a voastră credință. Căldura și lumina inimilor voastre vor încinge inimile tut(ur)or românilor, și le vor arăta calea mântuirii deschisă urmașilor săi de Ștefan, domnul tut(ur)or românilor.

Fie lăudat, numele Tău, Doamne, Dumnezeul părinților noștri, Care ai dăruit inspirațiuni demne de dânsa junimii școalelor noastre! Continuă-i, Doamne, darul Tău! Fie ca mobilul tut(ur)or actelor ei să fie iubirea patriei și ca tot patria pururea se fie ținta vieții sale!

D. Brătianu

Domnilor membri ai Comitetului central pentru serbarea de la Putna
București, 11/23 august 1871

[„Românul", București, anul XV, duminică, 15/27 august 1871]

98

Ștefan cel Mare

Multe și mărețe fapte au săvârșit românii în veacurile de demult. Mari au fost nevoile în care au trăit, și de o sută de ori mai mari au fost gloriile lor. De câte ori răsfoim paginile istoriei trecutului, ne simțim cuprinși de o viață nouă, reînsuflețiți de izvorul sacru al virtuților, bărbățiilor, patriotismului și devotamentului bravilor eroi. Nu este un munte, un deal sau colină, o câmpie, un râu, un zid sau o piatră dărâmată, un locaș sânt, un mormânt, care să nu ne vorbească de crâncenile lupte ale strămoșilor și de nemuritoarele lor biruințe.

Limbă, datine, obiceiuri, patrie, naționalitate, credință, drepturi sânte, toate acestea, cu sacrificiul sângelui lor, le apărară și le păstrară în timp de atâtea veacuri. Și câte vitejii, câte năvăliri, câte hoarde de dușmani nu au înfrânt ei? De câte ori gladiul[100] lor n-a fost ascuțit, tăind în carne și sânge? De câte ori munții, văile, apele, nu s-au cutremurat la vederea giganticelor lor fapte? Nu este minte așa de avută în gânduri, nu este limbă așa de îndestulată în cuvinte, nu este artă așa abilă care se poată descrie în toată adevărata mărire pe fiecare erou, fiecare faptă, fiecare biruință.

O! Timpuri de mărire și de bărbăție! O! Nepreținoase tezaure ale gloriei naționalității noastre! Sub ce neguroasă lespede zăceți?

Pe voi, sacre izvoare ale mântuirii neamului românesc, pe voi, noi nenorociții v-am trădat uitării! Căci unde este calea ce conduce la mormintele voastre spre a vărsa o lacrimă de recunoștință pentru că v-ați luptat și ați murit pentru lege și țară? Unde sunt monumentele ce trebuiau să se ridice întru glorificarea numelui vostru? Nimic nu se vede. Pare că ați știut că strănepoții voștri vă vor uita și v-ați ridicat singuri cruci, movile, locașuri sfinte, care să ateste nemurirea voastră!

*

[100] Sabia

În istoria trecutelor veacuri de mărire se află strălucind ca un soare luminos unul din cei mai mari eroi ai neamului românesc. Acest erou este Ștefan V (1456–1503), supranumit, pentru eroicele sale fapte, Ștefan cel Mare.

În decursul unei glorioase domnii de 47 de ani pe scaunul Moldovei, Ștefan cel Mare, prin mărimea sufletului său, prin înțelepciunea profundă a minții sale, prin arta dibace de a conduce și comanda oștile, prin curagiul său eroic, în fine, prin acele rare virtuți și calități ce disting pe oamenii extraordinari, izbuti a birui în 26 bătălii însemnate pe toți dușmanii patriei sale, a apăra sântele ei drepturi, și a străluci neamul românesc.

Când se sui Ștefan cel Mare pe tronul Moldaviei, află țara bine organizată după urmele lui Alexandru cel Bun, care întocmise legi drepte, ierarhia bisericească neatârnată, așezăminte bisericești, și ridicase foarte mult puterеrea morală a poporului său.

Țara, cu toate acestea, era amenințată de din afară. Vecinii ei, ungurii și polonii, pusese gând rău de a-i ridica independența. Un alt inamic mult mai puternic, turcii, înspăimântătorii creștinătății, deschiseseră nu demult porțile Bizanțului, și cu acestea ale întregii Europe, de unde îndreptau fulgere îngrozitoare contra tuturor națiunilor. Românii, ca vecini de aproape, erau mai mult amenințați, și aveau a se lupta cu înzecite forțe contra unui inamic atât de formidabil. Ștefan cel Mare veni tocmai la timpul său ca să opună un mur de oțel furiei atâtor hoarde de barbari asiatici și să înfrângă semeția și pofta de supremație a ungurilor și polonilor.

Văzând, dar, Ștefan pericolul în care se află țara, socoti că este trebuință să înceapă a trage brazda în inamici și a curăți mănoasa sa holdă de lăcustele ce o inunda. În al cincilea an al domniei sale (1463), Ștefan trece în Ardeal, prădă țara secuilor, și, după multă pradă ce făcu, se întoarse, cu pace, înapoi. Dar turcii ocupaseră cetatea Chilia de la Vlad V Țepeș, domnul Munteniei, și Ștefan hotărî a-i izgoni. În patru zile de luptă crâncenă izbuti a lua Chilia, și, mai apoi, Cetatea Albă. Turcii, iritați, deteră năvală în țară dar fură respinși.

În 1467, Ștefan repurtă una din cele mai frumoase biruințe, la Baia, în contra lui Mathias Corvin, regele Ungariei. Acesta intrase în Moldova, în fruntea a 40.000 de oameni, și ardea și pustia tot ce-i ieșea înainte. „Dar, după ce regele Mathias a sosit la orașul Baia și l-a întărit cu șanțuri și care, Ștefan Vodă, care se așezase cu oastea între râurile Moldova și Someșul, gândind că a venit timpul când, cu puțini, să bată pre mulți, lăsând caii și sarcinele în locul taberii, numai pedestru și ușor a venit în Baia, și, aprinzând orașul de câteva laturi, a năvălit peste unguri, și a ținut bătaia amestecată până în revărsatul zorilor. Peste 10.000 de unguri au căzut în această bătaie, și regele Mathias, rănit în trei locuri, abia a scăpat prin facerea de bine a unui român”[101]. Cronicarul român zice asemenea despre marea pierdere a ungurilor: „Deci, îi vâna țăranii în zăvoaie și prin munți, unde vreo 12.000 pieriți s-au aflat. Mai apoi, și singur craiul, rănit de săgeți foarte rău, abia a hălăduit prin poteci de au ieșit la Ardeal”[102].

[101] Długosz, lib. XIII, citat în „Revista română” de D. Radu Ionescu, vezi an I, pag. 524 [nota autorului articolului].

[102] Idem [nota autorului articolului]

Astfel fulgeră Ștefan, cu spada sa, pe fălosul Mathias Corvin. Erau eroi, românii, de la mic și până la mare. Râvna de neatârnare le da suflet, și ori că învingeau, ori că mureau!

O a doua mare și strălucită biruință repurtă Ștefan în anul 1475, la Racova, lângă râul Bârlad, în contra turcilor. Numai cu 40.000 ostași români, cu 2000 poloni și 5000 secui, spulberă peste 120.000 turci. Lupta a fost înverșunată, dar ce putea rezista înaintea valorosului braț al lui Ștefan? Trei movile mari se ridicară din oasele celor căzuți în luptă, care atestă pentru vecie bravura oștenilor români. Ștefan cel Mare nutrea în sine ingeniosul plan de a uni sub sceptrul său Muntenia. Măreața idee de unitate și independență a românilor îl puse în trista pozițiune de a căuta să-și execute planul prin forță, deoarece pre alte căi vedea că este imposibil. Astfel, Ștefan începe luptele detestabile dintre frați și frați. Mult sânge românesc se vărsă în luptele cu Vlad V Țepeș și Radu cel Frumos, fără însă ca uniunea muntenilor cu a moldovenilor să se poată face. Din contra, se aprinse un vulcan de ură și se stoarse puteri, care au costat foarte mult pe ambele țări.

În anul 1476, Ștefan cel Mare repurtă cea mai eroică luptă în contra turcilor, comandați de însuși sultanul Mahomed II. Această biruință este cea mai mare din câte a avut Ștefan, singură îi glorifică numele până la ceruri. Mahomed II, înfuriat contra lui Ștefan pentru învingerea pățită la Racova, se determină a-și pune toate forțele și a preface în pașalâc toată Moldova.

În capul unei formidabile oștiri strânsă din Europa și Asia, și ajutat de Radu IV, domnul muntenesc, precum și de tătarii care năvăliseră în țară, Mahomed II trecu Dunărea. Ștefan, ca un leu, strânge oștile sale, aleargă la Nistru, și bate, mai întâi, pe tătari. Apoi cheamă la consiliu pe toți boierii săi, și, printr-o înțeleaptă chibzuință, socotiră favorabil a se retrage toți locuitorii spre munți și a căuta ca, din strâmtori, să lovească pe inamic.

Cum chibzuiră, așa și făcură. „Ștefan se trase cu oștile spre munți unde au ales loc de războel la Valea-Albă, la strâmtoarea unde este acum satul Războieni, chemat după acel războiˮ. În acest loc ajunseră turcii, slăbiți de foame și hărțuiți de moldoveni. „Ștefan, pedestrând oastea ca să nu nădăjduiască în fugă *ci*[103] în arme, dat-a război luni, iulie 26, care război, trăind mult timp neales de ambe părțile, ostenise, până când s-a biruit Ștefan de mulțimea turcilor. Și turcii, tot adăugându-se cu oaste proaspătă, iară moldovenii obosiți și neviindu-le ajutor nici de o parte, au picat nu fieștecum; ei, până la moarte, se apăra, nici biruiți de arme, ci stropșiți de numărul turcilor. Turcii, atâta de mulți au pierit, cât au 'nălbit poiana de trupurile celor pieriți unde a fost războiul. În acel război au căzut Ștefan vodă de pre cal, și D(umne)zeu l-a ferit de nu s-a vătămatˮ. După această crâncenă bătălie în care victoria părea că părăsise armele bravilor moldoveni, Ștefan căută a se retrage și a intra în cetatea Neamțului. Dar aici fu întâmpinat, la porțile castelului, de muma sa, care, oprindu-l de a intra, i-a adresat aceste vorbe că: „Pasărea

[103] „Și”, în articol. Foarte probabil, eroare de tipar

în cuibul său, piere! Ci să se ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi a lui[104].

Tot nişte asemenea frumoase şi patriotice cuvinte care ne arată până în gradul cel mai mare virtutea femeilor române de atunci, ni se raportează de către Cantemir: „– Ce trebuie să te văd astăzi întors de la război, fără să fii întovărăşit de biruinţă? Pentru întâia-şi dată, fiule, îmi ai înşelat nădejdile! Uitat-ai, oare, că porţi nume de viteaz? Fugi departe dinaintea mea, şi să nu te întorci decât biruitor. Mai bine e să te ştiu mort de mâna duşmanului, decât să te văd că ţi se impută drept defăimare că o femeie ţi-a scăpat viaţa"[105].

Fericite timpuri când mumele române ştiau a încuragia astfel, la fapte mari, pe fiii lor. Fericite timpuri când mumele române imitau pe mumele eroilor spartani şi romani. Viguroasele expresiuni cu care fu întâmpinat Ştefan de către muma sa, îi reînsufleţi curagiul, îi aprinse inima, ca fulgerul se repezi înapoi la sfărâmata lui oştire, şi, ca leul înflăcărat de mânie, alergă după turci, îi ajunge, îi zdrobeşte, şi se întoarce victorios. „În goana turcilor – zice Cantemir –, Ştefan câştigă însuşi cortul împărătesc al sultanului şi avu gloria să învingă pe acel împărat care era odinioară groaza lumii, şi acum fusese preafericit că putu să scape teafăr la Adrianopol, însoţit numai de o mică suită".

Astfel, marele erou, Ştefan, în această nemuritoare bătălie, scăpă ţara de turci şi de mormântul ce i se pregătea. Gloria ce acoperă fruntea lui Ştefan este mai presus decât toate celelalte glorii ale domnilor Moldaviei dinaintea şi de pe urma lui. Eroismul său extraordinar, dibăcia sa rară de a comanda şi a conduce la biruinţă oştirile, devotamentul său fără limite, înţelepciunea sa în administrarea ţării şi în politică, toate aceste calităţi făcu din Ştefan un adevărat semizeu al românilor.

Afară de luptele cu Radul IV şi, în urmă, cu Vlad Ţepeş, pe care i-a învins şi le-a răpit viaţa, Ştefan cel Mare mai avu şi alte războaie cu polonii, turcii şi tătarii.

Impietuosul sultan Baiazid II, supranumit *Fulgerul*, speriat de succesele neaşteptate ale lui Ştefan, spre a şterge ruşinea păţită, în două rânduri, de Mahomed II, se hotărî a cuprinde Moldova.

La 350 de corăbii, fură pornite pe apă şi o nenumărată armată pe uscat. Moldovenii apărară eroiceşte Chilia şi Cetatea-Albă, dară nu putură să reziste mai mult furiei şi mulţimii acestor barbari, deşi Ştefan făcuse tot ceea ce putea braţul şi mintea omenească. Nu fu, însă, învins eroul! Un mic ajutor de la poloni fu de ajuns a sosi pentru ca armatele îngrozitoare ale lui Baiazid să fie măcelărite şi aruncate peste Dunăre. Astfel, Ştefan fulgeră şi pe Baiazid *Fulgerul*, care simţi în mai multe rânduri „ce poate un popor mic, care, povăţuit de un comandant viteaz, se luptă pentru păstrarea religiei şi a libertăţii sale". Întreagă Europa a răsunat la învingerile lui Ştefan şi însuşi papa a orânduit o sărbătoare universală pentru Ştefan, numindu-l „apărătorul creştinătăţii".

În anul 1497, Ştefan cel Mare câştigă o nouă victorie strălucită la Codrul Cozminului în contra polonilor. Printr-o manoperă identică cu aceea a cavalerilor moldavi de la Marienburg, din 80.000 poloni abia scăpară ca la 15.000. Toţi cei(l)alţi

[104] Neculce, *Letopiseţele Mold(ovei)*, t. II [nota autorului articolului]

[105] Cant(emir), pag. 138 [nota autorului articolului]

fură omorâți în bătaie. Erau zdrobiți de trunchiurile și ramurile copacilor din pădurea Cozminului sau prinși și uciși de către țărani. Vreo 15.000 poloni, care scăpară cu viața din nepomenitul masacru, fură prinși la jug și siliți a ara, în lung, două mile, și, în lat, o milă de pământ, în care arătură leșii au semănat două păduri, care și până astăzi se numesc de poloni *Bucovina*, iară de moldoveni *Dumbrava roșie* sau *Pădurea roșie*, pentru că s-au semănat și sădit cu sânge leșesc[106].

Astfel pedepsea Ștefan cel Mare pe cei aprinși de pofta de a cuceri și a jefui o țară care nu era a lor! Unde ești, eroule, să tragi încă o dată brazde adânci cu acei mișei ce vor peirea neamului tău și care astăzi voiesc, în amiaza mare, să ne sugrume?

Ștefan cel Mare intră după aceea în Polonia, cuprinse Podolia și Pocuția, și puse stăpânire pe șesurile Basarabiei ce se numesc *Bugiac*.

Astfel, Ștefan, viteazul cel mai mare din timpul său, înfrânse pe toți dușmanii măririi și independenței patriei sale! El, printr-o iscusită diplomație, bătu pe unguri cu ajutorul polonilor, pe poloni cu ajutorul ungurilor, și pe turci cu ajutorul amândurora acestor vecini invidioși și periculoși. El împinse faima numelui său și a gloriilor sale până în apusul depărtat al Europei, care îl salută cu fruntea plecată și care îl privi ca *scut al creștinătății*, dându-i, în schimb, acest meritat nume.

Dară nu trecu mult și oboseala unei lungi și neadormite bătrâneți cuprinse viguroasele brațe ale lui Ștefan. Încărcat de ani, bolnav de podagră, continuu ocupat cu susținerea atâtor războaie, neliniștit în tot momentul și îngrijat de soarta țării după moartea sa, Ștefan cel Mare își simți puterile slăbindu-se din ce în ce, și chemă, în vara anului 1503, în Suceava, capitala țării, adunare generală. Și, după Sânta liturghie, înturnându-se la palat, în ființa de față a boierilor și oamenilor săi, rosti către fiul său, Bogdan, aceste cuvinte:

„Fiul meu, Bogdan, și voi, toți, ai mei prieteni și compatrioți de atâtea triumfuri! Vedeți-mă astăzi aproape de a înturna naturii tributul ei. Toată mărirea trecutei mele vieți este asemenea unei năluciri ce se pierde în întunericul nopții. Un muritor nu se mai poate înturna pe urmele sale, care, asemenea unui vierme de pământ, și-a petrecut vremelnicește cărarea vieții, când, iată, vine moartea ca să-și ia drepturile sale. Însă nu este acesta cuvântul înspăimântării mele, căci știu că minutul nașterii a fost cel întâi pas ce am făcut către mormânt. Ceea ce mă tulbură este trista îngrijire de a vedea în giurul nostru pre Soliman sultanul ce amenință soarta acestei țări, și care, ca să o poată supune, va întrebuința toată puterea sa. El, prin arme, a cuprins cea mai mare parte a Ungariei precum și Crâmul ce nu cunoștea mai înainte nici un domnitor străin, introducând într-însul legea mahomedană.

Basarabia a fost teatrul învingerilor lui, și românii (din România), care deși sunt ai noștri dușmani, totuși, însă creștini ca și noi, s-au supus sceptrului lui. Cu un cuvânt, cea mai aleasă parte a Asiei și a Europei ascultă de legile lui. El, nemulțămindu-se cu tronul împăraților romani, nu-și mărginește dorința de a mai câștiga țări, cuprinzând în inima sa domnia a tot pământul. După ce a supus atâtea provințe și a depărtat

[106] Cantemir, *Istoria Imp(ărăției) turcilor*, lib. I, c. 5 [nota autorului articolului]

toate împiedicările, oare credeți că va cruța pe Moldavia ce se află înaintea porții lui și încongiurată din toate părțile cu provincii de sub domnia lui? Mai ales, este de temut ca nu îndată ce va supune toată Ungaria, să cadă asupra patriei noastre cu toate puterile sale. La vecinii noștri nu pot căuta fără a lăcrima: de la poloni, ca de la niște nestatornici și fără putere, nu se poate aștepta ca să stea împotriva turcilor. Ungurii, de sine s-au aruncat în fiere. Germania este atâta de învăluită cu grijile dinlăuntru încât nu-i rămâne nici voință, nici putere de a se împărtăși de cele ce se întâmplă pe din afară de hotarele ei. Așadară, cumpănind trista stare a tuturor țărilor dinpregiurul nostru, pare-mi-se că nu rămâne alt mijloc mai înțelept decât ca, între relele ce ne amenință, să alegem aceea ce se va părea mai de suferit. Înțeleptul corăbier nu întindea nici odinioară vintrelele sale împrotiva vânturilor și a furtunilor. Noi nu ne putem încrede în puterile noastre. Ajutoarele străine sunt departe și nesigure, iară pericol(ul) este aproape și neapărat. Drept aceea, se cuvine mai bine a alege să îmblânzim asprimea soartei decât, prin freamătul armelor, să trezim leul. Supunerea noastră va fi asemenea unei ape vărsate, la timp, asupra acestei flacăre ce o vedeți aproape de a izbucni. Afară de aceasta, eu nu văd altă scăpare spre a întâmpina dărâmarea noastră, pentru care, în aceste după urmă minute ale vieții mele, vă sfătuiesc cu toată dragostea unui părinte și frate ca să vă sârguiți a încheia tocmelile cu Soliman sultanul încât, de veți putea dobândi de la dânsul păstrarea legilor noastre bisericești și politice, aceasta va fi o pace cuviincioasă, măcar de ar fi și sub titlul de suzeranitate. Căci mai de folos va fi pentru voi a cerca îndurarea decăt sabia lui. Iară dacă dimpotrivă, vi s-ar propune alte condiții, nu pregătiți nicicum, mai bine a muri cu arma în mână, apărând legea și libertatea patriei voastre, decât pe ambe(le) a le lăsa în prada nenorocirilor veghiate, și a fi privitori defăimați ai dărâmării patriei. Încât să nu vă îndoiți cât de puțin că Dumnezeul părinților noștri, singurul izvor al luminilor, nu se va îndupleca odinioară și nu se va îndura de lacrimile închinătorilor săi, și, revărsând cu îmbelșugare darul său preste voi, vă va trimite odinioară mângâiere, vindecând rănile și statornicind pe totdeauna viitoarea voastră soartă!"

Auziți, românilor, sfătuirile înțelepte ce acest mare erou dete fiului, prietenilor și compatrioților săi! Auziți glasul pătrunzător și viguros al aceluia care, albit în mijlocul războaielor și luptelor politice, a rădicat gloria armelor române la punctul de splendoare, de admirațiune generală! Vedeți cât de profund cugetător și abil prevăzător este acela care a îngrozit pe cel mai îngrozitor dușman, pe înfricoșatul și cumplitul Baiazid, de al căruia nume numai, tremura întreaga creștinătate. El cunoștea atât de bine pe vecinii săi cât nu voia a-și da ultima suflare fără ca o ultimă a sa povățuire să nu arate posterității cine sunt și ce scopuri au ei, fără ca să nu înfiereze pe acele nesocotite neamuri ce ca jigăniile înflămânzite se azvârleau a suge sângele din neamul românesc. Înțeleptele lui sfaturi, mult timp au ținut soarta Moldovei. Ea a fost încă mare pe cât urmașii tronului lui au știut a prețui și păzi sacrele cuvinte: „*Iară dacă dimpotrivă, vi s-ar propune alte condiții, nu pregătiți nicicum, mai bine a muri cu arma în mână, apărând legea și libertatea patriei voastre, decât pe ambe(le) a le lăsa în prada nenorocirilor veghiate, și a fi privitori defăimați ai dărâmării patriei*".

De îndată, însă, ce uitară că sunt moștenitori ai numelui și ai faptelor lui, Moldova, încet, încet, decăzu.

Nu putem vorbi despre strălucirea lui Ștefan cel Mare și despre finitul[107] său fără a cita câteva pasage pline de frumusețe, de stil înflorit, de poetice imagini, de elocință și patriotism, din *Cuvântul de îngropare vechiului Ștefan V cel Mare*.

Numele autorului acestui cuvânt, care merită a fi pus în rândul operelor celor mai perfecte din câte avem în literatura noastră, și care, în felul său, este unic până acum, din nenorocire, nu se cunoaște[108].

Oratorul anonim arăta mărimea subiectului său, prin aceste cuvinte: „Dar ce minte așa de bogată în gânduri, ce limbă așa de îndestulată în voroave, ce meșteșug așa de iscusit la împlinirea cuvântului, să poată împodobi atâtea risipe a vrășmașilor, atâtea zidiri de locașuri sânte, și atâta înțelepciune a acestui bărbat care cu vitejie ne-a apărat, cu înțelepciune ne-a ocârmuit, și încât a trăit voinicia noastră, și fericirea a înflorit! Care voievod, mai multe războaie a avut? Care domn, mai mari biruințe a făcut, și aceste, în deosebite vremi și locuri, cu deosebite neamuri? Ca fulgerul, de la răsărit, la apus, a străluminat. Martori sunt leșii care, cu sângele lor, pământul nostru au crușit![109] Martori, ungurii, care pe satele și cetățile lor, de foc, potopite, le-au văzut! Martori sunt tătarii, care, cu iuțimea fugii lor, de fierul lui n-au scăpat! Martori sunt muntenii, care, de la călărimea noastră, s-au zdrobit! Martori sunt toate neamurile de prin prejur, care ascuțitul sabiei lui au cercat. Vitejii luminate, izbânde vestite, fapte lăudate, biruințe slăvite a unui domn săvârșit! Dară, cu toate acestea, ce a rămas? Au numai un nume deșert? Au numai o gândire de lucruri mari de care au fost și s-au trecut? Așa este că toate lucrurile lumii sunt deșarte, o umbră, un vis, o apă care curge și nu se poate opri, nici a se întoarce, și toate putrejunii supuse? Unde-i Ciru(s), groaza lumii? Unde-i Scipion, tunetul Romului? Unde-i Cezar, fulgerul războaielor? Unde sunt puterile, avuția, slava și vâlva lor? Ce s-au făcut? Au nu se par că au fost un vis și o nălucire? Până au trăit acei vestiți bărbați, răsuna lumea de războaiele lor. Au murit, s-au îngropat, abia numele lor le auzim. Cine ca dânsul, toată isprava lucrurilor lui, Dumnezeu o da? Cine mai mult asuda ca să nu lase nimic dintr-acele ce omeneasca silință ar putea face? Era trebuință de sfat bun? Gata era ale tuturor să le asculte! Folosea graba? Somnul nu-l ținea, odihna nu-l încâlcea, zbura ca pasărea! Era îndrăzneala de ajutor? Viața nu cruța, cu sabia în mână însuși moartea înfrunta! Pre voi, locuri roșite de sângele vrășmașilor, vă chem martori! Voi spuneți mărimea sufletului său! Voi, ale lui trebuințe! Voi, a lui vrednicie arătați!".

În fața unor atât de elocinte cuvinte, în fața unui așa de mare și glorios șir de biruințe, în fața unui trecut pe care nici un alt popor nu l-a mai avut, nu ne putem

[107] Sfârșit, moarte

[108] Autorul panegiricului a fost identificat, între timp, în persoana ierodiaconului Gherasim Putneanul din Roman, fost administrator al episcopiei și egumen al mănăstirii Precista din același târg, v. N. A. Ursu, *Un scriitor necunoscut din secolul al XVIII-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie *A. D. Xenopol*", Iași, anul XXIII, 1986, nr. 1, p. 251–254.

[109] Înroșit

opri de a nu striga cu nemuritorul istoric, Nicolae Bălcescu: „O, timpuri de o memorie glorioasă! Timpuri de credință și de jertfire! Când părinții noștri, credincioși sublimi, îngenuncheau pe câmpul bătăliilor, cerând de la Dumnezeul armatelor laurele biruinței sau coroana martirilor, și, astfel îmbărbătați, ei se aruncau unul împotriva a zece în mijlocul vrășmașilor, și Dumnezeu le da biruința, căci El ajută pe cei drepți, căci el a lăsat libertatea pentru popoare, și cei ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu. Moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri au făcut atâtea jertfe în veacurile trecute, fie ca suvenirea acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțimântul datoriei ce avem de a mări și de a păstra pentru viitorime această moștenire părintească”[110].

Astăzi, mai mult decât oricând, români, este timpul de deșteptare, de reînviere! Astăzi, mai mult decât oricând, români, este timpul de a scutura de pe noi pulberea ce străinii ne-au aruncat-o de ne-au astupat vederile! Astăzi, mai mult decât oricând, români, este timpul de a sfărâma lațurile ce inamicii noștri ni le-au întins! Astăzi, mai mult decât oricând, români, este timpul de a arunca vălul de doliu ce ne acoperă și a ne investi cu veșmintele strămoșului nostru Ștefan cel Mare! Lăsați pe nemernici a trăi în brațele moliciunii, a se întina cu mocirla degradării, a se desfăta în palaturi și avuții, a se prosterna la picioarele străinului:

Dar noi, căror vițiul, căderea, trândăvia
N-au veștejit puterea și viața pe pământ
Să mergem cu arma-n mână, să facem datoria
Să apărăm țărâna străbună din mormânt.

’Colo, anticul Ister șoptește de mărire
Și-ntreabă: Ce se face acel viteaz popor?
Mai dincolo, Carpatul vorbește de unire
Să treacă-armata noastră, ei pleacă piscul lor!

‘Nainte! Orice: viață, mărire, libertate
Prin arme se câștigă; decât acest pământ
Să nu mai nască oameni; decât cu frunți plecate
Mai bine să se schimbe într-un întins mormânt![111]

George G. Tocilescu

[„Telegraful”, București, anul I, nr. 110, duminică, 15/27 august 1871]

[110] Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595. „Magazin istoric pentru Dacia”, vol. 4, pag. 3 [nota autorului articolului]

[111] Poezie de D. Bolintineanu intitulată „La români” [nota autorului articolului]

99

15 august 1871: Serbare la Putna

Sunt 367 de ani de când osemintele aceluia care odinioară umpluse lumea cu faptele sale zac uitate sub lespedea unui mormânt. Nenumărate și felurite fură vremile ce au trecut de atunci și până azi.

De la Ștefan cel Mare trece un veac, și alt gigant asemenea lui, și la al căruia nume Dacia tresărise, se ascunde într-un mormânt mic lăsând un nume mare.

De la Mihai Viteazul trece un veac, și mărirea țării cade, eroii amorțesc, armele se sfărâmă, brațele se slăbesc, și luminosul soare al trecutului se ascunde sub întunecosul nor al străinismului.

De la începutul domniei Fanarului trece încă un veac și glasul falnicelor morminte, unit cu disperarea descendenților acelor romani de altă dată, deșteaptă leul amorțit.

De atunci, mai trece o jumătate de veac, și iată, că azi, strănepoții aceluia al cărui nume sta ascuns în cronici și devenit semizeu în cânturile poporului, își aduc aminte de el, de acela a cărui urmă n-a uitat-o Nistrul, Carpatul și Danubiul.

15 august 1871 a sosit. Iată și această zi care trebuie să fie scumpă oricărui suflet românesc. O așteptăm de mult. O așteptăm cu dorul cerbului însetat care, după ce a parcurs un câmp steril, aleargă a se potoli în limpedele izvor al văilor. O așteptam cum un copil rătăcit în locuri sălbatice așteaptă pre muma sa, al cărui glas l-a auzit în depărtare.

Nenumărate generațiuni s-au strecurat, dară nici una n-a avut fericirea a saluta o zi de felul aceleia ce era rezervată nouă a o saluta.

15 augustu 1871 a sosit, și falnicele morminte pare că se deschide, și din ele apar, aruncând lințoliul mortal, umbrele uriașe ale străbunilor, ca să dea o reprezentațiune ai cărei spectatori sunt strănepoții.

Români! Cortina s-a ridicat! Priviți-i! Ce teatru mare și impozant! E Dacia întreagă, iar actori sunt vitejii atâtor seculi ce au dispărut.

Cine este acel mare împărat care împlântă stindardul Romei în Sarmizegetusa? Cine este acel venerabil bătrân care smerește pe superbul rege în strâmtorile Carpaților? Priviți pre acel căpitan care îmbărbătează pe oștenii săi în câmpia Rovinelor! Vedeți voi colo, în depărtare, pre agerul duce cum se luptă ca un leu sub zidurile Singidunului? Cine este acel războelnic care împrăștie moartea în văile Bârladului? Îl cunoașteți voi? Dară acel uriaș care înainteză triumfal în Alba Iulia, cine este el? Priviți-l bine!

15 august 1871 a sosit, și strănepoții Traianilor, Gelilor, Marioților, Negrilor-Basarabi și Dragoșilor, aleargă, în grămadă, la mormintele părăsite. Ce caută ei acolo? Se duc ei ca să plângă? Nu! Acei ce odihnesc în acele morminte nu lacrimi și suspine așteaptă de la noi, sânge din sângele lor, ci adorațiune, entuziasm, veselie și imitare. Ei sunt mai presus de plânsul ce se cuvine numai acelor ființe care trec prin lume fără a lăsa o urmă, cel puțin, care să ateste că a existat. Ei nu merită plâns, dovadă că n-au

murit, ci au înfruntat nimicirea. Generațiunile a trecut pe lângă ei și a dispărut, după cum trec și dispar frunzele toamnei pre lângă bătrânul și gigantul stejar.

15 august 1871 a sosit, și junimea română de azi realizează aceea ce părinții săi văzuse în sublimele lor vise.

O, ce fericire! Juni din toate părțile Daciei adunați a da mâna pe mormântul lui Ștefan. Noi, cei de aici, ne gândim numai și inimele noastre tresar, dară ei, care acum vor fi întinzând hora frățească la divina cadență a glorioaselor suveniri din trecut?

Veseliți-vă, frați, și închipuiți-vă că și noi am fi în mijlocul vostru, după cum noi ne închipuim că voi ați fi în mijilocul nostru. Acolo ca și aici, ca și în orice parte a Daciei, această zi trebuie să fie mare și veselă pentru toți.

Văd acolo pre frații după țărmii Siretului, Ialomiței și Oltului. Iată-i! Pe fruntea lor se citește mulțămirea și bucuria, căci s-a născut sub dulcele soare al libertății. Văd pe frații după țărmii Timeșului, Sameșului și Crișului. Cu toate că sufletele lor sunt vesele pentru veselia acestei zile, dară în urma lor se aud suspinele și gemetele maicii lor. Vedeți colo pe fratele Timișan, într-o grupă de juni! El povestește frumoasa legendă a lui Paul Chinezu. El spune că în drumul său de la Tisa până la Putna, a trecut pe la Șelimberg, Goroslău, Baia, și cu cât entuziasm pronunță el aceste mărețe nume. Priviți pe fratele după țărmii Nistrului! El participă bucuros la marele banchet. Dar de ați putea pătrunde până în inima lui, ca să ascultați lamentele ce-l chinuiesc gândindu-se la nefericitul său cămin!

O! Priviți! Priviți pe toți acești frați cum se îmbrățișează cu transport! Pare că toți sunt născuți din aceeași mumă și au același gând, aceleași sentimente și aceeași limbă.

Salutare vouă, iubiți frați, care astăzi vă dați mâna, fericiți, pe țărâna divinului erou!

Onoare, vouă, studenți, care ați luat inițiativa acestei serbări naționale, dară de ați fi avut mai multă abilitate în conducerea marii întreprinderi, meritul și onoarea voastră ar fi fost la culme. Cine și-ar fi putut închipui că demonii vor ajunge odată a păzi sântele porți ale paradisului? Cine și-ar fi putut închipui că principalii actori în acestă zi de măreață festivitate au să fie Maiorescu, Pogor, Negruzi, Slavici? Noi, însă, credem că v-ați amăgit, iară n-ați făcut din precugetare o atât de rău nimerită alegere. Și, dacă notăm chiar în această solemnă ocaziune, eroarea voastră, o facem, mai întâi, ca un protest contra acelora pe care i-ați rădicat unde nu meritau, și, apoi, să ne serve de lecțiune pe viitor.

Trebuie să ne dați dreptate dacă în sacrul nostru entuziasm amestecăm amara indignațiune.

Cu toate acestea, speranța noastră e încă mare. Credem că au mers destui juni acolo care au înțeles chemarea lor, care vor ști să eclipseze pe aceia ce, după ce au insultat tot ce e românesc, azi duc profana lor prezență înaintea sântelor umbre strămoșești. Vor fi destui juni care vor face ca această zi să fie la înălțimea sa, spre a nu o lăsa pe mâna acelora a cărora patrie este lumea întreagă și înaintea cărora românul și cel de alt neam este tot una.

Așteptăm mult de la congresul ce junii români din toate părțile Daciei au a

ține după terminarea serbării. Mari sunt greutățile neamului românesc, circumstanțele în care se află încă sunt grele. Noi nu ne îndoim despre prudența cu care ei vor păși în executarea marelor fapte. Vor ști a supune la cumpăna rațiunii entuziasmul și impetuozitatea inimii lor. Sunt sublime speranțele ce ascunde în sine această zi, și brațele deschise ale viitorului așteaptă mărirea cu nerăbdare.

Neuitat fie anul 1871, cu memorabilele zile, 6 iunie și 15 august, în care generațiunea ce se ridică azi voiește a imortaliza glorioasele generațiuni ce zăceau acoperite de negura veacurilor.

Sperăm că studenții din România liberă, prin o nobilă emulațiune, vor lua și ei inițiativa a face o serbare marelui Mihai. Fie ca anul 1872 să mai strălucească încă prin o zi în care toți se fim adunați pre ruinele vechii capitale a României, Târgoviște.

Ne-am unit pe câmpia Cotrocenilor. Azi ne unim la monastirea Putna. Ne vom uni, apoi, la monastirea Dealului. Și de unde știm, după aceea, dacă o frumoasă zi nu ne va uni în 1873, în capitala Transilvaniei. Să mergem, frați români! Să nu ne rămână nici un loc, unde stă ascunsă gloria trecutului, pre care noi să nu-l salutăm și să nu ne plecăm genunchii acolo!

Mii și mii de glasuri se ridică din morminte
Vă vorbesc Danii și Mircii, Bogdanizii vă vorbesc
Vă vorbesc Mihai și Petru și ceilalți de mai-nainte
Vă vorbesc toți cavalerii din neamul basarabesc.

Sus, nepoți! Sus, la viață, sânge din sângele nostru!
Suflet dintr-al nostru, suflet arătați că mai aveți!
Pe ale noastre urme, astăzi, aripați piciorul vostru
Aruncați-vă ca șoimul prin furtune și prin ceți![112]

Astăzi e 15 august 1871 și mii de voci se aud la Putna și în toată Dacia. Fie, pentru veci, nepieritoare aducerea aminte a marelui voievod Ștefan!

Trăiască și prospere neamul românesc!

N. V. Scurtescu

[„Telegraful", București, anul I, nr. 110, duminică, 15/27 august 1871]

[112] I. Lepădatu [nota autorului articolului]

100

Ştiri locale

Aviz. Din cauza sărbătoarei naţionale de la Putna, numărul viitor al foaiei noastre nu va apare.

*

Ajunul plecării la Putna s-a serbat, în Iaşi, cu frumoasă solemnitate. Vineri, în 13 aug(ust), pe la orele 5 după amiază, s-au pornit de la primărie *trei flamure*, aceea a femeilor române moldovene, a elevilor de Belle-Arte şi a urbei Vaslui, în frunte cu muzica primăriei şi urmate de d. primar, d-nii consilieri Gusti, Papazopulo şi Antoniadi, dinpreună cu un frumos număr de cetăţeni. Conductul a înaintat crescând până la biserica Sf. Nicolai cel domnesc, zidită de Ştefan cel Mare, unde s-a celebrat sfinţirea flamurelor de către P. S. Sa arhiereul Suhopan, care prin un discurs scurt dar călduros, ţinând în mână flamura femeilor române, a accentuat însemnătatea gravă a serbării de la Putna, îndemnând pe cetăţeni a lua parte la acea serbare în număr cât mai mare, având a se glorifica acolo memoria celui mai mare român şi a se face unirea în cugete şi simţiri a tuturor românilor. La care, d. primar a dat următorul răspuns: „P(rea)sf(inţite) Părinte! Tari prin binecuvântările cerului pe care glasul vostru i-a atras asupra noastră, tot atât de tari prin amorul patriei care bate în inimile noastre, vom închina, cu fericire, aceste drapele pe mormântul lui Ştefan cel Mare, al cărui nume, în curs de patru secole, arereori ne-a fost permis a-l rosti!" După aceasta, flamurele fiind scoase afară, mulţimea le-a condus, tot în sunetul muzicii şi urmate de consilieri şi de un număr frumos de trăsuri, mai ales cu dame, până la gara de Iaşi, unde, după depunerea flamurelor, muzica a cântat mai multe piese, până când mulţimea începu a se împrăştia încet, ducând cu sine o dulce suvenire de la această serbare.

*

Serbarea „Ştefan cel Mare" având loc astăzi la mănăstirea Putna, după cum am mai anunţat, cetăţenii iaşeni rămaşi acasă vor solemniza această zi prin un serviciu divin la biserica Sf. Nicolai cel domnesc, şi se va împărţi pâne şi vin gratis de către epitropiile a două biserici. Totodată auzim că mai mulţi proprietari ar fi convenit pentru a serba aceasta zi printr-o masă mare la Copou. Nu ştim, însă, întrucât este adevărată această ştire.

*

Şcoala de Belle-Arte din Iaşi încă este reprezentată la Putna prin d. director Panaiteanu şi câţiva elevi care au pregătit pentru acest scop o flamură prea frumoasă, pe de o parte, cu inscripţiuni, pe de altă parte, cu un tablou ce reprezintă învierea lui Ştefan cel Mare. Publicăm mai la vale şi lista de subscrieţiuni prin care s-au acoperit cheltuelile acestei flamure.

*

Studenții Universității din Iași sunt reprezentați la Putna în număr de peste 20 inși.

*

Solemnitatea tragerii la semn a județului Iași, având loc astăzi, de la 12–4 ore postmeridiane, pe șesul de la Frumoasa, sub Cetățuie, ar fi o idee prea nimerită dacă cei ce se vor distinge în tragere ar pleca mâine la Putna unde să reprezinte la serbarea națională de acolo pe arcașii lui Ștefan cel Mare.

*

Se zice că mai mulți cetățeni și tineri s-au convorbit ca să facă în seara de miercurea viitoare, la gară, pentru primarele și cetățenii urbei care se vor rentoarce de la Putna, o primire cu muzică și cu *făclii*. Ideea este cu atât de frumoasă încât nu o putem în destul aproba. Asemenea demonstrațiuni de un caracter cu totul inocent fac a se mai redeștepta în noi sentimentele de viață după monotonia în care am căzut. Am dori numai ca d-nii inițiatori să se adreseze în privința aceasta la cât mai mulți cetățeni, pentru ca astfel solemnitate să fie cu atât mai impunătoare.

[„Curierul de Iași", Iași, anul IV, nr. 90, duminică, 15/27 august 1871]

101

15 august 1871

„Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul,
să ne bucurăm și să ne veselim într-însa!"
[Ps. 117, 24]

Astăzi viitorul națiunii române își decide pasul spre glorie și mărire! Astăzi, după un lung curs de patru sute ani, pentru întâia oară se glorifică, prin votul comun al națiunii, cenușa acelui mare erou și bărbat de stat, care „măreț în șirul luptelor, și-n pace-a fost măreț".

De patru secoli națiunea română a dormit adâncită în somnul nepăsării. De-atunci și până azi, multe rele s-au îngrămădit asupra ei. Nu mai avea nici istorie. Faptele măreție a bravilor de odinioară se înfățișau înaintea ei cu atâta splendoare, încât nu cuteza a-și mai recunoaște într-însele, trecutul său. Ce decadență! Deodată, o voce puternică o deșteaptă din letargia indiferentismului, chemându-o la viață. Era vocea viitorului născută pe buzele a câtorva tineri. Multe voci patriotice au răsunat în van pentru români. Aceasta însă și-a produs efectul căci „sunt anume timpuri în

care o idee își află un răsunet, și atunci ori niciodată ia foc dintr-o scânteie, suspinul naște tunet!"

Un moment de așteptare și sublimei voci răspunse românimea întreagă prin un acord simpatic. Din acest moment, deviza sufletelor române fu: „Mormântul lui Ștefan cel Mare". Un moment fericit a fost de ajuns pentru ca un mormânt părăsit în curs de patru secoli să nască o deviză care să pue în mișcare pe tot natul român. Astăzi acel mormânt deveni izvor de viață, la care s-adună inimile române pentru a-și curăți petele ce-nvenineză virtuțile străbune dintr-însele. Astăzi, acel mormânt este încongiurat de tinerimea română care constituie baza viitorului națiunii, adumbrită de flamurele femeilor române din toată lumea română. Și cu ea dinpreună se închină țărnei strămoșești delegații tuturor municipiilor române. Ce tablou măreț! E ziua solemnă în care se glorifică mormântul lui Ștefan cel Mare. Să serbăm această zi, căci ea este ziua în care se glorifică națiunea română.

Noi, cei care din nefericire nu putem înconjura acel mormânt sacru pentru a ne inspira de mândrie și glorie, noi, să petrecem această zi în meditațiuni asupra stării noastre naționale, dar meditațiunile să fie sincere, căci numai astfel putea-vor să ne dea inspirațiuni pentru fapte nobile.

Și voi care în acest moment încongiurați cu pietate vechiul mormânt de la Putna,

„Voi, țărna strămoșască fierbinte-o sărutați
De-a lui curagiu, virtute aduceți-vă aminte
Și voi patriotismul de-acolo-l învățați!"

Iar Tu:

„Ceresc Atotpotinte, o Creator sublime
Tu Care ții la dreapta-Ți pe Ștefan, erou sfânt
Fă-n lume să străluce iubita-i românime
Glorie Ție-n ceruri, glorie pe pământ!

Bădescu

[„Curierul de Iași", Iași, anul IV, nr. 90, duminică, 15/27 august 1871]

102

Serbarea zilei de 15 august la Bârlad, în memoria eroului Ștefan, domnul cel Mare al românilor

Cetățenii bârlădeni, junimea studioasă, consiliul comunal nu putea sta în amorțire la apropierea acestei sânte zile. Nu puteau fi indiferenți la ideea când astăzi, la Monastirea Putnei, la mormântul marelui erou, românimea adunată din toate punctele

cele mai îndepărtate ale Daco-României serbează cu respect și devotament memoria lui Ștefan vodă. Deci, dacă reprezentanții urbei noastre, prin votul lor românesc de mai deunăzi, au transmis o sumă de 500 lei noi în ajutorul comitetului serbării de la Putna, delegând și pre un membru al consiliului ca să reprezinte Bârladul la această serbare, apoi negreșit că la apropierea zilei de 15 august nu putea decât să prepare tot într-un mod spontan inițierea unei serbări și în urbea noastră, astfel cum o simțesc în inimile lor românii adunați la sacrul mormânt de la Putna, cum să poată fi manifestată și în sufletul bârlădenilor prin o serbare românească locală.

La 15 august dar, și în urbea Bârladului, descendenții anticei Palode, în onoarea și repectul serbării universale între români, a memoriei Marelui Erou Ștefan, vor serba această strălucită zi. Cetățenii se vor aduna la biserica catedrală domnească unde se va celebra serviciul divin, după care firul electric va comunica sentimentele de respect dictate de inimile bârlădenilor către președintele sărbării de la Putna.

Fie ca ziua de 15 august, scumpă și prețioasă românilor, de astăzi înainte să cimenteze, să consolideze în ideile naționalității pre toți fiii Daco-României, și să-i unească în etern pentru a lupta și a conserva neînstrăinat sacrul principiu al românismului, conservat și transmis din secoli de nemuritorul geniu al Sântului și Marelui nostru Ștefan.

Lăsăm să vorbească aici, mai la vale, sentimentele dictate de fragedele inime ale junimii noastre studioase, și să sperăm că România nu mai poate peri, că va fi mare, că va fi glorioasă, căci are o istorie pe care o ilustră în paginile aurite și nești erse faptele eroilor săi, a căror memorie a prins rădăcini adânci în sufletul fraged al junimii – viitorul, speranța și sprijinul nestrămutat al românismului!

Să serbăm, să serbăm!

[Ion Filipciuc, *Eminescu la Putna*, p. 135. Articol preluat din „Semănătorul", Bârlad, 15/27 august]

103

Medalie în memoria Serbării de la Putna

D(omnul) M. Kogălniceanu, delegatul Academiei Științifice și a Comunei Iași, aflăm că, înainte de a pleca la serbarea de la Putna, a dat să se bată câteva mii de medalii în memoria acelei serbări memorabile, care se vor împărți la locul destinat.

Noi încă am avut norocirea să vedem una dintre aceste medalii. Ea este de aramă și argint, în mărimea unui ban mare, pe față, cu inscripțiunea: *Memoriei lui Ștefan cel Mare. Râvinitorii gloriilor străbune*, iară pe partea cealaltă: *Monastirea Putna, 15 august 1871*.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 110, duminică, 15/27 august 1871]

104

Imn religios
cântat la serbarea lui Ștefan cel Mare, în 15/27 august 1871

Eterne, atotputernic! O, creator, sublime!
Tu, ce-ai dat lumii viață și omului cuvânt
În tine crede, speră întreaga românime
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

Sub ochii Tăi, în lume, lungi valuri de omenire
Pe marea veciniciei dispar ca nori în vânt
Și-n clipa lor de viață, trecând, striga-n uimire:
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

Tu, din sămânța mică, înalți stejarul mare,
Tu, junelor popoare dai un măreț avânt
Tu, în inimile noastre ai sacre, vii altare:
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

În Tine-i viitorul, trecutul și prezentul
Tu duci la nemurire prin tainicul mormânt
Și numele-Ți cu stele lumină firmamentul
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

Etern, atotputernic! O, Creator, sublime!
Tu, Care ții la dreapta-Ți pe Ștefan, erou sfânt,
Fă în lume să străluce iubita-i românime
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

V. Alecsandri

[„Convorbiri literare", Iași, anul V, nr. 12, ziua 15/27 august 1871, p. 192–193]

105

Imn la Ștefan cel Mare
cântat la serbarea junimii academice române, dată în memoria nemuritorului erou, la monastirea Putna, în 16/28 august 1871

La poalele Carpaților
Sub acest vechi mormânt
Dormi, erou al românilor
O, Ștefan, erou sfânt!
Ca santinele falnice
Carpații te păzesc
Și de sublima-ți glorie
Cu seculii șoptesc!

Când tremurau popoarele
Sub aprigii păgâni
Tu le apărai cu sângele
Vitejilor români
Cu drag, privindu-ți patria
Și moartea cu dispreț
Măreț în sânul luptelor
Și-n pace ai fost măreț!

În cer apune soarele
Stingând razele lui
Dar într-a noastre suflete
Etern tu nu apui.
Prin negura trecutului,
O, soare-nvingător
Lumini cu raze splendide
Prezent și viitor!

În timpul vitejiilor
Cuprins de un sacru dor
Visai *Unirea Daciei*
C-o turmă ș-un păstor.
O, mare umbră, eroică
Privește visul tău:
Uniți suntem în cugete,
Uniți în Dumnezeu!

La poalele Carpaților
Lâng-al tău vechi mormânt
Toți, în genunchi, o, Ștefane
Depunem jurământ:
„Un gând s-avem în numele
Românului popor
Aprinși d-amorul gloriei
Ș-al patriei amor!”

V. Alecsandri

[„Convorbiri literare”, Iași, anul V, nr. 12, ziua 15/27 august 1871, p. 185]

106

La mormântul lui Ștefan cel Mare

I

Aici e, dar, mormântul
Ce-ascunde în sânul său
Un sânt, mai sânt ca sântul
Pe eroul semizeu.

Aici odihnește
Acel ce s-a luptat
Atât de vitejește
Că lumea l-admirat.

Aici înmormântară
Pe-acel bun domnitor
Ce-a fost cu-ardoare rară
Tot pentru al său popor.

II

În aste locuri sfinte
Sunt sacrele-oseminte
A domnului lăudat
Ce pentru libertate
Cu sântă pietate
Zi, noapte, s-a luptat.

III

Parcă o umbră triumfală
Ar deschide acest mormânt
Umbra lui Ștefan cel Mare
Iată apare surâzând!

În genunchi, acuma, dară
Umbrei lui să ne-nchinăm
Căci măreața noastră fală
Azi aici o reaflăm.

În genunchi, mic și mare,
Frați, părinți și dulci surori
Domnul Ștefan iată apare
Ca un înger păzitor.

Cu o vie mulțămire
Stă, privește preste toți
Parcă ar zice cu uimire:
„Aștia-s bravii-mi strănepoți!"

În genunchi, cu umilință
Și-mpreună să jurăm:
Că vom fi tot cu credință
Țara să ne-o liberăm!

IV

„Ce! Această mândră țară –
Zice Ștefan înuimit –
S-a făcut, dar, tributară
Sau chiar sclavă a devenit?!"

În moșia strămoșească
Ce eu vouă v-am lăsat
Doară oastea vrăjmășească
Cu trufie s-a-ncuibat?!

Ale mele oseminte
Azi sunt în pământ străin,
Și nu este un braț potinte
Să mă scape d-acest chin?!

Mii de voci atunci răsună
Și mulțimea exclama:
„Pentru patria străbună
Pân-la moarte ne-om lupta!”

V

Voce sântă și divină
Se extinde pe pământ
Că-n curând are să vină
Libertatea triumfând.

Ca o tainică șoptire
Se extinde lin, ușor
Deșteptând o presimțire
De un splendid viitor.

I. Grozescu

[„Telegraful”, București, anul I, nr. 110, duminică, 15/27 august 1871]

107

Serbarea de la Putna

Auziți cel zgomot mare ce din lunci în văi răsună?
Auziți cum mii de glasuri răzbat codrii și vuiesc?
Parcă-s valurile mării, parcă-i geamet de furtună
Parcă stâncile din munte în abis se prăvălesc.

Și spre cer, ce armonie dulce, sântă și duioasă
Parcă îngerii, în coruri, celebrează cu iubire
O zi mândră și divină ori vreo faptă glorioasă
Se petrece-n românime într-ast neam plin de mărire?

O! Așa e ziua mare, cea mai mare dintre toate
Azi românul se deșteaptă, azi românul a-nviat!
Și de-acuma veneticul să subjuge nu mai poate
Vița noastră românească…, fruntea hidrei am sfărâmat!

Știți, români, soarele astăzi de ce luce cu mândrie?
Este ziua re'nvierii, este ziua lui Ștefan,
A acelui Ștefan cel Mare, de a cărui vitejie
Tremura leahul, maghiarul și trufașul musulman.

Azi, români, e serbătoare în străvechea monastire
De la Putna unde zace osul marelui bărbat
Moaște sfinte, glorioase, la a cărora privire
Se deșteaptă-n pieptul nostru veacurile ce-am uitat.

Înălța-vor azi, românii, pe câmpia înflorită
Respectuasele lor ruge către Sântul Dumnezeu,
Înclinându-și lata frunte sub țărâna strălucită
A viteazului războinic, a lui Ștefan – semizeu!

Astăzi este ziua mare, cea mai mare dintre toate
Azi românul se deșteaptă, azi românul a-nviat!
Și de-acuma veneticul să subjuge nu mai poate
Vița noastră românească… Fruntea hidrei am sfărmat!

H. C. V.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 110, duminică, 15/27 august 1871]

108

Cântecul lui Ștefan-vodă

Ștefan, Ștefan, domn cel Mare
Seamăn pe lume nu are
Decât numai mândrul soare.

Din Suceava când el sare
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare.

Brațul lui fără-ncetare
Bate hoardele tătare
Bate cetele maghiare.

Bate leși din fuga mare
Bate turci pe zmei călare
Și-i scutește de-ngropare.

Pe tătari îi căsăpește
Pe unguri îi pârjolește
Și pe turci îi răsipește.

Iar pe leși cu chica tare
Îi avântă-n spânzurare
Și-i înjugă ca să are.

Lumea-ntreagă stă-n mirare
Țara-i mică, țara-i tare
Și dușmanul spor nu are!

[„Telegraful", București, anul I, nr. 110, duminică, 15/27 august, 1871]

109

Cronica săptămânii (de la 8–15 august)

În România, săptămâna s-a petrecut mai mult în convorbiri asupra serbării de la Putna, ce are loc astăzi, în 15 august, și la care mai toate municipalitățile țării au trimis reprezentanți. Prin mai multe orașe se serbează această zi și de către cetățenii ce n-au putut merge la Putna. Constatăm cu fericire, din cele petrecute pân-acum, că această zi este menită a deveni foarte importantă în viața națiunii române. Deie Cerul ca din acest eveniment mare național să nască un viitor falnic pentru poporul român!

Scipione

[„Curierul de Iași", Iași, anul IV, nr. 90, duminică, 15/27 august 1871]

110

Serbarea de la Putna

Credem că la gloriosul mormânt a lui Ștefan cel Mare s-a serbat cu o splendoare și grandiozitate epocală, despre care în curând vom publica descrieri interesante, dar nu încape nici o îndoială că și în alte unghiuri ale Daciei se vor fi arangiat parastase de festivitate în onoarea zilei mărețe de 15 august.

Aici, în Capitală, însă, cu știrea noastră, n-a fost nici o celebrare publică, dar fiecare român adevărat a serbat această ziuă măreață aprinzând candela de cea mai sacră pietate pe altarul inimilor lor.

Mai toate ziarele române au consacrat cel puțin o părticea din coloanele lor memoriei glorioase a lui Ștefan. „Telegraful", însă, a consacrat în această zi toate coloanele sale în memoria serbării de la Putna, eschizând orice chestiune politică-socială care ar fi profanat candoarea acestui modest sacrificiu ce l-am oferit cu devotament.

Publicul român a întâmpinat cu o călduroasă părtinire prinosul ce l-am adus în memoria zilei de 15 august, deoarece foaia noastră, în această zi, s-a împărțit în 5.000 exemplare, și astăzi furăm siliți a trage o a doua ediție.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 111, miercuri, 18/30 august 1871]

111

Glasul românului sub domnia lui Ștefan vodă cel Bun și Mare

Ștefan vodă și Burcel

Într-o zi de sărbătoare
Într-o zi cu mândru soare
Care lumea-nveselea
Și cu aur o-nvelea.
Iată mări se ivea
Ca alt soare strălucea
Domnul Ștefan cel vestit
Domnul cel nebiruit.
El pe cal încăleca
Și cu mulți voinici pleca
De la scara curții lui
La biserică-n Vaslui.
Clopotele răsuna
Steagurile-i se-nchina
Armăsarii spumega
Frâiele și le mușca
Iar poporul tot striga:
– Să trăiești, Măria Ta!
Când aproape de intrare
Ce s-aude în depărtare?
Glas de om chiuind tare:
– Hai! Ho! Ța! Ho! Bourean

Trage brazdă pe tăpșan.
Ștefan vodă se oprea
Și din gură așa grăia:
– Auzit-ați auzit
Glas de român necăjit?
Într-o clipă să-l găsiți
Și cu el aici să fiți!
Cinci panțiri se alegea
Pe Vaslui, în sus, mergea
Pân-zărea într-o movilă
Un român arând în silă
Și movila brăzduind
Și din gură chiuind:
– Hai! Ho! Ța! Ho! Bourean
Trage brazda pe topșan!
Cei panțiri descăleca
Pe român îl fereca
La Vaslui îl aducea:
– Măi, române, să n-ai teamă!
Spune nouă cum te cheamă?
– Teamă n-am, că sunt român
Teamă n-am, că-mi ești stăpân!
Tu ești Ștefan, domn cel mare
Care-n lume seamăn n-are
Și eu sunt Șoiman Burcel
Puișor de voinicel
– Să trăiești dacă n-ai teamă!
Dă-ne nouă bună seamă
Cum de te-ai păcătuit
Să te-apuci de plugărit
Tocma-n zi de sărbătoare
Tocma-n timp de închinare?
– Doamne, pun mâna la piept
Și mă jur să-ți spun cu drept
Pân-a nu-ajunge plugar
Aveam falnic armăsar
Și o ghioagă nestrugită
Cu piroane țintuită
Care, când o învârteam
Proașcă prin dușmani făceam
Cât opt, pe loc, turteam!
Alelei! Pe când eram

Om întreg de mă luptam
Mulți păgâni am mai stricat
Multe capete am sfărmat
De tătari și de lifteni
Și de falnici ungureni.
Iar în foc la Războieni
Mi-a căzut ghioaga din mână
De o sabie păgână
Dar n-a căzut numai ea
A căzut și mâna mea
Cu păgânu-alăturea!
De atunci n-am ce să mă fac
C-am agiuns un biet sărac
Nici n-am casă, nici n-am plug
Nici giuncani ca să-i îngiug.
Toată vara m-am rugat
De bogații cei din sat
Să-mi dea plugul ca să ar
Mi-a fost ruga în zadar.
Atunci, Domne, mă-ntorsei
La tătari că mă dusei
Un plug mare că prinsei
Și cu-n bou îl îngiugai
Și de lucru m-apucai.
Că saracul n-are soare
Nici zile de sărbătoare
Ci tot zile lucrătoare!
Domnul Ștefan îl asculta
Și din gură cuvânta:
– Măi, Burcele, fătul meu
Iată ce hotăresc eu:
Ia-ți un plug, șase boi
Și mergi bogat de la noi
Ia-ți movila răzășie
Că s-o ai de plugărie.
Dar în vârfu-i să te-așezi
Ca stejar se priveghezi
Și tătarii de-i vedea
C-au intrat în țara mea
Tu să strigi cât vei putea:
– Sai, Ștefane, la hotare
C-a intrat sabia-n țară!

Atunci eu te-oi auzi
Ca un zmeu m-oi repezi
Și nici urmă-a rămânea
De tătari în țara mea!

[„Telegraful", București, anul I, nr. 111, miercuri, 18/30 august 1871]

112

Telegramă

Putna, 15/27 aug(ust) 1871
Serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare e strălucită. Sunt la 3000 de oaspeți. România e foarte reprezentată. Report detaiat va urma.
Dubău

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 67, joi, 19/31 august 1871]

113

1871, august 16
Serbarea, la Brăila, în memoria lui Ștefan cel Mare

Domnule redactor,
În ziua de 15 ale curentei, zi destinată a se serba întru memoria lui Ștefan cel Mare, cetățenii români din Brăila au făcut un parastas în biserica catedrală, după care avu loc o întrunire publică în care se ținură mai multe dizertațiuni despre importanța zilei.
Însărcinat, însă, de a da publicității descrierea acestei serbări, până ce voi putea aduna toate amănuntele și a le trămite, cred că veți da loc în coloanele stimabilului d-voastră ziar, telegrama ce, cu această ocaziune, se expedui comitetului de la Putna, și pe care am onoare de a o vă alătura pe lângă aceasta.
Primiți, domnule redactor, considerațiunile mele!
I. G. Apostoleanu

Iată și telegrama amintită:
Regretând că n-au putut asista la serbarea națională ce se face la Putna în memoria marelui erou Ștefan, românii din Brăila, adânc pătrunși de însemnătatea zilei, au făcut un parastas și o conferință publică în care își manifestară sentimentele pioase ce datoresc eroului părinte. Dacă, dar, românii de aici n-au putut depune pe piatra mormântală a lui Ștefan cel Mare cununile lor de flori, noi, unind sentimentele noastre cu ale voastre, îi

aducem următoarea rugă: „Părinte și eroule! Primește în concertul de glorificațiuni ce-ți înalță fii tăi, și pe ale noastre. Fă ca faptele tale să fie vii, de acuma, în inimile românilor, iară mormântul tău, imaginea românismului! Eternă fie-ți memoria, părinte!".

Apostoleanu, Zamfirescu, Mărgăritescu avocat, Perlea, Teodor Dobrescu, Dr. Ionescu, A. Dimitriu, V. Ionescu, Mihăilescu, Costache Petrescu, D. Ionescu, Vestinian, G. Niculescu, S. R. Câmpiniu, Marinescu, Munteanu, Greceanu, Rudeanu, Romanovici, Orășanu, Stănescu, Ștef. Manolescu, Ștefănescu, S. Blidărescu, Veropulo, Greceanu, A. Blidărescu și C. Varon

[„Telegraful", București, anul I, nr. 112, joi, 19/31 august 1871]

114

Către Comitetul conducător al serbării de la mormântul lui Ștefan cel Mare

Spiritul secolului în care trăim a dat un avânt nou simțului de naționalitate, și toți suntem datori a conlucra la progresul acestui spirit. Naționalitatea română, înecată un moment supt jugul barbarilor, s-a deșteptat după multe suferințe. Era, dar, natural ca românii să se gândească la eroii lor, ca să lege prezentul cu trecutul, să înfrățească tradițiunile naționale cu aspirațiunile către viitor.

Capitala României și națiunea întreagă, de la un cap până la celălalt, recunoaște fără rezervă și împărtășește acea comunitate și acea solidaritate de idei și de simțimânte ce urmează a provoca în inimile fiecăruia acea solemnitate ce ni se oferă astăzi prin lăudabila inițiativă a studenților din Viena. Acești tineri merit omagiile noastre! Lor li se cuvine onorurile acestei zile, căci ei, cei dintâi, au avut inspirațiunea de a fonda această aniversare și a ne transporta, cu memoria și cu inima, în glorioasele timpuri de adevărată mărire națională.

Interpretă fidelă a simțimântelor cetățenilor bucureșteni, tineri bravi și nobili, voi, care ați deschis mormântul până ieri mut a lui Ștefan cel Mare, capitala României vă onorează și vă binecuvintează.

Trăiască România una și nedespărțită!

[„Românul", București, anul XV, joi, 19/31 august 1871]

115

Congresul presei române

În mijlocul gravelor amenințări care se rădică în contra noastră și a pericolelor care ne împresoară, oamenii de bine, animați de puternicul impuls al conservațiunii

naționale, a independenței și a autonomiei statului român, toți acei care au o pană în mână și se luptă pentru țară în contra lăcomiei violente a străinilor, trebuie să se urce mai sus cu cugetarea și să privească cu sânge rece toate pericolele situațiunii ce ni s-a făcut.

Că trădarea urzește la întuneric planuri dușmane românilor, nu mai poate fi îndoială. Aceasta se simte, aceasta se învederează pe fiecare zi. Că în această critică și delicată situațiune suntem dezarmați, ca stat, în fața străinilor, este asemenea evident, fiindcă la cârma afacerilor noastre sunt tocmai oamenii cei mai discreditați și mai compromiși din țară și cei mai antipatici opiniunii românești, a căror ființă la putere, în timpii normali, este un scandal public, dar care, în așa critice momente, constituie un pericol mai mult pentru România. Ei nu sunt miniștrii statului român, ci agenții servili ai străinilor și care, prin surprindere, rea-credință și violență s-au emperat de guvernământul țării, unde se mențin cu sila prin favoarea protecțiunilor lor din afară […].

Așadar, în această grea extremitate, care-i forța poporului? Pe ce se reazemă el spre a susține astăzi lupta crâncenă ce s-a încins cu atâția dușmani puternici?

Este presa! Și numai presa! Presa singură, înconjurată de simpatia publică și susținută de încuragierile țării, formează acum speranțele poporului. Negreșit, presa poate mult, foarte mult.

Dar, pentru ca acțiunea ei să-și dea tot efectul său util, pentru ca din puterea sa să nu se risipească nimic în deșert, trebuie să urmeze o înțelegere matură între toți conducătorii săi, trebuie un plan uniform bine conceptat și care să prevadă toate fazele prin care va trece chestiunea română, precum și toate peripețiile luptei.

Situațiunea este prea gravă pentru ca ea să poată fi salvată prin *guerillas* și franci-tirori, fără o organizare sistematică și o disciplină înțeleaptă care să utilizeze toate energiile și toate bunele-voințe de care dispunem.

Dușmanii se concertă în secret și în public, fac întruniri și conferințe ca să-și unească mai bine puterile în contra noastră. Și noi stăm inerți, și privim cu nepăsare silințele lor?

Pentru ce presa noastră nu ar face și ea un mare congres de ziariști români, în care să se discute mijloacele de acțiune precum și chestiunile cele ardinți de actualitate care se agită, pentru ca apoi să se unească și să adopte prin deliberațiuni luminate un sistem de apărare practic și chibzuit? Multe lucruri bune ar ieși de la o asemenea întrunire, de la un asemenea congres. Ideea aceasta nu o împărtășim numai noi. O vedem anunțată în mai multe ziare din capitală și din județe. De ce, dar, nu se realizează mai curând?

„Telegraful", „Românul", „Semănătorul" și „Uniunea liberală" în mai multe rânduri au promovat această bună idee. Cu toții simțim necesitatea unei uniri pentru luptă. De ce nu întreprindem realizarea ei? De ce nu se provoacă o mare întrunire, un fel de congres al presei?

Să ne întrunim, dară, cu toții, căci ocaziunea este favorabilă! Să ne întrunim după pelerinagiul ce vor face românii la Putna, la mormântul Sântului Ștefan! Și atunci, animați de o nouă vigoare, inspirați de sânta umbră a eroului, vom proba că știm, ca și

străbunii noştri în pericolele cele mari, să părăsim micile dezbinări intestine şi, uniţi cu toţii, cu o inimă şi cu un suflet, să apărăm legea, credinţa şi moşia noastră.

Dacă românii au căzut adesea în amare nenorociri, a fost numai prin dezbinări. Şi dacă părinţii lor au realizat fapte mari şi glorioase, a fost numai prin unire în sentimentul naţional.

Oare fiii să nu mai aibă credinţa vie a drepturilor pe care le-au apărat eroicii lor părinţi, cu viaţa şi sângele lor, în secoli de lupte turbate contra barbarilor Asiei şi ai Europei? Să probăm lumii că acelaşi nobil sânge curge şi în vinele noastre! Să ştie Europa că nu suntem o turmă degenerată, ci un popor plin de viaţă, de inteligenţă şi de energie, voind a trăi, şi atunci vom fi respectaţi.

Rolul presei române nu se mărgineşte numai aici. Ea trebuie să lumineze opiniunea şi în afară. Datoriile sale sunt mari, şi de aceea ea trebuie să cugete să le împlinească în totul, cu demnitate şi devotament.

Simţim pretutindeni, în România, o deşteptare, o renaştere a opiniunii. Pare că un curent magnetic a zguduit societatea noastră amorţită şi enervată, şi a rădicat-o din apatia unde zăcea. Nu este destul atât! Trebuie mişcarea vieţii şi activitatea inteligentă să-şi ia tot avântul lor.

Presa singură poate dirige şi încuragia acest început de mişcare. Presa, am mai spus-o, este a treia putere politică într-un stat liber. Dară, însă, la noi, ea nu s-a convins pe deplin despre înrâurirea ce trebuie să exercite asupra afacerilor publice, că nu are o cale determinată şi unanimă.

Acuma sau niciodată este timpul să intrăm în toată deplinătatea datoriilor noastre. Avem, noi, o politică proprie? Statul nostru urmează el o politică adevărat românească? Şi dacă nu avem, ce trebuie să facem spre a o avea? Unde vom ajunge cu dezordinea şi anarhia în care stau cufundate toate interesele noastre politice? Astăzi guvernatorul ţării pare că-i un preţ destinat imbecilităţii relei credinţe, demoralizării publice şi private şi, mai presus de toate, duşmăniei încercate contra românismului.

Acei care ar trebui să zacă jos şi în întuneric, sunt urcaţi sus, la lumină, şi guvernează societatea onestă. Este o mare batjocură! Suntem ca o pradă expusă în drumul mare, la discreţiunea banditismului contra căreia societatea nu cugetă să organizeze nici o poteră. Este bine să se tolereze infinit această deplorabilă stare de lucruri?

Mâine, poate o schimbare de guvernământ să se facă, şi iarăşi să ne trădăm cu cel întâi imbecil venit în capul ministerului şi înconjurat cu cine ştie cu ce altă *consorterie* mai aprigă şi mai flămândă decât aceasta de astăzi. Nouă nu ne trebuiesc schimbări de indivizi, nici simulacre de concesiuni făcute opiniunii, ci schimbări radicale în ideile de guvernământ şi de politică externă. Şi, mai presus de toate, **moralitate** în oamenii politici care pretind a ne conduce. Noi voim să nu se mai urce nime la cârma statului decât rădicat pe adevărate merite şi sprijinit de marea majoritate a ţării.

Presa, în toate acestea, trebuie să aibă o influenţă decisorie şi preponderentă, şi să facă simţită înrâurirea ei.

Să facem, dar, o mare întrunire de ziarişti la Bucureşti sau Iaşi, oriunde, îndată

după serbarea de la Putna! Să ne convocăm din toate părțile țării, și să ne întâlnim cu toții la ziua hotărâtă și la locul fixat. Ziariștii bucureșteni să ia inițiativa convocării.

Noi […][113] cu impacientă convocarea lor. Acum este timpul să dovedim în faptă dacă știm să voim binele public pentru patria mumă și dacă iubim poporul său.

Uniunea liber(ală)

[„Telegraful", București, anul I, nr. 112, joi, 19/31 august 1871]

116

Bucovina, Monastirea Putna, 9/21 august

E aproape un secol trecut de când o nedemnă arogare de drepturi vând Austriei cea mai frumoasă parte a țării: Bucovina.

De la 1777 până azi, noi nu făcurăm nimic pentru redobândirea ei, și azi nu ne mai preocupă decât conservarea pământului [strămoșesc care ne-a mai rămas][114].

Și înșiși bucovinenii, până la un oarecare punct, cu spiritul lor de prea mare timiditate și cu puțina-le inițiativă de a uza de micuțele drepturi ce li s-au acordat, ca spre exemplu, de a vorbi românește în parlamentul Bucovinei, chiar și ei nu dau multe speranțe pentru o mai apropiată împlinire a aspirațiunilor noastre naționale.

Patria lui Dragoș-vodă, întemeietorul principatului Moldovei, vecină cu provincia în sânul căreia ne aflăm, suferă și mai mult jugul înstrăinării, iar restul ținuturilor care o încongioară pare că și-au uitat de strălucita-le origine română.

Dea cerul ca măreața serbare de la această Sfântă monastire zidită pe malurile Putnei de gloriosul domn a cărui memorie nemuritoare o serbăm, să redeștepte în inimile tuturor focul sacru al măririi și înfloririi tut(ur)or părților Daciei.

Ne aflăm între munții frumoasei Bucovine, ai țării despre care, cu drept cuvânt, cântăm cu iubire:

Dulce Bucovină
Vântul ce alină
Cu aripa lui
Floarea câmpului
Duce prin gândire
Dalbă suvenire
De-un trecut frumos
Scump și glorios.
. . . . . .

[113] Neclar
[114] Citire nesigură

Oricine te vede
Chiar în rai s-ar crede
Orice trecător
Suspină cu dor.[115]

Și-n adevăr, că numai cel ce vede frumoasele-i câmpii, abundentele recolte, suprafața-i presărată de coline și munți, numai acela își poate forma o idee exactă despre românească provincie ce ni s-a răpit. Dar bogatele venituri ce sânu-i fertil varsă în tezaurul nemților? Numai domeniile clericale, donațiuni pioase ale măriților noștri domni și strămoși, produc peste șapte milioane de florini, pe când monastirile, strâmtorate în toate privințele, sufăr, ca și poporul, apăsarea străină. Însă și renumita și seculara Putna nu mai numără decât doisprezece călugări.

În această localitate, pozițiune superbă și răpitoare, unde în fiecare culme găsești o legendă, unde în fiecare vale se suspină o doină, unde fiecare loc respiră o amintire falnică de faptele trecutului, în această localitate junimea din universități decise a se face serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare, fondatorele monastirii Putna și întemeietorele neamului nostru.

Numele acestui erou e venerat și pomenit de popor în povești și în narațiunea istorică despre pitorețtile piscuri de prin prejur. „Bătrânii spun – zice bucovineanul întrebat despre locuința săpată în piatră și locuită de un sihastru acum patru sute de ani – că în vremea lui Ștefan vodă, întâmplându-se să (ră)mâie cu oștile pe aici, a auzit colo, în vale, niște glasuri ca de îngeri, și, după sfatul sihastrului, a clădit pe malul Putnei biserica care se vede". Apoi, gloriile marelui bărbat, splendoarea țării, pe când Suceava era scaunul domniei, toate sunt păstrate și transmise prin tradițiune, din tată în fiu, din moș în nepot, și fiecare și le comunică cu mândrie și [cu] … vai, și cu durere.

Suntem, dar, la Putna.

În momentul când scriem aceste linii, preparativele pentru o serbare cât se poate de solemnă și de splendidă se activează cu putere, și, în genere, sperăm a o realiza după dorințele noastre.

Favorizată de o localitate impuitoare, de o temperatură dulce, ca în orice poale de munte, și de luminatul concurs al părintelui egumen al monastirii, Arcadie Ciupercoviță, festivitatea are sorți de a fi la înălțimea aspirațiunilor tut(ur)or inimilor, în adevăr, române.

Comitetul central din Viena, devenit *Comitet conducător* e completat, până azi, numai cu noi, reprezentanții și membrii comitetului Universității din București, în număr de trei[116].

Porticul festiv e aproape pregătit, stindarde și transparente, salve, în număr de mai multe sute, date de înșiși junii de prin licee, praznic pentru popor, procesiuni solemne, discursuri și predici. Iluminațiuni pe culmele munților, nimic nu vor lipsi.

[115] Vasile Alecsandri [nota autorului articolului]

[116] I. A. Brătescu, Gr. Tocilescu, și G. Dem. Teodorescu [nota redacției ziarului]

La timp, vom comunica programa serbării care s-a stabilit, pe cât s-a putut, în corelațiune cu ritualul religios inerent zilei de 15/27 august, în care e și hramul monastirii.

După serbare se va ține un congres de junii prezenți, ale căruia deciziuni nu vom lipsi a le comunica cititorilor.

Contribuirile de până acuma, deși, în parte, îndestulătoare, sunt, cu toate astea, modeste, când s-o gândi cineva la enormele spese ce au a se cheltui cu porticul, cu serviciul mesei, cu spezele pentru înlesnirea transportului oaspeților de la cea mai apropiată gară până la Putna, și toate acestea transportate într-un loc muntos, împresurat de păduri și locuri râpoase.

Acestea deocamdată. În curând, amănunte mai pe larg spre știința tuturor românilor și, în specie, a confraților studenți de la Universitate și a celor care au avut nobila bună-voință de a contribui pentru realizarea frumoasei și memorabilei serbări.

G. Dem. T.[117]

[„Românul", București, anul XV, vineri, 20 august/1 septembrie 1871]

117

Știri locale

Ziua de 15 august a fost serbată de către cetățenii iașeni într-un mod care le face onoare. Pe la 10 ore dimineața, biserica Sf(ântul) Nicolai cel domnesc, zidită de Ștefan cel Mare, era deja plină de mulțimea cetățenilor ce se adunaseră pentru a asista la serviciul divin, celebrat de către P(rea) Sf(ința) Sa, arhiereul Suhopan, dinpreună cu corul vocal al *Societății filarmonice române*, [în] amintirea gloriosului domn al Moldovei, Ștefan cel Mare. După terminarea ceremoniei divine, un frumos conduct se înșiră de-a lungul stradei mari, cu orchestra comunei în frunte, după care urmă portretul lui Ștefan cel Mare purtat de doi cetățeni, între două flamure, urmate de către un public numeros, până în grădina primăriei. Aici, oprindu-se conductul, d-nul Holbanu (fost deputat) și d-nul Gheorghianu au ținut câte un discurs despre însemnătatea zilei, făcând istoricul epocii lui Ștefan cel Mare și binecuvântând memoria mărețului erou și bărbat de stat al trecutului nostru. După aceasta a urmat un mic banchet în bufetul grădinii, la care s-au rădicat mai multe toaste potrivite, iar la sfârșit, unul în onoarea d-lui Ștefan Vasilianu care, prin neobositele sale activități dezvoltate în interesul aranjamentului serbării, a meritat toată recunoștința publicului. S-a împărțit apoi vin și mâncare unui număr însemnat de oameni din clasa inferioară a societății, după care publicul s-a împrăștiat ducând cu sine un sentiment de pietate și mândrie națională de la această serbare.

[117] G. Dem. Teodorescu

*

De la Putna nesosind încă referintele nostru, nu putem da lectorilor o relatare mai detailată până în n-rul viitor. Atâta însă putem înregistra că serbarea a reușit pe cât se poate mai bine, deși ziua întâi a fost bântuită de o ploaie rece, care a făcut să se reîntoarcă unii dintre vizitatori. Cu toate aceste, atât a doua cât și a treia zi, publicul a fost foarte numeros, peste o mie persoane, în privința cărora comitetul aranjator a întrebuințat toate mijloacele posibile spre a le mulțumi. Mesele, în tot timpul serbării, s-au dat în mod gratuit. S-au împărțit și puține medalii, numai acele făcute de d-nul Cogălniceanu, nefiind încă gata cele comandate de comitet. Provinciile române au fost foarte slab reprezentate, ceea ce e destul de dureros. Singura Moldova a fost reprezentată în mod demn, astfel încât s-ar putea zice că serbarea a fost frecventată numai de moldoveni. Junimea academică s-a purtat foarte bine, astfel că a excitat sentimentele de recunoștință și admirațiune în inimile tuturor. Ornamentele depuse pe mormântul lui Ștefan cel Mare sunt cele mai splendide, încât merită ca Putna să fie vizitată de către români, dacă nu din alt motiv, cel puțin pentru a admira frumusețea acestor ornamente. În sfârșit, nu putem a ne exprima, în destul, bucuria pentru buna reușire a acestei serbări căreia i s-a opus atâta obstacole nu numai din partea străinilor, ci – durere –, și din partea unei părți a românimii. Terminăm, deci, și astă dată cu dorința: „Să deie cerul ca din acest eveniment mare, național, să nască un viitor falnic pentru întreg poporul român!”.

[„Curierul de Iași”, Iași, anul IV, nr. 91, vineri, 20 august/1 septembrie 1871]

118

Serbarea de la Putna

Ne sosi tocmai acum o epistolă cu data de 8 august, de la acel loc către care toate mințile sunt îndreptate, toate inimile românești palpită.

Sufletul nostru însă este cuprins, pentru moment, de amărăciune și de temere ca nu cumva speranțele românilor să fie nimicite chiar în acel loc unde scânteia vieții românității întregi se reaprinde. Căci, abia momentele de deșteptare, de reînviere a neamului românesc, sosi, și fiara blasfemiată reuși a se strecura printre junii români, a-i înșela și a amenința sfărâmarea lespedei destinate a purta gloria și nemurirea românilor din secolul al 19-lea.

Fiarele cosmopolite, având în capul lor pe d. Titu L. Maiorescu, izbutiră a profita de o imprudență a junilor români din Viena și a smulge din mâinile lor un loc pe care nu meritau nici chiar a-l privi. Un loc sânt rămăsese nepângărit de dânșii, și acesta fu amenințat de ucizătorii gloriei străbune și a tot ce este românesc!

Aflăm că d(omn)nu(l) Titu Liviu Maiorescu, ca cenzor al discursurilor

ce trebuiau a se ține în nepieritoarea zi de 15 august 1871, dintre mulțimea atâtor discursuri prezentate de junii români, alese pe acela al d-lui Xenopulos. După cât ne aducem aminte, acest nume l-am văzut adeseori figurând în „Convorbirile literare" al d-lui Maiorescu. Era de trebuință ca un *Xenopulos* să aibă rolul însemnat de a ține discursul de festivitate? Nu disperăm cu totul. Avem încredere și speranță în bărbații și junii români de aici, care acum se află la Monast(irea) Putna. Ei vor fi îndreptat, desigur, lucrurile.

Noutăți mai îmbucurătoare așteptăm.

G.

[„Telegraful", anul I, nr. 113, vineri, 20 august/1 septembrie 1871]

119

Varietăți

Medalie comemorativă pentru serbarea de la Putna

D-l. Kogălniceanu a făcut pre spezele sale a se bate moneta comemorativă de argint și de bronz destinată a se împărți între cei ce vor acurge a-și depune omagiile lor la mormântul marelui erou. Moneta este în mărimea unui florint de argint austriac, valoarea ei reală, 3 lei noi, iară prețul lucrării 6 lei n(oi), bucata de argint, iară cea de bronz, 2 lei noi.

Lucrarea foarte scumpă și se explică numai prin împregiurarea că a fost forțată deoarece fabricantul primise ordine de a face numai în joia trecută (12/24 aug(ust). D-l Kogălniceanu n-a cruțat spezele și merită recunoștința pentru această generozitate și act de înalt patriotism.

Inscripțiunea monetei este: pre avers, în giur, și trei linii paralele, în mediu: *Memoriei lui Ștefan cel Mare. Râvnitorii gloriilor strămune*; iar pe revers, în linii drepte paralele: *Monastirea Putna, 15 august 1871*.

[„Federațiunea", Pesta, anul IV, nr. 88 (556), sâmbătă, 21 august/2 septembrie 1871]

120

Serbarea de la Putna

Corespondență particulară a „Românului”
Bucovina, Monastirea Putna, marți, 10/22 august

Până azi, oaspeții pentru serbarea de duminica viitoare n-au început încă să sosească la Putna. Cei prezenți sunt parte din membrii comitetului și juni bucovineni de prin licee. Deși comunicațiunea e dificilă pe timpurile precese de ploi, noi, cu toate astea, așteptăm o numeroasă asistență pentru care trebuie, de timpuriu, să ne îngrijim de locale și de alimente.

Afară de stindardul doamnelor din Iași, flamura doamnelor din Bucovina, și a doamnei Haralambie, s-a mai promis un frumos și costisitor stindard din partea d-lui B. G. Popovici din Viena. Urna consacrativă ce se va depune pe mormântul viteazului Ștefan cel Mare, turnată în argint pur și lucrată cu destulă artă și bun gust, are următoarea inscripțiune: „**Eroului, învingătorului, apărătorului existenței române, scutului creștinătății, lui Ștefan cel Mare, junimea română academică, MDCCCLXX**”**.**

Epitaful trămis de doamna Maria C. A. Rosetti și acela al doamnelor din Bucovina, unul lucrat pe catifea albastră-închis, și altul pe catifea roșie-conabilă, sunt niște odoare în adevăr prețioase și depunerea lor pe veneratele morminte ale unor domni renumiți, ca Ștefan cel Mare, Bogdan și Petru Rareș – îngropați în interiorul monastirii e, pe de o parte, o meritată onoare, iar pe de alta, o generoasă recunoștință către eroicele umbre care ne-au păstrat neamul și legea.

Comunele care au adoptat scopul serbării, prin contribuiri bănești, votate în mod oficial, sunt cele din Iași, București, Bacău și Bârlad, până azi. Sperăm, însă, ca exemplul lor se fie imitat și de celelalte numeroase surori, mari și mici, din România.

Arcul de triumf ce se înalță pe calea ce conduce la monastire e dedicat „**Memoriei lui Ștefan cel Mare, mântuitorul neamului**”. Pe frontispiciile laterale vor fi:

În stânga, versurile cântate de poporul român:

Ștefan, Ștefan, domnul mare
Seamăn pe lume nu are
Decât numai mândrul soare!

iar în dreapta, următoarele șire cântate de poporul tătarilor de la Don, încă pe timpul lui Ștefan, ca semn de strălucitele lui izbânzi, după cum raporta istoricul Bielski:

Stefan, Stefan voevoda
Biel turkov, tartarova
Biel uher, poleakova!

și care se traduc, din dialectul slavono-tătar vechi:

Ștefan, voievodul Ștefan
Bate pe turc, pe tătar
Bate pe leah, pe maghiar!

Stindardele principale vor purta numele celor mai însemnați fondatori ai țărilor și neamului român, ca Traian, Dragoș, Radu-Negru, al celor mai devotați bărbați pentru românitate, ca Iancu, Horea, Cloșca, Crișan, Tudor Vladimirescu, etc, ca 1848, 1859 etc[118]. Celor asistenți la serbare li se vor distribui cele două imnuri, făcute anume pentru serbare, de d(omnul) V. Alecsandri, muzica de d(omnul) Flechtenmacher, și medalii de argint bătute, pentru aducere aminte de această serbare.

Guvernul austro-ungar n-a lipsit de a se îngriji de sărbătorirea ce de astă dată se va face – sperăm – cu orice preț, aicea. Autoritatea de primă instanță pare a se neliniști în mod serios, și, pe supt mână, sfătuiește și recomandă, în particular, moderațiune și prudență, ca și cum scopul întrunirii ar fi de a cuceri Bucovina și de a răsturna fericitul imperiu cu două capete. Această îngrijire însă nu ne surprinde. Până și întrunirea ce proiectasem a o realiza la Sinaia, în august 1868, compusă de junimea română de pretutindeni, agitase în mod destul de curios pe bine-crescuții și mult-naționaliștii noștri vecini de peste munți. Și, apoi, ea e un „ce" firesc. Într-un stat care constă din elemente eterogene, unele urâte altora, și totuși nevoite a trăi supt presiunea aceleiași mână de fier, silite să tragă unul și același jug, într-un asemenea stat fiecare mișcare inspiră fiori. Clătinatul frunzelor e luat drept zgomotul tropăitor al armatelor de invaziune! Șoapta fiilor cu umbrele strămoșilor e bănuită și tratată drept conspirațiune! Plânsetul și zdrobirea inimii, dorul și oftatul, sunt cântărite în cumpăna cu care se drămuiesc adausele de noi persecuțiuni, de noi nevoi pentru aceia care din când în când își permit a-și aduce aminte de ce-au fost și ce pot fi! Cu toate acestea, însă, scopul lor nu va fi ajuns. Drepturile popoarelor, până în cele din urmă, vor triumfa. Și, pe cât timp o Românie autonomă va trăi la Dunăre, nu vom înceta de a asculta vocea dreptății care ne strigă:

Astăzi ești liber, fă-ți voia toată
Scrie, vorbește drept, ce știi
Spune Europei ce-ai fost odată
Ce ești acuma, ce poți să fii!

G. Dem. T.[119]

[„Românul", București, anul XV, sâmbătă, 21 august/2 septembrie 1871]

[118] Deciziunea din ședința comitetului de la 9/21 august (nota autorului articolului)
[119] G. Dem. Teodorescu

121

Bucovina, Monastirea Putna, 13/25 august 1871

Cu drept cuvânt, serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare a ocupat, continuu, o parte din presă și din public, iar, mai în specie, junimea română de pe la universități. Amânarea făcută anul trecut, un nenorocit accident în privința fondului depus la o casă de bancă, dificultatea transportului, toate acestea au fost o întreagă sorginte de bănuieli și de interpelațiuni care de care mai eronate și mai întristătoare. În fine, o deciziune energică puse capăt tut(ur)or acestor piedici: Serbarea se va realiza!

Fiind în ajunul zilei celei mari, care va rămâne – credem – scrisă pentru secole în paginile frumoase ale istoriei naționale, avem o imperioasă datorie de împlinit către junimea de la Universitate și către toți românii din România liberă: datoria de a le comunica programa serbării atât de așteptată. Iat-o, dar, în rezumat, pe cât ocupațiunile și timpul ne permit a o schița! Ne rezervăm a reveni asupră-i, vorbind despre însăși serbarea.

Începutul oficial al festivității se face de sâmbătă, 14/26 august, la 10 ore seara, prin privegherea religioasă. Douăzeci și una de salve, sunetul tut(ur)or clopotelor, și splendida iluminațiune a bisericii și întregii monastiri, anunță Bucovinei că numele eroului care a învins la Baia s-a pomenit în sfânta zidire rădicată în urma strălucitelor sale victorii. Cinci preoți și un diacon îndeplinesc oficiul religios.

Duminică, 15/27 august, de la 8–9 ore dimineața, trei rânduri de salve succesive anunță adunarea oaspeților, în porticul festiv, unde comitetul îi felicită de bună-venire. De aci, adunarea intră în biserică, unde șapte preoți și doi diaconi oficiază Sânta liturghie, iar la priceasnă, părintele egumen al Putnei, Arcadie Ciupercoviță, ține o predică corespunzătoare hramului bisericii. De aci se întinde o maiestoasă procesiune – salutată de salve – până la porticul festiv, construit în apropiere de aleea ce conduce la monastire, unde se descopăr și se sfințesc urna de argint, epitaful doamnelor din România, al celor din Bucovina, flamura doamnelor din Iași, a doamnei Haralambie, a institului de Belle-Arte din Iași și a d-lui Popovici din Viena. Lumea asistentă e stropită cu aghiazmă și după aceea se rostește cuvântarea festivă de către d(om)nu(l) A. D. Xenopol, al cărui elaborat s-a admis la concurs.

Corul junilor teologi intonează *Imnul religios*, compus anume de d(omn)nu(l) V. Alecsandri, muzica de A. Flechtenmacher:

Etern, atotputernic! O, Creator, sublime!
Tu ce-ai dat lumii viață și omului cuvânt
În Tine speră, crede întreaga românime
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

După sfârșirea liturghiei, iarăși în biserică, se dă masa comună în portic, iar seara – după vecernie – monastirea și culmile munților sunt iluminate.

Luni, 16/28 august, junimea academică, diferiții d(om)ni reprezentanți, clerul și autoritățile publice se adună în portic și apoi proced la asistarea în biserică la Sânta liturghie, după terminarea căreia Preacuvioșia Sa, părintele egumen al monastirei, dă citire C*uvântului de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare*. Conductul festiv pășește în sunetul Bugii, clopot turnat încă de pe timpul lui Ștefan. După intrarea în biserică, se ține parastas de pomenire, la care are loc îngenunchierea generală și intonarea imnului de aceleași menționate persoane, care se sfârșește cu:

Măreață umbră eroică
Privește visul tău
Uniți suntem în cugete
Uniți în Dumnezeu!

După ce se pun *donurile*[120] prețioase și se citesc inscripțiunile de pe dânsele, patruzeci și șase de salve – ca reamintire de monastirile zidite de măritul erou – și sunetul Bugii anunță așezarea darurilor pe mormânt, și serbarea se termină prin praznic dat poporului.

Aceasta este schița ce putem da, pe scurt, despre programa serbării. Ar fi multe de zis în privința celor alte detalii, armonia conductului festiv și cele alte amănunte care completează frumusețea solemnității. Acestea, însă, cu ocaziunea serbării. Deocamdată, să adnotăm că consiliul general al districtului Suceava și primăria de Fălticeni au votat câte 300 lei noi pentru serbare. Cel dintâi va fi reprezentat prin d(omnul) Dimitrie Văsescu, deputat. Oaspeții au început a sosi încă de ieri. Numărul lor va fi enorm. Cu toate astea, sperăm a face față tut(ur)or dificultăților care sunt destul de numeroase prin depărtarea locului și dificila comunicațiune. Trăsuri pentru transportul oaspeților așteaptă la gara Hatig-Rădăuți, iar în ajunul zilei o grupă de călăreți îi va primi și escorta până la Putna.

În rezumat, dar, serbarea ce avem a realiza e demnă de interesul ce marea parte din românime i-a arătat, și a meritat, pe de o parte, silințele ce junii din comitet, însărcinați cu săvârșirea ei, i-au consacrat, iar pe de alta, atențiunea binevoitoare ce presa română și publicul i-au arătat.

Vom vedea ce au să mai zică necredincioșii care nu se pot sătura cu denigrările și discreditările false, în fața măsurilor luate și, mai ales, când serbarea va deveni un act împlinit.

G. Dem. T.[121]

[„Românul", București, anul XV, sâmbătă, 21 august/2 septembrie 1871]

[120] Darurile
[121] G. Dem. Teodorescu

122

Importanța serbării în memoria lui Ștefan cel Mare
Monastirea Putna. Eroii românilor. Monumentele străbune. Dor de trecut.

Peste puține ore, bubuitul salvelor, repercutat și transmis de umbroșii munți prin care străbunii noștri au găsit adăpostire și salvare, va spune tut(ur)or românilor de orice etate, de orice sex, de orice condițiune socială și de orice idei politice că monastirea Putna tresare cu fală în mijlocul adorațiunii strănepoților fondatorelui ei, la aducerea aminte despre apusa-i strălucire, despre nepieritoarea-i nobilitate de origine.

Peste puține ore, vetustatea și impuitoru-i aspect vor vorbi cu o elocință proprie monumentelor strămoșești despre faptele apărătorului lumii răsăritene în secolul al XV-lea, vor vorbi sufletului de român, simțimântului de naționalitate.

Peste puține ore, o sfântă pomenire va răsuna în biserica ce conține depozitul prețios al rămășițelor eroului celui mare, și numele-i preamărit va trece ca un fior din inimă în inimă, inundând piepturile de bucurie, mișcând cugetele de durere.

Bucurie, pentru că vesel trebuie se fie oricine în ora solemnă în care, pentru prima oară în viața națiunii, se depun lauri de iubire, recunoștință și venerațiune pe mormintele străbunilor. Durere, pentru că țărâna pe care călcăm e înstrăinată pe nedrept de sânul iubit al surorilor sale, cu toate sacrificiile, valința și vărsările de sânge ale românilor conduși de „atletul lui Hristos".

Am avut eroi mari! Avem monumente grandioase rămase de la dânșii!

Cu toate astea…

De când urmașii Romei, Carpații străbătură
Umplutu-s-a cu valuri de sânge vitejesc
Pământul ce se cheamă: „pământul românesc".

Dar, unde-i calea sacră, umbroasă bătătură
Ce duc ochii mulțimii, plecați, religioși
Să plângă pe mormântul străbunilor virtuoși?[122]

Acea cale rămas-a uitată, uitată patru secole pline de vicisitudini și de nevoi. Acea cale conduce la redobândirea vechii străluciri, la refacerea brațelor noastre moleșite cu care atât de mult am servit, ca sclavi, un amarnic și împilător regim fanariot, și cu toate astea n-am văzut-o până acum, n-am căutat-o pe nicăieri, n-am găsit-o decât prea târziu.

Culpa e cu atât mai mare cu cât, mai mari decât toate pipernicitele noastre fapte sunt documentele istorice care ne atestă neamul, mărirea trecutului și capacitatea eroismului.

[122] N. Niculeanu [nota autorului articolului]

Ele sunt frumoase, ele sunt prezente, ele sunt admirate de străini, pe când noi, pierzându-ne în umbra ce ele fac cu maiestoasa lor frunte, nu ne putem înălța nici chiar până la gradul posibilității de a încerca se le imităm.

În fața acestei stări de lucruri, inimile june care au răsfoit paginile aurite ale istoriei neamului, nu pot sta indiferente.

Haidem la Mecca românității – și-au zis ei – ca să ne reîntărim sufletele, să ne oțelim puterile, pentru ca în lupta gigantică ce străinismul ne pregătește, să putem fi biruitori!

Iată importanța serbării în memoria lui Ștefan cel Mare! Iată mobilul care ne-a împins a ne aduna de prin toate unghiurile, ca niște pui supt aripile protectoare ale mamei lor iubite!

Îngenunchia-vom pe recea piatră a mormântului, săruta-vom locul unde repausează rămășițele lui! Și, străbătând trecutul acestui neam al nostru românesc, dintr-o repede privire vom repeta suspinul nostru:

Ce mari faptele străbune
Ce români!
Dar de la noi ce rămâne?
Câte-aveam, câte-am pierdut![123]

G. D. Teodorescu
Putna, 12/24 august 1871

[„Românul", București, anul XV, duminică, 22 august/3 septembrie 1871]

123

Serbarea de la Putna întru memoria lui Ștefan cel Mare

Orice popor, pentru a se putea întări și a pune baza unei existențe durabile, mai-nainte de toate are trebuință neapărată de o patrie, de un pământ de care să se lege cu sângele și viața sa, la care să țină din toată puterea și dragostea inimii sale. Istoria veacurilor trecute ne arată că neamurile care nu s-au lipit de o asemenea patrie, a cărora țel și tendințe au fost numai cuceriri și năvăliri deprădătoare, fără a găsi un colț în lume în sânul căruia să plânteze sâmburele fecund al unei vieți strălucite în viitor, zicem toate acele neamuri s-au șters de pe fața pământului ca colbul suflat de vânt.

Dar dacă prima condițiune a constituirii și consolidării unui popor este *patria*, nu mai puțin important pentru dânsul și pentru traiul său sunt luptele și frământările ce trebuie să susție în fața sămânțiilor străine care îl încongiură și-i amenință pe tot

[123] *Monumentelor străbune*, No. I din „Foia societ(ății) *Românismul*" [nota autorului articolului]

momentul cu pieire clădirea ce și-a făcut. Aceste lupte și frământări se conduc și se operează de oameni mari, care la romanii și grecii antici se numeau semizei, iar la noi viteji și voinici. Mai târziu brațul începe să obosească, dușmanii amenințători, de asemenea slăbiți, contenesc agresiunile lor. Puterea vitală din popor trebuie consumată într-alt chip. Atunci începe mai cu mare vigoare agitarea inteligenței. Acesta este momentul cel mai solemn. Acest stadium se numește *deșteptarea poporului*. Atunci te întrebi: Cine sunt? Unde mă găsesc? Ce trebuie să fac?

Fericită națiia care prin faptele și lucrările sale răspunde nimerit la aceste vitale întrebări! De la începutul secolului nostru, mai ales, românii încă au simțit trezindu-se în sufletul lor nedumeritul dor de regenerare și renaștere. Popor tânăr și plin de viață, oțelit în cumplitele suferințe ale timpurilor, aprins de emulație în fața celorlalte popoare, el s-a aruncat c-un entuziasm nespus pe calea propășirii, a alergat ars de setea cea mai crudă la izvoarele dorite ale culturii. Dar nenumărate și grele sunt lucrurile ce trebuie împlinite pentru a face fericirea unei națiii. Chiar un individ, până s-ajungă bine crescut, asigurat în existența sa, luminat la minte, c-un cuvânt bine preparat pentru a duce o viață demnă și folositoare, de câte ajutoare nu are trebuință?! Dar încă o națiie întreagă, și mai ales o națiie ca a noastră!

„La lucru, dar, bărbați și femei, tineri și bătrâni!", ne strigă puternica voce a secolului al nouăsprezecelea. Departe de noi odihna zădamică! Departe de noi îndeletnicirile frivole și stricăcioase intereselor noastre naționale! Să lucrăm, dar, să lucrăm inspirați de sântul glas al patriei! Să asudăm! Dar sudoarea noastră să se scurgă pentru interesele neamului românesc!

Un model de lucrare pentru binele poporului nostru este *Serbarea de la Putna*, care a reîmprospătat în mintea fiecăruia român memoria Sfântului erou, Ștefan cel Mare, și groaznicului trăznet al dușmanilor doritori de viața și leagănul nostru. Iată serbarea, iată mărețul spectacol despre al căruia însemnătate și curs ne-am propus a prezenta lectorilor noștri o scurtă dare de samă!

Dar înainte de a face istoricul serbării și a solemnităților ei, credem de interesul publicului ce n-a avut norocirea să călătorească la mănăstirea Putna a-i face încâtva cunoscută poziția topografică a acestui sfânt lăcaș sfânt, mândră și duioasă suvenire a timpului depărtat. Tot aci va fi locul nimerit pentru descrierea acelor podoabe și pregătiri artificiale pe care comitetul aranjator le-a făptuit spre trebuințele oaspeților și spre mărirea sărbătoarei.

Când pleci de la Hadikfalva către Putna, pe un drum a căruia împrejurime, dotată de natură și de oameni cu cele mai bogate daruri, cu cele mai frumoase podoabe, îți răpește vederile și-ți dezmiardă sufletul, zicem, când pleci spre Putna, zărești în depărtare înălțându-se către cer falnicile coame și spete a munților Carpați. Pe de o parte, ți-ar plăcea să ajungi cât de curând la țelul călătoriei, pe de altă parte ai dori să treci perpetuu pintre aceste holde înflorite, pintre aceste dumbrăvi răcoroase, unde ochii nu se satură de privirea impozantelor aleie de plopi și a mănoaselor țarini din Bucovina cea drăgălașă. După o călătorie de 4–5 ore, în fine, regiunea vegetațiunii bogate dispare, poalele munților se arată, un vânt rece te aburește, o tăcere sfântă

te împresoară, și puțin câte puțin te trezești adâncindu-te în creierii munților. Aici, la capătul satului, pe genunchii unei grupe de munți acoperiți cu brazi seculari, se rădică mănăstirea cu turnurile ei măiestoase. De toate părțile împresurată cu munți sfâșieți de crăpături și văi adânci și înguste, în apropierea unor mici plaiuri de verdeață încântătoare, cu drept cuvânt a fost aleasă de locașul etern a celui ce n-a avut răgaz să se odihnească toată viața sa cum se cuvine.

Mănăstirea se compune dintr-o biserică destul de spațioasă, care într-una din despărțiturile sale cuprinde mormintele domnilor Ștefan cel Mare, Bogdan și Rareș și a mai multor doamne din epocile gloriei noastre militare. În jurul bisericii sunt rădicate în formă pătrată odăile destinate pentru călugări, odăi dintre care cele mai multe sunt adevărate saloane. La intrare, deasupra zidului este așezata clopotnița cu un turn înalt, înlăuntru din partea dreaptă o altă clopotniță mai mică, ce conține clopotul lui Ștefan cel Mare, numit Bugea. Spațiul dintre biserică și edificiul cu chiliile este acoperit de verdeață și de-o grădină plină de flori, organizată după gustul cel mai bun.

Lucrările făcute de comitetul aranjator întru scopul serbării au fost următoarele:

Din sat până la mănăstire de amândouă părțile șoselei, pe lângă arborii naturali erau împlântate în pământ cetine de brad în două șiruri paralele. Ici și cole, în direcția acestor aleie artificiale, erau așezate lampioane mari și mici pentru luminație. La mijlocul drumului, considerat din sat până la mănăstire, se înălța un impozant arc de triumf, construit din crengi de brad și decorat cu o mulțime de flamuri. Pe frontispiciul arcului se cetea cuvintele: „Memoriei lui Ștefan cel Mare, mântuitorul neamului". De partea dreaptă a acestui arc, pe un plai ce nu se rădică mult peste nivela drumului, era situat colosalul portic, o construcție într-adevăr minunată, încăpătoare de 1500 persoane. Înlăuntrul acestei clădiri erau așezate de-a lungul mese și lavițe de brad. Pe stâlpii din mijloc atârnau marcele țărilor române și o sumă de flamure mici. În fine, aranjamentul dinaintea porticului, stătător din mai multe șiruri de cetine înplântate în pământ, împodobite cu drapele, era de o frumseță rară.

Acum, după ce-am dat lectorilor noștri o idee palidă despre situația maiestoasă a mănăstirii și despre aranjamentele comitetului, rămâne să facem tabloul măreței festivități.

Sâmbătă sara, la 10 ore, un imens număr de oaspeți se îndrepta către biserică. Era momentul începerii serbării. De-abia preoții intrase în altar, de-abia se începuse sfintele ceremonii, când, la pomenirea numelui neuitatului erou, clopotele se clătină, salvele de tunuri vuiesc de două părți de pe vârfurile munților […]. Este imposibil de exprimat bine prin cuvinte acea impresiune înălțătoare ce te pătrundea la auzirea acelor vuiete. Sunetele clopotelor împreunate cu trozniturile bubuitoare ale sacălușelor parcurau munții departe, departe, și mult în urmă auzeai clocotind ecourile repețite. Mai adauge la aceste splendida luminație din mănăstire și strălucitoarele focuri aprinse pe piscurile de prin-prejur, și o fericită iluzie te răpește și te transportă în timpurile când viteazul pe care-l celebrăm după patru secole, sta cu fierul în mână, ca un zid de apărare al creștinătății contra furiei musulmane. Târziu noaptea oaspeții se retrag, reprezentanții și damele în odăile din mănăstire, iar ceialaltă parte a publicului pe la casele țăranilor.

Duminică, la 8 ore dimineața, câteva rânduri de salve anunță adunarea publicului în porticul festiv. Președintele comitetului arată în puține cuvinte energice scopul ce-a adunat atâți români la mormântul preamăritului erou al națiunii, și exprimă mulțămirea cea mare de care se simte pătruns comitetul și întreaga junime academică, în fața concursului ce i-a dat națiunea întru realizarea măreței idei. Apoi, publicul intră în biserică pentru a asculta Sfânta liturghie.

Aici, în tot decursul Sântului servici divin, patru tineri academici stau lângă mormântul lui Ștefan. Pe la preceasnă părintele egumen al mănăstirii, d. Arcadie Ciupercovici, ține o predică corespunzătoare hramului, prin care eminentul preot știu atât de bine să vorbească la sufletele auditorului sub formă religioasă, încât dacă ni s-a încălzit sufletul de sentimente religioase, nu mai puțin am simțit inima noastră mișcându-se de patriotism și însuflețire. Săvârșindu-se liturghia, publicul cu preoții în frunte se aranjază într-o procesiune maiestoasă care se oprește la portic. La mijlocul porticului, pe o masă, se vedeau urna consacrativă, epitaful lucrat pe catifea albastră închisă a d-nei Maria C. A. Rosetti, epitaful pe catifea roșie a d-nelor din Bucovina, iar lângă masă, rezemate de stâlpi, străluceau în toată pompa lor frumosul stândard al d-nelor din Iași și mărețele flamure a doamnei Haralambie și a Școalei de Belle-Arte din Iași, provăzute cu portretul lui Ștefan cel Mare, ornate cu diferite simboluri de aspirație și glorii în viitor, și înzestrate cu inscripții nimerite și demne de memoria marelui domn român.

Toate aceste odoare se sfințesc de cătră clerul oficiant, în urmă lumea să stropește cu aghiazmă și apoi, în mijlocul unei tăceri adânci, d(omnul) Xenopol rostește cuvântarea festivă. Acest cuvânt întrunește în sine toate elementele ce constituie un adevărat op de elocință, și nu-i de mirare dacă mintea fiecăruia era fixată cu toată puterea asupra pasagelor instructive ce se desfășurau într-însul, asupra învățăturilor potrivite ce oratorul făcea să se reflecteze din faptele lui Ștefan cel Mare asupra stării noastre de față. După aceasta veni corul compus din teologi bucovineni și intona în cvartet *Imnul religios* a lui Alecsandri, compus anume pentru serbare.

În fine, lumea se înturnă în ordinea de mai-nainte la biserică pentru a se continua și sfârși Sfânta liturghie, și astfel se fini serbarea hramului și festivitatea zilei dintâi întru amintirea domnului Ștefan.

A doua zi, luni dimineață, publicul iarăși se adună în portic și plecă ca în ziua precedentă la biserică pentru ascultarea Sfintei liturghii. După liturghie, procesiunea cu preoții oficianți reîntorcându-se la portic, iau darurile adică urna, epitafurile și stândardele și le transportă în biserică, unde se depun pe mormântul aceluia pentru care le destinară dăruitorii lor. Dar înainte de a rădica darurile din portic, Preacuvioșia Sa, părintele egumen al mănăstirii, se suie la tribună și dă cetire *Cuvântului de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare*. Această orațiune funebră este un monument literar găsit în Basarabia, de Hurmuzachi. Când și de cine s-a compus, nu se știe, dar că nu s-a rostit la îngroparea lui Ștefan cel Mare, cum ne spune titlul, este constatat. Fie însă compus de oricine, acest cuvânt, cu drept, se privește aproape de un model de elocință română, și până azi el te pătrunde până în adâncul sufletului și te farmecă prin stilul

său plăcut și energic. Bună idee a avut dar comitetul a-l pune în programă, căci cel ce l-a ascultat a trebuit să mărturisască că rostirea lui a fost unul din momentele cele mai însemnate ale serbării. Unde se descrie mai bine eroismul lui Ștefan decât în acest necrolog eminent? „Ca fulgerul de la răsărit la apus a străluminat: marturi sînt leșii, care cu sângele lor au roșit pământul nostru; marturi ungurii, care își văzură satele și cetățile potopite de foc; marturi tătarii care cu iuțimea fugii n-au scăpat de fierul lui; marturi, turcii, care nici în fugă nu-și putură afla mântuirea; marturi sunt toate neamurile de pe-mprejur, care au cercat ascuțișul săbiei lui!"

Unde se face mai drept și mai deplin panegiricul iubitului erou, ca-n aceste cuvinte: „Dar ce minte e atât de bogată în gândiri, ce limbă e așa de îndestulată în vorbe, ce meșteșug așa de iscusit la împlinirea cuvântului, ca să poată împodobi atâtea risipe ale vrăjmașilor, atâtea sfărmări de cetăți, atâtea zidiri de locașuri sfinte și atâta înțelepciune, și încât au trăit, au înflorit și voinicia și fericirea noastră, și care toate lucrările sale și le-a pecetluit cu credința în Iisus Hristos? În războaie, biruitor smerit; în pace, domn drept și bun; iar în viața sa credincios adevărat!"

În fine, iată ce spune necrologistul despre Ștefan pe când se afla țara în zile de pace: „Departe de curtea lui toată minciuna; zavistia, legată; pizma, ferecată; înșelăciunea, izgonită; strâmbătatea, împilată de tot; dreptatea împărățea pe scaun; și nu ea lui, ci el era supusul ei și șerbitor! De apuca armele, de ea se sfătuia; de judeca, pe dânsa o asculta; de cinstea, ei îi urma; și toate le făcea ca un șerb din porunca ei! Cei vechi băznuia că dreptatea a fugit dintre oameni, iar noi putem adeveri, că la noi stăpânea! O, viață fericită! O, obiceie de aur! O, dulce stăpânire întru care au petrecut străbunii noștri! Oare-ți mai veni vrodată? Oare ne vom învrednici și noi a vă avea? Oare ați fost numai și ați trecut, lăsându-ne nouă numai o amară aducere aminte de voi? Atâta-i de dulce dreptatea la o stăpânire și atâta-i strâmbătatea de amară, încât noi, după atâtea veacuri, plângem pe un domn drept atunci când pe cei strâmbi sau îi uităm sau nu ne aducem aminte de ei fără nu să-i hulim!".

Tot înainte de a depune darurile prețioase pe mormânt, se ține parastas de pomenire și se cântă frumosul *Imn a lui Ștefan cel Mare* executat de corul teologic. Cu ocaziunea așăzării darurilor, se cetesc cu glas tare toate inscripțiunile de pe ele.

În fine, trebuie să amintim că la toate momentele mai solemne din cursul serbării se trăgeau clopotele dimpreună cu Bugea și se dau mai multe rânduri de salve, care toate împreună împrumutau serbării o față mai solemnă și mai maiestoasă.

Pân-aici ne-am încercat a schița partea festivă și partea religioasă a serbării, rămâne să informăm publicul despre partea veselă, despre petrecerile și îndeletnicirile ce au urmat în ambele zile festive, cu ocaziunea meselor comune în portic și începând de sara până adânc în noapte.

La ospățul comun de duminică după amiază, cel dintâi toast l-a ținut președintele comitetului, în sănătatea și lunga viață a imperatorului Austriei. După aceasta au urmat o serie de toasturi întovărășite de discursuri patriotice și naționale, în care se revela sentimentele aprinse și entuziasmul viu al vorbitorilor, care nu puteau înăduși în sufletul lor nobila pornire a focului patriotic, pe lângă toată privegherea

riguroasă a comisarului rânduit din partea guvernului. Cele mai mari emoțiuni au produs discursurile înfocate și adânc simțite ale d-lor Silași, prefect la seminarul gr. cat. din Viena, Sbiera, redactorul foaiei *Societății pentru cultura poporului român* din Bucovina, Mureșanu, reprezentantul din Transilvania, și Procopeanu, preot din Dorna. Nu mai puțin au fost aplaudate toasturile d-lor Costinescu, Stănescu, reprezentant din Arad, a Preasfinției Sale, episcopului Filaret Scriban, și a venerabilului egumen al mănăstirii, Ciupercovici.

După scularea de la masă, atât duminică cât și luni, se începură improvizările adevăratei petreceri comune. La sunetul armonios a unei excelente orchestre din Suceava, în mai multe părți ale porticului se încinseră danțurile cele mai aprinse, atât naționale, cât și străine. Era frumos a privi hora jucată de juni și de domnișoare române din diferite provincii. Pentru variație, în intervalele danțurilor, câțiva tineri cu vocea melodioasă intonau solo cântece naționale ce erau ascultate și aplăudate de publicul obosit de danț, cu mare frenezie. Nu trebuie să uităm a mai aminti că luni de cătră sară toți oaspeții au ieșit afară din portic și au improvizat pe plaiul umed de ploaie un șir de danțuri. Într-o parte dănțau grupele de oaspeți, în ceialaltă poporul. Așa erau de înveseliți cu toții încât nici ploaia ce picura din când în când nu putea să întrerupă cursul danțurilor.

Pentru ca și poporul adunat la serbare, atât din satul Putna, cât și din căteva sate din apropiere, să ducă o amintire vie în inima sa, n-au lipsit măsurile cuvenite pentru a-i insipra și lui interes cătră însemnătatea sărbătoarei. Astfel, câțiva din inteligență au adunat pe țărani în sat, de acolo punându-se în fruntea lor i-au condus în sunetul marșului în monastire, unde au îngenunchiat de mai multe ori și au făcut închinăciuni înaintea arcului de triumf și a fațadei monastirii, pomenind numele marelui Ștefan. Apoi, intrând în curtea bisericii au fost întâmpinați de venerabilul egumen, care și de astă dată le-a adresat cuvinte pline de învățătură și de sfaturi adevărat părintești. Încât pentru ospăț pentru popor comitetul s-a îngrijit de un bou, care s-a fript întreg și s-a împărțit pe movila de lângă portic în regula cea mai bună.

Astfel se fini acea serbare, a căreia amintire va rămânea neștearsă din inimile române și de la care, credem, fiecare s-a întors cu mai multă tărie de suflet, cu mai mult respect pentru eroii trecutului nostru și cu mai multă abnegare în ceea ce privește interesele noastre naționale.

Oricine ce va zice, această serbare a ieșit pe cât se poate de bine mulțămită energiei și zelului comitetului arangiator, mulțămită acelora care prin concursul material au făcut posibilă ținerea ei. Să deie cerul ca să ajungem asemine momente mai adeseori, să ne întâlnim pe mormintele strămoșilor noștri plini de virtute, și să ne legăm de suvenirea lor cu credința și aspirațiile vieții noastre! Numai cu chipul acesta vom putea conserva patria ce avem! Numai cu chipul acesta neamul românesc poate spera slavă și pomenire în viitor!

[„Curierul de Iași", Iași, anul IV, nr. 92–93, duminică și miercuri, 22 și 25 august/ 3 și 6 septembrie 1871]

124

La mormântul lui Ștefan cel Mare
– cu ocazia serbării de la Putna –

Muza mea, ia-ți lira-n mână, să cântăm o zi frumoasă
A Moldovei veche slavă și al țării viitor
Amintirea unui erou din mormântul său e scoasă
Odor scump, nepieritor!

A lui Ștefan, domn cel Mare, veac de aur ne revine
Lumea-i plină de-al lui nume, saltă munți, codri răsun
Brațul său știa să-nfrunte multe sumeții vecine
Baia, Racova ne spun.

De la plaiuri pân-la mare se-ntindea a lui domnie
A lui spadă în războaie patruzeci au învârtit
Și românul cu mii barbari au știut pieptul să ție
Neînvins, neîngrozitor.

Dacă astăzi Europa a ajuns la înflorire
Prin tăria de lumină și prin simțul de creștin
Numai sabia lui Ștefan i-a dat timp de întocmire
În acel moment de chin.

Dar căzu marele erou, ca stejarul de pe munte
Viscoli grele și furtune peste noi mii au trecut
Pe al secolilor luciu, fără barcă, fără punte
Pierduți poate ne-am crezut.

Însă, nu…! Iată că Ștefan din cenușa sa re-nvie
Și la vocea lui românul, în picioare s-a sculat
S-a sculat și-ntreaga lume, va să simță, va sa știe
C-al său drept e nesecat.

Dar așa să știe lumea că va fi o Românie
C-avem țară, c-avem drepturi, că avem mândru trecut
Că suntem un popol vrednic ce-mplinește o solie
Neclintit, neabătut.

Salutare, sicriu sfinte unui domn al nostru mare
Ce reverși raze de slavă pe pământul ăst iubit

În ăst timp de grele valuri, de-ndelungă grea cercare
Numai tu ne-ai re-ntrunit!

George Radu Melidon

[„Curierul de Iași", Iași, anul IV, nr. 92–93, duminică și miercuri, 22 și 25 august/ 3 și 6 septembrie 1871]

125

Serbarea de la Putna

Ziarul „Albina" publică următoarea telegramă cu data din 15 august: *Serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare e strălucită. Sunt la 3000 de oaspeți. România e foarte reprezentată.*

[„Telegraful", București, anul I, nr. 116, marți, 24 august/5 septembrie 1871]

126

Din colecțiunea de poezii a doamnei Maria Flechtenmacher[124], despre care am vorbit, reproducem următoarea poezie, care este cel mai frumos prospect ce putem face acelei producțiuni literare a distinsei noastre artiste.

La Moldova

O! Moldovă! Scump tezaur
Astru dulce și iubit
Câmp bogat, munte de aur
Cu brazi mândri împodobit.

Hrănitor îți este sânul
Căci pământul ți-e fertil
Și în tine tot românul
Își găsește un azil.

Ești scânteia înfrățirii
Ești căminul glorios

[124] Soția lui Alexandru Flechtenmacher.

Dulce fală-a nemuririi
De ce-i mare și frumos.

Limba-ți este românească
Blândă, dulce, la vorbit
Inima ți-e îngerească
Suflet mare de iubit.

Râuri limpezi, dulci izvoare
Te adapă ca pe-un crin
De la Tisa pân-la mare
Sub un cer cald și senin.

Ești frumoasă cât și bună
Și ai fii, mândri oșteni
Înfrățirea te-ncununã
Cu-ai tăi frați, bravii munteni.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 116, marți, 24 august/5 septembrie 1871]

127

Serbarea de la Putna

Epocile ce, în genere, istoria scrie cu litere de aur, sunt din acelea pe care lumea le-a stropit mai mult cu lacrimi. Câte nevoi, câte amaruri, câte vieți n-au costat pe națiuni seculii pe care posteritatea i-a onorat cu numele de „Mari"!

Din numărul acestora e și secolul al XV[-lea]. Bărbați de o rară valență l-au împodobit cu fapte neuitate, iar generațiunile ce se succeseră de atunci până azi îl tot admiră fără a-l putea egala. Românimea își avu cel mai frumos rol în cruntele-i evenimente, rol spre care astăzi se concentră aspirațiunile naționale.

Lumea-ntreagă stă-n mirare
Țara-i mică, țara-i tare
Și dușmanul spor nu are!

Da! Era mică țara Moldovei, era neînsemnat ținutul apărătorului creștinătății, și de aceea și cronicarii străini îl numeau *regulus Moldaviae*, însă brațul care o conducea era viguros și hotărât, prin urmare, respectat de străini.

Țara era mică, dar tare, pentru că tăria ei consta în iubirea de independență, în ardoarea de înflorire a neamului, în conștiința că românul e o ginte de viteji războinici.

Era mică țara, însă tare, pentru că se îndeletnicea nu cu pompoasele fraze ale diplomației și cu politica de partid – și aceea rău înțeleasă – ci cu ascuțișul sclipitor al spadei, ci cu vârful străpungător al săgeții. Spectacol de mirare: o mână de bravi uniți, zdrobește mii de hoarde furioase!

Țara era mică, dar tare, căci iubirea către conducătorul lor însuflețea pe oșteni, și pentru că oșteni erau toți românii, toți strămoșii noștri. Țara era mică, dar cu atât mai tare, cu cât luceafărul destinelor sale, adăpat de o nestrămutată credință, își pleca genunchii la sfințirea altarelor în loc de a pleca grumazul națiunii sub jugul năvălitorilor, pentru că toată speranța o punea în propriile puteri ale țării, pentru că știa [a] precumpăni împrejurările, iubea munca și agitările sufletului, iar nu lenea și plăcerile!

Toate aceste reamintiri nu puteau lipsi din cugetul acelora care se deciseră a serba memoria eroului de acum patru secole. Această frumoasă festivitate concepută încă din anul trecut, de astă dată se realiză anume pe aceste baze! Și realizarea ei are cu atât mai multă însemnătate, cu cât zgomotul și senzațiunea ce produse, pe de o parte, preocupă de ajuns țara ce pretinde a avea în posesiune Bucovina, iar, pe de alta, împinse la Putna români de prin toate unghiurile Daciei.

Dificultăți de toată natura, zgomote și discreditări, rumori false și malevole fierbeau în(lă)untru și în afară. Azi, toate trebuiesc să-și oprime violența, căci serbarea de la Putna e un fapt împlinit, și împlinit astfel precum reclamau așteptările și dorințele noastre.

Viitorul ne va spune de câtă valoare vor fi binefăcătoarele-i fructe!

La 13/25 august expuserăm, pe scurt, schița programei acestei serbări. Azi, când ea s-a realizat, avem dreptul și, mai cu seamă, datoria de a așterne o dare de seamă despre modul îndeplinirii ei. Și, mai întâi de toate, câteva cuvinte în privința preparativelor.

Comitetul conducător publicase de mai înainte, mai prin toate ziarele, și rugase pe familiile și persoanele ce vor să asiste la serbare, a se anunța de mai înainte, până la 20 ale lunii, st(il) nou. Abia vreo treizeci de epistole sosiseră în sensul acesta, pentru care se aprovizionaseră locuințele necesare.

Când însă sosi ajunul zilei de solemnitate, o enormă mulțime de trăsuri se îndesau spre Putna, și numărul oaspeților crescu atât de mult încât trecu peste toate așteptările comitetului conducător.

Dificultățile ivite la improvizarea, în interiorul monastirii, de paturi rustice, și îngrijirea de locuințe pe la sătenii români din comună, ne deteră mult de lucru. Grație cerului, mulțimea oaspeților putu dobândi adăpost în contra recii clime de la munte. Am putut constata cu satisfacțiune că marea majoritate dintre cei veniți, animată de frumoasa idee ce o întrunea, se mulțămi pe deplin cu modestele înlesniri ce i se procurau.

Una din dificultățile cu care mai avu să se lupte comitetul conducător fu reaua voință și panica sătenilor din comună care, la ivirea primului stindard, începură a se îngrozi și a răspândi vorba că Putna va fi teatrul unui sângeros război. Se zice că niște intrigi, provenite de la cei ce voiau ca serbarea să cadă, agitaseră de mai înainte spiritele din Bucovina.

Dacă, însă, unele împregiurări erau nefavorabile, trebuia să se găsească o mână de ajutor. O găsirăm. Sf(ința) Sa, părintele Arcadie Ciupercovici, superiorul monastirii, erudițiune și inimă cu excelente simțimânte românești, se poate numi, cu drept cuvânt, patronul serbării. Fără puternicu-i sprijin și luminatu-i concurs, nu știu ce-am fi putut realiza în privința serbării. Nu am putea, apoi, să nu mulțămim în public doamnei Aglaia Dimitrovici, născută Ciupercovici, și familiei Giurgiuveanu din Bucovina, de toate ajutoarele și înlesnirile ce, cu o bunăvoință exemplară, oferiră în interesul acestei serbări.

Membrii comitetului conducător al serbării[125], ajutați de junii studenți din Bucovina, fură singurii arangiatori ai festivității. Lor le încumbe toată răspunderea, toate neajunsurile ce s-ar fi putut pe ici-colo strecura, toată onoarea pentru zelul și ostenelile ce, cu toată modestia, trebuie să le-o recunoaștem unora dintr-înșii, și, mai cu seamă, celor prezenți de timpuriu la Putna.

Sâmbătă, 14/26 august, fu ziua în care sosi marea parte din oaspeți. Doi membri ai comitetului[126], cu însemne tricolore, îi întâmpinară călări la punctul Vicov, și, la sosirea în monastire, fură salutați cu câte trei salve.

Până noaptea târziu, oaspeții se îmbulzeau mereu. Serbarea, însă, se începea prin serviciul religios, anunțat de salve[127].

În seara sâmbetei de 14/26 august, câteva zecimi de salve date la un anume semnal de către sătenii români așezați pe culmile dealurilor învecinate vestiră începutul marii sărbători care, prin proporțiunile ce luă, merită cu drept cuvânt a se numi *națională*.

Privegherea religioasă începu pe la 10 ore. Oficiară cinci preoți și un diacon în asistența călugărilor monastirii, a sfinților lor, episcopii Filaret Scriban și Iosif Bobulescu, arhimandritul Ieronim Bușureanu, delegații Mitropoliei din Iași, a altor clerici, prefectului țării și a multitudinii oaspeților, între care diferiți reprezentanți.

Arcul de triumf și aleea de brazi ce conducea de la porticul festiv până la monastire, erau iluminate. Răpitoarea frumusețe a admirabilelor pozițiuni ce se prezenta ochilor avizi ai vizitatorilor, favorată de o lună strălucitoare, făcu ca acest mic început să dureze până târziu, în noapte, când numeroase trăsuri cu noi oaspeți urmau de a sosi la monastire.

Mai înainte de a expune partea principală a serbării, să dăm o mică idee despre portic și arcul de triumf.

---

[125] Membrii comitetului din partea Universității din Viena – dd.: Slavici, M. Eminescu, Gribovschi, Pamfil Dan, Cocinschi, V. Moraru, Steriu Ciurcu și Luția. Membrii din partea Universității din București: I. A. Brătescu, G. Dem. Teodorescu, Gr. G. Tocilescu. Membrii din partea Universității din Iași: dd. Resu, Irimescu și Maroneanu. Din Berlin: d(omnul) A. D. Xenopol. Cu toții, cincisprezece la număr [nota autorului articolului]

[126] Dd.: G. Dem. Teodorescu din București, și St(eriu) Ciurcu din Viena [nota autorului articolului]

[127] Aici se încheie partea întâi a articolului, publicată în „Românul", București, anul XV, miercuri, 25 august/6 septembrie 1871.

De la poarta monastirei[128], împodobită cu cetină sau crăci de brazi, de lăturele(a) căreia se înălțau două stindarde cu culorile naționale, și pe care se observă, de departe chiar, săpată în piatră, marca domnilor Moldovei, cu bourul tradițional, delfinii[129], luna și soarele, de la această poartă se întindea aleea de brazi care conducea la porticul festiv.

La mijlocul aleei se rădica un verde arc de triumf cu inscripțiunea în litere aurite: **„Memoriei lui Ștefan cel Mare"** și ornat cu o frumoasă marcă aurită a domnilor Moldovei. Apoi, în mod simetric cu diferite stindarde, între care tricolorul național fâlfâind în mijloc, la locul de onoare, întocmai după spusele baladei:

Românescul steag, cu fală,
Fâlfâie falnic în cer!

În apropiere, pe un șes la poalele muntelui umbrit de mii de mii de brazi care seamănă cu tot atâția viteji oșteni, se întindea, pe coline, porticul festiv, acoperit asemenea cu ramuri verzi de cetină, împletit cu ghirlande și presărat cu flamure. În frunte, la intrarea principală, strălucea marca României libere, dulce simbol al aspirațiunilor tut(ur)or românilor, cum și alte diferite mărci ale țărilor române ce compun Dacia, steme datorite penelului distinsului nostru pictor român, E(paminonda) Bucescu. Aspectul acestor decoruri, combinat cu impuitoarea înfățișare a pozițiunilor și variat de colorile flamurelor ondulătoare, formau un spectacol din cele mai plăcute în mijlocul munților și costișelor călcate odinioară de șiruri compuse din cei mai bravi oșteni ai celui mai viteaz domn.

Toate acestea vor forma un tablou neuitat în memoria acelora dintre noi care avurăm fericita ocaziune de a lucra cu propriile noastre mâini la așezarea și înfrumusețarea lor.

Duminică, în 15/27 august, între orele opt și nouă dimineața, întreite rânduri de salve anunțau întrunirea oaspeților în porticul festiv. Membrii comitetului, încinși cu eșarfe tricolore, purtând cocarde naționale și în ținută de gală, înconjurați de junimea academică care, de asemenea, purta cocarde, felicitară de bună-venire pe vizitatori, al căror număr crescuse și mai mult. Președintele comitetului rosti de pe tribună, sub cerul liber, în fața porticului, cuvântarea sa inauguratoare, serioase considerațiuni asupra cauzelor existenței noastre naționale și a mobilului ce atrăgea, la Putna, atâtea mii de inimi: „Bine ați venit, fraților! Vă salut la mormântul lui Ștefan cel Mare!".

Adunarea intră apoi în biserică, așezându-se după ordinea de mai înainte stabilită: clerul, comitetul, d(om)nii reprezentanți, cel(ăl)alt public etc. Nouă salve salutară începutul Sântei liturghii, oficiată de Sf(ința) Sa egumenul, de clerul monastirii, și cel de prin comunele învecinate.

Înainte de priceasnă, Sf(ința) Sa, egumenul Arcadie Ciupercovici, cu figura-i afabilă dar și impuitoare, cu vocea-i sonoră și vibratoare, ținu o excelentă

[128] Turnul de la intrarea în incintă, zidit de mitropolitul Iacov în anul 1757

[129] Confuzie. Autorul se referă la gâtul bourului din stemă care, într-adevăr, este foarte alungit.

predică corespunzătoare hramului bisericesc, în care accentuă pioasele simțimânte ale strămoșilor noștri, credința urmată totdeauna de victorii a marelui fondator al monastirii, și bunele exemple urmate de merituoșii și demnii urmași din familia lui Ștefan, și termină demonstrând că cultivarea și luminarea inimii și minții românești este cea mai puternică condițiune de natură a ne rădica la splendoarea frumosului nostru trecut.

În tot timpul serviciului divin, mormântul venerat al marelui Ștefan, împodobit cu ghirlande de flori și făclii, era custodiat de o gardă de onoare, compusă din patru din membrii comitetului conducător.

După predică, clerul, în veșminte sacre, purtând icoane, evanghelii, cruci și stindarde ale bisericii, urmat de membrii comitetului, de diferiți reprezentanți[130], de numerosul public, de domni și doamne, mai ales din Bucovina și Moldova, între două șiruri de juni academici, procese, în bubuitul salvelor și sunetului jelitor al clopotelor, proceseră spre porticul festiv unde, pe o masă spațioasă, se aflau învelite cu crep negru urna consacrativă de argint, cele două magnifice epitafe și stindardele, între care al doamnei Haralambie din Craiova se distingea prin frumosul portret al marelui Ștefan, prin bogăția și inscripțiunile cu care era ornat.

Aceste prețioase daruri se sfințiră, asistența fu stropită cu aghiazmă, d(omnul) Xenopol rosti pe tribună cuvântarea festivă publicată în coloanele acestui ziar, și corul teologilor intonă următorul imn religios făcut anume pentru această ocaziune – și încă de anul trecut – de d(omnul) V. Alecsandri, muzica de A. Flechtenmacher:

Eterne, atotputernic! O, Creator sublime!
Tu, ce-ai dat lumii viață și omului cuvânt
În Tine crede, speră întreaga românime
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

Sub ochii Tăi, în lume, lungi valuri d-omenire
Pe marea veciniciei dispar ca nori în vânt
Și-n clipa lor de viață, trecând, strigă-n uimire:
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

Tu, din sămânța mică, înalți stejarul mare
Tu junelor popoare dai un măreț avânt
Tu, în inimele noastre ai sacre, vii altare
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

În Tine-i viitorul, trecutul și prezentul
Tu duci la nemurire prin tainicul mormânt

[130] Dd.: Crist. Cerchez, primarele de Iași, Dem. Gusti, Mih. Kogălniceanu, Sbierea, D. Lupașcu, Hociung, D. Văsescu, Cananău, Docanu, V. Adrian, Bosie, Mihăileanu, Ionescu, Costinescu și alții mulți ale căror nume nu le mai ținem minte [nota autorului articolului].

Și numele-Ți cu stele lumină firmamentul
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

Eterne, atotputernic! O, Creator, sublime
Tu care ții la drepta-Ți pe Ștefan, erou sfânt
Fă-n lume să străluce iubita-i românime
Glorie Ție în ceruri, glorie pe pământ!

Procesiunea, iarăși în ordinea dintâi, se reîntoarce în biserică, spre sfârșirea liturghiei și binecuvântare, după care, apoi, oaspeții merg a se așeza pe băncile construite în portic spre a prânzi la masa comună. Membrii comitetului, în ținutele oficiale, serveau la această masă de onoare pe care o onora cu prezența lor președintele țării, d(omnul) Reni, clerul, parte din reprezentanți, cei(l)alți asistenți, și la care participară, aproximativ, peste 1000 oaspeți.

Primul toast fu rădicat de președintele comitetului în sănătatea imperatorului Austriei, după datina autoritară a țărilor de sub dualism. D. Reni, administratorele Bucovinei, român de naționalitate, mulțămi din partea guvernului austro-maghiar comitetului și întregii adunări, despre frumoasa atitudine, ordine și aspirațiunile ce manifestau.

Diferitele toaste ținute de bărbați ca dd. [domnii] Sbierea, Bosie, Lupașcu, Silagi[131], Em. Stănescu etc., pentru prosperitatea poporului, a națiunii române, a luptătorilor pentru revendicarea drepturilor străvechi, făcură să dureze până târziu acest ospăț, și, cu toată bura de ploaie ce udase pământul, hori vesele se întinseră pe câmpia de la dreapta porticului, la poalele muntelui înnegrit de umbrele serii, animate și întreținute de sunetul muzicii.

Țăranul bucovinean, de un secol izolat de ceilalți frați ai săi, se vedea alături într-o horă de unire cu aceia pe care, uitând că-i sunt egali, se silise până aici mai mult a-i respecta decât a-i iubi. Și unde până aici se temea de serbare ca de un ce funest, acum putneanul se grăbea a întreba: „Când o să se mai facă de-alde astea? Bătrânii noștri nu ne-au spus să fi mai văzut o asemenea de pomenire!"

Astfel, această frumoasă și memorabilă zi se termină cu veselia cea mai sinceră abia pe la miezul nopții, luminată de razele îndepărtate ce trămiteau focurile de rășină aprinse pe diferitele culmi ale munților[132].

În toți anii se face la monastirea Putna praznic pentru pomenirea Marelui, Bunului și Sântului Ștefan-vodă, întemeietorul acestui așezământ religios, la 16/28 august, a doua zi după hramul bisericii.

Comitetul conducător, stabilind programa în coînțelegere cu Sf(ința) S(a) egumenul, nu putea să nu facă din această tradițională pomenire o parte din cele mai

[131] Rectorele facultății teologice din Viena [nota autorului articolului].

[132] Aici se încheie partea a doua a articolului, publicată în „Românul", București, anul XV, joi, 26 august/7 septembrie 1871.

însemnate ale serbării, dându-i un caracter pe cât se poate de religios, dar și popor(an), după cum vom vedea.

Luni, dar, la 16/28 august, junimea academică și numeroșii oaspeți adunați, pe la orele 8 de dimineață, în portic, păși*ră in corpore* la biserică, spre ascultarea Sfintei leturghii, în timpul căreia mormântul prețios era mereu custodiat de 4 din membrii comitetului. După săvârșirea oficiului religios, clerul, în veșminte sacre, cu darurile bisericești, cu stindardele monastirii și urmat de mulțimea prezentă în ordinea mai sus menționată, înaintă până la portic pentru aducerea în biserică a prețioaselor donațiuni făcute de românime, cu ocaziunea serbării. Aceste daruri, deja sfințite din ziua precedinte, erau păzite în portic de o „gardă de foc" compusă de 4 membri ai comitetului, aleși câte unul din fiecare provincie română principală: un muntean, un moldovean, un transilvănean și un bucovinean[133].

După oficierea religioasă, Cuviosia Sa, părintele egumen Arcadie Ciupercoviță, cu minunatul talent de a accentua și cu frumoasa declamațiune, dete citire *Cuvântului de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare*, de un autor încă necunoscut, copiat de vechiul logofăt al Mitropoliei, Grigoraș, și despre care ne permitem a împrospăta în memoria cititorilor câteva pasage relative la eroul nostru din secolul al XV-lea:

„Ce minte așa de bogată în gânduri, ce limbă așa de îndestulată în voroave, ce meșteșug așa de iscusit la împlinirea cuvântului, să poată împodobi atâtea risipe ale vrășmașilor, atâtea sfărâmări de cetăți, atâtea zidiri de locașuri sfinte, și atâta înțelepciune a acestui bărbat, carele cu vitejie ne-a apărat, cu înțelepciune ne-a ocărmuit, și, în cât a trăit, voinicia noastră și fericirea a înflorit? […] Cine ca dânsul, toată isprava lucrărilor, lui Dumnezeu o da? Cine mai mult asuda ca să nu lase nimic dintr-acelea ce omenească silință ar putea face? Era trebuință de sfat bun? Gata era ale tuturora să le asculte! Folosea graba? Somnul nu-l ținea, odihna nu-l încălcia: zbura ca pasărea! Era îndrăzneala de ajutor? Viața nu cruța, cu sabia în mână, însuși moartea înfrunta! Pre voi, locuri roșite de sângele vrășmașilor, vă chem marture! Voi spuneți mărimea sufletului său! Voi, ale lui biruințe! Voi, a lui vrednicie arătați! […]. Când o lină tăcere după turburarea viforelor se făcuse, atunci se aduna norul cel ponegrit și gros, și puterea vânturilor se strângea ca, deodată izbucnind cu răpejune, întunecata vijelie asupra noastră iute să o pornească […]. Iată acea groaznică fiară – împărăția turcească – asupra noastră se năvălește. Acum trecuse Dunărea și în pământ, cu sânge, ne amesteca și, cu cât mai slabi ne găsea, cu atât mai cumplit zdrobea. Spaima, inimile tuturora înghețase! Cutremur mare pe toți cuprinsese și era potop de obște, o surdă tăcere în toată țara. Moartea în fețele tuturora zugrăvită se vedea. Grija era nu să trăim, ci cum să murim! Durere amară, suspinuri duioase, jale ascuțită din toate părțile se vedea și se auzea! […] Acela Care pre toți priveghiază și în mâna Lui frâul împărățiilor ține, din mijlocul înaltului cer, pe scaunul Său cel de foc șezând, Acela Care toate lucrurile cumpănește și pe cei mândri surpă, pe cei puternici ai pământului sfărâmă, pe cei răniți și slabi, din mijlocul pieirii, rădică, Acest Înalt Dumnezeu, Carele

[133] Dd.: I. A. Brătescu, Xenopol, St. T. Ciurcu, și Pamfil Dan [nota autorului articolului]

vântură ca pleava coroanele împăraților, ia pre Ștefan, sluga Sa, de mână, îmbărbătează inimile norodului celui până la moarte înspăimântat, și pune biruința în mâna lui Ștefan. Purcede cu toți ai săi, întâmpină pe vrăşmaşi, lovesc fiara, o sparie, o rănesc, ne mântuim! […] Vedeți mărirea acestui domn! Vedeți ale lui cugete sânte! Vedeți a lui cuviosie creștinească! Deșteptați-vă stăpânitorii noroadelor! Ascultați, îndemnați-vă, urmați! […]

Dar ce vom zice pentru a lui dulce milostivire? Ce casă, ce familie, în pământul acesta, din pricina lui s-a cernit? Plânsul și lacrimile erau pentru vrăjmașii noștri, iar noi, ca niște fii în casa părintească, în bucurie petrecea(m)! Neputințele noastre ajutând, slăbiciunile noastre rădicând, cu durere de maică pe acela mustra, pe acesta încălzia, pe alții hrănia! […] În zilele lui, strâmbătatea era năbușită și legată; dreptatea săracului, cel bogat nu o putea îneca; cel puternic nu o putea călca; cel de un neam, nu o putea ponegri! Cumpăna, prin care se cumpănea, era la mijloc, de față. Curtea lui deschisă; sărmanul, asupritul și văduva, dreptatea lor lui o arătau! O, vreme fericită! O, stăpânire luminată! O, țară norocită, unde dreptatea sa, nu mai puțin decât Domnul, stăpânește! Departe de curtea lui, toată minciuna! Zavistia, legată; pizma, ferecată; înșelăciunea, izgonită; strâmbătatea, de istov, împilată; dreptatea pe scaun împărățea, și nu ea lui, ci el ei supus și slujitor era! […] O, viață fericită! O, obiceiuri de aur! O, dulce stăpânire întru care strămoșii noștri au petrecut! Oare-ți mai veni vrodată? Oare ne vom mai învrednici și noi a vă avea? Oare ați fost numai și ați trecut, lăsându-ne nouă numai o amară pomenire de voi? Atâta-i de dulce dreptatea la o stăpânire și atâta-i strâmbătatea de amară încât noi, după atâtea veacuri, pe un domn drept plângem, atunci când pe cei strâmbi sau îi uităm, sau nu ne aducem aminte de ei fără numai să-i hulim!"

După ascultatea acestei apoteoze, cu inimile pătrunse de fiori, pe care dorul de splendoarea trecută îi produce în inimile cu simțiminte adevărat naționale, întreaga adunare se înșiră într-un impuitor conduct festiv, de la portic până la monastire, în modul următor: stindardele bisericii, urmate de cuviosii călugări, în vestminte de oficiere; stindardul din Vaslui și Arad, între care strălucea marea cruce cu Hristos răstignit; preoții, cu icoanele și evenghelul, căruia măritul Ștefan se devotase; flamura doamnelor din Iași și a Institutului de Belle-Arte; părintele egumen împresurat de celalt cler și diaconi; urna consacrativă de argint, purtată pe umeri de cei patru membri ai comitetului; apoi, în două șiruri formate de membrii comitetului, epitaful doamnelor din Bucovina, și al celor din București, purtate de cele patru colțuri de câte patru fete îmbrăcate în alb, având cocarde, după care urma stindardul doamnei Haralambie. În urmă, reprezentanții și imensul public care, cu săteni cu tot, credem că trecea peste numărul de 3500 persoane. Aspectul armonios al acestei procesiuni, seriozitatea tuturor fețelor, ici-colo, poate, suspinul interior al sufletului agitat, tăcerea religioasă, întreruptă prin melancolica cântare bisericească și prin plângerosul și impuitorul sunet cadențat al Bugei, clopotul turnat de pe timpul lui Ștefan cel Mare[134], mersul încet al mulțimii ca niște valuri clătinânde ce se mișcau cu respect printre alei și se întindeau maiestos pe

[134] După cum atestă inscripțiunea de pe dânsul [nota autorului articolului].

vale, toate acestea trasporta inima și răpeau privirea, aducând aminte falnicul moment când Ștefan cu oștenii săi veni să-ngenunche la acest altar, și când balada spune că:

„Să trăiască domnul Ștefan!
Mii de glasuri întonează
Iar poporul, jos pe vale
Umilit îngenunchează".

O, momente unice în viața tinerilor și a bătrânilor! Cât de mare e puterea voastră asupra întregii ființe omenești! Trecutul cel splendid era înaintea noastră, un viitor măreț părea că vedeam urmându-i, și cu toți erau transportați!

După intrarea în biserică, urna fu depusă pe un piedestal negru, în fața mormântului; epitafele așternute pe suprafața superioară a pietrei tumulare; stindardele, legate de coloanele pe care se sprijină bolta de marmoră de deasupra mormântului.

Patruzeci de salve, ca reamintire de monastirile zidite de măritul erou, și sunetul Bugii, anunțară depunerea din partea junimii academice a prețioaselor odoare pe prețiosul mormânt.

După sfințirea colivei și a colacilor, sfârșindu-se binecuvântarea prin vorbele *Vecinica pomenire!*, d-l locotenent-colonel Boteanu (fiul), în deplină uniformă, luă un stindard în dreapta sa și, cu o voce din cele mai emoționate, manifestă simțimintele bravei armate române pe care o reprezenta, și sărută cu devoțiune mormântul marelui erou.

La îngenunchierea generală, cu citirea rugăciunii de iertare, corul intonă următorul *Imn al lui Ștefan cel Mare*, de d-l Alecsandri, muzica de d(omnul) A. Flechtenmacher:

La poalele Carpaților
Sub acest vechi mormânt
Dormi, erou al românilor
O, Ștefan, erou sfânt!
Ca santinele falnice
Carpații te păzesc
Și de sublima-ți glorie
Cu secului șoptesc!

Când tremurau popoarele
Sub aprigii păgâni
Tu le-apărai cu sângele
Vitejilor români.
Cu drag, privindu-ți patria
Și moartea cu dispreț
Măreț în sânul luptelor
Și-n pace-ai fost măreț!

În cer apune soarele
Stingând razele lui
Dar într-a noastre suflete
Etern tu nu apui.
Prin negura trecutului
O, soare-nvingător
Lumini cu raze splendide
Prezent și viitor.

În timpul vitejiilor
Cuprins de-un sacru dor
Visai *Unirea Daciei*
C-o turmă ș-un păstor.
O mare umbră, eroică
Privește visul tău:
Uniți suntem în cugete,
Uniți în Dumnezeu!

La poalele Carpaților
Lâng-al tău vechi mormânt
Toți, în genunchi, o, Ștefane
Depunem jurământ:
„Un gând s-avem – în numele
Românului popor –
Aprinși d-amorul gloriei
Ș-al patriei amor!"

După această solemnitate care întrecu – prin mulțimea asistenților și admirabila regularitate cu care se executa – toate așteptările celor ce concepuseră ideea serbării, după această solemnitate începu praznicul poporar[135].

Între altele, scopul principal al serbării de la mormântul lui Ștefan cel Mare era triplu:

A da omagie și venerațiune eroului națiunii române pentru gloriile nemuritoare și fără seamăn în istorie ale timpului în care trăi, făcându-ne pe toți românii să ne aducem aminte că nu totdeauna am trăit în apatie, ci că am fost avut un trecut, pe care, vai, mulți nu l-au cunoscut ieri și poate că nu-l cunosc nici azi!

Cel din Bucovina – de un secul sub o străină stăpânire. A nu-și uita originea, a-și reaprinde sacra scânteie de naționalitate ce zace în fiecare piept de român; a-și

[135] Aici se încheie partea a treia a articolului, publicată în „Românul", București, anul XV, vineri, 27 august/8 septembrie 1871.

săpa în minte, cu litere nepieritoare, că țara în care locuiește e floarea cea mai fragedă și mai frumoasă smulsă pe nedrept din buchetul Daco-României libere, țară stropită cu sânge inamic, luminată ca de un soare puternic de Suceava-capitală, țară sfințită prin moaștele unui Ștefan, unui Petru Rareș.

A întruni pe junii de pe la toate universitățile, pe unde studiază români, la cel mai sfânt loc, acolo unde umbra eroului semizeu al națiunii le putea inspira cele mai generoase simțiminte, cele mai nemerite cugetări, spre a lucra împreună pe calea naționalității și a cultivării neamului lor, a-i face să se identifice cu nobilele țel pe care gigantele bărbat l-a urmărit cu atâta vigoare, a-i face să asculte și să înțeleagă suspinul bardului care le strigă:

Uniți-vă cu Ștefan, principele cel Mare
Ce-l recunoaște-ntreaga Europa de erou
Sub care românimea, scăpată d-apăsare
Putea cu drept să zică, c-a re-nviat din nou.[136]

Din cele expuse în articulele precedenți, sperăm că oricine s-a putut pe deplin convinge că, în ce privește primul pun(c)t, serbarea a fost la nălțimea ideii care a conceput-o, atât prin importanța ce i s-a dat, cât și prin prețioasele amintiri depuse pe mormântul eroului.

Vom vedea și în privința celorlalte pun(c)te.

În ziua de parastas și de praznic, 16/28 aug(ust), toată poporațiunea română din comuna Putna, cât și cea de pe la comunele învecinate, se adună la biserică spre a se închina la *pomenirea de veci* a lui „Ștefan vodă *împăratul*", cum îi zic țăranii.

În anul trecut, când se proiectase a se face această festivitate – care apoi se amână – Sf(ința) S(a), părintele egumen al monastirii, nu lipsi de a face cu propriile-i speze onorurile acestei zile, una din cele mai însemnate pentru putneni. Comitetul conducător nu putea trece cu vederea aceste considerațiuni și, prin urmare, destină un așa numit *praznic* pentru poporațiunea rustică. După ce, dar, se termină solemnitatea depunerii odoarelor pe mormânt, publicul se reîntoarse în porticul festiv spre a-și ocupa locul la ospățul comun, la agape. Un bou fript, întreg, pe frigare, și căruia i se lăsase coarnele și partea anterioară a picioarelor, simbol de abundanță și reamintire de vechiul obicei cu care domnii cei mari ospătau pe popor, fu transportat, în mirarea publicului, pe colina ce se nălța în fața porticului, unde se dete ospățul poporar.

Părintele egumen – în asistența clerului, corului teologilor, a doamnelor, a guvernatorelui Bucovinei, a celui alt public, toți sculați în picioare – binecuvântă masa, și ospățul începu, servit iarăși de membrii comitetului.

Noi toaste se rădicară din partea a diferiți vorbitori, până când – conform programei imprimate – serbarea se declară închisă printr-un discurs din partea președintelui.

[136] Andrei Mureșeanu, *Către martirii români*, [în] *Poezii*, p. 73 [nota autorului articolului]

Cu toate acestea se continuă în mod neoficios până târziu, când junimea academică întrunită într-una din salile monastirii își începea conferințele.

Mai nainte de a da seamă despre acest din urmă subiect, să ni se permită a face câteva clarificări și unele aprecieri personale asupra serbării, descrisă sub impresiunea unor dulci suveniri, de la începere până la încheierea ei.

Caracterul dominant al solemnității fu curat național, cu formă însă religioasă. Mai multe motive ne conduceau la adoptarea ei: mai întâi, însuși primul scop al serbării, o pioasă reamintire de un domn căruia posteritatea i-a dat numele de „*Sfânt*", de „*Mare*", de „*Bun*"; apoi, unele scrupuluri rituale ale autorității clericale superioare din Bucovina; în fine, necesitatea de a combina o festivitate ca aceasta cu hramul bisericesc și praznicul de pomenire.

Modul cum ea se îndeplini, am mai spus-o și o repetăm, fu demn și conform aspirațiunilor celor ce o întreprinseră. Și, fiindcă diferite rumori circulă prin unele părți, și mai cu seamă, prin București; fiindcă diferite zgomote false au inventat unele neorânduieli, unele scandale sau amenințări de turburarea solemnității, să spunem aci – în modul cel mai formal – că toate acestea sunt curate falsități.

Și, mai întâi de toate, deoarece ne-am propus a-i face o dare de seamă completă, să luăm partea morală a serbării:

„*Serbarea a fost o serbare cosmopolită, antinațională, de natură a compromite o idee măreață*" – se zice de către unii indivizi care nu cunosc nici mersu-i preparator, nici persoanele din comitet, care, cu 9–10 zile mai nainte de 15/27 august, au lucrat spre realizarea ei la fața locului.

Aceste bănuieli sunt inspirate de faptul regretabil – de ce, oare, să nu o spunem lămurit? – de faptul regretabil al unora din membrii comitetului din Viena de a fi ales o comisiune examinatoare a elaboratelor ce s-au trămis ca *Cuvântare festivă*, compusă din oameni tasați de antinaționali, urâți mai de toată lumea, după câte personalmente am văzut și auzit, din oameni cărora li se contestă titlurile ce ar fi trebuit să aibă membrii unei asemenea comisiuni.[137]

Fără a comite vreo indiscrețiune, căci lucrul a devenit public, să spunem că junimea academică din Viena, îndată ce a auzit de această alegere, a protestat și blamat purtarea comitetului său central, fără a vrea însă să-i diminue puterea de a realiza serbarea din cauza timpului prea naintat. Misiunea acelei comisiuni odată terminată, asemenea oameni n-au avut nici un amestec la îndeplinirea festivității, și nici nu s-a pomenit să asiste la serbare.

O altă rumoare privește autoritățile austriece care ar fi împiedicat realizarea ei.

Asemenea, inexact! Ca autoritate a guvernului austro-maghiar, n-a fost decât d-l Reni, guvernatorele țării, și șase soldați, care și aceia erau români, și pe care avu amabilitatea de a-i pune la dispoziținea comitetului. D(omnul) Reni nu numai că n-a împedicat nici una din formalitățile serbării, dar încă a participat la toate

[137] D(omnul) Titu-Liviu Maiorescu, V. Pogor și I. Negruzzi, de la „Convorbiri literare" [nota autorului articolului]

procesiunile și ospețețe date în portic și, atât cu ocaziunea răspunsului său la toastul ținut pentru imperatore, cât și cu ocaziunea vizitei ce comitetul i-a făcut, și când a asistat la conferințele junimii academice, d(omnia) sa mulțămi, ca român și funcționar al guvernului, mulțămi comitetului de modul exemplar cum s-a petrecut aceste frumoase zile și a binecuvântat „deși nefiind popă" – cum se exprima d(omnia) Sa – lucrările și aspirațiunile junimii.

Încetați, dar, cei conduși de pasiuni, pe care timpul și locul nu ne permit a le sonda! Încetați de a plăsmui fel de fel de presupuneri, care, toate, tind nu a diminua demnitatea serbării, ci a face ca nici această măreață întreprindere să nu fie scutită de bănuieli![138]

De mai mulți ani se agitează ideea ca junimea academică de pe la toate universitățile pe unde se află studiind români să-și dea o întâlnire comună și să se lege în mod solemn a merge toată pe una și aceeași cale în ceea ce privește susținerea și înflorirea naționalității.

Salutar din mai multe puncturi de privire, germenele unei asemenea întruniri generale se aruncă încă din 1868, și locul destinat era munții Carpați, anume Sinaia. Preocupările din partea guvernelor român și austro-ungar, diferite alte dificultăți, și, mai presus de toate, puțina rumegare a ideii concepute, lipsind timpul de a o putea bine studia și plănui, făcură ca această încercare să cadă.

Ea însă renăscu din nou, cu ocaziunea serbării de la Putna, sub numirea de „Congresul studenților români academici de pretutindeni"[139]. Chestiunile de discutat, după cum figurau în proiectul formulat de Comitetul central din Viena, erau cele următoare:

1. Prin ce s-ar putea, întreaga junime română academică, dezvolta omogen?
2. Prin ce ar putea generațiunea prezentă contribui la generalizarea culturii?
3. În ce direcțiune să procedă junimea română spre a putea crea condițiunile unei dezvoltări sigure și permanente?
4. Care ram al dezvoltării trebuie să atragă, mai cu deosebire, atențiunea junimii?

Îndată, dar, ce serbarea se termină, luni seara, 16/28 august, junii prezenți, în număr numai de vreo 30–35, se adunară într-o sală spre a dezbate aceste propuneri și a le da soluțiunea ce vor crede-o mai utilă.

După formalitățile obicinuite, adunarea se declară constituită, și prima dezbatere fu asupra întrebării dacă un număr atât de restrâns putea lucra în numele academiilor respective sau dacă deciziunile ce se vor lua vor fi obligatorii numai pentru cei de față. Ultima rațiune prevală, și ea se și adoptă.

Dezbaterile deschise, apoi, asupra primului punct umplură nu numai această ședință, dar și pe cea din ziua următoare, marți, 17/29 august. Ele avură de obiect înființarea de societăți pe la academiile unde se află români, fondarea unui organ comun literaro-științific al tuturor junilor academici, și întrunirea mai repețită a studenților

[138] Aici se încheie partea a patra a articolului, publicată în „Românul", București, anul XV, sâmbătă, 28 august/9 septembrie 1871.

[139] Art. 4 din primul proiect de programă al serbării [nota autorului articolului]

în congrese. Opiniunea predominantă fu, după îndelungi, serioase, dar și înfocate discuțiuni, ca scopul pe care să-l urmărească foaia junimii să fie „naționalitatea", fără vreo restrângere care se poată da naștere la controverse ca, spre exemplu, ideea vagă susținută de unii dintre vorbitori de „naționalitate în limitele adevărului", ca și când ar putea să existe o naționalitate care să nu fie în limitele adevărului. Foaia, apoi, se decise să apară în Viena unde se pot afla destule elemente spre ajungerea scopului pentru care se crea.

Acesta este, pe scurt, rezumatul dezbaterilor din cele două conferințe, rezultat care, apoi, rămase a se supune junilor de pe la universități, în parte.

Numărul cel cu totul restrâns, oboseala unor foarte lungi discuțiuni, și cele alte osteneli ce, firește, trebuiau să ajungă mai cu seamă pe cei care de timpuriu merseseră să lucreze materialmente și moralmente spre realizarea serbării, puțina studiere, în cercuri separate, pe la fiecare academie, a soluțiunilor ce se propuneau fiecărei serioase chestiuni, în fine, graba unora de a pleca, reclamați de diferite interese, toate acestea făcură ca dezbaterile să se amâne până la un viitor congres, și ca aceste conferințe să serve ca un început, ca o binefăcătoare inaugurare a celor ce mai târziu avem speranța că se vor împlini.

După ce, dar, un ultim prânz, dat de Sf(ința) Sa egumenul în trapeza monastirii, întruni, marți 17/29 august, pe toți membrii comitetului, pe junimea academică, pe doamnele și domnii vizitatori ce mai rămăseseră, prânz la care se rădicară noi toaste între care a-l d-lui Gr. G. Tocilescu din partea societății *Românismul*, junimea se despărți miercuri, 18 curent, veselă că și-a putut împărtăși simțimintele, fericită că a putut realiza pentru întâia oară în viața națiunii, întâia serbare de reamintire în memoria unuia din cei mai mari eroi.

Unul dintre junii de inimă ai generațiunii prezente[140], strigase cu inima plină de amărăciune:

De când urmașii Romei Carpații străbătură
Roșitu-s-a cu rîuri de sânge vitejesc
Pământul ce se cheamă pământul românesc.
Dar, unde-i calea sacră, umbroasa bătătură
Ce duc ochii mulțimii, plecați, religioși
A plânge pe mormântul strămoșilor virtuoși?
……
Nu, nu vă plâng destinul, ci trista nepăsare
Și somnul ce ne ține de moarte leșinați
Plâng laurii virtuții în noapte îngropați
Și vecinica rușine și cruda disperare
Căci n-avem nici morminte pe care să venim
Cu umbrele străbune să plângem, să vorbim!

[140] Nic. Nicoleanu, *În memoria celor morți pentru patrie și libertate*, [în] *Poezii*, p. 7–8 [nota autorului articolului]

Trebuia dar, era imperios ca junimea să venereze din nou memoria mult timp lăsată în uitare a atâtor eroi, să celebreze mărinimia și valența strămoșilor, să plângă pe mormântul lor și să vorbească cu dânșii, suflet cu suflet, dorință cu dorință, despre aspirațiunile trecute care s-ar putea îndeplini pe viitor.

Trebuia și va mai trebui încă ca, prin frățești îmbrățișări, tinerimea să învețe respectând și iubind trecutul strămoșilor și al părinților săi, să învețe a lucra numai și numai pentru naționalitate și prosperarea ei.

Astfel fu serbarea de la Putna. Astfel se împlini actul pe care, dintr-o fericită inspirațiune, tinerimea română îl concepu anul trecut, act spre a căreia desăvârșire toată românimea probă, pe de o parte, solidaritate și solicitudine, iar pe de alta, respect și iubire, susținându-l, încuragiindu-l și onorându-l cu încrederea și prezența sa.

Va fi, va fi istoric momentul acesta pentru toată națiunea. Și dacă, cu toate preocupările ce i s-au consacrat de presă și de public, el rămase tot în proporțiunele-i modeste de la început, totuși, peste câtăva trecere de timp, când o nouă solemnitate ne va da ocaziunea de a reînviia în minte-ne și memoria altor glorioși domni și eroi, atuncea actul junimii din 15/27 august de la Putna va servi ca model și ca început ferice și, în tot cazul, neuitat, al redeșteptării conștiinței naționale. Și redeșteptarea va fi deplină când se vor reproduce din timp în timp asemenea serbări de reamintire, tablou viu și palpabil despre întreaga-ne istorie națională.

G. Dem Teodorescu[141]

[„Românul", București, anul XV, miercuri, 25 august/6 septembrie; joi, 26 august/7 septembrie; vineri, 27 august/8 septembrie; sâmbătă, 28 august/9 septembrie; duminică, 29 august /10 septembrie 1871].

128

[…] Apropos! Tocmai când era să încheiem această revistă, ne vine „Românul" care ne aduce știrea că serbarea de la Putna în memoria eroului român, Ștefan cel Mare, ce se arangia în 15/27 aug(ust), a fost un spin în ochii ungurilor, și dacă li se putea, dânșii împiedicau arangiarea acestei nalte sărbători, dar Magyarorszagul cel mare al lui Arpad nu mai cuprinde astăzi în sine Bucovina, precum pretind juriștii maghiari a-și fi extins odată supremația lor și asupra acestei țări române, și, fiindcă Galiția, căreia – după învățații maghiari – Bucovina s-a anectat la 1777, sub Maria Tereza, se socotea ca parte feudală a Magyarorszagului, consecința logică, deci, este că și Bucovina a fost a lor odată. Nici nu vreau dânșii să abdică de recuperarea acelor

[141] Aici se încheie partea a cincea a articolului (și ultima), publicată în „Românul", București, anul XV, duminică, 29 august/10 septembrie 1871.

țări feudale când li se va da ocaziunea. Dar, vă rugăm, fraților unguri, încetați a trăi în iluziunea de a vă mai extinde o dată supremația asupra Cumaniei, Serbiei, Bosniei, Galiției, Lodomeriei, etc., precum nici nu puteți dovedi că în adevăr ați fi domnit odată asupra lor, căci provocarea voastră cumcă cutare rege ar fi denumit voevod în țările amintite, sunt numai visuri de un fost Magyarorszag, de la Carpați până la Adria, de la Moldavia până dincolo de Austria, și de la Cracovia până jos de Turcia, sunt numai fanfaronade maghiarești.

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 69, joi, 26 august/7 septembrie 1871]

129

București, 28 august 1871

S-au strecurat 400 de ani de când uriașul Daciei, ilustrul erou al viței latine de la Dunăre, Ștefan cel Mare, încăpu într-un cot de pământ, el, pe care lumea toată nu-l putea încăpea. Și de atunci până azi, furtuni neîndurătoare, palme grozave veniră peste neamul lui Traian, licărind abia în vecinica noapte câțiva sori, ca Rareș, Ion vodă, Mihai-Viteazul, și dispărând pentru a nu mai reveni după dânșii decât pitici de suflet și mișei de caracter.

Și acei 400 de ani de amare nevoi, care au răsturnat imperii și regate, au schimbat fața globului, ridicând și scoborând neamurile în depărtatul cătun al divinului învingător dacic, nu fură în stare o clipă să șteargă memoria sublimului Ștefan cel Mare. Și, de atunci până acum, deși pieptul românului înecat de suspine și suferințe, dară tot a scos și va scoate glasul măririi străbune, făcând a răsuna codrii și văile de acest bătrânesc cântec:

Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare,
Seamăn pe lume nu are
Decât numai sântul soare.

Ticăloșia vremilor și nemernicia cârmacilor putură smulge una câte una pietrele prețioase ale coroanei Daciei, făcând astăzi că dulcele basarabean să se topească în plânset pe marginile Prutului, iară fratele bucovinean să se zvârcolească în gheara jidovească și nemțească. Putut-a vremurile acelea de decădere morală, când brațele erau amorțite, sufletele căzute și străinismul înveninase totul, pentru ca strănepoții lui Ștefan cel Mare să nu mai ridice pala și buzduganul și să gonească peste hotare dușmanii ce năvăleau. Dară ce n-a putut face vremea de 400 de ani, suflarea străină și decăderea grozavă de o sută și mai bine de ani este tocmai aceea de a nu șterge din sufletul poporului român imaginea lui Ștefan cel Sânt, luptătorul lui Hristos, tunetul războaielor, coroana vitejiilor. El trăiește viu în inimile a 11 milioane de români, de la

Tisa la Nistru, din Carpaţi la Dunăre, el, sublimul apărător al întregului neam, nu al unei părţi din Dacia, el, măreţul opintător al unităţii coloniei lui Traian, el, fala tut(ur) or popoarelor şi admiraţiunea lumii întregi. *Această viaţă după moarte a fiului lui Bogdan*[142], această aducere aminte de vremurile trecute făcu pe junimea universitară română de peste Carpaţi a lua sublima iniţiativă a unei serbări pe mormântul celui mai ilustru erou al românilor, în Bucovina, la M-rea Putna.

Doi ani au trecut de atunci, şi, în 15 august 1871, trei mii cinci sute de români din toate unghiurile Daciei, de la Bugeac până la Maramureş, alergară la sublima chemare cu inimile bătânde şi sufletele aprinse de măreţele suveniri ale unui veac depărtat, când amărăciunea nu înăsprise pe români şi glasul lor zicea cu fală:

Ţara-i mică, ţara-i tare
Şi duşmanul spor nu are.

Atât de puternic este reflectul soarelui care a apus de 400 de ani pentru a chema în giurul unui cot de pământ atâtea mii de inimi româneşti şi de a-i face să îngenunche pe mormântul marelui bărbat al veacului XV. Numai acela care a fost în mijlocul serbării, la Putna, în memorabilele zile de 15 şi 16 august, poate să simţă pe deplin culmea entuziasmului în care se găseau acele valuri de copii, tineri, bătrâni, femei, popor, veniţi din toate părţile răsfirate ale Daciei, pentru a plânge pe mormântul lui Ştefan, a-şi spune păsurile şi a invoca printr-o obştească rugă pe divinul erou ce stă de-a drepta lui Hristos şi priveşte neamul pentru a cărui fericire 47 de ani a luptat vitejeşte şi a murit ca un sfânt.

Se refuză penei puterea de a aşterne pe hârtie aceea ce a simţit fiecare român în acele nepieritoare zile, când sufletele erau transportate de bucurie, şi divinul Ştefan cu toţi eroii neamului, aruncând privirile peste acele capete plecate de veneraţiune, le acopereau cu aureola sfântă a unor strănepoţi vrednici de strămoşii lor! Cercul de fier al neînduratului spaţiu cerut de o revistă ne împiedică de a trăda tribunalului cititorilor noştri tot ce s-a petrecut la acea serbare, rămânând a face aceasta într-o dare de seamă detaliată.

Pentru astăzi, ne mulţămim a considera serbarea, în totalul ei şi, când vorbim cu atâta entuziasm de dânsa, înecăm suspinul ce-l scoate pieptul şi indignaţiunea ce zbuciumă inima când ne vine în minte spiritul ce a condus pe unii din arangiatorii serbării, şi cutezanţa lor nemărginită de a vărsa venin până şi peste lacrimile ce uda mormântul eroului! *Dar*[143] nu câţiva francmasoni erau chemaţi a decide de serbarea lui Ştefan cel Mare, nu absurditatea ridicolă de *românism în marginile adevărului*, nu batjocora lui Barnuţiu şi a tut(ur)or marilor bărbaţi ai noştri, nu comparaţia *naţionalismului* cu *obiala,* nu disprețul pentru naţionalitate, nu *desfrâul*[144] maiorescian,

[142] Porţiune de text corectată, în forma aceasta, de către redactorii ziarului, în nr. 122, din 31 august 1871, la rubrica: „Erată"

[143] Cuvânt înlocuit de către redactorii ziarului, în nr. 122 din 31 august 1871, la rubrica: „Erată"

[144] Cuvânt adăugat de către redactorii ziarului, în nr. 122 din 31 august 1871, la rubrica: „Erată"

nu râsul diabolic [al] *Convorbirilor literare*, nu pângărirea strămbunilor, nu acestea domina marea majoritate a celor de la serbare care lăsaseră acasă urile personale și veniseră cu inima curată și fruntea senină a săruta mormântul lui Ștefan și a se prezenta înaintea strămbunilor lor!

De aceea, noi, unii, zicem că serbarea în memoria lui Ștefan cel Mare s-a făcut, și ziua de 15 august 1871 va fi alăturea cu cea de la 6 iunie, același an, când cetatea lui Bucur, prin vigurosul braț al societății *Românismul*, a serbat memoria mântuitorului neamului de leprele străine, memoria marelui oltean, Tudor Vladimirescu.

6 iunie și 15 august vor fi punctele strălucite în giurul cărora se grupează atâtea mărețe suveniri, și totdeauna cei doi eroi ai neamului ne vor inspira puterea și bărbăția în viitor, dându-ne netăgăduite pilde că nu vom putea apăra cuiburile strămbune până ce nu ne vom scăpa de străini și până nu vom stoarce din însuși mușchii noștri forța care să înarme brațele și mintea și să ieșim în lumea cea mare, ca vrednici români. Ștefan și Tudor, doi sori depărtați unii de alții, au aprins sufletele atâtor mii de români, și i-a condus unul la nemurire, altul la viață, unul la glorie, altul la națiune. Trăiască vii în memoria tut(ur)or românilor nepieritoarele zile de 6 iunie și 15 august 1871.

*

Partea cea rea din serbarea lui Ștefan cel Mare, făcându-ne a cugeta la d-nul Titu Liviu Maiorescu, acest ilustru personagiu inimic declarat a tot ce este românesc […].

[„Telegraful", București, anul I, nr. 121, duminică, 29 august/10 septembrie 1871]

130

Serbarea de la Monastirea Putna

Domnule redactor,

Am fost unul din vizitatorii Monastirii Putna, la 15 și 16 august. Am asistat la întreaga serbare, am luat parte la toate emoțiunile produse de cele mai frumoase și glorioase suveniri a neamului românesc. Pot, dar, să vă dau relațiunile cele mai întinse și exacte asupra acestei solemne serbări pentru ca atât dv. cât și lectorii ziarului dv. să se pună în contact și să ia parte dimpreună cu cel ce a asistat la cea mai sublimă și binefăcătoare idee ce a născut în timpul prezent în creierii junimii române.

Dacă aș fi putut îndeplini această datorie […], recunosc că rezultatul descripțiunii mele asupra serbării de la Putna ar fi avut îndoit merit. Sperez cu toate acestea că și acum va fi citită cu interes. Ziarele iașane au făcut cunoscut că la 13 august, în vechia capitală a Moldovei, s-au făcut un Tedeum la biserica Sf. Niculai, unde erau depuse flamurele pregătite anume, epitafele și urna destinate a se așeza pe mormântul lui Ștefan cel Mare. Aci, un public distins și numeros a asistat, care, în procesiune

imponentă, cu muzica în frunte, au parcurs strada principală a orașului până la calea ferată, unde s-au așezat cu toate onorurile cuvenite.

A doua zi, un tren expres cu prețurile înjumătățite a primit pre toți setoșii vizitatori și pre diverși reprezentanți ai comunelor urbane din giosul Moldovei, până la mica stațiune Hadik-Falva. La acest punct ne-au întâmpinat doi membri ai comitetului diriguitor, ambii studenți academici vienezi, care ne-au procurat trăsure pentru transportarea noastră la locul mult dorit.

Percurând partea de sus a țării, nu poate să nu se strângă inima vizitatorului de durere pentru copleșirea celui mai frumos pământ de hoardele cele mai murdare și corupătoare ale neamului lui Israel. Trecând frontiera în Bucovina, aci, în loc de a vedea pământul ei călcat de cei mai mari eroi și mai iluștri oameni politici ai poporului român, presărat numai de fiii și semințele acelor mari bărbați, durere(a) ce se produce în sufletul călătorului covârșește puterea omenească. Dorești a zări un român, cauți a afla prin cetăți un magazin, un speculant, un proprietar care să-ți șoptească dulcele nume al patriei, fără ca să-ți poți potoli această sete. Căci, în Suceava, vechea și ilustra capitală a Moldovei, renumită prin scaunul celor mai însemnați bărbați atât în războe cât și în Biserică, elementul poporului românesc s-a nimicit, a dispărut cu totul. Cetatea cea mai bogată în suveniri istorice, ea care singură ar fi în stare să deștepte sufletul amorțit al contemporanilor noștri pentru opere naționale și patriotice, ea, fructul valoarei celor mai mari domni aflați în cartea nemuririi poporului român, au agiuns a fi orașul de predilecțiune al jidovilor. Biserica catedrală și palatul metropolitan servesc de hambare pentru grâu jidovilor, și de grajduri pentru cazarmele soldaților ce cu nelegiuire stăpânesc acest sănt pământ.

Marele poet național a cântat în versurile sale Bucovina, a cântat frumusețile cu care au înzestrat-o natura, s-au gândit la suvenirele istorice ale pământului ei și din ele s-a inspirit, dar starea sa actuală, din punct de vedere național și politic, nu poate să inspire decât durere și suspin. Pe acest pământ, la orice pas, vezi o urmă măreață care răspunde de trecutul frumos și glorios al neamului nostru. Cetatea Sucevei, în ruinele sale, monastirile Sucevița, Dragomima, Putna etc. atestează că viața noastră de astăzi este departe de a corespunde timpilor de aur din acei secoli.

Monastirea Putna face parte din districtul Rădăuților. De la mica stațiune Hadik-Falva, vizitatorul se oprește la Rădăuți, oraș frumos și însemnat prin negoțul său cu cai. De aici, percurând câmpiile cele mai frumoase, plantațiunile cele mai regulate, ochiul nu se oprește decât la munții ce încep a forma un lanț, întinzându-se spre locul unde Ștefan a zidit biserica cea mai scumpă sufletului său și locul de retragere mai sigur planurilor sale strategice. Trei ore este distanța din Rădăuți la monastirea Putna, din care ca două ore se întrebuințează la șerpuitul văii formată de cătena maiestoasă a munților, vechi companioni și singurii care astăzi și-aduc aminte de eroul care i-a vizitat și i-a iubit. Unde catena acestor înalți munți formează un cer și se mișcă în forma unei elipse, la un mic spațiu de pământ descoperit, udat de cristalinul râului Putna, ieșită din creasta Carpaților, Ștefan cel Mare a construit Monastirea Putna, una din cele mai mari, mai solide și mai frumoase biserici din câte el le-a pus temelie.

Pe această întindere de pământ se află satul Putna, locuit de două sute și mai bine de familii române, din care aproape de treizeci familii sunt nemți și un jidov.

Poziţiunea topografică este din cele mai încântătoare, natura a dăruit tot ce a trebuit ca din acest loc Ștefan cel Mare să-și poată forma punctul său de retragere și de rugăciune. În o parte a munților ce se uită drept la monastire este o stâncă uriașă, în care tradițiunea spune că schimnicul Daniil prin muncă supranaturală și-a avut locuința și biserica sa. În adevăr, vizitatorului această stâncă atrage toată curiozitatea și-l împinge la cercetări proprii pentru a se încredința dacă tradițiunea este verisimilă. Schimnicul Daniil, sătul de lume, a imitat vulturii în retragerea lor, căci el a ales locul cel mai ascuns și mai puțin accesibil ochiului și mânii omului. În stânca muntelui, de o mărime extraordinară, udată la poale de un mic părăiaș, acoperită la vederea oamenilor prin nalți brazi, el a săpat prin agiutoriul unui mic instrument tăios atât cât i-era necesar pentru locuința sa. După un timp, neobositul religios a săpat în aceeași stâncă, deasupra locuinței sale, o bisericuță naltă de 6 palme, largă de 8 și lungă aproape de 16 palme. Aci-și depunea rugile sale continue către Cel Atotputernic, când Ștefan cel Mare, atras de serviciul divin, se prezentă secularului eremit. Ștefan, retras de nereușita luptelor sale, comunică schimnicului preocupările și grijile ce purta și-l întrebă ce să facă. Acesta-i zise să ridice o biserică lui Dumnezeu în acele locuri, luând în agiutor sprijinul său. Trei arcași trag cu săgetele lor din locuința schimnicului spre a ști locul unde să construiască sântul lăcaș […]. Privind locul de unde tradițiunea spune că Ștefan cu arcașii săi au tras cu săgetele, nu se poate decât să se recunoască ca verisimilă această descriere, căci din nici un punct nu se poate mai bine privi monastirea decât din acesta.

La intrarea satului Putna, stindarde tricolore ne-au anunțat că acum intrăm în locul uitat, mai niciodată vizitat de românii din locuri depărtate. La mijlocul satului, un membru al comitetului studenților aștepta la o masă pre vizitatori pentru a le da bilete de locațiune la monastire pentru reprezentanții comunelor, în sat pentru celelalte persoane. Continuând de aci drumul spre monastire, observai un portic festiv, format cu cel mai distins gust, vast ca să cuprindă una mie persoane, acoperit numai cu brazi, încongiurat de stindarde tricolore, situate pe o ridicătură de pământ, în giurul căruia se întindea un mic șes acoperit în urmă de coline și mai apoi de munți, [ce] prezenta o alegere și o chibzuință din cele mai plăcute.

De la acest portic începea o alee toată de brazi tineri, până la jumătatea distanței dintre portic și monastire, unde s-au înălțat un arc mare și maiestos, acoperit cu frunze și crengi numai de brad, așa că nu se zărea lemnul, încât se părea că este format din frunze și crengi de brad. Pe frunte erau lipite litere aurite: *Memoriei lui Ștefan cel Mare*. De ele stătea spânzurate în toate părțile lampioane mici și mari de hârtie tricoloră, care produceau o lumină plăcută, înfrumusețată de numărul cel mare al stindardelor așezate în toate părțile pe el. Trecând pe sub arc, intrai în curtea monastirei pe sub o poartă mare asupra căreia este marca țării din timpul zidirii bisericii și care se cunoaște destul de bine. Biserica este încongiurată de un mur mare care servea și ca mur de cetate, căci se observă punctele unde s-ar putea ataca. În mijlocul curții stă biserica, care […] vechii biserici a Sântei Mitropolii din Iași, precum e aproape de ea clopotnița

unde se află clopotul cel mare din timpul lui Ștefan, anume Buga. În fața bisericii este palatul egumenului, la două ronduri, construcțiune solidă și de gust, la coasta căruia este un paraclis făcut de mitropolitul Iacob, în locul care-l rezervase Ștefan cel Mare pentru retragerea sa la această Sântă monastire. Deasupra ușii acestui paraclis iarăși se observă marca Moldovei, care se cunoaște foarte bine. La est de biserică[145] sunt chiliile călugărilor, zidiri foarte frumoase și foarte bine conservate, cu grădina de flori în fața lor. La vest[146] sunt odăile rezervate pentru șederea la masă a călugărilor și a vizitatorilor monastirii. La sud[147] nu este decât murul care încongiură biserica, în mijlocul căruia este un turn.

Intrînd în biserică, în pridvor sunt mormintele mitropolitului Iacob, a părintelui și mumei sale, în întru bisericii, în întâia despărțitură, se află mormintele lui Bogdan, Petru Rareș și Maria, a doua soție a lui Ștefan cel Mare. În a doua despărțire, spre strana episcopală, este mormântul nemuritorului nostru erou.

Sâmbătă seara, la 10 ore, au început serviciul divin în biserică. Salvele de tunuri arangiate în curtea bisericii și pe două piscuri a munților din giurul monastirii și clopotele anunțară vizitatorilor începerea Sântului serviciu. Pentru întâia dată, sunetul clopotelor cu al tunurilor a căror sunet se repercuta în nemărginitele păduri ce acopereau crestele Carpaților și se pierdeau pentru a se reîntoarce în un spăimântător ecou, aducea aminte acele timpuri când strălucitul erou la al cărui mormânt ne adunasem spre a-l vedea, cu iuțeala sa de fulger și cu vitejia puterilor sale înspăimântase și vârea groaza în inimicii pământului și Bisericii țării sale.

Inima noastră se transportă în leagănul frumos al faptelor trecutului, și nimicia, desperarea și […] suferințelor produse de fiii vitregi ai neamului românesc. Cu sfială intrai în biserică, mă apropiai de sântele locuri unde zac cei mai fericiți muritori, le contemplai și, pierdut în poetice reflecțiuni asupra faptelor noastre istorice, stătui în timpul serviciului în biserică. La ora târzie, tot publicul retrăgându-se pe la locuințele destinate doamnelor și reprezentanților comunelor în monastire, celorlalți la casele sătenilor, s-a gătit această zi.

A doua zi, la opt ore, duminica, tunurile anunță adunarea publicului în porticul festiv. Aci, președintele comitetului, d(omnul) I. Slavici, cu o voce sonoră și energică arătă scopul serbării pentru care ne adunasem din toate unghiurile unde se vorbește și se simte românește, stăruințele puse de comitet în realizarea acestei serbări și ne dorește bună sosire. După aceasta publicul procede în […] la biserică, însoțit de întregul corp al studenților academici, care se distingeau prin eșarpe tricolore. Serviciul Sântei liturghii s-a oficiat de egumenul monastirii, arhimandritul Arcadie Ciupercoviță, cu colegiu de cinci preoți. Aproape de finele serviciului, părintele egumen ținu o predică pentru aniversarea patronului bisericii, având de subiect din evanghelistul Marcu aceste cuvinte: „Căile și cărările mele le-am încredințat întotdeauna Domnului". Inspirată de ideile cele mai înalte religioase și de sentimentele celui mai pur naționalism, părintele

[145] Nordul incintei

[146] În partea de sud a incintei

[147] La est, unde era intrarea în incintă

egumen a descris în un mod viu întreaga viață a lui Ștefan cel Mare. El a făcut să se cunoască sentimentele de care a fost nutrit acest mare domn român și prin ce mijloace întotdeauna a avut izbânda eroicelor sale întreprinderi. Terminându-se liturghia, preoții, în frunte cu egumenul și publicul în expresivul său număr, procede spre portic. În fruntea porticului este așezat portretul martirului domn, în întrul lui, la mijloc, era o masă pe care erau depuse epitafele, lucrate, unul, la d-na Maria C. Rosetti, pe catifea vișinie, și altul de doamnele din Bucovina, în mătase roșie, și asupra lor era urna consacrativă de argint, lungă […], realizată […] doamnelor din Iași, a d-nei Haralambie, născută Magheru, din Craiova, și a Vasluiului.

După ce părintele egumenul face serviciul pentru sânțirea apei, se sânțesc odoarele depuse pe masă, precum și stindardele, d(omnul) A. Xenopol se urcă la tribună și, în tăcerea cea mai adâncă, citește cuvântarca festivă, admisă de comitetul studenților în programul serbării. Acest discurs, fructul unei adânci cugetări asupra trecutului lui Ștefan cel Mare și a stării de lucruri din acel timp, precum și asupra viitorului întregului neam românesc, este o operă din cele mai însemnate, încât se atinge de expunerea sentimentelor autorului și a stilului ce a întrebuințat. În el putem zări perspectiva viitorului nostru, îmbrățășând învățăturile ce ne prescrie, ca să nu periclităm prin o precipitată acțiune întreaga noastră existență. După citirea acestui discurs, corul vocal compus din tineri teologi din Cernăuți a intonat imnul compus pentru ocaziune de d(omnul) V. Alecsandri și arangiat pe muzică de d(omnul) A. Flechtermacher, în urma căruia publicul dimpreună cu preoții s-au reînturnat în biserică.

Aci s-a terminat Sânta liturghie și s-a retras publicul la masa ce se pregătise în portic. Peste 600 persoane asistau la masă, și afară din portic se întinsese pe colină un bou fript în întregul lui, care se distribui împreună cu […][148] și vin la sătenii ce erau adunați din medieșele comune. Întâiul toast l-a ținut președintele comitetului, în sănătatea M. I. S. Imperatorului Austriei, care a fost urmat de mai multe alte toasturi ținute de d-nii Sbiera, Mureșanu, Stănescu, Silași, Costinescu, toate inspirate de sentimentele cele mai patriotice și naționale. După ridicarea mesei, muzica adusă din Suceava a executat cele mai frumoase arii naționale și în urmă o horă s-a încins pe plaiul din giurul porticului, compusă din juni și bătrâni, femei și fete, preoți și laici, în un număr de peste […] dănțuitori, încât ochiul se nemicia la vederea unui asemene încântator spectacol. Bucuria, frăția și frenezia era la culme, nu se mai gândea nimene decât la întinderea acestui lanț peste întreg neamul românesc.

A doua zi dimineață publicul iarăși se adună la portic, unde un rond de salve […], tunuri, anunța începerea Sântei liturghii. Toți au ascultat serviciul […] cel mai adânc, după care preoții cu egumenul în frunte și cu publicul, în masă, au mers la portic spre a lua darurile. Înainte de a se îndeplini acestea, părintele egumen se urcă la tribună și citește *Cuvântul de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare*, găsit de d(omnul) Hurmuzachi. Acest […] e un cap de operă ce a putut produce oarecând […] noastră. În el se vede în corp viu fizionomia eroului, caracterul lui, devotamentul lui

[148] Neclar

pentru moșie și Biserică, în un cuvânt nu credem că atât stilul și expresiunile lui să poată fi egalate prin alta discripțiune.

După citirea acestui cuvânt s-a ridicat darurile și în o procesiune din cele mai frumoase ce ne-au văzut ochii, s-au dus în biserică. În fruntea procesiunii erau […], viniau crucea, prapurele și fanarele, în urmă stindardul Vasluiului, purtat de un student academic, stindardul în formă de prapur al d-nei Haralambie, stindardul femeilor din Iași, dus de o fată de sătean de o frumusețâ deosebită, urna consacrativă purtată pe umeri de doi membri din comitet, epitafele ținute fiecare de câte patru fete îmbrăcate în alb și cu cordele tricolore. Egumenul cu Evanghelia în mână, colegiul a șepte preoți cu crucea și alte daruri sânte, reprezentanții comunelor, și, la urmă, o apă întinsă care forma masa publicului, un soare frumos, intonările corului vocal al junilor teologi, tunetul salvelor, sunetul lui Buga și a celorlalte clopote, bubuitul produs de ecoul munților forma această maiestoasă și tristă procesiune până la ușa bisericii.

Acolo s-a ținut serviciul divin pentru prohod, s-au împărțit lumânări și în urmă, după intonarea *Imnul(ui)*, s-au așezat pe mormântul Sântului Ștefan toate darurile dimpreună cu buchetele de flori. La mormânt, d(omnul) colonel în neactivitate, Boteanu, din Iași, în mare ținută, a rostit câteva cuvinte în numele armatei, celui mai mare general ce a avut pământul românesc. Finindu-se serviciul divin, s-a întins în portic masa de pomenire, și afară s-au distribuit iarăși spre amintirea zilei acestui mărit domn. Aproape de sfârșitul mesei, s-au ridicat câteva toasturi, după care muzica a cântat cele mai expresive bucăți naționale și în urmă o horă mare și frumoasă, care s-au continuat peste miezul nopții, a pus capăt acestei serbări, care sperăm va produce în viitor salutare și binefăcătoare rezultate.

Astfel s-a finit această serbare, unica până astăzi, unde toate inimile din cele mai îndepărtate unghiuri ale neamului românesc și-au dat mâna și s-au angajat de a lupta în frumosul viitor pentru înfrățirea celor de aceeași limbă și origine, credem că nu se va uita această serbare ca să rămână neștearsă în inimile poporului român și se va sili ca să realizeze alte serbări la mormintele altor mari domni. Să dea Domnul să avem fericirea să ajungem acele zile când, înfrățiți, întăriți și îmbărbătați de virtuțile acelor inimi ce au zăcut în corpurile acelor domni ce stau astăzi în morminte, să ne inspire pentru lupta tenace și înțeleaptă la viitorul comun ce ne așteaptă, și umbrele lor să ne fie protectori în greua noastră întreprindere!

P. Armașu

[Ion Filipciuc, Eminescu la Putna, p. 128–133. Document preluat din „Semănătorul", Bârlad, 29 august/10 septembrie 1871]

131

Serbarea de la Putna, în memoria lui Ștefan cel Mare, precum aflăm, a reieșit foarte splendid, participând un public numeros.

Începutul serbării s-a făcut sâmbătă, în 14/26 august, la zece ore seara, cu priveghierea religioasă anunțată la intrarea în biserică, cu 21 de salve, tragerea tuturor clopotelor Sântei mănăstiri, și splendida iluminațiune a bisericii și întregii mănăstiri. Cinci preoți și un diacon îndeplinirá oficiul religios.

Duminică, în 15/27 august, de la opt până la nouă ore dimineață, trei rânduri de salve succesive anunțară adunarea oaspeților în porticul festiv, unde comitetul îi felicită de bună-venire. Șase salve anunțară începerea Sântei liturghii. Adunarea întreagă intra în biserică, unde șapte preoți și doi diaconi celebrară Sânta liturghie, iar la priceasnă, părintele Ciupercovici, egumen al mănăstirii Putna, ținu o predică corespunzătoare hramului bisericii, o cuvântare aceasta care face onoare talentului oratoric al Sfinției Sale. De aci, se-ntinse o maietoasă procesiune salutată de salve, până la porticul festiv, construit în apropiere de aleea ce conduce la mănăstire, unde se descoperiră și se sânțiră urna de argint, epitaful doamnelor din România, al celor din Bocovina, flamura doamnelor din Iași, a doamnei Haralambie, a Institutului de Belle-Arte din Iași, a d-lui Popovici din Viena, a damelor române din Crișiana etc. După aceste, d-l A. D. Xenopol, al cărui elaborat s-a admis la concurs, rosti cuvântarea festivă, frumoasă și bine simțită, în care a exprimat într-un stil corect și românesc simțăminte nobile și cugetări de înalt patriotism. Terminându-se cuvântarea, corul teologilor români intonă acest „Imn religios" compus anume de d-l V. Alecsandri, muzica de d-l A. Flechtenmacher: „Eterne Atotputernic […]". Apoi se cetiră inscripțiunile de pe daruri, și procesiunea se întoarse în biserică spre încheierea Sântei liturghii. Se dede o masă comună în portic. Președintele comitetului purta toastul primu(l) pentru împăratul, apoi se cântă „Gott erhalte!" Urmară apoi o mulțime de toasturi, și președintele numai de la doi inși luă cuvântul: d-nii Tocilescu (București) și Mureșianu (Gherla). Seara, după vecernia mănăstirească, se ilumină și se făcu foc bengalic pe culmile munților din pregiur.

Luni, în 16/28 august, la opt ore dimineață, junimea academică, diferiții domni reprezentanți, clerul și autoritățile publice se adunară în portic și apoi merseră în biserică să asiste la Sânta liturghie, după care urmă ieșirea cu procesiune pentru aducerea darurilor în biserică, și părintele egumen al mănăstirii dede cetire „Cuvântului de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare". Conductul festiv păși în sunetul Bugei, clopotul turnat încă de pe timpul lui Ștefan cel Mare. După intrarea în biserică, se ținu parastasul de pomenire, la care avu loc îngenunchierea generală cu cetirea rugăciunii de iertăciune, apoi corul teologilor intonă „Imnul lui Ștefan cel Mare" făcut anume de d-l V. Alecsandri, muzica d-l A. Flechtenmacher. Acest imn sună astfel: „La poalele Carpaților […]". Patruzeci de salve, ca reamintire de mănăstirile zidite de măritul erou, și sunetul Bugei, anunțară așezarea darurilor pe mormânt. În fine, serbarea se termină prin un ospăț comun cu un discurs prezidențial. După serbare, junii prezenți ținură

un congres unde, între altele, se decise a se eda un ziar al junimii. Acesta va apărea la Viena, sub titlul „Naționalismul".

Acuma să ne reîntoarcem la unele detaiuri! Urna consacrativă ce s-a depus pe mormântul viteazului Ștefan cel Mare, turnată în argint curat și lucrată cu destulă artă și bun gust, are următoarea inscripțiune: „Eroului, învingătorului, apărătorului existenței române, scutului creștinătății, lui Ștefan cel Mare, junimea română academică, MDCCCLXX". Epitaful trămis de d-na Maria C. A. Rosetti și acela al doamnelor din Bucovina, unul lucrat pe catifea albastră închis, și altul pe catifea roșie-canabie, sunt niște odoare, în adevăr, prețioase. Arcul de triumf ce se-nalță pe calea ce conduce la mănăstire, fu dedicat „Memoriei lui Ștefan cel Mare, mântuitorul neamului!". Pe frontispiciile laterale au fost, în stânga, versurile: „Ștefan, Ștefan, domnul Mare/ Seamăn pe lume nu are/ Decât numai mândrul soare"; iară de a dreapta: „Ștefan, voievodul Ștefan/ Bate pe turc, pe tătar/ Bate pe leah, pe maghiar!" Stindardele principale au purtat numele celor mai însemnați fondatori ai țărilor și neamului românesc, ca Traian, Dragoș, Radu-Negru, al celor mai devotați bărbați pentru românitate, ca Iancu, Horia, Cloșca, Crișian, Tudor Vladimirescu etc. Sub decursul serbării s-au împărțit și niște medalii de bronz și argint, bătute anume penru fastivitatea aceasta, cu următoarea inscripțiune: „Putna, 15 august 1871", iar pe cealaltă parte: „Memoriei lui Ștefan cel Mare, râvnitorii gloriilor străbune". La această serbare, România fu mai bine reprezentată, mai multe orașe trămiseră anume delegați, întocmai ca societatea academică. Dintre somitățile literare, numai d-nii Kogălniceanu și V. Alecsandri participară, dar și aceștia numai jumătate de zi. Boierimea Bucovinei, din cauze mai înalte, politice, excelă prin absența sa admirabilă. Transilvania fu reprezentată prin trei inși, Ungaria, asemenea.

[„Familia", Pesta, anul VII, nr. 35, 29 august/10 septembrie 1871]

132

La mormântul lui Ștefan cel Mare

(15/27 august 1871)

Și strunile plesnite, și harpa desfăcută
În salcia pletoasă de care atârna
L'a Isterului râpe, acuma este mută
Și cântul ei de aur nu pot a-l deștepta.

Ce vânt, trăgând, s-aude sub crângile plecate
Spre unda cristalină ce fuge șopotind
Și umbrele din apă tot rânduri înecate
Se par că las în urmă o voce suspinând?

Durere! Și-i profundă când România plânge
Cu fruntea-nfășurată de doliu la mormânt
Durere-i pretutindeni, durerea se răsfrânge
În valea și Carpatul ce-i românesc pământ.

Ca valurile mării ce-n sânu-i se frământă
Și spre un țărm sau stâncă se-mping a se opri
Așa durerea sparge o țară și s-avântă
Colo spre monastire, la Putna a lovi.

De printre munți, câmpie, din unghiuri depărtate
Din târguri, municipii, cătune, un popor
De-același curat sânge se scoală să ia parte
La zi de sărbătoare, la rugăciune-n cor.

Cu a națiunii cruce, de seculi ferecată
Ca pelerin pășește la noua Golgota
Unde eroul zace și țărâna-i fu uitată
Tăcere! Este ora acum a ne ruga!

Mărire ție Domne! O Iehova mărire!
Că verși în noi durerea ca balsamul ceresc
Să cureți moliciunea, nedemnă moștenire
La pragul casei Tale, palat dumnezeesc.

Virtutea românească, virtute strălucită
De patrie și legile, aice, în sanctuar
Se știe-nmormântată. O dalbă zi-i sosită
Poporul stă-n genunchi s-o-nvețe la altar.

Și imn de rugăciune sub bolțile bătrâne
Vibrează cu putere și fum maiestuos
De smirnă, de tămâie, din vasele divine
Se urcă către tâmplă în nour luminos.

Stă sus martirul lumii, ce-i Dumnezeu putinte
Iar jos, l-a Lui picioare, mormântul umilit
Al omului în care un snop de oseminte
E-o mână de cenușă, odor neprețuit.

Din astă catacombă și mucedă și rece
Din ăst'sicriu de gheață de noapte-nfășurat

Cu giulgiul nepăsării, un fulger iaca trece
Și de-a-virtuții raze tot templu-i decorat.

În nimb ce în cunună mormântul se zărește
Lipnițul, Grumăzeștii și Balta și Ciceu
Dumbrava-Roșie, Baia, și cum îngălbenește
Făloasa semilună la Racova de greu.

Dar printre fum de lupte, în cercul de lumină
Se văd cerești casteluri de-a lui Hristos tării
Și între ele-i Putna în care adânc se-nchină
Lui Ștefan-Vodă astăzi ai României fii.

Aice e fântâna cea plină de mărire
De sânta pietate, de-al patriei amor
Aice-i eroismul ce trăsnet de-ngrozire
Fu dușmanilor țării sfărmând trufia lor.

O, mamelor române! Aduceți-v-aminte
Că dintre voi fu una: Elena, ce ne-a dat
A patriei mărire! Și când lipiți fierbinte
La sânul vostru pruncul, îi dați un sărutat!

Un sărutat de mamă, extaz de bucurie
Ce numai sus, în ceruri, se poate repeta
În numele lui Ștefan îl dați să reînvie
Și duceți pruncul vostru la Putn-a-l închina!

Iar tu junime verde, la ăst' izvor de viață
Cu unde de virtute ce-i al măririi loc
Învață iubi țara, a o iubi învață
Și-n el inimă, suflet, călește-ți ca într-un foc!

Așa junime scumpă, frumoasă aurore
A patriei române, al nostru viitor
Și al națiunii soare, din a virtuții horă
Se naște, vă surâde, vă caută cu amor.

În leagănul de moarte, vederea nu pătrunde
Că-i noaptea fără ziuă, că-i soarele apus
Dar spiritul sondează și-n mușchiul lui, fecunde
Seminți de laur zice: că Ștefan v-au depus.

Din turnul monastirei, cu fruntea-ncărunțită
De patru seculi cântă un glas armonios
Ș'a lui vibrare dulce de-aramă curățită
Prin flăcări întreite, e imn religios.

E-a clopotului Buga suspin și lamentare
Ce-a munților ecouri de freamăt le-a umplut
Ah! Cântă la mormântul ce astăzi e-n serbare
Că glasu-ți pentru lume și cer este făcut.

Te leagănă pe vânturi, ș-a ta melancolie
Misterioasă limbă în inimă lovind
Fă lacrime să curgă, colo fă-n vecinicie
Eroul să tresalte, al tău glas auzind.

Și strunile plesnite, și harpa desfăcută
În salcia pletoasă, de care atârna
L'a Isterului râpe, acuma este mută
Și cântul ei de aur nu pot a-l deștepta.

O munți și văi profunde! O, dați-mi pentr-un nume
Sublima voastră voce, că-i trist sufletul meu
Dar bardul, nu, nu cântă…; el plânge ș-apoi spune:
O Ștefan! Tu ești mare și la mormântul tău!

D. Gusti

[„Telegraful", București, anul I, nr. 121, duminică, 29 august/10 septembrie 1871]

133

Diverse

Delegații Universității din București pentru serbarea de la Putna, d-nii Tocilescu, Brătescu și Teodorescu – zice Cur(ierul) de Iași – după o petrecere de două zile în urbea noastră, au plecat zilele acestea, reîntorcându-se spre capitală.

*

Un pompos album va apare în curând, compus și litografiat de d-nul P. Verussi, profesor de Belle-Arte la liceul de Iași. Acest album va conține momentele principale de la serbarea „Ștefan cel Mare", și anume: Mănăstirea Putnei, Sihăstria Putnei, mormântul

lui Ștefan cel Mare, sfințirea darurilor depuse pe mormânt, hora frăției pe pământul Bucovinei, diverse tipuri de țărani și țărance, în fine, un tablou care va reprezenta procesiunea ducerii darurilor la mormânt, pentru care sfârșit autorul a făcut apel la delegații municipiului și la toate persoanele notabile care au fost de față, de a-și trămite portretele spre a se putea întrebuința la completarea tabloului. Suntem siguri că acestu album nu va lipsi unei familii cu sentimente adevărat românești.

*

Citim în *Semănătorul* de la 22 august: „În numărul nostru din duminica trecută am fost anunțat dispoziținea luată de consiliul nostru comunal ca, pe lângă delegațiunea trămisă din sânul său spre a reprezenta urbea noastră la serbarea religioasă de la monastirea Putna în memoria ilustrului domn român, Ștefan cel Mare, să se facă un serviciu bisericesc și în catedrala din Bârlad. Acest serviciu religios s-a săvârșit în ziua de 15 august. Astfel, chiar în acele ore când la monastirea Putna reprezentanții românilor din diverse localități înălțau rugile lor fierbinți și voturile lor naționale în fața mormântului marelui erou, cetățenii bârlădeni putură, din depărtare, a uni vocea inimilor lor în celebrarea acestui măreț fapt național de o mare însemnătate în acești timpi de mari îngrijiri și de mari încercări".

[„Telegraful", București, anul I, nr. 122, marți, 31 august/12 septembrie 1871]

134

Congresul presei române

Uniunea liberală din Iași, în numărul său 20, de la 12 august a.c., se ocupă cu tot adinsul de ideea importantă a unui mare congres de ziariști români. Ea desfășoară în culorile cele mai vii chemarea cea grea și mare a presei române în fața situațiunii critice și delicate în care se află astăzi România, arată că forța pre care se poate rezema poporul spre a susține lupta crâncenă cu dușmanii săi puternici și neîmpăcați este presa și numai presa. Presa singură, încuragiată de simpatia publică și susținută de încuragierile țării, formează acum speranțele poporului. Presa este a treia putere politică într-un stat liber. Dar, pentru ca acțiunea ei să aibă efectul dorit, se cere un plan uniform de activitate, un sistem practic de apărare. Acesta însă îi lipsește. Ea n-are una cale determinată și unanimă spre a-și exercita înrâurirea asupra afacerilor publice. Drept aceea, *Uniunea liberală* eschiamă: „Să ne întrunim după peleringiul ce vor face românii la Putna, la mormântul Sântului Ștefan, și atunci, animați de noua vigoare, inspirați de sânta umbră a eroului, vom proba că știm, ca și străbunii noștri în pericolele cele mari, să părăsim micile dezbinări intestine și, uniți cu toții cu una inimă și cu un suflet, să apărăm legea, credința și moșia noastră. Acum ori niciodată este timpul să intrăm în deplinătatea datoriilor noastre. Să facem, dar, una mare întrunire

de ziariști în București sau în Iași, oriunde, îndată după serbarea de la Putna, să ne convocăm din toate părțile țării și să ne întâlnim cu toții la ziua hotărâtă și la locul fixat. Ziariștii bucureșteni să ia inițiativa convocării. Acum este timpul să dovedim în faptă dacă știm să voim binele public pentru patria mamă și dacă iubim poporul său. Astfel vorbește *Uniunea liberală*, astfel vorbesc celelalte foi naționale românești, *Românul*, *Telegraful, Semănătorul, Columna lui Traian* etc. Deie Dumnezeu ca să vedem cât mai curând realizată această salutară idee, ca cu toții să ne putem bucura de binefacerile și rezultatele îmbucurătorie ale unei coînțelegeri între capii presei române, care este în atâtea părți sfâșiată.

[„Federațiunea", Pesta, anul IV, nr. 91 (559), miercuri 1/13 septembrie 1871]

135

Serbarea de la Putna, 15 și 16 august 1871

Un neam dă semne de viață atunci când, amintindu-și trecutul, merge la mormântul eroilor săi [pentru] a soarbe aburul sângelui vărsat pentru existența și fericirea sa. Și acea *viață* este în adevăratul simț al cuvântului, căci și planta trăiește, dară dânsa are traiul *vegetației.* Și acea națiune vegetează care nu-și aduce aminte de trecutul său glorios, neștiind ce s-a petrecut și ce se petrece în jurul ei.

Luați individul, pe omul singur, și ce ați zice când inima lui împietrită ar disprețui mormântul părintelui său și l-ar lăsa în uitare, neducându-se vreodată a îngenunchea pe dânsul și a se ruga pentru fericirea în ceruri a genitorelui său? Ingrat, nemilos!

De la omul-individ, la omul-popor, diferența nu e mare. Merită, oare, a purta acest titlu de *națiune*, neamul care își nesocotește strămunii și care, coborându-se până la *vită*, nu mai știe că cuibul în care odihnește, pământul care îi dă hrană și avuție, numele ce poartă și cu care se mândrește, toate acestea se datorează numai și numai acelor strămuni care au îngrășat holdele cu sânge păgân, și într-o viață întreagă au fost necurmați la luptă, și au murit până în sfârșit pentru a lăsa urmașilor un nume, o țară, o lege, un Dumnezeu?

Pătrunsă de acest adevăr și ca o consecință a spiritului din veacul român în care trăim, junimea academică din Viena, luând sublima inițiativă a unei serbări în memoria lui Ștefan cel Mare, la mormântul eroului, în M-rea Putna, tinerii români din universitățile Europei s-au grăbit a răspunde la apelul fraților lor din Viena, hotărând ziua de 15 august 1870, ca moment de întâlnire în giurul oaselor eroului creștinătății.

Teribilul duel de la Sequana între cei doi uriași ai veacului, furtuna grozavă ce amenință toată Europa, fierberea cea mare în care se află popoarele și, mai cu seamă, imperiul austriac, făcură ca serbarea să devie imposibilă în acel an, și se amână pentru 15 august 1871.

Plecând cineva din Rădăuți, oraș scump al Bucovinei, care, mai acum 50 de ani, nu avea într-însul decât doi ovrei, și astăzi este înnegrit de la un cap până la altul de stolurile lepădăturilor leșești, și, dirigându-se spre munții scumpi ai Bucovinei, un aer curat al naturii virgine începe a respira, și câmpii întinse și aurite cu semănături, presărate de dealuri și vâlcele se înfățișează ochiului avid de a cunoaște acest pământ rupt din inima Moldovei de o hoțească mână.

Patru ore de drum sunt destule pentru a ajunge la Meca Daciei, la locașul sânt al eroului Ștefan, și, când te apropii de dânsul, ochii nu-și pot stăpâni lacrămile, inima nu își poate stăpâni bătăile, și priveliștea îți transportă sufletul în acele vremuri fericite când românul era adevărat român!

Înaintea m-rii, în mijlocul aleei, se afla un arc de triumf lucrat cu eleganță în care se vedea de departe scrise cu litere aurii, cuvintele: **„Memoriei lui Ștefan cel Mare"**, iară mai jos, bourul tradițional al Moldovei, fâlfâind la fiecare latură a arcului steagul tricolor, iară la dreapta, un întins portic înveșmântat cu brazi și împodobit cu ghirlande și flamuri, era destinat a fi locul de sfințirea darurilor și ospătarea vizitatorilor.

Sâmbătă seara, 14 august, serbarea începu.

Iaca programa făcută de Comitetul arangiator al serbării, și după care s-a urmat întocmai în zilele de 14, 15 și 16 august:

Sâmbătă, în 14/26 august 1871

La zece ore seara, începutul serbării, cu privegherea religioasă anunțată la intrarea în biserică, cu 21 de salve și tragerea tuturor clopotelor sântei monastiri. Oficiul se împlinește de cinci preoți și un diacon. Iluminațiune solemnă a bisericii și a întregii monastiri.

Duminică, în 15/27 august 1871

De la 8 până la 9 ore dimineața, trei rânduri de salve succesive anunța adunarea oaspeților în porticul festiv. Comitetul, în corpore, îi binevintează[149].

Șase salve anunța începerea Sântei liturghii, săvârșită de șapte preoți și doi diaconi.

La priceasnă, Preacuvioșia Sa, părintele egumen al monastirii Putna, Arcadie Ciupercovici, ține o predică corespunzătoare hramului bisericesc.

Procesiunea la porticul festiv salutat de salve. După descoperirea și sânțirea urnei consacrative, epitafului doamnelor din România, a celor din Bucovina, a flamurei doamnei Haralambie, a doamnelor din Iași, și a Institutului de Belle-Arte, d(omnul) A. D. Xenopol rostește cuvântarea festivă.

Corul junilor români intonează *Imnul religios*, compus anume de d(omnul) V. Alecsandri, melodia de d(omnul) A. Flechtenmacher. Se citesc inscripțiunile de pe daruri. Procesiunea se întoarce în biserică spre încheierea Sântei liturghii.

Masă comună în portic.

[149] Le spune *Bun venit!*

După vecernie, iluminațiunea monastirii și foc bengal pe culmile munților din pregiur.

Luni, în 16/28 august 1871

La 8 ore dimineața, junimea academică, diferiți d(om)ni reprezentanți, clerul și autoritățile publice se adună în portic, și apoi purced *in corpore* la biserică spre a asista la Sânta liturghie.

După Sânta liturghie urmează ieșirea cu procesiunea pentru aducerea darurilor în biserică. Preacuvioșia Sa, părintele egumen al monastirii, dă citire *Cuvântului de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare*.

Conductul festiv, în sunetul *Bugii*, clopotul lui Ștefan-vodă.

După intrarea în biserică, parastas de pomenire. La îngenuncherea generală, cu citirea rugăciunii de iertăciune, corul intonează *Imnul lui Ștefan cel Mare*, făcut anume de d(omnul) V. Alecsandri, melodia de A. Flechtenmacher.

40 de salve, ca reamintire de monastirile zidite de măritul erou, și sunetul *Bugii* anunță așezarea darurilor pe mormânt.

Ospăț comun în portic (agape).

Serbarea se închide prin un discurs prezidențial[150].

Privegherea religioasă de sâmbătă seara se oficie de cinci preoți și un diacon, în prezența sfinților lor, episcopii Filaret Scriban și Iosif Bobulescu, arhimandritul Bușureanu, delegații mitropoliei din Iași.

Un soare strălucitor ce răsărise a doua zi vestea lumii serbarea lui Ștefan cel Mare, și, prin puternicile lui raze, pare că voia să soarbă lacrimile de pe serbedele fețe ale odraslelor lui Ștefan!

La ora 9, lumea se strânge înaintea porticului. Președintele, d(omnul) Slavici, cu un ton grav, rosti de pe tribună cuvântul de deschidere a serbării, arătând, în scurt, fazele prin care a trecut neamul latin de la Dunăre, și ajungând la adevărata concluziune că: *Românul nu piere!*

„– *Vă salut, fraților, la mormântul lui Ștefan cel Mare!*", fură ultimile cuvinte ale președintelui, și toate inimile mișcate în adâncul lor, porniră la biserică.

Aci, înainte de priceasnă, Sf(ința) Sa, egumenul Arcadie Ciupercovici, căruia se datorează în cea mai mare parte realizarea serbării, ținu o minunată predică în care prelatul desfășură auditorilor viața întreagă a strămoșilor, pioasele lor simțimânte, credința lor tare în Dumnezeu, făcând a răsuna templul de faptele lui Ștefan cel Mare și cel Sfânt.

„– *Să ne cultivăm mintea și inima* – zice eruditul prelat – *căci numai astfel vom ajunge să vrednicim memoria lui Ștefan cel Mare!*".

După terminarea cuvântării, în sunetul clopotelor, clerul, în veșminte sacre,

[150] Aici se încheie partea întâi a articolului, publicată în „Telegraful", București, anul I, nr. 124, joi, 2/14 septembrie 1871.

urmat de toți românii care veniseră la serbare, procese la portic unde pe o masă se aflau acoperite cu negru, darurile: urna consacrativă de argint, două epitafe admirabil lucrate, al doamnelor din România, al celor din Bucovina, flamura doamnelor din Iași, a doamnei Haralambie, a Institutului de Belle-Arte din Iași, a d(omnu)lui Popovici din Viena, a damelor române din Crișana, al urbei Vaslui.

După ce se descoperiră aceste nestemate daruri și se sfințiră cu aghiazmă, d(omnul) Xenopol citi, cu un accent sonor, recele său discurs adus la concurs de d-nii Maiorescu, Pogor și Negruți, cei trei logofeți de la *Convorbiri [literare]*.

Nu e locul aci a arăta valoarea lui literară. E destul a zice că s-a publicat în foaia francmasonilor, și că se putea rosti tot așa de bine la serbarea lui Carol Magnus și Por împărat, precum s-a rostit la a lui Ștefan cel Mare, nefiind la acel cuvânt nici o cugetare românească, nici un semn deosebit, ci numai abstracțiuni peste abstracțiuni, idei vagi peste idei vagi.

Terminându-se cuvântarea, corul teologilor intonă următorul *Imn religios* compus anume de d(omnul) V. Alecsandri, muzica de d(omnul) A. Flechtemacher:

Eterne, atotputernic! O, Creator sublime!
Tu, ce-ai dat lumii viața și omului cuvânt
În Tine crede, speră, întreaga românime
Glorie Ție-n ceruri, glorie pe pământ!

Sub ochii Tăi, în lume, lungi valuri d-omenire
Pe marea veciniciei dispar ca nori în vânt
Și-n clipa lor de viață, trecând, strigă-n uimire
Glorie Ție-n ceruri, glorie pe pământ!

Tu, din sămânța mică, înalți stejarul mare
Tu, junelor popoare dai un măreț avânt
Tu-n inimele noastre ai sacre, vii altare
Glorie Ție-n ceruri, glorie pe pământ!

În Tine-i viitorul, trecutul și prezentul
Tu duci la nemurire, prin tainicul mormânt
Și numele-Ți cu stele lumină firmamentul
Glorie Ție-n ceruri, glorie pe pământ!

Eterne, atotputernic! O Creator sublime!
Tu care ții la dreapta-Ți pe Ștefan, erou sânt
Fă-n lume să străluce iubita-i românime
Glorie Ție-n ceruri, glorie pe pământ!

Procesiunea se întoarce iarăși în biserică și, după sfârșirea oficiului divin, oaspeții merg la portic unde o masă întinsă pentru două mii oameni îi așteptau.

Primul toast se ridică de președinte, în sănătatea împăratului Austriei. După dânsul urmară mai multe altele între care nu putem trece cu vederea pe al d-lui Costinescu, acest bun român, care n-a uitat opinca română și care a știut să smulgă din partea tuturor vii și meritate aplauze.

Entuziasmul era la culme. Copii, tineri, bătrâni, femei, popor, toți erau transportați de bucurie și, lacomi de a-și scălda auzul și a-și învioara sufletul, ascultau cu nesaț pătrunzătoarele cuvinte ale d-lor Sbiera, Bosie, Em. Stănescu.

A trebuit însă să vină un Mureșeanu pentru ca toate inimile să se rănească adânc, pentru ca toate piepturile să înăbușească în suspine, pentru ca toate fețele să se acopere de lacrime. Acest român adevărat, vrednic de numele poetului Transilvaniei, vorbi cu bărbăție și fără temere de păsurile și suferințele fraților noștri de sub pajura austro-ungară, spunând verde că d-lui n-a venit aci ca să audă toaste în sănătatea împăraților ci toaste pentru unitatea Daciei, pentru dezrobirea românilor, pentru curmarea nefericirilor lor.

Nu suntem în stare de a descrie starea sufletească a auditorilor în aceste scumpe momente, când sublimul orator avea curagiul să descopere rănile frățiorilor noștri, și să roage umbra eroului Ștefan ca să le vindece.

Ploaia curgea de sus, pământul era alunecos de apă, dar românii, nemaiputându-și stăpâni transportul, întinseră o horă mare care nu s-a văzut de mult în dulcea Bucovină și, la un loc, tinerii cu bătrânii, frații moldoveni, munteni, bănățeni, bucovineni, crișeni, transilvăneni, cântau beți de bucurie „marseillesa" românilor*, Deșteaptă-te române*.

Răsunau văile și accentele sonore mergeau a vesti lumii că frații de același sânge și cu același nume, împrăștiați sute de ani de vitrega soartă, și-au dat mâna pe mormântul lui Ștefan cel Mare și au jurat să moară pentru rădicarea capitoliului și unitatea neamului!

Astfel se termină ziua de 15 august, abia pe la 12 ore noaptea, și toți oaspeții merseră a-și odihni corpul obosit de mișcare, sufletul obosit de emoțiune[151].

Luni, la 16 august, ziua obișnuită pentru praznic. După terminarea oficiului divin, clerul cu toți oaspeții merseră la portic pentru aducerea darurilor în biserică. Aci, ilustrul prelat român, Arcadie Ciupercovici, cu sonoru-i glas, dete citire *Cuvântului de îngropăciune la moartea lui Ștefan cel Mare*, acest cap de operă datorit vestitului logofăt al mitropoliei, Grigoraș, ce trăia pe la 1783.

Pentru a vedea oricine câtă comoară de frumuseți originale, de cugetări înalte se găsesc în oratiunea funebră a lui Grigoraș, care lasă la o parte pe Bossuet al Franciei, vom cita aci câteva pasagii numai:

„*Care voievod, mai multe războaie a avut? Care domn, mai mari biruințe a făcut,*

[151] Aici se încheie partea a doua a articolului, publicată în „Telegraful", București, anul I, nr. 125, vineri, 3/15 septembrie 1871.

și aceste(a), în deosebite vremi și locuri, cu deosebite neamuri? Ca fulgerul de la răsărit, la apus, a străluminat. Martori sunt leșii, care, cu sângele lor, pământul nostru au crușit![152] *Martori, ungurii, care, pe satele și cetățile lor, de foc potopite le-au văzut! Martori sunt tătarii, care, cu iuțimea fugii lor, de fierul lui n-au scăpat! Martori sunt turcii, care, în fuga lor, nu putură afla mântuire! Martori sunt muntenii, care, de călărimea noastră s-au zdrobit! Martori sunt toate neamurile de prin pregiur, care ascuțitul săbiei lui au cercat! […]*

Vitejii luminate, izbânde vestite, fapte lăudate, biruințe slăvite a unui domn săvârșit! Dară, cu toate acestea, ce au rămas? Au, numai un nume deșert? Au, numai o gândire de lucruri mari, dară care au fost și s-au trecut? Așa este, că toate lucrurile lumii sunt deșarte, o umbră, un vis, o apă care curge și nu se poate opri, nici a se întoarce, și toate putrejunii supuse? Unde e Cyrus, groaza lumii? Unde e Alexandru care a răsturnat Persia? Unde e Scipion, tunetul Râmului? Unde e Cezar, fulgerul războaielor? Unde sunt puterile, avuția, slava și vâlva lor? Ce s-au făcut? Au, nu se par că au fost un vis și o nălucire? Până au trăit acei vestiți bărbați, răsuna lumea de războaiele lor. Au murit, s-au îngropat, abia numele lor le auzim! […].

Cine ca dânsul toată isprava lucrărilor, lui Dumnezeu o da? Cine mai mult asuda ca să nu lase nimic dintr-acele ce omeneasca silință ar putea face? Era trebuință de sfat bun? Gata era al tuturor să-l asculte! Folosea graba? Somnul nu-l ținea, odihna nu-l încâlcia, zbura ca pasărea! Era îndrăzneala de ajutor? Viața nu cruța, cu sabia în mână însuși moartea înfrunta! Pre voi, locuri roșite de sângele vrăjmașilor, vă chem martori! Voi spuneți mărimea sufletului său! Voi, ale lui biruințe! Voi, a lui vrednicie arătați! […]

Când o lină tăcere după turburarea viforilor se făcuse, atunci se aduna norul cel ponegrit și gros, și puterea vânturilor se strângea ca deodată izbucnind cu repegiune, întunecata vijelie asupra noastră iute să o pornească. […]

Spaimă! Inimile tuturor înghețase, curtemur mare pe toți cuprinsese, și era potop de obște, o tăcere surdă în toată țara. Moartea în fețele tuturor zugrăvită se vedea. Grija era nu să trăim, ci cum să murim! Durere amară! Suspinuri duioase, jale ascuțită din toate părțile se vedea și se auzea!

Acela Care pe toți privegheză și în mâna Lui frâul împărăților ține din mijlocul înaltului cer, pe scaunul Său cel de foc șezând, Acela Care toate lucrurile cumpănește și pre cei mândri surpă, pe cei puternici ai pământului sfărâmă, pe cei răniți și slabi, din mijlocul pieirii, rădică, acest Înalt D(umne)zeu Carele vântură ca pleava coroanele împăraților, ia pe Ștefan, sluga sa, de mână, îmbărbătează inimile norodului celui până la moarte înspăimântat, și pune biruința în mâna luĭ Ștefan. Purcede cu toți ai săi, întâmpină pe vrăjmași, lovesc fiara, o sperie, o rănesc! Ne mântuim!"[153].

După rostirea acestei apoteoze a sublimului erou, urmă conductul festiv de la portic, la monastire.

Mai întâi, clerul cu stindardele bisericii înainte, apoi, flamurele Vasluiului, Aradului, a doamnelor din Iași, și a Institutului de Belle-Arte, urna consacrativă

[152] Înroșit

[153] *Cuvânt de îngropare*, „Archiva românească", t.1, p. 51, Iași, 1841 [nota autorului articolului]

de argint purtată de doi membri ai Comitetului, epitafele doamnelor din Bucovina și București, duse fiecare de câte patru fete îmbrăcate în alb, și stindardul doamnei Haralambie, având, pe o parte, portretul lui Ștefan cel Mare, datorit artei distinsului nostru pictor român, E(paminonda) Bucescu.

După acestea venea imensul public, care trecea peste 4000 persoane, cu săteni cu tot. Capetele plecate spre pământ, fețele acoperite de lacrimi, piepturile înăbușite de suspine, tăcerea generală întreruptă prin candențatul sunet al Bugii și prin cântarea religioasă a preoților răpeau inimile tuturor, transportându-i într-o lume nouă, unde mizeriile și nefericirile încetaseră, și unde Ștefan cel Mare strălucea, pe tronul său de aur, de-a dreapta lui Hristos, binecuvântând poporul său!

Se făcu depunerea darurilor pe mormânt! D(omnu)l locotenent-colonel Boteanu (fiul), în plină uniformă, vorbi din partea armatei române îngenunchiind înaintea mormântului strălucitului domn! După cântarea *Imnului lui Ștefan cel Mare*, datorit d-lui Alecsandri, urmă praznicul poporan.

Un bou întreg, fript pe frigare, atrăgea în giuru-i mai multe sute de săteni, și strigătele de «*Vecinică pomenire lui Ștefan-vodă împăratul*» făceau a răsuna codrii și a da de știre secularilor dușmani, că românul încă nu a uitat pe mântuitorul său!

Venim la ospățul din portic[154].

Ospățul începu.

Aci suntem, cu destulă părere de rău, forțați a declara că d(omnu)l care a făcut darea de seamă a serbării în ziarul *Românul*, și care a mers cu mania detalierilor de a nu trece cu vederea până și frivolitatea aceea că d(omnia) Sa a ieșit călare înaintea oaspeților, cu eșarfă și cocarde, acel domn, zicem, nu a voit intenționat să arate că în ziua de 16 august, comisarul austro-maghiar, d(omnul) Reni, călcând autoritatea președintelui serbării, a luat cuvântul reprezentantului societății *Românismul*, care abia rostise trei cuvinte din discursul său.

Aceasta, iaca cum a urmat:

După ce vorbi dd. [domnii] Sbiera, Bosie, dr. Silassi, al căruia discurs îl vom publica într-un număr viitorr, reprezentantele societății *Românismului*, după șase cereri continui de la d(omnul) președinte, pentru a-i acorda cuvântul în prima zi sau, cel puțin, a doua zi, înaintea ospățului, acesta, ezitând mai întâi, îi permise, în fine, a vorbi.

Nu mai mult decât un moment trecu de la aceasta și vocea pătrunzătoare a comisarului austro-maghiar impuse tăcere reprezentantului, care cale de atâtea zile venise la serbarea lui Ștefan cel Mare pentru a-și îndeplini misiunea ce i s-a încredințat, și care rămase stupefăcut, cu toți asistenții, în fața acestui afront adus președintelui și tuturor românilor.

Reprezentantele *Românismului* ceru cont d-lui Reni pentru această neașteptată

[154] Aici se încheie partea a treia a articolului, publicată în „Telegraful", București, anul I, nr. 139, miercuri, 22 septembrie/4 octombrie 1871. Nota autorului articolului, la începutul acestei părți: „Am întrerupt pentru câtva timp publicarea articolului despre serbarea în memoria eroului Ștefan cel Mare. Reluăm șirul narațiunii".

dispoziţiune, dară i se răspunse că interpelaţiunea fiind nelegală, nu poate nimic răspunde. Nici 10 minute n-a mai trecut după acest scandal, în care timp mulţimea fierbea de indignaţiune, şi preşedintele, fără a se conforma programei, fără a întreba pe vre-unul chiar din colegii săi, la singura invitaţiune a comisarului, închise serbarea subit, în stupefacţiunea tuturor. Discursul preşedintelui, prevăzut în programă, nu mai avu loc. Astfel, o serbare aşa de măreaţă avu un sfârşit puţin satisfăcător, din toate punctele de vedere.

Dară ea se făcuse, şi orice român a plecat mulţămit în sufletul său că a putut să îngenuche pe mormântul eroului şi să se îmbrăţişeze cu fraţii despărţiţi de vitrega soartă, şi aduşi acolo prin boldul divin: *românismul*!

Lăsând mărunţişurile, trecem la partea morală a serbării. Comitetul provizoriu pentru realizarea serbării, în apelul ce făcu, la 25 decembrie 1869, către studenţii români de la Universitatea din Bucureşti, între altele, zice: „Este o necesitate imperioasă pentru conlucrarea la acelaşi scop, ca să ne coadunăm din toate unghiurile spre a ne cunoaşte unii pre alţii, a ne uni în cuget şi simţiri, a ne co-nţelege despre interesele noastre comune, pentru care suntem şi existăm: pentru progres şi cultura naţională. Această necesitate a născut încă demult ideea de o întrunire a românilor din toate părţile, într-o serbare naţională”[155].

Acelaşi comitet, transformat în *central*, prin scrisoarea ce o făcu preşedintelui societăţii *Românismul*, la 1 iulie 1870, arăta şi mai limpede acest scop: „Scopul festivităţii este, de o parte, amintirea seculară de 400 de ani de când fu sânţit acel monument de glorie şi pietate străbună (Putna), iară, de alta, efectuirea unei coînţelegeri şi păşiri solidare a întregii junimi române academice în cauza progresului şi a culturii naţionale. Scopul dintâi, a crezut junimea arangeatoare, a-l ajunge prin o festivitate religioasă naţională, al cărei punct de culminaţiune va fi depunerea unei urne consacrative de argint, în stil antic roman, pre mormântul lui Ştefan. Al doilea, *prin ţinerea unui congres al studenţilor academici a doua zi de festivitate*”.

Fiecare, acum, îşi pune întrebarea: Realizatu-s-au aceste scopuri?

Primul, adică amintirea seculară de 400 ani, s-a împlinit astfel precum nu se aştepta nimeni, căci trebuie a mărturisi adevărul: mai toate districtele ţării, sau au trămis reprezentanţi, sau au venit în ajutor bănesc, într-un cuvânt, au luat parte la serbarea aceea unde mâinele nevinovate depuseră o mică urnă pe mormântul marelui Ştefan, spre semn de recunoştinţă.

Cine lipsea? Cine lipsea, însă, la Putna, în ziua de 15 august?

Lipsea capul statului, acela care este astăzi pe tronul lui Ştefan şi Mihai Viteazul, aceşti doi giganţi ai veacurilor trecute a căror memorie pluteşte deasupra sutelor de ani, fără ca o clipă să piară din inimile românilor!

Lipsea M. S. Carol de Hohenzolern cu toţi guvernanţii săi, căci nu s-a crezut de cuviinţă ca mormântul eroului Ştefan să fie sărutat de ceia care dispun de aceste ţări apărate de braţul herculian al viteazului şi marelui domn!

[155] „Traian”, an II, nr. 3 [nota autorului articolului]

Dară, dacă lipseau aceste ilustre personagii, nu lipsea armata română! Nu lipsea junimea română, nu lipsea, într-un cuvânt, *națiunea română*!

Ne mulțămim! Umbra divinului Ștefan poate că ar fi tresărit când înainte-i s-ar fi înfățișat oamenii d-lui de Radovitz!

De trei ori ne mulțămim![156]

Scopul al doilea, și cel principal, adică Congresul junimii, realizatu-s-a? Să vedem!

Chiar în seara de 16 august, deși oboseala zilei cuprinsese pe toți tinerii, junimea academică se strânse într-una din sălile monastirii și începu dezbaterile sale. Abia se făcu formalitățile cuvenite de constituire și expunerea punctelor asupra cărora comitetul din Viena crezuse de cuviință a se pronunța congresul, și, fiind trecut de miezul nopții, ședința se ridică, amânându-se pentru a doua zi, 17 septembrie, la orele 10 dimineața.

Prima cestiune fuse asupra mijloacelor prin care junimea română din toate părțile s-ar putea dezvolta omogen. Majoritatea decise: 1) Înființarea de societăți pe la toate universitățile europene unde se găsesc români; 2) Publicarea unei foi literare și științifice. După o discuțiune îndelungată asupra scopului acestei foi, în care discuțiune avurăm ocaziunea de a vedea cu câtă înverșunare se lovește direcțiunea *națională*, de unii din adepții francmasonicului club Maiorescu-Gablitz, și cu câtă căldură se susține frivolitatea de „*românism în marginile adevărului*", majoritatea decise că scopul ziarului este *naționalismul*.

Timpul ospățului dat de Sf(ința) Sa, egumenul, întrerupse ședința. La ospăț, reprezintantele societății *Românismul*, rugat de părintele egumen și de toți ceialți juni, în număr de 400, ținu discursul său. După aceasta, onor(at) d-nu(l) Popescu, avocat din Iași, ridică un toast bine simțit pentru prosperitate societății *Românismul*, în aplauzele unanime, exprimând dorința ca la anul viitor, o nouă serbare în memoria viteazului Mihai să ne găsească pre toți uniți și strânși la Târgoviște.

La orele 9 și jumătate seara se începu a treia ședință a congresului. Cestiunea era: Unde să se publice ziarul? O cestiune delicată, menită a da naștere la susceptibilități vătămătoare. Discuțiune aprinsă! Patru ore nu sunt în stare a convinge pre studeții din Viena că nu este bine, nu e demn ca foaia junimii române să iasă într-un oraș nemțesc, acolo unde nu se poate susține cu destulă tărie și curagiu ideea unității naționale, și unde junii studenți nu sunt stabiliți în permanență, ci îndată ce-și dobândesc titlul de doctori, se întorc pe la locurile lor natale. Toate au fost în deșert! Tinerii din România liberă, excepție cei care studiază la universitățile noastre dară sunt născuți în România subjugată, susținură ca foaia să apară la Iași, acolo unde străinismul este mai amerințător, acolo unde simțul de naționalitate este mai năbușit, acolo, în fine, unde este cuibul școlii cosmopolite și unde acest cuib batjocoră(sc), prin organul

[156] Aici se încheie partea a patra a articolului, publicată în „Telegraful", București, anul I, nr. 140, joi, 23 septembrie/5 octombrie 1871.

său, „Convorbiri literare", măreţele umbre ale martirilor cauzei române, ale unui Şincai, Petru Maior, Barnuţiu, Cichindeal! Toate au fost în deşert pentru fraţii noştri de peste Carpaţi, căci luaseră o rezoluţiune de mai nainte şi, după 5 votări, se hotărî, în fine, cu trei voturi plus, ca foaia să apară în Viena. Această deciziune se luă pe la 1 oră din noapte.

O mulţime de membri se retraseră obosiţi de atâta discuţiune, rămânând abia 16. Dară congresul nu era finit. Cestiuni însemnate, precum aceea de redactarea foaiei, de viitorul congres şi serbare, cerea noi şedinţe. Ele nu se puteau ţine. Junii, reclamaţi de interesele lor locale, nu puteau sta. Preşedintele, onor(at) d(omnul) Slavici, văzând că au rămas numai 16 membri, susţinu că, de vreme ce majoritatea studenţilor s-a retras şi această majoritate dovedeşte că nu se interesă de congres, cei 16 membri prezenţi pot nu numai a continua dezbaterile, dară chiar a reveni asupra votului luat, ca adică scopul ziarului să nu fie *naţionalismul* ci *românismul în marginile adevărului*. A trebuit un protest energic al subscrisului pentru ca d(omnul) preşedinte să înţeleagă că nu e loc de glumă, şi să-şi retragă calificaţiunea ce a dat *românismului* de *„obială"*.

Era 2 ore noaptea.

Ne despărţirăm fiecare fără ca biroul să aibă grija ca pentru aceste trei şedinţe să se facă cuvenitele prescripte verbale spre a fi semnate de toţi membrii. Astfel, congresul nu s-a realizat precum doreşte orice român.

Totuşi, s-a pus un început bun. Şi credem că la anul, mai prudenţi, mai convinşi de ideile naţionale, mai întăriţi de experienţă, mai înţeleşi asupra scopului comun, vom putea pune capăt lucrărilor începute, pentru a realiza odată sublima idee a publicării unei foi române în care să scrie junimea întreagă din toate părţile Daciei.

Încheiem cu zisele noastre din revista de la 28 august 1871: „Ne mulţămim a considera serbarea, în totalul ei şi, când vorbim cu atâta entuziasm de dânsa, înecăm suspinul ce-l scoate pieptul şi indignaţiunea ce zbuciumă inima când ne vine în minte spiritul ce a condus pe unii din arangiatorii serbării şi cutezanţa lor nemărginită de a vărsa venin până şi peste lacrimile ce uda mormântul eroului. De nu câţiva francmasoni erau chemaţi a decide de serbarea lui Ştefan cel Mare, nu absurditatea ridiculă de *românism în marginile adevărului*, nu batjocura lui Barnuţiu şi a tuturor marilor bărbaţi ai noştri, nu comparaţia naţionalismului cu obiala, nu dispreţul pentru naţionalitate, nu maiorescian, nu râsul diabolic [al] *Convorbirilor literare*, nu pângărirea strămbunilor, nu acestea domina marea majoritate a acelor de la serbarea care lăsaseră acasă urile personale şi veniseră cu inima curată şi fruntea senină a săruta mormântul lui Ştefan şi a se prezenta înainte strămbunilor lor!

De aceea, noi, unii, zicem că serbarea în memoria lui Ştefan cel Mare s-a făcut, şi ziua de 16 august 1871 va fi alăturea cu cea de la 6 iunie, acelaşi an, când cetatea lui Bucur, prin vigurosul braţ al societăţii *Românismul*, a serbat memoria mântuitorului neamului de leprele străine, memoria marelui oltean, Tudor Vladimirescu!

6 iunie şi 15 august vor fi punctele strălucite în giurul cărora se grupează atâtea măreţe suveniri, şi totdeauna cei doi eroi ai neamului ne vor inspira puterea şi bărbăţia în viitor, dându-ne netăgăduite pilde că n-om putea apăra cuiburile strămbune până ce

nu ne-om scăpa de străini, şi până n-om stoarce din însuşi muşchii noştri forţa care să înarme braţele şi mintea, şi să ieşim în lumea cea mare ca vrednici români!

Ştefan şi Tudor, doi sori depărtaţi unii de alţii, au aprins sufletele atâtor mii de români şi i-a condus, unul la nemurire, altul la viaţă, unul la glorie, altul la naţiune.

Trăiască vii, în memoria tutor românilor, nepieritoarele zile de 6 iunie şi 15 august 1871!

T.[157]

[„Telegraful", Bucureşti, anul I, nr. 124, joi, 2/14 septembrie; nr. 125, vineri, 3/15 septembrie; nr. 139, miercuri, 22 septembrie/4 octombrie; nr. 140, joi, 23 septembrie/5 octombrie; nr. 144, marţi, 28 septembrie/10 octombrie 1871].

136

Diverse

Un nou ziar a apărut zilele acestea sub numele de „Opiniunea publică". Din primul n(umă)r, nu am putut pricepe ce voieşte. „Ne vom sili a face să dispară urmele *durerosului trecut* şi să renască, în locu-i, *virtutea străbună*! Crepusculul pentru această zi s-a arătat, a fost măreaţa zi în care s-a adunat floarea naţiunii la *mormântul marelui erou*".

Rugăm pe domnii de la „Opiniunea publică" a ne explica: cum va face să dispară urmele durerosului *trecut* şi să renască virtutea *străbună*? Când, dacă nu în *trecut*, a fost *virtutea străbună*? Apoi, în giurul mormântului cărui erou s-a adunat floarea naţiunii? Voiesc a vorbi domnii redactori ai „Opiniunii publice" despre mormântul lui Ştefan cel Mare? Atunci de ce le e ruşine a spune numele? […]

[„Telegraful", Bucureşti, anul I, nr. 125, vineri, 3/15 septembrie 1871]

137

Domnule primar,

Primind de la membrii Comitetului aranjator pentru serbarea de la Putna, rămaşi la Putna, o câtime de medalii comemorative despre această serbare, pentru a împărţi o parte din ele pe la autorităţile şi persoanele private care au contribuit

[157] Aici se încheie partea a cincea (ultima) a articolului, publicată în „Telegraful", anul I, nr. 144, marţi, 28 septembrie/10 octombrie 1871.

la realizarea serbării, Vă rog, domnule primar, să primiți alăturatele douăzeci și patru medalii (patru aurite și douăzeci de amalgam), spre a le împărți între membrii onorabilului Consiliu comunal și alte [sic] persoane din personalul primăriei, ce veți găsi de cuviință.

Primiți, Vă rog, Domnule primar, asigurarea respectului ce vă păstrez.

A. D. Xenopol
Membru al Comitetului aranjator p(entru) serbarea de la Putna

Iași, în 9 sept. 1871

Domniei Sale, domnului primar al urbei Iași

[Anghel Popa, *Serbările naționale de la Putna*, p. 50–51]

138

Serbarea de la Putna

În darea de seamă despre frumoasa serbare de la Putna, am amintit că toasturile ținute la mesele comune ce s-au succes au fost numeroase. Între cele mai principale am notat pe ale d-lor Sbiera, Stănescu, Bosie, Silași etc.

Curierul de Iași, care și-a propus a le publica pe rând până la aparițiunea broșurii oficiale ce va conține toate discursurile, reproduce pe cel din urmă pe care grăbim a-l reproduce.

Toastul d-lui dr. Gr. Silași, v. rectorul Seminarului teologic din Viena, rostit cu ocaziunea serbării de la Putna

Onorabilă adunare!

Ca pe român din Transilvania, ca pe unul dintre reprezentanții veniți din centrul și inima Daciei traiane la acest festin etern-memorabil pentru întreaga românime, inima mea română nu mă lasă să nu vă rostesc înainte de plecare la toți și la toate un frățesc și cordial: „Rămas bun!"

Noi ne-am adunat aici din toate unghiurile românești, de pretutindeni unde răsună dulcea limbă strămoșească, unde palpită o fibră a inimii române. Am peregrinat, conduși de vii simțimânte patriotice, la „Sântul mormânt" al românilor, care vărsăm deasupra lui o lacrimă de recunoștință, să-l reverim și să dăm onoare aceluia care, cu onoare și mărire, a încoronat numele românesc.

Am peregrinat la locul de repaus al acelui ***principe erou*** *despre care nu numai simțimântul nostru românesc ne măgulește, ci și scriitorii străini contemporani atestează*

cum că singur ar fi fost demn să fie ducele, să poarte sabia Europei întregi contra inimicului comun al creștinătății.

Însă noi n-am celebrat, prin prezenta sărbătoare măreață, în Ștefan-vodă cel Mare numai pe principele erou, ci și pe principele religios, cum trebuie să fie toți domnitorii adevărați, și, înainte de toate, pe ***principele român, național și patriotic****.*

Da, frați români! Patriotismul, naționalitatea sau românismul și religiozitatea sunt marile virtuți care strălucesc și se răsfrâng din toate faptele, din întreagă viață lui Ștefan cel Mare. Totdeauna, când cerul s-a îndurat spre bunul nostru popor, i-a trămis din când în când atari […][158]*, atari străluciți bărbați și principi care, înzestrați cu acele virtuți alese, s-au năzuit a reînălța ginta noastră românească la acea pozițiune în concertul popoarelor ce-i compete după numărul, după însemnătatea și multele însușiri eminente, ce cu frunte înălțată putem zice că le posedă. Acestor năzuințe eminente avem mare parte de a mulțămi noi, că conștiința națională, în corpul națiunii române, putem zice că niciodată n-a încetat cu totul, că-n butul tuturor restriștelor din trecut, în butul tuturor opintirilor adversarilor noștri seculari, toți românii am rămas una: una în limba noastră, una în datinele noastre, una în credințele și aspirările noastre.*

Și acum, la despărțire, ce să luăm de suvenir de la sântul nostru mormânt? Ce alta decât aceea ce ne-a lăsat ereditate Ștefan cel Mare, decât ***patriotismul, românismul și religiozitatea****, astă trinitate de virtuți care le putem învăța din întreaga viață, persoana și faptele lui Ștefan. Astea să le luăm și să le ducem cu noi întru memoria acestor zile neuitate, să le nutrim cu scumpătate în piepturile noastre, să le lățim în tot modul între conaționalii noștri, să le plantăm, de s-ar putea, până și în inimile românașilor din leagăn! Credeți, fraților, că numai pe temeiul acestora vom putea ajunge la ținta dorită de noi! Drept ce să și tindem în ăst' mod a ajunge la ea, năzuindu-ne din răsputeri a rădica cultura intelectuală și buna stare materială a poporului român!*

Cum că spre acest scop, religiozitatea e condițiune neapărată, n-am lipsă să demustru. Deschideți istoria și veți vedea că gintele cele mai glorioase și mai putinți, îndată ce au nesocotit morala purtată și păzită de religiune, au veștejit, s-au uscat, și au căzut din culmea măririi lor, întocmai ca stejarul de pe piscuri, pe care viermele stricăciunii a început a-l roade din rădăcină! Însă condițiune nu mai puțin necesară e și iubirea de patrie și naționalismul. Ideea naționalității a fost, este și va fi de-a pururea una din miezele cele mai puternice, care sunt în stare a oțeli forțele unui popor, în totalitatea sa luată, sunt în stare a i le potența spre o activitate corespunzătoare marii probleme de cultură, prosperare și înflorire ce dânsul se născuse a rezolvi. Din această cauză aflăm la cele dintâi națiuni ale vechimii, la greci și la romani, ideea naționalității și a patriotismului nutrindu-se cu atât de mare grijă în familie și stat, prin scrieri și prin fel de fel de așezăminte publice. Da, să nu ne amăgim, iubiții mei confrați! Niciodată vreun popor n-a trăit altă viață decât o viață națională! Un popor, la care orice împregiurări fatale ale timpului a reușit a întuneca conștiința naționalității, acel popor ori s-a șters din cartea vieții popoarelor, și încet pe încet s-a stins de pe fața

[158] Cuvânt neclar

pământului sau, dacă a mai vieţuit câtva, viaţa aceasta n-a fost decât o nefericită dormitare, un somn premergător al morţii.

Facă cerul ca, după o asemenea dormitare, mai mult sau mai puţin generală a românimii, solemnitatea prezentă se fie un bun augur al deşteptării noastre universale, să aibă pentru românimea întreagă rezultatele cele mai îmbucurătoare! Facă cerul ca bătrânii noştri, părinţii patriei române care cu atâta generozitate au sprijinit realizarea acestei festivităţi şi, în parte, au concurs la ea, să aibă a se bucura încă de numeroase manifestări de acestea ale concordiei frăţeşti dintre români şi să ajungă a vedea cu ochii lor proprii mântuirea traianizilor! Facă cerul ca naţiunea română să poseadă totdeauna o junime aşa de bravă şi filă chemării sale, cum e junimea academică, care a conceput şi realizat cu atâta înţelepciune astă frumoasă şi memorabilă serbare!

Veniţi, sfinţi părinţi, dulcilor fraţi români şi dulci surori române! Veniţi să rădicăm cu toţii împreună pocalul nostru, dar să rădicăm şi să înălţăm totodată şi vocea inimii noastre române, şi să strigăm în armonie: «Să trăiască în vecii vecilor românismul!»

(Urări entuziastice, oratorele fu rădicat pe umere de către mulţimea auditorilor – red.)

[„Românul", Bucureşti, anul XV, joi–vineri, 9–10/21–22 septembrie 1871]

139

Foileton

Cuvântarea d-lui I. Slavici, preşedintele Comitetului aranjator al serbării întru memoria lui Ştefan cel Mare, rostită cu ocazia manifestării de la Putna

Fraţilor români!

Au trecut 1765 de ani, de când, sub conducerea bunului Traian, romanii Italiei au descălecat în Orientul Europei! Lung au curs timpul de atunci până acuma, lung, trist şi viforos! Jalnică a fost soarta fiilor părăsiţi de muma căzută! Roma falnică, Roma măreaţă, Roma care odinioară purta lumea întreagă pe umerii săi atleţi, Roma a căzut, şi sub ruinele ei s-au îngropat o lume întreagă! Şi mii de ani au trebuit să lucreze până ce miliarde de mâni au dezgropat comoarele de sub ruinele lumii bătrâne!

Aceasta a fost ora naşterii noastre. Pierirea ne-a produs, şi contra pieririi ne-am luptat în lunga noastră viaţă de optsprezece seculi. Părăsiţi de Roma, muma, furăm siliţi a ne dezvolta de aici înainte ca popor de sine stătător, lipsiţi însă de orice sprijin atunci când lumea se revoltase contra sa însăşi. Vasta noastră viaţă nu a fost decât o ţesătură de lupte izolate, de lupte pentru trai şi viitor. Ce trist tablou! Ce trist acest trecut adânc! O viaţă de acuş de două mii de ani, şi nici un fir în lucrare, nici o idee organică. ***Am fost şi am trăit un trai greu!***

Geniul goţilor, barbarismul hunilor, mişelia avarilor, eroismul longobarzilor, întreaga lume pierită, nu a putut însă afla condiţiunile pieririi noastre, nu ne-a putut

trage cu sine în mormânt. Și pentru ce? Pentru că noi am avut chemare, pentru că ne-a fost dată o funcțiune organică în viața Europei renăscute. A trebuit să fim bariera lumii june contra Orientului decăzut.

Și ce rezultat a avut pentru noi această viață vivace? Ce au produs aceste lupte necurmate? Doina sună la Nistrul sălbatic, la Dunărea lină, la Șomeșul „cu apă dulce", și răsună Carpații cărunți de vocea romană: „Noi suntem!" Timpul a dărâmat piramidele Eghipetului, iară noi, noi ne-am revoltat contra pieririi universale. ***Am fost și suntem!***

E merit, însă, pentru noi, cum că suntem? Suntem ***noi*** *cauza existenței noastre? Am fi noi dacă nu ar fi fost alții care să ne fi dat condițiunile de existență? Viitorul purcede din trecut! Negru, Dragoș, Mircea, Bogdan, Ștefan, Mihai și câți alți eroi bărbați au trebuit să se lupte, au trebuit să rabde martiriu, făcând cu trupurile lor bariere spre scutirea viitorului. Suntem pentru că au fost aceștia. Ei* ***sunt temelia existenței noastre.*** *Să le dăm acestora tributul de recunoștință, manifestându-ne voința de a fi!*

Unul dintre cei mai mari, ba cel mai mare, a fost Ștefan al V [-lea], domnul Moldovei bătrâne. Poporul său îl numește „Mare" și „Bun". Istoricul obosit în rătăcirile sale prin tulburările trecutului nostru află la apărarea lui un repaus sufletesc, o adâncă mulțumire, și lumea care i-a urmat se adapă din rezultatele faptelor lui. Ștefan a fost ***Ștefan cel Mare****, nepotul lui Alexandru cel Bun, fiul unui Bogdan, acest Ștefan a fost, pre care și neamicii săi l-au admirat, despre care chiar și păgânii au cântat cântări de glorie.*

Numai timpurile mari nasc, însă, oameni mari, și numai ideile mari fac timpurile de a fi mari. Ștefan a fost ***Mare*** *fiindcă lumea în care el a trăit a fost puternică, ideile care l-au condus au fost mărețe. O idee pierdută în tulburările timpurilor de atunci, o idee care a fost puterea morală a acestui timp mare, o idee ca o stea conducătoare își revarsă razele prin întunericul adânc al trecutului nostru de 400 de ani.*

Rădicați prin ideile mari ale lumii de azi, trecutul ni se pare ca un vis plin de năluci grozave. Numai o rază lungă vedem, care, începând de la acest templu, se trage neîntrerupt până în zilele de azi: ***conștiința despre puterea noastră de existență.*** *Iată: aceasta e comun în timpul nostru și al lui Ștefan cel Mare. Zăcem sub influența unui timp mare. Sunt aceste(a) razele de zori ale unei epoci noi? Ori sunt suvenirile mitice ale unui vis deșert? Sufletele noastre să ne deie răspuns la aceasta! Noi simțim în noi putere! Noi sperăm, voim a fi, voim a ne împlini chemarea ce avem ca popor latin, ca națiune june în Orientul Europei!*

Numai conștiința comună a acestei puteri, numai speranțele și aspirațiunile comune ne-au adunat la acest locaș sfânt, la mormântul celui mai mare bărbat al nostru. Aici voim a rădica imn atotputernicului Creator, aici a ridica ruga, aici a depune semnele recunoștinței noastre față cu trecutul!

Vă salut, dar, fraților! Vă salut, surorilor! Vă salut, românilor, din câte-și patru unghiurile. Vă salut, la mormântul lui Ștefan cel Mare! Umbra eroului să privegheze peste noi și să ne conducă la adevărul speranțelor noastre!

Această cuvântare a fost primită cu cele mai vii aplauze. Cu această ocazie, mai facem încă o dată invitare tuturor onorab(ilelor) persoane competente de a ne trimite spre

publicare discursurile d(umnea)lor rostite cu ocazia memorabilei serbări – *Red(acția)*.

[„Curierul de Iași", Iași, anul IV, nr. 102, vineri, 17/29 septembrie 1871]

140

Ce a lipsit la serbarea de la Putna?

Sub acest titlu, ziarul umoristic din Iași, *Nastratin Hogea*, publică mai multe reflexiuni asupra acelei serbări. După ce demonstră cu ardoarea juneții că nu e pană care să poată depinge cu culori destul de vii entuziasmul, emoțiunile românilor la acea serbare, reviind la chestiune sfârșește:

„Dar ne-am luat cu vorba, și, din una în alta, am spus tot, afară de ceea ce ne-am propus a spune: «Ce lipsea la serbarea de la Putna?» Luați seama bine! Am zis: «Ce lipsea la serbare? », iar nu «Ce lipsea serbării?", căci serbării nu-i lipsea nimic, entuziasmul era la culme. Ceea ce a lipsit la serbarea de la Putna, ceea ce am fi dorit noi să nu lipsească la serbarea de la Putna, este aceasta: am fi dorit ca acel ce stă astăzi pe tronul lui Ștefan – și ce zicem pe tronul lui Ștefan; cu un picior numai pe acest tron, iar cu cel(ăl)alt pe al lui Mihai – am fi dorit, zicem, ca acela să fi fost și el, în zioa de 15–16 august, la mormântul Sântului Ștefan.

El ar fi învățat acolo care este adevărata fericire a unui domn. El ar fi aflat că fericirea domnitorilor nu o fac nici apanagele, nici florile doamnei, nici lingușirile ciocoilor și a ciocoaicelor. Ci amoarea poporului câștigată prin fapte în interesul acelui popor. El ar fi văzut cum nici după patru secole un popor n-a uitat recunoștința ce o datorește acelui domnitor care a lucrat numai pentru patrie și religiune.

Da! După patru secole se serbează încă memoria lui Ștefan cel Mare! Câți secoli nu vor uita românii pe Carol I? A! Concesiunea Strusberg îi asigurează memoria neuitată pentru ***un*** *secol!*

Pe Erostrat încă nu l-a uitat lumea…".

Glumă, dar nu prea!

[„Telegraful", București, anul I, nr. 135, vineri, 17/29 septembrie 1871]

141

Serbarea de la Putna

Comitetul pentru arangiarea acestei serbări memorabile ne trămite o scurtă dare de seamă, din care vedem că, din contribuirile pentru acoperirea spezelor, s-au

adunat, cu totul, 4.156 florini, 6 cruceri v.a. Afară de aceasta, se află încă la comit(etul) damelor române din Bucovina un rest de 280 florini v.a., precum și la urbea Buzău 200 franci votați pentru serbare. Mai departe, comitetul promite că va da o broșură, desfășurând în ea, pe larg, istoricul, scopul și decurgerea serbării, împreunând totodată o dare de seamă peste toată activitatea sa, ca organ executoriu al dorințelor junimii române academice și a întregii națiuni. Mai departe, a decis ca să facă o garnitură de sticlă pentru întregul mormânt, unde se vor conserva darurile prețioase depuse de întreaga națiune pe mormântul eroului. Restul banilor, precum și venitul de la vânzarea monedelor comemorative, al cuvântărilor festive, și colectele ce se vor mai adresa comitetului de aci încolo, se va întrebuința pentru fondul destinat spre editarea unei foi române, comune tuturor junilor academici.

[„Telegraful", București, anul I, nr. 136, sâmbătă, 18/30 septembrie 1871]

142

Anunț

Spre perpetuarea măreței serbări a depunerii recunoștinței românilor pe mormântul celui mai mare erou, *Ștefan, domnul Moldovei*, subsemnatul, dorind a reprezenta, într-un tablou, una din cele mai frumoase scene ale acestei serbări – procesiunea sau ducerea darurilor la mormânt – roagă pe toți domnii și doamnele care au asistat și, specialmente, pe domnii delegați ai diferitelor părți române, să binevoiască ca de azi până la 25 septembrie, cel mult, să trimeată fotografiile d(umnea)lor, sub adresa: *P. Verussi, pictor, profesor la Școala de Belle-Arte și la liceu, la Iași.*

Rog pe toate ziarele române de a publica acest anunț.

P. Verussi

[„Telegraful", București, anul I, nr. 136, sâmbătă, 18/30 septembrie 1871]

143

Anunț

S-au pus în lucrare litografică tabloul cu solemnitatea depunerii darurilor oferite de români și românce pre mormântul lui Ștefan cel Mare, la monastirea Putna, desemnat de d-l. pictor și fotograf C. Satmári, carele într-adins au fost dus acolo.

Pre tablou se arată splendidul cortegiu, cum doamnele române duc frumos urna consacrativă, elegantele epitafe oferite de doamnele române și bucovinene, flamurile

oferite de doamna Haralambie și de doamnele din Iași, cum și acela al Institutului de Belle-Arte. Asemenea s-au desemnat tot personagiul asistent, mărețul arc de triumf aridicat la poarta monastirii, cum și pitoreasca situațiune a S(fin)tei monastire Putna, fondată la anul 1465.

Dd. doritori de a poseda acest memorabil tablou național sunt cu onoare rugați a adresa cererile lor la subsemnatul, dimpreună cu prețul de 5 franci pre un exemplar, și le vor primi prin poștă, bine îngrigite.

Domnii redactori ai jurnalelor ce vor binevoi a publica acest anunț important vor primi câte un tablou îngrigit.

Major, D. Papasoglu, București, Calea Văcărești, nr. 151

[„Albina", Pesta, nr. VI, nr. 76, duminică, 19 septembrie/1 octombrie 1871]

144

Serbarea de la Putna

Domnule redactor,

Încheindu-se lucrările pentru serbarea de la Putna, din 15/27 și 16/28 august 1871, întru memoria lui Ștefan cel Mare, comitetul simte îndatorirea a raporta detailat onor public român despre întreaga sa lucrare, de la urzirea ideii până la momentul în care ea se privește de realizat, cel puțin, special, pentru această ocaziune.

Comitetul crede a-și împlini această datorință față cu suveranul, onor public român, și față cu cauza, dacă va eda o broșură, desfășurând în ea, pre larg, însă, istoricul, scopul și decurgerea serbării, împreunând totodată o dare de seamă preste toată activitatea sa, ca organ executator al dorințelor junimii române academice și a întregii națiuni.

Aceasta însă nu se poate întâmpla mai curând decât până ce comitetul nu va subscerne raportul și socotelile adunării generale a junilor români din Viena, de la care comitetul a fost ales spre dejudecare. Deocamdată, Comitetul central dă publicității sumele incurse în anul 1871, pentru realizarea acestei sânte și memorabile serbări:

Onoratul consiliu comunal al urbei

	Valut(ă) austr(iacă)	
	flor(ini)	cruc(eri)
Iași, 1000 fr.	480	--
București, 500	240	25
Bârlad, 500	241	--
Botoșani, 500	241	25

Fălticeni, 300	144	--
Bacău, 200	96	--
Piatra, 200	95	--

Comitetul permanent al județului:

Roman, 300	144	--
Suceava, 300	144	--
Neamț, 200	95	90

De la redacțiunea jurnalelor:

Românul, colectă 1043 fr., 54 cent.	502	69
Curierul de Iași, 700	337	75
Dreptatea, 14 galbeni	80	50
De la Ploiești, colectă prin redacțiunea *Românului*, 220	105	71

Latus

	Valut(ă) austr(iacă)	
	flor(ini)	cruc(eri)
De la comuna Dorna Candreni (Bucovina)	9	--
Poiana Stampei (Bucovina)	12	--
Doamna Alexandrina Haralambie, născ(ută) Magheru, 15 napoleoni	146	40
D. dr. Alexandru Mocioni	50	--
D. dr. Eugeniu Mocioni	50	--
D. Nico de Cârstea, proprietar mare (Costina)	50	--
D. Axentie Seves din Tovis	50	--
D. Adam Cambureanu	15	--
D. I. Stamati	10	--
D. T. Dobrescu, avocat, 30 fr.	14	41
D. I. Brăteanu din Lipsca, 6 tal.	10	68
D. Lascar Radu, 1 npl.	9	61
D. Vasile Burla, 2 galb.	11	50
D. G. Mihculescu, 1 npl.	9	61
D. B. Baiulescu, paroh	8	--
D-nii teologi din Caransebeș, 10; V. Burla, 5 fl.; I. Brătescu, 1; G. Dan, st. gimn., 1; D. Marcescu, 1 fl.		
La un loc:	13	20

Lista nr. 2
prin d-l I. Crăciunescu

D-nii: M. Stănescu, 2 fl.; E. M. Misiciu, 1 fl.; D. Iorgovici, 1 fl.; N. Păcurariu, 2 fl.; I. Raduianțiu, preot gr. or., 1 fl.; G. Dogariu, 2 fl.; V. Palcu, 2 fl.; I. Beleșiu, 1 fl.; I. Crăciunescu, 1 fl.. La un loc:	13	--

Lista nr. 3
prin d-l I. N. Adrian[159]

37 galb.	213	49

Lista nr. 26
prin d-l Iosif Miescu

D-nii: T. Papu, 2 fl.; Ianculescu, 2 fl.; P. Catnisda, 1 fl.; A. Damaschin, 1 fl.; F. Pascu, 1 fl.; dr. A. Maniu, 2 fl.; T. Neagoe, 1 fl.; I. Miescu, 1 fl. La un loc:	11	--

Lista nr. 39
prin d-l Ioan Rusu, protopop gr. cat.

D. Ioan Rusu, 3 fl. L.u.l. [la un loc:]	3	--

Lista nr. 43
prin d-l Isidor Procopeanu, paroh gr. or. Dorna Candreni

D-l Isidor Procopeanu, 25 fl. L.u.l. [la un loc:]	25	--

Lista nr. 46
Prin d-l N. Levițchi, paroh. gr. or. din Sinanți

Doamnele: Eufrosina Petrescu, 2 fl.; Maria Petrescu, 1 fl.; Eufrosina Patrașcu, 1 fl.; Susa Ciupercovici, 1 fl.; Ecaterina Levițchi, 1 fl.; Cleonia Hostiuc, 1 fl.; Iuliana Patraș, 2 fl.; […][160] gr. cat. catehet din Siret, 1 fl. L.u.l. [la un loc:]	10	--

[159] Rugăm a ne trămite și lista spre a publica numele contribuitorilor P. D. [Pamfil Dan] (nota autorului articolului)

[160] Lipsă

Lista nr. 49
prin d-l Samuil Petrescu, paroh gr. or. din Crasna

D-nii: Teodosiu Iliuț din Ciudei, 5 fl.; I. Braha, silvier din Crasna, 4 fl.; I. Patraș, 5 fl.; S. Petrescu, 5 fl. L.u.l. [la un loc:]	19	--

Lista nr. 56
prin d-l cav. G. de Giurgiuvanu, proprietar mare din Molnița

D-l G. de Giurgiuvanu, 20 fl. L.u.l. [la un loc:]	20	--

Lista nr. 64
prin domnul C. Bădulescu

D-nii: N. Șoimescu, 5 l. v., 16/40; D. Bădulescu, 27 l. v.; M. Andreivici, 6 l. v., 10 par.; C. D. Bădulescu, 54 l. v.; P. Pieptanu, 4 l. v., 20 par.; Dimitrescu, 5 l. v., 16 par.; I. Stănculescu, 13 l. v., 20 par.; P. Chiavici, 27 l. v.; M. Pascali, 10 l. v., 32 par.; L. Nichitovici, 12 l. v.; An. Porumb, 5 l. v., 16 par.; Nedelcovici, 12 l. v.; I. Panaitescu, 5 l. v., 10/40. La un loc: 188 lei vechi și 20 parale.	28	--

[Lista nr.] 70
prim domnul Sp. S. Carandino

D-nii: N. A. Cumpar, 20 fr.; C. I. Zitti, 10 fr.; P. Stoicescu, 5 fr.; Sp. Carandino, 20 fr.; S. Zavitziano, 10 fr.; P. Stettin, 5 fr.; I. Sava, 2 fr., 50 bani; A. Sumio, 4 fr.; S. Fierariu, 10 fr.; S. Constantinescu, 2 fr.; Iconioneter, 2 fr.; S. Petrorjanu, 3 fr.; I. Roman, 5 fr.; d-na Cecilia Canesca, 20 fr.; C. Caneca, 20 fr.; I. Catturich, 3 fr.; C. Polizu, 2 fr.; D. Nicolau, 2 fr.; S. Pasaretz, 10 fr.; d-na Aneta Pauzaretz, 10 fr.; S. Zorogho, 5 fr.; E. Zarogho, 5 fr.; I. Celepiu, 2 fr.; M. Popovici, 2 fr.; C. Măldărescu, 5 fr.; Posnaru, 5 fr.; Stoenescu, 2 fr.; Al. Derde, 5 fr. L.u.l. [la un loc:] 196 fr. 50 bani.	84	32

Lista nr. 85
prin domnul Codru Drăgoțeanu din Făgăraș

D-nii: I. St. Siulațiu, 1 fr.; N. Retsei, 1 fr.;
I. Roman, 2 fr.; S. Florea, 1 fr.; St. Iovescu, 1 fr.;
I. Grama, 1 fr.; *St. Iovescu, 1 fr.; Grama, 1 fr.*[161];
C. Drăgușeanu, 3 fr.
L.u.l. [la un loc:] 10 --

Lista nr. 101
prin domnul Ilie Ciuntuleac, teolog. gr. or.

D-nii: F. Danielovici, 1; I. Baruriu, 2 fl. 30 cr.;
E. Bodnărescu, 1; T. Polonie, 2; I. Ciuntuleacu, 1;
A. Dașcheviciu, 2; I. Bendas, 1; I. Vorotchevici,
I. Cărăușu, 1 fl.; D. Popescu, 1; St. Lisai, 1 fl.
L.u.l. [la un loc:] 14 35

Lista nr. 102
prin domnul C. A. Hrisoscoleu

D-nii: C. A. Hrisoscoleu, 3 fl., 20 cr.; Ch. Tabacovici, 5;
I. Zmeu, 1; P. Gheorghiade, 3; N. Pâcleanu, 4;
L. Zădăriceanu, 1; I. Vlahide, 1; G. Brătescu, 1;
G. Gaudi, 80 cr.; M. Mihăescu, 1 fl., 50 cr.;
C. Râmniceanu, 1; A. Rudeanu, 2; Al. Cair, 50 cr.;
Maria Cair, 1; Alexandrina Butculescu, 1 fl., 50;
I. Dragomirescu, 1; Al. M. Seredeanu, 1; G. Tocilescu, 1;
A. Rucărescu, 1; N. Avramovici, 50 cr.; I. Susan, 2;
A. Parascheva, 2; G. Gheorghiu, 2; S. Toma, 2;
C. Agem, 2; I. Filipescu, 1; A. Zaharia, 1; A. Tacor, 1;
A. Melidon, 2; B. Cuțarida, 1 fl.
L.u.l. [la un loc:] 50 --

Colectă prin domnul V. Popescu

De la G. Laslu, 6; I. Parascheva, 17 fl. L.u.l. [la un loc:] 23 --

[161] Nume repetate

Colecte[162] **făcute în Putna**, într-a 17 august, a. c.

Au produs suma de:	131	89

Colectă prin domnul D. Rațiu din Purda

D-nii: P. Rațiu, 1; I. Mereilanicu, 1; I. Papu, 60 cr., St. Poruțiu, 1; I. Balint, 50 cr.; I. Crișan, 1; V. Crișan, 1; S. Rusu, 1; V. Păteanu, 1; N. Tomas, 1; V. Balint, 1; I. Medanu, 1; o subscriere neciteață, 4; D. Rațiu, 5.		
L.u.l. [la un loc:]	20	10

Colectă prin domnul Alexandru Lupașcu

D-nii: A. Spirescu, 10 fr.; P. Popescu, 11 fr., 76 bani; G. Ioanide, 10 fr.; A. Lupașcu, 10 fr.; A. Teodor, 1 fr.; P. T. Ioniță, 5 fr.; G. Ștefănescu, 3 fr.; C. Rădulescu, 4; A. Luchide, 96 bani; N. Ioanide, 10 fr.; E. Protopopescu, 10; C. Arion, 10.		
La un loc: 87 fr., 71 bani	42	10
Suma totală incursă până acum:	**4.157 fl.**	**60 cr.**

Afară de această sumă, se află încă la onor(at) comitet al damelor române din București un rest de 280 fl. v.a., aproximativ, precum și la primăria urbei Buzău 200 fr., votați pentru serbare de către onor(at) consiliu comunal.

Ivindu-se, după licitarea lucrurilor rămase, un plus, și contând pre aceste două sume numite, comitetul a decis să le întrebuințeze pre o garnitură de sticlă pentru întregul mormânt [al lui Ștefan cel Mare]. Darurile prețioase depuse de întreaga națiune pre mormântul eroului comun nu se vor putea păstra în frumusețe și prețul lor, posterității, de nu vor fi scutite de pulbere și alte influențe exterioare. Ele trebuiesc păstrate în loc închis, dară trebuie totodată să rămână pre mormânt, pentru ca oricine, privindu-le, să fie pătruns de acea însuflețire, acel entuziasm, acea bucurie și, totodată, acea durere sfâșietoare de care au fost pătrunși peregrinătorii de la Putna, din 15/27 august 1871, pentru ca să vadă, se creadă, și să năzuiască. Drept aceasta, comitetul a început astă lucrare și speră că în decurs de vreo câteva săptămâni va fi găti(tă).

Restul banilor, precum și venitul de la vânzarea monedelor comemorative[163],

[162] Neputându-se descifra iscăliturile onoraților contribuitori, se publică suma întreagă. P(amfil) D(an) [nota autorului articolului].

[163] A se adresa: I. Slavici (iria Crișana), P. Dan (Cernăuți), St. Ciurcu (Viena), G. D. Teodorescu (București), A. Xenopol (Iași). Prețul, fără a pune margini [neclar]: sort. I: fraci 3; sort. II: [lipsă] franci; sort. III: franci 1. P(amfil) D(an) [nota autorului articolului].

al cuvântărilor festive și colectele ce n-au ajuns încă la adreasa comitetului se va întrebuința pentru fondul destinat spre edarea unei foi române comune tuturor junilor academici. Prin această foaie, ce va avea să propage idei adevărat naționale, ce are să fie mijlocul culturii naționale omogene a generațiunilor noi, și nu va apune cât românii vor avea o junime studioasă, junimea română academică reprezentată la Putna, va eterniza mai bine memoria părintelui său, Ștefan cel Mare.

În fine, roagă comitetul pre d(omn)nii colectanți să trămită colectele, și[164] în cel mai scurt timp, la adresa: *Pamfil Dan, jurist, Cernăuți*.

Domnii care au contribuit și nu li s-a publicat acuma contribuirea, binevoiască a înștiința despre asta pre comitet, adresa de mai sus.

Cernăuți, 6/18 septembrie 1871

Pentru comitet: casierul Pamfil Dan
Membru: V. Morariu

[„Trompeta Carpaților", București, anul IX, nr. 942, duminică, 26 septembrie/8 octombrie 1871]

145

Medalie de la Putna

Comitetul arangiator a serbării de la Putna ne-a trămis o medalie comemorativă pe care cetim următoarele inscripțiuni:

Pe fața principală – *În memoria lui Ștefan cel Mare. Junimea română academică. Putna, 15 august 1871*. Pe fața cealaltă se vede, în relief, columna lui Traian, cu inscripțiunea: *Uniți suntem în cuget, uniți suntem în Dumnezeu*.

[„Telegraful", anul I, nr. 143, duminică, 26 septembrie/8 octombrie 1871]

146

Întru memoria lui Emanuil Logotheti († 1 noiembrie 1871)

Abia a fost ascuns pământul Bucovinei, în sânul său, viața unui june plin de speranță (dr. George Vasilco, fratelui vrednicului căpitan actual al țării), și nesățioasa

[164] Din 102 liste împărțite, s-au retrimis numai 18, deși comitetul acuma, a patra oară, repețește rugămintea. P(amfil) D(an) [nota autorului articolului].

moarte vine să secere o nouă victimă din șirul celor mai bravi și mai talentați tineri, asupra căruia privea cu mândrie atât părinții și numeroasele sale rudenii cât și, cu tot dreptul, întreaga țară.

Parcă s-a conjurat și tiranul Orcului spre a ne împiedeca în dezvoltarea națională și a ne îngreuia revendicarea poziţiunii ce ni se cuvine în vechea noastră patrie, tocmai unde avem atâta lipsă de bărbați luminați, în genere și, în special, de oameni cu caracter și devotați patriei și binelui poporului. Cât de mare pierdere este moartea acestui june pentru cauza bucovineană o pot prețui pe deplin numai cei ce i-au cunoscut mai de aproape spiritul, intenţiunile și năzuințele inimii și a voinței sale rezolute.

Fie-mi, deci, iertat de a-mi împlini, în numele celorlalți amici ai săi, o datorință mică și ultimă de amic și compatriot, aducând aici puține cuvinte întru amintirea lui.

Emanuel Logotheti, unicul și ultimul fiu al familiei conteşti române de acest nume, fu născut în Șirăuții de Jos, în Bucovina, la anul 1848. Prima creștere o primi de la instructori străini, după cum era datina în Bucovina. Totuși, conducerea înțeleaptă a mumei sale, unei fiice demne din familia Costineștilor, restrânse toate influențele și încercările instructorilor săi și, mai târziu, ale profesorilor gimnaziali de a-l înstrăina de națiunea sa.

Studiile gimnaziale le făcu în gimnaziul din Cernăuți, distingându-se în anii din urmă prin traducerea în românește a unor piese teatrale și prin compunerea mai multor dizertațiuni istorice și filosofice, care însă nu le dede la lumină. De asemenea, dedu el primul impuls spre formarea unei societăți de lectură a stud(enților) rom(âni) gimn(aziali) cernăuțieni și contribui foarte mult la înființarea ei.

După absolvirea cu succes excelent a studiilor gimnaziale, în 1869, intra la Facultatea juridică din Viena, dedicându-se științei cu cea mai mare sârguință. Cu toate acestea, nu uita de datorințele sale naționale, căci națiunea și-o iubea mai presus de toate. Astfel, fu unul din motorii principali la unirea celor două societăți române ce existau la venirea lui în Viena. Astfel, fu unul din cei trei concepători ai ideii serbării din Putna, și lucrătorul cel mai exact și mai sincer întru realizarea ei. Nopți întregi petrecea lucrând cu câțiva amici ai săi din Comitetul central al anului întâi. Prin stăruința lui, incurseră în fondul serbării 3000 fl. întreprinzând anume o călătorie în Bucovina. Ca președintele primei delegațiuni, dezvoltă o activitate și o abnegațiune admirabilă.

Mai departe, fu el unul din cei puțini studenți români care proiectară și efectuiră o alianță între stud(enții) români și slavi din Viena în contra aroganței și egemoniei studenților germano-maghiari, care alință a adus deja și aduce cele mai frumoase fructe în toate afacerile comune ale studenților academici de aici.

Însă și în afacerile speciale bucovinene a lucrat junele Logotheti cu același zel și bărbăție exemplară. La universitatea din Viena se afla peste 100 stud(enți) bucovineni, din care aproape de jumătate români. Anul trecut era să se înființeze sub auspicii ultra-germane o societate academ(ică) bucovineană, o mică Bucovină, în înțeles străin. O parte din studenții români erau aproape să se alunece în tabăra nouă, care și-a fost pus ca deviză cuvintele mascate: *patriotism*, *umanitate*, *cultură*. Emanuil Logotheti fu acela carele sfărâmă acel nou cuib de corupțiune națională și lașitate. Neuitate vor

rămâne cuvintele ce le rosti în adunarea studenților bucovineni români, conchiamați de dânsul spre acel scop: „Nu vedeți, fraților, că cu frazele puse ca deviză în fruntea societății înfiițânde, ne-au călcat străinul și ne calcă în picioare chiar drepturile cele mai sacre? De voiesc patriotism, învețe istoria și datinile țării, respectând drepturile ei străbune! De voiesc umanitate, arate-se mulțămitori pentru ospitalitatea ce le-am dat-o în casa și la masa noastră! De voiesc cultură, învețe-ne limba, căci altcum nu pricep eu cultura decât ceea ce trece și prinde rădăcini în popor! Nu prostituați istoria, legea și limba voastră predându-vă scopurilor străinului, și nu uitați că aveți datorință și răspundere înaintea patriei și națiunii care v-a născut și v-a crescut!" Urmarea a fost formarea unei falange solide a studenților rom(âni) bucov(ineni) și dizolvarea completă a partidei străine compuse din tot felul de elemente eterogene.

Emanuil Logotheti a fost un june de caracterul cel mai nobil, cu purtările cele mai exemplare, și devotat cauzei patriei și a națiunii sale, în înțelesul cel mai obiectiv al cuvântului. Sincer către amicii săi, pe care nu-i alegea după poziținea socială; drept către contrari, la care se bucură de cel mai mare respect; precaut, însă rezolut și consecvent în întreprinderile sale; exact în împlinirea datorințelor; cu inima cea mai bună și mai nobilă către popor, căruia și-a fost dedicat activitatea și viața sa; modest și fără pretensiuni. Iată însușitățile care îl făceau distins și plăcut tuturora! În armonia cea mai frumoasă cu acestea era figura și făptura lui clasică și ființa-i simpatică ce insuflă încredere și farmec tuturora care veneau cu dânsul în atingere.

Înainte de câteva săptămâni după depunerea examenului de stat, purcese în patrie sănătos și asociat de speranțele și dorințele cele mai frumoase ale amicilor săi. Moartea lui subită prin tifos, în urmarea unei răceli, comunicată prin telegraf, produse nemărginită durere și întristare în sânul amicilor săi, condolența nefățărită între contrari. Aceste simțăminte le-au manifestat și unii și alții prin asistarea numeroasă la serviciul funebru ce s-a celebrat la 7 l.c., în biserica gr. or. de aici […].

Fie-i […] memoria neuitată!
Viena, în 9 noiemvre 1871

Gabriel Baleanu

[„Albina", Pesta, anul VI, nr. 92, joi, 11/23 noiembrie 1871]

147

Înaltpreacinstit episcopesc consistoriu,

Cu prilejul serbării hramului monastiresc de la Putna, la 15/27 și 16/28 august, anului 1871, junii români academici și a. referițiv aranjator comitetului central din Viena, întru eterna memoria lui Ștefan cel Mare, celui mai însemnat apărător a

cristianismului, binefăcătorul fago-ţării noastre şi ctitorului sf(in)tei monastiri Putna, au închinat mai multe şi foarte scumpe daruri acestei sfinte biserici care, necunoscând încă prea-plecata monastire specializatul preţ al acestor odoară n-au putut îndată cu sfârşitul anului a arăta îndatinat întrebătoarele daruri Înalt preavrednicului consistoriu, nefiind încă preţuite şi fixat cunoscute. Drept aceia s-au adresat relativ la Comitetul central a junilor academici români de la Viena şi, primind în săptămâna trecută afixatul preţ a fiecărei bucate din închinatele daruri, se află acum preasupus subscrisul în acea mult plăcută poziţie, aceste daruri detailate a le face cunoscute şi preacinstitului episcopesc consistoriu, care sunt următoare:

		fl. v. a.
1	O urnă de argint a junilor români academici, de o greutate de patru sute (400) loţi austrieci, în preţ de:	1400
2	Un piedestal de marmoră, în preţ de:	120
3	Un epitaf a damelor din România, în preţ de:	1200
4	Un epitaf a damelor române din Bucovina, în preţ de:	500
5	O flamură de doamnei Alexandrina Haralambie, în preţ de:	600
6	O flamură a femeilor române din Moldova, în preţ de:	240
7	O flamură a urbei Vaslui, în preţ de:	250
8	O flamură a junilor români[165] din Crisiana, în preţ de:	150
9	Scrinul de sticlă în jurul mormânului lui Ştefan cel Mare, în preţ de:	307

Preţul darurilor închinate memoriei lui Ştefan cel Mare, a căruia oseminte odihnesc înlăuntrul sfintei biserici din Putna, este în suma totală de 4987 fl., adecă patru mii nouă sute, optzeci şi şapte florini, valută austriacă, care capital pre deplin dovedeşte însemnatul preţ a închinatelor specializatelor daruri sau odoare din partea junilor români academici.

Cred că o închinare de aşa nişte preţuivere şi scumpe daruri nu s-au bucurat încă până acuma nici o biserică pravoslavnică din Bucovina, precum Sfânta monastire Putna.

Preasmeritul conducător împreună cu tot soborul monahal au exprimat înaintea tuturor junilor români academici adunaţi cu prilejul acestei serbări, gural, cea mai fierbinte mulţumire pentru adusele sus numitele daruri, spre a emula şi în viitori inimile cele tinere la iubirea de credinţa cea adevărată şi la dragostea de a împodobi asemene bisericile noastre dreptmăritoare.

Despre aceasta întâmplată afacere bisericească înştiinţează prea umilit subsemnatul pe Înalt, Preavrednicul episcopesc consistoriu, spre graţioasă, binevoitoare, mai departe, lucrarea slujbei.

Arcadie Ciupercovici
igumen

[165] Eroare. Pe flamură este scris: „Junele române".

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna…*, p. 98–99, nr. XXXII. Data documentului menționată de Balan: 14/26 februarie 1872]

148

Sf(ăn)ta monastire Putna supune însemnarea asupra închinatelor daruri întru memoria lui Ștefan cel Mare, ctitorului monastiresc, din partea junilor români academici, cu prilejul serbării hramului monastiresc a Adormirii Maicii Domnului, la 15/27 și 16/28 august 1871.

Primit la 2/14 april [1]872, ad 36.

N° 1135

Se dă mănăstirii Putna, cu orânduire ca votatele obiecte să să înscrie la inventariul mănăstirii.

Den comitiul consistor-episcopesc.

Cernăuți, la 20 martie / 1 aprilie 1872.

Pe demand excelenței Sale, Domn episcop

[…][166]

[Monah Alexie Cojocaru, *Mărturii documentare privind patrimoniul religios al Mănăstirii Putna în perioada 1775–1918 (II)*, în „Analele Putnei", anul X, 2014, 2, p. 176, Anexa, nr. 79].

149

Comitetul central pentru Serbarea dela Putna

Se va mira on(orat) public român că Comitetul pentru serbarea dela Putna până acuma nu și-a dat seama despre manipularea cu banii incurși pentru asta festivitate. Cauza însă este că încă n-au fost încheiate socotelile, având de a se fini lucrările dela mormântul lui Ștefan cel Mare care erau împreunate cu diferite piedice și dificultăți. Astfel, geamurile de sticlă de cristal au fost comandate la fabrică din Boemia și a durat lung timp până ce s-a putut transporta gata la Putna.

Astăzi, toate cele necesare sunt procurate și adunate la locul destinat și, fiind socotelile încheiate, Comitetul se află în poziţiune plăcută a-și putea împlini datorința sa față cu on(orat) public român, dând controlării și dejudecării publice următorul raport:

[166] Semnătură neclară

	A. Intrate		
		Florini	cr.
1	Sumele publicate prin ziarele române, în august 1870	4181	12
2	Sumele publicate prin ziare, în 18 septemvre 1871	4157	06
3	Au incurs, în urmă, dela comuna Buzău, sub data 12 octombre 1871, 200 fr.	95	--
4	Un rest din București, sub data 31 oct. 1871, 95 fr., 2b.	44	90
5	Un rest din colecta junilor rom(âni) din Viena	7	--
6	Venitul secțiunii a II [-a] pentru ospătarea poporului	202	59
7	[Venitul secțiunii a] III [-a] pentru] transportarea oaspeților	148	--
8	[Venitul secțiunii a] IV [-a][167] pentru] locuințe	12	--
9	Venitul din licitarea obiectelor rămase	147	41
10	Din cuvântările festive vândute la serbare	27	30
11	Proviziuni primite la schimbarea aurului	3	62
	Suma intrată până [la] 1 noemvre 1871	9026	--

	B. Speze		
1	Speze publicate în august 1870	1464	61
2	Spezele secțiunii I, pentru aprovizionarea oaspeților cu bucate	1653	27
3	[Spezele secțiunii] II [pentru] băutură și ospătarea poporului	825	40
4	[Spezele secțiunii] III [pentru] transport	317	67
5	[Spezele secțiunii] IV[168] [pentru] locuințe	108	86
6	[Spezele secțiunii] V [pentru] arangiament și rădicarea edificiilor trebuincioase	904	67
7	[Spezele] prezidiului: expedit, cancelaria, administrațiune și prețioase	1028	02
	Suma spezată până la 1 noiemvre 1871	6302	50

	A, B, Bilanț		
A	Suma intrată	9026	00
B	Suma spezată	6302	50
	Rămân în casă	2723	50

Această socoteală a fost discutată în adunările generale a junilor români academici din Viena și, aflându-se în consunare cu actele și adeverințele alăturate, ea a fost verificată în întregul său sens.

[167] Eroare de tipar. Corect: VI. Pentru confruntare, v. „Federațiunea", Pesta, anul VI, nr. 62 (187), duminică, 3 septembrie 1873).

[168] Eroarea de tipar. Corect: VI. Pentru confruntare, v. „Federațiunea", Pesta, anul VI, nr. 62 (187), duminică, 3 septembrie 1873).

Pentru comisia verificatorie: I. Pop, m. p.; M. Grigorovici, m. p.

*

După verificarea socotelilor acestora, au mai intrat unele sume, altele s-au mai spezat după cum urmează:

A. Intrate

		florin.	cruc.
1	Restul colectei damelor române din Bucovina, 450 fl., obligațiuni rur., schimbate cu:	341	38
2	Din monetele com(emorative) vândute prin I. Slavici	23	60
3	[Din monetele com(emorative) vândute prin] P. Dan	12	44
4	[Din monetele com(emorative) vândute prin] Teodorescu, 81 fr.	38	25
	Suma intrată	415	67

B. Speze

		florin.	cruc.
1	Restul spezelor pentru furnituri la mormântul lui Ștefan cel Mare	299	37
2	Speze pentru spedițiuni și transport	109	53
3	Speze de cancelarie și pentru administrațiune	4	13
	Suma spezată	413	03

Bilanț general

A	Adunându-se sumele incurse după verificare către 9026 verificate, face:	9441	67
B	Adunându-se sumele spezate după verificare către 6302 fl., 50 cr. verificate, face:	6715	58
	Rămâne un plus	2726	09

Alocarea sumei de 2726 fl., 9 cr.

1	S-au depus în casa de păstrare încă în noemvre 1870	2500	--
2	Se află la d-l Nic. Teclu, fost președinte al Comitetului centr(al), una oblig(ațiune) de	70	--
3	Se afla în casa curentă a Comitetului centr(al), în bani gata	98	37
4	Se afla în casa curentă a Comitetului centr(al) o obligațiune a d-lui Slavici	57	72
	Laolaltă	2726	09

Două mii șapte sute douăzeci și șase florini v.a. [valută austriacă], și 9 cr., care sumă atât la obligațiuni cât și bani gata s-au predat Societății acad(emice) „România Junǎ". Se observă numai cumcă suma de 2500 fl. s-a delapidat de d. Mureșianu, fost comerciant în Viena, cu care societatea va avea să poarte proces.

Pentru chiarificarea socotelilor de față, comitetul privește de necesar a face următoarele observări:

1. În spezele secț(iunii) I, sunt cuprinse și acelea făcute pentru cumpărarea serviciului de masă pentru 800 persoane, plata servitorilor pe 3, 4 și 5 zile, și pentru transportul bucatelor dela târguri. S-au dat, în răstimp de 5 zile, 5600 porțiuni de mâncare. Afară de asta, 5 membri ai comitetului și 23 adjuncți au fost întreținuți în răstimp de 18 zile. După ce comitetul n-a aflat întreprinzător pentru aprovizionarea oaspeților cu bucate, el s-a văzut silit a lua această sarcină asupra sa. În preseara serbării, silit de împrejurări, comitetul în ședința plenară a decis ca să dea mesele gratis.

2. În spezele secț(iunii) II sunt cuprinse și acele pentru ospătarea poporului: prețul unui bou, care s-a fript întreg; 500 pâni; și 10 vedre de vin ars. Tot de aici s-a dat și plata muzicii.

3. În spezele sect. V sunt cuprinse și acelea pentru portic, bucătărie, magazin și altele, flamure, arcul de triumf și decorațiunile în genere.

4. În spezele prezidiului sunt cuprinse toate acelea care nu se țin de resortul celor 5 secț(uni), precum: transportul, în genere; pedestalul de marmură, urna, etc.; monetele, com(emorative) s. m. a.

5. Actele justificatoare și cvitanțele, precum, în genere, toate actele Comitetului centr(al), se află depuse la societatea academică „România Junǎ" în Viena. Ele stau la dispoziționea fiecărui român.

Cu acest raport, Comitetul central își finește activitatea sa ca atare, cedând toate drepturile sale Societății acad. „România junǎ". El aduce adânc simțita mulțămire mumelor și junelor române, bărbaților și junilor bravi pentru căldura cu care au îmbrățișat această idee și au dat sucursul lor la realizarea ei, cerând totodată scuză pentru unele și altele scăderi.

„Am făcut ce am putut!"

Viena, în 31 iulie n. 1873

I. Slavici, m. p. [*manu propria*], președinte
V. Morariu, m. p., pentru secret(ar)
P. Dan, m. p., cas(i)ar
I. Cocinschi, m. p., controlor

[„Albina", anul VIII, nr. 56, joi, 26 iulie/7 august 1873]

150

[Antet:] Societatea academică „Romania Junǎ", în Viena; Neubadgasse 6, II stk.

Preacuvioșia Vo(a)strǎ,

Predând Comitetul central pentru serbarea de la Putna, cu datul din 5 august 1873, Nº 103/73, toate actele și agendele sale comitetului Societății acad(emice) „Romania junǎ", subsemnatul comitet (î)și ia libertatea a se adresa catrǎ Preacuvioșia Vo(a)strǎ cu întrebarea, ori de sunt gata furniturile de la mormântul lui Ștefan cel Mare, pentru care încǎ în faur(ar) a. tr., s-au trǎmis sticlele, iarǎ ramele încǎ, de ani, se aflǎ gata la stoleriul Benedict Hohenecker din Rǎdǎuți.

În caz dacǎ aceastǎ lucrare, pentru care s-au cheltuit atâtea parale, n-au fi finitǎ, Vǎ rugǎm pre Preacuvioșia Voastrǎ a înrâuri cu toatǎ autoritatea Preacuvioșiei Voastre asupra stoleriului, în cazul cel mai rǎu chiar prin judecǎtorie, ca sǎ-și împlineascǎ obligațiunile sale contractate.

Fiind noi siguri despre bunavoința cu care spriginiți, ca amic al Junimii, și ca membru onorariu al societǎții no(a)stre, interesele ei, sperǎm cǎ ne veți îmbucura în curând cu un rǎspuns favorabil în cestiunea amintitǎ.

Primiți încredințarea devotamentului ce Vi-l pǎstrǎm!

Viena, în 9 martie 1874

Pentru comitet,
N. Fogǎrǎșianu, președ(inte)
Eugeniu Sucevanul, secr(etar)

Primit la 8/20 martie [1]874

Ad N° 9 […][169]
Nº 41/74.

[Monah Alexie Cojocaru, *Mǎrturii documentare*…, p. 176–177, Anexa, nr. 80].

[169] Neclar

151

Mult onorat comitet,

Înalt Preavrednicul Consistoriu mitropolitan din ducatul Bucovina – primind, cu reportul monastiresc din 14/26 noiembrie 1872, nr. 71, acea mult plăcuta și îndestulata știre cum că Comitetul central a studenților academici din Viena, pentru serbarea de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, în Sânta monastire Putna, în ocaziunea prăznuirii hramului monastiresc a „Adormirii Maicii Domnului", la 15/27 august 1871, au închinat Sântei biserici, înlăuntrul căreia pauzează osemintele celui mai mare binefăcător a ducatului Bucovinei, urzitorului Fondului religionar, și ctitorului acestei străvechi monastiri, mai multe daruri, însă atât de frumoase, memoriale și scumpe, urcându-se prețul lor efectiv până la acea însemnată sumă banală[170] de 4.987 flor(ini) v.a. [valută austriacă], care sunt depuse pe mormântul lui Ștefan cel Mare, în numele întregii națiuni române, ca semn de pietate și venerațiune – au binevoit, cu Înaltul emis consistorial din 14/29 august 1873, nr. 3830, a mă împuternici, în numele Preaonoratului Consistoriu, mult stimatului Comitet central, care au aranjat și executat serbarea prin depunerea darurilor sus amintite, a exprima mulțămita cea cu tot dreptul câștigată, considerând această circumstare, îmi țin, întru adevăr, de cea mai mare onoare, plăcere și sânta datorie, mult onoratului Comitet central din Viena, îndeosebi, iar junilor români de la toate academiile și universitățile române și străine, îndeobște, a exprima cea mai profundă, călduroasă și cordială mulțămire și recunoștință la toți care au conlucrat, sprijinit și participat la acest generos, în analele istoriei naționale, pururea grăitor, de orișicare creștin român și patriot imitaver, tribut de recunoștință, devotat acelui adevărat creștin, acelui erou român, acelui apostol a lui Hristos, care, cu brațul său puternic, au fost apărătorul cel mai mare a națiunii române în Orient și a civilizațiunii creștine în secolul al XV-lea, nimicind incursiunele barbare nu numai spre gloria și fericirea națiunii române, dar și spre binele Europei întregi, unde, în fine, îmi place a nutri acea credință cum că junimea noastră cea română este și va remâne privită ca o speranță sigură – reflectând la constatatul zel, osteneala sacrificatoare, devotamântul patriotic, comportarea religios-morală, amoarea și aplecarea de a aminti bărbații cei mai mari ai națiunii noastre, de a împodobi sântele locașuri dumnezeești, prin mărețul și neuitatul act a serbării aniversare după un trecut de 400 de ani, la mormântul lui Ștefan, în Putna – cred și zic cum că junimea română în viitorime va păstra și ține în floare religiozitatea, moralitatea, naționalitatea și cultura poporului, privindu-le ca virtuțile cele mai salvatoare a omenimii – și aceea, cu pilde vii și faptiv -, soborul întreg putnean a Sântii monastirii lui Ștefan, nicicând nu va interlasa a trimite fierbinți rugi către preamilostivul Dumnezeu, care, cu mâna Sa, direge toate destinele oamenilor pentru norocirea și fericirea a junimii române și realizarea dorințelor drepte și sânte.

[170] Bănească

Primiți asigurarea deosebitei mele stime și considerațiuni,
Arcadie Ciupercovici, igumen

[Teodor Balan, *Serbarea de la Putna*…, p. 99–101, nr. XXXIII. Data documentului menționată de Balan: 14/26 aprilie 1874].

152

Societatea academică „România jună", în Viena
Nº 71/[1]874

Prea stimate domnule reverendissime, domnule archimandrit,

Cu toate că propunerea Sfinției Voastre ce ni-ați binevoit-o a o comunica prin stimata-Vă epistolă din 10 aprilie a a.c., relativă la înlocuirea boltiturei de marmoră asupra mormântului lui Ștefan [cel] Mare, prin un dulap artificios lucrat din lemn *a la Sviția*, a făcut să ne convingă pre fiecare din noi despre avantagiul ce-l va obține Sf(ântul) mormânt prin frumuseță și lucrurile pe el depuse prin o conservare mai bună, totuși, comitetul nu se află în poziținea să accepteze aceasta mult stimată propunere a Sfinției Voastre. Căci nu numai cât că societatea noastră nu posedă bani disponibili pentru acoperirea unor atari spese neașteptate, dar ea nici nu se crede obligată, se-nțelege, din pun(c)t de vedere juridic, pentru purtarea de grijă a susținerii obiectelor menționate donate de către întreaga junime studioasă română din anul 1871, pentru că, cu momentul consacrării lucrurilor donate, trec aceste ca pertinență a Sf(ântului) mormânt, și care-s consacrate în proprietate, deci și administrarea Sf(intei) mănăstiri, fără ca să aibă donatorul, mai departe, oarecare dătorință cu donatoriul.

Admitem, însă, și recunoaștem, și asta ne dictează măreața idee a serbării la Sf(ântul) mormânt, ne dictează umbra glorioasă a eroului nostru, că numai cât junimea română prezentă și cea viitoare este și va fi îndatorată să se îngrijască astfel pentru conservarea donurilor, ca ele să remâie grai viu la posteritate, pentru ideea serbării de la Putna.

Vorbim despre întreaga junime română, pentru că ei ascriem aceasta dătorință morală, și chiar dacă societatea noastră, în numele junimii întregi române studioase, ar face acest pas pentru înfrumusețirea Sf(ântului) mormânt, factul ei ar fi, desigur, aprobat de către toți, dar – și aice venim la primul motiv carele a facut să se amâne din parte-ne acceptarea și realizarea propunerii Sfinției Voastre – fondul societății noastre ajunge de abia pentru viața materială a societății.

În caz însă, dacă înlocuirea respectivă se prezintă de neamănaveră și de necesitate imperativă, noi nutrim dulcea speranță că venerabilul convent, în frunte cu Sfinția Voastră, nu va cruța spesele nici pentru acest lucru, care, desigur, ar fi și o podoabă pentru Sf(ănta) mănăstire.

Ne place mult a pute(a) profita de aceasta ocaziune de a reînnoi expresiunea deosebitei noastre stime și considerațiuni ce o păstrăm pentru Sfinția Voastră.

Viena, în 5/17 mai 1874
Pentru Comitet

Președintele,
[…] Dan

Secretarul
Lupu

[Monah Alexie Cojocaru, *Mărturii documentare…*, p. 181–182, Anexa, nr. 82].

153

N[ro] 10

[Preacinstit] Consistoriu,

Prin Înaltul emis consistorial din 17/29 august [1]873, N[rul] 3850, sunt eu împuternicit ca în numele Preavredniculuі Consistoriu să mulțămesc junimii academice din Viena și anume Comitetului central al studenților academici pentru serbarea de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, în Sânta Monastire Putna, pentru darurile închinate Sântei biserici care s-au depus pe mormântul ctitorului monastiresc, cu acea povățuire ca mai întâi să propuneți un referitiv proiect de mulțămire în scop de a servi Preavredniculuі Consistoriu de evidență și spre examinare, urmând acestei ordinațiuni înalte, aflu de bine următor proiect de mulțămire, în speranța adoptării Înalt Preavredniculuі consistoriu mitropolitan a propune:

Mult onorat comitet

Înalt, Preavrednicul Consistoriu mitropolitan din ducatul Bucovina, primind, cu raport monastiresc, din 14/26 noemvrie [1]872, N° 71, are mult plăcuta și îndestulata știre cum că Comitetul central a studenților academici din Viena pentru serbarea de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, în Sânta Monastirea Putna, cu ocaziunea prăznuirii hramului monastiresc a Adormirii Maicii Domnului, la 15/27 august [1]871, au închinat Sântei biserici, înlăuntrul căreia pauzează osemintele celui mai mare binefăcător a ducatului Bucovinei, urzătorului Fondului religionar și ctitorului acestei străvechi monastiri, mai multe daruri, însă atât de frumoase, memoriale și scumpe, urcându-să

prețul lor efectiv până la acea însemnată sumă […][171] de 4.987 flor(ini), v.a., care sunt depuse pe mormântul lui Ștefan cel Mare, în numele întregii națiuni române, ca semn de pietate și venerațiune. Au binevoit, cu Înaltul emis consistorialnic din 17/29 august [1]873, N[ro] 3850, a mă înputernici în numele Preaonoratului Consistoriu, mult stimatului Comitet central care au arangiat și executat serbarea prin depunerea darurilor sus-amintite, a exprima mulțămita cea cu totu(l) drept câstigată, considerând aceasta circumstare […][172], întru adevăr, de cea mai mare onoare, plăcere și sântă datorie, mult onoratului Comitet central din Viena, îndeosăbi […][173] junilor români de la toate academiile și universitățile române și străine, îndeobște a exprima cea mai profundă, călduroasă și cordială mulțămire și recunoștință la toți care au conlucrat, spriginit și participat la acest generos, în analele istoriei naționale, pururea grăitor, de orișicare creștin român și patriot, imitarer tribut de recunoștință devotat acelui adevărat creștin, acelui erou român, acelui apostol a lui I(isu) s Hristos, care, cu brațul său puternic au fost apărătorul cel mai mare a națiunii române în Orient și a civilizațiunii creștine în secolul a XV-lea, nemițind incursiunile barbare, nu numai spre gloria și fericirea națiunii române, dar și spre binele Europei întregi, unde, în *[…][174], imi place a nutri acea credință cum că junimea noastră cea română este și va rămâne privită ca o speranță sigură, reflectând la constatatul zel, osteneala sacrificatoare, devotamentul patriotic, comportarea religios-morală, amoarea și aplecarea de a aminti bărbații cei mai mari ai națiunii noastre, de a împodobi sântele locașuri dumnezeești, prin mărețul și neuitatul act a serbarii aniversare după un trecut de 400 de ani, la mormântul lui Ștefan, în Putna, cred, adică, cum că junimea română, în viitorime, va păstra și ține, în floare, religiozitatea, moralitatea, naționalitatea și cultura poporului, privindu-le ca virtuțile cele mai salvatoare a omenimii, și avea ca pilde vii și faptice. Soborul întreg putnean a Sântei monastirii lui Ștefan, nicicând nu va interlesa a trimite fierbinți rugi către Preamilostivul Dumnezeu Care, cu mâna Sa, direge toate destinele oamenilor pentru norocirea și fericirea a junimii române și realizarea dorințelor drepte și sânte.*

La mormântul ctitorului n-are să se facă nici o schimbare, numai că va fi adică […][175] închis cu sticlă de cristal, fiind că înlăuntru se vor păstra lucrurile demne de a fi văzute de spectatori. În alăturare, urmează două modeluri spre a așeza o barieră de spiră […][176] în prejma mormântului, ca norodul pietos să nu să atingă de sticlă. Deci, placă Preacinstitului consistoriu un model a alege. Ce va atinge despre întrosorierea darurilor la inventarul monastiresc, aceasta s-au urmat […][177] în anul 1872.

Primiți asigurarea deosebitei multe stimei și considerațiuni.
S(ânta) M(onastire) Putna

[171] Neclar
[172] Neclar
[173] Neclar
[174] Neclar
[175] Neclar
[176] Neclar
[177] Neclar

Sfănta Monastirea Putna, la 19/31 mai [1]874
Arcadie archimandrit

Consistoriul, prin Înaltul emis din 17/29 august [1]873, N° 3850, înputernicește pe nacealnicul Monastirei Putna a propune un proiect de mulțămire spre evidență și examinare în scop, apoi a se trimite Comitetului central de Viena care au arangiat serbarea întru amintirea lui Ștefan cel Mare, la 15/27 august [1]871, pentru darurile închinate Sântei mănăstiri.

Rebrum,
Catră Înalt, Preaonorat Consistoriu mitropolitan, Arcadie Ciupercovici, nacealnicul Sântei Monastirei Putna, supune, întru smerenie, proiectul de mulțămire […][178] Înaltul emis consistorial din 17/29 aug(ust) [1]873, N[ro] 3850, spre libera binevoitoare hotărâre.

[Monah Alexie Cojocaru, *Mărturii documentare privind patrimoniul religios al Mănăstirii Putna în perioada 1775–1918 (II)*, în „Analele Putnei", anul X, 2014, 2, p. 182–183, Anexa, nr. 83]

154

Viena, 18 august n(ou) 1874

Comitetul Societății academice „România jună" din Viena, încredințat de către Comitetul central pentru Serbarea de la Putna, prin scrisoarea dd. 5 august 1873, cu agendele acestuia, își împlinește plăcuta datorință a aduce la cunoștința junimii române studioase de la toate universitățile și institutele academice, venerabililor municipalități și tuturor celor ce au contribuit la realizarea memorabilei Serbări de la Putna, din 15/27 august 1871, întru memoria lui Ștefan cel Mare, actul Preacuvioșiei Sale, a domnului arhimandrit Arcadie Ciupercovici, egumenul (a)stei monastiri din Putna, adresat comitetului, subsemnatul, în urma lăudabilelui emis consistorial al arhiepiscopiei gr. or. din Bucovina, dd. 12/24 iulie 1874, nr. 2806, în tot cuprinsul său, după cum urmează:

Prea onorat comitet!

Preavenerabilele Consistoriu al diecezei gr. or. arhiepiscopale din Bucovina, primind cu raportul de aici, dd. 14/26 noemvre 1872, nr. 71, mult plăcuta știre cumcă Comitetul central al junimii academice din Viena pentru serbarea de amintire la mormântul lui Ștefan cel Mare, a cărui oseminte venerabile pausează în beserica

[178] Neclar

monastirii Putna, cu ocaziunea serbării aniversaria din 15/27 august 1871, a depus în semn de pietate și venerațiune la mormântul acestui fondatore al locașului dumnezeesc și făcător de bine al (a)stei beserici a națiunii române prea frumoase și scumpe daruri, în prețul efectiv de o sumă de 4.987 fl. v.a. [valută austriacă], a binevoit cu emisul din 12/24 iulie 1874, nr. 2806 a mă împuternici de a exprima Preaonoratului Comitet central, ca reprezentant a tuturor celor ce au ostenit și au conferit la această serbare memorabilă, mulțămita și recunoștința deplină și călduroasă.

Devenind, deci, în mult plăcuta pozițiune de a fi organul Înaltei autorități bisericești din Bucovina, în asta misiune onorifică, mânec împreună cu conventul acestui de Dumnezeu scutit locaș de a mă adresa către Preaonoratul comitet al Societății academice „România junǎ" din Viena cu expresiunea celei mai adânc simțite mulțămiri, atât pentru arangiarea strălucitei activități aniversare în memoria de Dumnezeu însuflețitului fondator al monastirii Putna, Ștefan cel Mare, cât și pentru oferirea și depunerea unor daruri mult prețioase pe mormântul Marelui Erou și Apărător al creștinătății și civilizațiunii în Orientele Europei contra incursiunilor oardelor barbare.

Asemene de fierbinte este mulțămita și deplina recunoștință de care sum pătruns eu împreună cu conventul ***pentru junimea academică română de pre la toate universitățile precum și pentru toți patrioții și fiii națiunii române de pretutindenea care, cu apelul făcut de Comitetul central din Viena, avură bunăvoința de a participa și a […]***[179] ***la splendoarea acestei serbări de patru sute de ani, prin închinarea omagiului de admirațiune și devotament*** *pentru marele făcător de bine, nu numai al Bisericii gr. or. bucovinene, prin donațiuni numeroase, ci și al întregului neam românesc, prin apărarea și salvarea creștinismului contra fanatismului islam.*

Bucovina este, întru adevăr, mândră pentru că conservă în sânul său reliciile ***Marelui bărbat al românilor din Orient și adevăratului apostol al creștinătății****, al cărui nume glorios a răsunat și răsună de patru veacuri încoace în toate părțile continentelor, și conventul monastirii Putna este într-adevăr ferice de a fi custodele și conservatorele unui tezaur mai prețios decât mii de mii de aur și de argint.*

Cu atât mai mândră și mai ferice poate fi Junimea academică română care, condusă de o însuflețire adevărat patriotică și creștină, dede impuls la o preregrinare numeroasă din toate părțile locuite de români și la festivitate demnă de numele lui Ștefan cel Mare și de junimea academică română.

Cele ce junimea academică română – marea măreție a națiunii și a Bisericii – a cooperat, în mod strălucit și demn de neuitare, cu ocaziunea serbării de patru sute de ani la mormântul strălucitului domn al Moldoviei, Ștefan vodă cel Mare, sunt o arvună secură cumcă națiunea și Biserica va câștiga întru dânsa cei mai învățăiați și mai numeroși apărători ai credinței, purtători de lumină ai culturii și stâlpi neclintiți ai naționalității române, și conventul Monastirii Putna, întru rugele sale din toate zilele, va adauge neprecurmat ruge și cereri fierbinți ca Bunul Dumnezeu, Care, după a Sa înțelepciune și putere nemărginită, direge destinele popoarelor, să reverse cu prisosinți

[179] Neclar

a Sa grație părintească peste junimea română întărindu-o întru toate năzuințele sale salutare pentru binele și fericirea Bisericii și poporului român.

Pre lângă care considerațiune eminentă, trec al Preaonoratului comitet devotat și rugător către Dumnezeu.

S-ta Monastire Putna, la 18/30 iulie 1874

Arcadie Ciupercovici, m. p. [manu propria], arhimandrit și egumen

Ne-am ținut de datorința a aduce acest act de interes general la cunoștința onoratului public român. Rugăm totodată cu tot respectul celelalte p. t. redacțiuni române să binevoiască a-l reproduce.

Pentru comitetul societății academice „România junĕ":

P. Dan, m. p., președinte
Matei Lupul, m. p., secretar

[„Albina", Pesta, anul IX, nr. 64, duminică, 25 august/6 septembrie 1874]

II. Amintiri și restituiri

155

Cuvânt de îngropare,
ce să zice grecește *epitafion*, vechiului Ștefan voievod al 5-le, domnul Țării Moldovii, cel ce s-au numit *Mare*, pentru marile vrednicii și vetejii ale sale

„Omul ca iarba, zilele lui… [ca floarea câmpului]!"
[Ps. 102,15]

Întru acesta chip prorocul și împăratul Dăvid, uitându-se la nestatornicia vieții noastre, îngreoiat de ani, în puțină rămășița zilelor sale, în mulțimea supărărilor și a scârbilor, plângea ticăloșia firii omenești, și acu cu un fum ce suflarea vântului îl împrăștie, acu cu o umbră ce să întinde, fuge, și de soare să gonește, mai apoi cu florile, care dimineața să deșchid, pe amiazăzi slăbăsc și să pleacă, și în apusul soarelui să veștejăsc, să usucă și cad, întru durerea sa o asamănă. Și văzând adesele ale lucrurilor prefaceri și primenele, iuțile și oțărâte ale întâmplărilor lovituri, bucuriele cu suspinuri amestecate, puterile slăbiciunii supuse, veseliele cu scârbe sfârșite, suirile, pogorârile și necontenitele învârtituri ale vieții, mai apoi pământul cu gura deșchisă, ca pre toți, fără alegere, să ne inghiță, de orbirea noastră cea întunecată minunându-să că trăim ca cum n-ar fi să murim, strigă: „Omul ca iarba…!".

Așa căind ticăloșia vieții omenești, sorțul celora ce fără de lege și păcătoși mor cu adevărat tânguiește, iar pre cei credincioși, carii în toate lucrările lor frica lui Dumnezeu păzăsc, poroncele legii le cinstesc și le fac, întorc ochii lor de la strâmbătate și de la rău, pre sărac și pre văduvă ocrotesc, întru nevinovăție și curăție petrec, și pre cei asupriți sprijinesc, ca pre niște finici înfloriți, de holburile vânturilor nescuturați, puternici pre pământ, plini de mărire și bogăție, săminția lor blagoslovită, pomenirea lor lăudată, în veac neclătiți și cu nemurire îmbrăcați ni-i arată. Că adevărat, auzitorilor, pentru fiii legii cei plăcuți lui Dumnezeu nu este moarte, ci, ca dintru o temniță, de aice la desfătatele locuri celor cuvioși gătite călătorindu-se, merg unde în veac să bucură. Ci dar pre acei ce sînt fără de lege, când nemilostiva moarte curmă zilele lor, să cade a-i plânge, încă și cu amar a-i tângui, carii, îmbătați de pohte urâte, în brațele trândăvirii, cufundați în spurcăciuni, îngrețoșata lor viață dormitând au petrecut-o, pre carii, zic,

murind, gheena și pântecele iadului îi așteaptă. Iar noi, laudă lui Dumnezeu, întăriți pre credința lui Iisus Hristos, în făgăduința Lui nădăjduim. În plinirea poruncilor Lui sprijiniți, nu avem a plânge și a suspina de moartea fraților noștri, ce mai vârtos să ne bucurăm că, scăpând din mrejele păcatelor, au mers la sânurile lui Avraam, ca să să bucure în desfătarea cea nesfârșită a raiului. Au doară socotiți, o, auzitorilor, că am venit aice să plâng pe vreun om lumăsc, ce în toată viața după măriri deșarte s-au zăbovit, pohtind mai ales o umbră de slavă, decât adevărata mântuire să dobândească? Vai mie, când, denaintea acestui sfânt oltari, unde să rădică Jărtva cea fără de prihană, în lăcașul lui Dumnezeu, aș îndrăzni deșărtările lumești să laud și mincinoasăle măriri a acestui trecători veac cu credința lui Hristos să le alăturez! Nu este nicidecum acesta scoposul meu, ce, depărtând de la mine toată minciuna, pre tine, cerescule adevăr, întru ajutoriul meu te chem! Tu, la lauda preaînălțatului, prealuminatului, preaveteazului domn *Ștefan* voievod, graiurile mele să cumpănești și, cu pecetea ta însămnate, să le adevereşti, pentru ca aceasta nu numai lauda unui mort, ce și pildă de îndreptare celor vii să fie!

Dar ce minte așa de bogată în gânduri, ce limbă așa de îndestulată în voroavă, ce meșteșug așa de iscusit la împlinirea cuvântului, să poată împodobi atâte răsipe a vrăjmașilor, atâte sfărmări de cetăți, atâte zidiri de lăcașuri sfinte și atâta înțălepciune a acestui bărbat, carele cu vetejie ne-au apărat, cu înțălepciune ne-au chivernisit și, în cât au trăit, volnicia și fericirea noastră au înflorit, și carele pe toate lucrările lui, cu credința lui Iisus Hristos le-au pecetluit? La războaie, biruitori smerit; la pace, domn drept și bun; în viața sa din parte, credincios adevărat! Să luăm dar aceste cuvinte, care or fi împărțirea cuvântului acestuia al nostru, și să alcătuim laudele lui.

Partea dintâi

Obiceiul ritorilor, când laudă, este neamul între laudele cele strălucite să puie. Iar noi de aceasta nu avem trebuință, pentru că mărimea faptelor acestui domn covârșaște înălțimea neamului din care au ieșit. Cine nu știe că *Ștefan* dintr-acea domnească rădăcină au odrăslit care pe pământul Moldovei cu înalte vrednicii l-au umbrit? Dar în loc că neamul cel luminat ațâță trufia altora, acesta cu cât s-au văzut mai de neam, cu atâta mai vrednic să să facă au silit, căci judeca că, din fapte, ori să întunecă, ori să strălucește neamul. Pentru aceasta, nime de acest nume a neamului să să trufască l-au văzut, depărtându-se cu totul de socoteala acelora carii, moși și strămoșii lăudați numărând, celor mai necuvioase fapte urmează, supt acel nume strălucit, gândind că hărnicia părinților este a lor! Iar acesta, uitând acelea a moșilor, de era niscareva fapte lăudate, nu-și aducea aminte fără numai ca să le facă ori să le întreacă. Așadar, la osteneală, fără preged; la odihnă, fără desfrânare; la primejdii, fără de frică, s-au făcut acela ce au cinstit pre a sa sămințe, iar nu pre dânsul strămoșii.

Aduceți-vă aminte, auzitorilor, de acele vremi turburate, când nu veniia domnii în Moldova fără numai cu puterea armelor, intrând ca întru o țară streină, ce știa că nu va să le rămâie, nu să caute să ocârmuiască, ce jăfuia și apuca care cum putea,

făcând-o un *theatron* a ticăloșielor vrednic de lacrămi! Dar aceste lacrămi duioase, aceste suspinuri ale patriei și plânsuri, după ce s-au întărit în vrâstă *Ștefan,* ștergându-le, le-au potolit și, ca într-o tulburare de valuri și de vifor, cu sine linește au adus și drept fiiu al patriei, bun domn și adevărat creștin prin fapte s-au arătat. Pe țară au ușurat-o, obiceiuri bune au întărit și pravoslăvia au păzit. Dar atuncea când el toate le așăzase și rădăcina pricilor rupsese, și să gătiia să guste o pace iubită lui Dumnezeu și oamenilor, când zic, începuse țara și supușii lui să înflorească, și veacul cel de aur să să înnoiască, iată dimonul gâlcevilor, cu făclia zavistiei aprinsă, arde inemile celor de prin pregiur megieși, carii, cu ochi lacom sfăzile domnilor mai denainte privind, sta gata să ne înghită. Și văzând că au luat cârma domniei acela pre carele nu numai volburile și mânioasele valuri nu-l sparie, ce și furtunile potoale, și drept țiind drumul său, cătră *scopos* aleargă, sar cu toții, răsună trâmbița, fulgeră armele și, ca o apă din munte, să ne înece cu mulțimea oștilor să pornésc.

Dumnezeule sfinte! Tu ești împărțitoriul biruințelor, și voind, Tu știi alege organ prin care să aperi pre cei iubiți ai Tăi, și să răsplătești acelora carii n-au plăcut Ție! Așa *Ștefan,* ca un alt Macaveu, strângea ostașii săi lângă sine și, prin singură a lui vetează îndrăzneală, și inemile tuturor alină, și de nădejdea biruinții le umple, iesă înaintea celor ce nădăjduia brațului lor și pre noi cu ochii mai-nainte ne înghițea, bate pe unii cu tărie, oprește pre alții cu chibuzuiala sfatului, pre ceilalți ca pre o pulbere îi împrăștie și rămâne biruitori.

Oare ce socotiți că după biruința aceasta au făcut? Au urmat [oare] acelora carii zic: „Eu izbândii! Cu puterea mea am biruit! Sabia mea pre vrăjmași au răsturnat!". Să strige în bencheturi și să chiuiască? N-au făcut așa *Ștefan* voievod, ce îndată aleargă cu mâinele întinse la oltariul lui Dumnezeu, îngenunche și zice: „Tu ai biruit, Doamne! A Ta este izbânda! Eu sînt o nemica înaintea Ta!" Căci știa că în zadar să ostenește cel ce privighează, dacă nu păzește Domnul cetatea.

Veniți acum, o, voi carii vă lăudați în puterea brațului vostru, și vedeți cum veteazul acesta este mai groznec cu rugăciunea în gură decât voi cu sabia în mână! Și mai apoi vedeți, zic, trupurile celor asemenea vouă mâncare câinelor, și sufletele lor la iad triimise.

Dar această biruință, o, auzitorilor, nu fu decât ca zorile de zioă, care lumina soarelui ne vestește. La altele și mai mari, și mai strălucite, dumnezăiasca Pronie îi păziia, vrând printr-însul, ca oarecând în vremile de demult, lumii să arate că mulțimea și tăria împrotiva dumnezăiești puteri nemica nu folosesc, ce miluiește pre carele vra și nu să îndură de carele îi este milă. Departe de aice toată măgulirea care dă voievodului lauda biruinții și uită pricina cea mai dintâi și ajutoriul de Sus, fără de care nemică nu să poate isprăvi. Însă și prea acea mișea slăbiciune și lene să o gonim, care, toată zioa trândăvindu-se, mâncarea fără de osteneală o cere, ca când lui Dumnezeu n-ar fi mai urâți cei leneși decât cei obrazneci. Așadar, puind temei nădejdea în Dumnezeu și adăugând spre sporirea lucrului și omeneasca sâlință, vom face acea creștinească biruință, care pre armele nevăzuților vrăjmași zdrobește și, ca un vânt iute, pre cei mai înrădăcinați copaci a simeției lumești rumpând îi răstoarnă.

Întru aceste cuvinte ce am zis nu ați cunoscut chipul veteazului ce plângem? Cine ca dânsul toată isprava lucrărilor lui Dumnezeu o da? Cine mai mult asuda ca să nu lase nemică dintr-acele ce omeneasca sâlință ar putea face? Era trebuință de sfat bun? Gata era a tuturor să le asculte! Folosea graba? Somnul nu-l ținea, odihna nu-l încâlcea, zbura ca pasărea! Era îndrăzneală de ajutori? Viața nu cruța, cu sabia în mână pre însăși moartea înfrunta! Așadar, cu picioare de-a pururea pre piatra ajutoriului de Sus, măselele vrăjmașilor săi zdrobiia. Și ce trebuiesc cuvinte? Însăși întâmplările au dovedit. Pre voi, locuri crușite de sângele vrăjmașilor, vă chem marturi, voi spuneți mărimea sufletului său, voi ale lui biruințe, voi a lui vredncie arătați! Biruitori l-ați văzut, dar niciodată mândru, atuncea însăși când călca cerbicea vrăjmașului și, cu sabia în mână, junghiia pre neprieteni, plin de smerenie, nu de poftă a vărsa sânge. ci pentru că îndărăptnicia neprietenilor săi îl sâliia.

Dar ce vom zice pentru a lui dulce milostivire? Ce casă, ce famelie în pământul acesta din pricina lui s-au cernit? Plânsul și lacrămile era pentru vrăjmașii noștri, iar noi, ca niște fii în casa părintească, în bucurie petreceam. Acum la neputințele noastre ajutând, slăbiciunele noastre rădicând, cu durere de maică pre cela mustra, pre cesta mângâia, pre unii încălziia, pre alții hrăniia! Dar, ah, aceste obștești bune norociri, această dulce liniște, n-au fost statornice pentru noi, căci pre dânsul tăinuitele cele de Sus orânduiele ducându-l către vârful măririi, dulceața odihnei de la noi o goniia. Și când o lină tăcere despre turburarea viforălor să făcuse, atuncea să aduna nuorul cel ponegrit și gros, și puterea vânturilor să strângea, ca deodată, izbâcnind cu răpejune, întunecata vijălie asupra noastră iute să o pornească.

O, frați! O, maice! O, părinți ticăiți! Câte dureri și lacrămi pentru voi să gătesc! Să apropie vremea când pre voi o amară jale va să vă cuprindă. Sosește ceasul când ai voștri prea iubiți, prin simcea de sabie perind, vor să să despărțască de voi, și să-i plângeți în zadar. Dar vine și civertul adaogerii slavii voastre, căci sfaturile Celui Preaînalt să plinesc, și cu sânge biruința cumpărăm. Atuncea, zic, când în toată liniștea ne bucuram de milostiva și înțăleapta chivernisire a veteazului nostru domn, iată acea groaznecă fiară, împărăția turcească, asupra noastră năvălește. Acum trecuse Dunărea și în pământ cu sânge ne amesteca, și cu cât mai slabi ne găsea, cu atâta mai cumplit ne zdrobiia. Și era potop de obște, o tăcere surdă în toată țara. Moartea în fețele tuturor zugrăvită să vedea. Grijă era nu să trăim, ce cum să murim. Durere amară, suspinuri duioase, jale ascuțită din toate părțile să vedea și să auziia!

Însă Acela Carele pentru toți priveghează și în mâna Lui frâul împărăților ține, din mijlocul înaltului ceri, pre scaonul Său cel de foc șăzând, Acela Care toate lucrările cumpănește, și pre cei mândri surpă, pre cei puternici ai pământului sfarmă, pre cei răniți și slabi din mijlocul peirii rădică și-i duce ca să zdrobească capetele celor buieci, să cunoască toată făptura că nu să împlinesc toate câte-și făgăduiește luișI omul, acest înalt Dumnezeu, zic, Carele vântură ca pleava coroanele împăraților, ia pre *Ștefan,* sluga Sa, de mână, îmbărbătează inemile norodului celui până la moarte înspăimat, și pune biruința în mâna lui *Ștefan.* Purcede cu toți ai săi, întâmpină pre vrăjmași, lovesc fiara, o sparie, o rănesc, ne mântuim!

Cine ar putea crede, auzitorilor, de nu așa s-ar fi întâmplat, că o țară mică ca aceasta ar fi putut birui acea împărăție care preste multe scaone răsturnate puterea sa au întărit? Nu să poate asămăna biruința aceasta cu cele mai strălucite izbândiri a norodului lui Dumnezeu? Nu să poate zice că și aicea îngerul nevăzut pre cei streini de feli i-au răsipit? Nu să cunoaște mâna Celui Înalt în inema povățuitorului oștirii? Nu să vede ca lumina zilii bunătatea Acelui Ce s-au învrednicit ajutorului de Sus? Așa, auzitorilor, și mila Aceluia Ce au ajutat mare, și bunătatea celui ajutat, de socotim și smerenia lui, de rădicat la ceri!

O, cât este de greu, auzitorilor, în mijlocul biruințelor a să păzi smerenia! Atunce când sufletul, îmbătat de norocirea izbânzii, plin de sine însuși, vesălit de împlinirea sfatului, mai apoi sunetul armelor, groaznecele strigări a biruitorilor, duioasele glasuri și vaiete a celor biruiți lovesc pe atâtea părți sufletul biruitorului, cât nu-i cu putință a nu-l mișca, mai ales când pre dânsul unul pricină biruinții îl socotesc, și întru aceeași vreme însăși când pre puterea cea nevăzută o cunoaște și pleanul ostașilor lui Dumnezeu îl închină, cu greu este, zic, atuncea pre ascuns în inema sa să nu rămâie vreo gândire pentru sine. În vremi ca acestea cei fără de lege, buiucindu-se, la ceri cu mândrie caută: „Noi sîntem! zic ei. Și cine poate a ne sta împrotivă?" Iar cuvioasa iscusință atuncea mai tare razile sale sloboade, când nebunia mai desfrânat aleargă. Aceea saltă, joacă, de trufie umplându-se pierde judecata, iar aceasta, smerită, cu mâini rădicate cătră ceri, de sfințenie îmbrâcându-se, agonisește plăcerea lui Dumnezeu.

Așa făcu *Ștefan*, veteaz biruitori, voievod pământean. Dincolo biruiește mândria, dincoace pre vrăjmași sfarmă. Oastea, pe de altă parte, cu mare sâmțire povățuiește și, peste toate, ca o pavăză țării sale să face, de toate loviturile sprijinindu-o și apărând-o. Și în loc ca din izbânde să să înalțe, dintru acestea mai mult slăbiciunea omenească cunoaște. Nu săbiei, ci rugii, nu taberii, ce Besericii nădăjduiește și, cunoscând fântâna biruințelor, cătră ea aleargă. Au nu vă aduceți aminte că în noaptea cea despre bătălie la acel om care, lepădându-se de lume și de pohtele lumești, în pustii, numai spre a lui Dumnezeu laudă să închisese, la acel loc, zic, necălcat de urme omenești, în mijlocul pădurelor, în culcușul fiarălor sălbatece, cătră acel săhastru *Ștefan* au năzuit și, plecând armele petrahilului, din codri caută și aduce biruințe în tabere? Vie acum aceia carii în puterea brațului lor să nădăjduiasc, vie aceia carii numai armele cred, vie aceia carii zic că vitejia n-are amestec cu legea și vază pre cel mai mare biruitori căzut pre fața lui denaintea unui om prost, pre cel puternic denaintea celui slab îngenuncheat, cu lacrămile pe obraz zicând: „Părinte, roagă să biruim!", și cunoască că biruințele nu sînt ale oamenilor, ce ale lui Dumnezeu!

Văd, auzitorilor, că nu este cu putință biruințele veteazului acestuia să le sfârșim, că ce curgere de voroavă poate fi așa de îndestulată ca pre toate să le cuprinză? Pentru aceasta nici eu n-am gând ca pre toate de-a măruntul să vi le zugrăvisc, ce numai, pomenindu-le, să vi le aduc aminte mă mulțămăsc. Care voievod mai multe războaie au avut? Care domn mai mari biruințe au făcut? Și acestea în deosăbite vremi și locuri, cu deosăbite neamuri, ca fulgerul de la răsărit la apus au străluminat. Marturi sînt leșii,

carii cu sîngele lor pămîntul nostru au crușit, marturi ungurii, carii pre satele și cetățile lor de foc topite le-au văzut, marturi sînt tătarâi, carii cu iuțimea fugii lor de fierul lui n-au scăpat, marturi sînt turcii, carii în fuga lor nu putură afla mântuire, marturi sînt muntenii, carii de călărimea noastră s-au zdrobit, marturi sînt toate neamurile de prin pregiur, care ascuțitul săbiei lui au cercat, marturi sînt iar aceste neamuri, nu mai puțin biruințelor, cât și bunătăților lui! Dar să lăsăm acestea, să nu mai lungim a însângeratelor arme voroave, că măcar că, în mijlocul lor, el ca denaintea oltariului lui Dumnezeu au petrecut, însă acea idee care din spunere să face ne umple de cutremur și de oțărâre. Ce să vă arătăm că n-au fost numai la biruințe smerit, ce și la pace drept. Și aceasta este partea al doilea ce vom să urmăm.

Partea a doua

Cea mai dintâi poruncă ce dă Dumnezeu stăpânitorii pământului să păzască este dreptatea, prin care toate folosurile supușilor, ca printr-un foc petrecându-le, să le lămurească. Și așa de ades le-o aduce aminte, cât, de să vor abate de la ea, că să vor osândi cunoscut să face, după cum și celor ce au păzit-o, prin multele fericiri ce le-au dăruit, că nemică nu este mai plăcut înaintea Lui decât un stăpânitori drept, deșchis în vedere au lăsat. Și aceasta nu numai celor unși, nu numai celor mari și puternici, ce și celor proști și săraci învățătură au dat, în toate lucrările noastre dreptatea să căutăm și după ea curgerea traiului nostru să o îndreptăm, și numai singură aceasta făcând, putem și înaintea Înfricoșatei a Lui judecăți fără frică să mergem, și aicea în odihnă să petrecem, de nu fericiți, dar mulțămiți, de nu lăudați, dar îndestulați. Și de nu vom avea deplin norocirea lumească, încă ne vom mângâia de fericirea sufletească. Fiind încredințați de acea făgăduință, drepților dată, că vor moșteni pământul și sămînția lor să vă blagoslovi, în bucurie petrecem. Însă, cu toate amerințările lui Dumnezeu asupra strâmbilor că-i va sfărâma, cu toate făgăduințele că pre cei drepți îi va ferici, nu știu cum, atuncea când cu gura înălțăm dreptatea până la ceruri, cu inema la strâmbătate ne plecăm și, uitând ale noastre, căutăm ale vecinului, care ne par mai frumoase decât acele ce avem, și îndată lăcomia cuprinzându-ne, zavistia orbindu-ne, vălătuc către strâmbătate ne trag, uităm omenia, legea călcăm, pre Dumnezeu nu-L socotim, și așa fii periciunii ne facem.

O, voi carii v-ați spurcat în jafuri și în strâmbătăți, carii v-ați învățat a dezbrăca sărăimanul, carii v-ați deprins a scurge pre nemernici, și sângele săracilor scurgeți, spuneți-mi, spuneți-mi ce așteptați? Ce nădăjduiți? Aicea sînteți îngrețoșarea firii, dincolo prada nemilostivilor dimoni. Spuneți-mi, zic, denaintea Acelui înfricoșat judecători, Carele pre cei drepți încoronează, ce veți răspunde? Câtă va fi rușinea voastră și, dimprotivă, ciuda, când veți vedea pre cei drepți moșteni împărăției lui Dumnezeu și veți aduce aminte că aceia și pre pământ lăudați și cinstiți au fost!

Căci așa este, auzitorilor! Drepții, nu numai dincolo viața veșnică dobândesc, ce și aicea lăudați, și numele lor de cinste până la cei mai de pe urmă buciunat este. Și ce ne trebuie nouă altă pildă, că, osăbit de dovada istoriei a trecutelor veacuri, destul

este însuși acesta pre carile astăzi îl plângem, carele, în cât au stăpânit pre norodul acesta, nu domn volnic, stăpânitori cu putere, ca ce-i va fi voia, ci drept giudecători, ca ceea ce să cuvine să facă, s-au cunoscut! În zilele lui strâmbătatea era înăduşită şi legată, dreptatea săracului cel bogat nu o putea întuneca, cel puternic nu o putea călca, cel de neam nu o putea ponegri. Cumpăna prin care toate să cumpănea era la mijloc de faţă. Şi ce mă zăbovesc eu după acestea mici? Însuşi şi până astăzi ţara aceasta cu dreptele lui aşezări să ţine. Departe de la el era toată măgulirea. Minciuni, în curtea lui, nu putea intră. Năpăstuitoarele pâri şi clevetiri era izgonite. Acei oameni fățarnici, carii să lipăsc pe lângă domni şi, printru o răutate ascunsă, voroavele lor cumpănind, să arată ca nişte slugi drepte, iar în gândul lor nu este alt fără numai să înşale pe stăpân, şi pentru ca să poată spori în meşteşugurile lor, prin cuvinte dulci şi zugrăvite întră în inema domnilor şi gonesc pre cei buni şi drepţi, şi mai pre urmă, robind pre stăpân, încep a lucra la ivală răutăţile lor, şi nu numai că ei să îngraşă de jafuri şi de bunurile celor buni, ce încă şi numele stăpânului îl strică, şi acel stăpân, care ar fi bun din fire, având slugi ca acestea, tiran să socoteşte; acest feli de oameni, zic, lângă el nici o trecere nu avea, nici înaintea lui să afla. Curtea lui deşhisă; sărăimanul, asupritul şi văduva, dreptatea lor lui o arăta. O, vreme fericită! O, stăpânire luminată! O, ţară norocită, unde dreptatea ta nu mai puţin decât domnul stăpâneşte şi unde fieştecarele, rândul său ştiind, din cărarea orânduită nu să poate abate!

Cu greu este, auzitorilor, stăpânitorii să fie drepţi, dar cu cât este mai grea, cu atâta este la ei mai de laudă dreptatea! Păgânii, pentru că Minos, împăratul Critului, să socotise că au fost drept judecători, zicea cum că dumnezeii lor l-au făcut giudecători sufletelor în ceea lume, atâta de mare lucru le păru judecata dreaptă la un împărat. Dar noi, pentru *Ştefan,* ce vom zice, atuncea când îl ştim drept judecători, şi dreptatea de Dumnezeu cel nemuritori lăudată? Oare nu l-am socoti, mai cu încredinţare decât aceia, că este în sânurile lui Avraam? Cu adevărat, auzitorilor, nu trebuie altă faptă unui stăpânitori, ca să intre în iad, decât strâmbătatea, pentru că ce sabie tâlhărească atâta sânge poate să verse, ce otravă atâtea morţi poate să facă, decât strâmbătatea la unul ce de nime nu să sfieşte, ce tuturor frâul în mâinele sale ţine? Căci, de poate un judecători strâmb multe răutăţi a face, dar pentru un stăpânitori nedrept, ce socotiţi? Au nu poate omorî, nu poate jăfui, nu poate asupri, nu poate necăji fără de frică, şi cu atâta mai amar cu cât nici a te jălui n-ai cui? Aşa, auzitorilor, un stăpânitori strâmb, facă toate faptele celelalte a legii (măcar că în strâmbătate nemică nu este bun!), umple lumea de milostenii, beserici zidească cât de multe, acelea nu numai că nu-i folosesc, ce încă întru pomenirea urâciunii rămân, şi pe toate bunătăţile lor lacrămile şi suspinurile celor asupriţi le şterg, le înăduşăsc, şi la răsplătirea osândirii fără întoarcere îl duc, după cum şi sângură dreptatea pe toate celelalte păcate le şterge şi curat înaintea lui Dumnezeu îl pune!

O, împăraţi! O, crai! O, domni! O, stăpânitorii noroadelor! Ţineţi urechile voastre deschise şi Scripturile ascultaţi, când strigă: „Iubiţi dreptatea, cei ce judecaţi pământul!", auziţi, zic, şi de o faceţi, vă bucuraţi, dar cutremuraţi-vă când nu o faceţi, şi să nu aşteptaţi alt fără numai cumplitele munci ale vecinicului iad! Luaţi pildă de pre acesta, carele puternic ca şi voi au fost, dar puterea lui n-au slujit spre alt fără numai

spre razimul dreptății, au fost fericit pentru ca pre cei buni fericiți să-i facă. Atâta au vrut să poată și atâta au putut, ca pre mulți să mângâie și să ajute.

Știți, auzitorilor, că de mai multe ori cei temători de Dumnezeu sînt rușinoși și neîndrăzneți. Ei știu pre domni să-i slujască, dar să-i măgulească n-au deprins. Pentru aceasta sînt depărtați, goniți și cu strâmbătate părăsiți, căci cei răi, mincinoși și obraznici cu unii ca aceștia, a cărora viață este mustrarea năravurilor lor, la un loc nu pot trăi. Iar *Ștefan* pre aceștia nu i-au lăsat depărtați, ce au făcut dreptate darurilor lor, i-au scos de la întunerec, din ticăloșie i-au scuturat, și cu atâta domnia lui au fost mai fericită, cu cât pre cei buni pre lângă sini slugi, prietini și sfetnici îi avea. Departe de curtea lui toată minciuna, zavistia legată, pizma ferecată, înșălăciunea izgonită, strâmbătatea de istov împilată. Dreptatea pre scaon împărățea, și nu ea lui, ci el ei supus și slujitori era. De apuca armile, de la ea să sfătuia; de judeca, pre dânsa asculta; de cinstiia, ei urma; și toate, ca o slugă, din porunca ei le făcea. Cei vechi că dreptatea dintre oameni au fugit băsnuia, iar la noi că stăpânea putem dovedi. O, viață fericită! O, obiceiuri de aur! O, dulce stăpânire întru care strămoșii noștri au petrecut! Oare mai veniți vreodată? Oare ne vom mai învrednici și noi a vă avea? Ori ați fost numai și ați trecut, lăsându-ne nouă numai o amară pomenire de voi? Atâta-i de dulce dreptatea la o stăpânire, și atâta-i strâmbătatea de amară! Noi, după atâtea veacuri, pre un domn drept plângem, atuncea când pre cei strâmbi sau îi uităm, sau nu ne aducem aminte de ei fără numai să-i hulim.

Însă, auzitorilor, acestea ce le-am zis până acum, întrebu-vă, ce sînt? Toți mi-ți răspunde: „Vitejii luminate, izbânde vestite, fapte lăudate, biruințe slăvite a unui domn desăvârșit!". Nici eu nu zic amintire. Toate faptele lui *Ștefan,* ori despre care parte să vor căuta, sînt minunate, toate darurile lui covârșitoare. Dar, cu toate aceste, ce au rămas? Au numai un nume deșărt? Au numai o gândire de lucruri mari, dar care au fost și s-au trecut? Așa este, că toate lucrurile lumii sînt deșarte, o umbră, un vis, o apă care curge și nu să poate opri, nici a să întoarce, și toate putrejunii supuse! Unde-i Chiros, groaza lumii? Unde-i Alexandru, carele au răsturnat Persia? Unde Schipion, tunetul Râmului? Unde Chesar, fulgerul războaielor? Unde sînt puterile, avuția, slava și vâlfa lor? Ce s-au făcut? Au nu să par că au fost un vis și o nălucire? Până au trăit acei vestiți biruitori, răsuna lumea de războaiele lor. Au murit, s-au îngropat, abia numile lor le auzim!

O, moarte, moarte, cât ești de lacomă! Pre atâția nenumărați ai înghițit și înghiți, și nu te mai saturi. Și iarăși: O, moarte amară! O, moarte groaznecă! O, moarte înfricoșată, însă pentru cei necredincioși, că după această viață nemică nu le rămâne. Iar noi, laudă lui Iisus Hristos, de tine nu ne temem, că prin tine, nu ca ciia cătră osândă, ci, ca drepți fii legii, după credință și după fapte cătră fericire mergem.

Așadar, de rămâne pe *Ștefan* numai pentru faptile lui cele lumești să-l lăudăm, puțină este lauda, care, curund trecând în întunerecul uitării, să vindecă. Dar cu atâta mărirea lui mai vecinică este și mai luminată, cu cât nu dintru a lumii, ci din plinirea poruncilor lui Hristos, Împăratul veacurilor, au agonisit-o. Și toate acele care până acum le-am văzut, fericite odrasle a acei rădăcini sfinte au fost, căci legea nu ca alții,

pentru că de la părinți au apucatu-o, ci încredințat fiind de a ei folos au ținut-o. Și aceasta ne-au rămas care v-am făgăduit să vă arătăm.

Partea a treia

Nu știu cum, că Sfintele Scripturi, pomenirea norodului celui oarecând ales în scris lăsându-o, pre cei puternici veteji mai supt tăcere îi lasă, în loc că pre împărații cei binecredincioși cu toată desfătarea voroavei ni-i arată, până și cele mai mici a lor lucrări zugrăvindu-ni-le. Căci cărțile ci să numesc „*ale împăraților*", întâi, a doua și a treia, numai pre Saul, pre David și pre Solomon ni-i arată, iar în cea de pe urmă rânduiește pre atâția, arătându-le numai numele și istorisind viața lui Ilie sau Elisei. Dar oare pentru ce? Pentru că Dumnezeu aceste vetejii mari, puteri silnice, avuții desfătate, dacă nu purced din izvorul credinții, nici lăudate, nici priimite le are. Așadar, mai toată împărăția lui Saul cuprinde lauda lui Samuil și al lui David, iar cartea a doua este numai a lui David. Dar să vedem, oare cum îl laudă? Că au sfărmat cetăți? Că au dobândit războaie? Ba! Ci întâi pune temei și zice: „Prealăudat este înaintea Mea copilașul!", și mai pre urmă arată și celelalte a lui fapte strălucite.

Oare, aicea, auzitorilor, n-am făcut noi o greșală văzută că, lăudând ale domnului *Ștefan* lumeștile fapte, ale credinții, care sînt și mai mari, le-am tăcut până acum? Însă ce face aceasta? Noi am mirosit florile, nelepădând pomul. Dulceața rodurilor am mărit, și cu atâta mai mult pre rădăcină am lăudat. Și macar că la lauda veteazului acestuia am purces îndărăpt, însă numai să nu lăsăm ceva, greșala nu va fi de cap. Dar aicea sâmt că puterea mea slăbește, amorțăsc cu totul, greutatea mă atârnă și, pe acest câmp lat și desfătat a credinții acestui biruitori, nu să alerg, ci cu frică pășăsc. O, de s-ar da mie duhul înțălegerii, duhul priceperii, ca să poci avea acel meșteșug nu numai laudele, ce și credința lui în inemile voastre să zugrăvesc! Mare Împărate, de a Căruia clipală spânzură lumea, ce este cu neputință la Tine? Și de nu-mi dai mie acea iscusință, rogu-mă, Stăpâne a toată făptura, auzitorilor acestora o mică parte din înțălepciunea Ta dă, ca dentru al meu prost cuvânt nu aceea ce zic, ci aceea ce-ar trebui să auză, să înțăleagă! Dar să începem, macar că cu greu este, și dincotro caut noian văz, însă să începem.

Pare-mi-să, creștinilor, că patru lucruri mai întâi trebuiesc să să afle la un creștin: credință nesmintită, nădejde în Dumnezeu neschimbată, fapte bune necontenite, grijă de sfârșit bun și după lege. Acestea sînt pre care toată legea razimă, acestea, de le vom avea, ne vom mântui, iar de nu, ne vom osândi. Acestea sînt razimul, stâlpii, întărirea, acoperemântul și temeiul legii noastre. Să le căutăm deci pre fieștecare dintr-acestea și să vedem de s-au aflat în *Ștefan*.

Dar ce îndoială de credința lui putem avea, carele pe creștinătate nu cu cuvinte numai, ci din inimă, cu căldură, au mărturisitu-o? Să întoarcem puțin ochii noștri spre faptele lui și să vedem: nu sînt toate roduri ale unii credințe fierbinți? Însă pre care întâi să pomenim? Evlavia ce avea cătră slujitorii lui Iisus Hristos, ori dragostea cu care să aprindea cătră împlinirea poruncilor Lui? Curățenia vieții în care petrecea,

ori rugile lui cele neîncetate către Mântuitoriul? Dar pentru acea râvnă ce avea spre întărirea legii ce vom zice? Că nu da somn ochilor săi, nici genelor sale dormitare. Aceasta gândiia, aceasta cugeta, către aceasta să nevoia, ca Beserica lui Hristos să să mărească și să să lățască. Apuca armele nu ca să-și lățască domnia, ce ca să apere legea. Însă ce ne trebuiesc atâtea cuvinte, ca când ar fi vreo îndoială asupra credinții lui, cu care s-au adăpat din curatele și neamestecatele izvoară a pravoslavnicii Beserici din copilăria lui? Și nici eresurile cele înșălătoare, nici focul vrăstei tinerești, n-au putut-o sminti, ci au rămas întărit pre piatra care este Hristos (după Apostol), pre a Căruia cruce de-a pururea îmbrățoșată la pieptul lui ținând, viața sa Lui au închinatu-o, nădejde nesmintită printr-însul la Părintele veacurilor având, prin Care pre toți vrăjmașii săi au gonit, au înfrânt, au surpat. Aduceți-vă, mă rog, aminte ce zisem la izbânzele lui. Au nu l-ați văzut diznădăjduidu-se de ajutoriul omenesc? Au nu, cu singură nădejdea ce avea în Dumnezeu, cu puțini ieșiia înaintea celor mulți? Au nu biruința de la slujitorii oltarilor lui Dumnezeu o cerea? Orb trebuie să fie cineva și să nu le cunoască aceste!

Dar pentru că știți, creștinilor, că credința fără de fapte este ca un trup fără de suflet, și el singur știind-o aceasta, cu dorire era pentru fapte și cu nevoință era ca să le săvârșască. Și cu cât mântuirea sufletească îi era dorită, cu atâta silința lui era aprinsă și de-a pururea căuta orice loc, orice vreme i s-ar întâmpla îndămână să n-o lase în deșărt să treacă, și cu cât norocul îi dedese putere, cu atâta credința îi însuflase voirea ca să facă bine. Știa bogățiele cât rău sufletului pot să aducă, când ne stăpânesc ele pre noi, și, dimpotrivă, cât folos ni să câștigă, când le cheltuim bine. Așadar, dând lumii cât să cădea, cu totul spre sporirea duhovniceștilor fapte să întorcea și, ca o apă limpede și rece, pre cei topiți de arșițile lipsii răcorea. Pre câți de aceia pre carii norocul i-au pus într-un loc înalt, dar în lipsă, pentru ca mai tare să-i necăjască, căci aceia a lucra să agonisească sînt nedeprinși, a cere să să chivernisască le este rușine, și cu atâta starea lor este mai grea, cu cât nevoia și lipsa lor este mai ascunsă, pre câți, zic, dintr-aceștia ajuta! Câte fecioare sărace de părinți mângâiete! Câte famelii hrănite! Din sânul lui ca dintr-un izvor nesfârșit milele curgând, pre cei ce avea trebuință îi adăpa. Însă acestea, potrivindu-se cu acele ce au făcut pentru Dumnezeu, sînt foarte mici și pier din ochii noștri.

Ce loc au lăsat în pământul acesta unde să nu fi rădicat oltare lui Dumnezeu? Pre cât de izbânzele lui pământul acesta suna, pre atâta de slujbele ce să cântă în besericile ce au zidit răsună. Și de câte [ori] pre vrăjmași au împilat, de atâtea ori spre mulțămită case lui Dumnezeu au zidit. Patruzăci de lăcașuri sfinte, de unde neîncetat, în toate zilele, buna mireazmă a rugilor către Dumnezeu pentru pământul acesta să rădică. Așa *Ștefan,* în cât au trăit, cu armile ne-au apărat, și după moarte sfintele acelea rugi până astăzi ne țin. O, fericit suflet, pentru carele atâtea jărtve să rădică spre iertarea păcatelor, și curățit lângă Mintuitoriul lăcuiești! O, pământean blagoslovit, că așa ai trăit, ca viața aceasta să-ți fie o lesne mijlocire prin care nemurirea să agonisești! O, stăpânitori cuvioși, căruia puterea și averea spre împlinirea legii lui Hristos în toată viața grija sfârșitului celui bun i-au fost!

Acestea, iubiții mei auzitori, trebuie să fie în gândul și cugetul nostru: nu cum să trăim, ci cum să murim, că de aceasta razimă toată mântuirea noastră! Au nu și la lucrurile lumești, de sfârșit spânzură toată isprava trebii? De unde și acel iscusit cuvânt au născut: „Sfârșitul încoronează lucrul". Și, de vreme ce buna cuviință la aceste fragide și putrede o păzim, cu cât mai vârtos la ale sufletului să cade? Aceasta, aceasta în ochii săi avându-o *Ștefan,* viața sa toată era o curgere spre bunul sfârșit. De câte ori în mijlocul taberii, atuncea când puțină odihnă are un voievod, neclătindu-să și nemișcându-să de apropierea oștilor vrăjmășești, statornic întru sine, triimețând tămâia rugilor sale la Dumnezeu, cum ar birui păcatul cugeta! De câte ori, zic, cu posturi lungi și seci își zămora trupul și-și curățiia sufletul, ca să-l dea fără de prihană în mâna Aceluia de la Carele l-au luat! Dar ce voi zice pentru acel dor și dragoste ce avea mai de-a pururea cu Sfântul și Preacuratul trup și sânge a lui Hristos să să cuminece? Însă nu din nesimțire, ca mulți alții, ci din căldura ce avea ca, gătit, fără de frică și cu tărie, lovitura morții să priimască. Și pentru că nu știa ceasul acela care pre mulți când nici gândesc îi înghite, pentru aceea de-a pururea priveghea ca să fie gata. De mergea la oaste, ca o oaie către cuțit era! De petrecea în pace, cu smerenie și tăcere poronca Celui de Sus aștepta! De-a pururea urechea lui la glasul Besericii era, ca să asculte și să facă cele pentru bun sfârșit.

Sfinții lui Dumnezeu, voi știți de câte ori vouă să ruga! Nu cerea viață îndelungată, nu avuții multe, nu izbânde luminate, ci cum să săvârșască bine. Voi, sfinți îngeri, auziiați suspinurile și plânsurile lui! Voi l-ați auzit, zic, și legheoanele voastre cele nevăzute împrejurul lui ați pus, și dintr-atâte primejduioase războaie l-ați scos nevătămat! El au cunoscut ajutoriul vostru și după cum v-au făgăduit au făcut. Acum, îngreoindu-l anii și blândețele viind preste dâns(ul), neputințele trupești adăogându-i-să, în post și în lacrămi zioa cea strașnică aștepta. „Veniți – zice – fiii mei! Veniți, și să vă zic vouă: în calea lui Dumnezeu umblați, pre supușii voștri apărați, dreptatea păziți, pre cei slabi ajutați!". O, învățătură, care nu numai cu slove de aur să să scrie prin toate orașele să cade, ce și pre lespidea inemii sale fieștecare domn să o tipărească! Vedeți mărimea inemii acestui domn! Vedeți a lui cuviosie creștinească! Deșteptați-vă, stăpânitorii noroadelor, ascultați, îndemnați-vă, urmați!

Acestea după ce zice, pleacă grumazul său și priimește lovitura morții. Au murit! Așa de în grabă la acest loc de îngropare sosim? Atâtea laude, slave, măriri întru aceasta să încheiară? Aicea să obârșiră toate lucrările lui? Acest veteaz nebiruit, acest domn vestit, acest stăpânitori puternic, au doară țărnă va să să facă? Într-acest mormânt să să închiză toate vredniciele lui? Acest trup, carele cu armele fulgera preste vrăjmași și ca un trăsnet îi cobora, ce, acum, pro năsălie, fără de mișcare, gătit spre putrejune și mâncare viermilor? O, ceas groznic! O, stâncă primejduioasă de care toți ne lovim, unde nădejdile noastre cele dulci pentru puterea noastră să sfărâmă, și norocirea cade! Moarte nemilostivă, care pre toți ne cernești, ne rumpi întâi inemile, răpind pre fii, pre frați, pre părinții noștri, și mai pre urmă și pre noi ne îngropi în pământ! Viață amăgitoare, care ne îndulcești toate sâmțirele, ca mai

cu amar să te pierdem! Dar […][180] deștepta să cunoaștem că cei ce fac faptele legii, trăind și murind întru Hristos Iisus, să învrednicesc nesfârșitei bucurii, întru a Sa cerească Împărăție, Amin.

Ierodiaconul Gherasim Putneanul († 1797)

[*Cuvânt de îngropare vechiului Ștefan voievod, domnul țării Moldovii, cel ce s-au numit „Mare*", ediție și studiu istorico-literar de N. A. Ursu, în „Mitropolia Moldovei și Bucovinei", LXVI, 1990, nr. 4, p. 136-149].

156

Adevărul rămâne unul și același. A-l nimici nu există putere; nu răutate a-l depărta din inima pătrunsă de el. Încercarea a i se opune cu cuget îndărăpnic este o iluziune vană. Conceputul ei este neadevărul. Când mă aflu pe malul unui râu și privesc la cursul său, mi se reprezintă icoana după amândouă părțile ei. Cât pentru a doua, să-mi închipuiesc că pune cineva stavile colo mai în vale, în știrbătura unde stau doi munți cap la cap și-i dispărțește numai apa râului. Mă întreb: Ce s-ar întâmpla? Curând, mândra vale ce se deschide în față-mi, cu orașele ei, cu satele ei, cu grădinile și câmpiile ei fructuoase, ar dispărè sub undele apei, și conchiderea mi-ar fi: că pentru un spectacol s-a pierdut mulțimea frumusețelor ce mi le reprezinta valea înainte. Fugind de aice, aș râde de vanitatea acelui puternic, și, așezându-mă pe un munte, aș deplânge nimicirea întâmplată.

Asemenea râului vecinic curgător, nestăvilit, este adevărul. Stăvilești râul, îneci o vale, stăvilești adevărul, însetezi o lume. Și, dacă am adus această icoană înainte, am adus-o pentru că am văzut-o nu în fantazie, ci în realitate. Fie-mi permis aici a o descrie; ea câștigă interesul oricărui bine-cugetător, cu atăta mai mult cu cât atinge, mai cu deosebire, progresul adevărat național.

*

Sunt acuma deja doi ani de când răsuna în una din văile Carpaților bucovineni, imne neauzite până atunci, cântări neîntâmpinate poate de patru sute de ani. Lângă un altar monastiresc își luau ele începutul. Și care era cauza? Orișicine cunoaște că lângă altarul monastirii Putna zac osemintele marelui erou al românilor, ale lui Ștefan cel Mare. Trecuse nu ani, dar veacuri peste tristul său mormânt, și nime, nime nu-și aduse aminte de el. Însă, adevărul rămâne unul și același; a-l nimici, nu există putere; inima pătrunsă de el se încântă, și ce era dat uitării se împrospătează în memoria generațiunilor. Acea zi era zi de îndoită sărbătoare: *Adormirea Maicii Domnului* pentru creștini, pentru confrații de un simț răsărirea unui soare după un apus lung și trist

[180] Neclar

lung, căci patru sute de ani fusesem de el părăsiți. Trist, fiindcă păruse că nu-și va mai lua finit întunericul. Unica mângâiere acelor timpuri era că ici și dincoace tot se afla știință despre reîntoarcerea sa. Pentru prima dată izbucnește ea din ascunsul său în acea zi; cântările soborului monastiresc sunt dovada izbucnirii. Creștinii adunați respiră mai fericiți, îndoita serbare pătrunde sufletul lor.

Oare, dacă se pusese până acuma nouri în calea luminii; oare, dacă se stăvilise cursul adevărului până în acea zi, nu este un merit deosebit al acelei inimi sincere ce pătrunse de puterea adevărului, aduce spre știința tuturor, reîntoarcerea luminii și dispărerea nourilor? Este! Și cu drept cuvânt. Ce-i pentru muma simțitoare, întâiul ei născut. Familia se adună atunci și fiecare aduce rodini. Aice a fost rodini inimile confraților de un simț. Și acuma, fie-mi permis a mă întreba: Cine a fost acea mumă? Și care i-a fost pruncul? Voi răspunde: aruncați privirea în monastirea Putna, de n-ai fost atunci față la îndoita sărbare! Plin de năzuinți, adevărat creștin și național, vei afla acolo pe un bărbat ce s-a jertfit stării monastice. Credincios Bisericii, credincios statului este Precuvioșia Sa, părintele egumen, alesul unanim de către acel sobor. Arcadie Ciupercovici. Despre vredniciile sale nu trebuie să vorbesc aici, căci onorabilul public le cunoaște deja din foaia *Societății literare și științifice* din Cernăuți. Îndată ce a fost introdus ca egumen actual în monastirea Putna, gândul ce îl încânta era a-i reda acestui loc momentuos în istoria românilor, vaza pierdută în decursul timpurilor. Și tocmai acest gând este pruncul, să mă exprim așa, pentru care a îngrijit cu dragoste părintească. Stavilă în calea adevărului poate fi numai cugetul îndărăptnic. În luptă, ades ambiguă, dispare însă, căci puterea este legea primă, puterea adevărului cea mai sublimă. Precuvioșia Sa, părintele egumen Arcadie Ciupercovici, conștiut și convins de acest principiu, rupe stavila pusă de cugetul îndărăptnic, decizându-se a aranja serbarea unui jubileu în amintirea marelui erou național, Ștefan. Greutățile ce le întâmpină sunt asemene trebilor impuse lui Hercules. Fără de sfială însă, și condus de o răbdare nespusă, împlinește lupta la 1867, serbează acel jubileu.

Sigur că nu a rămas neîncântată nici o inimă bine-simțitoare ce a părtinit la această serbare, cu atât mai mult că fapta în sine are o însemnătate atât de mare, atât de gravă, că arareori vreuna, când ne gândim la cele naționale ale noastre, printr-însa s-a deschis o câmpie până acuma părăsită. Prin ea va rămâne monastirea Putna, un centru, un focus puternic pentru români. Aice era dată uitării floarea vieții noastre politice religioase până acuma. Eroismul lui Ștefan cel Mare, adormit în decursul a patru sute de ani, tot aici, după trecerea acelui timp vitreg, se redă ea iarăși memoriei noastre, se deșteaptă, el iară în inimile confraților. Valea Putnei! Pe ea zăcea negura uitării! Valea Putnei! Imaginea de inundațiune ce am descris-o mai sus, erai tu! Se urcă românul pe vârful muntelui și îți deplângea nimicirea întâmplată! Valea Putnei! Astăzi stavilele s-a rupt, frumusețile tale se ivesc iară. Și mulțămită cui? Dacă soarta nu îi dă monastirii Putna pe un conducător demn și vrednic, cum este Precuvioșia Sa, părintele egumen Arcadie Ciupercovici! Valea Putna! Încă, imnul deșteptării nu l-ai fi auzit cântându-se, ecoul tău încă nu l-ar întâmpina pe cercetătorul acestui loc cu cuvintele: „Pilduiți-vă

în faptele vieții lui (Ștefan cel Mare), lucrând și făptuind toate acele ce le cere de la noi Biserica, patria, națiunea!". Nu, nici cu întreaga cuvântare ce urmează aici[181].

*

Durere! Că nu s-a putut efectui acest jubileu în lungul și latul hotarelor României! Ca o amintire acelei zile momentuoase zboară însă aceste pagini și peste hotarul Bucovinei – suvenire scumpă -, celor ce a luat parte la această serbare, știre îmbucurătoare celor ce n-au știință despre ea. Adevărul rămâne unul și același!

S. Bodnărescu

[Samson Bodnărescu, *Reminescențe din Putna*, Iași, 1869[182], p. 1–5, 14. Data cuvântării, conform conținutului acesteia: 15/27 august 1871]

157

Serbarea de la Putna

D-l. Ion A. Rădulescu-Pogoneanu a publicat în numărul de la 1 aprilie al „*Convorbirilor literare*" începutul unui articol scris de M. Eminescu în noiemvrie 1871, când adunarea societății „România jună" din Viena dezaprobase purtarea noastră ca organizatori ai serbării de la Putna. Eminescu terminase acel articol pe care voia să-l publice în „*Românul*" dar, în urma stăruințelor noastre, l-a nimicit. El avea însă obiceiul de a-și face dispoziținea articolelor pe care voia să le scrie, și ceea ce d-l. Rădulescu a găsit între manuscriptele rămase de la Eminescu nu e în adevăr articolul, ci numai dispoziținea concretizată, dar încă neredactată. Chiar așa, scrise din fuga condeiului, cele câteva pagini aruncă o viuă lumină asupra fazei în care se afla atunci dezvoltarea noastră culturală; ele însă prezintă pe autorul lor cum el în adevăr nu era. Citind aceste pagini, ni-e parcă Eminescu se simțea în mare strâmtorare și-și dedea silința să se apere. Adevărul este că el n-avea nevoie de a se apăra.

Mai trăiesc încă mulți dintre cei ce i-au fost colegi la Viena și toți știu că el se bucura de iubirea tuturora și că nimeni nu punea la îndoială sinceritatea lui. Chiar și acel Ioniță Bumbac, care „scuipa" în „Junimea", îi era lui Eminescu, personal, bun prieten. Dacă n-ar fi fost așa, Eminescu n-ar fi intervenit. Noi, cei ce l-am cunoscut de aproape, știm cu toții că el era om căruia puțin îi pasă dacă alții îl socotesc bun ori rău, prost ori deștept și care niciodată nu simțea nevoia de a se apăra. El a intervenit dar numai ca să acopere pe alții, care aveau nevoie de apărare, cu simpatiile de care se bucura. De aceea zice el: „Repet că asta a fost numai pretextul, cauza adevărată a

[181] V. *supra*, doc. nr. 93.

[182] Acest an, menționat pe foaia de titlu a cărții, nu este real.

declarațiunii d-sale (a lui Bumbac) nu merită a fi adusă înaintea publicului". Nu merita atunci și nu merită nici azi, după treizeci și doi de ani. Tocmai de aceea am stăruit să nu fie adus înaintea publicului nici pretextul, căci s-ar fi produs discuțiuni care ar fi scos la iveală acea cauză adevărată.

Azi, acele discuțiuni nu se mai pot produce. Vor mai fi trăind, ce-i drept, unii dintre cei ce-și ridicaseră atunci glasul alături cu Ioniță Bumbac, ei sunt însă oameni neștiuți, care nu mai au ambițiunea de a salva națiunea și care vor fi uitat de mult cele petrecute, sunt acum treizeci și doi de ani. Am fost dar viu emoționat când am citit paginile publicate de d-l. Rădulescu, căci eram și eu între aceia pe care Eminescu voia să-i acopere, și mai ales că eu am stăruit ca articolul să nu fie publicat. Discuțiunile din cele două ședințe ale societății „România junǎ" și articolul scris de Eminescu în urma acestor discuțiuni sunt încheierea unei lungi frământări, care încetul cu încetul coprinsese întreaga tinerime universitară română și care a culminat în congresul de la Putna.

Eminescu n-a fost între inițiatorii serbării, dar ideea congresului de la el a pornit și serbarea nu s-ar fi făcut dacă el n-ar fi stăruit ca ea să se facă cu orice preț, pentru ca congresul să fie cu putință. Știindu-l poet, chiar și mulți dintre cei ce l-au cunoscut personal s-au deprins a-l lua drept un visător inaccesibil pentru preocupările zilnice. Așa însă el era numai în ceea ce privește propria lui existență; când vorba era de durerile neamului românesc, el ardea în foc nestins și devenea om de inițiativă și de acțiune, stăruitor neînduplecat, care nu ne dedea răgaz, ci ne mâna mereu înainte. Patriot nu era Eminescu, dar era naționalist, pentru care România numai ca centru firesc al vieții naționale românești merita să existe.În frunte nu-i plăcea să iasa, dar împingea pe alții înainte, și era gata să meargă și singur când alții nu voiau să-l însoțească.

Așa-l vedem cu ocazia serbării de la Putna. Serbarea am pus-o la cale mai ales noi amândoi. Socotindu-l însă cum nu era și cum un om ca dânsul nici nu poate să fie, Ioniță Bumbac și soții lui mă luaseră pe mine drept cap al tuturor răutăților, căci eram președinte atât al societății „România junǎ", cât și al comitetului care aranjase serbarea. Eminescu nu era în gândul lor decât un biet de băiat naiv, care să lăsase să fie amăgit de mine. Mi s-a făcut dar în prima ședință un strașnic rechizitoriu, în care s-a dat pe față „cauza adevărată", care nu merita să fie adusă înaintea publicului și-n urma căreia noi ne-am retras.

Prin retragerea noastră s-a dezorganizat și biroul central al congresului, care avea să ducă mai departe lucrarea începută la Putna. Nemângăiat din cauza aceasta, Eminescu a intervenit ca să salveze biroul și a propus o listă în care luase pe Ioniță Bumbac ca președinte, iară noi eram trecuți ca membri în comitet. Ioniță Bumbac însă și soții săi se temeau ca nu cumva această îngăduință să fie o cursă pe care le-o puneam ca să-i ducem la peire. Având puternice cuvinte de a presupune că eu sunt vândut „străinilor" și plătit de „Junimea", ca să întrețin pentru prostirea tinerimii române legăturile stabilite la Putna, ei se simțeau chemați a salva națiunea și au făcut pregătirile de care vorbește Eminescu, ca să ne silească din nou a ne retrage, ceea ce am și făcut, spre marea durere a lui Eminescu.

Nu e dar în gândul meu să fac descrierea serbării de la Putna în toate amănuntele ei. Trebuie să se facă lucrul acesta, dar eu nu pot să-l fac și e destul ceea ce s-a publicat atunci prin ziare și mai ales în coloanele *Românului*. Mă mărginesc la punerea în evidență a amănuntelor privitoare la partea pe care a avut-o Eminescu în punerea la cale a serbării.

I. La Viena

Se înființase după multe frământări Societatea Academică „România junĕ", și noi, fericiții ei întemeietori, așteptam cu viuă nerăbdare sâmbetele, când ne întruneam ca să petrecem câteva ceasuri împreună, lucru pentru toți plăcut și pentru cei mai mulți totodată și folositor, căci ne adunaserăm din toate țările în care soarta i-a risipit pe români, și numai puțini dintre noi știam bine, ba unii abia aici aveau să învețe românește. Eminescu era unul dintre cei mai zeloși membri ai societății și secretarul ei[183]. Copilărise în Moldova, își făcuse studiile secundare la Cernăuți, la Sibiu, la Blaj și la Beiuș, stătuse la Timișoara, unde avea un frate mai mare; petrecuse timp îndelungat la București, cutreierase tot pământul românesc și ne considera pe toți compatrioți, ne era tuturora apropiat. Era însă un cerc mai restrâns, în care îl vedeam în fiecare zi, oameni mai potoliți, ca Vasile Bumbac și Grigoroviță din Bucovina, Stamati din Basarabia, T. Nica de la Brașov, dr. Maier, D. Barcianu și câtva timp I. Bechnitz de la Sibiu, Tancu și Ciocan de la Năsăud, V. Lucaciu din părțile Satmarului, N. Oncu din Zarand, I. Hosanu de pe Mureș, I. Neagoie de la Blaj și Caragiani din Macedonia, tinerii bătrâni, care aveau pentru el o afecțiune mai mult decât colegială și pe care el nu-i punea în rând cu ceilalți.

Deși tânăr, știa din propria lui experiență cât de mult se deosebesc românii unii de alții în ceea ce privește felul de a gândi, de a simți și de a vorbi, cât de anevoie se înțeleg între dânșii și cât de greu e a-i face să lucreze împreună. „Nu există poporul român – ne zicea el adeseori în felul lui paradoxal – ci numai putința de a-l închega". Noi ceilalți am recunoscut acest adevăr numai în timpul frământărilor prin care a trebuit să trecem ca să putem înființa „România junĕ". De aceea am ales drept deviză a societății versul lui A. Mureșanu: „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!"

Aceeași convingere comună a noastră am exprimat-o și în apelul pe care în ajunul serbării de la Putna l-am adresat publicului român. „Nu junimea română academică a produs ideea serbării – ziceam noi în apel – ea purcede din conștiința națională română. Națiunea română voiește cultură, și *cultura ei trebuie să fie una,* omogenă la Prut și la Someș, omogenă în sânul Carpaților cărunți și pe malurile Dunării bătrâne".

În gândul nostru dar, serbarea de la Putna era începutul unei conștiente lucrări pentru restabilirea unității în viața culturală a românilor. De aceea, în apelul pe care la 12 iunie 1871 l-am adresat colegilor noștri de la alte universități ziceam: „Pierdem

[183] Bibliotecar se zicea [nota lui Slavici]

un an din viața noastră comună dacă mai amânăm serbarea". Nu tot așa înțelegeau însă lucrurile și cei ce luaseră inițiativa pentru punerea la cale a serbării. La 1870 se împlineau – așa se zicea – patru sute de ani de la urzirea mănăstirii Putna, și dr. Aronovici din Botoșani făcuse propunerea ca să profităm de ocaziunea aceasta spre a pune la cale o serbare națională la mormântul lui Ștefan cel Mare. La 15/27 august, în ziua de Sf. Mărie, când se serbează hramul bisericii, se adună în toți anii multă lume la Putna; n-aveam dar decât să stăruim ca de astă dată să vie deputațiuni din toate țările locuite de români și să facem astfel o mare manifestațiune națională.

Ideea era frumoasă și ademenitoare. Noi însă ne țineam ședințele în prezența unui comisar de poliție, de cele mai multe ori un oarecare domn Toma, român din Munții Apuseni, care se stabilise la Viena. Dădăcirea aceasta ne era cu atât mai nesuferită cu cât mai vii erau în noi pornirile de a face lucruri mari, ca lumea să vorbească despre noi, căci d(omnul) Toma, om tăcut și potolit, își dădea silința să ne ție în limitele trase de statutele societății și astfel era adeseori nevoit a ne sfătui să ridicăm ședința și să continuăm discuțiunile în vreo cafenea, unde el nu era însărcinat a ne însoți. Când cestiunea serbării a fost pusă în discuțiune, d(omnul) Toma era foarte strâmtorat, și eu, președintele societății „România jună", ținând seamă de strâmtorarea aceasta, am declarat că statutele nu permit ca asemenea cestiuni să fie discutate în ședințele societății. Era în interesul societății de curând înființate ca să o fac aceasta, și cei mai mulți dintre membrii societății au aprobat hotărârea pe care o luasem în înțelegere cu Eminescu și cu alții membri din comitet. Unii însă trăgeau din buna noastră chibzuință concluziunea că suntem contra serbării.

Adevărul era numai că ne temeam ca nu cumva prin manifestațiunile proiectate să fie compromisă societatea, și astfel ne țineam în rezervă. Nu am luat dar parte nici la „adunarea generală" a studenților români din Viena care a ales comitetul de acțiune. Puindu-se comitetul acesta în întelegere cu ceilalți studenți români, s-au format comitete la București, la Iași, la Graz, la Pesta, la Paris, la Berlin, la Lipsca, la Liège și s-au pornit agitațiunile prin presă și prin întruniri. Publicul a primit ideea cu însuflețire și, în timp scurt, comitetul central din Viena a primit peste cinci mii de florini pentru cheltuielile serbării.

Timp de câteva luni de zile preocuparea noastră constantă a fost viitoarea serbare națională, și la discuțiunile urmate în colțul știut al cafenelei luam și noi parte. În urma acestor discuțiuni a stabilit comitetul central, în înțelegere cu celelalte comitete, programul serbării. S-a hotărât ca o urnă de argint să fie așezată drept prinos pe mormântul marelui erou național. Femeile din București și cele din Cernăuți aveau să trimită la Putna câte un epitaf lucrat în fir de catifea, iar deputațiunile aduceau fiecare câte un steag cu inscripțiuni votive. D-na general Haralambie, născută Magheru, comandase pentru Oltenia un prețios prapor, în care pictorul Bucescu pictase portretul marelui erou. Se mai plănuiseră un portic festiv, arcuri de triumf și multe lucruri frumoase mai aveau să fie născocite. Pe noi însă ne încânta mai ales hotărârea de a pune cu ocaziunea aceasta la cale un „congres general al studenților români de pretutindeni".

Eminescu era om de o neistovită energie intelectuală. Căzut odată sub stăpânirea vreunui gând, el nu mai dormea și nu mai mânca zile întregi de-a rândul și știa să transmită și asupra altora neastâmpărul din sufletul lui. Îmi făceam anul de serviciu militar la un regiment de infanterie, care se afla peste drum de la palatul de atunci al Universității, în cazarma „Francisc Iosif"'. Diminețele, Eminescu asista dimpreună cu mine la lecțiunile lui Rudolf Ihering și la ale lui Lorenz Stein, pentru ca între lecțiuni să putem discuta cestiunile ce urma să fie rezolvate în congres. După-amiazăzi îmi făceam exercițiile în largul din fața cazărmii. El știa că abia pe la cinci o să scap; cu toate acestea, adeseori pe la două se ivea pe cheiul canalului, plimbându-se în sus și în jos. Călca rar, își ținea capul plecat și dat puțin la stânga, ridica din când în când mâna la gură și se juca cu buza de din jos, strângând-o între degete, și eu știam că iar e dus cu gândul la congres. Nu o dată am fost, pentru lipsă de atențiune, chemat la „raport", căci d-nul locotenent, un sârb cu inima neagră, nu putea să înțeleagă de ce fac eu *Halb links,* când el comandase *Halb rechts.*

Pe la cinci, când scăpam de tortura militară, ieșeam din cazarmă ca sticletele din colivie și ne plimbam apoi, mereu ne plimbam până înspre nouă, când se suna de retragere și eu trebuia să mă întorc în cazarmă. Ne plângeam de răutatea oamenilor, care nu pot să trăiască în pace, afuriseam toate regulamentele militare, dar ne întorceam amândoi până la poarta cazărmii. Dacă caporalul de gardă era un om de înțelegere, mă prezentam, îl rugam să nu mă noteze în raport și ne plimbam mai departe prin fața cazărmii până la schimbarea gardei, când ieșea la poartă alt caporal. Dacă acesta era om de o fire mai aspră, ne despărțeam cu vorba ruptă în gură. Se întâmpla însă adeseori că ne strecuram toată noaptea printre caporali și zorile de zi ne prindeau plimbându-ne pe stradele tăcute, în care pașii noștri răsunau a pustiu prin liniștea nopții.

Când primea bani de acasă, 12–15 și mai mulți galbeni pe lună, Eminescu își plătea datoriile și-și cumpăra cărți, apoi se retrăgea în cortul lui. Sta închis și citea până ce i se sfârșeau banii. Nu-l mai vedeam acum nici la Universitate, nici la cazarmă, nu mai făceam *Halb links,* petreceam serile citind la masa de brad și nu-mi mai băteam capul cu cestiunile pe care urma să le rezolvăm în congres. Peste vreo opt zile iar se ivea însă Eminescu, și azi, om mai mult bătrân decât tânăr, adeseori mi-l aduc aminte când îmi reîncep lecțiunile după vacanțele de serbători prin recapitularea celor învățate în trimestrul trecut. Așa făcea și el: o lua de unde o lăsasem și recapitula întreaga discuțiune mai-nainte de a merge mai departe.

Multe erau preocupările lui și felurite; aceasta era însă constantă, de la care se abătea numai precum pământul sub înrâurirea celorlalți planeți se abate din când în când din drumul ce de veci i s-a croit împrejurul Soarelui. Voiam la început să ne dumirim care sunt propunerile ce avem să facem în congres și cum avem să susținem aceste propuneri. Am căutat dar să ne dăm seamă care sunt neajunsurile prezentului, care sunt cauzele acestor neajunsuri și ce ar trebui să se facă pentru înlăturarea lor. Discutând astfel, am ajuns în cele din urmă la convingerea, îndeosebi pentru mine fatală, că desfășurarea vieții sociale se urmează cu necesitate organică, că timpurile viitoare sunt cuprinse în prezent ca pădurea de stejar în ghindă și că sunt zadarnice silințele

individului care voiește ceea ce nu este în natura lucrurilor să se întâmple. „Nu ne ducem, nu ducem, ci suntem duși", ziceam noi, și de aci înainte ne frământam spre a ne dumiri cum au să urmeze, cum trebuie neapărat să urmeze lucrurile în viața poporului român, și e lucru firesc că toate nopțile erau scurte pentru o asemenea discuțiune.

E de mult de atunci, mi-e însă parcă-ar fi fost numai ieri, căci viața mea întreagă a fost croită în discuțiuni. Pierduți în iluziunile pe care ni le făceam despre viitorul neamului nostru, ne iubiserăm amândoi pe noi înșine, și azi, după treizeci și doi de ani, când îmi dau seama despre cele ce s-au petrecut, îmi reamintesc iluziunile ce ne făceam atunci și mi se impune gândul că era ceva profetic în acel neastâmpăr al lui Eminescu. El vedea în adevăr cum au să vie lucrurile și de aceea era așa de violent față de cei ce nu vedeau ca dânsul și se puneau împotriva desfășurării firești a vieții noastre naționale.

În timpul când noi ne pierdeam astfel în discuțiuni a izbucnit războiul franco-german, și comitetul central a fost nevoit să amâne serbarea. „Iată cum se pierde un an din viața noastră comună!" a exclamat Eminescu. Președintele comitetului central, d-l. Nicolae Teclu, a achitat prețul urnei votive, un frumos obiect de artă în argint, care a costat 1468 fl., 61 cr., iar restul banilor adunați pentru serbare l-a depus la casa de păstrare. Pentru deplina siguranță, libretul de la casa de păstrare a fost încredințat unei case de bancă ca să-l ție în casa de fier. Jucând la bursă pe hârtii franceze, această casă și-a perdut întregul avut și a riscat în cele din urmă și libretul ce i se încredințase. Silințele ce a depus comitetul spre a determina pe această casă să se reabiliteze restituind banii au rămas zadarnice, și astfel comitetul a fost nevoit să mărturisească tristul adevăr.

Socotindu-se compromis în urma acestui abuz de încredere și neîndrăznind să facă un nou apel la public, comitetul a convocat în martie 1871 „adunarea generală" și i-a făcut propunerea ca să renunțăm la executarea hotărârii ori, cel puțin, să amânăm din nou serbarea. În fața acestei propuneri a rostit Eminescu vorbele pe care le-am trecut în apelul adresat colegilor noștri. Nu ne puteam împăca cu gândul ca să pierdem încă un an din viața noastră comună. Erau oameni serioși cei ce făcuseră propunerea și-și dădeau bine seamă despre greutățile pe care aveau să le învingă spre a-și putea împlini însărcinarea.

Situațiunea era pretutindenea schimbată. În România luaseră conservatorii puterea și se înăspriseră luptele dintre junimiști și fracțiunea independentă. În regatul ungar pasiviștii porniseră o nouă luptă contra șaguniștilor, care stăruiau pentru activitate. În Austria, Hohenwarth stârnise o viuă agitațiune, în fața căreia fruntașii românilor din Bucovina se simțeau în grea strâmtorare. Sâmțământul general era că guvernul va opri serbarea. Stăpâniți de dorința ca legăturile odată stabilite să nu fie rupte și ca congresul să se întrunească cu orice preț, noi nu voiam să ținem seamă de nici una din aceste considerațiuni de oportunitate. Timp de un an se făcuseră agitațiuni ca să producem iluziuni în inimile românilor, și ne era nesuferit gândul că lumea va rămânea dezamăgită când va vedea că nu mai îndrăznim să mergem înainte. Oameni ca Kogălniceanu și V. Alecsandri, ca frații Brătieni, ca Goleștii, ca generalul Adrian și ca C. A. Rosetti ne încurajau, și era lucru neiertat să nu mergem înainte.

Am stăruit deci ca serbarea să se facă cu mijloacele de care vom putea să dispunem. Deși, fiind dintre cei mai tineri, nu aveam autoritate, ne rezemam pe cercul mai restrâns al colegilor noștri cu trecere și ne aflam în fața unui auditoriu care ușor se încălzește și se avântă. Le-am vorbit colegilor noștri despre mama Roma și despre divul Traian, despre Mucius Scaevola și despre neînduplecatul Decebal, despre Rovine, despre Războieni și despre Călugăreni, despre Ștefan, eroul sfânt, și despre mama lui: ușor se înflăcărează tinerimea când are străbuni ca ai noștri. „Nu va îndrăzni guvernul – ziceam noi – să oprească serbarea. Chiar însă dacă am fi siguri c-o va opri, noi trebuie să mergem înainte câtă vreme n-a oprit-o". Ne-am bătut în cele din urmă în piept, am declarat că vom face ca frații noștri de la 1848 pe Câmpul Libertății, că vom merge cu desagii în spinare la mormântul lui Ștefan cel Mare, și adunarea a luat cu însuflețite aclamațiuni hotărârea că, da, serbarea are să se facă, neapărat, cu orice preț.

Comitetul central a declarat că ia și el parte la însuflețirea obștească, dar sarcina de a executa această hotărâre și onoarea de a face pregătirile serbării ni-o lasă nouă, care atât de bine am știut să susținem cauza. Această hotărâre nu ne-a turburat câtuși de puțin. Eram oameni cu inima curată și n-am fi stăruit dacă n-am fi fost pătrunși cu desăvârșire de convingerea că sarcina aceasta e ușoară, că lucrurile se fac ele de ele, că n-avem decât să mergem înainte pentru ca toți să vie după noi și că comitetul își va schimba și el gândul îndată ce va fi văzut că e încurajat și că iar se adună bani. „E greu să pornești o mișcare – zicea Eminescu – dar după ce s-a pornit odată, ea merge de sine înainte".

Ne-am învoit dar să punem la cale un nou apel către public, să adunăm bani, apoi să constituim prin adopțiune comitetul în care deocamdată nimeni nu mai voia să intre. Am făcut două apeluri deosebite, unul către public, iar altul către tinerimea română universitară îndeosebi. Timpul trecea însă și publicarea acestor apeluri nu se putea face, fiindcă noi, fiind membri în comitetul societății „România jună", nu îndrăzneam să le subscriem. În cele din urmă, V. Bumbac s-a învoit să le subscrie ca președinte, eu le-am subscris ca secretar și publicarea s-a făcut. Ni s-a imputat că publicarea astfel făcută e un act de rea-credință, fiindcă V. Bumbac nu fusese ales președinte, iar eu eram președintele societății „România jună". Imputarea nu era însă întemeiată, căci noi fuseserăm autorizați să facem tot ceea ce vom crede de cuviință ca serbarea să se facă. Nu am mai subscris cu toate aceste nimic, ci am rugat pe E. Luță să subscrie ca secretar.

Efectul apelurilor publicate au întrecut toate așteptările noastre. Publicul nu mai cerceta cine e V. Bumbac, cine e I. Slavici și cine e E. Luță, nici dacă au ori nu calitatea în care i se prezentă, și curgeau adresele de aderență și de încurajare și răspunsurile la numeroasele scrisori pe care Eminescu și eu le adresarăm persoanelor ce, după toate actele primite de la comitetul central, țineau să ia parte la serbare. În toate aceste scrisori eram vestiți că se adună bani prin subscripțiune. În același timp, consiliile comunale din cele mai multe orașe din România votaseră pentru serbare sume mai mult sau mai puțin însemnate, de la 200 până la 2000 lei. În timp de vreo două săptămâni am ajuns să avem peste 2000 de florini și aproape 14000 lei, bani încă neprimiți, dar pe deplin asigurați, și listele circulau înainte.

Am stăruit dar pe lângă membrii comitetului central să primească iar sarcina de a aranja serbarea, ceea ce noi nu eram în stare să facem tot atât de bine ca dânșii. Le-am arătat adresele și scrisorile, dar nu puteam nici să le numărăm bani, nici să-i asigurăm că guvernul nu va opri serbarea, și silințele noastre au rămas zadarnice, unii dintre colegii noștri plecaseră, alții se pregăteau de plecare, mulți promiteau că vor veni la Putna ca să ne dea ajutor, dar nici unul nu era dispus să pună umărul chiar de pe acum.

Abia acum a sosit pentru mine timpul de strâmtoare. Eram băiat sărac. Venisem la Viena ca voluntar pe cheltuiala statului, iar după ieșirea mea din cazarmă, mă susțineam dând lecțiuni la un institut privat. Fiind anul școlar pe sfârșite, mă sfâșiau și lecțiunile mele și nu-mi rămânea decât să mă duc acasă, unde eram așteptat cu mare nerăbdare. N-aveam bani ca să mai fac călătoria de la Viena la Putna, n-aveam haine în care m-aș fi putut prezenta la o serbare națională, nu eram de felul meu om făcut pentru reprezentațiune.

Eminescu, însă, îmbărbătat de însuflețirea generală ce se dedea pe față în coloanele ziarelor și în adresele ce primeam, plutea în regiuni înalte, privea încântat în viitor și nu voia să știe de asemenea nimicuri, nici să înțeleagă cum eu mă simțeam din ce în ce mai strivit de conștiința răspunderii ce primisem în o clipă de avânt asupra mea și cum întreaga ființă mi se zguduia când mă cuprindea temerea ca nu cumva această însuflețire generală să ducă la o și mai mare dezamăgire.

Trebuia neapărat să merg înainte! Văzând că nimeni nu voiește să primească sarcina de casier și că comitetul numai în Bucovina se va constitui, am luat dispoziționea ca toate sumele să se trimeată la Cernăuți pe adresa lui Pamfilie Dan, un om de diamant, care ne promisese că va intra în comitet și nu putea să nu să ție de vorbă. Am rugat apoi pe Vasile Alecsandri să ne dea un imn ocazional, iar pe Flechtenmacher și pe Caudella să ne facă câte o compozițione pentru acest imn.

Comitetul central hotărâse ca discursul festiv să fie ținut de un student și ca manuscriptele acestui discurs să-i fie trimise. Noi ne-am sfiit să ne facem judecătorii colegilor noștri și am rugat mai întâi pe V. Alecsandri, apoi, după sfatul lui, pe dnii T. Maiorescu, I. Negruzzi și V. Pogor să examineze împreună manuscriptele și să facă alegerea. În coloanele mai multor ziare se ivise știrea că guvernul a oprit serbarea și se ridicau voci contra serbării. Adevărul era numai că un necunoscut, pe care-l socoteam agent secret al poliției, ne urmărea cu multă stăruință. Eram cu toate acestea tari în credința că serbarea nu va fi oprită și am invitat pe celelalte comitete să-și trimită la Putna delegații pentru întregirea comitetului central, apoi Eminescu a plecat în țară ca să conducă „campania" în presă. Peste câteva zile am fost poftit la poliție. Eminescu și eu, deși unul moldovean, iar altul ungurean, eram în toată sinceritatea „șaguniști", deci aderenți ai pajurei cu două capete, și nu admiteam că cineva în lumea aceasta ar putea să pună la îndoială lucrul acesta. Pe noi guvernul austriac nu putea să ne oprească de a face serbarea: m-am dus dar cu inima voioasă la poliția cezaro-regească. Și într-adevăr m-am încredințat că eram cunoscut la poliție și nu rău notat ca președinte al societății „România jună".

Mi-ar fi fost foarte greu să arăt care anume e calitatea în care mă prezint. Când mi s-a cerut însă socoteala despre corespondența pe care o port cu întreaga Europă, am spus că nu port corespondența aceasta ca președinte al societății „România junǎ" și am mărturisit cu inima deschisă ceea ce știam că este adevărat. Domnului cu care vorbeam îi era, așa se vede, indiferent dacă sunt ori nu președinte. El ținea seamă numai de aceea ce îi spuneam.

– Bine, tinere, mi-a zis el zâmbind, toate cele ce spui d-ta sunt foarte frumoase, dar d-voastră v-ați avântat la lucruri pe care n-o să fiți în stare să le faceți. Crezi d-ta că guvernul Bucovinei vă va da voie să faceți la Putna manifestațiunile pe care le-ați plănuit?

Privind lucrurile din punctul de vedere al intențiunilor noastre sincere, obiecțiunea aceasta îmi părea nemotivată, și-a urmat o discuțiune mai lungă, în care mi-am dat silința să arăt că guvernul austriac e interesat să cultive simpatiile românilor și nu are nici un cuvânt de a-i jigni pe români oprind serbarea. Am fost poftit să vin peste două zile ca să mi se deie un răspuns mai lămurit. Răspunsul a fost că guvernul nu va opri pe românii din Ungaria, nici pe cei din România ori din Basarabia de a veni la Putna, dar numai autoritățile locale vor putea să se pronunțe dacă pot sau nu să fie permise manifestațiunile proiectate de noi. Probabil e, mi s-a adăogat, că, în sensul expunerilor făcute de mine și pe răspunderea personală a mea ori a vreunei alte persoane care inspiră încredere, serbarea se va putea face dacă vom ști să conducem lucrurile astfel ca să nu ne punem în conflict cu autoritățile locale.

Mi-am dat în urmă seama că răspunsul acesta era nu numai chibzuit, ci totodată și binevoitor. Atunci eram însă indignat și nu puteam să înțeleg cum unui om ca mine i se poate da un răspuns atât de-n doi peri. Nu mai eram acum sigur că serbarea nu va fi oprită, ba mă cuprindea din când în când temerea că în Bucovina voi fi arestat ca agitator primejdios, ceea ce pentru mama, o femeie plăpândă, ar fi fost o grea lovitură. Astfel, cu inima îndoită și cuprinsă de temeri, am plecat la Cernăuți.

II. În Bucovina

Sosit la Cernăuți, am înțeles mai bine cuvintele pentru care comitetul central stăruise ca serbarea să nu se mai facă. Pamfilie Dan nu ridicase de la poștă banii ce sosiseră și nu credea că vom putea să punem la cale serbarea. Fruntașii românilor din Bucovina, oameni cumpăniți și preocupați de interesele locale și actuale, nu erau accesibili pentru vederile noastre, se temeau că-i vom compromite prin agitațiunile pornite în vederea serbării și erau hotărâți să nu ia parte la serbare. Îndeosebi Alecu Hurmuzaki, cel mai cu trecere dintre dânșii, stăruia să renunțăm la executarea hotărârii, luate în o clipă de avânt juvenil, ori, cel puțin, să ne mărginim a depune urna pe mormânt, fără de steaguri naționale, fără de discursuri, fără de portic și arcuri de triumf.

Ce puteam să fac eu? Ce trebuia să fac?! Eram convins că tocmai pentru românii din Bucovina serbarea are să fie punctul de plecare al unei noua epoci culturale: fără de bucovineni, însă, ba chiar contra voinței lor, nu se putea face serbarea și colegii noștri

din Bucovina nu îndrăzneau să intre în comitet. Dacă ar fi existat dar un comitet, l-aș fi convocat, aș fi obținut de la el hotărârea de amânare și aș fi scăpat și de răspunderea grea ce mă apăsa și de munca incalculabilă ce mă aștepta; eram însă eu singur și nu puteam decât să fac tot ceea ce e cu putință ca programul stabilit de comitetul central să fie executat în toate amănuntele lui. Am vestit deci atât pe public, cât și pe celelalte comitete că comitetul s-a stabilit la Cernăuți, și nu mi-a rămas de astă dată decât să subscriu ca președinte, luând pe I. Luță ca secretar. Mi s-a cerut acuma să nu fac nici o pregătire mai înainte de a mă fi încredințat că guvernul provincial nu va opri serbarea. Voiam și eu s-o fac aceasta, dar mai multe zile de-a rândul m-am plimbat zbătându-mă pe ulițele Cernăuților și discutând cu Pamfilie Dan, care mă primise în gazdă, și în cele din urmă m-am dumirit și am luat hotărârea de a pleca și singur la Putna, dacă nu va fi voind nimeni să mă însoțească. Știam prea bine că întrunirea nu se va putea face decât cu voia autorităților locale și în prezența unui comisar; n-aveam însă să fac arătare decât în termen de trei zile, iar până la 15/27 august mai erau câteva săptămâni, și pentru facerea pregătirilor n-aveam nevoie decât de învoirea egumenului, care mă aștepta cu nerăbdare. Ar fi fost o indirectă mărturisire că stau la îndoială asupra dreptului nostru de a face serbarea dacă aș fi cerut voie chiar de pe acum. N-aveam nici o daraveră cu guvernul Bucovinei; nu eu aveam să mă duc să-i dau, ci el avea să vie să-mi ceară explicațiuni, dacă avea nevoie de ele. Acest fel de a vedea era neobicinuit în Bucovina și a încălzit pe mulți dintre bucovineni și mai ales pe întru fericire pomenitul S. Andreevici-Moraru, atunci ales preot și membru în consistoriu, suspendat în urma conflictelor pe care le avuse cu metropolitul Hacman. Sub ocrotirea lui am ajuns în cele din urmă să constituim comitetul, în care au intrat mai mulți dintre colegii noștri din Bucovina, întru care cei mai zeloși Pamfilie Dan, Vasile Moraru, fiul mentorului nostru, I. Luță, Gribovschi și Cocinschi. De aici înainte am răsuflat și eu mai ușor, căci acum nu mai vorbeam în numele unui comitet care nu exista și nu mai purtam eu singur răspunderea.

Primul act emis de acest comitet a fost subscris de mine ca președinte, de Dan ca casier și de Moraru ca secretar, și n-am mai plecat la Putna, cum fusese vorba, cu desagii în spinare, ci în căruța părintelui Dan, tatăl lui Pamfilie, care, primind sarcina de casier, tremura când punea mâna pe bani și a devenit torturatorul nostru. Voind să profităm de ocaziune ca să ne punem în legătură cu fruntașii de la țară și mai ales cu preoții, am făcut călătoria cu mare înconjur și ne-am oprit pretutindeni unde speram să ne putem găsi agenți. Toți se bucurau că serbarea se va face, și mai ales la Siret, unde Teodor Stefanelli făcuse o viuă propagandă, am ținut chiar o mică întrunire.

III. La Putna

Părintele arhimandrit Arcadie Ciupercovici, egumenul mănăstirii Putna, era unul dintre cei mai călduroși sprijinători ai noștri și astfel și povățuitorul nostru firesc în executarea lucrărilor de pregătire. În situațiunea în care ne aflam, nu ne rămânea decât să executăm în toate amănuntele lui programul stabilit de comitetul central la

Viena, deci fără ca să-şi fi putut da seama despre greutăţile ce se vor fi ivind la faţa locului. Mănăstirea Putna se află în fundul unei văi, din sus de Vicov, la depărtare de câteva ceasuri de la Rădăuţi, cel mai apropiat orăşel, şi încă mai departe de Hadikfalva, atunci cea mai apropiată staţiune a liniei ferate Cernăuţi-Iţcani. Deoarece prin ziare se menţinea ştirea că serbarea va fi oprită şi noi nu puteam s-o dezminţim, mulţi steteau la îndoială şi numai de la puţini primiserăm înştiinţarea că vor veni la serbare. Ne aşteptam la vreo 2000 de persoane. Aveam deci să facem pregătiri ca să transportăm lumea aceasta de la Hadikfalva la Putna, s-o adăpostim în sat şi în mănăstire şi s-o hrănim timp de două zile.

Nefiind în mănăstire încăpere, trebuia să clădim porticul festiv pe un tăpşan din faţa mănăstirii, şi el trebuia să fie bine acoperit şi destul de mare, ca să se poată întinde în el mese pentru două mii de tacâmuri. După planurile făcute de pictorul Bucescu pentru portic, pentru arcurile de triumf şi pentru decoraţiunile din curtea mănăstirii ne trebuiau vreo 200 de steaguri, iar pentru iluminaţiune, cel puţin 500 lampioane de hârtie, 5000 de candele şi 100 ştiubeie de răşină, care aveau să fie aprinse pe culmile dealurilor de dimprejur. Pentru ca serbarea să fie mai impozantă, trebuia să adunăm cât mai multe treascuri, ca să descărcăm salve în seara sosirii oaspeţilor şi în timpul ceremoniei religioase. Deoarece numărul oaspeţilor era incalculabil, ni se putea întâmpla să nu avem în ziua serbării destulă hrană ori să adunăm prea multe proviziuni. Nu ne-a rămas dar decât să zidim la Putna câteva cuptoare, pentru ca pâinea să ni se poată coace după trebuinţă. Tot astfel măcelarul era învoit să aducă la Putna 20 de vite şi să taie din ele după cum va fi cerând trebuinţa. Pentru gătirea bucatelor se zideau în apropierea porticului festiv mai multe vetre, la care aveau să lucreze bucătăresele sub conducerea unei gospodine. Pentru popor îndeosebi prevăzuserăm două cazane de tocană şi un bou fript întreg la o frigare de cinci metri. Toate aceste se plănuiesc uşor, dar nu se pot executa fără de încurcături. Comitetul a mobilizat atât pe seminariştii din Cernăuţi, cât şi pe băieţii de la cele două gimnazii din Bucovina, şi zece vieţi dac-aş trăi, tot n-aş uita niciodată zelul neobosit, îndelunga răbdare şi spiritul de disciplină al acestor muncitori, care adeseori se mulţumeau cu mămăligă goală, căci pâine eram nevoiţi să cumpărăm de la Rădăuţi şi adeseori ne lipseau banii.

Avuserăm, Eminescu şi eu, dreptate când am zis că totul se va face de la sine. Pe când unii purtau socotelile ori scriau în biroul comitetului, alţii făceau muncă de salahori, iar alţii cutreierau satele, ca să angajeze căruţe pentru ziua de 14/26 august, ori să adune velinţe, cearşafuri şi perini pentru aşternuturi, farfurii, tacâmuri şi feţe de masă pentru banchetul festiv, şi până în ziua de astăzi mi-a rămas inexplicabilă încrederea cu care românii din Bucovina ne-au încredinţat avutul lor. Grija noastră a tuturora era să nu ne punem în conflict cu autorităţile locale, şi nici nu ne-am pus. Bucovina e însă plină de evrei, iară noi luaserăm hotărârea ca, nici în timpul pregătirilor, nici mai ales în ziua serbării, să nu calce picior de evreu la Putna. Evreii dădeau însă năvala ca să le facă concurenţă antreprenorilor noştri, şi astfel băieţii îi luaseră în mai multe rânduri la goană, ceea ce era lucru plin de haz, dar nu tocmai potrivit cu silinţele noastre de a nu ne pune în conflict cu stăpânirea locală. Prostiţi de evreii furioşi, sătenii

de la Putna au început să creadă că noi am venit ca acum, după o sută de ani, să luăm iar Bucovina și să o alipim de Moldova și că mari vărsări de sânge se vor face. În ziua când ni-au sosit dar steagurile, mulți dintre dânșii au fugit din sat și s-au ascuns prin pădurile de brad ce se întind până la hotare.

Nu ne-a fost greu să-i liniștim și să-i aducem iar la vetrele lor, dar vestea acestei spaime trecătoare s-a lățit și ne-a adus o întrerupere de două zile în lucrările de pregătire. Se adunase la Putna multă lume și pădurile dimprejur răsunau de zgomotul ce se făcea la mănăstire. Pe când dulgherii lucrau ciocănind la porticul festiv și la arcurile de triumf, iar zidarii se certau cu salahorii la cuptoarele de pâine și la vetre, oamenii plătiți cu ziua cărau citină pentru decorațiuni și știubeie pline de rășină pentru iluminațiune, unii dintre băieți lucrau la ghirlande și la lampioane, alții turnau seul topit în paharele de candelă și așezau fitilurile în paharele pline, iar alții descărcau proviziuni și fel de fel de lucruri adunate mai ales de pe la preoți.

În mijlocul acestei lucrări febrile ne-am pomenit cu o ceată de jandarmi, al căreia comandant ne-a invitat să încetăm lucrările. Acum era rândul băieților să se risipească prin pădurile de dimprejur. Deoarece jandarmii primiseră ordinul de a sta în permanență la Putna și de a aresta pe orișicine care ar fi voind să lucreze mai departe, nu ne-a rămas decât să întrerupem lucrările, și eu am plecat la Rădăuți, ca să rog pe căpitanul districtului să dea ordin pentru retragerea jandarmilor, căci ziua de serbare se apropie și trebuia să grăbim pregătirile. Căpitanul, d-l Renei, român și el, ținea în toată sinceritatea să nu ne facă greutăți, dar avea ordine și se plângea că-i facem noi greutăți prin împrotivirea noastră. Nu mi-a fost greu să-l liniștesc. I-am declarat că primesc răspunderea pentru cele ce se vor mai face, am luat angajamentul că voi înceta cu lucrările și-i voi trimete pe băieți acasă îndată ce voi fi primit o nouă invitațiune în acest sens, și jandarmii au fost retrași, iar noi am urmat lucrările cu zel, dar și cu inima îndoită.

Peste câteva zile a apărut în „*Czernowiczer Zeitung*", organul oficios al guvernului, o notiță binevoitoare despre pregătirile ce se făceau pentru serbare, notiță care a fost reprodusă în coloanele celor mai multe dintre ziarele române, între care și „*Românul*". Nu voi face încercarea de a descrie manifestațiunile de bucurie cu care băieții au primit notița aceasta. Plângeau unii, chiuiau alții, iar alții se adunaseră ca să cânte în cor *Gott erhalte* și nimeni nu mai era în stare să lucreze. Era acum mai presus de toată îndoiala că vom putea să ne adunăm la mormântul lui Ștefan cel Mare și să ne manifestăm în toată libertatea sâmțămintele de pietate, și eu mă sâmțeam nemângâiat că unii dintre fruntașii fraților mei din Bucovina stăruiau și acum în hotărârea lor de a nu lua parte la serbare. Nu are hotar lipsa de încredere a omului. Pe când noi luam bunăvoința aceasta drept dovadă de înțelepciune politică, ei ziceau că guvernul ne dă voie să aranjăm serbarea numai pentru ca să-i pună pe dânșii la încercare.

Dar noi, tinerii, nu mai scrutam intențiunile, ci ne bucuram de faptele neîndoioase. Frumoase zile am petrecut la Putna și nu pot să mi le reamintesc fără ca să fiu cuprins de viuă înduioșare. Văzând multele și marile mizerii ale vieții noastre comune, stau adeseori și eu cum stetea Eminescu la îndoială și mi-e parcă nu mai poate

să meargă înainte viața noastră națională, în care mișeii și neputincioșii atât de ușor pot să-și deschidă drum larg; mi-e însă destul să-mi aduc aminte de băieții aceia, ca să mă rușinez de propria-mi slăbiciune și să mă pătrund iar de încrederea cu care atunci priveam în viitor. Nu era greutate din fața căreia se dedeau îndărăt, nu osteneală care-i obosea, nu sarcină pe care n-o purtau cu mulțumire, și toate le făceau cu voie bună, mereu glumind și cântând mereu. Aceia dintre dânșii care mai trăiesc încă își vor fi aducând și ei cu mulțumire aminte de acele zile pline, când lucrau ziua și noaptea, dormind cu rândul, mâncând pe apucate și adăpostindu-se claie peste grămadă în casa derăpănată ce se afla în fața mănăstirii.

Fericiți noi care avem parte de asemenea amintiri din tinerețele noastre, și încă mai fericiți am fi dac-am ști că li-e dat copiilor noștri să le aibă. Eminescu, venit cu vreo opt zile înainte de serbare, a luat și el parte la mulțumirile noastre. Tot atunci a sosit și delegațiunea colegilor noștri din București, G.D. Teodorescu, Ioan Brătescu și Gr. Tocilescu, toți trei băieți inimoși și plini de focul sacru al tinereților. Unul dintre dânșii, Gr. Tocilescu, nu ne-a fost de mare ajutor. Prea erau multe la Putna inscripțiunile și antichitățile, pentru ca tânărul arheolog să poată avea destulă inimă și pentru steaguri și lampioane ori pentru cazanele de tocană. Neprețuit ne-a fost însă ajutorul pe care ni-l dedea I. Brătescu, care știa să conducă lucrările și să pună mâna când era nevoie. Mai ales în seara de 14/26 august, când publicul a dat năvală asupra mănăstirii, cel mai activ dintre membrii comitetului de primire era el. Răposatul G. D. Teodorescu, atunci tânăr foarte simpatic, vioi și zelos, alerga iute ca piperul de ici până colo, observa cu ochi ager toate neajunsurile, nu trecea cu vederea nici un amănunt și astfel se făcuse în curând indispensabil. Tocmai de aceea însă ne supăram pe el când ne pomeneam c-a dispărut și stă ascuns în vreun colț retras, ca să-și scrie dările de seamă pentru „*Românul*". Abia azi am ajuns să-i dau dreptate căci, fără dările de seamă făcute de dânsul, multe din cele petrecute atunci ar fi fost date uitării, și avea Gr. Tocilescu dreptate când zicea că abia peste o sută de ani va putea să ne spună dacă au ori nu vreo valoare steagurile noastre.

Ieșenii au sosit mai târziu, dar la timp și mai numeroși. N-au luat parte la lucrările de pregătire, dar au ostenit cu atât mai vârtos în seara primirilor și în ziua serbării. Stâlpii lor erau Maroneanu, unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Eminescu, și C. Istrati, tânăr înalt nu numai la făptură, ci totodată și la fire, și om pe care timpul îl lasă neschimbat în trecerea lui. Deasupra tuturora se ridicau doi oameni scurți și îndesați, pe care toți îi socoteau mai chibzuiți decât noi, T. Nica și A. Xenopol, atunci cu treizeci și doi de ani mai tânăr decât astăzi. Împrejurul nostru steteau în sfârșit adunați vreo cincizeci de „băieți" împărțiți în secțiuni, fiecare cu rostul lui.

D-l căpitan Renei fusese însărcinat să asiste el însuși ca comisar la serbare și s-a învoit să oprească pe jandarmi la Vicov, iar poliția să fie ținută de studenți în timpul serbării. La Putna au venit numai șase dintre jandarmi, români și aceștia; ei au fost puși la dispoziținea noastră. Eu încă de mult eram de prisos. Munceau ceilalți, mai ales Dan, casierul, tuturora nesuferit pentru zgârcenia lui, și V. Moraru, care primise sarcina purtării de grijă pentru hrană. După ce au sosit dar bucureștenii,

profitam de ocaziune ca să mă plimb cu tânărul arheolog pe la icoane și pe la ruinele de prin împrejurimi. Acum, în sfârșit, când erau toți la Putna, nu-mi mai făceam nici o mustrare când îi lăsam pe ceilalți să facă ceea ce vor. Oaspeții, așa le ziceam noi, au sosit în ziua de 14/26 august, mulți în trăsuri, chiar și unii din Moldova; cei mai mulți au venit însă pe calea ferată până la Hadikfalva, iar de acolo în căruțele adunate de I. Luță de prin împrejurime.

Începutul serbării a fost în amurgul serii, când căruțele aceste au sosit la mănăstire. Câțiva dintre membrii comitetului plecaseră la vale, ca să primească pe oaspeți la arcul de triumf pe care-l ridicaserăm la hotarul satului Putna și să le ureze „Bun venit!". Restul comitetului și băieții, vreo patruzeci de inși, așteptau la poarta mănăstirii, ca să-i primească pe oaspeți și să-i ducă pe la adăposturile pregătite pentru dânșii. Arhondăria era rezervată pentru deputațiunea din Moldova, în fruntea căreia se aflau M. Kogălniceanu, V. Alecsandri și Chr. Cerchez, primarul Iașilor; celelalte încăperi din mănăstire erau pline de paturi rustice pentru cocoane, iar restul publicului avea să fie adăpostit parte pe la săteni, parte într-un mare pătul, pe care băieții îl prefăcuseră într-un vast și foarte frumos dormitor. Deoarece oaspeții nu soseau deodată, ci într-un lung șir de căruțe, despre o primire în toată regula nu putea să fie vorba.

IV. Masa festivă

Întâia oară românii din cele patru unghiuri s-au adunat la un loc, ca să preamărească împreună numele unuia dintre marii susțiitori ai neamului românesc, să se îmbărbăteze unii pe alții și să-și întărească credința în viitor, și mulți ochi s-au umplut de lacrămi când corul a intonat imnul:

„Etern, atotputernic, o Creator sublime,
Tu dai lumii viață și omului cuvânt,
În Tine crede, speră întreaga românime:
Glorie Ție-n ceruri, glorie pe pământ!"

Urna votivă a fost așezată la căpătâiul mormântului pe un piedestal de marmură neagră; cele două epitafe au fost întinse pe mormânt; steagurile aduse de deputațiuni au fost lăsate ca decorațiune la mormânt, asistenții au îngenuncheat în fața mormântului.

În acest moment suprem al serbării, un ofițer român, maiorul Boteanu, care se întorcea din Franța, unde luase parte la război, a rostit plin de viuă emoțiune câteva vorbe, apoi și-a descins centurionul de la brâu și l-a lăsat drept prinos din partea tinerei oștiri române pe mormântul marelui căpitan. Acest act de spontaneitate a dat nota întregei serbări; oricine a putut să-și manifeste în toată libertatea sâmțămintele. Acolo însă unde sunt mulți oameni e și multă lipsă de pricepere și astfel se ivesc și multe nemulțumiri. Nu toți înțelegeau că libertatea de care ne bucuram ne obliga să ne stăpânim noi înșine pe noi și să păstrăm buna rânduială. Când bubuitul treascurilor ne-a vestit că primele căruțe au sosit la arcul de triumf, Eminescu și eu am plecat de

la poarta mănăstirii și ne-am urcat pe deal, ca să vedem în toată liniștea desfășurarea acestei prime faze a serbării.

Rămăseseră acolo alții, care știau să facă lucrurile mai bine decât noi. Treascurile bubuiau, steagurile fâlfâiau, vestitul taraf de la Suceava, vreo treizeci de lăutari îmbrăcați în antirie, cânta *Marșul lui Mihai Viteazul,* transparentele erau luminate, lampioanele și miile de candele ardeau, mulțimea izbucnea la sosirea fiecărei trăsuri în urale, și ni se cuvenea, lui Eminescu și mie, să ne bucurăm în toată liniștea de priveliștea aceasta, pe care n-ar fi putut nici ceilalți s-o aibă dacă noi am fi fost tot atât de slabi în credință și tot atât de puțin stăruitori ca dânșii. Peste puțin ne-am încredințat că a venit prea multă lume și nu o să putem găsi adăposturi destule. La poarta mănăstirii învălmășeala era din ce în ce mai mare, căci toți dedeau navală asupra mănăstirii, toți protestau contra dispozițiunilor luate de comitet. Adevărații vinovați erau însă, cum G. D. Teodorescu zicea în darea sa de seamă, numai cei ce veniseră fără ca să se fi anunțat.

În mijlocul acestei gălăgii a sosit și deputațiunea din Moldova. Pe drum, membrii deputațiunii aflaseră că unii dintre fruntașii bucovinenilor stăruie și acum în hotărârea lor de a nu lua parte la serbare, și V. Alecsandri s-a despărțit la Hadikfalva de deputațiune și a urmat drumul spre Cernăuți, ca să se întâlnească cu Hurmuzaki. Sosind dar la Putna, Kogălniceanu era neliniștit și dorea să vorbească cu mine, ca să afle cum stăm cu stăpânirea și dacă poate ori nu să ieie parte la serbare. Alergau dar băieții în toate părțile ca să mă găsească, și alergătura aceasta a produs un fel de panică în mulțimea și altfel agitată. N-are prostia omenească margini, și de mintea multora era apropiat gândul că, văzând primejdia, Eminescu și eu am fugit. Iar noi făceam filosofie la marginea pădurii de brad. Îl știm cu toții pe M. Kogălniceanu, omul totdeauna scurt și clar, vioi și tânăr până la adânci bătrânețe. Nu-l mai văzusem, dar îl știa Eminescu și-l aveam sus în gândul meu. I-am spus cu inima deschisă că amicii săi din Bucovina văd lucrurile rău, că guvernul nu face nici o greutate și că căpitanul districtului va asista și el la serbare și va închina la masă pentru poporul român. A rămas. Tot atunci s-a ivit altă greutate. Din Moldova veniseră doi arhierei cu mare suită, Bobulescu și Filaret Scriban. Țineau să celebreze la sfințirea urnei și a steagurilor și era lucru firesc că așa să fie. Egumenul însă nu putea să le dea voie, iar nouă, comitetului, nu ni se cuvenea nici un amestec în cestiunea aceasta. S-a cerut pe cale telegrafică voie de la mitropolitul Hacman, și noi nu eram de vină dacă rusneacul a zis: „Nu!". Greutatea cea mare s-a ivit însă în ziua următoare. După alegerea făcută de d-nii T. Maiorescu, I. Negruzzi și V. Pogor, cuvântarea festivă a fost rostită de A.D. Xenopol, atunci student la Universitatea din Berlin. O avem cuvântarea aceasta, și nu tăgăduia atunci, cum nu tăgăduiește nici astăzi nimeni că ea este o lucrare de valoare și una din cele mai frumoase opere ale unui scriitor care atunci ne era tuturora simpatic și pe care azi toți îl socotim între cei de frunte. Alegerea fusese însă făcută de niște „francmasoni", de cei mai primejdioși complotiști, și asta era o vină pe care adevărații naționaliști nu ne-o puteau ierta.

A urmat apoi masa festivă. Aceeași îmbulzeală ca la poarta mănăstirii. Deși puseseră peste 1 600 tacâmuri, o parte din public trebuia să mai aștepte. Toți însă voiau să ocupe loc la primul rând și numai cu anevoia și după multe supărări s-a putut

începe servirea bucatelor. Proclamaserăm președinte pe M. Kogălniceanu. D-l Renei, comisarul, a declarat însă că numai la o masă prezidată de mine poate să asiste, îmi era afară din cale greu să mai primesc și sarcina aceasta, dar e învederat că nu puteam s-o refuz. Kogălniceanu el însuși mi-a fost povățuitor în purtarea ei și a stăruit să limitez numărul toasturilor și să cer textul de la cei ce voiau să vorbească. Primul pahar l-am închinat eu pentru împăratul și pentru prosperitatea monarhiei. Nu are însă G.D. Teodorescu dreptate, când zice c-am făcut-o aceasta de nevoie, numai pentru că așa trebuia să fie. N-aș fi fost atât de stăruitor dacă n-aș fi fost pătruns de convingerea că pot românii să se bucure sub stăpânirea împăratului meu de toată libertatea dacă știu să-l ajute în silințele lui de a înăbuși pornirile celor ce vor să-l siluiască, iar acum, când îmi vedeam gândul împlinit, îmi era plină și inima de o sinceră recunoștință. Aceasta am simțit-o cu toții, și G.D. Teodorescu, prietenul afectuos, care o știa și el, a pus-o la îndoială numai ca să mă scuze în fața celor ce nu admiteau felul nostru de a vedea. Tot atât de sincer a fost și comisarul când a ridicat paharul pentru prosperitatea poporului român și ne-a mulțumit pentru silințele noastre de a păstra buna rânduială la această serbare. Sinceri au fost și ceilalți vorbitori, ba unii chiar de tot sinceri, ceea ce m-a silit să-i rog a fi mai scurți la vorbă. E învederat că nu ne întruniserăm să vorbim despre partea răpită din Moldova ori despre fâșia ruptă din trupul sângerând al României, și azi toată lumea îmi va da dreptate și va recunoaște că bine am făcut dacă nu am lăsat să vorbească pe cei ce nu voiau să se supună cenzurei ori spuneau, vorbind, și ceea ce nu era scris în textul pe care mi-l prezentaseră. Atunci se supăraseră mulți, dar a trecut și supărarea aceasta după-masă, când s-a întins hora mare pe iarba din fața porticului festiv.

V. Congresul

Seara s-a întrunit, în sfârșit, mult doritul congres. Când ne-am adunat însă în sufrageria mănăstirii, dispozițiunile nu erau deloc potrivite pentru o discuțiune chibzuită. Oameni tineri cu toții, eram oarecum amețiți de viile emoțiuni prin care trecuserăm în timpul zilei, porniți mai mult spre ceartă decât spre sfat și cu desăvârșire indisciplinabili. Ținea fiecare să-și spună în toată libertatea părerea și să-și dea pe față sâmțămintele și iluziunile, mai ales iluziunile. Ne-ndesuiam în sufrageria prea strâmtă pentru noi, bâjbâind ca roiul de albini în stup, și era parcă peste putință ca cineva în lumea aceasta să ne mai poată potoli. Ca prin farmec ne-am astâmpărat însă când s-a ivit în mijlocul nostru comisarul, pe care trebuia neapărat să-l invităm la congres, deși țineam mult ca discuțiunile să se urmeze ca-n colțul știut al cafenelei. D-l Renei înțelegea și el lucrul acesta. Și-a exprimat dar mulțumirea pentru silințele ce ne-am dat în timpul zilei să-i ușurăm sarcina, ne-a sfătuit să păstrăm și acum buna rânduială, apoi a încheiat: „Deși nu sunt preot, binecuvântez lucrările d-voastre, și vă las să discutați în toată libertatea!”.

Acesta a fost răspunsul pe care reprezentantul guvernului austriac l-a dat celor ce se plângeau că li se înăbușe glasul. Rămași noi între noi, ne-am constituit

sub conducerea unui birou ales ad-hoc, apoi am început discuțiunile. Noi, vienezii, eram încă de mult dumiriți asupra celor ce urmau să se stabilească în congres. Gândul nostru era să se aleagă un birou permanent, care îi convoacă pe studenți când ici, când colo și-i ție strânși la un loc, ca să facă o întinsă și stăruitoare propagandă pentru restabilirea unității în viața culturală a poporului român, un gând pe care l-am exprimat cu toată claritatea și în apelul adresat publicului. Mijloacele de propagandă aveau să fie o bibliotecă poporală ieftină și bine aleasă, o foaie literară ilustrată, un ziar național, concrete date de celebrități române, reprezentațiuni teatrale date de cei mai buni actori români, întruniri și serbări naționale ca cea de la Putna, toate aceste fără de nici o tendință politică. Cestiunile aceste nu puteau să fie discutate într-un congres care trebuia să se mărginească la cel mult trei ședințe. Aveam deci să stabilim o ordine de zi mai scurtă și să alegem, înainte de toate, biroul permanent. După ce publicul deduse navală asupra mănăstirii, noi, membrii comitetului, ne-am retras în clopotniță. Aduseserăm, ce-i drept, câteva brațe de fân, pe care le-am așternut pe jos, ca să dormim pe ele așa gătiți de sărbătoare cum eram; era însă peste putință ca-n niște momente atât de solemne să ne pierdem timpul dormind, și am petrecut noaptea parte făcând inspecțiune prin mănăstire, unde unele cocoane începuseră să fumeze, parte discutând și puind lumea la cale. Aici s-a stabilit ordinea de zi a congresului în cele patru puncte publicate de G. D. Teodorescu în darea lui de seamă.

După ce s-a deschis ședința, ne-am încredințat că va mai fi încă mult până la intrarea în această ordine de zi. Toți aveau dreptul de a vorbi și puțini erau care nu țineau să se folosească de dreptul acesta. S-a pus o cestiune de principiu și s-au rostit cuvântări multe, lungi și des întrerupte, care ne-au trecut peste miezul nopții fără ca să ajungem la rezolvarea cestiunii prealabile. Luând drept punct de plecare apelul adresat de noi publicului, un sfătos a pus întrebarea dacă unitatea culturală, asupra căreia stăruiam noi, e cauza celei politice ori efectul ei. Unii susțineau că unitatea culturală nu se va putea realiza decât după ce se va fi făcut unitatea politică, alții voiau să ne convingă că numai unitatea culturală poate să ne ducă la cea politică, iară noi ziceam că ne e indiferent care e cauza și care efectul și considerăm unitatea culturală ca scop, ceea ce multora le părea foarte abstract. Pe la două după miezul nopții am hotărât că vom continua discuțiunea mâine și ne-am risipit la noroc.

Eminescu iar era dus cu gândul. Ascultase retras într-un colț întreaga discuțiune, adunase mereu în el și acum trebuia neapărat să răsufle.

– Măi, mi-a zis el, acela care vrea să facă ceva nu discută, ci lucrează. Să vezi că n-o să ajungem la alegerea biroului central permanent. O să rămânem tot noi și e mai bine așa. Mergem înainte, îi lăsăm să discute, facem ce știm și lumea vine după noi.

– Dar dacă alții ți se pun în cale?

– Dai fără de milă în ei!

Cu câteva săptămâni de zile mai-nainte eram și eu de părerea aceasta; încetul cu încetul, însă, am fost stăpânit de sâmțământul că participarea la viața comună e o jertvă grea, și-mi părea lucru cu desăvârșire învederat că e o prostie să aduci jertva aceasta când nimeni nu ți-o cere.

Toate prin oameni se fac, iar oamenii sunt mulți și de multe feluri, cei mai mulți târzii la minte și nu puțini porniți spre răutate. Adevărul dar numai încetul cu încetul și numai după multe frământări poate să străbată. Și multe din acele pe care noi le vedem nu numai sigure, ci totodată și apropiate, abia după moartea noastră vor putea să intre prin lucrarea comună în ființă. Zadarnic ne-am zbuciuma dac-am voi să le facem mai-nainte, și lucru cuminte e să așteptăm petrecându-ne viața în o lucrare pe care putem s-o săvârșim și singuri. Nu mă încânta dar câtuși de puțin gândul că voi avea să port mai departe sarcina pe care o luasem asupra mea. Vedeam deslușit că atunci și cu oamenii care discutaseră asupra cestiunii prealabile nu se poate face ceea ce noi voiam, și firea mă împingea spre alte treburi. Eminescu însă, mai ales în momentele lui de neastâmpăr, privea toate lucrurile din punctul de vedere al omului care nu moare niciodată și vedea în fiecare clipă întreaga desfășurare a vieții noastre naționale ca actualitate. În gândul lui toate curgeau repede una dintr-alta, și de aceea el își perdea bunul cumpăt când îi ziceam:

Stai pe pace, c-o să vie, dar mai târziu! Nu ne-am mai întors dar în clopotniță, și zorile de zi ne-au prins iar plimbându-ne ca niște lunatici de-a lungul văii umede. Lucrurile au venit precum le prevăzuse el.

A doua zi au plecat unii dintre studenți, cei rămași însă, deși mai puțini, tot n-au ajuns să rezolve cestiunea prealabilă. S-a hotărât numai că naționalismul are să fie propagat fără de nici o restricțiune și a rămas ca noi, cei din Viena, să conducem mai departe mișcarea. Noi, membrii comitetului, eram stăpâniți de sâmțământul că am făcut destul și că nu vom putea să mai facem nimic. Spre a ne îmbărbăta, s-a dat „în saloanele" părintelui egumen o serată în onoarea noastră, și nota caracteristică a stării sufletești în care ne aflam n-o pot da mai bine decât mărturisind că eu, persoană atunci importantă, am adormit în jețul ce mi se destinase alăturea cu stăpânul casei.

VI. Descurcarea

Vasilică Moraru, om totdeauna vesel și glumeț, îi scosese lui Dan, casierul nostru, vorba: „Ce va să zică casier? Casier va să zică un om care n-are casă". Această glumă nu era o figură poetică, ci un adevăr foarte prozaic. Pentru ca să executăm programul stabilit de comitetul central, care se retrăsese, a trebuit să facem cheltuieli mari pe cât îmi aduc aminte, peste 35 000 de florini. Aveam această sumă în catastifele noastre; pe când însă noi trebuia să grăbim cu lucrările, banii soseau numai încetul, picătură cu picătură. „De! – zicea Vasilică – suntem sub stăpânirea nemțească și avem să plătim după călindarul nemțesc, dar banii ne vin din țară unde socoteala se face după călindarul românesc".

În urma acestei deosebiri de călindar ne aflam în strâmtorare necurmată. Cu antreprenorii, cu măcelarul și cu brutarul încheiaserăm contracte, în care erau hotărâte termenele de plată, pe căruțași îi arvuniserăm și urma să-i achităm după serbare, iar celelalte cheltuieli se făceau plătind de la mână la mână. Îndată dar ce primeam bani, îi și dădeam, și casierul n-ajungea niciodată să se poată ține de termenele hotărâte în contracte.

După serbare abia am putut să achităm pe căruțașii veniți de la depărtări mai mari și mai rămăseserăm datori cu peste 8 000 de florini, pe care aveau să-i primească antreprenorii, măcelarul și brutarul în virtutea contractelor subscrise de Dan și de mine, „oameni solvabili pușcă", cum zicea Vasilică.

– Ce facem acum, Mihalache?

– Să mai aștepte și ei, ne răspundea Eminescu.

– Eu sunt de părere că pot să plece – întâmpina Vasilică – și să nu se mai întoarcă niciodată, căci nu mai avem nevoie de dânșii!

Nu plecau însă și nu ne lăsau nici pe noi să plecăm. Nu ne-am fi avântat dacă nu ne-am fi răzămat cu toată încrederea pe cei ce ne încuragiaseră. Nu ne îndoiam dar nici acum că vom putea să achităm în cele din urmă suma, care ne părea neînsemnată. Creditorii se căiau însă de a fi pus temei pe subscrierile unor oameni care nu pot să dea nici o garanție materială și steteau în permanență la Putna, iar casierul, un prototip de om scrupulos, umbla nemângâiat de ici până colo și se căia de a fi intrat în o încurcătură din care nu știa cum va putea să iasă. Eminescu își da silința să-l încredințeze că mulți au întârziat cu trimiterea sumelor încasate fiindcă steteau la îndoială dacă nu cumva serbarea va fi oprită, dar acum, după ce serbarea a reușit atât de bine, ei vor grăbi să trimeată banii; Dan însă era convins că tocmai acum, *post festa,* toți vor socoti că e de prisos să mai trimită banii.

Am făcut deci lista „restanțierilor" și Eminescu a plecat în țară, ca să facă „execuțiunile", cum zicea Vasilică. Aceasta a fost o mare ușurare atât pentru noi, cât și pentru creditori, căci efectele intervenirii lui Eminescu nu puteau să urmeze decât după câteva zile. În timpul acestor zile de așteptare liniștită banii ne sosesc întruna, și peste vreo săptămână, când am primit scrisoare de la Eminescu, scăzuserăm datoriile la mai puțin decât jumătate și Dan își bătea joc de Vasilică, repetându-i mereu vorbele: „Casier va să zică un om care are casa plină". Nu mă mai oprea acum nimeni la Putna și puteam să mă întorc la Viena și să plec de acolo acasă. Banii au intrat mereu până pe la sfârșitul lunei octombrie. Și casierul nu numai a achitat toate datoriile, dar a mai și despărțit mormântul de restul bisericii printr-un geamlâc așezat în cercevele de fer ciocănit, un fel de cutie pentru conservarea urnei și a celorlalte prinoase. Socotelile trebuie să se afle în arhiva societății „România jună", care a oprit pentru sporirea fondului ei și excedentul rămas la încheierea definitivă. Mai rămânea însă să ne descurcăm și cu colegii noștri de la Viena.

Încă în ajunul serbării se iviseră semne de furtună. Aflând că am rugat pe d-nii T. Maiorescu, I. Negruzzi și V. Pogor să se pronunțe în cestiunea cuvântării festive, naționaliștii sinceri stăruiseră ca tinerimea română să spele prin o protestare publică în toate ziarele rușinea aceasta. Se credea însă că serbarea va fi oprită. Când a apărut clar notița din „*Czernowitzer Zeitung",* s-a învederat că pe noi guvernul ne sprijinește. Dovada vinovăției noastre era dată cu prisos și am fost păscuți de aci înainte cu toată străjnicia. Controlorii noștri luaseră notițe despre toate. Știau cum am luat înțelegere cu polițaiul de la Viena și cu cel de la Rădăuți, ba le știau toate chiar mai bine decât mine; știau cum mi-am dat silința să amăgesc pe fruntașii românilor din Bucovina,

știau cum ne ascunseserăm Eminescu și eu în ajunul serbării, cum am oprit pe arhiereii din Moldova de a celebra și cum, după serbare, am umblat cu minciuni, ca să dosim de la Putna fără de a fi achitat datoriile; toate le știau și le pătrundeau cu agera lor minte de apărători ai marilor interese naționale.

Vacanțele erau pe sfârșite când m-am întors la Viena; eram însă nevoit să plec acasă, căci nu se deschisese încă institutul privat unde dedeam lecțiuni. De acasă nu am putut să mă întorc la timp și astfel lecțiunile pe care le avusem au fost luate de alții. Petreceam dar pe la culesul viilor fără ca să-mi pot da seamă cum și când voi putea să mă întorc la Viena ca să-mi urmez studiile, iar cei de la Viena erau convinși că conștiința vinovăției nu mă lasă să mai dau față cu dânșii.

În timpul acesta, Eminescu trecuse pe la Iași și luase parte la seratele „Junimii". În urma stăruințelor lui, mai mulți dintre membrii „Junimii" au luat între dânșii înțelegere să-mi deie un ajutor ca să-mi pot termina studiile. Cu primii 15 galbeni primiți prin mijlocirea lui Eminescu m-am întors apoi la Viena. Acum era chiar și pentru cei mai naivi lucru învederat că sunt vândut și că am abuzat de prostia lui Eminescu ca să mijlocească târgul infernal. Încă de mult se remarcase intimitatea suspectă în care mă aflam cu compatriotul meu Toma, infamul spion al poliției din Viena. Erau cu mult mai deștepți naționaliștii sinceri decât să nu pătrundă întreaga țesătură de intrigi în care voiam să-i încurcăm pe nevinovații noștri colegi. Clar ca lumina zilei era că guvernul austriac ne-a dat voie să aranjăm serbarea fiindcă eram agentul lui secret și avea încredere în mine. De aceea Renei, zbirul austriac, nici n-a asistat la congres, ci m-a lăsat pe mine să fac poliția și să denunț pe cei ce nu se sfiesc a spune adevărul. Fiind dat pe față întreg complotul până în cele mai mici amănunte, s-au stabilit cu toată preciziunea punctele de vinovăție și eu am trebuit, îndată după întoarcerea mea, să convoc adunarea, ca să dăm seamă despre faptele noastre.

Casierul nostru muncise din greu ca să-și facă socotelile și să justifice cu acte în regulă toate cheltuielile până la cea din urmă mămăligă cu brânză. Nici că i s-a făcut vreo critică. Pentru banii pe care mi-i deduse însă mie, vreo 150 florini, nu avea acte justificative. Erau cheltuielile mele personale, pe care nu puteam să le justific nici eu decât mărturisind că le-am făcut călătorind la Putna și înapoi și procurându-mi obligata îmbrăcăminte de sărbătoare.

A urmat apoi rechizitoriul:

Cum ai îndrăznit d-ta, domnule, să abuzezi de încrederea noastră și să pui în primejdie existența societății „România junǎ", subscriind ca secretar un apel către public, când știai că societatea n-a luat niciodată hotărârea de a face un asemenea apel? Cine te-a autorizat, mă rog, să te faci președinte al unui comitet pe care nimeni nu l-a ales, să faci agitațiuni în numele nostru și să emoționezi întreaga națiune pentru satisfacerea ambițiunii d-tale nesățioase? Cum ai îndrăznit să te pui în conflict cu fruntașii Bucovinei, să compromiți prin atitudinea d-tale interesele acestei mici țărișoare și să insulți astfel memoria marelui erou? N-ai văzut că V. Alecsandri el însuși te-a dezarmat lipsind de la serbare? De unde ai luat tupeul de a da în timpul mesei festive la o parte pe M. Kogălniceanu, marele om de stat, ca să prezidezi d-ta

și să te poți insinua prin toastul pe care l-ai rostit și prin serviciile de polițist pe care le-ai făcut cenzurând pe oamenii sinceri? Cine ți-a votat cheltuielile de zeci de mii pe care le-ai făcut și cum ai ajuns să faci călătorii de plăcere și să te îngrașești din bani adunați pentru scopuri naționale?

Unde e, mă rog, procesul-verbal încheiat în toată regula și subscris de toți cei ce au luat parte la congres, actul fundamental în virtutea căruia d-ta și cei prostiți de d-ta vă pretindeți birou permanent al congresului? Cam astfel erau formulate întrebările la care trebuia să răspund.

Ce puteam să fac? Am recunoscut că toate sunt adevărate, că n-am fost ales de nimeni nici președinte, nici secretar, că am constituit comitetul după nevoile momentului și am făcut ceea ce am putut să fac, mi-am mărturisit păcatele și căința și am declarat că voi vărsa, când voi putea, în casa societății suma ce cheltuisem pe drumuri și în timpul petrecerii mele la Putna. Prin această capitulare necondiționată națiunea ar fi fost salvată dacă vorba ar fi fost numai de mine singur și dacă amicii noștri, aproape unanimitatea societății, n-ar fi ținut să ne dea satisfacțiune proclamând lista care atât de demult l-a supărat pe Ioniță Bumbac. Pentru ședința viitoare s-au făcut dar pregătirile, despre care vorbește Eminescu în articolul său, și la ședința aceasta Ioniță Bumbac s-a prezentat însoțit de o mulțime de tovarăși de luptă, care s-au înscris ad-hoc în societate.

Văzându-se puși în minoritate, mulți dintre amicii noștri s-au retras prin colțuri, și noi am fost nevoiți să ne retragem și să renunțăm de a duce mai departe lucrarea începută la Putna. Aceasta era situațiunea în care Eminescu și-a scris articolul. Ceea ce-l durea era că continuarea lucrării nu mai era cu putință și că oamenii care munciseră cu toată inima, ca Dan, ca V. Moraru, ca Luță și ceilalți, se aleseseră cu rușinea de a fi luați drept niște nemernici.

„Cine oare – zicea el – să se mai avânte, să ostenească și să se expună pentru cauza noastră dacă asemenea mișelii sunt cu putință?". El voia să mângâie și să îmbărbăteze pe cei ce pierduseră pofta de a mai lua parte la mișcările naționale. Azi îi dăm cu toții dreptate; atunci însă cel mai cuminte lucru era tăcerea.

VII. Încheiere

Reamintindu-mi azi, după treizeci și doi de ani, preocupările noastre de atunci și dându-mi seamă despre faptele petrecute în urmă, sunt cuprins de sâmțământul că rău am făcut de am stăruit ca Eminescu să nu-și publice articolul.

Mulțimea a rămas, ce-i drept, și e și azi tot cum era atunci, parte târzie la minte, parte pornită spre răutate, și de rușinea care am pățit-o noi n-ar scăpa nici azi cei ce ar voi s-o ieie prea repede înainte, dar ceea ce noi voiam s-a și făcut încetul cu încetul, și deplina restabilire a unității în viața noastră culturală e numai cestiune de timp. Restabilirea se făcea însă și mai curând și mai bine dacă, organizându-ne, noi, tinerimea de atunci, ne-am fi deprins a lucra împreună și a ne mărgini la urmărirea scopului pe care-l precizaserăm atât de bine în apelul adresat publicului, și organizarea s-ar fi făcut dacă noi am fi fost atât de stăruitori ca Eminescu.

Constatașerăm un adevăr când am zis că ideea serbării nu de la noi a pornit și că românii vor ca cultura lor să fie națională și pretutindeni aceeași. Nu am fi fost încurajați și sprijiniți dacă dorul de unitate culturală nu s-ar fi ivit în toate inimile; nicăiri însă dorul acesta nu se deduse pe față cu atâta energie și în o formulare atât de rațională și de clară ca în „Junimea" de la Iași.

În toamna anului 1869, când am fost trimis pe neașteptate la Viena, eram lipsit de cunoștințe literare și nu știam dacă sunt ori nu în lumea aceasta „junimiști" și „bărnuțieni", „șaguniști" și „barițieni". Răposatul meu tată, om cu slăbiciuni de cărturar, era, ce-i drept, abonat la *Gazeta* și în urmă la *Albina,* avea o mică bibliotecă și ținea să citesc ca să mă luminez. Am și citit, când eram mai mic, cu plăcere *Alexandria, Isopia,* cartea lui Leonat din Lombardia și alte cărți vechi, pe care ni le aduceau goștinarii de la Sibiu. Când a venit însă rândul la publicațiile lui Papiu Ilarian, la ale lui Moise Bota, la *Mugurul* din Arad și la alte opere mai moderne, nu eram în stare să urmez lectura și ascultam de mama, care zicea că aceste sunt cărți păpistășești, care smintesc mintea celor ce le citesc. Cu mult mai frumoase erau poeziile lui Petofi, ale lui Eötvös ori ale lui Vörösmarty, romanele lui Jókay ori novelele lui Kisfaludy. Am ajuns dar la universitate fără ca să fiu în stare a gusta productele literare române, care-mi păreau afectate, lipsite de avânt și scrise în o limbă pocită. Și tot cam astfel eram toți cei ce știam românește, dar nu ne făcuserăm studiile gimnaziale la Blaj, la Brașov, la Beiuș, la Năsăud ori sub dăscălia lui Pumnul. Bună și frumoasă era pentru noi numai limba pe care o învățaserăm fiecare în satul său: trebuia dar să ne simțim ademeniți de „Junimea", care stabilise principiul că limba cea bună viețuiește în graiul poporului și că unitatea culturală nu se poate restabili decât exprimând în limba aceasta adevărul, care e pretutindeni același.

Pe când dar Eminescu, care le știa toate și judeca în cunoștință de cauză, susținea noua direcțiune din convingere, noi ne orientam potrivit cu neputințele noastre. În curând s-au format la Sibiu, la Brașov, la Arad și la Năsăud cercuri junimiste și erau și în Bucovina susțiitori ai noii direcțiuni. Aveam la Sibiu *Telegraful român,* pe care-l redacta Nicolae Cristea, iar la Arad s-a înființat mai întâi *Speranța,* apoi *Biserica și școala,* sub redacțiunea părintelui C. Gurban mai întâi, apoi sub a d-lui Gherasim Serb și, în cele din urmă, sub a părintelui V. Mangra, unul din cei mai zeloși propagatori. În fața noastră se afla însă Blajul, care ținea la tradițiunile sale și avea multe legături în România. Eminescu, care trecuse pe la Blaj, își dăduse seama că pentru uniți susținerea direcțiunii date din Blaj e chestiune de conservare. Fruntașii bisericii greco-catolice voiau să aibă conducerea în viața noastră intelectuală și în cea politică, pentru că numai astfel puteau să se susțină în mijlocul poporului român și să se întărească făcând prozeliți. Din gândul acesta pornise lupta contra lui Șaguna, și cestiunea culturală se perdea în dosul celei politice, care era complicată și ea cu cea religionară.

Pe când apoi blăjenii și cei de o seamă cu dânșii, crescuți anume pentru luptă, erau stăruitori, neobosiți și fără de cruțare în alegerea mijloacelor, noi ceilalți, nefiind mânați de convingeri puternice înainte, ne dedeam sfiicioși la o parte îndată ce adversarii ni se puneau cu oarecare îndrăzneală în cale, și îndrăzneala nu le lipsea niciodată.

Eminescu nu și-a scris dar articolul ca să combată prin el lipsa de scrupule a celor ce ne siliseră să ne retragem și să renunțăm la continuarea lucrării începute, ci ca să ne convingă pe noi că e bună calea ce apucaserăm, să ne deie un fel de satisfacțiune și să ne îmbărbăteze a merge înainte. Dacă vorba ar fi fost numai de literatură, lucrul acesta ar fi fost de prisos. Eminescu publicase în „*Convorbiri literare*" o poveste frumoasă. Noi eram însă de părere că el n-o scrisese bine.

– Scrie tu alta mai bine, ca la voi la Șiria, mi-a zis el.

Am scris *Zâna zorilor* și am trimis-o la redacțiunea *Convorbirilor,* deși mă îndoiam că ea va fi publicată. D-l I. Negruzzi însă nu numai mi-a publicat-o, ci a ținut totdeodată să-mi facă împărtășirea că îndeosebi lui V. Alecsandri i-a plăcut mult limba și felul meu de a povesti. Nu se putea să nu iubesc și să nu pun sus în gândul meu pe oamenii mie necunoscuți, care, deși trăiau la Iași, găseau că e frumoasă șirienească noastră și bun felul de a povesti pe care-l învățasem de la bunicul meu. Și așa ca mine simțeau toți. Simpatiile noastre erau firești și sincere. Eminescu nu se mulțumea însă cu atât numai, ci stăruia să lucrăm și să luptăm. Acesta e rostul articolului scris de Eminescu în noiembrie 1871, și d-l I. Rădulescu a judecat bine lucrurile când a luat hotărârea de a publica azi, după treizeci și doi de ani, acele fragmente găsite în manuscriptele rămase de la Eminescu.

Publicațiunea aceasta aruncă o viuă lumină nu numai asupra tinereților lui Eminescu, ci și asupra unei întregi și foarte întinse lucrări, care se urmează și astăzi. Toți noi cei ce stăteam atunci în legătură, fie directă, fie indirectă, cu dânsul am rămas ceea ce eram atunci, n-am încetat niciodată a lucra pentru realizarea programului stabilit după impulsiunile primite de la dânsul și am profitat fiecare, potrivit cu putințele sale și cu temperamentul său, ca să facem ceea ce la Putna hotărâsem a face. Mulți au lucrat pentru restabilirea unității în viața culturală a poporului român, noi însă am lucrat numai pentru aceasta, și, dacă unii dintre noi au luat ori iau încă parte la viața politică, au făcut-o ori o fac aceasta numai pentru că în lumea în care trăim succesele culturale atârnă de la cele politice. Totdeauna și pretutindeni preocupările noastre au fost culturale și numai culturale, căci în tinerețele noastre ne-am deprins a privi toate cestiunile din punctul de vedere cultural.

Am avut, în timpul celor treizeci și doi de ani care au trecut de când cu serbarea de la Putna, adeseori ocaziunea de a mă convinge că nimeni dintre contimporanii mei nu a ajuns, în ceea ce privește ideea națională, la o concepțiune atât de clară ca Eminescu, iar clarificarea aceasta s-a făcut în timpul frământărilor sufletești prin care am trecut în timpul petrecerii noastre la Viena.

Adunați din toate țările în care soarta i-a risipit pe români, noi ne-am deprins a privi toate lucrările din punctul de vedere al întregului popor român și a căuta pretutindeni numai ceea ce se potrivește cu interesele tuturora. Pe când Eminescu repeta mereu în coloanele *Timpului* că România nu e o expresiune geografică, ci centrul vieții naționale românești, noi repetam mereu în *Tribuna* și în *Gazeta Bucovinei* că soarele pentru toți românii la București răsare.

Adeseori a mai trebuit dar să pățim rușinea pe care o pățiserăm după întoarcerea

noastră de la Putna, căci trebuia neapărat să intrăm în conflict cu interese particulare ori cu susceptibilități individuale. Mișcarea pentru restabilirea unității în viața culturală a românilor nu însă de noi fusese pornită, și astfel a mers și merge înainte și fără ca noi să luăm parte la ea, căci e, cum prevăzuserăm noi, în natura lucrurilor ca prin cultură să ne apropiem unii de alții.

[Ioan Slavici, *Amintiri*, București-Chișinău, 2003, p. 50–88.]

158

Societatea academică *România jună* era pe atuncea o societate tânără, închegată în urma stăruinței patriotului bucovinean Alecu Hurmuzachi din cele două societăți anterioare studențești, adică din *România* și *Societatea literară și științifică*. Ea avea foarte mulți membri din toate țările locuite de români și era, deci, lucru firesc că la început nu domnea acea unitate de vederi ce am fi dorit-o, deoarece tinerii din deosebitele țări doreau, fiecare în felul lui, să impună timbrul lor particular mersului societății.

Cea mai însemnată cauză de fricțiune era ortografia și direcția nouă, croită prin criticile lui T(itu) Maiorescu și susținută și propagată prin revista *Convorbiri literare*. Pe acest câmp se dădeau cele mai dese lupte în societate, studenții fiind despărțiți în două grupuri. În fruntea grupului ce susținea direcția nouă în ortografia românească și lupta pentru ortografia *Convorbirilor literare*, sta Eminescu și I(oan) Slavici, și aderenții lor erau studenții cei din România și cei din Bucovina, afară de Ioniță Bumbac. Acesta, împreună cu cea mai mare parte a studenților din regatul Ungariei, combătea cu cea mai mare înverșunare direcția nouă și ortografia societății *Junimea* din Iași, numindu-i pe junimiști și pe aderenții lor, cosmopoliți lipsiți de orice patriotism. Conflictele acestea se resimțeau la toate întâlnirile studențești și chiar la lucrările pregătitoare pentru serbarea comemorării lui Ștefan cel Mare ce avea să se țină în anul 1871, în Putna. Se mai iviră, în anul 1870, și certe din cauză că firma românească din Viena, *Mureșeanu și Perlea*[184], dispăruse cu banii adunați de *România jună* pentru serbarea din Putna, și se discuta cu mare înfierbântare a cui este vina că banii au fost depuși la această firmă și că nu s-au luat măsuri de urmărire în contra defraudanților.

Grupul căruia aparținea Eminescu era mai puternic pentru că avea mai mulți aderenți, și astfel concluziunile votate în ședință erau deocamdată în favoarea acestui grup, și astfel sub patronajul lui s-a făcut și serbarea din Putna, în vara anului 1871.

Eminescu, aderent însuflețit al direcțiunii noi și al serbării din Putna, a luat parte activă la toate aceste lupte, dar, în modul lui liniștit, lipsit de orice pornire violentă și de acuzațiuni dușmănoase, și, când era să se aleagă comitetul pentru serbarea din

[184] Acestei firme aparținea și un Zehetbauer, dar banii au fost depuși acolo numai de dragul românilor Mureșeanu și Perlea [nota lui Teodor V. Stefanelli].

Putna, el a stăruit din toate puterile ca să iasă aleși tinerii din grupul direcției noi, și a dat concursul său acestui comitet al cărui președinte era Ioan Slavici.

Spre acest scop a plecat el la Cernăuți și de acolo au dirigiat împreună cu Pamfil Dan lucrările preparative pentru serbarea din Putna, până la sosirea prezidentului Slavici. De la Cernăuți a plecat apoi la Putna și a luat acolo parte activă la toate lucrările. Activitatea lui Eminescu pentru reușita serbării din Putna o descriu în un capitol deosebit. Aici vroi să arăt numai că conflictele iscate între *România jună*, din cauza ortografiei și a direcțiunii noi, se resimțeau nu numai la ședințele literare ale acestei societăți, dar și la cele sociale.

Ședințele sociale se țineau totdeauna într-un restaurant și erau menite a întări legăturile de prietenie între studenți și a dezvolta gustul pentru limbă, muzică, declamațiune și cântarea românească. Erau, deci, un fel de serate muzicale-declamatorii. Dar tot începutul e greu, și de aceea și aceste serate erau adesea plicticoase dacă nu ne cânta medicinistul Ioan Hosanu frumoasele sale doine ardelenești, și dacă nu ne zicea din vioară medicinistul O. Blasianu sau conservatoristul Th. Micheru.

Eminescu venea rar la aceste ședințe și când l-am întrebat odată de ce nu vine, mi-a răspuns cam în sensul acesta: „Păcat de vreme, mă plictisesc. Membrii nu produc nimic original. Imitează pe studenții nemți fără să cugete că deprinderile acestora se sprijinesc pe o vechime istorică seculară și că au rostul lor în vechimea de sute de ani de existență a universității din Viena, și nu se potrivesc cu deprinderile românului, și nici nu se vor lipi vreodată de sufletul nostru […]".

Eminescu și serbarea de la Putna 1871

Serbarea de la Putna din 15/27 august 1871 a fost una din cele mai frumoase și valoroase serbări aranjate de societatea academică *România jună* din Viena. Toată suflarea românească a primit cu cea mai mare însuflețire ideea aranjării acestei serbări în Putna, la mormântul marelui erou, spre a se închina la acest sfânt mormânt și a aduce omagii de pietate și venerațiune aceluia ale cărui rămășițe pământene, timp de peste trei secole și jumătate se odihneau în vechea mănăstire zidită de dânsul. Era întâia serbare la care au luat parte românii din toate țările locuite de dânșii.

Și ideea aceasta a purces de la Eminescu[185]. În nopțile nedormite, cufundat în citirea vechilor cronici și cuprins de un fior de pioasă admirațiune față de umbrele mari ce se închegau înaintea ochilor săi visători și luau minunatele forme plastice ce le admirăm mai cu seamă în satirele sale, în astfel de nopți tăcute va fi plăsmuit el și

[185] Eminescu mi-a spus-o singur că el a „clocit" această idee, și când l-am întrebat de ce retace aceasta și nu o spune ca să o știe toți, nu numai cunoscuții săi cei mai de aproape, mi-a răspuns că nu ar fi recomandabil să știe guvernul austriac că românii din România, adică supușii străini, au propus aranjarea acestei serbări, dar el (Eminescu) a sugerat ideea în mai multe părți, așa că nu se mai știe de la cine anume vine. Și, în adevăr, în toate discuțiunile și actele privitoare la serbare, nu se menționează cine a fost acela de la care a venit ideea. În scrisoarea sa adresată lui D. Brătianu […], Eminescu rămâne consecvent numai ca să nu sufere serbarea. De altfel, și modestia prea cunoscută a lui Eminescu ne explică de ce nu-și asumă el ideea serbării [nota lui Teodor V. Stefanelli].

ideea de a sărbători memoria celui mai mare erou al neamului său, a o sărbători în acel falnic locaș pe care îl ridicase eroul întru mărirea Cârmuitorului tuturor biruințelor, îl dăruise cu atâtea odoare, îl înfrumusețase cu atâta splendoare și pe care, în sfârșit, îl hotărî să fie locașul vecinicei sale odihne.

Timid și sfios va fi împărtășit Eminescu dintru început această idee unuia și altuia din colegii săi, timid și sfios din pricină că realizarea ei, atât din cauze politice cât și materiale, nu era ușoară, și visul său, poate cel mai frumos, lesne putea numai vis să rămâie. Dar, când văzu că ideea sa este acceptată cu mare însuflețire de colegii săi, atunci sfiosul și puțin energicul Eminescu începu să dezvolte o deosebită activitate pentru realizarea ideii sale.

Studenții din Bucovina, al căror număr pe atuncea era la universitatea din Viena foarte mare, apoi, toți ceilalți membri ai *României june* originari din România, Transilvania, Ungaria, Banat și Macedonia, și mai cu seamă Ioan Slavici, un bun prieten al lui Eminescu, se puseră pe lucru, și de acu, Eminescu și Slavici și noi bucovinenii, care prin cunoștințele noastre locale eram mâna dreaptă a întregii întreprinderi, stăm în fruntea memorabilei mișcări susținuți cu cea mai mare căldură de ceilalți colegi ai noștri.

Astfel am putut păși în public uniți și însuflețiți de ideea ce o urmăream cu toții. Apelurile îndreptate către publicul român au avut rezultatul dorit. Scrisorile de aderență soseau din toate părțile și banii veneau cu prisosință căci aveam nevoie de mulți bani spre a da serbării acea splendoare ce i se cuvenea, ca unei serbări a întreg neamului românesc.

Dar, dintru început, aveam a ne lupta cu mari greutăți, și chiar întreaga noastră serbare era în pericol de a nu se realiza când cea mai mare parte din banii adunați și depuși la firma comercială *Perlea și Murășeanu* din Viena se pierdură în urma dispariținii acestor comercianți de pe piața din Viena.

Îmi aduc aminte ce fierbere era atunci între studenți când se lățise această veste amară. Eminescu era cel mai deprimat și mai abătut decât toți. Când ne-am întâlnit și l-am întrebat ce zice la toate acestea, lung timp nu mi-a răspuns nimic, ci a stat tăcut și cu capul plecat, apoi zise: „Ce va zice lumea? Ce vor zice contribuenții? Toată serbarea e primejduită căci publicul nu va mai avea încredere în noi! Și tocmai o firmă românească a trebuit să ne aducă o decepțiune atât de amară! Ce calamitate!"

Se institui o comisiune de anchetă care avea să cerceteze afacerea și să stabilească responsabilitățile. Când această comisiune veni să raporteze, toată studențimea era adunată în o sală mare a universității. Raportor al acestei comisiuni era Ioan Slavici. Cea mai mare tăcere domnea în sală, când începu Slavici să citească fazele afacerii și rezultatul la care a ajuns comisiunea de anchetă. Concluziunea acestui raport era că, față de împrejurările date și având în vedere că nu s-a putut afla urma lui Perlea și Murășeanu, iar depunătorii având pentru dânșii cea mai bună credință, nu se poate face nimica.

După citirea raportului a urmat o discuție foarte animată, dar, în sfârșit, concluziunile convingătoare ale raportului au fost primite. Eminescu a fost de față la această ședință dar nu a luat parte la discuțiune. După ședință m-am întâlnit cu

Eminescu, cu Pamfil Dan și cu alți colegi într-un restaurant. Toți eram foarte abătuți și stam sub penibila impresie a nenorocirii ce ne-a lovit. Dar Eminescu a fost întâilea care ne-a încurajat și ne-a zis că opera începută trebuie să o ducem la capăt. Ne-a spus că, după dispariținea lui Perlea și Murășeanu, au mai încurs bani, că vor mai încurge și de acu, căci mare parte din liste încă nu sunt înapoiate și multe corporațiuni și institute publice nu au trimis încă ofrandele lor. Și prevederea lui Eminescu s-a adeverit, iar el și Slavici lucrau din toate puterile pentru realizarea operei începute.

Se alese un nou comitet aranjator în fruntea căruia sta Ioan Slavici ca prezident. Pamfil Dan a fost ales casier. Eminescu, după cât îmi aduc aminte, formal, a refuzat să facă parte din acest comitet, pentru că el, ca totdeauna, modest și sfios, nu râvnea niciodată să steie în fruntea unei întreprinderi, dar, de fapt, a lucrat foarte mult în acest comitet. Sub conducerea noului comitet lucrările înaintară repede. Sosiră și banii adunați prin colecte care acum erau administrați de Pamfil Dan cu deosebită precauțiune și chiar avariție. Astfel s-a putut, în scurt, răscumpăra urna de argint comandată la o fabrică din Viena, și se putură întâmpina marile cheltuieli îmbinate cu această serbare, care a costat cam 35.000 de florini, sau 70.000 de coroane.

Sosind vara, lucrările înaintau mereu, și cel mai bucuros dintre toți era Eminescu, care, la oricare ocazie ne întâlneam, repeta cu deosebită mulțumire sufletească că serbarea e asigurată. Câtva timp înainte de serbare, comitetul aranjator s-a mutat la Cernăuți ca să poată dirigea de aproape lucrările. Era și Eminescu acolo, și, ca unul ce cunoștea Cernăuțiul așa de bine, lucra din răsputeri împreună cu comitetul. El era ales și în delegațiunea ce avea să reprezinte la serbare pe studenții din Viena. De la Cernăuți, comitetul se stabili apoi în Putna.

Eu am sosit la Putna cu trei zile înainte de serbare. Eminescu sosise cu câteva zile înaintea mea, avea acu cunoștință locală și mă informa despre toate. Mișuna curtea mănăstirii și satul Putna de studenți și de lumea ce sosise înainte de serbare, iar în preziua serbării sosiră delegațiunile și restul oaspeților, primiți cu multă pompă la arcul de triumf, ridicat la hotarul satului Putna. Eminescu era cunoscut cu cei mai mulți studenți și cunoștea cea mai mare parte din oaspeții sosiți din România.

– Uite, acela-i Mihai Kogălniceanu și celălalt lângă dânsul e Cerchez, primarul Iașilor! Ei stau de vorbă cu colonelul Boteanu. Astfel îmi arătă el mai multe persoane pe care le cunoștea. Ne îndreptarăm spre mănăstire și intrarăm întâi într-o casă dărăpănată ce se afla înaintea zidurilor mănăstirii. Aici se sălășluise mulțimea de studenți. Apoi, intrarăm în curtea mănăstirii unde întâlnirăm iarăși foarte mulți studenți, tot în grupuri. Întrebându-l pe Eminescu despre unul și altul, el îmi arătă pe câțiva.

– Vezi-l, cel cu mustața rasă, e Alexandru Xenopol, venit din Berlin, și dincolo, cel ce vorbește este Grigore Tocilescu din București. Mergând mai departe întâlnirăm doi studenți.

– Uite, cel mai bătrân, cu barbișon, este loan Brătescu, și cel mai tânăr, scos ca din cutie și chitit ca o fată mare, este *Ghedem,* delegați ai studenților din București, împreună cu Tocilescu.

Întrebându-l pe Eminescu ce nume e *Ghedem,* el râse și-mi spuse că acesta

se iscălește *Gh. Dem.* Teodorescu[186], dar studenții îl poreclesc *Ghedem.* El este și corespondent al ziarului *Românul.*

Am trebuit să-l părăsesc atuncea pe Eminescu, căci și eu și el aveam mult de lucru, dar când soarele începu să se ascunză după piscurile păduraticilor munți, atunci iarăși ne-am întâlnit. Acuma avea un teanc de hârtii subsoară și îl purta cu sine. L-am întrebat ce fel de hârtii sunt acelea și mi-a răspuns că este o poezie ce are să o împărțească a doua zi. Mi-a dat îndată un exemplar din acea poezie pe care începui să o citesc cu glas. Se vede că lui nu i-a plăcut cum o citesc, căci îmi luă repede poezia din mână și, punând teancul jos, începu să o citească el însuși cu o deosebită însuflețire, încât și eu stăm nemișcat privind la dânsul și ascultându-i glasul frumos cu care întona el deosebitele strofe ale acestei poezii. Las să urmeze aici câteva strofe dela începutul poeziei și, apoi, cea din urmă, pentru ca să se poată judeca însuflețirea lui Eminescu.

Și strunile plesnite, și harpa desfăcută
În salcia pletoasă de care atârna
L-a Isterului râpe, acuma este mută
Și cântul ei de aur nu pot a-l deștepta.

Ce vânt trăgând s-aude sub crengile plecate
Spre unda cristalină ce fuge șopotind
Și umbrele din apă tot rânduri înecate
Se par că lasă-n urmă o voce suspinând?

Durere! Și-i profundă când România plânge
Cu fruntea 'nfășurată de doliu la mormânt
Durere-i pretutindeni, durerea se răsfrânge
În valea și Carpatul ce-i românesc pământ.

Ca valurile mării ce-n sânu-i se frământă
Și spre un țărm sau stâncă se-mping a se opri
Așa durerea sparge o țară și s-avântă
Colo spre mănăstire, la Putna a lovi.

De printre munți, câmpie, din unghiuri depărtate
Din târguri, municipii, cătune, un popor
De-același curat sânge, se scoală să ia parte
La zi de sărbătoare, la rugăciune-n cor.

[186] Ulterior, ministru de culte (nota editorului)

Cu a națiunii cruce, de secoli ferecată
Ca pelerin pășește la noua Golgota
Unde eroul zace și tărna-i fu uitată
Tăcere! Este ora acum a ne ruga:

„Mărire Ție, Doamne! O, Iehova, mărire!
Ce verși în noi durerea ca balsamul ceresc
Să curăți moliciunea, nedemnă moștenire
La pragul casei Tale, palat dumnezeesc!"

Virtutea românească, virtutea strălucită
De patrie și lege, aici în sanctuar
Se știe-nmormântată. O dalbă zi-i sosită
Poporul stă-n genunche s-o-nvețe la altar.

Și imn de rugăciune sub bolțile bătrâne
Vibrează cu putere, și fumul maiestuos
De smirnă, de tămâie din vasele divine
Se urcă către tâmplă în nour luminos.

……

O, munți și văi profunde! O, dați-mi pentru-n nume
Sublima voastră voce, că-i trist sufletul meu
Dar bardul, nu, nu cântă…;el *plânge și-apoi spune:*
O, Ștefan! Tu ești mare și la mormântul tău!

Adâncul sentiment cu care citise Eminescu poezia îl emoționase astfel încât nici nu observase că în jurul nostru se strânse mai multă lume care asculta și ea în tăcere, cuprinsă de farmecul frumoasei declamațiuni a lui Eminescu. Când sfârși Eminescu, isbucni „Bravo!" și „Minunat!" din mulțime. Eminescu își veni în fire, și am putut observa că era foarte nemulțumit de aplauzul mulțimii. Repede își ridică teancul de jos și se depărtă spre partea opusă mănăstirii, în direcție spre sat. Eu mă țineam de dânsul și acuma îl întrebai de cine-i poezia?

– Nu știu, zise el scurt, mai că brusc, dându-mi să înțeleg că dorește să curm cu întrebările.

Și astăzi, după atâția ani, scriind aceste rânduri și având înaintea mea *același* exemplar de poezie ce mi l-a dat atunci Eminescu, mă întreb cine-i autorul acestei poezii pe care a împărțit-o Eminescu. Eram atunci convins că-i de Eminescu, care, în modestia sa, nu voește s-o mărturisească, dar, cu toate cercetările mele la Slavici și alții, nu am putut afla autorul nici până azi. Poezia este tipărită în tipografia *Buciumului român* din Iași și are 24 de strofe. Eminescu a împărțit-o în ziua serbării între public, dar în dările de seamă ce au apărut asupra serbării în ziarele din România,

nu am aflat-o nicăieri reprodusă sau amintită[187].

Sosi memorabila zi a serbării, o zi minunată care a favorizat ceremonia deschiderii serbării. În porticul festiv, ridicat aproape de mănăstire, Ioan Slavici, ca prezident al comitetului aranjator, rosti în fata publicului cuvântul de deschidere, apoi se formă convoiul care plecă în lungă procesiune spre mănăstire. În frunte mergeau membrii comitetului, învestiți cu late eșarfe tricolore. Ei purtau urna de argint și două minunate văluri, una de catifea roșie și alta albastră, cu măiestre cusături de aur care erau lucrate, una, de damele române din Bucovina, iar alta, de cele din România. Aceste daruri aveau să se depună pe mormântul eroului sărbătorit. Era impunătoare această mulțime compusă din inteligență și popor, care încet și tăcută înainta pios spre locașul unde se odihneau osămintele marelui domn. Eu mă aflam lângă Eminescu. El era tăcut și înainta cu capul plecat. Îți făcea impresia că gândurile sale planau în depărtări ce numai el știa să le pătrundă. Așa am ajuns la mănăstire și am intrat în sfântul locaș unde la dreapta se află mormântul eroului. De o parte și de alta a mormântului sta comitetul, iar lui Eminescu și mie ne succese să stăm în fața mormântului la o depărtare cam de doi pași. Se ținură cuvântările, se depuseră darurile pe mormânt, apoi urmă solemna închinare a delegațiunilor și a altor credincioși înaintea mormântului. Moment înălțător care ne transporta și ne umplea de tainice fioruri, nesimțite până atuncea! Această însuflețire a ajuns însă la culme când colonelul Boteanu, în mare ținută, păși înaintea mormântului și ținu o scurtă cuvântare în memoria celui ce se odihnește aici de peste trei secole, dar al cărui geniu veghează și azi asupra scumpului său popor. Iar când, apoi, își plecă Boteanu genunchii înaintea mormântului, când își descinse centironul de aur de la brâu și-l depuse pe mormânt rostind cu adâncă emoțiune cuvintele *că în numele oștirii române îl depune în semn de admirare și pioasă venerațiune pe mormântul marelui căpitan și cârmuitor de lupte,* atuncea parcă trecu un fior prin cei de față și toți erau așa de emoționați încât vedeai că fără voie li se furișau lacrime în ochi[188]. Acuma îmi făcu Eminescu semn să ieșim și-mi zise afară că acesta a fost cel mai sublim și mișcător moment al întregii serbări. Adânc impresionați, am ieșit din curtea mănăstirii și am îndreptat pașii noștri spre un grup de poporeni.

Acolo se frigea un întreg bou pe o uriașă frigare de lemn așezată pe două furci înțepenite în pământ. Câte patru oameni o învârteau de ambele părți, iar jarul de sub frigare era așa de mare de nu te puteai mai că apropia. Cu deosebită plăcere se uita Eminescu la acest pitoresc tablou și-mi zise că întâiași dată vede un bou întreg pe frigare. Începu să ploaie și ne despărțirăm. Această ploaie răcoritoare ținu cam o oră, dar apoi se făcu iarăși timp minunat de frumos și nu împiedică de fel serbarea, adică masa festivă în portic, cu 1600 de tacâmuri, la care Alexandru Xenopol a ținut cuvântarea festivă. Nu a fost împiedicată nici ospătarea imensei mulțimi a poporului, nici petrecerile poporale și *hora mare* ce se încinse după amiază pe iarbă verde lângă porticul festiv. Cu toate că iarba era încă udă și ici colea mici băltoace, hora se învârtea

[187] De aceea, dau aici textul și acelor strofe ce nu sunt cuprinse în descrierea de sus: [v. *infra*, doc. nr. 132].

[188] Acest centiron se află și astăzi pe mormântul lui Ștefan cel Mare (nota autorului).

cu mult foc, și când domnii luară la joc și pe fetele și nevestele din popor care priveau cum joacă *domnăriile,* se auzeau aplauze de clocoteau codrii, la ale căror poale se desfășura acest încântător tablou de înfrățire între inteligență și popor.

Începutul îl făcuse Alexandru Xenopol care trase la joc pe o fată minunat de frumoasă din Putna, și lui îi urmară și ceilalți dansatori. Pe Eminescu nu l-am observat la horă și când ne-am întâlnit seara la congresul studenților, mi-a spus că a privit din depărtare la joc.

La congresul studenților care s-a întins până târziu după miezul nopții, a luat parte și Eminescu, dar nu a vorbit nimica. El îmi spuse că cele patru teme puse în discuțiune nu erau de mai înainte cunoscute celei mai mari părți din studenți, că prin urmare nu erau studiate și nici nu vor putea fi rezolvate așa de ușor. Și, în adevăr, acest congres nu a avut nici un rezultat practic. Eminescu și eu am părăsit congresul foarte târziu, după miezul nopții, înainte de ce se închisese discuțiunea, și, obosiți cum eram, ne întrebarăm unde vom dormi în noaptea asta. Cercarăm întâi să aflăm adăpost în vreo chilie de călugări, dar toate chiliile erau ocupate de oaspeți.

Pentru cei ce nu erau studenți se îngrijise, dar studenții erau lăsați în voia Domnului. Stând așa nedumeriți în poarta cea mare din zidul mănăstirii, vedem că un flăcău se coboară din turnul deasupra porții cu o sarcină de fân în spate. Eminescu îl întreabă de unde aduce fânul, și acesta îi spune că din turn, căci acolo este fân mănăstiresc.

– Eureka – strigă atunci Eminescu – avem acu' unde dormi! Și amândoi ne suirăm în turn să cercetăm mai de aproape localitatea ce avea să ne adăpostească peste noapte. Luna strălucea prin obloanele turnului și lumina interiorul.

– De minune! zise Eminescu. Fân proaspăt și aer curat. Liebchen, was willst du noch mehr?

Dar ne era grozav de foame. Ne coborârăm, deci, din turn ca să mâncăm ceva și ne duserăm în casa dinaintea zidurilor mănăstirii, despre care am vorbit. Acolo mâncau mai mulți studenți. Am mâncat amândoi pâine, slănină afumată și brânză, și am băut câte un pahar de vin. Aproape de noi mâncau cei doi studenți despre care îmi spusese Eminescu că sunt Brătescu și Gh. Dem. Teodorescu. Aceștia aveau mâncări bune, căci îi vedeam mâncând bucate alese, ce desigur și le-or fi adus cu dânșii. Când să ne ducem la culcat, se adresează Teodorescu către noi, întrebându-ne unde dormim. Eminescu îi răspunse:

– În turnul lui Ștefan cel Mare! – și-i descrise locul descoperit de noi. Se născu acu' o dispută între Brătescu și Teodorescu, să doarmă și ei în turn sau ba. Brătescu se vede că era ceva bolnav, căci veșnic era învălit într-un pled. În sfârșit, numai Teodorescu se hotărî să vie cu noi în turn, dar trecu timp îndelungat până se găti, căci își aduna lucrurile, un geamantan, un palton, un pardesiu, o pereche de ghete de lac, care se vede că nu aflase loc în geamantan. Toate acestea le dete unui servitor ca să i le suie în turn. Ajunși acolo, aprinserăm un capăt de lumânare ce-l adusesem de jos, și ne pregătirăm culcușul. Teodorescu alese lung timp locul de culcare, potrivi fânul, își făcu un căpătâi învelind fânul în pardesiu. Își dezbrăcă jacheta și o așternu sub dânsul,

apoi își puse în cap o șapcă neagră în forma unei tichii, își scoase gulerul, se îmbrăcă în palton și se întinse astfel pe patul improvizat. Eminescu și eu puserăm câte un braț bun de fân sub cap, ne scoaserăm jeletcile, le întinserăm pe căpătâi, și ne culcarăm îmbrăcați cum eram.

– Acu', să am o cafea neagră aș crede că sunt rege, zise Eminescu. Se făcu apoi tăcere. După un timp îl mai aud pe Eminescu zicând:

– Câte n-a văzut acest turn în decursul atâtor sute de ani și câte ar putea povesti!

Poate că Eminescu țesea în gândul lui întâmplările al căror martor prin secole fusese acest vechi turn, dar eu și Teodorescu am adormit, obosiți de căldura și munca de peste zi, și cu toții ne trezirăm abia dimineața când clopotul *Buga* chema pe credincioși la rugăciune. Mai cercarăm să dormim, dar nu era cu putință, și când soarele se ivi la obloanele turnului, ne sculărăm. Teodorescu avea mare supărare că nu-și afla ghetele de lac ce le adusese în turn. Am răscolit tot fânul și am căutat în tot ungherul dar în zadar. Se vede că un bun creștin ne vizitase noaptea și, plăcându-i ghetele cele frumoase, le șterpelise. Eminescu făcea haz de necazul lui Teodorescu și-i zise:

– Vezi, așa ceva nouă nu ni s-ar putea întâmpla!

– Și de ce nu? – întrebă Teodorescu supărat.

– Pur și simplu[189] pentru că avem numai câte o pereche de ghete, și din picioare nu ni le poate fura.

Ce a făcut Teodorescu în acea zi fără ghete de lac, nu știu, căci l-am lăsat în turn, iar Eminescu și eu ne-am coborât în jos.

Ne-am despărțit la poarta mănăstirii, mergând fiecare la lucrul său, căci și în această zi aveam multă treabă. Avea, adică, să se oficieze parastasul în biserică, avea iarăși să fie masă mare în portic, și egumenul mănăstirii avea să citească vechiul și frumosul necrolog privitor la Ștefan cel Mare, alcătuit de Vartolomei Măzăreanul, iar după eventualele cuvântări ale oaspeților, prezidentul Slavici avea să declare serbarea oficială de închisă.

Toate s-au petrecut programatic, dar, pe la sfârșite, Eminescu s-a supărat pe prefectul Orest Renei care la această serbare împlinea funcția de comisar al guvernului. Eminescu mi-a spus că Renei s-a opus la intențiunea multor oaspeți de a ține discursuri libere și neanunțate de cu vreme, și că Slavici, în urma intervențiunii comisarului, a fost silit să nu admită mai multe cuvântări, și să declare mai repede decât ar fi dorit, serbarea oficială de închisă.

După amiază au plecat cei mai mulți oaspeți, și au fost petrecuți cu aceeași pompă ca la sosire. În această noapte am aflat loc de mas în chiliile mănăstirești.

A treia zi am fost invitați în beciul mănăstiresc, vechi ca și mănăstirea, să gustăm vinurile mănăstirii și să facem un mic dejun. Era și Eminescu de față. Își poate fiecare închipui cât de impresionați eram când ne văzurăm în pivnița aceasta, sub niște bolți minunate și atât de bine conservate, ca și când ar fi fost nu demult zidite. Am dejunat cu toții și egumenul mănăstirii, Arcadie Ciupercovici, ne-a dat să gustăm din toate

[189] Frază foarte obicinuită la Eminescu [nota autorului]

butoaiele ce erau acolo până ne-a oprit la un minunat vin de Nicorești. Am petrecut mult timp acolo până am fost poftiți la masă, la egumen. Aici a urmat, apoi, toast după toast, recapitulându-se cursul serbării și impresiile câștigate de fiecare.

Eminescu a ascultat mult timp aceste cuvântări dar, când se servi cafeaua neagră, se retrase într-o odaie laterală. Eu mă așez lângă dânsul, și-acuma Eminescu, sorbind din cafeaua neagră și fumând din tutunul bun ce ni se puse la dispoziție, era foarte mulțumit.

Își spuse și el impresiile sale de la serbare, dar liniștit, fără exagerări, fără a lăuda și fără a mustra. Zise că serbarea, în total considerată, a reușit foarte bine și că comitetul are cauză să se mândrească cu acest rezultat. A avut serbarea și defecte parțiale, dar acestea nu s-au putut înlătura când, într-un sat mic ca Putna, ai să adăpostești și să ospătezi mai multe mii de oameni.

Cel mai important lucru pentru Eminescu era însă rezultatul moral al serbării. Se va ridica – așa argumenta el – se va ridica simțul național, aproape adormit până acuma, și va lua alt avânt, iar studenții ce au sosit din toate părțile și au făcut cunoștință și legături de prietenie între dânșii, vor lua cu sine impresii nesterse și vor fi pe vremuri propagatorii cei mai zeloși ai ideii că, lucrând uniți și conduși de același ideal, vor contribui la deșteptarea și mărirea neamului lor în provinciile de unde se trag.

A luat și atâta amar de inteligență parte la serbare, tot bărbați marcanți, din toate țările locuite de români. Și ei s-au cunoscut mai de aproape. Și între dânșii a urmat un schimb de vederi. Și ei s-au apropiat, în simțirile lor, unii de alții, și nu se poate ca acest fapt să nu influențeze activitatea lor publică și să nu aibă urmări binefăcătoare pentru neamul întreg. Studenți, popor și inteligență au văzut, au simțit și au înțeles cu toții că hotarele nu pot împiedeca manifestările entuziaste ale unui popor *pentru o idee pe care a urmărit-o și serbarea dela Putna.* Deși despărțiți prin hotare politice, toți știu că sunt *unul și același* neam, și această convingere va mări puterea de rezistență și îi va oțeli în lupta pentru neam, lege și țară.

[T. V. Stefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, în „Eminescu și Bucovina", Cernăuți, 1943, p. 47–49; 68–82]

Bibliografie

A. IZVOARE

I. Documentare

a) Inedite

Arhiva Mănăstirii Putna.

b) Editate

Ziarele: ***Românul***, București, 1871 și 1872; ***Telegraful***, București, 1871; ***Trompeta Carpaților***, 1870 și 1871; ***Traian***, București, 1870; ***Curierul de Iași***, 1870 și 1871; ***Convorbiri literare***, Iași, 1870 și 1871; ***Albina***, Pesta, 1870, 1871, 1872, 1873; ***Federațiunea***, Pesta, 1870, 1871, 1873.

Teodor Balan, *Serbarea de la Putna*, *1871*, Cernăuți, 1932.

Serbarea națională de la Putna, 15/27 august 1871 (documente), ediție și prefață de Nicolae Cârlan, Timișoara, 1996.

Ion Filipciuc, *Eminescu la Putna*, Câmpulung Moldovenesc, 2006.

II. Narative

Ioan Slavici, *Amintiri*, editori Anatol și Dan Vidrașcu, București-Chișinău, 2003.

Eminescu și Bucovina, cu contribuții de Tudor V. Stefanelli, Vasile Gherasim, Constantin Loghin, Leca Morariu, Eugen Păunel, Augustin Z. N. Pop, Aurel Vasiliu, George Voevidca, Cernăuți, 1943.

B. LUCRĂRI GENERALE ȘI SPECIALE

Anghel Popa, *Sebările naționale de la Putna*, Câmpulung Moldovenesc, 2004.

Monah Alexie Cojocaru, *Mărturii documentare privind patrimoniul religios al Mănăstirii Putna în perioada 1775–1918 (II)*, în „Analele Putnei", X, 2014, 2.

ANULŬ I. BUCUREȘCI, DUMINICA 15 AUGUST S. V. 1871. — Nr. 110

Abonamentul:
In Capitală. Diete.
1 lună 2 50 3 l.n.
3 luni 7 8 „
6 „ 12 15 „
1 anŭ 24 30 „

Manuscriptele nepublicate se vor arde.

TELEGRAFULŬ

APPARE IN TOTE SERILE.

Unŭ Numerŭ 10 Bani — in Capitală și în Districte

Redacțiunea și Administrațiunea, Strada Lipscani Nr. 11.

Anunciurĭ:
Linia mică . . 10 b.
Reclame . . . . 50 „
Fapte diverse 1 leŭ n.

Scrisorĭ nefrancate se vorŭ refusa

15 AUGUST 1871

SERBARE LA PUTNA

Suntŭ 367 de anĭ de cându osemintele aceluia, care odiniórĭ umplusse lumea cu faptele sêle, zacŭ uitate sub lespedea unui mormêntŭ. Nenumĕrate și felurite fură vremile ce aŭ trecutŭ de atunci și pênĕ aĭ.

De la Stefan-celŭ-Mare trece unŭ vécŭ și altŭ gigantŭ asemenea lui, și la alŭ cărui nume Dacia tresărise, se ascunde intr'un mormêntŭ micŭ lăsându unŭ nume mare.

De la Mihaiŭ Vitézulŭ trece unŭ vécŭ, și mărirea ţĕrei cade, eroiĭ amorţescŭ, armele se sfărâmă, braţele se slăbescŭ și luminosulŭ sóre alŭ trecutului se ascunde sub intunecosul norŭ alŭ străinismului.

De la inceputulŭ domnirei Fanarulŭi trece incă unŭ vécŭ și glasulŭ falnicelorŭ morminte, unitŭ cu disperarea descendinţilorŭ acelorŭ Romăni de altă datŭ, deștéptă leulŭ amorţitŭ.

De atunci mai trece o jumĕtate de vécŭ și étă că aĭ strĕnepoţiĭ aceluia alŭ cărui nume sta ascunsŭ in cronice și devenitŭ semiḑeŭ in cânturile poporului, ţĭ aducŭ aminte de elŭ, de acela a cărui urmă n'a uitat'o Nistrulŭ, Carpatulŭ și Dunĕreaŭa.

15 Augustŭ 1871 a sositŭ. Etă și acésta ḑi care trebue sĕ fiă scumpă ori-cărui sufletŭ românescŭ. O aşteptămŭ de multŭ. O aşteptămŭ cu dorulŭ cerbuluĭ insetatŭ, care, după ce a percursŭ unŭ câmpŭ sterilŭ, alérgă a se potoli in limpedele isvorŭ alŭ văiloru. O aşteptamŭ, cum unŭ copilŭ rătăcitŭ in locurĭ selbatice, aşteptă pre muma sa, alŭ cărui glasŭ l'a audĭtŭ in depărtare.

Nenumĕrate generaţiuni s'aŭ strecuratŭ, dĕră nici una n'a avutŭ fericirea a saluta o ḑi de felulŭ aceleia ce era reservată nouă a o saluta.

15 Augustŭ 1871 a sositŭ, și falnicele morminte pare că se deschidŭ și din ele aparŭ, aruncându linţoliulŭ mortaluĭ, umbrele uriașe ale strămoșiloru ca sĕ dea o representaţiune ai cărei spectatoriĭ suntŭ strĕnepoţiĭ.

Romăni! cortina s'a ridicatŭ, priviţi-i. Ce teatru mare și imposantŭ! E Dacia intrégă... dĕră actorĭ suntŭ vilejiĭ atătorŭ secuĭ ce aŭ dispărut. Cine este acelŭ mare împĕratŭ care implântă stindardulŭ Romei in Sarmizegetusa?... Cine este acelŭ venerabilŭ bĕtrânŭ care smerésce pe superbulŭ rege in strimtorile Carpaţiloru?... Priviţi pre acelŭ căpitanŭ care imbărbătézĕ pre ostenĭi sĕĭ in câmpia Rovinelorŭ... Vedeţi voĭ colo indepărtare pro agerulŭ duce cum se luptă ca unŭ leŭ sub zidurile Singidunului?... Cine este acelŭ resbelnicŭ care imprĕștiă mórtea in văile Bĕrladului, tĭlŭ cunósceţi voĭ?... Dĕră acelŭ uriașŭ care inaintézĕ triumfalŭ in Alba-Iulia, cine este elŭ? Priviţi'lŭ bine...

STEFAN-CELU-MARE

Cine este acelŭ mare împĕratŭ care implântă stindardulŭ Romei in Sarmizegetusa?... Cine este acelŭ venerabilŭ bĕtrânŭ care smerésce pe superbulŭ rege in strimtorile Carpaţiloru?... Priviţi pre acelŭ căpitanŭ care imbărbătézĕ pre ostenĭi sĕĭ in câmpia Rovinelorŭ... Vedeţi voĭ colo indepărtare pro agerulŭ duce cum se luptă ca unŭ leŭ sub zidurile Singidunului?... Cine este acelŭ resbelnicŭ care imprĕștiă mórtea in văile Bĕrladului, tĭlŭ cunósceţi voĭ?... Dĕră acelŭ uriașŭ care inaintézĕ triumfalŭ in Alba-Iulia, cine este elŭ? Priviţi'lŭ bine...

15 Augustŭ 1871 a sositŭ, și strĕnepoţiĭ Traianilorŭ, Geliloru, Marioţilorŭ, Negriloru-Basarabi și Dragoșiloru alérgă in grămadă la morminte le părăsite. Ce caută ei acolo? Se ducŭ ei ca sĕ plângă? Nu. Aceĭ ce odihnescŭ in acele morminte, nu lacrimi și suspine aștéptă de la noi, sânge din sângele lorŭ; ci adoraţiune, entusiasmŭ, veseliă și imitare. Ei sunt mai presusŭ de plânsulŭ ce se cuvine numaĭ acelorŭ fiinţe carĭ trecŭ prin lume fără a lăsa o urmă celŭ puţin care sĕ ateste c'a esistatŭ. Ei nu meritŭ plânsŭ, dovadă că n'aŭ muritŭ; ei aŭ infruntat nimicirea. Generaţiunile a trecută pre lângă ei și a dispărutŭ, dupe cumŭ trecŭ și dispară frunzele tómnei pre lângă bĕtrânulŭ și gigantulŭ stejarŭ.

15 Augustŭ 1871 a sositŭ, și junimea română de aḑi realiséză aceea— ce părinţiĭ sĕĭ vĕḑu-se in sublimele lorŭ vise.

O ce fericire! Junĭ din tóte părţile Daciei adunaţi a da mâna pe mormêntulŭ lui Stefan. Noi cei d'aiĕrĭ ne gândimŭ numaĭ și ânimele nóstre tresarŭ, dĕră ei, carĭ acum vorŭ fi intinḑêndŭ hora fraţéscă la divina cadenţă a glorióseloru suvenirĭ din trecutŭ.

Veseliţi-vĕ, fraţi, și inchipuiţi-vĕ că și noi amŭ fi in mijlocululŭ vostru, dupe cumŭ noi ne inchipuimŭ că voĭ aĭ fi in mijlocululŭ nostru. Acolo ca și aiĕrĭ, ca și in ort-ce parte a Daciei, acésta ḑi trebue sĕ fie mare și veselă pentru toţi.

Vĕḑŭ acolo pe fraţiĭ, după tĕrmiĭ Siretului, Ialomiţei și Oltului. Étă-i; pe fruntea lorŭ se citesce mulţumirea și bucuria, căci s'a născutŭ sub dulcele sóre alŭ libertăţei. Vĕḑŭ pe fraţiĭ după tĕrmiĭ Timeşului, Sameşului și Crişului. Cu tóte că sufletele lorŭ sunt vesele pentru veselia acestei ḑile, dĕră in urma lorŭ se audŭ suspinele și gemetele mateĕi lorŭ. Vedeţi colo pe fratele Timeşanŭ, intr'o grupă de junĭ, elŭ povestesce frumósa legendă a lui Paulŭ Chinezu. Elŭ spune că in drumulŭ sĕŭ de la Tisa pênĕ la Putna a trecutŭ pe la Șelimbergŭ, Gorosloŭ, Baia, și cu cătŭ entusiasmŭ pronunţă elŭ aceste mărețe nume. Priviţi pe fratele după tĕrmiĭ Nistrului; elŭ participă bucurosŭ la marele banchetŭ, dĕră de aĭ putea pĕtrunde pênĕ in ânima lui ca sĕ ascultaţi lamentele ce-lŭ chinuescŭ gândindu-se la nefericitulŭ sĕŭ cămine.

O! Priviţi, priviţi pe toţi acești fraţi cumŭ se imbrăciséză cu transportŭ! Pare că toţi suntŭ născuţi din acelaș mumă; și aĭ acela-și gândŭ, acelea-și sentimente și aceea-și limbă.

Salutare vouĕ, iubiţi fraţi, carĭ astă-ḑi vĕ daţi mâna, fericiţi, pe ţĕrina divinului eroŭ.

Onóre vouĕ studenţi, cari aĭ luatŭ iniţiativa acestei serbări naţionale, dĕră de aĭ fi avutŭ mai multă abilitate in conducerea mareĭ intreprinderi, meritulŭ și onórea vóstră arŭ fi fostŭ la culme. Cine s'arŭ fi pututŭ inchipui că demonii vorŭ ajunge o dată a păzi sântele porţi ale paradisului?.... Cine s'arŭ fi pututŭ inchipui că principalii actorĭ in acésta ḑi de mărétă festivitate aŭ sĕ fie Majorescu, Pogorŭ, Negruzi, Slaviciŭ?.... Noi insĕ credemŭ că v'aĭ amăgitŭ, dĕră n'aĭ făcutŭ din precugetare o atătă de reŭ nemerită alegere. Și déca notămŭ chiarŭ in acésta solemnă ocasiune erórea vóstră, o facemŭ mai ântêiŭ ca unŭ protestŭ contra acelora pe carĭ 'i aĭ rĕdicatŭ unde nu meritaŭ, și apoĭ, sĕ ne serve de lecţiune pe viitorŭ.

Trebue sĕ ne daţi dreptate déca in sacrulŭ nostru entusiasmŭ amestecămŭ amara indignaţiune.

Cu tóte acestea speranţa nóstră e incă mare. Credemŭ că aŭ mersŭ destuĭ junĭ acolo carĭ aŭ inţeles chiămarea lorŭ, carĭ vorŭ sci sĕ eclipseze pe aceĭa ce, după ce aŭ insultatŭ totŭ ce e românescŭ, aĭ ducŭ profana lorŭ presinţă inaintea sântelorŭ umbre strămoșesci. Vorŭ fi destuĭ junĭ carĭ vor face ca acésta ḑi sĕ fie la inălţimea sea, spre a nu o lăsa pe mâna acelora a cărora patriă este lumea intrégă și 'naintea cărora Românulŭ și celŭ de altŭ némŭ este totŭ una.

Asteptămŭ multŭ de la congresulŭ ce junĭ romăni din tóte părţile Da-

Ziarul „Telegraful” (București), 15 august 1871.
Începutul articolului dedicat Serbării de la Putna

Anul IV. | **IASSI, Duminică 15 Augustu 1871.** | **No. 90.**

Preţul abonamentului.

Iassi: Pe unu anu 20 lei noi; " şese luni 10 " "; " trei " 5 " "

Districte: Pe 1 anu 24 lei noi; " şese luni 12 " "; " trei " 6 " "

Austria: Pe şese luni 8 florini hârtie.

Germania: Pe şese luni 18 franci.

Francia: Pe şese luni 24 franci.

Rosia: Pe şese luni 20 franci sau 7 ruble hârtie.

CURIERUL DE IASSI.

APARE DE TREI ORI PE SEPTĂMÂNĂ: DUMINICĂ, MERCURI ŞI VINERI.

Anunciuri.

Rândul de 40 litere (Petitu) sau loculu seu 20 bani.

Inserţiuni şi Reclame.

Rândul de 35 litere sau loculu seu 1 leu nou.

Epistole nefrancate nu se primescu.

Manuscriptele nepublicate se vor arde.

Esemplarul 50 de bani.

Redacţiunea şi Administraţiunea: in localul Tipografiei Junimea.

CALENDARUL SEPTEMÂNEI.

Stilu vechiu	Stilu nou	Ziua	Patronul zilei	Răsăr. soar.	Apusul soar.	Stilu vechiu	Stilu nou	Ziua	Patronul zilei	Răsăr. soar.	Apus. soar.
Augustu.	Augustu.			ore m.	ore m.	Augustu.	Augustu.			ore. m.	ore. m.
15	27	Duminică	(†) Adormirea Precistei.	5 22	6 41	19	31	Joi.	Muc. Andrei Stratilat.	5 29	6 33
16	28	Luni.	Aduc. Icoanei Mântuitor.	5 24	6 40	20	Sept. 1	Vineri.	Proroculu Samoel	5 30	6 32
17	29	Marţi.	Muc. Miron	5 26	6 38	21	2	Sâmbătă.	Apost. Taaden.	5 33	6 31
18	30	Mercuri.	Muc. Flor şi Lavre	5 27	6 36	22	3	Duminică.	Muc. Agatonie	5 35	6 29

15 Augustu 1871.

„Aceasta este ziua, pre care-a făcut'o Domnul, să ne bucurămu şi să ne veselimu in trênsa!"

Astăzi viitorul naţiunei române işi decide pasul spre glorie şi mărire.

Astăzi, după unu lungu cursu de patru sute ani, pentru ântêia oară se glorifică —prin votul comunu al naţiunei—cenuşa acelui mare erou şi bărbatu de Statu, care „măreţu in şirul luptelor, şi 'n pace-a fostu măreţu."

De patru secoli naţiunea română a dormitu adâncită in somnul nepăsărei. De-atunci şi până azi multe rele s'au ingrămăditu asupra ei. Nu mai avea nici istorie. Faptele măreţe a bravilor de odinioară se infăţişau inaintea ei cu atâta splendoare, incât nu cuteza a'şi mai recunoasce in trênsele—trecutul sêu. Ce decadenţă!...

Deodată o voace puternică o desceptă din letargia indiferentismului, chemându-o la viaţă. Era voacea viitorului, născută pe buzele a câtor-va tineri. Multe voci patriotice au resunatu in vanu pentru români. Aceasta însă şi-a produsu efectul, căci „sunt anume timpuri in carii o idee işi află unu rêsunetu, ş'atunci ori nici odată ia focu dintr'o schintee, suspinul nasce tunetu!"

Unu momentu de asceptare şi sublimei voci respunsê Românimea intreagă prin unu acordu simpaticu. Din acestu momentu devisa sufletelor române fu „Mormêntul lui Stefanu cel Mare". Unu momentu fericitu a fostu de ajunsu, pentru ca unu mormêntu părăsitu in cursu de patru secoli, să nască o devisă, care să pue in mişcare pe tot natul romanu.

Astăzi acelu mormêntu deveni isvor de viaţă, la care s'adună inimele române, pentru a'şi curăţi petele ce'nvenineaza virtuţile străbune din trênsele....

Astăzi acelu mormêntu este incungiuratu de tinerimea română, care constitue basa viitorului naţiunei, adumbrită de flamurele femeilor române din toată lumea română. Şi cu ea dimpreună se inchină ţărnei strămoşesci delegaţii tuturor municipiilor române... Ce tablou măreţu!...

... E ziua solemnă, in care se glorifică mormêntul lui Stefanu cel mare. Să serbămu această zi, căci ea este ziua in care se glorifică naţiunea română.

Noi, cei cari, din nefericire, nu putemu incunjura acel mormêntu sacru, pentru a ne inspira de mândrie şi glorie, noi, să petrecemu această zi in meditaţiuni asupra stărei noastre naţionale; dar meditaţiunile să fie sincere, căci numai astfelu putea-vor să ne dea inspiraţiuni pentru fapte nobile.

Si voi, cari in acestu momentu, incungiuraţi cu pietate vechiul mormêntu de la Putna,

„Voi ţărna strămoşască ferbinte-o sărutaţi,
De-a lui curagiu, virtute aduceţi-ve-aminte,
Şi voi patriotismul de-acolo-lu 'nvăţaţi."

Ear Tu

„Cerescu Atotpotinte, o Creatoru sublime,
Tu care ţii la drepta'ti pe Stefan, erou sfântu,
Fă'n lume să strălucе iubita'i Romănime,
Glorie ţie'n ceruri, glorie pe pământu! ..."

Bădescu.

Depeşi telegrafice.

Algier, 20 Augustu. Mai toate gintele s'au reintorsu la ordine. Scirile ce sosescu de la colonele espediţiunei arată, că pretutindene se va termina in curênd rescoala.

Neapole, 21 Augustu. S'au făcutu perchisiţie prin localităţile Comitetului Internaţionalei. Hârtiile aflate s'au confiscatu şi au urmatu mai multe arestări. Comitetul s'au disolvatu.

Aschaffenburg, 21 Augustu. Eri d. a. a avutu locu o neaorocire mare pe drumul de feru Frohnhofen, desfăcêndu-se vr'o câte-va vagoane de la unu trenu cu obiecte, care fugindu inapoi ca vêntul au isbitu intr'unu trenu cu persoane. Din persoanele remase moarte sunt deja constatate Comitele Szapary din Ungaria, unu Rusu şi 5 amploiaţi de la drumul de feru.

Berlin, 22 Augustu. Regele Greciei a sositu eri de la Petersburg aice şi a continuatu călêtoria sa spre Francofurt.

Florenţa. 22. August. Unu decretu al Ministrului Internelor iea mêsuri sanitare in privinţa corabiilor, ce vinu din Marea Azowă.

Madrid, 22. August. Prinţul ereditaru al Italiei Umberto a sositu aice şi a plecatu cu Regele la Castelul Escurial.

Paris, 22. August. A apărutu aice o broşură, care poartă titlul „Pruşii in Orientu". Aceasta argumentează, că Anglia este ameninţată pentru viitoriu de unu ruinu mai mare, decâtu acela, prin care a fost atinsă Franţa de către Germania.

Acestu ruinu al Angliei este necesaru pentru realisarea plannrilor lui Bismark, care se teme incă de o alianţă anglo-franceză. Broşura zice, că Franţa nu se va dobori nici-odată, pe câtu va fi Anglia puternică, şi adaoge: Bismark, aliatu cu Rusia, va lua Egyptul, Triesta, şi Antwerpen, pe când Rusia

FOILETON.

La mormêntul lui STEFANU CEL MARE.

Si strunile plesnite şi harpa desfăcută
In salcia pletoasă de care atârna
L'a Isterului ripe, acumu este mută
Si cântul ei de auru nu potu a'l descepta.

Ce vêntu trăgêndu s'aude sub crengile plecate
Spre undă cristalină ce fuge şopotind,
Şi umbrele din apă tot rânduri inecate
Se paru că lasu in urmă o voce suspinând?

Durere!.. şi-i profundă când România plânge
Cu fruntea 'nfăşurată de doliu la mormêntu,
Durere'i pretutindeni, durerea se resfrânge
In valea şi Carpatul ce-i românescu pământu.

Ca valurile mărei ce'n sinu-i se frământă
Şi spre unu ţermu sau stâncă'se'npingu a se opri;
Aşa durerea sparge o ţară şi s'avântă
Colo spre monastire, la Putna-a lovi.

De pintre munţi, câmpie, din unghiuri depărtate,
Din târguri, municipii, cotune, unu poporu
De-acelaşi curatu sânge, se scoală să ia parte
La zi de serbătoare, la rugăciune'u coru.

Cu-a naţiunei cruce de secoli fericată
Ca pelerinu păşesce la noua Golgota,
Unde eroul zace şi ţerna-i fu uitată;
Tăcere!.. este ora acum a ne ruga.

„Mărire ţie Doamne! O Iehova, mărire!
Că verşi in noi durerea ca balsamul cerescu
Să curăţi meliciunea nedemnă moştenire,
La pragul casei tale, palatu Dumnezeescu."

Virtutea românească, virtute strălucită
De patrie şi lege aice'n sanctuaru
Se ştie'nmormêntată. O dalbă zi-'i sosită,
Poporul stă'ngenunche s'o'nveţe la altaru.

Şi imnu de rugăciune sub bolţile bêtrâne
Vibrează cu putere, şi fumu majestuosu
De smirnă, de tămâe din vasele divine
Se urcă către tâmplă in nour luminosu.

Stă susu Martirul lumei ce'i Dumnezeu putinte,
Ear' josu l'alui picioare mormêntul umilitu
Al omului, in care unu snopu de oseminte
E-o mână de cenuşă, odor nepreţuitu.

Din astă catacombă şi mucedă şi rece,
Din istu sicriu de ghiaţă de noapte 'nfăşuratu
Cu giulgiul nepăsărei, unu fulger saca trece
Şi de-a virtuţei raze tot templu-i decoratu.

In nimbul ce 'ncunună mormêntul se zăresce:
Lipniţul, Grumăzeştii şi Balta şi Cioeu,
Dumbrava-Roşă, Baia, şi cum ingălbinesce
Făloasa semilună la Racova de greu.

Dar pintre fumu de lupte in cercul de lumină
Se vêdu ceresci castelurі de-a lui Christos tării,
Şi intre ele-i Putna in care-adâncu se'nchină
Lui Stefan Vodă astăzi ai României fii.

Aice e fântâna cea plină: de mărire,
De sânta pietate, de-al patriei amoru;
Aice-i eroismul ce trăsnetu de 'ngrozire
Fu duşmanilor ţerei sfărmând trufia lor.

O mamelor române! aduceţi-vê aminte
Că d'intre voi fu una: Elena, ce ne-a datu
A patriei mărire! Şi când lipiţi ferbinte
La sinul vostru pruncul, ii daţi unu sărutatu,

Unu sărutatu de mamă, ecstasu de bucurie,
Ce numai sus in ceriuri se poate repeta;
In numele lui Stefan il daţi să reinvie,
Şi duceţi pruncul vostru la Putna'l inchina.

Ear tu junime verde, la istu isvoru de viaţă
Cu unde de virtute ce-i al mărirei locu:
Invaţ'a iubi ţara, a o iubi invaţă
Şi'n el inimă, sufletu călesce-ţi ca'ntr'unu focu.

Aşa junime scumpă, frumoasă auroră
A patriei române! Al nostru viitoru,
Ş'al naţiunei soare, din a virtuţei horă
Se nasce, vê surîde, vê cată cu amoru.

Ziarul „Curierul de Iaşi", 15 august 1871.
Începutul articolului dedicat Serbării de la Putna

Lista de subscripțiune a diarului „CURIERUL DE IASSI."

Pentru realisarea serbărei de amintire la mormîntul lui

„STEFAN CEL MARE"

care urmează a se ține in dioa de Sânta-Maria, 15 (27) Augustu anul 1870, la Monastirea Putna (Bucovina.)

IASSI.

(Urmare.)

	Lei.	Bani.
D-nu Petru Campianu	11	75
„ Nicolae Clătinoșu, (barbieru,)	11	75
„ Dimitrie Zamfirescu	10	—
„ Capit. Ioan Sion	6	—
Părintele Archim. C. Malsimescu	4	—
D-nu M. Stancath	4	—
„ Marino	4	—
„ Th. Galiți	4	—
„ Sofianu Cost.	4	—
„ M. Nicimann	4	—
„ N. Papadopulo	4	1
„ N. Macarescu	4	—
„ A. Mihail	4	—
„ L. Libobratici	4	—
„ D. Antonescu	3	—
„ Leon Ludvig	3	—
Părintele Gavril Ursu	2	70
Archidiaconu N. A.	2	—
D-nu Cost. Ciudiniu	2	—
„ Vasilie Grossu (studentu)	2	—
„ Dimitrie Costeanu, idem	2	—
„ I. Damascu	2	—
„ Mateiu Halunga	2	—
Iconomul Gh. A. Nemțanu	1	33
D-nu Ilarie Hușanu, profes.	1	—
„ Gh. T. Mandrea	1	—
N. N. N. N. N. N.	31	72
(Va urma.)	135	26.

Bêrladu.

D-nu Gh. Donici	11	75
„ Hristea C. Nica	11	75
„ Iordachi Obreja	11	75
„ Iordachi Romașcu	11	75
„ Cost. Stoinescu și N. Dimitriu	11	75
„ Cost. Mago	10	—
„ Capit. Tautu	10	—
„ St. Dobrovici	10	—
„ P. Chenciu (profes.)	10	—
„ St. Neago idem,	10	—
„ Gh. V. Valesco	10	—
„ Dr. Codresco	10	—
„ P. Armascu, avocatu	10	—
„ Stroe Belocescu	10	—
„ T. Ursulescu	10	—
„ N. Macarie	10	—
„ Panaite Goiu	8	—
„ Gh. Popovici	5	—
„ N. I. Bajuranu	5	—
„ Gh. Grimbășascu, profesoru	5	—
Iconomul Gh. Avram	4	44
D-nu M. Leon	4	44
„ Pavel Filibiliu	4	—
Diaconu Gh. Albu	4	—
D-nu Nița Corbia	4	—
„ Gr. Stamatescu	4	—
„ Sterianu Nicolau	4	—
„ Costin Vasiliu	4	—
„ D. Munteanu	4	—
„ Ioan Popescu	4	—
„ D. I. Motiete	4	—
„ N. Ioan	4	—
„ Vasile Mitrea	4	—
„ St. Gheorghiu	4	—
„ Capit. N. Ionescu	4	—
„ Ioan Antonescu	4	—
„ V. Campiano	4	—
„ I. Th. Fartu	4	—
„ Scarlatu Bou	4	—
Totalu	268	63.

Primitu, *Th. Balassan.*

Pentru economi.

Craiova, 4 Iulie. Numai o mică ploae a intrerupta calda temperatură din decursul acestei septĕmâne; acestă temperatură este foarte favorabilă secerișului grâului, care se află in presentu in cea mai mare activitate. Prin unele părți — se ințelege de sine, foarte puține — secerișul s'a terminatu deja, ba chiar s'a pusu in vêndare grâu nou de unul sau doi proprietari mari.

Transacțiunile in grâu, față cu sciințele care sosescu din străinătate. Precât se aude, s'a vêndutu o cantitate de grâne cu lei vechi 230 pro chila.

In porumbu tranzacțiunile au fostu asemenea stagnate; aici însă causa este că posesorii de porumbu vechiu se țînu foarte reservați față cu nesatisfăcătoarea posițiune a acestei semĕnăture. Ploaea este tare simțită pentru această semănătură. Totuși încă câteva ploi abondente ar putea se întoarcă totul — sau cel puținu cea mai mare parte — la starea normală.

Rapiță s'a desfăcuta mici cantități cu prețuri ca in septĕmâna trecută. Vêndêndu-se astfeliu cu 11 galbeni chila.

Tîrgul septĕmânale. Prețurile cari au circulatu sunt cele următoare: Făină calitate mai bună sf. 25 suta de ocă, mai inferioară sf. 23. Malaiu de la sf. 22—23 suta; Porumbul 15—16 sf. suta de ocă.

Tîrgul de vite a fostu mai bine impopulatu decât cel de cereale. S'a vêndutu mai mulți cai decât boi și vaci.

Statu-Majoru de Geniu din a II-a Divizie Teritorială Militară.

Se publică spre cunoscința tuturor doritorilor că in dioa de 16 Iuliu, are a se ține cea din urmă licitație pentru vinderea materialul grajdiului de scânduri din curtea Palatului administrativu, licitația se va ține la Oficiul Statu Majorului de Geniu, (Palatul admin.) oarele 1 după amiadă, unde doritorii potu vedea condițiunile de vêndare in toate dilele de la oara 9—4.

Se face cunoscutu tuturor doritorilor că in dioa de 22 Iulie are a se ține licitație la Oficiul Statu-majorului de Geniu oara 12 din din di, 1) asupra reparațiilor casarmii de la Copou. 2) asupra reperațiilor fântânelor de la Copou. 3) asupra reparații radicale la grajdiurile de la Copou. 4) asupra reparației casarmei Golia. Divizurile și caetele de insărcinări a aratatelor lucrări să potu vedea in toate dilele de doritori la acestu Oficiu, de la 9—4.

Direcțiunea scoalei militare din Iassi.

La 26 Iulie curent este a se ține licitație la scoala militară pentru darea in antreprisă a iluminatului și bărbieritului—Condițiele se pot vedea la scolă.

Lista pasagerilor intrați

In orașu in dioa de 8—11 Iulie, până la 9 dimineață.

Otelu Binder.
D. Doct. Cezhovschi Odesa
„ Popeftu Idem
„ Ioan Blojinschi Beserab.
„ Stanis. Ionosinschi Idem
„ Pastora Pulbartu Caucas

Otelu Concordia.
D. Iancu Manolin. Roman
„ Capitan Lupașcu Sculeni
„ S.-Loc. Dimitrescu Bucur.
„ Capitan Ilașcu Cernăuți
„ Dimosteni Macri Galați

Otelu Misir.
„ Antonu Iaftosie Beserabia
„ Pisgrați Campino Foltic.
„ Ovanesu Stefan Sculeni
„ Iohante Arhimand. Huși
„ Eduard Hofman Rusia
„ Ignata Herschi Bârlad
„ Iohan Breuzu Idem
„ I. Coibelu Idem
„ Iohan șeru Rusia

Otelu Ilie-Armanu.
D. Costachi Neculau Răduc.

D-na Roza Vixse Cernăuți
D. Iacob Holoșu T. Frumos
„ Ilesmi Baroșu Huși

Otelu Petru-Bacalu.
D. Costachi Ionescu Botoșeni
„ Victoria Vevcerje Peatra
„ Alecu Costachi Bârlad
„ Grigorie Gerovei Dorohoi
„ Lupu Zarafu Idem
„ Dim. Andrisopolo Bălți
„ Janu Covacereste Idem
„ Nec. Costantine București
„ Alberta Ferdin. Tarnopolo
„ Capit. T. Cervescu Tecuci
„ Vasile Baltă Botoșeni
„ Vasile Ionescu Bârlad

Otelu Vanghell.
D. Costachi Ionescu Svorești
„ Idelu Berelu Neamțu
„ Alex. Sehenteu Botoșeni
„ S. Bolgheru Cernăuți
„ Neculai Mihalachi Bacău
D-na Aig. Lovretefu Cheșen.
D. Calenschi Hârlău
„ Nahman Fecman Botoșeni

Bursa de Viena, din 22 Iulie 1870.

Metalique cu 5%	52. —
Imprumutu național cu 5%	60. 10
„ de Statu din 1860	87. 50
Acțiunele Bancei	657. —
„ Credita	213. 50
Londra	128.50
Argintul	128. 50
Napoleon	10. 05

Prețurile din piața orașului

De la 8—11 Iulie 1870
(după relațiunile oficiale.)

Grâu ceacâru,	cualitatea	I,	chila	lei.	185— —
„		II,	„	„	140—160
Grâu nou	„	I,	„	„	148— —
Popușoiu	„	I,	„	„	70— — par.
Malaiu	„	I,	„	„	50— — „
„	„	II,	„	„	— — „
Ovĕsu	„	I,	„	„	74— — „
Orzu	cualitatea	I,	„	„	60— — „
Hrișca	„	I,	„	„	85— — „
Sacară	„	I,	„	„	80— — „
Făină grâu	„	I,	100 ocă	„	135— — „
„ „	„	II,	„	„	105— — „
„ „	„	III,	„	„	60— — „
„ popușoi	„	I,	„	„	35— — „
Fênu caru				„	24 30 37 „
Jimna			„	„	—1.20 „
Panea			„	„	—1.—36 „
Carnea de vacă		oca			2.36—2.28—2.20 „
Carnea de miel		„			1.32—1.24 „
Carnea de vaca cușer		„			4.12—3.24 „
„ „ miel		„			—2.12 „
Rachiu	vad. Iassi				41— — „
Vinul de rândo		„			6— — „

Avis pentru Medici.

Siropul de Dr. Forget,

Sirop du Dr. FORGET remediu in contra guturaiului, tusei tare, iritațiunilor nervoase a pĕtițelor și a tuturor boalelor de pepta.

Acesta este siropul celu mai bunu, cunoscutu și mulțumesce atât pe bolnavu cât și pe medicu; o lingurița de cafe ajunge.—Paris, Dr. Chable, 36, rue Vivienne.

Depositu generalu in Iassi la farmacia *A. Jassinski*, lângă Curtea domnească. (1114)

O moșie mai mare caută de a cumpĕra unu străinu. Descrierea moșiei, locul unde se află și prețul cerutu să se depună la administrațiunea acestei foi. Cu telali nu se va intra in relațiuni. (1117—1)

DEPURATIF du SANG 30,000 bolnavi s'a insănătoșatu de pegingene, bube și de boale venerice prin Siropul depurativu a lui *Dr. Chable* și a băilor minerale de a le lui.

PLUS DE COPAHU **Siropul** *cu citrat de de fer* Chable vindecă fără vre-unu altu mijlocu curgerea și slăbiciunea canalului precum și perderea albă a damelor, întrebuințându și injecțiunile mele și cercăndu notița de tractare pentru a se trata bine.

Pomadă anti-Dartreuse, Pomadă hemoroidală, Pilule depurative, băile minerale.

Dr. Chable, 36 rue Vivienne à Paris.

Depositu in Iassi, la farmacia *A. Jassinski*, lângă Curtea domnească. (1115)

Lilionese *depărtează in 14 dile toate necurățeniile și increțiturile pelei, delăturează scrofule, pegingene și pete galbene.* Garantatul adevĕratu se găsesce numai la depositul generalu pentru Moldova, in farmacia *A. Jassinski*, in Iassi, lângă Curtea domnească. (1111)

Otelul de Moldavie.

Numitu și Hanul lui Papadopolu, proprietate a Eforiei Comunităței Armene din Romanu, **urmează a se arenda pe timpu de trei ani**, incepĕtori de la 26 Octomvrie 1870, și până la 26 Octomvrie 1873, după condițiunile ce se voru vede la licitații; doritorii de al lua in arendă, sunt invitați a se presenta in camera acestei Eforii, la 5, 6 și 7 a viitoarei luni Augustu, unde urmează a se ține licitația. (1118—5.)

De vêndare din via Pruncului la Pancia, **2000 vedre vinu** roșu și albu de cea mai bună calitate și lucratu sistematicu. Se vinde *cu gros* și *en detail* cu vase sau fără, transportatu sau pe locu; a se adresa la D. C. Pruncu, Café de Paris. (1120—5)

De datu in arendă moșia Scurta, din districtul Putna, pe timpu de 3 ani sau mai mulți cu incepere de la 26 Octomvrie viitoru, anul curent. Informațiunile se potu afla la sus disa moșie s'au la D. Lipanu, in Focșani. (1119—6)

SUBGARANȚIA ARTICOLILOR NEFALSIFICATE.

Examinate de la Consiliu medicale regescu prusianu și recomendatu de medicii cei mai mari a Europei și a Americei.

Mii de scrisori de mulțemire care se primescu din toate părțile lumei, care însă din discrețiune nu se publică, atestă bunătatea și plăcerea a

Articulelor temăduitoare a lui LOHSE.

Nu mai esistă chistrui, părliture de soare, pete galbene, semne de versatu, roșață, falturele, bube, și shirciturí! A o reda și a o păstra frumusețe și junețe, aceasta se poate numai prin intrebuințare in toată lumea vestitei

EAU DE LYS DE LOHSE,

Lapte de lilie pentru infrumusețare,

Singurul remediu recunoscutu pentru infrumusețare și pentru păstrarea frumuseței in contra ardoare de soare și chistrui, care face pelea îndată **foarte albă,** moale, intinsă fină și elastica, ei redă tinerețe și junețe și care depărtează negreșita toată necurățănia a pelei. 1 flaconu mare, 30 lei.

Crême de Lys (Esența de lilie)

Cea mai bună și salutară pastă pentru facerea unei pele elastice, moale și fragede.

Acestă esență de lilie care e preparată cu cea mai mare atențiune cu unt-de-lemnu de lilie și din substantele cele mai elastice și grase pentru pele, moae pelea, o face albă și o dă frescitate și elasticitate, apără la intrebuințarea regulată pelea de a nu se face aspră și este cel mai bunu remediu in contra gerului. 1 gavanosu, 20 lei.

Poudre Pompadour,

Estractu din florile din India.

preparatu din roisele cele mai escelente ale orientului, in colorile de la roza albă cea mai rară până la roza cea roșă, recomendatu cu **mijlocul celu mai escelentu pentru intinerirea și infrumusețarea,** de a păstra **pelea fină** și de a depărta imediatu toate greselile pelei.

Acestă descoperire prețioasă s'a intrebuințatu de grațiile frumuseței, Pompadour, Ninon, La Vallière, Marquise de Montespan și de imi de numele celebre, care prin frumusețe lor cea deplină, fermecătoare și durabilă au interesatu persoanele cele mai inalte și chiar au avutu influsu cea mai mare la guvernarea statelor. 1 cutie, 20 lei.

Eau de Ninon de Lenclos

pentru a se infrumuseța și a se reintineri cine-va ca o demoaselă de 16 ani.

Pentru a albi, a improspăta și a infrăgedi fața, pentru a șterge pete roșe, la inferbințală, bubele, toate petele pelei, increțiturile, cojile sau pentru a preserva și a da pelei finețe sa, fragedimea sa primitivă etc. Mirosul ei este mai bunu decât a tuturor apelor de parfumu și mai indulcitoare decât laptele.

1 flaconu originalu 40, lei.
„1 „ de probă 20 „

Sopunu de insănătoșare și infrumusețare, preparatu din lapte de lilie, a lui LOHSE,

intrece toate sopounrile de toaletă din lume și este singurul sopunu cel mai finu și dulce care nu conține nici o tărie, face pelea albă, moale și netedă, depărtează toate relele de pe dênsa, intăresce nervele și intrebuințatu in feredei, organismul intregu capătă o putere miraculoasă. Este neapăratu trebuinciosu pentru conservarea și infrumusețarea pelei.

1 calupu, 8 lei.

Depositul general pentru Moldova la Farmacia A. IASSINSKI, in Iassi. (1113)

APA DORAT.

Este unu remediu de comunu cunoscutu și foarte renumitu, fără cea mai mică înfățișare asupra sĕnătății; are puterea de a reda pĕrului cărunta fața naturală, fără s'lu văpsească. Impedică căderea pĕrului, curăță capul și vindecă ori-ce erupțiuni pe pele.

Se află in Paris la Doamna Dorat No. 13, strada (rue) d'Hauteville; in Falticeni la farmacistul C. Worel. (1087)

Moșia Pribești districtul Vasluiu, **se dă in arendă,** pe terminu de 5 ani, cu incepere de la 23 Aprilie 1871. Doritorii sunt poftiți a se adresa la subscrisa, cu locuința in casele Comtesei Efrosina Balșu, strada Romănă. (904—11)

Comtesa, *Elisa Balșu.*

Ziarul „Curierul de Iași", 12 iulie 1870.
Liste de subscripție din orașele Iași și Bârlad

ANULU AL CINCI-SPRE-DECELE — Administrațiunea în Passagiulu Romană No. 1. — Redacțiunea Strada Colțea, No. 42. — SAMBATĂ, 17 IULIU 1871

VOESCE ȘI VEI PUTĚ — LUMINEZĂ-TE ȘI VEI FI

ROMANULU

(A)

Edițiune de séra

ABONAMENTE

ANUNȚURI

ABONAREA

LA PARIS

LA VIENA

SUPSCRIPȚIUNE

PENTRU REDACȚIA

STEFANU CELU MARE.

(la administrațiunea „Românului“).

Galați, 1871 Iuliu, 10.

D-lui redactore allu ghiarului ROMANULU.

Domnule redactore,

Alăturata sumă de lei 400, vĕ rogu se bine-voiți a face se se trămĕță destinațiunĕi sĕle, fiindu colectată de la persónele notate aci, pentru a se întrebuința la zĭdirea ce este a se face în curtinŭlu la mănăstirea *Putnei* de lângă Sucĕva, la *mormêntulu* D-lui *Stefanŭ-celŭ-Mare*.

Dându acésta publicațiĕ, vĕ rogu, se bine-voiți a primi asĕurarea deosebitei mele stime.

Michăilescu

LISTA

de persónele ce aŭ subscrisu pentru terminarea ce se face la mănăstirea Putnei de lângă Sucĕva la mormêntulu D-lui **Stefanŭ-celŭ-Mare.**

DD. George Mantu 20 fr., C. Pagoni 20, Colonelŭ D. Leca 20, Căpitanŭ Dimitrescu comandantulŭ bastimentului Stefanŭ-celŭ-Mare 20, N. Lungeseanu 20, Radu Petrescu 10, M. Papadopolu, ingineră 10 Tacheanu Popescu, doctoră 10, D. Dobrovici 10, I. H. Ianuit 10, I. Murgescu, căpitanŭ comandantulŭ bas-imeniŭlŭ România 10, P. Ene 10, I. Crutescu 10, I. Teodorescu 10, Sgrumula 10, Caraghiosoglu 10, Colonelŭ N. Demetrescu 5, Majorŭ M. Holbanŭ 5, Căpitanŭ I. Michăilescu 5, Căpitanŭ E. Ulleseu 5, Locotr. Stanrescu 5, Căpitanŭ D. Dimitrescu 5, Locot. Cĕtunescu 5, Locot. Tănăsescu 5, R. Scribanŭ 5, Ilie Decianu 5, K. Atanasiu 5, N. Hagi Gheorghe 5, Costachi Cucou 5, Sub. locot. Iuliu Miller 5, Basile Tatericiŭ 5, N. Hagi Nicolae 5, I. Panaitescu 5, G. Michăilescu 5, M. V. Ionescu 5, I. G. Ionescu 5. M. Dragliciosu 5, E. Stancek 5, G. Fratoșteanu 5, A. Caraman 5, M. Melenconiciŭ 4, 40 b. C. Cișman 4, D. Moce 4, D. Teodorides 4, Enachiescu 4, Culoglu 4, H. Ionescu 4, Hristovici 4, C. Robescu 3. C. Grigorescu 3, N. Gavrilescu 3, D. Macri 3, 74 b. I. Variam 3, I. Racoviță 2, D. Bosiță 2, V. Urianu 2, G. Paraschivescu 2, G. Pastia 1, 20, I. Ciuru 1, D. Stoicescu 1, V. Crețu 1. N. Ionescu 1. C. Michăilescu. 3, 66.

Totale lei . . 400

D. Ion Rurĕanu din Bucurescĭ lei nouĕ 20

Comitetulŭ dd. studenți de la Universitatea din Bucurescĭ pentru serbarea de la Putna a numerulŭi lui Stefan V celŭ Mare.

D-lui redactore allu ghiarului ROMANULU

Domnule redactore,

Suma de șése sute dosĕ ghecĭ lei nouĕ, (620 l.) din subscripțiunea ce-i cuta pĕn'acumŭ la administrațiunea ghiarului d-vóstre — din Galați 400 lei prin d. Michăescu și a d-lorŭ frați Alesandru și Radu Golescu 220 lei — primindu-o de la administrațiune spre a o mainta imediată comitatului centrale, vĕ rugămŭ a publica acésta spre cunoscința generale.

Cu acésta ocasiune rugămŭ pe onorabilile redacțiuni ale ghiarelorŭ ce aŭ bine-voitŭ se anunțe deschiderea subscripțiunelŭ, a reproduce-o cu cuta după *Românulŭ* numele d-lorŭ contribuitori.

Primiți, vĕ rugămŭ, etc.

Comitetulŭ.

Bucurescĭ, $\frac{16}{28}$ Coptoră.

Se 'ncepemŭ prin a face cunoscutŭ că chiămarea generalelŭ *Românului* la *jurisdictorele* de instrucțiune a fostŭ, putemŭ dice, mai multŭ că giumŭ.

In luna lui Fevruariŭ, *Românulŭ* ar fi criticatŭ pe d. Ion Ghica că mănține în garda orășĕnéscă oficiari numiți de guvernele trecute, pentru servicie-le aduse ca membrii ai bandelorŭ electorale. Intre aceĭ oficiĕ! *Românulŭ* ar fi numitŭ și pe d. Pavel Chirițescu. Acestŭ domnŭ a reclamatŭ încă d'atunci contra *Românului* y'a cerutŭ și cere în judecată pe d. Evgeniŭ Carada. De ce va fi dorindŭ pe d. Carada nu scimŭ, dérŭ scimŭ c'acésta este cererea că a fiacutŭ, a cĕrei conscientĭ nu póte fi alta de cătŭ presidiare de duvedi nouĕ spre mulțiurea acusatorilŭ ce i s'a fiacutŭ.

Bandele electorale conducĕndu-ne fórce la ministeriŭ, se facemŭ cunoscutŭ că astă-dĭ se ține că cabinetulŭ Radovici s'ar fi decisŭ se facă sacrificiulŭ d'a nu se retrage încă. Sentemŭ dispușĭ a da credemêntŭ acestui se dice, cu atâtŭ mai cu rémă că organulŭ oficiosŭ *alŭ d-lui* Andrassy, a dis'ŭ, între altele, că ministeriulŭ acestŭ-a este „cumŭ n'a avutŭ Romînia de multŭ anĭ.“ Sapoĭ, ort cătŭ de suprasuĭ ar fi d. de Radovici, totu-șĭ în luminatura presinte, cea-a ce credemŭ mai puținŭ încurcată este că ministeriŭ actualŭ se remâne unde suntŭ și cumŭ suntŭ. Este mare în adevĕrŭ, fórte mare încurcătura ce a fiacutŭ cabinetulŭ actualŭ dérŭ ar fi, dupe noi, multŭ mai mare încurcătorele ce ar aduce retragerea lui.

Da, recunoiscemŭ că multe și mari suntŭ greșĭelele guvernului actualŭ; căci dată fiacute încă toți eĭ trebue se remâie ca se culeagă rŏdele fapteloriŭ sĕle.

Pomenindŭ de Radovici a „silitŭ“ pe ministriĭ actualĭ, „a lua îngrigiaminte mari.“

Et i-aĭ dovedituĭ că suntŭ siscerĭ, supușilorŭ-se sĭleĭ ce le aĭ fiacutŭ, și mărturisindŭ în Camerŭ și ella și supuseresa. Pentru ce dérŭ supărare în contra unorŭ ómenĭ atâtŭ de siscerĭ?

Et aĭ promisŭ că nu vorŭ urmări națiunea justițiĕĭ pe Stroussberg și pe principĭi coĭerĭ. Cea-a ce aĭ promisŭ aĭ și fiacutŭ, și éca că pĕn'acumŭ urmărirea nu s'a fiacutŭ, și prin urmare cotețĭrele urmate nu s'aŭ datŭ pe facĭă. Pentru ce dérŭ supărare în contra unorŭ ómenĭ atâtŭ de supușĭ?

Et aŭ promisŭ că vorŭ disolve întâiŭ Camera care votase urmărirea cotețărilorŭ, și cea-a ce-aŭ promisŭ aŭ și fiacutŭ.

Et aŭ promisŭ că vorŭ conține în alegerĭ totŭ fĭĭulŭ de absenți și chiarŭ crime. Aĭ amenințatŭ, aĭ bătutŭ, aĭ spartŭ chiarŭ dulapurile din tribunale, aĭ fiacutŭ totŭ ce se putea, ba încă totŭ ce nu se putea face. Ce dérŭ sunțĭ ei culpabilĭ déca g'asia conscriința nejenele s'a revoltatŭ și le-a arunceatŭ în facĭă actulŭ de învoialŭ?

Dérŭ, dice d. de Radovici, de ce n'aĭ scisŭ acea conscriință? E! suntŭ sescĭ de cândŭ tóte lĭfteceĭele n'aŭ sĭlitŭ n'o uciză și n'aĭ jebuitŭ de cătŭ a o face se trezâte din ce în ce mai tare și se spulbere pe ceĭ carĭ o credeaŭ turbită, tescuită, ucisă.

Dérŭ, adăugă domnia-sea, de ce n'aĭ pĕpăitŭ puțulŭ țerei mai nainte d'a fi datŭ în Camerŭ actulŭ de învoialŭ? E! dérŭ cumŭ potŭ cunósce acelŭ puțŭ decât acelŭ carĭ aŭ fostŭ aduși la putere nópte, acelŭ carĭ turĭ alegĭ de domnia-sea în urmă cumŭ îngagiamintele mari?

Pentru ce puseseĭ et actulŭ de învoialŭ la deslegarea publică și nu seiaŭ se facĭ a se vota prin surprindere? Cumŭ óre! putea-ĭ crede că potĭ fi ómeni carĭ se n'ascundze ordinile d-lui de Radovici, că potĭ fi consciințe carĭ se se revolte și se poe onórea și interesele națiunĭ mai presusŭ de voința străinilorŭ?

De ce în aflrigîtŭ nu fiacutŭ din actulŭ de învoialŭ unŭ cestiune ministeriale? Dérŭ de ce óre și d. Radovici nu le-a datŭ acestŭ ordinŭ ci s'a logicatŭ, ca și dînșiĭ, la credința că Româniĭ n'aŭ altŭ simțimêntŭ de cătŭ acela alŭ friciei, și totŭ suntŭ în stare se-și vĕdză conscințiĭ pe bani, pe unŭ portofoliŭ, p'unŭ decorațiune?

Pentru ce în sfîrșitŭ el carĭ nu fiacutŭ din actulŭ de învoialŭ unŭ cestiune ministeriale naintea Camereĭ o fiacutŭ acumŭ naintea Capului Statului?

A! Aĭci în adevĕrŭ cestiunea se 'ncurcă. Cândŭ dosĕ ministriĭ acestia aĭ spusŭ dreptŭ în publicŭ c'aĭ luatŭ îngagiaminte către d. Radovici, de ce se nu bănuimŭ că aĭĭ dinîr'dosĭ vorŭ fi luatŭ îngagiamintele și către alțĭ străini? Déca aĭ primitŭ a lua îngagiaminte în favĕrea principiuluĭ coĭerŭ, de ce se nu primească a lua în alte parte îngagiamințe cu alțĭ principĭ? S'aceste bănuelĭ devinŭ din ce în ce mai mari cândŭ considerămŭ în întregulŭ lorŭ acelŭ guvernulŭ.

Nu voițĭ óre ieĭ a pune în joc d'a dreptulŭ pe Capulŭ Statului cândŭ l'aĭ consiliatŭ a nu ține sĕmĭ de alegerĭ, de simpulŭ alegerĭ, ca ar se póță dice c'acea chĭtoreațĭ era „că presimbare electorale?“

Nu voițĭ cu dinadinsulŭ alŭ compromite cândŭ provocarĕ petițiuni pentru schimbarea Constituțiunĭ, cândŭ cerură că reformă prin care se introducă despotismulŭ, și mersură până la colonizarea țĕreĭ cu Germanĭ și la punerea în vigóre a stărĭ de asediŭ y'a peĭ-pesĕ cu mórtea?

Nu voițĭ alŭ compromite cu dinadinsulŭ cândŭ puseră în discussiulŭ Tronsulŭ cumpărĭtŭ petițiuniĭ Sturdza?

Nu voițĭ a face se se respundĕscă totŭ felulŭ de calomniĭ cândŭ n'aŭ pusŭ în lucrare votulŭ țesteĭ Camere pentru urmărirea civile și criminale în contra lui Stroussberg Ambros și Jacques?

Nu voițĭ a face se se respundĕscă totŭ felulŭ de calomniĭ cândŭ n'aŭ pusŭ în lucrare votulŭ acelŭ calomniĭ cândŭ presintară actele de concesiune și conversiune, amenințându-se deputațiĭ cu învoialŭ și cu abdicări?

Ne fiacemŭ cestiune ministeriale din acele acte de învoialŭ nu lăsaĭ a se bănui că et le presinta silițĭ, dérŭ că no le credŭ bune?

Și cândŭ aĭ declaratŭ c'aĭ „fostŭ silițĭ a lua îngagiamințe marĭ“ n'aĭ scisŭ et că facĭ unŭ declarare compromițĕtóre și josnitóre? Și cândŭ de opțĭ ghile ținŭ legea neprormulgatŭ și lasă se se ghică, se se sustie în publicŭ că Capulŭ Statului refusă sanctiunea și el — ministriĭ patriotĭ — aĭ fiacutŭ din acestŭ refusă cestiune ministeriale, nu dovedescĭ et că scopulŭ ce urmăresceĭ este d'a lovi d'a dreptulŭ în Capulŭ Statului, d'a-lŭ compromite și discredita cu totulŭ? Și cândŭ vorŭ a discredita totŭ șĭ compromite totŭ, nu suntemŭ în dreptŭ a bănui că annulă din scopurile ce urmăresceĭ este d'a deschide cestiunea Orientului?

Și ca dovadă c'acéia credŭ dosĭ străini se dănŭ cuvêntulŭ organuluĭ diuriŭ alŭ Comitelui Andrassy, ghiarulŭ *Pester-Lloyd*.

„Dreptŭ acea-a e cu mnual în guvernarĭ de dorită, ca principele Carol se se decidă a rĕmâne, ci totŭ-d'a-dată se dĕ-limure și scosă punctŭ ghecialŭ alŭ constituțiunĭ cu Camera. Adopteze-se séŭ nu opiniunea principeluĭ Bismark, că perseverința e unŭ paroli de unóre pentru principele Carol, nu 'nsepe nicĭ că 'ndoiolă, că uŭ masulare a stindarieluĭ din acestŭ motivŭ și pentru plăcerea lui Stroussberg, abia se póte privi pentru elŭ de unŭ onóre deosebită. Ministeriulŭ conservativŭ, — în fapță celŭ mai bunŭ și celŭ mai supusă principelui, cumŭ n'a mai avutŭ Romînia de multŭ anĭ, — îșĭ va 'ntrebuința de siscurŭ totŭ influința d'a lŭ reține de la *pași extremi*. Si la totŭ casulŭ perfile, carĭ aŭ sprijinitŭ totŭ-de-una rĕmânerea lui, ĭnscă arĭ trebui se intervină în favórea lui cu autoritatea lorŭ morale, dócă uŭ *afacere intr'adevĕrŭ* seriósă, bunĭ-dérŭ cum o revisiunea constituțiunĭ, ar conjura vr'uŭ crisĭ. Cumŭ-că nă asemene revisiune e necessară, pentru a se 'ntroduce uŭ dară ordine și stabilitate în rapórtele acestui țerĭ, *aródisată de partite* și de osile mai contrarĭ-ctórie pasiuni politice, și ființă în agitațiuni permanințĭ, — ghia se mai póte nega.

„In casulŭ ânsĕ cândŭ principele Carol nu se va decide a rămâné, cea-a ce nu, din meturnĭ ce mai sosă, o presimu ca neverosimile, aceșteĭ diplomațieĭ europene nu i s'ar face nicĭ uŭ economiŭ în lucrulŭ ieĭ de vĕrŭ, căci în casulŭ acesta-a amŭ ghia pe deplină justificată cea-a ce conține Bezut a notificată cu ocasiunea crisei din urmă, în uŭ depeșiă a sea către principele Bismark, că atunci ar trebui se se aplice articolulŭ 27 alŭ convențiunĭ de Paris, adică ar trebui se se mijlocéscă uŭ contelegere a puterilorŭ, prin mijlocirea Porțeĭ. Acestă párere ar avé în totŭ casulŭ două contrarĭ: pe Rusia și Turcia. Asta din urmă va cerca, fără îndoiolă, a continua luptă, care a fostŭ începută cu atâta tenacitate și resultată, ânsă la conferința din urmă, contra amestecului Europei în cea-a ce ea afirmă, că se ține de drepturiĭ lui de suveranitate. Se înțelege că ea nu va consimte nu voiŭ lipsi provocarĭle la demnitatea sea propriă, la referințele de amerenitate, a a. Cătŭ despre Rusia, ea fără îndoiolă și ea ară ocasiune va turbura apa în folosulŭ ieĭ propriŭ. Pentru decisiunĭ europene, ea de siscurŭ nu se va însuflețĭ atâtŭ de tare. Se nasce totu-șĭ întrebarea, că óre potĭ ambele puterĭ se rădice dificultățĭ contra articolulŭ 27 din convențiunea de Paris?

„Nu se 'ndoimŭ, uŭ numaĭ din causa chiarĭtățiĭ acelui puncte; uŭ numaĭ pentru că acelŭ articolŭ s'a recunoscută din nouĕ prin sub-semnarea protocolului ad-hoc la conferința din Londra, dérŭ mai virtosŭ pentru că Austria și Germania ânsă sunțĭ 'ntelese în privințe acestui cestiunĭ, și a acésta contelegere cu greŭ o va mai pune sub întrebare chiarŭ și amiciția dintre Rusia și Turcia.

„Déca dosĕ, contra presupunerĭ, s'arĭ pune la ordinea ghilei caracterulŭ convențiunĭ ale Romînieĭ, și déca necesitatea

---

deciselorŭ europene arŭ conturba pertrecerea la loĭ a diplomațieĭ, atunci dorimŭ celŭ puținŭ lucru ghiarŭ. E timpulŭ ca se se deponă uă dată capetŭ nu numaĭ amețelĭ de uă *Daco-Românĭă* mare, *ci și jucăriei cu Constituțiunea!* Cu tóte acestea dosĕ nu trebue stimă pré tare *dreptulŭ* preocubat romanŭ de a decide dosĕ-și despre sórtea sea, nicĭ a-i vătăma simțulŭ lui național, pentru a puté delătura nesce elemente, carĭ aŭ făcută imposibile vertu-ce guvernare și aŭ împedecată ori-ce încercare de a stabili ordina. Europa *intrigă*, și în specĭă Austro-Ungaria, are interesŭ a vede în Romînia uă stare óre-cărĭ și firmă, relațiuniĭ amicale și bune cu *țĕrile* învecinate. In înțelesulŭ acestŭ-a singuraticele stadie ale unei contelegerĭ europene cu privire la Principatele Dunărene nu potŭ fi urmărite de noĭ altŭ cumŭ, de cătŭ cu cea mai mare grije și atențiune. Deciderea asupra Romîneĭ e supusa de siscuritate a cestiunĭ orientale.“

Eca dérŭ că guvernulŭ sctuale are dreptŭ misinne a 'nchide supapa de asigurare a cestiunĭ orientalĭ pentru a face se se spargă mașina. Eca că cestiunea Stroussberg și ingreuiesce Constituțiunĭ le aplosătă elŭ în contra Capulŭ Statuluĭ și 'n contra națiunĭ pentru a provoca splosiunea. Ministeriulŭ dérŭ scie ce face și d'acea-a elŭ va remâné, trebuie se remâie în putere pentru a face.

Citimŭ în *Independința belgică* de la 20 Iuliŭ:

Mulți se silescŭ a căuta ce rolŭ cată a juca Gambetta în Camera Francieĭ Unĭ ghicĭ că elŭ va face opositiune guvernuluĭ, alțiĭ, și în particularŭ *le Siècle*, afirmă că „discursulŭ lui de la Bordeaux fĭ pune pe lângă aperĭtorĭ. politicel lui Thiers. *Le Siècle* are dreptate. V'am spusŭ dejă că în culoarele Adunăriĭ, dd. Thiers și Gambetta s'aŭ 'nțelesŭ y'aŭ convenitŭ în cât mai bunĭ termenĭ. Astăzĭ, dd. Faidherbe și Gambetta aŭ cerutŭ uă audiință la șefulŭ puterĭ executive cu care voiescĭ se conturbiască asupra legiĭ militare și mai particularĭ asupra legiĭ pentru revisiunea gradelorŭ.

Citimŭ în *le Journal du Havre:*

Eĭa esactulŭ adevĕrŭ despre causele întârdĭerĭ adusă de Prusianiĭ în evacuarea departamenteloriŭ Seine-Inférieur, Eure și Somme. NIlŭ-a spusŭ uniĭ ocărâră alŭ statuluĭ-majore nemțescŭ, supțĭ sigiliuluĭ secretulŭ: bine înțeles, sfărâmândŭ sigiliuluĭ.

Acéstă întârdiere provine din dosĕ cause;

1. Pe timpulŭ primeĭ perioade a invasiunĭ, — după asertiunile interlocutoriuluĭ nostru, — s'aŭ fabricatŭ mari cuantităț de piese falșe de monetă, carĭ aŭ avutŭ cursŭ în Francia. Pieșele fură lundate d'acésta monetă fraudulósă.

Consecințele acéstă particularitate, înregistrată nostrŭ nu ne primescŭ banĭ de cătŭ supțĭ beneficiŭ de inventariŭ,

Ziarul „Românul” (București), 17 iulie 1871.
Listă de subscripție din orașul Galați

ADMINISTRAȚIUNEA IN PASAGIUL ROMAN Nr. 1. — REDACȚIUNEA STRADA CAROL 1, Nr. 14. SAMBETA, 3 IANUARIU 1870.

TRAIANU

Un numeră 20 bani.

Reclame și inserțiuni rîndulŭ 1 leŭ nou
Anunciurĭ rîndulŭ 30 bani
Scrisorile nefrancate nu se primescŭ.
Pĭrăgerile să se adreseze la Redacțiune.
Eșe Mărția, Joia, Sămbăta, sorele.

CONSTITUȚIUNEA DEMOCRAȚIA

NUMERULŬ ROMÂNILORŬ ÎN DIFFERITELE PROVINCIE ALLE DACIEĬ ESTE:

patrate. . . .	600,000;	4. In Bucovina cam pre 170 mile patrate	300,000;	Poporele neromâne totŭ locŭ	200,000
550,000.	850,000;	Poporele neromâne totŭ aci. . . .	180,000.	5. In Serbia, Bobergia și pre totŭ malulŭ drepteĭ alŭ	
cam pre 600 mile pat.	600,000.	5. In România liberă cam pre 2300 mile patrate .	1,800,000;	Dunĕrĭ, cam pre 270 mile patrate	400,000;
1000 mile patrate .	1,300,000;	Poporele neromâne totŭ aci. . . .	400,000.	Poporațiunea neromână totŭ aci. . . .	300,000
	700,000.	6. In Basarabia și peste Nistru, pre unŭ terîtoriŭ cam de 1000 mile patrate	800,000;		

lorĭ în părțile Albaniei, Macedoniei, Epirului, Tesaliei, Traciei și Greciei, unde ei locuescŭ îndesuĭ și compacțĭ, este pe unŭ terîtoriŭ de vr'o 1,000 mile patrate . . . . . 1,750,000.

Și așa numĕrulŭ totalŭ allŭ Românilorŭ în Orîente pe unŭ terîtoriŭ de vr'o 7340 mile pătrate este 11,140,000 suflete.

rada Carolu I,

IŎ
i-Bucuresci. — Nu vĕ at-
Unirĭ municipale.
ia.
ția nouă.

I, Duminică,
ța d-lui Radu

ICA

nerulŭitarea lui Victor
ertita pe mașina se pă-
trĭre, nici o arestare.
în care eră Rochefort
ată „Marseilesa" și stri-
urĭ „Republica!" Acestŭ
rolutionarŭ, de la o
de pe piața Concordiei.
a fostŭ salutatŭ cu en-
de poporă ași scuipa-
zaĭ. Poliția a făcutŭ
piața Bastiliei.

anuariŭ 1870.

arma cea mai
politicĭ în Ro-
i cu profusiune
ntr'ascunsŭ, so-
nastici».
erceta mai ân-
allŭ sĕŭ nenațio-
itarŭ, bunŭ sĕŭ
ŭ a fi pré-mĕ-

IA

MANIA NOUA

moraruri naționale

ILU.

DOUA

INA

ți

dă și fără cămașĭ,
că de și suntă
ă parte din o altă
dar mai adîncĭ
dul și presentului
ăcesta gândĕmŭ.
vorbĕ și fiotară
ăn stringe și a-
îrĭ asupra vilto-
ă sunt Românŭ,
mĕ pĕtrunde de
tulŭ. Lupta în-

runte, pré-secundare, pré-frivole, în com-
parațiune cu callulŭ lorŭ de bătaiă.

De la Vĕrciorova pĕnĕ la Cubeșŭ, neminĭ
nu vĕ mai întrebă astă-ți, dĕcă luptați cu
energiă pentru consolidarea, mărirea și
libertatea naționalităților române, ci numaĭ
dĕcă suntețĭ sĕŭ nu, în numele vostru și
allŭ posterităților întregĭ, pĕnĕ la Ultima
Gludecată, pentru sempiterna durată a prin-
cipiuluĭ dinasticŭ.

Cellă mai mare reŭ, pe care o sĕmă de
gladiatorĭ ai ghilleĭ își închipuescŭ a'lŭ face
adversarilorŭ, este de a surprinde într'ensiĭ
cu dibăciă măcarŭ o umbrulițăcontrarĭ,
sporându astă-felŭ a'ĭ disgrația și a'ĭ uc-
cide în perpetuitate.

Diarulŭ «Traianŭ», mai multŭ ca ori-
care altulŭ, a fostŭ din capulŭ locului o
țintă de predilecțiune pentru totă felulŭ
de șópte de acestă natură.

Începêndŭ allŭ duoilea annŭ allŭ essis-
tințeĭ selle, cellŭ este datorŭ a affirma din
nouŭ, contra maliției și contra calomniei,
unulŭ din principalele punturĭ, înscrise în
Statutele acestuĭ organŭ și de la carĭ fun-
datorĭi sei, o collectivitate compactă și ca
totulŭ nedependinte, nu s'aŏ abătutŭ unŭ
singurŭ momentŭ.

Amŭ susținutŭ și vomŭ susține cu tărĭă
dinastia actuală, simțimêntulŭ naționalŭ fi-
ndŭ singura nóstră bussolă, ĕră națiunea
română nu póte a nu fi dinastică, de vre-
me ce dinastia essistă.

Pe cât timpŭ familia princiară nu va
renega celle doue dogme allle credulŭi nos-
tru naționalŭ: Românismŭ și Demo-
crațiă, încorporate ambele în Constă-
tuțiunea din 1866, — Tronulŭ e mai
durabilŭ de cât o stâncă de granitŭ, ori-
cât de furióse arŭ fi vallurile oceanului, ce
o încungióră și o isbescŭ din tóte părțile.

Intrebămŭ acumŭ, dĕcă amicii cei mai
sinceri ai dinastiei nu sunt la noi anume
acei puțini, carĭ neavêndŭ nicĭ unŭ zorŭ de

tereselorŭ, nevoile vieței noue, luțiła sângelui
aŭ nărocitŭ risipă peste risipă în societatea ro-
mânéscă casnică, fără ca să ni simțimŭ. Dar
sunt momente cândŭ inima se mîrce în urma,
cândŭ ea aruncă o ochire retrospectivă asemi-
ne sórelui apusŭ, și ĕĭ adóce aminte de că-
te-va obiceiurĭ ce plutescŭ pe oceanulŭ risipi-
turŏr. Repetimea cu care se stinge trecutulŭ
pintre noi, este cea mai strașnică pedépsă sau
judecată a acelui trecutŭ... Nu știŭ merită
sĕŭ nu?

—Ascultă o interpelațiune, strigă unŭ june stu-
dentŭ: ce înțelege onorabilulŭ vorbitorŭ prin
trecutŭ? ce alte cuvinte gelinduĭ trecutulŭ, în-
țelege trecutulŭ infamă, „fanariotică", adecă
timpulŭ ce cade între datele extreme: 1711—
1821? sĕŭ trecutulŭ ce precede și urmĕșteŭ se-
colulŭ fanariotilorŭ, care se știe că a fostŭ fa-
talŭ națiuniĭ?

— Ce se dicu frate! ce este de dissŭ în a-
cĕstă stare de pedantismŭ allŭ literatureĭ, pe-
dantă în silogismŭ, pedantă în condeiŭ, pe-
dantă în idei care încă și omórâ în ferrele ro-
mâne închisórea, sub o ridiculă ingeniositate
a convințeloră. Acésta nu vine din alta de cât
din nesciința tradițiuniloră vechiĭ strămoșescĭ. De
abia ascultă la lumină, nu ne mai sătămŭ la
legămîntă copilăriei nóstre. Amŭ ajunsŭ în ka-
lidŭ poeticeĭ, învățătorilorŭ și teologilorŭ impe-
răției resărîtene sĕŭ, pentru înțelegerea vere-

veni la putere, îi arrêtă cu vigóre la
totă passulŭ, fără témă de înaltă urgiă, dru-
dulŭ cellŭ adevĕrată românescŭ, censu-
rându cu franchețăși cu asprime ori-ce
apucătură nenațională?

Intrebămŭ pe de altă parte, dĕcă cea
mai înverșunată vrăsmașă a stabilităților di-
nastice nu este, din contra, acea miserabilă
formă de linguștiri, carĭ numaĭ ei sapă
și slăbescŭ Tronulŭ, punêndu'lŭ din ne-
secotință sĕŭ din perfidiă mai pre susŭ de
Națiune?

Ecce de ce Traianiștiĭ credŭ cu persis-
tință a lucra în interessulŭ cellŭ bine-în-
țelessŭ allŭ dinastiei, deși nicĭ o dată nu
și vorŭ pleca frunțile cu umilință, nicĭ o
dată nu vorŭ face o singură concessiune
în dauna Românismului sĕŭ a Democrației,
nicĭ o dată nu vorŭ uita vechia devisă a
poporului aragonesŭ, care giura cu mân-
dră principelui seŭ: **«sí no, no»!**

Strige dĕrŏ ori-cine că suntemŭ anti-di-
nastici, de câte orĭ datoria de Români ne
va sili a ni rădica vocea, precumŭ stămŭ
gata a urni chiarŭ brațulŭ, contra ori-cărĭ
manifestărĭ, marĭ și micĭ, directe și indi-
recte, fățise și ascunse, a ingeniteĭ strămeș-
ĭi 1725, sub Voda Grigoriu Ghica, Ni-
colaiu Costinŭ, atunci unulŭ din ministrĭ,
scrise cronica Moldovei, pe care principe-
lele a însărcinatŭ apoi pe ciraculŭ sĕŭ
Amiras ca să l-o traducă în grecesce: citi
opera, găsi în ea o mulțime de passage
fórte violințĭ assupra fanarioților, și totuși
nu s'a supĕratŭ! (1)

Ĕra o probă strălucită, că Domnulŭ în-
cepea deja a simți românesce.

Ei bine, să fie óre anti-dinastică la noi
de a vorbi contra străinilorŭ tocmaĭ as-
tă-ți, după ce Constituțiunea puse pe tro-
nulŭ lui Mircea și allŭ lui Stefanŭ pe unŭ
principe, nu efemerŭ și fără nicĭ o legă-

1) Notices des manuscrits de la Bibliothèque du Roi, t. II, p. 382.

ĭtorilorŭ, gramaticilorŭ și neologilorŭ Moldo-
veni, Ardeleni, Bucovineni și Bucurescenĭ, sen-
temŭ Trisotinĭ și Vadissĭ secoluluĭ allŭ 19-le...

— Mărturisescŭ, domnuluĭ meŭ, că nu te pré
înțelegu. Sĕŭ eŭ suntă camŭ grossŭ la minte,
ori d-ta nu te explicĭ. Bine ce vrei: să calce
toț poețiĭ, teologiĭ, învețațiĭ, gramaticĭ, într'unŭ
singurŭ pasŭ ca soldațiĭ la commanda unuĭ
singurŭ omŭ? Ce vrei? să stea limba în sta-
rea în care aŭ allat o annŭ 1821? Limba ca și ra-
țiunea nóstră este în fráméntările prefacerei și
a reformeĭ. Ori-ce materie în fierbere, nu póte
sta loculuĭ. Astăzi creșce, mâine discreșce, poi-
mâine iar se ridică, și așa mai departe, după
neschimbata lege a naturei? Au dórĕ liberile
nu sunt o republică? Au dórĕ póte pune cine-
va stavilă timpuluĭ? Apa revine la matca eĭ.
Limba română se întórce la latinitatea de unde
se abătuse.

— Pentru ca să înțelegi ideia mea, tę în-
trebŭ. Cetiaĭ, sĕŭ cetește cine-va nămolitŭ a-
colŏ de poesiĭ ce se nasceŭ ca mustele vara, pe
țóte dîua? Si cui nu'lŭ place unŭ cânteceŭ popu-
larŭ, editatŭ de Alexandri? în adevĕrŭ, „filo-
mela" e cuvêntŭ poeticŭ, „azurŭ" e frumosŭ,
„orizonu" nu'lŭ slutŭ și „elementele" facŭ bine și în
paginile poesiilorŭ vĕduve de cetitorĭ! dar ce
folosŭ! „limbagiulŭ, geniulŭ, inspirațiunea și
filomela ou suavele et modulații plângĕtore,"
nu ne încântă, sĕŭ pentru că sunt streine, fiĭ

turŏ, ci ereditarŭ, născutŭ din părințiĭ Ro-
mânĭ și ai cărui a copiĭ nu potŭ a nu fi
Românĭ și numaĭ Românĭ?

Ciudatŏ!

Dara dĕră, «Traianŭ» nu va înceta nicĭ
în annulŭ allŭ duoilea allŭ vieței sĕlle a
repeți mereŭ cu bărbățiă:

Să trăiescă Carolŭ I!

Glosŭ influințăstrăină!...

Unulŭ din simptómele celle mai próspete
și celle mai periculóse alle actiunii pute-
rilorŭ din affară assupra țerreĭ, este mo-
dulŭ neromânescŭ, cu care guvernulŭ ac-
tuslŭ se pregătesce a uni rețéua óstră fer-
rată cu Russia prin Sculeni și cu Austro-
Ungaria prin Brașovŭ.

In Economia Politică este récunnoscutŭ
ca o assiomă, că drumulŭ de ferrŭ e cu
alătŭ mai productivŭ, cu cât liniele sunt
mai lungĭ.

Arrancați acumŭ o răpede cătătură as-
supra mappeĭ României, și lesne vĕ veți
incredința, că distanțele celle mai scurte pen-
tru noi, adecă celle mai neproductive, se
formézŭ prin legarea rețellel nóstre cu Scu-
lenii și cu Brașovulŭ.

Prin linia Sculeni Romănia de peste Mil-
covŭ este d'abia attinsă, tótă partea'ĭ cen-
trală și de glosŭ, cu portulŭ Galațiĭ în frunte,
remânêndŭ condamnate în favórea Odessei.

Unŭ assemenea sacrificiŭ e cu atâtŭ mai
absurdŭ, cu cât commerciulŭ nostru cu
Russia este aprópe nullŭ.

Ecce, bună óră, ultimele ciffre, pe carĭ
ni le procurămŭ în astă materiă însă-și statis-
tica guvernamentală:

I. ESPORTU.

In Austria.	In Turcia.	In Rutsia.
55,479,700.	237,319,472.	4,800,466.

II. IMPORTU.

Din Austria.	Din Turcia	Din Russia.
76,970,906.	18,682,973	17,842,574. 1)

Deci, în vederea esportului, cea mai
gravă din tóte, Russia este pentru Ro-

1) Annalele statistice, Bucuresci, 1869.

nu române, sĕŭ pentru că suntemŭ încĭ pré
barbarĭ și „indemni de lirile" acesteruĭ „armo-
niosŭ", deși „inteligibili Orfeĭ". Ne placŭ „pri-
„vighetorile" și totŭ ce e curatŭ românescŭ.

Ne învêrtimŭ într'o dilemă grea: Orĭ poeții
de astădĭ sunt pré „sublimi pentru noi, orĭ noi
suntemŭ pré proștĭ pentru „accentele dîvel ar-
monii" noue. Și dar în totă chipulŭ, poeții scrîu
în deșertŭ. Inse nu așa merge trĕba. Poesia,
dar adevĕrată poesie, aŭ fostŭ resultarea na-
țiilorŭ, inima popórelorŭ. Fie-care natie are or-
ganisația ei. In acea organisație intră limba,
haine, tradiții istorice sĕŭ casnice, obiceiurile
care desvoltĕză plecărele bune sĕŭ rele și în-
figŭ tăria lorŭ pe pământŭ. Cei carĭ cântă
latinesce, franțuzesce, italienesce, engliezesce,
sĕŭ mâcarŭ nemțesce, potŭ place pedanți-
lorŭ, dar nu'să poeți românĭ. „Meóra, Nâfra-
ma, Mihnilŭ, Bujorŭ, Toma lui Moșŭ, Codrénu,"
etc. vorŭ trăi câtă va fi unŭ Românŭ pe lume;
ar poesiile dd... dd.. dd... dd... vorŭ trăi tim-
pulŭ cerutŭ ca să putrezéscă unŭ topŭ de chăr-
tăce, și apoi cu mare greutate și chelterĭă se
trecă dela librăria d-lui I. la cotcăria lui C...

— Ei bine, și la ce încheiere vreĭ să viĭ,
după tóte aceste?

— Incheiérea mea este în puține vorbe.
Ceea ce se face pentru balade, pentru doine,
pentru cântecele și bordeĭ populare allle Româ-

Ziarul „Traian" (București) publică în 3 ianuarie 1870 Apelul studenților din Viena pentru realizarea Serbării de la Putna, datat 25 decembrie 1869

Ziarul „Trompeta Carpaților” (București), din 18 iulie 1871, anunță deschiderea unor noi subscripții pentru Serbarea de la Putna

Cuprins

5 / Adrian Alui Gheorghe, *Serbarea de la Putna – 1871: scânteia care a aprins torțele la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*

17 / Notă asupra ediției

19 / Rezumatul documentelor

33 / I. Publicistică și documente

295 / II. Amintiri și restituiri

341 / Bibliografie